Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

UNDER SAMVIRKETS FLAG

808

1048

UNDER SAMVIRKETS FLAG

DE SAMVIRKENDE
FAGFORBUND
1898-1948

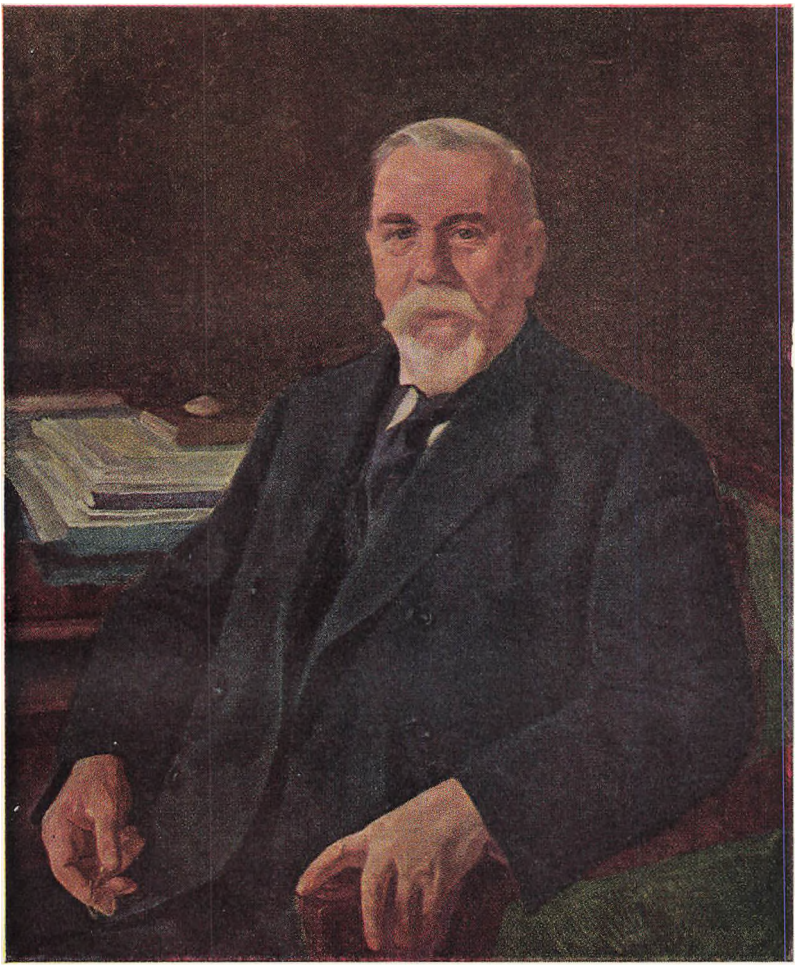

J. Jensen

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUNDS STIFTER OG
FØRSTE FORMAND

Malet som Finansborgmester i København af Ludvig Find, 1922

UNDER SAMVIRKETS FLAG

UDGIVET I ANLEDNING AF DE SAMVIRKENDE FAGFORBUNDS HALVTREDS-AARS JUBILÆUM DEN 3. JANUAR

1898 1948

DANSK ANDELS TRYKKERI . KØBENHAVN
1948

FORORD

Den 3. Januar 1898 stiftedes De samvirkende Fagforbund i Danmark. Det var ikke selve Fagforeningsbevægelsens Opstaaen, mange Fagforeninger og Fagforbund var dannet og havde virket i mange Aar. Men man følte Savnet af en landsomspændende Organisation, omfattende alle Forbundene: Et Centralsted, hvor fælles Drøftelser kunde foregaa, hvor Beslutninger om fælles Anliggender kunde tages, og hvorfra de fælles Kampe for Højnelse af Arbejdernes Leveniveau, som man paa det Tidspunkt maatte forudse, kunde ledes.

Tiden har givet de Mænd og Kvinder Ret, som stiftede de danske Arbejderes Landsorganisation. Store og ofte langvarige Kampe har maattet kæmpes, store og rige Resultater er til Tider naaet uden Kamp. Men Sammenholdet har i alle Situationer staaet sin Prøve, og vor 50 Aar gamle Landsorganisation staar ved Jubilæet stærkere end nogen Sinde, i Medlemstal og i Styrke, indadtil og udadtil.

Vilkaarene for Arbejdet er i Løbet af Aarene undergaaet betydelige Ændringer. Forbedringen af Arbejdernes økonomiske og kulturelle Levestandard foregaar nu ad mange forskellige Veje. En stærkt udviklet Sociallovgivning har i høj Grad bi-

draget dertil, og De samvirkende Fagforbund takker for det udmærkede Samarbejde, der har fundet Sted mellem Fagenes Folk og Arbejderbevægelsens politiske Repræsentanter, det danske Socialdemokrati. Baade fagligt og politisk Arbejde har det samme Maal: Højnelse af Kaarene for det arbejdende Folk!

Allerede under Besættelsen besluttede De samvirkende Fagforbund at udsende et Skrift i Anledning af Jubilæet. Vanskelighederne for dets Færdiggørelse blev imidlertid større, end det var forudset. Besættelsestidens aandelige Tryk afløstes af en faglig og politisk Uro, som sinkede Arbejdet, og endelig har i sidste Instans saavel den omfattende Papirmangel som Typografkonfliktens efterfølgende store Belastning af Trykkerierne været en Géne. Under andre Forhold vilde dette Skrift have faaet en anden Karakter; men som det fremtræder, giver det Hovedlinien i Organisationens Virksomhed gennem de 50 Aar og yder forhaabentligt et væsentligt Bidrag til dansk Fagbevægelses Historie.

København, i November 1947.

Oluf Bertolt:

FAGBEVÆGELSENS OPMARCH

INDLEDNING

O, Arbejdere, naar Tryk paa een mon falde, det angaar eder alle! HENRIK WERGELAND

Det er ikke usædvanligt at se Arbejdet, Arbejderen, fremstillet i Kunsten som en højrejst, muskelsvær Smed, staaende ved sin Ambolt og med Fødderne indfiltret i en dekorativ Opstilling af Tandhjul og andet Fabriksinventar. Han er en Abstraktion, et Symbol, et Begreb. Og saadanne Begreber og Symboler kan være nyttige til deres Brug. Men de kan let løbe af med Tanken og faa Folk til at se mere end der faktisk er at se — eller mindre, efter Omstændighederne.

Muligvis vil en væsentlig Del af Arbejderne i de store Industrilande kunne genkende sig selv i en saadan Generalnæv-

ner. Men den danske Arbejder lader sig ikke reducere til en simpel Figur, et Stempel i Billedstatistikken. Det er han for »forskellig« til. Den danske Arbejder er hele den Del af vort Lands Befolkning, som arbejder for Løn, som staar i andres Brød. Det er Industriens Smede og Maskinarbejdere, javel, og dens Vævere og Savskærere, Ringsyersker og Cigarsorterere, men ogsaa de store Haandværksgrupper, Murere, Tømrere, Malere o. fl., de saakaldte Ufaglærte, Jord- og Beton-, Lager- og Pakhusarbejdere, Landarbejdere og Søfolk, Kontor- og Butikspersonale, Funktionærer og Tjenestemænd, deres allesammens Hustruer, arbejdende indenfor eller udenfor Hjemmet, een stor og broget Mangfoldighed.

Over for den Tilbøjelighed, man kan møde, til at simplificere Arbejderen til en Slags Robot-Figur, og Arbejdsgiveren til en mavesvær Trust-Direktør siddende paa en Pengesæk, kan det være nyttigt at erindre om, at det gennemsnitlige Antal Arbejdere i danske Haandværks- og Industribedrifter er tre — siger og skriver tre! Og det kommer ikke højere op ved at tage Handel eller Landbrug eller de saakaldte frie Erhverv med. Vi har nogle Storbedrifter, virkelig store Arbejdspladser, — et Skibsværft, en Oliefabrik, et Par Cement-, Tobaks- og Tekstilfabrikker, ialt omkring 400 med over hundrede Arbejdere hver. Men Reglen er Smaabrug. Sammenlignet med de store Industrilande, og i nogen Grad kan baade Norge og Sverige regnes med til dem, er den fremherskende Bedriftsform i Danmark det industrielle Husmandsbrug. Arbejdsgiveren, som han er flest, staar paa Værkstedet Side om Side med sine Folk, ikke et fjernt Magtsymbol, men simpelthen »ham, vi arbejder hos«. Og det sætter sit ganske særlige Præg paa Arbejdslivet og paa Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver i dette Land.

Som sine Fæller ude i Verden erfarede den danske Arbejder, at han maatte hævde sig selv, forsvare sin Ret og tilkæmpe sig bedre Kaar, om han ønskede dem. Kampen kunde godt blive haard til Tider. Men gennem Buldret har Parterne gerne kunnet raabe hinanden op. Afstandene var hverken geografisk eller økonomisk saa store, som de kendes andetsteds. Og for Arbejdsforholdenes Ordning gælder det for Danmark i højere

Grad end for andre Lande, at det har været Arbejdere og Arbejdsgivere i Forening, der har skabt Retsregler og civiliseret Kampen, mens dette ofte er sket andetsteds ved Paatryk udefra, ved Statens Mellemkomst.

I dansk Historie er Kapitlet om den uselige Bondes Rejsning til Frimandskaar et stolt Epos. Men den danske Arbejders Rejsning er et ikke mindre straalende Eventyr. Blandt 70'ernes fattige, fortrykte, retsløse Proletariat vaktes Forstaaelsen af Sammenholdets Betydning, og en Drøm, Drømmen om en Bygning til Skærm i vor Nød, tog fastere Omrids. Gennem Nederlag og Skuffelser, Fremgang og Sejre rejstes Huset, fra et Læskur blev det en Borg.

Det er ganske sært at tænke paa, at da Arbejderne var mest splittede, var de mest ens. Der var en Tid, hvor man kunde pege dem ud, for de stod udenfor det øvrige Samfund. Den blaa Bluse, Sækkeforklædet, Arbejderkvindens Sjal, de jernklampede Træsko, tilsammen en Uniform, der kendetegnede dem som Underklasse, gav dem et ensartet, forhutlet Præg. I Aarenes Løb har de smøget Uniformen af sig. Og fra »Trælle i Sind«, som Overby beskrev sine Samtidige, er de blevet Mennesker og Medborgere, der indtager deres Plads ved Bordet og gør deres Mening gældende som andre fuldmyndige Børn af Huset.

Naar De samvirkende Fagforbund eller et hvilket som helst andet stort Forbund stævner sine Folk sammen til Møde og Raadslagning, saa er de mødte fælles i Viljen til at løfte i Flok, de er forbundne i deres Stræben efter at ordne og forme Tingene bedre, men det store er netop, at dette Fællesskab samler ikke en ensartet, blaabluset Masse, men at Baandet omslynger saa broget en Repræsentation af Mennesker, hver med sin Individualitet, præget hver især af de forskellige Vilkaar, der nu engang gør sig gældende i en lille blandet Forretning som Danmark.

Fra Helsingør til Holmslands Klit, fra Skagen til Krusaa eller Gedser bor de danske Arbejdere og øver de deres Dagsgerning. Der er endnu mange, som bor i Storbyens lange lysforladte Gader, med Udsigt til Skarnkasser og Retirader, eller

i hele Baraklejre, knaldet op som »midlertidige« Nødboliger i sin Tid, men nu overlevende andet Slægtled. Andre i rummelige Andels-Komplekser med Sol paa Vinduerne og grønne Plæner mellem Blokkene. Eller de befolker de store Forstadsbebyggelsers Smaahuse og Bungalow'er, hvor Syrén og Rose krydrer Luften, og Æblerne triller i Gruset. For ikke at tale om Smaabyernes og Landets Smaaejendomme med lidt Jord, hvor Hønsene kagler fra Udhusene, og hist og her en Gris giver sit Besyv med, naar Konen og Børnene byder Fatter velkommen hjem efter Fyraften.

Det er alle disse Skarer fra Mulden som fra Asfalten, der har et Værn om deres Hjem og deres Kaar i de faglige Organisationer. Og som véd det. De véd, at det kun er gennem fagligt og tillige politisk Sammenhold, at Kaarene kan gøres endnu bedre og Landet skabes om til et sandt Folkehjem. I et historisk Morgengry rakte deres Fædre Haanden til hinanden for at staa bedre fast, naar Stormen gik imod, for at trække dem med frem, som sakkede agterud, og for, da der kom Orden i Rækkerne, at marchere med fast Fodslag ud af de mørke Slugter fremad mod Lys og Dag. Haarde og trange Tider har vi været igennem. Uenighed om Midler og Maal har kunnet sinke Fremgangen. Ogsaa i nyere Tid har vi oplevet Anslag mod Fællesskabet, naar utaalmodige lod sig foregøgle, at det var bedre at bryde ud og skyde Genvej, for snart at opdage, at Kræfterne blot svækkedes og Modstanden øgedes — for en Tid.

Det er ikke uden Sammenhæng med dansk Sind og praktisk Haandelag, naar vi har oplevet en saadan Samling mod Midten, som vi har, at med faa Undtagelser alle danske Arbejdere staar fast Skulder ved Skulder indenfor De samvirkende Fagforbund, mens samtidig man har undgaaet enhver Dogmatisme med Hensyn til Midlerne, Værktøjet. Hvis ikke een Vej fører frem, ja, hvorfor saa ikke prøve en anden? Det blev i De Samvirkendes første Love præciseret, at Formaalet var at støtte Arbejdernes Bestræbelser for at forbedre deres Stilling »ad faglig Vej«. Disse tre Ord gik senere ud — for Fagorganisationerne var og er rede til at gaa ogsaa andre Veje, blot de fører fremad. Først og fremmest den politiske Vej. Fagbevægelsen

og den socialdemokratiske Bevægelse er Tvillingebrødre i dette Land, og der har aldrig været Broderstrid imellem dem.

Skal de mange Behov, som en saa talrig og forskelligartet Befolkning har, der er tilknyttet De samvirkende Fagforbund, varetages og dens Røst høres i alle de Spørgsmaal, den har Interesse i, saa kan Samvirksomheden ikke begrænse sig til at være en »Strejkefabrik«, som det spøgende hedder i en gemytlig Tillidsmands-Jargon. De faglige Møder i de enkelte Forbund eller indenfor De Samvirkende beskæftiger sig da ogsaa med Spørgsmaal fra Samfundslivets alle Omraader — Arbejdsløn og Arbejdstid, javel, men ogsaa Produktion og Fordeling, Handel og Samfærdsel, Landets Forbindelser udadtil — vor folkelige Frihed og vor aandelige Trivsel. Lige fra Kartofler og Cykledæk til vort Medlemsskab i De forenede Nationer spænder vor Interessesfære — og vi har Tillid til, at vore Interesser vil blive røgtet gennem De samvirkende Fagforbund.

I Anledning af, at et halvt Aarhundrede er forløbet, siden den store Kæde blev sluttet, og De Samvirkende blev oprettet, udsendes denne Bog, der ikke giver sig ud for at være en udtømmende Beretning om Virksomheden. Den ønsker kun at fremdrage i Mindet et Par Slægtleds fælles Stræben mod økonomisk Tryghed, aandelig Løftelse og medborgerlig Ligeret. Det, der fortælles paa disse Blade, vil vidne for Nutiden og Fremtiden, at danske Arbejdere blev en Magt, da de lærte at staa Last og Brast under Samvirkets Flag. I faglig Fylking vil de ogsaa give sig i Kast med Fremtidens Opgaver — endnu skal nemlig Broer bygges og Sumpe drænes ud.

DE FØRSTE KAMPE

»Lad hvert Fag slutte sig sammen, ikke blot til Skruer, men til enhver alvorlig Gerning i Fagets Interesse, til Fagets Ære og Fremgang, og lad alle disse Fagforeninger holde sammen og støtte hinanden i gode og onde Dage, saa vil Arbejderne være en Magt lige overfor sine nu saa overmægtige Modstandere.«

Denne Formaning, dette Program, fremsat af Internationales anden Formand, Cigarmager *Carl Würtz,* i »Socialisten« i Januar 1873, er dansk Fagbevægelses Opsang. Her tales for første Gang i dansk Historie om det faglige Sammenholds mægtige Betydning, her nævnes vistnok for første Gang Ordet »Fagforening« med klar Forstaaelse af, hvad Begrebet rummer.

Man havde endnu ingen rigtige Fagforeninger, ingen Sammenslutning som vedkendte sig Navnet. Først nogle Maaneder senere, den 13. Juni, stiftes »Skræddernes Fagforening af 1873«, den første Organisation, der paa dansk Grund proklamerer sig som Fagforening. De Foreningsdannelser, der var gaaet forud, bar andre Navne: Laug, Sektioner, Velfærdsforeninger eller blot Foreninger. Men netop fra Midsommeren 1873 til et Stykke ind i 1874 foregaar den store Fagforeningsgrundlæggelse. Paa mindre end otte Maaneder stiftedes i København en Snes Fagforeninger, af Skræddere, Malere, Bødkere, Skomagere, Murere, Smede, Bagere, Arbejdsmænd og andre større Fag og desuden nogle Stykker i Provinsen. De nye Foreninger vældede op mellem Brostenene som Erantis, der skyder op i en Skovbund paa en enkelt Vaardag.

Hvis man vil spørge, hvor dansk Fagbevægelse begynder, da er Svaret: Her! Vi vil i det følgende se, hvordan de nye Organisationer oplevede baade gode og onde Dage, hvordan de fulgte Würtz's Program: at holde sammen og støtte hinanden. Men vi vil ogsaa se, at han spaaede sandt. Ved sit Sammenhold blev den danske Arbejderbevægelse i Tidens Løb en Magt lige overfor sine engang saa mægtige Modstandere, blev *en af Rigets Stænder,* som Professor Birck engang udtrykte det.

TILBAGEBLIK

Tyngdepunktet i denne Fremstilling vil være Skildringen af Fremgangen, der er foregaaet i den Tid, De samvirkende Fagforbund har eksisteret, det sidste halve Aarhundrede. Men det er nærliggende allerførst at spørge: Hvad var da Aarsag

til, at Fagbevægelsen begyndte netop dengang og ikke før og ikke senere? I England havde man, da den første Fagforening saa Lyset i Danmark, kendt dem i et Par Slægtled. Man er saa vant til at tilskrive deres Fremkomst de erhvervsmæssige og økonomiske Forandringer, der skete i Samfundet paa den Tid, og der har været en Tilbøjelighed til at se Begivenhederne i Begyndelsen af 70'erne som et Sidestykke til det, man i England har kaldt »Den industrielle Revolution«. Saa simpel er Sagen alligevel ikke. Ganske vist var der foregaaet en betydelig Industrialisering i dansk Erhvervsliv i Aarene forud, men det egentlige industrielle Gennembrud i Danmark begyndte først ved den Tid, Fagforeningerne skød frem. Der blev f. Eks. kun stiftet et eneste industrielt Aktieselskab i Danmark i Perioden 1857—71, men fra 1872 til 1875 ikke mindre end 86. Alligevel var der gaaet en Omvæltning forud, ikke blot af økonomisk Art, men ogsaa af social og politisk Art, som vi daarligt kan forestille os, og den store Begivenhed, det, der egentlig gav Stødet til disse Ændringer, var Overgangen fra det af Lavssystemet regulerede Samfund til et Samfund, der var ledet efter Princippet: Fri Konkurrence.

Indtil Næringsloven — eller som den officielt hed: »Lov om Haandværks- og Fabriksdrift« — blev gennemført i 1857, var dansk Arbejdsliv i Byerne, og da særlig i København, præget af Lavsvæsenet. De, som har set de store, skønne Lavshuse, som nu smykker tyske og flanderske Byer, eller blot har set de smukke Samlinger af Velkomster og Sølvbægre og kunstfærdige »Lader« og brogede Lavsfaner paa vore Bymuseer, vil let have faaet et Indtryk af Lavstiden som en Idyl. I sin Oprindelse langt tilbage i Middelalderen var Lavene ganske vist en Slags Broderskaber, Foreninger til gensidig Hjælp, hvis Medlemmer, Haandværkerne, var at betragte som Embedsmænd. Mod at levere ærligt Arbejde til en sædelig Pris kunde alle Fagets Udøvere gøre Krav paa et standsmæssigt Udkomme. Lærlinge, Svende og Mestre var kun en Aldersfølge, en Trinstige, ikke nogen Klassedeling. Men vi kommer ikke ret langt ned i Tiden, før et Skel opstaar; Svendene sættes udenfor, danner deres egne Lav. Under tysk Paavirkning dannes den

ældste faglige Internationale, »Zünften«, med dens mange Ritualer, Gewohnheiter og Dikkedarer men samtidig med ikke ringe Magt. En vis Standsbevidsthed udvikler sig, Svendene holder godt sammen og protesterer kraftigt, naar de finder, der sker dem Uret. Det er det, Mestrene kaldte, »at Svendene med Snurken og Pukken løber i Vinkel og Værksted og anfanger Parlamente«.

I 1700'erne kommer det til en Række Strejker, der kulminerede i en stor Tømrer-Konflikt, en hel Generalstrejke i København 1794, der sammen med andre Forhold, Strømningerne fra den franske Revolution, Haandværkets hele kritiske Stilling efter at ogsaa en Industri var begyndt at bryde frem, førte til, at Myndighederne tog hele Erhvervslivets Organisation op til Overvejelse.

Resultatet af en nedsat Kommissions Arbejde blev Forordningen af 21. Marts 1800 om Haandværkslavene i København. Dette Dokument regulerede i det kommende halve Aarhundrede Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, i hvert Fald inden for Haandværket. 1832 udstraktes Forordningen til at gælde ogsaa Provinsbyerne. Den indførte, hvad man kaldte »Kontraktfrihedens Princip«, d. v. s. at Arbejdsvilkaarene nu kunde aftales mellem den enkelte Svend og den enkelte Mester, ganske vist helst paa Raadstuen i Samraad med Øvrigheden, men det sidste tog man det ikke saa nøje med. Den indførte friere Arbejdsanvisningsforhold, og den fastslog, at Mestre ikke ved Aftaler maatte boykotte Svende, saa lidt som Svendene maatte indgaa tilsvarende Aftaler. Sligt blev stadigvæk betragtet som »Sammenrottelse«, og hvis der i saadanne deltog et helt Lav med Overlæg, eller Sammensværgelsen bredte sig i større Kredse, fastsattes Bøder og Fængsel paa Vand og Brød, ja endogsaa Arbejde i Jern og Landsforvisning. Det lyder drabeligt i vore Øren, men Dokumentet maa naturligvis bedømmes ud fra sin Tids Forudsætninger. Der blev gennem Forordningen slaaet mange Huller i den hidtidige Praksis, og ved Siden af de gamle Lavsmestre nedsatte sig mange som Frimestre. Enevældens Frygt for yderligere Uro gav sig 1835 Udtryk i en Kancelli-Plakat, som forbød Haand-

Tage fra det gamle København.
I disse gamle Kvarterer, som nu er ved at blive saneret, boede Københavns Arbejdere paa det Tidspunkt, da Arbejderbevægelsen rejstes.

værkssvende at besøge eller opholde sig i saadanne Stæder, hvor Associationer og Forsamlinger af Haandværkere fandtes, men det er et Tegn paa den frembrydende liberalistiske Tankegang, at der i Stænderforsamlingen straks blev sat en Protestaktion i Gang mod denne Plakat.

Vi var paa den Tid kommet langt bort fra det maleriske Lavsvæsen, hvor Haandværkerne optraadte i Silkestrømper og med Kaarde ved Lænd. Zünften fik et Grundskud ved Forordningens Forbud imod alle Skikke og »Ceremonier, der bære Præg af ældre Tiders raae og vilde Sæder«. Lavstraditioner gik i Forfald, og vel tildels ogsaa selve Haandværket. Svendelavene ændrede Karakter til Syge- og Understøttelseskasser. Stagnation eller Tilbagegang præger Tiden henimod Midten af Aarhundredet.

Men samtidig slog nye Ideer og ny Erhvervspolitik ogsaa Grunden bort under den i den merkantilistiske Tid opstaaede Industri, og i 1830'erne og 40'erne stod baade Myndigheder og Erhvervsdrivende usikre og raadvilde over for den Udvikling,

som fra de store Lande begyndte at gøre sig gældende ogsaa hos os.

Disse Brydningsaar skabte ogsaa et Røre om Arbejderklassens Kaar, der blandede sig med de nationale Strømninger og var med til at præge de politiske Diskussioner omkring 1848 og følgende Aar. Under Drøftelserne af den frie Forfatning fremkom en Række Forslag med Henblik paa Arbejdsforholdenes Ordning, men ogsaa paa »Forbedring af de arbejdende Klassers Kaar«, som Titlen lød paa en Pjece af Jernstøber *P. F. Lunde*. Lunde's Forslag om en Erhvervsorganisation, hvori Svende og Mestre inden for hver Haandtering skulde danne Fællesudvalg, og derover tilsvarende Organer for hver Erhvervsgren og tilsidst en Overbestyrelse som et Slags nationalt Erhvervsraad, var for saa vidt meget vidtskuende og vakte megen Debat, men noget reelt kom ikke ud deraf. Efter at Grundloven havde tilsagt alle Borgere Retten til at indgaa Foreninger i ethvert lovligt Øjemed, var Forordningen af 1800 egentlig sat ud af Kraft. Ikke desto mindre henholdt Myndighederne sig til den, da der i 1850 og 51 udbrød et Par Strejker blandt Skibstømrere og Murere, og deres Ledere blev en Tid arresteret. Den første Strejke i nyere Tid er forøvrigt en Typografstrejke, der fandt Sted i Vinteren 1849—50. Den tabtes, og Lederen, en tysk Typograf, blev boykottet, saa han maatte udvandre.

Ved denne Tid tog ogsaa det unge Geni, *Frederik Dreier*, Danmarks første Socialist, Del i den offentlige Debat og krævede i sit Blad »Samfundets Reform« bl. a. Ophævelse af de gamle, aristokratiske, politimæssigt regerede Lav til Fordel for frie, demokratiske Lav eller Korporationer. *Lunde* udformede Tanken om et Alderstillæg til Arbejdslønnen, *Louis Toucher* forbedrede dette Forslag med Ønsket om en Arbejder- og Tyendeskat.

Næringsloven traadte i Kraft 1862 midt under en udpræget Erhvervskrise, og det var nærliggende at tilskrive selve Næringsfriheden, d. v. s. Lavsvæsenets Afskaffelse, alle Tidens Ulykker. For Arbejderne viste 60'erne sig som en Dyrtid, en Arbejdsløshedsperiode, en Nødens og Forladthedens Tid. Ikke

alene steg Priserne paa Klæder og Fødevarer, men alene Huslejen steg med 50 pCt. i Hovedstaden, og den stigende Indvandring trængte den fattige Befolkning sammen i de indre, gamle Kvarterer, hvor der herskede ubeskrivelige hygiejniske Tilstande. Uden Organisationer, uden økonomisk Rygstød forsøgte Arbejderne flere Gange at forbedre deres Forhold. Der noteres f. Eks. i 1865 en Murerstrejke, i 66—67 en Kurvemagerstrejke, og ligeledes i Provinsen opstod der spontane Arbejdsnedlæggelser, i Reglen uden Resultat.

Det var »Selvhjælpens« og »Hjælp til Selvhjælpens« Tid. En stor Del af Borgerskabet saa godt nok Fattigdommen og vilde ogsaa gerne hjælpe Arbejderne i Nøden, men det skulde ske som en Gave, som en venlig Haand rakt fra oven. En Række filantropiske Arbejderforeninger opstod, Dannelsesforeninger, hvorfra udgik en hel Højskolevirksomhed tillige med visse Tilløb til en Socialpolitik, der bl. a. gav sig Udtryk i Kamp mod Pantelaanernes Udsugning af de fattige, Foranstaltninger mod Bolignøden m. m. Størst af disse Foreninger var *C. V. Rimestad's* »Arbejderforening af 1860«, der havde Lokaler i Vingaardsstræde i en Bygning, der nu er indlemmet i Magasin du Nord's Kompleks. Andre af Tidens Arbejdervenner var *F. F. Ulrik* og Bogholder *Viggo Faber,* foruden Pastor *H. C. Sonne,* der i Thisted 1866 havde aabnet Danmarks første Brugsforening. De var ikke alle enige, og Faber f. Eks. betvivlede stærkt Oplysningens Evne til at klare alle Vanskeligheder. Han henstiller ved en Lejlighed til Rimestad, om ikke der hellere paa Virkelighedens Gader maa raabes med Fisk og Kartofler.

SOCIALISTER OG FAGFORENINGSMÆND

Socialistiske Ideer var ikke ukendt blandt Arbejderne i Slutningen af 60'erne. Der eksisterede inden for eller ved Siden af de liberalistiske Arbejderforeninger en Gruppe maalbevidste Socialister, der dels havde gaaet i den Dreierske Skole og dels havde Forbindelse med den Internationale, der var stiftet ude

Louis Pio.
Stiftede dansk Arbejderbevægelse. Født 1841, Sekondløjtnant, ansat i Postetaten, senere Huslærer. Redaktør af »Socialisten« og Formand for den danske Afdeling af Internationale 1871. Dømtes i 1873 til 5 Aars Straf, udvandrede 1877 til Amerika, hvor han døde 1894.

i Verden 1864. Blandt dem kan nævnes Kortmaler *Ole Andersen,* Buntmager *Lorents Petersen* og Handelsmand *Anthon Mundberg.* Men det var først Louis Pio, der i Foraaret 1871 fik Held til at fremkalde en virkelig Arbejderrejsning. — De tre Banebrydere for dansk Arbejderbevægelse, *Louis Pio, Harald Brix* og *Poul Geleff,* var ikke selv Haandens Arbejdere. Den ene var Løjtnant, den anden Boghandler, den tredie Lærer. Paavirket af personlige Oplevelser og revet med af Efterretningerne om Pariserkommunen udsendte Pio i Maj og Juni 1871 et Par Smaablade, der vakte en Del Opsigt og tillige Uro. Han kritiserede deri de hidtidige Oplysningsforeninger og opfordrede Arbejderne til Samling paa et nyt Grundlag. Det stod øjensynlig ikke ganske klart for ham, hvordan denne Samling skulde foregaa. Han havde selv hørt om Karl Marx's Internationale og havde indmeldt sig i den, men han skriver alligevel, »at det med Hensyn til den indre Organisation af et saadant Arbejdersamfund forekommer mest passende for danske Forhold at vælge de specielle engelske Fagforeninger, de saakaldte »Trades unions«, til Forbillede.« Pio havde set en vis Sammenhæng i Væksten af Fabrikker ovre i England og Fagforeningernes Fremkomst; nogen egentlig Indsigt havde han dog ikke i Fagforeningsspørgsmaal. Og den Sammenslutning, han fik i Stand, blev i formel Henseende en Filial af »Internationale«.

Smaabladene afløstes fra Juli 1871 af Ugebladet »Socialisten«,

og han opfordrede deri Meningsfæller til at holde Bladet bekendt med alt, hvad der foregik i Fabrikkerne her i Landet, og da navnlig med Lønforholdene. I de Love, han udarbejdede for den kommende Forening, hed det, at »den skal ved alle Midler stræbe at ordne Medlemmernes Optræden i saavel politisk Retning som over for Kapitalisterne«.

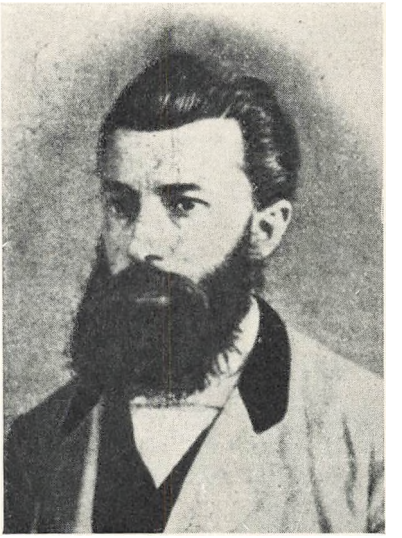

Harald Brix.
En af Arbejderbevægelsens Stiftere, født 1841. Udgiver af Pios Skrifter og »Ravnen«. Dømtes gentagne Gange til aarelange Straffe for sine Artikler. Død 1881.

Endnu før Internationale blev stiftet, opstod dog den første Organisation, der kan karakteriseres som en moderne Fagforening. Det var Cigarmagerforeningen »Enigheden«, der blev til ved et Møde i Dansesalonen »Phønix« i Store Helliggejststræde 1. September 1871. Henry Bruun, hvis Værk om Fagbevægelsen i Danmark indtil 1880 enhver Skribent om disse Emner maa støtte sig til, siger, at for saa vidt er Enighedens Stiftelsesmøde den danske Fagbevægelses Fødselsstund. I dens Love, der blev vedtaget en Tid senere, hedder det, at »man agter ved Medlemsbidrag at sammenspare en Kapital, som bliver anvendt til derved at understøtte og sikre Arbejderne i Tilfælde af uheldige Arbejdsforhold, styrke og virke til Enighed samt kraftigt at fremme Arbejdet i fælles Interesse«.

Ogsaa før Internationale blev oprettet, udbrød der en Konflikt hos Burmeister & Wain, der maaske mere end de socialistiske Blade skabte Opmærksomhed om Arbejderspørgsmaalet. Sidst i September 71 undlod Firmaet ved en Stabelafløbning at udbetale Arbejderne de sædvanlige Afløbningspenge. Deraf opstod Uro, man rejste Lønkrav, og Firmaet lockoutede 300 Skibsbyggere. »Socialisten« opfordrede de øvrige Arbejdere til

Poul Geleff.
En af Arbejderbevægelsens Stiftere, født 1842, Skolelærer og senere Redaktør. — Dømtes 1873 til 3 Aars Forbedringshus. Udvandrede 1877 sammen med Pio til Amerika. Vendte tilbage 1921 og bosatte sig nogle Aar i Danmark. Døde paa Capri 1928.

Strejke, indkaldte til et Møde i »Phønix« og iværksatte Indsamling af Bidrag. Dette Møde fik en enorm Tilslutning, saa Offentligheden en Tid troede, at »Kommunen« var nær. Blandt Arbejderne kom Socialismen og de tre Førere rigtigt paa Tapetet, men saa stærk var Tilslutningen og Offerviljen ikke, at Skibsbyggernes Nederlag kunde afværges.

Den 15. Oktober blev »Internationale« konstitueret ved en Række Møder i »Tømrerkroen« i Adelgade. Organisationen blev inddelt i Sektioner efter Medlemmernes forskellige Arbejde, dog skulde der være mindst 50 Medlemmer i eet eller beslægtede Fag for at danne en Sektion. Straks ved Konstitueringen oprettedes 7 Sektioner; i Løbet af et Par Aar var Antallet oppe paa en Snes. Medens Foreningen iøvrigt stod aaben for alle, kunde ingen Fabrikant eller Mester indtræde i Fagsektionerne. Blandt Medlemmerne udgjorde Snedkerne og Cigarmagerne fra Begyndelsen Hovedparten, og op gennem 70'erne er det disse to Fag, der er de førende inden for Bevægelsen. Det er dem, der er mest aktive, det er dem, der stiller de betydeligste Førere.

I Efteraaret 1871 udfoldede der sig et meget livligt Strejkerøre. Paa Møbelsnedkerværkstederne især organiseredes en Række Omgangsskruer og ligeledes hos Cigarfabrikanterne, der gennemgaaende førte til gode Resultater: 10—16 pCt. Lønforhøjelse. Ogsaa Fag uden for »Internationale« rørte paa sig — der var nemlig adskillige Organisationer, som holdt fast ved deres liberalistiske Tankegang eller stod under Ledelse af

Folk, der var dybt rodfæstede i de gamle Lavstraditioner, og man kan egentlig sige, at de smaa Grupper, der sluttede sig til »Internationale« og udgjorde dens Sektioner, var Udbrydere fra de ældre Svendeforeninger; men blandt dem var der til Gengæld mange energiske Agitatorer. Baade Maler *Fr. Hertz,* Pianofortearbejder *V. T. Holst,* Snedker *C. C. Andersen,* Skomager *Chr. Hørdum* og Skrædder *P. Holm* hører til disse Agitatorer. En Bygningssnedker *C. C. Hougaard* har i sine haandskrevne, endnu ikke udgivne Erindringer, citeret af G. Nørregaard,*) fortalt om den Modstand, Agitatorerne mødte rundt om paa Værkstederne. At danne Fagforeninger var for de fleste af Tidens ældre, forskræmte, lydige Arbejdere »noget af det mest sindssvage, der kunde findes paa«. Det kom an paa at være i Besiddelse ikke blot af Høflighed og Venlighed, men ogsaa Slagfærdighed. De ældre og konservative forsvarede sig med Næb og Klør »som om det gjaldt Livet«. Ogsaa inden for »Internationale«s egne Rækker kom det til stærke Brydninger mellem Pio's nærmeste Tilhængere og Sektionernes Ledere, for hvem de faglige Fremskridt betød langt mere end Pio's Stormesterdrømme og hans Forestillinger om en snarlig stor Arbejderrepræsentation paa Rigsdagen.

Ude i Provinsen rejste Geleff i dette Efteraar rundt som den første Agitator for Socialismen for at søge Afdelinger af »Internationale« oprettet. Man maa ikke underkende denne banebrydende Virksomhed, men det er betegnende, at de Foreninger, han fik sat paa Fode, ogsaa først og fremmest antog Karakteren af faglige Sammenslutninger. Forøvrigt var der, allerede før han kom ud til Provinsen, og før »Internationale« var konstitueret, dannet en Fagforening udenfor København, nemlig en Snedkerforening i Aarhus, der paa Foranledning af *A. P. Berg* blev stiftet i September. Berg havde hørt om »Socialisten« og skaffet sig nogle Numre, og han blev derigennem inspireret til sit Fremstød. Foreningen blev den egentlige Banebryder for Arbejderbevægelsen i Aarhus og satte sig høje Maal. Af de lokale »Internationaler«, der blev oprettet, var enkelte saa store, at de kunde danne faglige Sektioner, f. Eks.

*) I »Arbejdsforhold indenfor dansk Haandværk og Industri«, 1943.

i Aarhus en 7—8 Sektioner, i Aalborg 4, i Horsens 7. Alle Vegne, hvor Geleff drog frem, rejste Borgerskabet sig til voldsom Modstand, og Luften svirrede af Beskyldninger mod »Internationale« for Ugudelighed og moralske Opløsningstendenser o. s. v. Et klart Udtryk for, hvordan de jævne Arbejdere klart sigtede mod deres praktiske, fagligt betonede Maal og lod de andre snakke, har vi i Skibstømrer *Veed-Fald's* Inserat i »Aalborg Stiftstidende« i Nov. 1871, hvori han afviser de gruelige Rygter og Beskyldninger mod »Internationale«. »Arbejderne smiler deraf og ryster paa Hovedet over de lærde Vaaben«, siger han, »da Arbejderne nemlig ved med sig selv, at Bevægelsen drejer sig om forholdsmæssige Lønforhøjelser, i hvilke enhver kan have sin Religion uantastet.« Paa samme Maade understreger en anden af de jyske Banebrydere, Møllebygger *Chr. Johansen*, Horsens, at alt, hvad hans Kolleger tilstræber ved at tilslutte sig »Internationale«, er, »at Mestrene snarest muligt vil søge Misforholdet mellem Lønninger og Priser nogenlunde hævet og Arbejdstiden nedsat«.

Naar Pio og hans Fæller blev draget ind i voldsomme og dramatiske Begivenheder som det store, ofte omtalte Slag paa Fælleden den 5. Maj 1872, der førte til hans og Brix's og Geleff's Arrestation og til »Internationale«s Opløsning, skyldtes det faktisk Begivenheder udefra, som han ikke selv havde haft noget med at gøre. I April 1872 udbrød i København en Murerstrejke. Svendene havde besluttet at holde Fyraften Kl. 6 i Stedet for Kl. 7, og da nogle i den Anledning blev afskediget, gjorde hele Murersvendelavet fælles Sag med de afskedigede, og gennem 6 Uger varede denne »Murerskrue«. Pio tog fra Begyndelsen Afstand fra den. »Vi er ikke taget med paa Raad, Murerne har selv afgjort alt«, skrev han udtrykkelig, men han saa med Rette, at her var en Situation, der kunde udnyttes til Agitation for hans Sag, og han rettede voldsomme Angreb paa Murernes liberale Ledere og paapegede, hvordan Lavene var ganske uegnede som Kamporganer. Paa den anden Side opfordrede han i flammende Artikler Arbejderne til at komme Murerne til Hjælp, og det Folkemøde, som han indkaldte til Afholdelse Søndag den 5. Maj, bl. a. i den berømte Artikel: »Maa-

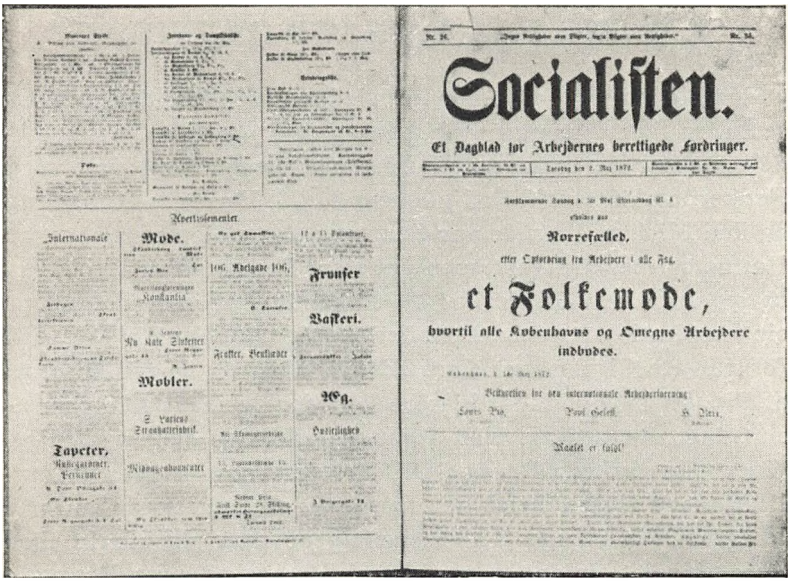

Socialisten.

Et Dagblad for Arbejdernes berettigede Fordringer.

Rørrefælled,

et Folkemøde,

hvortil alle Kjøbenhavns og Omegns Arbejdere indbydes.

Forsiden af »Socialisten« Torsdag 2. Maj 1872 med Indkaldelsen til Mødet paa Fælleden Søndag den 5. Maj. Indkaldelsen er undertegnet af Pio, Geleff og Brix. Nederst findes den berømte Artikel »Maalet er fuldt«, skrevet af Louis Pio, med de kraftfulde Slutningsord: En Draabe til, og det flyder over!

let er fuldt«, sigtede hertil. Hans voldsomme Udtryk opskræmte Myndighederne, og i Regeringskontorerne forberedte man et stort Slag mod den frembrydende Socialisme. Det Program, han opstillede for Fællesmødet, var dog højst moderat; det gik blot ud paa Indsættelse af en Arbejdsminister, Oprettelse af faglige Forligskommissioner og endelig et Paabud til Øvrigheden om at holde sig neutral under Arbejdsstridigheder. Men dette Program blev bekendtgjort for sent. Natten til Søndag blev Førerne arresteret, og under den følgende Sag, der trak ret længe ud, blev de anklaget for Overtrædelse af Mødeforbudet, for Forbrydelse mod Statsforfatningen og de offentlige Myndigheder. Ved Højesteretsdom i August 1873 blev Førerne dømt til 5 og 3 Aars Forbedringshus samt »Internationale« og dens Sektioner forbudt og opløst. Da var imidlertid det store faglige Fremstød allerede begyndt.

Reaktionen troede, at den nu havde knust Arbejderbevægelsen. Den fik tværtimod ny Kraft, og de Folk, der overtog Ledelsen efter de tre første Førere, var jævne Arbejdere med Fødderne plantet i Virkelighedens Muld. Førernes Fængsling og den Mishandling, de var Genstand for, udløste nok megen Harme og megen Lyrik, men det store Fremstød og Arbejderbevægelsens Konsolidering de følgende Aar hentede næppe sin Inspiration fra dem. Den, der overtog Ledelsen nu, var den før nævnte Cigarmager *Carl Würtz*. Han var en tro Discipel af Pio, men havde langt klarere Blik for den faglige Sammenslutnings Betydning. Han foretog adskillige Rejser til Provinsen og styrkede Bevægelsen dér. Han var klar over Centralisationens Nytte, hvad der fremgaar af hans foran anførte Program, og i hans Tid beskæftigede man sig stærkt med Spørgsmaalet om en fælles Central-Strejkekasse for Bevægelsen. Hans Formandstid var kort; han faldt, vel netop fordi han var Pio's Discipel, for den demokratiske Opposition, og da han havde udstaaet en Fængselsstraf, foranlediget ved hans Agitatorvirksomhed, udvandrede han til Amerika.

Nu var det Snedkerne, som greb ind, og det var Snedker *Sophus Pihl*, der tog Initiativet til at danne en ny politisk Hovedforening, »Den demokratiske Arbejderforening«. Da ogsaa han blev arresteret, smuldrede den politiske Organisation hen. De følgende Udløbere, som »Broderbaandet«, har snarest Kuriositetens Interesse.

Det bliver nu paa den faglige Front, Fremstødet skete, og de nye Ledere, hvoraf de fleste vel nok var socialistisk indstillet, sigtede først og fremmest mod at faa ordnede Arbejdsforhold tilvejebragt og Overenskomster oprettet. At de ved Siden af ogsaa var grebet af de kooperative Ideer viser sig i det store Antal Produktionsværksteder, som de nye Foreninger oprettede. Disse viste sig ikke at være særlig holdbare, men som Jens Jensen skriver i 1900: »De havde desuagtet deres store Betydning. De lærte nemlig Arbejderne Begrænsningens Kunst, skærpede Sansen for Realitetsspørgsmaal og gav mange

et højst nødvendigt Indblik i Frikonkurrencens Mysterier, som kom dem til gode under deres fremtidige Ledelse af Arbejderpartiet.«

Det var ikke saa lige en Sag at faa tilvejebragt Overenskomster. Mestrene var jo ikke organiseret, og Agitatorerne maatte ture rundt fra Værksted til Værksted og faa den enkelte Virksomheds Svende til at afpresse deres Mester en Underskrift. Den omtalte Bygningssnedker Hougaard fortæller i sine Erindringer, hvordan han var med til at bringe den første Mester til at acceptere:

Hele Bevægelsen fandt Sted paa en Tid, da der var Arbejde nok, saa Svendene var ret ved Humøret til at gaa paa. Man lod altid Mestrenes egne Svende præsentere Aktstykket for dem, og en Del vilde ogsaa betale, som Svendene ønskede, »men afgive deres Underskrift derpaa, det var dog for galt, det trykkede de dem ved«. Svendene maatte da true dem med Strejke. En gammel Lavsmester blev saa opbragt, at han svor paa, at han hverken her eller i Helvede vilde skrive under, og han holdt Ord, lod sin Forretning gaa i Hundene og bukkede selv under som en syg og fattig Mand. Man henvendte sig først til de Murer- og Tømrermestre, der beskæftigede Snedkersvende paa deres Bygninger. Hougaards Mester var en af dem, og han kunde godt tænke sig at skrive under, men han vilde naturligvis nødig være den første. Imidlertid havde han en Bygning under Arbejde, der skulde være færdig til Oktober Flyttedag, og Resultatet blev da, at han efter et Par Dages Betænkning gav efter. Hougaard og hans Kammerater mødte derefter stolte op i Fagforeningen med den første Underskrift.

Det hændte, at Mestrene udarbejdede deres egen Priskurant, som de stillede op over for Svendenes, og det hændte ogsaa enkelte Gange, at Mestre og Svende nedsatte Fællesudvalg, der i Fællesskab udarbejdede en Tarif, som derefter blev vedtaget baade i Mesterlavet og i Fagforeningen. En virkelig Mærkepæl i saa Henseende er Bygningssnedkernes Priskurant, der traadte i Kraft i Maj 1873. Her var for første Gang sluttet en kollektiv Overenskomst, omfattende et stort Fag for et stort Omraade, og den indeholdt tilmed Bestemmelse om en Voldgiftsret, bestaaende af 3 Mestre og 3 Svende, der skulde dømme i Stridigheder om Priskurantens Fortolkning.

De følgende Aar, 1873, 74 og 75, voksede Arbejdskonflikterne i Antal og Omfang, men ogsaa Antallet af Overenskomster. Det var Aar med en udpræget Højkonjunktur, der gav sig Udtryk paa mange Omraader i Erhvervslivet, og denne Medvind har ikke været uden Betydning for Fagbevægelsens Resultater. Mange Fag kunde notere Lønstigninger paa 25—30 pCt., ja, Arbejdsmændene helt op til 50 pCt., saaledes at der trods stigende Priser virkelig var Tale om en Reallønsfremgang for de lavest lønnede. Men af størst og varigst Betydning var maaske, at man samtidig fik Arbejdstiden forkortet, kom af med den saakaldte »Slavetime«, d. v. s. Arbejdstiden mellem Kl. 18 og 19. Den gennemsnitlige Nettoarbejdstid var herefter ca. 10½ Time.

Efter »Internationale«s Opløsning følte[s] ret naturligt Savnet af et centralt Organ, en samlet Ledelse for Arbejderbevægelsen, og omkring Nytaar 1874 toges de første Skridt til Dan-

»Hr. Sørensens Hovedregning«. — Tegning fra »Folkets Nisse« 1872.

Hr. Sørensen:

Hør, Mutter, den Regning kan jeg sgu ikke rigtig forstaa! Er der lagt paa alt?

Md. Sørensen:

Ja, selv den Næse, som Geleff og Konsorter har drejet dig, maa du betale i dyre Domme.

nelsen af en foreløbig Centralkomité. Efter flere Maaneders Drøftelse konstitueres i Maj 1874 dette nye Organ, hvis Navn blev: »De frie Fagforeningers Centralbestyrelse«. I dens Love peges stadig paa, at det gjaldt om at vinde politisk Magt og Indflydelse, men desuden om gennem højere Løn og kortere Arbejdstid at højne Arbejdernes Levefod, og endelig at forberede Produktionsmidlernes Overgang til Samfundseje gennem Oprettelse af Produktionsforeninger, udgaaet fra og ledet af Fagforeningerne. Skønt Pianofortearbejder *V. T. Holst* vistnok var den ledende Kraft bag denne Nydannelse, blev det en helt anden Mand, der blev Formand, nemlig Barber *Ernst Vilhelm Klein*. Klein var en indvandret Tysker, en meget belæst og veltalende Mand, en overbevist Socialist, der var klar over, at der ikke blot skulde Sammenhold til, men ogsaa Oplysning, aandelig Rejsning blandt Arbejderne, før man kunde gøre sig Haab om at besejre Kapitalismen. Klein var en meget flittig Mand, der med en uhyre Energi kastede sig ind i Arbejdet, og i Virkeligheden indtager han en Plads sidestillet med Pio's, naar man skal tale om dem, der har præget 70'ernes Arbejderbevægelse. Imidlertid kom han til paa en Tid, hvor der var Omslag i Vejret, og de følgende Aar maatte Arbejderbevægelsen af mange Grunde gaa over til Forsvaret.

Ernst Vilhelm Klein.
F. 1830, d. efter 1879, da han vist rejste til Tyskland. Barber, Medarbejder ved »Socialisten« fra 1871 under Mærket »Vengeur« — Hævneren! Formand for Fagforeningernes Centralbestyrelse 1874-75. Redaktør af Social-Demokraten 1875-76. Hævnede sig paa Pio for formentlige Forurettelser, bl. a. ved Angreb i Skriftet »Socialismen og dens Ledere« 1876 og i Bladet »Flyvebladet«.

HALVFJERDSERNES FORBUNDSDANNELSE

Klein blev den egentlige Ophavsmand til 70'ernes Fagforbundsdannelse. Den Bergske Snedkerforening i Aarhus havde ganske vist allerede 1871 opfordret til at danne Foreninger i alle Fag og at samle alle vore Foreningers Medlemmer til en eneste stor Forening, men Tanken har næppe været ganske klar dengang. Klein derimod opstillede for første Gang et Program, der røber betydeligt Vidsyn. Han havde været paa en Turné rundt gennem jyske Byer i Sommeren 1874 og virket for Sammenknytning af de spredte Organisationer dér. Efter Hjemkomsten offentliggjorde han i »Social-Demokraten« et Opraab, hvori det hedder: »Heldigst var det, om de forskellige Fagforeninger sluttede sig til deres respektive Fagforeninger i København og de demokratiske Foreninger direkte under Centralbestyrelsen«. Heri ser Bruun med Rette et Fingerpeg saavel fremad mod Fagforbundene og De samvirkende Fagforbund som mod Socialdemokratisk Forbund.

Der er en ejendommelig Forskel, der falder i Øjnene, naar man betragter 70'ernes Fagbevægelse ikke som en københavnsk Foreteelse, men som et Landsrøre. Medens det i København i saa udpræget Grad var Byggefagene, hvorunder især Snedkerne, der dominerede, var det i Provinsen Skrædderne og Typograferne. Det første Fag havde i Perioden 1871—79 ikke mindre end 18 Provinsafdelinger, det andet 16, medens f. Eks. Snedkerne kun havde Fagforeninger i fire Byer, Aarhus, Horsens, Odense og Randers.

Det bliver da ogsaa Fagene med de mange Lokalafdelinger, som først danner Forbund. De københavnske Sadelmagere og Tapetserere havde i Nov. 1872 Planer fremme om en Landskongres. Der bliver dog ikke noget ud af det. Vævernes Velfærdsforening — under hvilket Navn deres Fagforening var kamoufleret — havde i deres Love af Marts 1873 antydet, at Foreningen ønskede at samle Kolleger i hele Landet; ogsaa denne Bestemmelse blev dog paa Papiret. Det blev Skrædderne, som først gjorde Alvor af det. Allerede i Januar 1874 havde

Skrædderne i Horsens vedtaget »at sætte sig i Forbindelse med Fagforeninger af samme Art i andre Dele af Landet for mulig derved at støtte hinanden ...« *P. Holm*, Formanden for Skræddernes Fagforening af 1873 og fremtrædende Medlem af Centralbestyrelsen, udsendtes i Januar—Februar 1875 af denne paa Agitationsrejse i Jylland, og det kan næppe fejle, at han herunder har lagt Vægt paa ogsaa at tale med sine Kolleger og drøfte Muligheden af nærmere Sammenslutning mellem de forskellige Afdelinger. I hvert Fald samles Skræddere fra hele Landet i Horsens 2. Paaskedag 1875 og oprettede her »Det almindelige danske Skrædderforbund«. Paa dets Kongres næste Aar valgtes to Agitatorer til at berejse Landet, hvor de ogsaa fik oprettet en halv Snes nye Afdelinger.

De næste var Typograferne. Stødet til deres Forbundsdannelse udgik fra Arbejdsgiverne, idet disse i Februar 1875 havde stiftet den landsomfattende »Foreningen af danske Bogtrykkere«. Foranlediget deraf udsendte Formanden for den københavnske Typografforening, *R. P. Jensen*, i Marts et Opraab til de danske Typografer med Opfordring til at danne et Landsforbund. I Maj 1875 vedtog Generalforsamlingen i København en Organisationsplan, R. P. Jensen udsendtes paa en to Maaneders Agitationsrejse, der resulterede i Oprettelsen eller Sammenslutningen af 16 »Stedforeninger«, og paa en »Bogtrykkerdag« i Juni 1876 vedtoges Love, og et Typografforbund blev konstitueret.

Tobaksarbejderne havde i Aarene fra 1872 dannet Fagforeninger i Aalborg, Aarhus, Fredericia, Horsens, Malmø, Næstved og Svendborg. Der var mellem dem et vist Samarbejde, og tidligt var der knyttet Forbindelser mellem »Enigheden« i København og Provinsforeningerne. I Maj 1875 rejste »Enigheden«s Formand, *P. C. Johnsen*, Tanken om et Landsforbund, og efter at han havde foretaget en Rundrejse til en Del af Afdelingerne, blev Forbundet til Virkelighed.

Med Gimlekongressen det følgende Aar gjordes endnu et Par Fremstød i Retning af faglige Landsforbund. De nye Partilove knæsatte udtrykkeligt baade Lokalbestyrelser (Fællesorganisationer) og Fagforbund som regelmæssige Led i So-

cialdemokratiets Organisation, ligesom det i § 12 hedder: »Enhver Fagforening skal sætte sig i Forbindelse med alle andre Fagforeninger i samme Fag her i Landet for at danne et Fagforbund«.

Efter Gimlekongressen, der om lidt skal omtales, enedes Murerrepræsentanter fra København, Aarhus og Aalborg om at betragte et Murerforbund som oprettet. Handskemagerne i København, hvis Formand var *P. Knudsen,* danner Fagforening i 1875 og faar i Løbet af 1876 oprettet Afdelinger i Malmø, Lund, Helsingborg, Nyborg og Odense, hvorfor det Forbund, disse sammensluttes i 25. September 1876, faar Navnet »Det nordiske Handskemagerforbund«.

Den københavnske Smedefagforening vedtog i September 1874 nye Love, hvori bl.a. følgende Formaal opstilles, »at samle alle Arbejdere i hele Landet til en fælles Virksomhed i social og politisk Retning, saaledes at Arbejderne i Provinsen kan danne Filialer af den herværende Forening«. I Efteraaret 1875 udsendte Fagforeningen en Landsagitator, som imidlertid ikke fik udrettet det, man havde haabet, og der kom intet Forbund ud heraf. Da 70'ernes Fagbevægelse kort efter kom ud for en alvorlig Krise, gik disse landsomfattende Sammenslutninger, spæde og ufuldkomne som de var, under som saa meget andet. Først opløstes Typografernes, derefter Tobaksarbejdernes. Murernes havde aldrig faaet rigtigt Fodfæste. Skræddernes og Handskemagernes Forbund bestod indtil 1879.

NEDGANG OG KATASTROFE

Grundlovsdag 1875 blev Førerne løsladt, og den Hyldest, der blev Pio, Brix og Geleff til Del, var ubeskrivelig. Det var, som deres Genoptræden paa Skuepladsen gav nyt Skub i Organisationerne, og en Række Smaastrejker — ja, ogsaa enkelte store — satte ind i Efteraaret 1875. Pio overtog Formandsskabet i Centralbestyrelsen, satte straks fuld Kraft paa Udbygning af den socialdemokratiske Presse, oprettede Aktivgrupper, de første Skridt toges til Rejsning af en Forsamlings-

I Arbejderkommissionen.

Et Medlem: Jeg mener nu, som jeg allerede udtalte den 17. Juli 1872, at der slet ikke eksisterer noget Arbejderspørgsmaal som saadant.

Formanden: Og jeg maa bemærke, at naar Hs. Majestæt Kongen i Følge »Dagstelegrafen« har udnævnt mig til Formand, saa maa der eksistere et saadant Spørgsmaal!

— Hentyder til, at der nedsattes en kgl. Kommission, som der dog aldrig kom noget ud af.

Tegning fra »Punsch« 1875.

bygning, og meget saa lovende ud. Alligevel stødte den nye Offensiv nu paa større Modstand, end man tidligere havde mærket. Det økonomiske Omslag ude fra Europa havde sat sine Spor ogsaa i det hjemlige Erhvervsliv, og Arbejdsgiverne viste sig ret utilbøjelige til at give efter.

I Centralbestyrelsen, hvortil oprindelig var sluttet 11 Fagforeninger, men efterhaanden flere, fandt man det paakrævet at gribe ordnende ind i Strejkerøret. Klein blev Formand for et nedsat Strejkeudvalg, der skulde træffe Beslutning om Strejkers Tilraadelighed. Pio skrev en udførlig Afhandling i »Social-Demokraten« om Principperne for Strejkers Iværksættelse, men var som sædvanlig mere optaget af den politiske Agitation. Forud for det Folketingsvalg i April 1876, hvor han forøvrigt selv opnaaede over 1.000 Stemmer og syntes endnu at have en befæstet Stilling, gav han sine Følelser Luft i følgende Hjertesuk i Bladet: »Selv i Valgkredse, hvor Arbejderne har det absolutte Flertal, selv i Byer, f. Eks. København, hvor en Lønnedsættelse eller et uforskammet Fabrikreglement formaar at samle Arbejderne i Tusindvis til Modstand, har det hidtil kun været muligt at samle faa Hundrede til den for Borgernes Interesser saa langt vigtigere politiske Kamp.... Nu maa

vor Lære forkyndes fra Folketingssalen paa Christiansborg Slot.«

Imidlertid var Pio ved at miste sit Greb i Arbejderne. I Vinteren og Foraaret 1876 gik f. Eks. Klein til voldsomme Angreb paa ham, og i Henhold til Centralbestyrelsens Vedtægter krævede man en Kongres afholdt til Afklaring af Partiets programmæssige og organisatoriske Forhold. Dette resulterede i Indkaldelse af Gimle-Kongressen den 6.—8. Juni 1877. Denne væsentlig politiske Kongres demonstrerede ved sin Sammensætning, i hvor høj Grad Fagforeningerne virkelig var Grundlaget for den eksisterende Partibevægelse. Paa Kongressen var Fagforeningsfolk det store Flertal. Af de repræsenterede Foreninger var de 41 Fagforeninger med tilsammen godt 5.000 Medlemmer, og kun 15 udgjorde andre Sammenslutninger med ca. 850 Medlemmer. Paa Kongressen vedtoges efter en lidenskabelig Debat Socialdemokratiets første egentlige Partiprogram, men desuden vedtoges et Sæt Love, der fastslaar den organisatoriske Opbygning. Der var en Gruppe, der paa dette Tidspunkt tilstræbte Oprettelse af Partiforeninger i Landets Valgkredse. Det Forslag, der gennemførtes, dannede ganske vist en Hovedbestyrelse med Sæde i København, men Partiet skulde iøvrigt hvile paa lokale Afdelinger, dannet ved Sammenslutning af de stedlige Fagforeninger. I Stedet for Fagforeningernes Centralbestyrelse faar vi altsaa nu i København dels Partiets Hovedbestyrelse og dels en faglig Lokalbestyrelse. I den sidste blev *C. C. Andersen* Formand. Pio's Utilfredshed med Udfaldet — man havde bl. a. frataget ham hans Titel af Stormester — førte til stadig skarpere Modsætninger mellem ham og de øvrige ledende Folk, og i Februar 1877 nedlagde han Posten som Formand. Den 23. Marts rejste Pio og Geleff i al Hemmelighed bort fra Landet. Brix sad paa denne Tid i Fængsel.

Denne Katastrofe ramte naturligvis Bevægelsen i Hjertekulen, og Førernes Svigten gjorde Stillingen yderligere alvorlig midt i en Tid med Krise og Arbejdsløshed. Bruun mener dog, at Fagforeningernes Tilbagegang snarere var Aarsag til end Følge af Førernes Flugt. Fra 1877 og de følgende Aar

smuldrer faktisk det meste af 70'ernes Arbejderbevægelse bort. De vundne Resultater opgives; Mestrene respekterede ikke længere Overenskomsterne og nedsatte egenmægtigt Arbejdslønnen med fra 10 til 40 pCt., og Medlemmerne flygtede ud af Fagforeningerne i stort Tal. Selve 70'ernes Kurve kan aflæses i Antallet af Arbejdsstandsninger, der i Aarene 1871—79 udgjorde 261 over hele Landet, medens Tallene for de enkelte Aar ligger saadan: 1871: 14, 1872: 44, 1873: 44, 1874: 58, 1875: 53, 1876: 26, 1877: 5, 1878: 9, 1879: 8.

I Juli Maaned 1877, altsaa kort efter Førernes Flugt, afholdtes en ny Kongres, denne Gang i Fagforeningernes Lokale paa Købmagergade, og den frembyder en Maalestok for Tilbagegangen. Medens Gimle-Kongressen Aaret før havde talt Repræsentanter for ca. 6.000 Medlemmer i Arbejderorganisationerne, mødte paa Købmagergade Kongressen Repræsentanter for mindre end 2.000. Vi er altsaa naaet dertil, at den samlede Bevægelse ikke var mere omfattende, end den var ved Tiden omkring »Internationale«s Konstituering. Paa denne Kongres blev Hovedbestyrelsen og Lokalbestyrelsen slaaet sammen til eet Organ, nemlig Centralbestyrelsen.

FAGBEVÆGELSE OG PARTI

Det var stadigvæk saadan, at Fagforeningerne var Partiets Grundlag, og at nominelt ethvert Fagforeningsmedlem skulde være Socialdemokrat; men netop nu under denne Krise viste det sig, at Forbindelsen mellem Parti og Fagbevægelse forekom flere som en af Hindringerne for virkelig Fremgang. Om disse Tanker gav Anthon Mundberg, som paa den Tid redigerede »Social-Demokraten«, et ganske godt Begreb i en stort anlagt Artikel 30. Aug. 1877 om »Socialismen i Danmark«. Han kritiserer heri først Kritikerne inden for Partiets egne Rækker, men hævder derefter, at en stor Part af Skuffelserne og Utilfredsheden kan føres tilbage til, at man hidtil havde bundet Socialismen og den faglige Arbejderbevægelse fast til

hinanden. »Hvis den faglige Sags Fremgang skal betinges af, at alle eller saa godt som alle vedkommende Fags Medlemmer er Socialister, kan hverken Socialismen eller Fagbevægelsen komme nogen Vegne. Det er en ødelæggende Sammenblanding af hinanden uvedkommende Ting.« »Hvis alene det at ville have noget for sit Arbejde gør en Mand til Socialist, saa behøves der ingen Agitation for Socialismen, for hvilket Menneske paa Jorden ønsker ikke sit Arbejde godt betalt? Nej, Fagforeningerne maa blive eet, og det socialdemokratiske Parti et andet«. Saa tvivler han ikke om, at Fagforeningerne nok skal kunne trives. Partiets Fremtid vil derimod afhænge af en fornuftig Agitation, der bl. a. maa gøre Rede for Forudsætningerne for socialistiske Reformers Gennemførelse, og gøre Folk forstaaeligt, at Rom blev ikke bygget paa een Dag.

En Ugestid senere var Spørgsmaalet Genstand for indgaaende Behandling paa et Møde i »Phønix« af de til Partiet sluttede Foreninger. Efter Forretningsføreren Snedker *Chr. Lamp's* Oplysninger var der nu kun tilsluttet 12 mod 32 Aaret forud. Han og andre tilskrev Tilbagegangen de økonomiske Forhold, mens bl. a. Tømrer *L. Andersen* var Ordfører for de Mundbergske Synspunkter: »Den politiske Virksomhed hindrer den faglige Virksomhed og omvendt«. »Fagforeningerne burde kun beskæftige sig med at arbejde for de faglige Interesser, derfor kan godt de politiske Interesser befordres ved en stor politisk Hovedforening«. P. Holm var ikke saa bange for Politik i Fagforeningerne, men villig til at ændre Organisationsforholdene, og Hørdum anbefalede den nuværende Organisation og var nærmest bange for, at en udelukkende faglig Organisation vilde bevirke flere Foreningers Frafald. Dette imødegik *C. C. Andersen,* der tværtimod troede, at Fagforeningerne vilde vinde betydelig Tilgang, naar man i dem indskrænkede sig til de faglige Spørgsmaal.

C. C. Andersen var øjensynlig Føreren for den Gruppe, der vilde Adskillelse, og paa et senere Møde i Centralbestyrelsen var det sikkert hans indgaaende Foredrag, som førte til Vedtagelsen af den Resolution, der gik ud paa »at adskille det faglige fra det politiske, saaledes at Fagforeningerne ikke bliver

Bærere af det social-politiske, men danner en politisk Forening«.

Af det Udvalg, der blev nedsat for at foretage det videre fornødne, blev da ogsaa baade C. C. Andersen og P. Holm Medlemmer, og paa et Møde i Lokalet »Aftenstjernen« i Lille Regnegade oprettedes saa i Februar 1878 »Socialdemokratisk Forbund«.

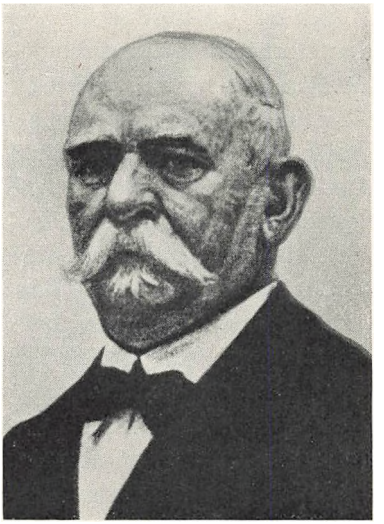

P. Knudsen.
Partiets Repræsentant i D. s. F.s første Forretningsudvalg indtil 1909. Formand for Socialdemokratiet fra 1882 til 1909. Folketingsmand, Borgerrepræsentant og Raadmand. Valgtes 1909 til Fattigborgmester, i hvilken Stilling han fungerede indtil sin Død det efterfølgende Aar. Billedet efter Maleri af N. V. Dorph.

Det bliver nu Partiforeningen, der tager Føringen, de første Aar dog under mange Vanskeligheder og megen Modgang. Man klyngede sig til Bladet, der ikke gik videre godt, og man laa i Kamp baade med den Estrupske Reaktion og med forskellige Oppositionsgrupper, især dem, der endnu levede paa Minderne fra Piotiden og sluttede Kreds om den løsladte Brix. Det var faktisk først, da Wiinblad overtog Redaktionen af »Social-Demokraten i 1881, og P. Knudsen blev Formand for Socialdemokratisk Forbund 1882, at Partiet vandt nogenlunde Fodfæste. Økonomisk bedredes Tiderne, Modet vendte tilbage, og i Alliance med borgerlige, frisindede Kredse vandt man den store Sejr over Reaktionen i 1884, hvorved det første Gang lykkedes at vælge to Arbejdere ind paa den danske Rigsdag, nemlig P. Holm og Chr. Hørdum. Partiet blev nu en Aarrække — trods den stedfundne Adskillelse — dog den egentlige faglige Central, for der fandtes ikke anden Forbindelse mellem de enkelte Fagforeninger.

Spørgsmaalet om Forholdet mellem Parti og Fagbevægelse dukkede dog stadig op. I April 1878 indledede f. Eks. A. C.

Meyer en Diskussion i »Phønix«-Salonen om Socialdemokratisk Forbunds Opgaver og Fagforeningernes Stilling, en Diskussion, der sluttedes med, at C. C. Andersen stillede en Resolution, der udtrykkelig betonede Fagforeningernes og Forbundets uafhængige Stilling af hinanden. Ogsaa det følgende Aar foregik der i Partiet et Diskussionsmøde om Emnet: »Er Centralisation af de fri Fagforeninger nødvendig?«

Naturligvis maatte der foregaa et livligt Sammenspil mellem den politiske Ledelse og Fagenes Ledere. Købmagergade-Kongressen havde da ogsaa fastslaaet, at Centralbestyrelsen i Sager af mere indgribende Betydning skulde supplere sig med Fagforeningernes Formænd. Saa snart der var Tale om større Aktioner: Grundlovsfester, Fælledmøder eller lignende, var det en Selvfølge, at et saadant Samarbejde fandt Sted, men naturligvis ogsaa saa snart der rejste sig Spørgsmaal af mere almindelig Betydning for Arbejderne, som Stillingen til Normalarbejdsdagen eller om Tilskud af Statskassen til Fagforeningernes Understøttelseskasser, en Slags primitiv Arbejdsløshedslovgivning. I alle saadanne Tilfælde indkaldte Partiet til Møde med Repræsentanter for de københavnske Fagforeninger. Disse stod f. Eks. bagved det Andragende om Indførelse af lovfæstet Normalarbejdsdag, som Partiet fik Professor, Folketingsmand Goos til at indbringe i Folketinget 1883, men som havnede i Indenrigsministerens Skrivebordsskuffe.

Ligeledes var det Partibestyrelsen, der greb ind under Arbejdskonflikter og organiserede de Indsamlinger, som dengang var det eneste Middel til at skaffe strejkende eller udelukkede finansiel Støtte. Allerede i Juni 1883 forekom der et saadant Møde i Anledning af en Strejke i Cigarmagerfaget. Under en kompliceret Situation i 1884 med lockoutede Bødkere og strejkende Vævere og Hvidgarvere nedsatte Partiet en »fælles Strejkekomité« og bevilgede baade Tilskud og Laan til dens Understøttelsesvirksomhed.

Et særligt Bindeled mellem Parti og Fagbevægelse udgjorde Forsamlingsbygningen i Rømersgade, der var indviet 1878. Den var i Virkeligheden ikke blot Arbejderbevægelsens Samlingssted, men selve den Kendsgerning, at det var lykkedes at

gennemføre dette efter Tidens Vilkaar storslaaede Foretagende, var et Vidnesbyrd om, at der trods alt var Kræfter i Bevægelsen. Gang paa Gang maa der imidlertid sættes særlige Aktioner i Gang for at klare de økonomiske Krav, som Byggeriet og Driften stillede, og nu og da maatte det indskærpes Fagforeningerne, at de for Sagens Skyld burde henlægge alle deres Møder og Sammenkomster til Rømersgade.

Med de bedre Tider voksede ogsaa Selvtilliden, og Spørgsmaalet om en ny Centralisation, en Fællesbestyrelse for alle Fagforeninger, var gentagne Gange fremme, særlig i Løbet af 1883. Et Udvalg af Fagforeningsfolk havde udarbejdet et Forslag i saa Henseende, men samtidig opfordrede man Socialdemokratisk Forbunds Formand P. Knudsen til at udarbejde et særligt Forslag »til en Forbindelse mellem Forbundet og Fagforeningerne og disse indbyrdes«. Begge Forslagene blev rundsendt til og diskuteret i Fagforeningerne. Ordet »Fællesorganisation« dukkede op nu, men Stemningen herfor var stærkt delt inden for Fagforeningerne. I September udtalte f. Eks. et Forbundsmøde, at man gav Bestyrelsen Bemyndigelse til at handle efter bedste Skøn i Spørgsmaalet, »idet det dog henstilles saa vidt muligt at bibeholde den hidtil værende Organisation«. Spørgsmaalet toges foreløbig af Dagsordenen i Efteraaret 1883, idet et Møde 27. November vedtog, »at Socialdemokratisk Forbunds Bestyrelse paa Opfordring af en eller flere Foreninger skal sammenkalde de forskellige Foreningers Bestyrelser, og at der anskaffes en Tavle, som skal ophænges paa Ekspeditionskontoret og indeholde Navne og Adresser paa de forskellige Foreningers Formænd«. At Sagen hermed betragtedes som afsluttet, kan man skønne af, at Udvalgets Udgifter blev paalignet Fagforeningerne med en lige stor Sum.

I de følgende Aar, og særlig bemærkelsesværdigt under den bevægede Konflikt Sommeren 1885, som senere skal omtales, var det altsaa fortsat i Partiet, det foregik, men netop de store Krav, som dette Lock-out-Aar stillede gav Anledning til, at Spørgsmaalet paany rejstes. I Februar 1886 fremlagde Maler J. Jensen paa et Bestyrelsesmøde i Partiet et Udkast til Ned-

sættelse af en Centralbestyrelse eller et Udvalg for Fagforeningerne, særlig til Regulering af Strejkeforhold. P. Knudsen foretrak, at der under selve Forbundsbestyrelsen nedsattes et Underudvalg, der kunde supplere sig med Bestyrelsesmedlemmer fra Fagforeningerne.

En Maanedstid senere gik Sagen ind i en ny Face, idet J. Jensen nu havde allieret sig med tre andre af de mest indflydelsesrige Fagforeningsledere, nemlig Formanden for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, *F. Hurop*, Formanden for Bygningssnedkernes Fagforening, *A. P. Berg* og Formanden for Tobaksarbejderforbundet »Enigheden«, *Sigvald Olsen*, og disse i Fællesskab udformet et Forslag til noget, der kaldtes »De samvirkende Fagforeningers Fællesvirksomhed«. Tanken vandt Tilslutning indenfor Foreningerne, og 15. April 1886 vedtog et Fællesmøde Forslaget som Helhed. Det har været en udbredt Opfattelse, at det var Fagforeningskongressen i Göteborg, der gav Stødet til Oprettelse af »De samvirkende Fagforeninger« i København, men det er altsaa ikke rigtigt. Alt var i saa Henseende klappet og klart, inden Partibestyrelsen i Maj 1886 modtog Meddelelse om denne Arbejderkongres og Indbydelse til at deltage i den.

TIDENS MÆND

Smedelockoutens Eftersmæk havde været Arbejdsløshed og Mismod i Rækkerne. Ved Grundlovsmødet 1886 havde J. Jensen udtalt sin Fortrøstning til, at det nok ved Enighed og Sammenhold skulde gaa opad igen, omend langsomt. Og han citerede Kaalunds Vers:

> Koraldyret lig i den dybe Sø,
> vi bygger dog med paa den voksende Ø,
> bereder den Verden, der kommer.

Hørdum, Holm og C. C. Andersen var Bevægelsens ældste Koloni af Koraldyr. Det var dem, der havde staaet fast, da alting ellers skred. De havde navnlig reddet det værdifuldeste

Stykke ud af det Pio'ske Fallitbo: Social-Demokraten. De havde allieret sig med P. Knudsen og Wiinblad, og de havde alle i Midten af 80'erne Hænderne fulde, deres Felt afstukket, i Partiledelsen, paa Rigsdagen og ved Bladet.

Et nyt Hold af Mænd, af Ø-Byggere, var rykket til Undsætning, og det var dem, der nu var travlt i Færd med at rejse Fagbevægelsen og afstikke Linjerne for dennes fremtidige Kurs. De fire Forslagsstillere var blandt de virksomste paa dette Hold. — *J. Jensen* selv var som ung Malersvend med Kunstnersløjfe under Hagen kommet til København fra Fyn, først mest optaget af at lære og udvikle sig, var derefter gaaet ind i Organisationsarbejdet, kommet i sin Fagforenings Ledelse og 24 Aar gammel blevet dens Formand. 1885 blev han valgt ind i Partiets Bestyrelse og vakte her Respekt ved sin Indsigt og Saglighed. Ligesom Formanden P. Knudsen havde J. Jensen en Forsmag for tørre Tal og vilde gerne bygge paa en solid Grund af Statistik. Han var rundt paa den sædvanlige Provins-Agitationsturné, men det blev dog andre, der fik Malerforbundet etableret. Han fik flere og flere Ting at tage sig af i København, et taalmodigt, opbyggende Koraldyr.

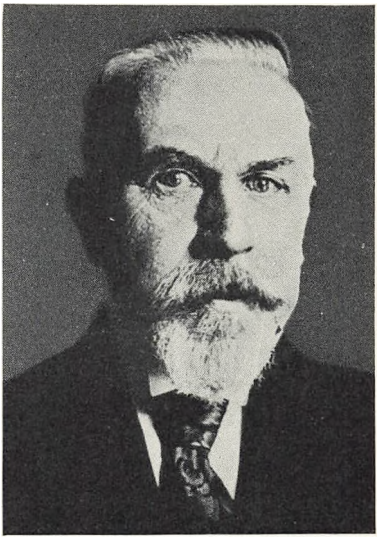

J. Jensen.
Det sidste Fotografi af J. Jensen som Overpræsident i Københavns.

Smeden *Ferdinand Hurop* var derimod alt andet. Han var et Stormvejr, en Vulkan, Personificeringen af Eventyrets frejdige Smed, ham der altid giver Fanden en i Nødden. Ovre fra Randerskanten, hvor Hurop var vokset op, kom han sidst i 70'erne til København og kastede sig nogle Aar efter ind i Arbejdet paa at ruske de sovende op og hverve Tilhængere til Socialismen og Fagbevægelsen. Hans usædvanlige Begavelse, parret med

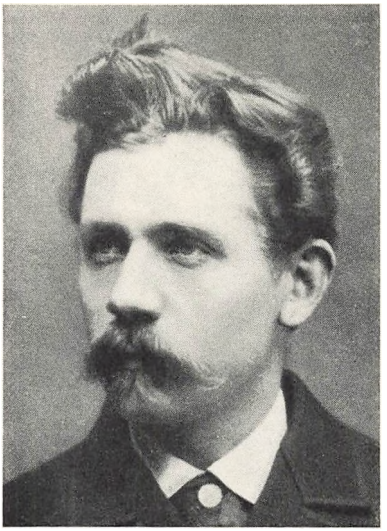

Ferdinand Hurop.
F. 1853, d. 1934. Smed, genrejste Smedenes Fagorganisation i Beg. af 80'erne, Formand 1884—87 og 1890—92. Udvandrede til U. S. A. 1893, kom hjem til Smedeforbundets 25 Aars Jubilæum 1913, Forretningsfører for Social-Demokraten i Nakskov 1913—14. Rejste igen til Amerika 1914, hvor han to Gange var Red. af den dansk-norske Social-Demokrat i Chicago. Døde i Enumclaw nær Seattle.

en naturlig Veltalenhed og megen personlig Charme bragte ham snart frem i første Række, og han var faktisk i Midten af 80'erne Arbejderbevægelsens største Berømthed. — Han var med til at genrejse Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, og efter en Tur i Provinsen mente han at kunne gøre den københavnske Forening til et Forbund. Han blev Sekretær i Socialdemokratisk Forbunds Bestyrelse 1883 og efter Sejrsvalget 1884 sendte Partiet ham paa Agitationsrejse rundt i Landet, hvor han øgede sin Popularitet, saa han ved næste Bestyrelsesvalg kom ind med langt højere Stemmetal end nogen af de ældre Ledere. Om hans Rolle under Lockouten 1885 tales der i anden Sammenhæng. Hurop blev en Tid det store Publikums Mand, men han havde ikke Taalmod eller indre Samling til den Slags Arbejde, der bestaar i at lægge Sten paa Sten, til Muren er rejst. Personlige Forhold, et ulykkeligt Ægteskab, bidrog ogsaa til, at han blev træt af Forholdene. 1893 drog han til Amerika og startede der en helt ny og vistnok helt lykkelig Tilværelse. Han holdt indtil sin Død 1934 en livlig Brevforbindelse igang med gamle Venner i Danmark, levende interesseret og virksom til det sidste.

Der var *A. P. Berg*, Snedkeren fra Varde, der allerede havde debuteret som Fagforeningsstifter i Aarhus 1871. Ogsaa han var kommen til København og trofast mod Pionererne, var han en Tid gaaet sammen med Heroldisterne i Opposition til de nye Ledere. Men han blev efterhaanden en støt Partifælle,

Formand for Bygningssnedkerne, nær knyttet til P. Knudsen i Partibestyrelsen, aktiv paa mange Omraader, det kooperative, det kommunale. Han skulde blive en af de længst levende fra Bevægelsens første Dage, et Bindeled mellem Parti og Fagbevægelse, sidst en hel Sognekonge i sin Bydel Brønshøj.

Og *Sigvald Olsen*, Københavner, men skolet i klassisk Socialisme under Svendeaar i Tyskland, hvorfra han vendte hjem omkr. 1880. Fire Aar senere var han Formand for Tobaksarbejdernes gamle Forening »Enigheden«, grundig, saglig, en »Talmand« ligesom Knudsen og Jensen og ligesom de klogt beregnende, fri for Overilelse, men inderst inde glødende for Sagen. En Tid var han Straamands-Redaktør for Social-Demokraten og havde flere Gange smagt Vand og Brød i Kristianshavns Fængsel. Hans Agitation rundt i Landet skabte Tobaksarbejderforbundet 1888 og han blev dets første Formand. 1895 Folketingsmand for Nørrebro. 1902 Bestyrer af Bryggeriet »Stjernen«.

Men der var en hel Kreds omkring dem, *Hyller*, ogsaa Tobaksarbejder, *G. Chr. Olsen*, Snedkerforbundets Formand fra 1885, Partiets Kasserer og samtidig Sekretær i De samvirkende Fagforeninger. 1888 gik han ind i Journalistikken ved Social-Demokraten og blev en ivrig Kooperatør. Hans Bror *Valdemar Olsen*, Hurops Afløser som Smedenes Formand, og flere andre.

Det var nok Folk, der var skolet i Arbejdspladsernes Problemer, men ogsaa saa videre ud. Man var vel i Færd med at skabe en særlig faglig Centralisation, men i Virkeligheden ikke adskilt fra Partiet. De fleste af disse Mænd var virksomme baade paa den faglige og politiske Front.

Den Delegation, som i August 1886 drog til Göteborg som Repræsentanter for den danske Arbejderbevægelse, havde ganske klart for sig, hvad den vilde. Inden Afrejsen fra København havde Parti og Fagbevægelse her haft Kongressens Dagsorden til Diskussion, og det var i København, de vigtigste Resolutioner blev affattet.

Den sociale og politiske Udvikling i Sverige var omkring 1886 en Snes Aar bagefter Danmarks. Tilstandene i 80'ernes Sverige kan nærmest sammenlignes med Tilstandene i 60'ernes

Danmark. Liberale, filantropiske og patriarkalske Fagforeninger dominerede. Den, der fik slaaet Porten op i dette Torneroseslot, var Skrædder *August Palm.* Støttet aandeligt og materielt fra København havde han omkring 1881 gennem sit Blad »Folkviljan« i Malmø stødt i Basunen for Socialismen. Da Palm 1886 forlagde Residensen til Stockholm og grundlagde Bladet »Social-Demokraten« dér, fremkaldte hans baade skriftlige og mundtlige Agitation en voldsom Gæring, og Programmet for de daværende stockholmske Fagforeninger blev lagt væsentligt om i socialistisk Retning. Under Smedelockouten havde Hurop været i Stockholm at tale og bl. a. hævdet, at en nærmere Sammenslutning mellem Skandinaviens Arbejdere var nødvendig. Men da Planen om en fælles nordisk Kongres kom op, turde de stockholmske Fagforeninger alligevel ikke. Det blev saa Fællesorganisationen og Partiet i Gøteborg, som tog Initiativet og udsendte Indbydelse til den første skandinaviske Arbejderkongres i Dagene 27., 28. og 29. August 1886, og der mødte 62 Udsendinge fra 78 Arbejderforeninger i Danmark, Norge og Sverige.

Man kan ikke sige, at Gøteborg lagde de røde Løbere ud for disse Arbejderrepræsentanter. Den derværende »Arbetarförening« nægtede f. Eks. at afgive sit Lokale til Kongressen, og et Par Restauratører, hvor ogsaa Arbejderne plejede at holde til, sagde ligeledes blankt Nej til at give Husrum for Festligheder. Da man ved Afslutningen indbød til Møde paa Älfsborg Fæstning, smækkede Ejeren af Skov-Restaurationen Porten til, da de røde Faner nærmede sig, og nægtede at servere noget som helst.

Kongressens Drøftelser og de trufne Beslutninger blev af indgribende Betydning for den faglige Udvikling i Norden. De norske Repræsentanter gjorde sig mindst gældende. De svenske stod stærkt delt, og Debatten mellem Socialister og Liberalister fra Stockholm gav Genlyd ogsaa paa Kongressen. August Palm benyttede enhver Lejlighed til at agitere for Socialismen og »Social-Demokraten«.

De, der tog Ledelsen og afgjort satte deres Præg paa Møderne, var den danske Repræsentation. Ogsaa paa denne Kon-

gres stod Spørgsmaalet om Forholdet mellem Parti og Fagbevægelse i Centrum. Det allerførste Punkt, der toges op, var Spørgsmaalet om Fagforeningernes politiske eller samfundsmæssige Program, og Svenskerne røg umiddelbart i Totterne paa hinanden. P. Knudsen, som kendte hele denne Diskussion fra Danmark, udtalte i sit Indlæg, at Fagforeningernes Opgave først og fremmest var at sætte Arbejderne i Stand til at benytte de opgaaende Konjunkturer med størst mulig Fordel og holde igen under nedadgaaende Konjunkturer. Fagforeningerne burde tillige virke opdragende paa Arbejderne. Derimod vilde det efter hans Mening være uklogt at indsætte Spørgsmaal af bestemt politisk Natur paa Fagforeningernes *Program*, for derved vilde man støde de Arbejdere bort, som endnu ikke er modne til at forstaa en saadan Politik. Han gjorde udførligt Rede for Organisationsordningen i Danmark, som havde vist

Tegning fra »Folkets Nisse« 1872 med følgende Tekst: Hvorledes den gamle Bondekone, Anders Peers Kone, forestiller sig de strikkende Haandværkssvende i København.

sig praktisk, da Fagforeningerne saa godt som altid sluttede op om Socialdemokratiet, naar der stod et eller andet politisk Spørgsmaal paa Dagsordenen. »Fagforeningerne bør ikke sætte Politikken paa Programmet, men heller ikke lukke den ude«. Han sluttede med at anbefale Vedtagelsen af en Resolution, som udtaler, at Arbejdernes økonomiske Eksistens kun under Lovens Beskyttelse kan anses for sikret, hvorfor Fagforeningerne vil søge at øve Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet og til enhver Tid behandle de Spørgsmaal, der i Følge deres Natur har Betydning for Arbejderne, hvad enten disse er af socialøkonomisk eller politisk Karakter og som Følge af, at den privat-kapitalistiske Produktionsmaade stadig vil være en Hindring for at tilvejebringe Lykke og Tilfredshed i Samfundet, udtaler Kongressen sin Anerkendelse af de socialistiske Principper.

Baade J. Jensen, Hurop, Emcken, G. Chr. Olsen og Madam Anckersen var i Ilden, og P. Knudsen afsluttede med at sige, at man ikke skulde paatrykke Fagforeningerne nogen bestemt Partifarve, men naar vi skal slutte os til Politikken, er det dog rettest at holde sig til det Parti, der har gjort noget for Arbejderne.

Resolutionen blev sluttelig vedtaget, men det sidste Punkt kun med 40 Stemmer mod 17 Svenskeres Stemmer. De ikke blot stemte imod, men understregede yderligere deres Reservation over for Spørgsmaalet.

Det var J. Jensen, der indledede om Fagforeningernes *økonomiske* Program, og han anstillede her Betragtninger over Fagforeningernes Opgaver under den fri Konkurrence, der ledede Driftsherrerne til at holde Produktionsprisen, inclusive Arbejdslønningerne, saa lav som mulig. Gennem Organisation maa Arbejderne selv være med til at bestemme de Lønbetingelser, de skal arbejde under. Om hvorvidt Tid- eller Akkordløn var at foretrække, havde der været delte Meninger. Tidligere havde man i Danmark været enige i at søge Akkordarbejdet fremmet; nu var man derimod kommet til den Anskuelse, at det var rigtigst at have Timebetaling. Akkordarbejdet førte blot til, at Arbejderne overanstrenges for en ringe

Løn. Han fremsatte et Forslag til Resolution herom og motiverede udførligt dets enkelte Punkter, der tilraadede Lønregulativer, godkendt af Arbejdsgivere og Arbejdere, Timebetaling som Basis for Lønarbejdet, Understøttelseskasser med Henblik paa Arbejdsnedlæggelser, Arbejdsløshed, Sygdom o. s. v. og faglige Rejse-Understøttelseskasser.

Under Punktet: »Organisationsformen og det faglige Samarbejde« var det igen en af de danske Repræsentanter, nemlig G. Chr. Olsen, der var Hovedindleder, og han henviste i særlig Grad til det danske Snedkerforbunds Struktur og Virksomhed med 26 Lokalafdelinger, Fagblad, Rejseagitatorer o. s. v. Han erindrede om, at Grunden nu kunde lægges til et skandinavisk Snedkerforbund, ja antydede Muligheden af en faglig Internationale. Ifølge den afsluttende Resolution, der blev enstemmigt tiltraadt, »vedtager Kongressen at oprette centraliserede faglige Forbund med staaende Udvalg, sammensat af forskellige Fag, forbundne ved en Hovedledelse i Stockholm, Kristiania og København«, samt at der med Mellemrum afholdtes skandinaviske Fagforeningskongresser, der tillige kan udstrækkes til at omfatte andre Lande. Endelig understreges Arbejderpressens Nødvendighed og Betydning.

Til Spørgsmaalet om Modarbejdelsen af Arbejdsløsheden og Indførelse af en lovfæstet Normalarbejdsdag var Hurop Indleder. Den Resolution, han stillede, gik ud paa, at en Forkortelse af Arbejdstiden var en absolut Nødvendighed, og da Arbejdsløsheden var en Hindring for en reel Ordning af Lønforholdene og førte til Fattigdom, »besluttede Kongressen af al Kraft at arbejde for Indførelse af 8-Timers Arbejdsdagen«.

Denne Kongres' velgennemtænkte Beslutninger, som her kun er nævnt i største Korthed, fik overordentlig stor og retningsgivende Betydning. I den følgende Tid blev de Udgangspunkt for praktiske Foranstaltninger paa det fagorganisatoriske Omraade som for den Socialpolitik, Arbejderpartiets Repræsentanter gik ind for i Rigsdagsvirksomheden. I Sverige og Norge satte de afgørende Skub i Rejsningen af en tidssvarende Fagbevægelse.

Efter Göteborgkongressens Afslutning maatte P. Knudsen et Par Gange rykke Fagforeningerne for Meddelelser om deres Tilslutning til den vedtagne Fællesvirksomhed. Resultatet heraf kunde han meddele paa et Fællesmøde den 25. Oktober, og paa denne Dag konstitueres faktisk det, vi i vore Dage kalder »Arbejdernes Fællesorganisation i København«, men som altsaa endnu en Række Aar hed »Udvalget for Fagforeningernes Fællesvirksomhed«. Et Fællesmøde valgte samme Dag det første Udvalg, der kom til at bestaa af Maler *J. Jensen,* Snedker *A. P. Berg,* Socialdemokratisk Forbunds Formand *P. Knudsen,* Snedker *G. Chr. Olsen,* Tømrer *Fr. Hansen,* Skrædder *J. G. Jonsson* og Smed *F. Hurop.*

FÆLLESORGANISATIONERNE

Kun en 7—8 Fagforeninger ude i Provinserne overlevede Kriseaarene i Slutningen af 70'erne. De første Aar af 80'erne herskede der næsten komplet Stilhed, og i mange mindre Byer naar man helt hen mod 90'erne, før et fagligt Røre begynder forfra. Mens Hovedstadens Fagforeninger var kommet ret godt paa Fode, var der i 1885 udenfor København kun Fagforeninger af nævneværdigt Omfang i Aarhus, Aalborg, Odense og Horsens. Allerede fra 70'erne havde der ganske naturligt ogsaa været en vis Samvirksomhed mellem Fagforeningerne inden for den enkelte By. I Begyndelsen af 80'erne udviklede denne Praksis sig paany, og der opstod gennem Tiaaret et Antal Fællesorganisationer, først i jydske Byer; om det er Aarhus eller Kolding, der kom først, maa de to Byer selv strides om.

I Juni 1883 begynder Typograf *Harald Jensen* Udgivelsen af et socialdemokratisk Ugeblad i Aarhus, og i dettes første Nummer fandtes en Programartikel, vistnok skrevet af hans Kollega *Marott,* som kaldte til Genrejsning af den hensygnende Arbejderbevægelse i Jylland.

»Hvad Fagforeninger angaar,« hedder det, »maa der nu tages fat paa at tilvejebringe en fast Organisation. Det første og vigtigste er, at Fag-

foreningerne faar en talrig Tilslutning, for at de kan virke i deres Øjemed. Fanerne og til dels Bestyrelserne er der, men der mangler Medlemmer«. Forfatteren saa som i et Syn den danske Fagbevægelse bygget op som en Enhed. »Naar man nu tænker sig Fagforeningerne rundt om i Byerne samlet under en Centralbestyrelse i hver By, og denne igen af sin Midte valgte Repræsentanter til en Overbestyrelse, som ledede det hele, vilde der herved kunne opnaas en samlet Optræden fra Arbejdernes Side til Løsning af de forskellige Spørgsmaal.«

J. Jensen angiver i sin Oversigt over Fagbevægelsen Aarhus som det første Sted, hvor der blev indrettet Regler for lokalt fagligt Samarbejde, nemlig 1883, og det er ogsaa ganske sandsynligt, at Harald Jensen og Marott har taget Skridt til Virkeliggørelse af deres Tanker paa Stedet. Marott blev i hvert Fald den første Formand for Arbejdernes Fællesorganisation i Aarhus. Imidlertid bør Kolding sikkert nævnes først, idet der her i 1883 dannedes en »*Fælles-Fagforening*«, der kan siges at være Forløberen for de Fællesorganisationer, der nu eksisterer. Det var en stedlig Murer- og Tømrerstrejke i Foraaret 1883, der gav Stødet til dens Oprettelse. Der var naturligvis den sædvanlige Indsamling af Bidrag, men den Tanke opstod at søge oprettet en fælles Strejkekasse paa Stedet med Henblik paa fremtidige Konflikter, og 5 Mand: Murer *Dahl*, Smed *Heisel*, Tømrer *H. C. Juhl*, Skomager *Schultz* og Typograf *P. Hvidtfeldt*, traadte sammen og udsendte en Opfordring til Byens Haandværkssvende om at indmelde sig i en Forening til at fremme Svendenes Tarv og Interesser. Der fandtes overhovedet ingen Fagforeninger i Kolding paa det Tidspunkt, kun et Par Understøttelseskasser for Murere og Tømrere og en Afdeling af Harald Jensens Typografforening, der ligeledes nærmest var en Understøttelseskasse.

Fælles-Fagforeningen blev stiftet den 23. Maj 1883, og Kontingentet sattes til 5 Øre ugentlig. I Lovene fastsattes, at hvis et Fag fandt Anledning til at klage over sin Stilling, d. v. s. sine Løn- og Arbejdsforhold, saa havde Fagets Repræsentanter at henvende sig til Bestyrelsen, der bestod af 5 Mand, som blev valgt af samtlige Medlemmer. Bestyrelsen skulde saa først overveje Sagen og derefter indkalde en Generalforsamling,

som skulde tage Beslutning om, hvad der skulde gøres. Der blev valgt en lønnet Kasserer til at varetage Foreningens Tarv i Overensstemmelse med Lovene. Foreningen fik straks 120 Medlemmer, der var tilsluttet i 7 faglige Afdelinger, nemlig Cigarmagernes med 3, Malernes med 6, Murernes med 26, Skomagernes med 37, Skræddernes med 28, Typografernes med 6 og Tømrernes med 14. Men der var ikke nogen klar Fag-Adskillelse. I Skomagernes Afdeling var der en Sadelmager og en Garver, i Typografernes en Stentrykker, ligesom Tømrernes ogsaa omfattede Snedkere; men ud af denne meget beskedne Begyndelse udviklede sig ret snart selvstændige Fagforeninger. Skomagerne dannede saaledes allerede i September samme Aar en regulær Fagforening. Fælles-Fagforeningen var meget nidkær og forestod f. Eks. Indsamling af Bidrag til de store Arbejdskonflikter det følgende Par Aar, men i politisk Henseende var Flertallet meget tilbageholdende, og først i Efteraaret 1886 oprettedes en Afdeling af Socialdemokratisk Forbund i Kolding. Ogsaa det sædvanlige Svælg mellem faglærte Svende og Arbejdsmænd gjorde sig gældende. I 1884 vedtoges, for at bøde herpaa, den Lovændring, at »enhver hæderlig Mand i Kolding og Omegn« kunde blive Medlem, men Arbejdsmændene udeblev ikke desto mindre.

Fælles-Fagforeningen viste sig at være en saa primitiv Organisationsform, at den ikke var holdbar, og i Marts 1887 vedtog Bestyrelsen at lade det hele »gaa op i det Blaa«. De sidste tilbageværende Midler, 40 Kr., blev benyttet til Bestyrelsens Deltagelse i et Arbejdermøde i Skanderborg. Paa den Tid var, som sagt, allerede en socialdemokratisk Forening dannet, men ogsaa en ny Arbejdernes Fællesorganisation af moderne Type, idet en saadan var stiftet den 3. September 1886. Den drivende Kraft bag saavel Fælles-Fagforeningen som den senere Partiforening og Fællesorganisation var den senere i Typografernes Organisationsliv saa fremtrædende *P. Hvidtfeldt.*

I Løbet af Perioden 1883—90 voksede der ialt 13 Fællesorganisationer frem rundt i Landet, og deres Antal var indtil 1900 blevet øget til 54. J. Jensen giver 1900 en Oversigt over deres Stiftelsesaar. Ifølge den er de fremkommet saaledes:

Aarhus 1883, Odense 1885, Horsens, Kolding, København 1886, Aalborg 1887, Helsingør og Randers 1888, Esbjerg, Gentofte-Lyngby, Næstved, Roskilde, Slagelse, Svendborg 1890, Hillerød, Nakskov, Nyborg, Vejle 1891, Fredericia, Køge, Ringkøbing 1892, Varde 1893, Grenaa, Kalundborg, Nykøbing F., Ringsted, Silkeborg, Viborg 1894, Korsør, Maribo, Nørre Sundby, Vordingborg 1895, Faaborg, Haslev, Hjørring, Holstebro, Nykøbing M., Ribe, Skive, Storeheddinge 1896, Assens pr. Mariager, Frederikshavn, Middelfart, Sorø 1897, Faxe, Rønne, Skelskør, Stubbekøbing, Thisted 1898, og Assens, Præstø, Sakskøbing, Stege og Struer 1899.

Som man vil se, sker Sammenslutningen først i de større Byer og naar sidst ned til de forholdsvis smaa. Fællesorganisationerne er stadig et vigtigt Led i den danske Fagbevægelses Struktur, og deres Betydning er ikke blevet mindre med Aarene. Det gælder i Dag, hvad J. Jensen skrev for snart et halvt Hundrede Aar siden, at Fællesorganisationerne har et vidt Program, thi Formaalet er, som det hedder i Lovene for Esbjerg, »at fremme Arbejdernes Interesser paa alle Omraader«. De har derfor Opgaver ikke alene vedrørende Arbejderne som Fagforeningsmedlemmer, men tillige vedrørende Arbejderne som Personer, som Samfundsborgere, som Klasse. De har at forberede, arrangere og organisere. De har filantropiske, kulturelle, kooperative, agitatoriske, kommunale og politiske Opgaver, der kræver lokal Virksomhed ved lokale Kræfter. Fællesorganisationen er det samlende Element paa Stedet, den er det Brændpunkt, hvorigennem Arbejdernes fælles Interesser faar et lokalt Udtryk.

FAGFORBUNDENE

Hverken i 80'erne eller i 90'erne var det ganske klart, paa hvilken Led et mere landsomfattende fagligt Samarbejde skulde foregaa, det viste sig først med Tiden, at det skulde blive Fagforbundene, som blev det bærende, og vigtigere end maaske noget andet i 80'erne var Dannelsen af de første virkelige og varige Fagforbund. Det danske Typografforbund, der var dannet 1881, hører ikke herhen, idet det væsentligt var en

Rejse- og Understøttelsesforening. Men 1885 markeres ikke blot af den store Smedekamp i København, maaske endnu mere ved Dannelsen af de tre første Fagforbund, nemlig Skomagersvendenes Forbund, stiftet 1. Maj, Snedkerforbundet, stiftet 7. Maj, og Væverforbundet, stiftet 16. November.

Skomagersvendene havde gennem 70'erne haft adskillige Fagforeninger. De var ikke altid enige om Maal og Midler. Dog lagde de alle særlig Vægt paa Oprettelse af Produktionsværksteder, og Chr. Hørdum fik sin Skoling som Organisationsmand baade inden for Fagforeningen, som han en Tid var Formand for, og som Leder af et af Skomagernes Produktionsværksteder, der var oprettet i Dronningens Tværgade. Af disse socialistisk prægede Foreninger var der efter Sammenbrudet kun en enkelt Bestyrelse tilbage. Det, der overlevede, var en upolitisk, lavsmæssig Skomagersvendeforening.

I 1883 begyndte der paany at komme Liv i Organisationen. Kampen mod Hjemmearbejdet toges op med fornyet Kraft, og i Efteraaret 1884 undfangede Bestyrelsen Planen om et Forbund, som tog fastere Form i Begyndelsen af 1885, Love, Vedtægter o. s. v. blev udarbejdet, og Forbundet traadte ud i Livet den 1. Maj. De mest fremtrædende Mænd bag denne Bevægelse var Skomagerne *R. P. Daugstrup*, *H. Honoré* og *Fr. Andersen*, alle tre Mænd, som senere kom til at spille betydelige Roller inden for Arbejderbevægelsen. Forbundet begyndte med kun een Filial, nemlig Aarhus-Fagforeningen og ialt 670 Medlemmer, men som Resultat af Honoré's og Fr. Andersens Provinsagitation de følgende Aar sluttede sig et Antal nye Afdelinger til, og Forbundet kommer ind i en sund Vækst.

1888 opstod inden for Faget en Konflikt, der vakte mere end almindelig Opmærksomhed i Kraft af de voldsomme Angreb, Svendene var Genstand for fra Myndighedernes Side. Konflikten opstod hos Firmaet H. C. Heegaard paa Kongens Nytorv, der var en af disse »Vi alene vide«-Arbejdsgivere, som nok selv skulde bestemme, og hvis hans Svende ikke var tilfredse med hans Afgørelser, saa kunde de forsvinde. Da man ikke kunde faa hans Underskrift paa en Priskurant, nedlagde Svendene Arbejdet, og da »Social-Demokraten« omtalte Strejken, fik Heegaard nedlagt Forbud herimod, ligesom Politiet mødte mandstærkt op paa Kongens Nytorv for at beskytte Heegaards Skruebrækkere, hvoraf

der havde meldt sig en Del. Politiet forbød tilmed Skomagersvende at færdes paa Kongens Nytorv, for at Synet af dem ikke skulde ophidse Hædersmændene. Alligevel kom det ved en Lejlighed til Slagsmaal mellem strejkende og Skruebrækkere, og Politiet slog øjeblikkelig ned paa Fagforeningens Folk og arresterede blandt andre Formanden *Lindberg* og *Daugstrup*, skønt de overhovedet ikke havde været til Stede ved Bataljen. I 6 Uger sad Formanden arresteret og maatte døje adskillig Overlast. De samvirkende Fagforeninger og Partiet etablerede en Række offentlige Protestmøder, hvor Harmen mod Politiet fik Luft gennem skarpe Resolutioner. P. Holm fik til Opgave at interpellere Justitsministeren i Folketinget o. s. v. Det kaster klart Lys over Fagbevægelsens svage Stilling dengang, naar Arbejderne i en saadan Situation maatte trække det korteste Straa. Heegaard kunde sagtens skaffe sig tilstrækkelig uorganiseret Arbejdskraft, og han afviste enhver reel Forhandling med Fagforeningen. Ved et sidste Forsøg paa Forhandling udtalte han overlegent: »Fra i Dag af faar ingen af Forbundets Medlemmer eller nogen anden socialistisk Forening Arbejde i min Virksomhed«. Strejken maatte opgives, og man gik over til en Tid at blokere Heegaards Forretning; men ogsaa Blokaden blev hævet, og først ind i 90'erne blev ordnede Forhold tilvejebragt hos Firmaet.

Snedkerne var, som vi har set, et af de banebrydende Fag i den tidligste Fagbevægelse. Deres Sektion inden for »Internationale« var den største af dem alle med over 800 Medlemmer, og Snedkerne og Stolemagerne var de første, der forvandlede deres Sektion til en virkelig Fagforening. Dens Love kom til at danne Forbillede for en Række andre Fagforeningers Love, og gennem Snedkernes uforfærdede Lønaktioner sattes der Skub i en hel Del andre Fag. Bygningssnedkernes Fagforening af Februar 1872 var ikke tilsluttet »Internationale«, men var i sig selv en stærk og aktiv Organisation. Bygningssnedkernes Formand, *C. Forsberg*, var en af 70'ernes mere indsigtsfulde Fagforeningsmænd, og ogsaa han benyttede Gimlekongressen til at forsøge dannet et hele Danmark omfattende Snedkerforbund. Forøvrigt var vistnok ogsaa Møbelsnedkerne C. C. Andersen og Lamp med paa denne Tanke, men indbyrdes Gnidninger mellem Brancherne førte til, at Tanken strandede dengang. I 1885 forekom Tiden moden. Bestyrelsen for Snedkersvendenes Fagforening i Aarhus sendte i Januar dette Aar Breve baade til Møbelsnedkernes og Bygningssnedkernes Fag-

Anders Peter Johansen Berg.
F. 1846 i Varde, d. 1935 i Kbh. Stiftede 1871 Snedkersvendeforeningen i Aarhus. Senere til København, Formand for Bygningssnedkernes Fagforening 1882 — 89, Medlem af Udvalget for De samv. Fagforeninger 1886—98. Den senere Halvdel af hans Liv viede han Arbejderpartiet som Inkassator ved Social-Demokraten, Protokolsekretær i Forbundet, Medstifter af Fællesbageriet og Bryggeriet »Stjernen« o. a. kooperative Foretagender, »Sognekonge« i Brønshøj. Med Sang paa Læben, med Flid og Trofasthed røgtede han gennem et langt Liv sine mange Tillidshverv.

forening i København, hvori de bad deres Kolleger tage under Overvejelse at faa tilvejebragt en Sammenslutning mellem Afdelingerne i Aarhus og København, »idet vi tror, at vi ved gensidig Støtte og trofast Samarbejde vil blive i Stand til at imødegaa ethvert Angreb, som muligt vil komme«. Og Aarhusianerne haaber, »at dette maa blive Begyndelsen til, at alle Landets Snedkersvende kan komme til at staa sammensluttet i eet stort Forbund«. — I København udløste dette Brev et Initiativ, og efter en Række Drøftelser traadte Bestyrelserne for de københavnske Fagforeninger for Møbelsnedkere, Bygningssnedkere, Pianofortearbejdere og Modelsnedkere sammen 7. Maj og vedtog at gaa sammen i et Forbund og valgte en Bestyrelse med Repræsentanter for disse Brancher. Formand blev *Simon Nielsen*, der ogsaa blev et fremtrædende Medlem af De samvirkende Fagforeningers Ledelse en Aarrække.

Endnu samme Maaned drog Bygningssnedkernes Formand A. P. Berg sammen med Møbelsnedkernes Formand H. H. Jensen ud paa en Agitationsrejse for at søge Afdelingerne tilsluttet i Landsforbundet. Jensen førte en Dagbog paa Turen, og af hans Indførelser i den faar man et godt Indtryk af, hvordan Tilstandene var i faglig Henseende i Jyllands Byer paa den Tid. Rejsen gik til Aalborg, Hjørring, Randers, Viborg, Aarhus, Horsens, Vejle, Fredericia, Kolding, Odense, Svend-

borg, Nakskov og Nykøbing F. I adskillige af disse Byer fandtes mindre Snedkerfagforeninger, hvor Agitatorerne mødte Sympati og Forstaaelse for Fagforbundstanken, men i andre Byer, f. Eks. i Randers, Vejle, Kolding og Svendborg, maatte Agitatorerne først faa dannet en stedlig Fagforening. Om Besøget i Vejle skriver H. H. Jensen, at han tog ind paa et Hotel og vandrede derefter ud i Byen for at opsøge Kollegerne.

»Jeg gik ind paa det første Værksted, jeg løb paa, og var saa heldig der at finde en gammel Arbejdskammerat Lorentzen, han oplyste mig om, at der ikke var nogen Forening i Vejle. Svendene kom aldrig sammen uden tilfældigt paa en Beværtning, og han havde ikke nogensomhelst Tro paa, at det vilde lykkes at samle Svendene, imidlertid lovede han mig at være mig behjælpelig med at faa et Møde arrangeret, men for at naa det samme Dag, maatte vi dele Arbejdet imellem os, jeg fik da opgivet Adresserne paa Snedkerværkstederne, som jeg da skulde besøge, og Lorentzen skulde da skaffe Lokale til Mødet om Aftenen, og da vi ikke vidste, paa hvilket Sted Mødet kunde afholdes, bestemte vi os til at mødes paa en nærmere bestemt Beværtning Kl. 7½, hvor det viste sig, at vi ogsaa kunde afholde Mødet. Jeg tror, at jeg aldrig har været saa træt som paa denne Dag, og da det var den første lille By, vi kom til, havde jeg glædet mig til rigtig at faa udhvilet, men om Forladelse! — i det Sted maatte jeg trave rundt paa Byens 7 Værksteder og tale med Svendene, og jeg havde den store Glæde, trods Lorentzens daarlige Spaadom, at Svendene mødte om Aftenen alle som een, og der var udmærket Stemning, og en Fagforening blev dannet med Lorentzen som Formand.«

I Nykøbing Falster var Stillingen endnu ringere. Jensen fortæller, hvordan han fo'r rundt paa Værkstederne »men uha! sikke nogle Gutter, jeg traf, de gode Snedkersvende turde slet ikke tale med mig, og Fagforening? Hvad skulde de med den? De havde det jo godt! De bedst lønnede kunde tjene 16 Kr. om Ugen, men den almindelige Løn var 12 Kr., men de lovede dog alle at møde Kl. 8 paa Gæstgivergaarden.« »I Lokalet, hvor Mødet skulde afholdes, var vi til den berammede Tid, Kl. 8, men den blev 8½, og endnu ingen! Da Klokken var 9, var der mødt 3 Mestre og 2 Svende, det var første Gang paa vor Rejse, at vi havde Mestre til vort Møde, og som Følge af Svendenes Udeblivelse var Mødet resultatløst.«

Efter denne Agitationsrejses Afslutning arbejdede de københavnske Fagforeninger videre med Planen, og den 21.—23. August 1885 fandt i Rømersgades Forsamlingshus det Landsmøde Sted, hvor Snedkerforbundet endelig blev dannet.

Ogsaa Vævernes Forbundsdannelse illustrerer, hvor svagt og skrøbeligt Grundlaget for den store danske Fagbevægelse oprindelig var. Længe efter 70'ernes Sammenbrud stod Vævernes Fagforening i Stampe, nej i Tilbagegang. 1881 45 Medlemmer, 1882 33, 1883 25. Foruden de fattige Kaar og Arbejdsherrernes Forfølgelser bidrog Utaalsomhed og Uforstand hertil. Haandvæverne vilde ikke være Kammerater med Dampvæveriernes Arbejdere, man regnede kun med virkelige Vævere, Spolere og Spindere hørte ikke »til Faget«. Og Mændene vilde ikke have Kvinderne ind i Organisationerne, og disse vilde ogsaa helst staa i deres egne. Først da *J. J. Møller* 1884 blev Formand for den københavnske Fagforening, skete der en Forandring til det bedre. Rammerne blev udvidet, flere Brancher blev anerkendt som Kolleger, Kvinderne kom med. Medlemstallet steg atter. Samme Aar blev der stiftet en Fagforening af Vævere og Væversker i Horsens og følgende Aar i Odense. Skriftlig Kontakt kom i Stand, og væsentlig ad skriftlig Vej enedes først to, Københavns og Horsens Fagforeninger, at gaa i Forbund, og paa en Generalforsamling i København 16. Nov. 1885 vedtoges det, at et Væverforbund for Danmark hermed var oprettet. Det talte 120 Medlemmer alt i alt. Den københavnske Bestyrelse var foreløbig Forbundsstyrelse. Først næste Aar kom Odense med, og Forbundets første Delegeretmøde talte kun een Repræsentant for Provinsen! De følgende Aar oprettedes ved ihærdig Agitation flere Afdelinger i Provinsens Tekstilbyer, men de afgik lige saa rask ved Døden igen. Med megen Taalmodighed og Diplomati lykkedes det gennem en halv Snes Aar at bygge et virkeligt Forbund op. 1895 tog det Navnet Dansk Tekstilarbejderforbund. Ud af Vævernes Fagforening var opstaaet et moderne Industriforbund, der ønskede at optage alle Arbejdere, Mænd som Kvinder, paa Tekstilfabrikerne uden Hensyn til deres Arbejdes Art.

1886 kan der ikke noteres nogen ny Forbundsdannelse. Men

1887 blev der lagt Grund til tre: Tobaksarbejderforbundet 1. April, et stort Forbund fra Fødselen med 11 Afdelinger og 1400 Medlemmer, 28. August Dansk Skrædderforbund med 4 Afdelinger og 700 Medlemmer, og 11. December Murerforbundet, sammensluttet af 5 Foreninger med over 1300 Medlemmer. 1888 og 89 opviser hvert et nyt Forbund, Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund, oprindelig med 6 Afdelinger og godt 800 Medlemmer, og det lille Formerforbund med 3 Afdelinger og kun 81 Medlemmer. 1890 følger fire Forbund efter. 18. Maj stiftes Tømrerforbundet, 1. August Bødkerforbundet, 23. i samme Maaned Blikkenslagerforbundet og 1. November Malerforbundet.

Fra De samvirkende Fagforeninger i København udgik stærke Impulser til Dannelse af Fagforbund, de større Arbejdskampe opfordrede ogsaa de enkelte Foreninger til at søge sammen i Landssammenslutninger. Og Arbejdsgivernes Forbundsdannelser var ogsaa et medvirkende Motiv til at Arbejderne formerede tilsvarende Forbund. Ned gennem 90'erne fortsætter Opmarchen. Det blev snart en dagligdags Begivenhed, at Fagforeningsrepræsentanter fra hele Landet mødtes og vedtog Oprettelse af et Forbund. Da De samvirkende Fagforbund blev dannet 1898 indmeldte der sig straks 38 Forbund af de da eksisterende 39. Til de foran nævnte 12 Forbund, der var skabt indtil og med 1890, var der altsaa i Mellemtiden kommet 27 nye til. De var gennemgaaende smaa, startede med fra et halvt Hundrede til halvandet eller to-tre Hundrede Medlemmer. Dansk Arbejdsmands-Forbund, dannet 1897 ved Forening af et københavnsk, et sjællandsk og et jysk-fynsk Forbund, gør en Undtagelse; det talte straks 14.000 Medlemmer — og havde en Lyngsie i Spidsen. Begrebet Fagforening, Fagforbund betød ikke længer, at det var Fagfolk, Svende med Svendebrev, der sluttede sig sammen. Arbejdsmændenes Organisationer af ufaglærte ved Transport, Fabrikarbejde, Jord- og Byggearbejde, Landbrug hævdede deres Plads ved Siden af de faglærtes. Og en Række af Forbundene havde, ofte ved Overvindelse af gamle lavsmæssige Fordomme hos den ældste Faggruppe, ændret Karakter fra strengt fagbetonet Sammen-

slutning til at omfatte saavel faglærte som ufaglærte, Mænd som Kvinder. Børstearbejdernes, Papirfabrikarbejdernes, Slagteriarbejdernes, Tekstil- og Tobaksarbejdernes, Keramikernes og fleres »Fagforbund« var i Virkeligheden Industriforbund. Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af fagligt eller industrielt Grundlag for Forbundsdannelsen skulde frem gennem Tiden med Mellemrum rejse lidenskabelige Diskussioner. Fagforbund eller Industriforbund, det blev disse endnu i 90'erne slanke og skrøbelige Stammer, som sammen med de senere tilkomne blev Bærepillerne i den Bygning, der hedder dansk Fagbevægelse.

KAMPEN OM ORGANISATIONSRETTEN

Det gamle Samfund og dets Erhvervsliv var gennemreguleret, den løsgaaende Ener var en Uting, ogsaa Svendelavene var en anerkendt Foreteelse, det var kun, naar Svendene stillede ubehagelige Krav, at der blev Tale om »Sammenrottelse«. I Enevældens sidste Tid kommer det dog klart frem, at det er ikke alle Slags Organisationer, man taaler, og vi har omtalt de Forbud, der blev udstedt imod, at Svendene rejste til Steder, hvor faglige Organisationer tillodes. Foreningsfrihed var et naturligt Led i de Friheder, der stod paa de liberales Program, og Grundloven slog udtrykkelig denne Frihed fast. Det var ikke som Organisationsledere eller for deres faglige Virksomhed, at Internationales Førere blev dømt, men fordi de tilstræbte Omvæltning af Samfundstilstandene, ja allerede efter Magthavernes Mening havde angrebet Samfundet ved deres Overtrædelse af Politiforbudet.

Da Fagforeningerne begyndte at marchere op, tog Kapitalisterne ikke fejl i, at disse i sig selv var en Trusel mod deres Eneherredømme, og Modangrebet satte ind med den største Voldsomhed. Fagforeningsledere, Agitatorer og Tillidsmænd maatte undgælde, og næsten alle de Mænd, hvis Navne er overleveret os fra 70'ernes Arbejderbevægelse, led under denne

Forfølgelse, Würtz, Grøn, Kruse, Johansen, Hans J. Nielsen, Pihl, den ene efter den anden blev gjort brødløs, og Kammeraterne havde væsentlig to Veje at gaa for at skaffe dem Brødet, hvis de paagældende da ikke brød op og udvandrede. Nogle af dem blev etableret som Beværtere, andre blev beskæftiget ved Arbejdernes kooperative Værksteder uden for Mestrenes Rækkevidde. Netop denne Opgave var et af de medvirkende Motiver til Værkstedernes Oprettelse. I 70'ernes Fagforeningslove støder man Gang paa Gang paa Vendinger, der udtaler, at eet af Formaalene er at understøtte dem, der bliver forurettet eller afskediget paa Grund af Agitation eller »afskediget i den gode Sags Tjeneste«. At mislykkede Strejker endte med, at de slagne kun blev genantaget, naar de havde udmeldt sig af Organisationen, var mere Regel end Undtagelse, men man har ogsaa Eksempler paa, at Arbejdsgivere over for deres beskæftigede Arbejdere har stillet Krav om Udmeldelse under Trusel om Afskedigelse. En typisk Konflikt om Fagforeningsretten opstod i Sommeren 1874 paa Allerups Maskinfabrik i Odense, hvor Fabrikanten havde sat en »Urostifter«, nemlig en af Lederne for en nydannet Smedefagforening, paa Gaden. Da Arbejderne krævede ham genindsat og ogsaa rørte ved Lønspørgsmaalet, og dette blev nægtet, kom det til Strejke. Arbejderne stod svagt, Arbejdsgiverne krævede som Betingelse for Genansættelse Fagforeningens Opløsning, og det blev Enden paa Affæren.

I mange Tilfælde var sligt Udslag af enkelte Arbejdsgiveres Had til og Frygt for Arbejdernes Organisation, men næsten samtidig udviklede sig ogsaa forskellige Former for kollektiv Modaktion over for Fagforeningerne. Først og fremmest aftalte Arbejdsgiverne i Fællesskab at boykotte Ledere og Tillidsmænd, snart opstod Systemet med »Afskedssedler« og Enkeltmandskontrakter, hvori Arbejderne maa forsværge enhver Forbindelse med de væmmelige Fagforeninger. Det var i Tidens »patriarkalske« Aand, naar Arbejdsgiverne mange Steder tilbageholdt en Del af Lønnen, tilsyneladende til Arbejdernes Fordel, men disse Opsparinger var saa godt som altid behæftet med Klausuler, der tjente til at binde Arbejderne og

krydse deres Organisering. Disse Metoder holdt sig langt ned i Aarene, men var maaske stærkest anvendt i Begyndelsen af Firserne, navnlig inden for Jern- og Tekstilindustrien. Længst holdt disse Metoder sig ude i Provinsen ved Teglværker og lignende Steder og var noget af det, Arbejdsmandsforbundet først satte ind paa at bekæmpe.

DEN STORE KAMP 1885

Efterhaanden som Arbejderbevægelsen kom til Kræfter, og den politiske Spænding mellem Højre og Bondedemokratiet øgedes, kom der ogsaa et politisk Moment ind i Arbejdsgivernes Modstand mod Fagforeningerne. 1884 lykkedes det det liberale Borgerskab i Forening med Socialdemokratiet at slaa Reaktionen ud af Hovedstaden, ligesom flere af Højres faste Borge i Provinsen blev tabt til Venstre. Valget dette Aar var et saadant Chock for Estrup og hans Tilhængere, at en mindre haard Negl vilde være slaaet ned. Det laa imidlertid ikke for Estrup, og nu først tilspidsedes for Alvor Forfatningskampen, og 1. April 1885 udstedtes den provisoriske Finanslov, der indledte Estrups Diktaturperiode. Udover Landet gik Socialdemokratiets Talere Side om Side med Venstremænd voldsomt til Angreb. Venstres Fører, Chr. Berg, blev efter et Sammenstød med den Holstebro Politimester stillet for Domstolen og senere sendt i Fængsel. Arbejdsgiverne, der for langt den største Part var haardkogte Højremænd, funderede paa Revanche, opildnet ikke mindst af Estrup-Ministeren Henning Matzens Lærling, *Fr. Hansen*, der var sat i Spidsen for et nyt Højreorgan, »Avisen«, i København 1883. Paa et Møde i Køge havde Fr. Hansen anbefalet Arbejdsgiverne at samle Penge sammen, saa de kunde kaste alle Fagforeningsmedlemmerne paa Gaden og sulte dem saa længe, indtil de meldte sig ud for at faa Arbejde paany.

Det blev i Jernindustrien, Eksplosionen indtraf. Her var kort i Forvejen dannet den første moderne Arbejdsgiverforening i Danmark, nemlig Fabrikantforeningen i Jernindustrien

De københavnske Formere under Strejken, der kort efter blev til Storlockouten 1885.

i København, der traadte ud i Livet i Januar 1885. Hurop havde rejst en flammende Agitation baade for Styrkelse af Fagforeningen og for Krav om Lønforbedring, og hans Kongstanke var, at nu skulde der gennemføres en Mindsteløn paa 27 Øre, og dette Krav om fornødent gennemtrumfes ved »Omgangsstrejker«. Kravet fremsattes over for et Par Firmaer først, og da Fabrikant Eickhoff afviste enhver Forhandling, gik hans Arbejdere i Strejke sidst i Januar. Et Forsøg paa Voldgift førte ikke til noget, Fabrikantforeningen krævede Arbejdet genoptaget paa de hidtidige Betingelser, »ellers vil alle de hos os beskæftigede Arbejdere, saavidt de er Medlemmer af Smede- og Maskinarbejderforbundet, blive afskediget«. Saa kom Lockouten i Midten af Juni, 24 Fabrikker lukkede Portene for alle organiserede Arbejdere, deriblandt 800 Smede, men med Formere, Snedkere og andre berørte kom ialt 12—1300 Mand paa Gaden. Set med Nutidens Øjne er dette ikke nogen helt stor

Konflikt, men det var den største Arbejdsstandsning, Danmark dengang endnu havde set.

At det var en decideret Kamp mod Organisationsretten, derom lod Provisoristpressen ingen som helst Tvivl. Nu skulde Nederlaget fra Aaret forud hævnes og et Grundskud rettes mod Arbejderbevægelsen. Eet af Midlerne hertil var Oprettelsen omkring 1. Juli af Organisationen »Arbejdernes Værn« med det Formaal »at beskytte Arbejderne mod det socialdemokratiske Tryk«. Mange Fabrikanter pressede deres Arbejdere til at gaa ind i »Værnet«, og i en Række Fag dannedes specielle Skruebrækkerforeninger.

Det var ikke nogen særlig gunstig Situation for Arbejderne. Kun en Brøkdel af dem var organiserede, ingen planmæssig Strejkeunderstøttelse fandtes, og Konjunkturerne havde paa det Tidspunkt tydeligt vendt sig. Men Arbejderne holdt ud i 5 Maaneder. Kampen delte faktisk Landet i to Lejre. I København var Hurop, P. Knudsen og Wiinblad utrættelige. Social-Demokraten bankede daglig løs paa Reaktionen, og for første Gang opdagede Arbejderne, hvilken Støtte den socialdemokratiske Presse kan være. Hurop skrev og talte, sendte Agitatorer ud i Provinsen, telegraferede Opraab til Udlandet, »to our brethren, the workmen of England«, og skaffede forbavsende mange Penge tilveje. En uhyre Offervilje blev vist, og da Chr. Berg først havde slaaet fast, at Kampen drejede sig om de grundlovfæstede Rettigheder, viste mange Venstrekredse udover Landet Sympati for Arbejderne, og mange af de udelukkedes Børn blev inviteret ud paa Ferieophold hos sjællandske Bønder. Til Gengæld var Højre og dets Presse helt ude af Jaketten. Da Kongen i sin Vogn havde passeret et Skovturstog af udelukkede, og nogle i Optoget havde raabt »Ned med Estrup«, forlangte Højrepressen Hurops Hoved paa et Fad for denne Fornærmelse mod Kongen, »en skamløs Insult«. I Holbæk blev en Murersvend afskediget paa Grund af socialdemokratisk Agitation, d. v. s. han havde paataget sig at modtage Bidrag til de udelukkede. I Næstved Avis kunde man under Lockouten læse den fantastiske Annonce, at »ca. 30 strejkende Maskinarbejderhustruer, unge og smukke, kunde under Strej-

ken blive antaget hos forskellige Ungkarle og Enkemænd i Sydsjælland. Billet mrk.«.

Mange Mæglingsforsøg strandede. Arbejdsgivernes General var Fabrikant *Hüttemeyer,* og i et amerikansk Blad har Hurop senere offentliggjort nogle Erindringer, hvoriblandt en Samtale med denne Hüttemeyer under Lockouten. Den belyser ikke alene Fabrikantens, men hele den Tids Opfattelse af Arbejdernes økonomiske Afhængighed.

Hurop havde indfundet sig paa Hüttemeyers Kontor sammen med en Redaktør Riegels, der forsøgte at mægle. Riegels blev straks bragt til Tavshed, og Debatten udviklede sig alene mellem Fabrikanten og Fagforeningsformanden. Af Hüttemeyers Bemærkninger anfører Hurop: »Deres Tale om Arbejdernes Ret til at arbejde og Ret til at leve kan lyde meget pænt, men det duer ikke i Praksis. Vi skal konkurrere baade med Udlandet og Indlandet, og saa maa Arbejdslønnen rette sig efter dette Forhold«. »Om 27 Øre i Timen er for meget ..« »For meget eller for lidt, det er ikke Sagen. Sagen er, at vi skal konkurrere eller stoppe een af Dagene, derfor kan vi ikke binde os til noget bestemt«.

»Medbestemmelsesret, siger De! Nej, vi kan ikke finde os i nogen Indgriben i disse Forhold fra Arbejderside. Vi maa være Herrer over vore egne Forretninger, og de Arbejdere, som ikke er tilfredse, har jo Lov til at gaa«.

Under Samtalen havde Hüttemeyer sat sig paa en høj Kontorstol med Ryggen mod Pulten, og mens den venstre Arm hvilede paa Pulten, slog han med den højre paa Bukselommen og udbrød: »Nej, ser De, min gode Hurop, det er *Pengene,* der regerer Verden, og *her* er Pengene. *Vi* har Penge, derfor vinder vi, og derfor taber I«. Da jeg indskød den Bemærkning, at det var en hjerteløs Logik, svarede han: »Hjerteløs eller ikke hjerteløs, det er nu engang Virkeligheden, og den holder vi os til«. Sammenkomsten førte altsaa ikke til noget Resultat.

Ind i November var Organisationernes Kræfter ved at ebbe ud. Ogsaa paa Arbejdsgiverside var man sindet at faa Lockouten afsluttet. Erhvervslivet led stærkt under Følgerne. Tietgen var en af de ivrigste efter at faa Affæren endt, og Hurop opnaaede en Overenskomst, der blev enstemmigt godkendt af strejkende som udelukkede. Den gav ikke Minimallønnen, men visse Forbedringer for Ude- og Overarbejde. Til Gengæld fastslog den udtrykkelig, at »Arbejderne har Ret til at være i hvilken Forening, de har Lyst til«.

Paa dette Punkt blev Kampen en Sejr for Fagforeningen, men det var iøvrigt en Pyrrhussejr og for Hurop selv en dyb Skuffelse. Smedefagforeningen, som ved Aarets Indgang havde talt 1000 Mand, var i Løbet af det følgende Aar skrumpet ind til omkring 300. Den økonomiske Nedgangstid fortsatte, og de følgende Aar var en ny Trængselstid for Fagbevægelsen. Hurop selv var tilsyneladende stadig Ansporeren og Opildneren, men i Foraaret 1887 nedlagde han sit Hverv som Formand.

HELE SAMFUNDET IMOD

Fra Arbejdsgiverside hamrede man i disse Aar løs paa Fagforeningerne, og navnlig grasserede fra omkring 1885 en Række Skruebrækkerforeninger, stiftet, støttet og styret af Højremænd. Den første blev dannet inden for Bødkerfaget, men efterhaanden optraadte de ogsaa blandt Murere, Tømrere, Smede og flere Fag og naaede ligeledes ud i Provinsen. Det sidste Eksempel paa en Organisation, hvis væsentligste Formaal er at unddrage Arbejderne Socialismens skadelige Indflydelse var det af Missionen 1899 oprettede »Kristeligt dansk Fællesforbund for Arbejdsgivere og Arbejdere«.

I Aaret efter Lockouten var Forfølgelsen af Tillidsmænd saa systematisk og paagaaende, at man inden for De samvirkende Fagforeninger arbejdede med Planer om Oprettelse af et særligt Fond »til Understøttelse af saadanne Personer, som ved deres Virksomhed i de respektive Fagforeningers Interesser bliver gjort brødløse«. Tanken var, at Understøttelse kun skulde komme Bestyrelses- og Udvalgsmedlemmer til gode samt andre, som under en Strejke blev gjort til Genstand for speciel Forfølgelse fra Arbejdskøbernes Side.

Et andet Eksempel paa Angreb paa Arbejdernes Foreningsret frembyder en Konflikt paa Hellebæk Klædefabrik i Vinteren 1889—90. Efter at Arbejdsgiveren havde trykket Lønnen længst mulig ned og forlænget Arbejdstiden, afskediget Bestyrelsesmedlemmerne i den stedlige Fagforening og nu kræ-

vede Arbejdernes Indmeldelse i en af Fabrikken oprettet »gul« Forening, mistede Arbejderne Taalmodigheden og nedlagde Arbejdet. Direktøren, en Kaptajn Hamann, svarede med den Besked, at de, der meldte sig ud af Fagforeningen inden Kl. 2, blev antaget igen, Resten kunde blive udenfor. Da Væverforbundets Formand, *J. J. Møller*, sammen med et andet Bestyrelsesmedlem søgte en Forhandling med Direktøren, kom denne farende ud, fulgt af en stor Blodhund, og uden ringeste Parlamenteren viste han dem Døren, idet han brølte, om de straks vilde forlade hans Enemærker, ellers skulde Bulbideren nok faa dem transporteret udenfor. Væverforbundet appellerede til De samvirkende Fagforeninger, hvor man anbefalede Arbej-

En dansk Internationalist gør Svendestykke. Tegning fra »Folkets Nisse« 1871.

derne at staa fast paa deres Foreningsret og tilsagde dem den størst mulige Støtte. Samtidig iværksattes Indsamlinger, og Henvendelse blev rettet til Udlandets Væverorganisationer. Heller ikke De samvirkende Fagforeninger opnaaede noget, da A. P. Berg og Sigv. Olsen paa Udvalgets Vegne forsøgte en Forhandling med Kaptajn-Direktøren. Han hævdede haardnakket Fabrikkens Ret til at forbyde sine Arbejdere at staa i en Fagforening. Desværre kunde der ikke rejses Midler nok, saa Væverne kunde holde ud, og i Løbet af nogle Maaneder maatte de gaa under Aaget.

Iøvrigt var Staten og Myndighederne i det hele særlig fanatiske i deres Modstand mod Organisationsfriheden. Paa Orlogsværftet og ved Statsbanerne var organiserede Arbejdere ikke taalt. Det varede helt ind i dette Aarhundrede, før Arbejderne ved Københavns Gasværker fik Lov at slutte sig til nogen Fagforening. Paa Hærens Laboratorium blev Arbejdsmand Lyngsie i 1890 afskediget paa Grund af sin Virksomhed paa det faglige og politiske Omraade, men han bøjede ikke taalsomt Nakken; netop denne Nægtelse af hans Menneskeret førte ham ind paa den Bane, der gjorde ham til en af dansk Fagbevægelses store Førere.

Ogsaa Domstolene var Fjender af Fagbevægelsen. Det blev i Slutningen af 80-erne og ind i 90-erne næsten Praksis, at Arbejdsgiverne fik Medhold ved Domstolene, naar de rettede Erstatningskrav mod Fagforeninger for lidt Skade, og man tog det ikke saa nøje med at dokumentere Skaden. Alene Meddelelser om Strejker blev gjort ulovlige. Social-Demokratens Redaktører Hertz og Wiinblad blev i disse Aar idømt Bøder i Tusindvis af Kroner, som dog gennemgaaende blev siddet af. Kongens Foged lod sig bruge til at nedlægge Forbud mod Meddelelser om Strejke eller Blokade. At hænge daarlige Arbejdsgivere eller daarlige Kammerater ud i Bladene ansaa Domstolene som en Krænkelse af Privatlivets Fred. En Række Fagblade maatte ogsaa punge ud, og det var for en Del for at krydse denne Trafik, man i 1893 oprettede Bladet »Samarbejdet« som et Slags Fællesfagblad uden Kasse eller Kapital, der kunde beslaglægges.

ARBEJDSGIVERNE FORMERER FÆLLESFRONT

Samtidig med, at Reaktionen førte denne voldsomme Kampagne, nærede visse borgerlige Kredse dog andre Anskuelser. Det politiske Forlig var under Opsejling, og Arbejdsgiverne var selv i Færd med at grundlægge deres Organisationer.

I 70'erne og Begyndelsen af 80'erne opstod en Række faglige Centralforeninger for Mestre, dels jyske Foreninger, dels Ø-Foreninger og enkelte landsomspændende, f. Eks. »Foreningen af danske Bogtrykkere«. En særlig Organisation saa Lyset 1879, nemlig »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«. Den var ikke kommet til som egentlig Arbejdsgiverorganisation med Fronten vendt mod Arbejderne, snarere, som ogsaa Navnet angiver, som en Erhvervsrepræsentation med det Formaal at varetage Interesser i Forholdet over for Staten og Lovgivningsmagten.

De første Spirer til virkelige Arbejdsgiverorganisationer skød frem i Midten af 70'erne med løsere Sammenslutninger af Cigar- og Tobaksfabrikanter og Jernstøbere, ligesom en Sammenslutning, »De forenede Bygningssnedkere af 1879«, nærmest var en Arbejdsgiverforening. Men ligesom for Fagforbundenes Vedkommende var Aaret 1885 det egentlige Udgangspunkt ogsaa for Arbejdsgivernes Organisering. Den i Januar 1885 dannede Forening af Fabrikanter i Jernindustrien er tilstrækkeligt karakteriseret i saa Henseende foran. Et Resultat af Smede-Lockouten blev Dannelsen i August samme Aar af »Foreningen af Arbejdsgivere«, der udtrykkelig erklærede at være stiftet »med det Formaal at danne en regulerende Modvægt mod Arbejdernes Organisation«, og i 90'erne skærpes denne Udvikling ved, at en Række Mesterlav dannede, hvad de kaldte »Hjælpekasser«, »Understøttelsesforeninger« eller lignende, men som i Virkeligheden var Strejkeforsikringskasser eller Kampfonds. Ogsaa i Provinsen rykkede Arbejdsgiverne tættere sammen. En udpræget Kampforening var f. Eks. »Foreningen af Jernfabrikanter i Provinserne«, stiftet 1895.

Den lagde ikke det mindste Skjul paa, at den havde til Hovedopgave at bekæmpe Arbejdernes Organisationer.

Spiren til den nuværende Arbejdsgiverforening maa man søge i den Arbejdsgiverforening af 1896, der kom til paa Initiativ væsentligst af større Arbejdsgivere inden for Bygge- og Entreprenørfagene. Foreningens Ophavsmænd, *Vilh. Køhler* og *N. Andersen*, skulde blive nogle af Arbejdsgivernes mest fremtrædende Førere. Samtidig arbejdede blandt andre Snedkermester *Kasper Rostrup* med Tanken om en Landsorganisation for Arbejdsgivere. Der var i 90'erne i den konservative Presse ikke sjældent Skildringer af Arbejdsforholdene i Tyskland og Lovprisninger af de tyske Arbejdsgiveres Organisationer. En vis Paavirkning herfra har sikkert spillet ind. Samtidig udgik der Samlingsbestræbelser fra Fællesrepræsentationen, og Planerne om en »Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring« var ogsaa medvirkende til at samle de danske Arbejdsgivere. 1897 gik Jernindustriens velfunderede Arbejdsgiverorganisationer sammen med Byggefagenes, og ud af alt dette Røre og disse mange Bifloder opstod i November 1898 den Forening, vi kender i Dag: »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening«. — Men da var De samvirkende Fagforbund allerede dannet.

Arbejderkongressen i Gøteborg i 1886 havde klart udtalt »sin Tilfredshed med Arbejdsgivernes Organisation, fordi man herigennem lettere kan føre Underhandlinger mellem Parterne og naa til et godt Resultat«. Blandt Arbejdsgiverne og i det hele i borgerlige Kredse fandt dette Synspunkt her og der Tilslutning og anvendtes ogsaa paa Fagforeningerne.

Under det agitatoriske Felttog, der blev iværksat bl. a. af Fællesrepræsentationen ned igennem de første Aar af 90'erne, lød adskillige Udtalelser, der markerede en Afstandtagen fra Smedelockouten og fra meget af det, der var god Latin i Arbejdsgiverkredse i 80'erne. Paa et Møde i Københavns Haandværkerforening talte f. Eks. i 1892 Overretssagfører *R. Rostrup* om Mestrenes Organisering og sagde bl. a.: »Svendenes Interesser vilde kunne berøres, hvis Mesterorganisationerne tilstræbte at komme Svendenes Organisationer til Livs, hvis

Arbejdertyper fra Tresserne.
Om Bordet er samlet Klubben »Fugtigheden«, væsentlig Formere fra Ludvigsen & Hermanns Jernstøberi, til Fotografering 1866.

der gjordes Forsøg sigtende til at sprænge disse Organisationer eller paa at oprette Modorganisationer med Støtte af Mestrene. Men dette er ikke Tilfældet, og jeg vilde ogsaa anse det for saare uklogt«. Det følgende Aar udtalte Dr. *Fraenkel* paa et Industrimøde bl. a., at Statens Stilling til Arbejderorganisationerne maatte hvile paa en Anerkendelse af disse som Arbejdernes naturlige Repræsentanter. En af Arbejdsgivernes og Fællesrepræsentationens fremtrædende Mænd, Landstingsmand *H. Stilling*, fandt ogsaa Arbejdernes Organisering berettiget, »men der bør stræbes hen til, at Arbejdsretter eller Industriretter kan blive et Led i denne Organisation, saa denne ikke giver sig Udslag i ødelæggende Strejker«. Paa dette Omraade kunde han let mødes med Fagbevægelsen, der jo altid havde haft Voldgiftsretter paa sit Program.

En af Højres Lakajer, en vis *Birger Hansted,* der ellers tidligere havde udmærket sig ved fanatiske Angreb paa Arbejderbevægelsen, var i disse Aar udsendt af Fællesrepræsentationen som Foredragholder rundt i Landet. Ved denne Lejlighed udtalte han sig yderst sympatisk om Fagbevægelsen:

»Fagforeninger er baade berettigede og vil kunne gøre Nytte.« Han fandt endog, at de engelske Fagforeninger er en Pryd for deres Land og vil kunne være et Forbillede herhjemme. »Arbejdsgiverne bør ikke stille sig fjendtlig til Fagforeningerne, idet de bør erindre, at Arbejderne godt kan føre Krig uden Fagforeninger, men de kan ikke slutte Fred. Derimod kan man være sikker paa, at naar en Fagforening har ført en Strejke, og der saa sluttedes en Overenskomst, saa bliver den fuldtud respekteret af Arbejderne, og det har en stor Betydning for Arbejdsgiverne .... Det er fuldstændig forkert, naar Arbejdskøberne modarbejder Arbejdernes Sammenslutning i Fagforeninger. Arbejdskøberne slutter sig jo selv sammen i Karteller og Ringe og ser deres Fordel derved; hvorfor maa Arbejderne ikke have Lov til det samme?«

Det synes imidlertid at have været spildte Guds Ord paa Ballelars, for Forfølgelserne mod Fagforeningerne og organiserede Arbejdere fortsatte. Kun et Par Eksempler skal endnu anføres. Paa Odense Glasværk kom det i 1893 til Strejke i Anledning af en daarlig Ovn og daarligt Materiale. Da Værkets Arbejdere henvendte sig til Værkets Leder, Hr. Hey, og bekræftede, at de kom paa Fagforeningens Vegne, sagde denne, at saa var der ikke noget at forhandle om. Saa nedlagde Glasmagerne Arbejdet, og Hr. Hey deklarerede, at ingen Medlemmer af Fagforeningen mere fik Arbejde paa Glasværket. Her ud af voksede en baade lang og haardnakket Konflikt. Fabrikken lod Kongens Foged sætte de strejkende ud af Værkets Arbejderboliger og indforskrev udenlandske Skruebrækkere. De samvirkende Fagforeninger i København søgte af al Kraft at støtte Glasmagerne og understregede i Opraabene, at Kampen først og fremmest gjaldt Arbejdernes Organisationsret. Ogsaa ved denne Lejlighed maatte Arbejderne desværre tilsidst strække Vaaben.

1895 havde Formerne i Aarhus ønsket en Forandring i deres Løn- og Arbejdsforhold, og da de mødte Afvisning hos Ar-

bejdsgiverne, nedlagde de Arbejdet den 27. Maj. Smede og Maskinarbejdere, der ventilerede Spørgsmaalet om en Lønforhøjelse og en Minimal-Timeløn, blev lockoutet under Henvisning til, at der ikke var Arbejde for dem, naar Formerne strejkede. Der var flere store Jernstøberier og Maskinfabrikker i Aarhus, og Konflikten omfattede snart baade Formere, Smede og Maskinarbejdere, Snedkere og Arbejdsmænd, ialt en 800 Mand. Ogsaa denne Konflikt fik sin særlige Karakter ved, at den aabenbart var en længe søgt Lejlighed for Fabrikanterne til at rette et Slag mod Organisationsretten. I Virkeligheden stillede Arbejdsgiverne samme Krav som deres københavnske Kolleger ti Aar tidligere, at Arbejderne maatte melde sig ud af Fagforeningen for at blive antaget igen. Denne Gang skete det i Form af en saakaldt Arbejdskontrakt, der blev forelagt Arbejderne til Underskrift og Efterfølgelse. Dens første Paragraf lød:

»Arbejderne er forbundne til ikke at være Medlem af nogen socialistisk Forening samt til iøvrigt at holde sig udenfor enhver socialistisk Bevægelse og ikke støtte nogen saadan enten med Penge eller paa anden Maade«.

I de følgende Paragraffer tiltog Arbejdsgiveren sig Ret til alene at bestemme, hvordan Løn- og Arbejdsforhold skulde ordnes, og endvidere til ugentlig at fradrage 2 pCt. af Arbejderens Løn, der skulde opspares til hans ældre Dage, men Meningen fremgik klart af det følgende, hvor det hed: »Saafremt Arbejderen bryder sine ovenstaaende Forpligtelser, bl. a. ved at deltage i eller bevisligt støtte en hel eller delvis Arbejdsnedlæggelse, mister han derved sin Ret til det paa hans Konto opsparede Beløb .....«.

Fra Arbejderside gjorde man gældende, at Kontraktens lange Tale meget lettere kunde udtrykkes i den korte Mening: »*Vi Fabrikanter vil ikke længere have Mænd i Arbejde, vi vil kun have Slaver*«.

Lockouten trak ud, og Kravet om Udmeldelse af Fagforeninger og andre socialistiske Foreninger blev fastholdt, skønt andre Arbejdsgiverkredse utvetydigt desavouerede de aarhus-

ianske Jern-Mænd. Sluttelig gav en Voldgift Arbejderne Ret, og Fabrikanterne maatte opgive Attentatet mod Organisationsretten. Tilmed maatte de indrømme Arbejderne en mindre Lønforhøjelse.

Endnu længere hen i 90'erne førtes der omfattende Kampe om Arbejdernes Ret til at organisere sig, og det sidste store Slag om dette Spørgsmaal var den store Lockout i 1899, men den vil blive behandlet i et senere Afsnit.

SKRUER OG SKRUEBRÆKKERE

Et gammelt Ordsprog kalder Kanonerne for Kongernes sidste Argument. Paa samme Maade er Strejkerne ogsaa Arbejdernes sidste Argument, og i Fagbevægelsens organisatoriske Opbygning har Strejkens Teori og Taktik spillet en betydelig Rolle og været et af de vigtigste Midler til at fremkalde Samling og Sammenhold. Som omtalt har der været Strejker langt tilbage i Historien. De fremkom ofte som en spontan Reaktion over for Krænkelser eller som Resultat af opsamlet Utilfredshed, og paa samme Maade er der fremkommet Strejker ogsaa langt ned i Fagbevægelsens Tid. Mange Arbejdsmandsstrejker, mange Strejker ved Havne og Anlæg er etableret blandt uorganiserede Grupper uden nogen som helst Organisation. Først naar Strejken var der, skulde man overveje, hvordan den kunde føre til Resultat; nu først dannedes en Ledelse, nu først begyndte man at tænke paa, hvad de strejkende og deres Familier skulde leve af, naar de var uden Arbejde. Mange saadanne Strejker har direkte givet Anledning til en Organisationsdannelse, og Ledere for saadanne spontane Arbejdsnedlæggelser er senere blevet Ledere af voksende Organisationer. I Hans Kirk's Roman »Daglejerne« har man et levende Situationsbillede, da disse Daglejere staar over for at skulle danne Fagforening. Hvem skal de vælge til Formand, til at »ta' Stødet«? Jo, de vælger *Cilius!* Han var nemlig kommet vandrende til Sognet uden Saaler i Skoene, han havde været Børste og »slaaet en Mand til Krevl i sin Ungdom«. Han var ikke bange, den Karl.

Allerede de første Fagforeninger indførte Bestemmelser dels om Strejkers Etablering, dels om, hvordan man skal skaffe Midler tilveje til Kampen. I »Internationale«s Love fastslaas det for det første, at Sektionerne bør oprette Strejkekasser, men ogsaa, at Strejkeplaner i god Tid skal anmeldes, og at Støtte kun kan paaregnes, naar Hovedledelsen forud har billiget Strejkernes Fremkomst. Tobaksarbejderforeningen »Enigheden«s Love af 1871 har ganske udførlige, omend noget uklare Strejkeregler, der dog indeholder Bestemmelser, som nøje svarer til dem, der efterhaanden blev mere og mere rationelt udformet. Det hedder f. Eks., at hvis nogen er utilfreds med Arbejdsforholdene og ønsker at gaa i Strejke og forlanger Understøttelse, saa »maa saadant skriftligt meddeles Formanden 4 Dage forinden Arbejdsnedlæggelsen, og Understøttelsen kan ske.« Videre findes der Regler for en Slags Trangsundersøgelse og for Appel til en højere Instans, hvis de paagældende er utilfredse med Afgørelsen.

Som omtalt fastslog Pio, der allerede i de socialistiske Blade havde beskæftiget sig med Strejkerne, at Strejken er »et tveægget Sværd«, og de første Fagforeningsledere manede stadig til Besindighed. En Leder i »Socialisten« har til Overskrift: »Arbejder, hjælp dig selv og brug Skruen, men brug den med Forsigtighed«. I »Enigheden«s senere ændrede Love søger man at gardere sig over for ubetænksomme og derfor uholdbare Strejkebeslutninger. I Revisionen 1873 hedder det, at Formanden ved optrækkende Konflikter »skal sammenkalde Bestyrelsen og samtlige Arbejdere paa Fabrikken, hvis Majoritet bestemmer, om Fordringen er berettiget, hvorefter alle maa nedlægge Arbejdet«, og i en senere Revision af 1875 er man naaet frem til Beslutning om kvalificeret Majoritet, idet det hedder, at »tre Fjerdedele af Fabrikkens Arbejdere under optrækkende Konflikt skriftligt skal bevidne, at de af fri Vilje vil nedlægge Arbejdet«, og i samme Forbindelse fastslaas endelig, at Strejke ikke maa etableres, før Underhandling med Fabrikanten har fundet Sted. I en Række af de første Fagforeningslove findes Bestemmelser om Strejkernes Finansiering og Opsamling af Strejkefonds. Formaalsparagrafferne har som

Regel en Vending om, at man ogsaa tilsigter »ved ugentlige Kontingenter at sammenspare et Fond til Understøttelse ved paakommende Arbejdsnedlæggelser«.

En særlig Metode til at sikre de strejkende Understøttelse var Iværksættelse af de saakaldte »Omgangsskruer«, d. v. s. at man nedlagde Arbejdet hos en enkelt Arbejdsgiver eller paa et enkelt Værksted for sig, medens de øvrige Kolleger fortsatte med at arbejde og støttede de strejkende af deres Fortjeneste, indtil eventuelt et Resultat var opnaaet; derefter kom Turen til den næste Arbejdsgiver. I Reglen bestemtes det, at de arbejdende skulde betale en vis Del af deres Løn til Strejkeunderstøttelsen, gennemgaaende mellem 10 og 25 pCt. At man desuden rettede Appel til større Kredse om Støtte, var naturligt, og her kom »Socialisten« og »Social-Demokraten« ofte til at fungere som Indsamlingsorgan, hvad der var nærliggende, da det var gennem dette Blad, at Strejken kunde kommenteres og forsvares og Opraab om Hjælp udsendes.

Den første Forbundsdannelse havde naturligvis ogsaa til Formaal at skaffe et bredere økonomisk Grundlag for Arbejdskampe, og man kender tidligt Indsamling hos Kolleger i andre Byer, ja paa Højden af 70'ernes Fagbevægelse finder man Eksempler paa en Solidaritet, der gik udover Landegrænserne. F. Eks. indkom der til en Tobaksarbejderstrejke i 1875 betydelige Bidrag baade fra tyske og svenske Byer, nogle mindre Bidrag fra Norge og fra danske Provinsbyer. Iøvrigt anvendtes mange Midler: Fester og Sammenkomster arrangeredes med det Formaal at støtte kæmpende Grupper med det fremkomne Overskud. Ogsaa Fordelingen af Midlerne kunde frembyde Problemer i en Tid, hvor kun et Faatal af den samlede Arbejderstyrke var organiseret. I Reglen begyndte man her kun at yde Støtte til Medlemmer, der var i Kamp, men efterhaanden indsaa man det formaalstjenlige i ogsaa at inddrage de uorganiserede Svende, som var villige til at gaa med i Strejken, under de tilskudsberettigede.

Kampen mod Strejkebryderne er et særligt Kapitel, idet Strejkerne altid var truet af de Folk, der var villige til at overtage det nedlagte Arbejde, og i Fagbevægelsens første Tid

Strejke.
Maleri af Erik Henningsen.

strømmede jo mange Folk til, navnlig Arbejdsmænd, Havnearbejdere, fra Steder, hvor man aldrig havde hørt om Fagforeninger og Socialisme, og ikke mindst var tilstrømmende Svenskere og Tyskere en sikker Reserve for Arbejdsgiverne. Medens man i Lavstiden havde Betegnelsen »Lohnverderber« om en daarlig Kollega, opstod i 70'erne Navnet »Skruebrækker«, den der bryder Skruen, og der var ingen Grænser for den Foragt, Skruebrækkerne var Genstand for. Ofte bekæmpede man dem ved at offentliggøre deres Navne i Arbejderpressen med udførlige Signalementer, der sjældent var smigrende, eller i Annoncer med Kors og Dødningehoveder over. I Lyngsies første Tid vrimlede Arbejdsmændenes Fagblade med den Slags

Bekendtgørelser: »En skummel, platfodet og skulende Person ...«. »Send os hans Portræt; vi samler paa den Slags dumme, duknakkede, skadelige Individer«. Ogsaa paa Vers haanedes Brækkeren: »Hans Blod er Kloakvand, hans Hjerne er Slam. Hans Haand er mod alles og alles mod ham«.

Disse Metoder fremkaldte ofte Borgerskabets dydige Forargelse, og Fagforeningslederne kom ofte i Polemik om det berettigede heri.

STREJKEREGULERING

Inden for »De frie Fagforeningers Centralbestyrelse« af 1874 arbejdede man indgaaende med Udformning af Strejkeregler, og det mest udførlige Stykke Strejketeori i 70'erne fremkom i »Social-Demokraten« den 21. Oktober 1875, hvor Pio sammendrager Resultatet af disse Drøftelser i en stor Artikel: Om Strejker. En Udtalelse til Fagforeningerne fra Centralbestyrelsens Formand. Pio ræsonnerer her over Strejkers Nytte og Skade for Samfundet og gentager sin tidligere Sætning om det »tveæggede Sværd«, men fremhæver dog, at Midlet under de herskende Forhold er baade nødvendigt og hensigtssvarende. Vel at mærke naar der iagttages bestemte Regler ved dets Anvendelse:

»Det Fag, der vil strejke, maa for det første være *organiseret*. Et Fag, hvis Medlemmer løber som en Flok forvildede Faar mellem hverandre, kan kun ved et rent Slumpetræf opnaa et godt Resultat.

For det andet maa der herske saa vidt muligt *fuldstændig Enighed* om Strejkens Berettigelse. Grunden til den maa altsaa være en saadan, der er iøjnefaldende for alle Arbejderne, og som kan sikre dem de andre Fagarbejderes Sympati.

For det tredie maa *Tidspunktet* for dens Udbrud vælges med stor Omhyggelighed. Der maa ikke alene ses hen til de almindelige Konjunkturer for det bestemte Fag, men ogsaa til Pengeforholdene i Ud- og Indland og endelig til Forholdene i andre Fag ..« Han oplyser, at Centralbestyrelsen ud fra saadanne Overvejelser har besluttet at oprette staaende Strejkeudvalg, hvortil alle Strejker maa anmeldes, førend de indledes, og han opfordrer alle Meningsfæller til i Fremtiden kun at yde Bistand til saadanne Arbejdsnedlæggelser, der er forud anmeldt

for og billigede af det nævnte Strejkeudvalg, hvorfra der eventuelt kan blive Appel til den samlede Centralbestyrelse.

Vi genfinder heri de Hovedpunkter, man op gennem 80'erne, da Fagbevægelsen paany kom paa Fode, Gang paa Gang vender tilbage til og efterhaanden faar udformet i Regler, der udgør det væsentligste Grundlag for den faglige Samvirksomhed. I den Tid, Socialdemokratisk Forbund fungerede som faglig Centralledelse, naaede man ikke frem til nogen nærmere Udformning hverken for Strejkers Etablering eller for deres Understøttelse. Det var dog en Selvfølge, at Partibestyrelsen nægtede at udsende Opraab om Støtte eller i det hele at søge at fremskaffe Midler, hvis den ikke i Forvejen havde godkendt den paagældende Arbejdskonflikt. Efterhaanden, som der dannedes Fagforbund, optog disse naturligt i deres Vedtægter Regler om Opsparing af Fonds, og i Konflikttilfælde var det vel dengang som senere i første Række det paagældende Fags egen Organisation, der maatte skaffe sig de nødvendige Midler til dets faglige Aktioner. Forud er omtalt den store Smede-Lockout 1885, der er et fortrinligt Eksempel paa, hvor store Midler der kunde fremskaffes, naar Arbejderne havde store Kredses Sympati bag sig.

Paa den første skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg 1886 drøftede man Spørgsmaalene: Under hvilke Forhold bør Strejker anvendes? Under hvilke Forhold bør Fagforeningen i Almindelighed understøtte Strejkerne? Og man formulerede i en Resolution Kongressens Anskuelse:

»*At* Strejker ikke bør erklæres af Arbejdere, som ikke er organiserede i en Fagforening, og *at* der ikke bør gribes til Strejke, før alle fredelige Midler, som staar til Raadighed, er bleven forsøgt uden Resultat«, og at følgelig kun saadanne Strejker bør understøttes.

Det samme Synspunkt bekræftes af senere skandinaviske Kongresser.

I Vedtægterne for »De samvirkende Fagforeningers Fællesvirksomhed«, der traadte ud i Livet i Oktober 1886, hedder det: »Forelægges for Udvalget skal alle Sager vedrørende Strejker,

naar der til disse fordres moralsk eller pekuniær Støtte fra Arbejderpartiets Side, eller der fra Arbejdsgivernes Side kan forventes en Lock-out,« og der gives Regler for, at der, naar en saadan Sag er forelagt, skal sammenkaldes et Møde mellem Udvalget og tre fra vedkommende Fagforenings Bestyrelse til at træffe Beslutning i Sagen, men kan der her ikke opnaas Enighed, kan Spørgsmaalet indankes for et Fællesmøde af Fagforeningernes Bestyrelser, og før et Resultat heraf er fremkommet, maa en Strejke ikke paabegyndes eller offentliggøres i »Social-Demokraten«, ligesom der ikke vil blive ydet Støtte fra De samvirkende Fagforeninger. Der gøres en Undtagelse fra disse Regler for Strejker, der resulterer af pludselige Betalingsstandsninger. Med Henblik paa, at Ledelsen kan have det bedst mulige Overblik over Situationens Muligheder, siges det ogsaa, at Udvalget maa staa i stadig Forbindelse med baade Provinsernes og de nærmeste Udlandes særlige Organisationer, og endelig skal de tilsluttede Fagforeninger hvert Kvartal indsende til Udvalget en Oversigt over Forholdene i de respektive Fag.

I det Opraab, der udsendtes for at publicere, at »De samvirkende Fagforeningers Fællesvirksomhed« nu var begyndt, siges det udtrykkeligt, endda som første Punkt, at Udvalget har til Hovedopgave »at tilstræbe en for Arbejderne formaalstjenlig Regulering af Strejkebevægelsen«. Denne Regulering skete kun gradvis.

Til at begynde med maatte man nøjes med at fortsætte den hidtidige Praksis: Først at drøfte og godkende opstaaede Ønsker om Arbejdsnedlæggelse og derefter udstede Opraab om Støtte til de strejkende. Nu, da der var dannet en nogenlunde fast Ledelse, kunde disse Indsamlinger naturligvis iværksættes paa mere og mere rationel Maade, men der opstod alligevel Gang paa Gang Gnidninger mellem de implicerede Parter. I Aarene 1889—90 oplevede man i Hovedstaden en Række omfattende Arbejdskampe. Særlig bemærkelsesværdig var en Lock-out af Bygningssnedkere i 1889, der medførte, at 6—800 Snedkere gik ledige og skulde understøttes. Kampen var oprindelig rettet mod Maskinarbejdet, og Mestre og Svende for-

Cigarmagere paa I. P. Schmidts Tobaksfabrik i Fredericia 1892. Nr. 4 fra venstre i 2. Række er Th. Stauning, som paa dette Tidspunkt var Formand for Sorterer- og Beklæberstuen.

handlede om en forhøjet Betaling for Opstilling af maskinforarbejdet Gods mod til Gengæld at faa nedsat Prisen for Haandarbejde. Der indkom betydelige Midler til de udelukkede, men da der ogsaa samtidig udbrød Strejke i andre Fag, f. Eks. Trædrejerne, opstod der inden for »De samvirkende Fagforeninger« en Strid om, hvorvidt Udvalget kunde disponere over de til Bygningssnedker-Lockouten indkomne Bidrag til Støtte for strejkende i de andre Fag. *Martin Olsen*, som kort i Forvejen var blevet Formand for Bygningssnedkernes Fagforening, kritiserede denne Handlemaade meget stærkt, men de samlede Bestyrelser afgjorde Striden derhen, at Udvalget ogsaa var bemyndiget til at støtte andre end Bygningssnedkerne, f. Eks. Trædrejerne, Glasmagerne og Handskemagerne, af de indkomne Beløb.

PLANMÆSSIG UNDERSTØTTELSE

Heri maa vi søge den oprindelige Anledning til, at Bygningssnedkernes Fagforening efter længere Drøftelse af disse Forhold inden for Fagets egne Rækker i Begyndelsen af 1891

til De samvirkende Fagforeningers Udvalg fremsendte et Forslag til Oprettelse af en ordnet Understøttelse ved Strejker. Forslaget blev først drøftet paa et Fællesbestyrelsesmøde og derefter udsendt til de enkelte Fagforeninger. Det har aabenbart trukket ud med at naa til Enighed derom. Først næste Januar kom det paany til Behandling i Fællesbestyrelsen, og for samtidig at give et Begreb om Forretningsgangen inden for Samvirksomheden, gengives her Protokollen for dette Fællesbestyrelsesmøde den 22. Januar 1892:

Dagsorden:

1. Protokollens Oplæsning. 2. Forslag om planmæssig Understøttelse ved Strejker. 3. ..... 4. .....

ad 1. Protokollen oplæstes og godkendtes.

ad 2. Formanden for Bygningssnedkernes Fagforening *Martin Olsen* motiverede det af Bygningssnedkernes Fagforening indgivne Forslag til planmæssig Understøttelse ved Strejker, anbefalede samme og sluttede med at forelægge følgende Resolution til Vedtagelse:

»De forsamlede Bestyrelser billiger Tanken i det af Bygningssnedkernes Fagforenings Bestyrelse fremsatte Forslag om en planmæssig Understøttelse ved Strejker eller Lockouter. Der nedsættes et Udvalg paa 12 Medlemmer, der skal søge at bringe de paa nærværende Møde og af Foreningerne fremsatte Indvendinger imod Forslaget i Samklang med dette, og de skal forelægge deres Arbejde for De samvirkende Fagforeningers Bestyrelse inden Udgangen af Marts Maaned dette Aar.«

Et Forslag fra Lohgarvernes Fagforening, der ligeledes tilsigtede en planmæssig Understøttelse ved Strejker, motiveredes af Foreningens Formand, *Hr. Christensen.*

Sigv. Olsen motiverede nogle af Tobaksarbejderforbundet indgivne Ændringer til Bygningssnedkernes Forslag og anbefalede samme. Blikkenslager *Scheibelein* udtalte sig til Gunst for Lohgarvernes Forslag.

J. Jensen, Udvalgets Formand, beklagede den Mangel paa Interesse Foreningerne havde vist ved Behandlingen af Forslaget, kun Halvdelen af Foreningerne havde indgivet Svar. Taleren omtalte dernæst udførlig de fremsatte Forslag og fandt, at Bygningssnedkernes Forslag var bedst gennemførligt for Tiden.

H. Rasmussen og *Olsen,* Murersvendenes Understøttelsesforening, forklarede Grunden til, at Forslaget var forkastet i dette Fag. Talerne fandt særlig, at Forslaget manglede en Bestemmelse om Repræsentationsretten, som maatte være noget mere i Overensstemmelse med Foreningernes Størrelse, end hvad hidtil havde været Tilfældet. Endvidere

udtalte Rasmussen Frygt for, at Forslaget om en Fællesfond vilde bidrage til, at Strejker i mange Fag vilde blive forceret frem.

Efter en længere Diskussion viste der sig ved Afstemningen overvejende Majoritet for Grundtanken i Forslaget, hvorefter den ovenfor omtalte af Martin Olsen foreslaaede Resolution vedtoges.

Det nedsatte Udvalg arbejdede det meste af et Aar, og først den 21. Nov. 1892 traf et Fællesbestyrelsesmøde Bestemmelse om Indførelse af: Et Sæt *Regler for Ordning af planmæssig Strejkeunderstøttelse.* Reglerne bestod kun af 3 Paragraffer, men endnu paa det afsluttende Møde indførtes paa Forslag af *H. Jørgensen,* Pakhusarbejderne, en ny Paragraf, der udtaler: »Saa længe en Strejke føres med De samvirkende Fagforeningers Billigelse, sendes hver Forening hver Uge en Fortegnelse over samtlige Bidrag, som er indkommen gennem De samvirkende Fagforeninger.«

Kærnepunktet i disse Regler var, at samtlige Foreninger inden 10 Dage efter en Strejkes Godkendelse skulde fremsende til Udvalgets Formand en Opgivelse af Størrelsen af det ugentlige Bidrag, som hver Forening vilde forpligte sig til at yde til Strejken, saa længe den varede. Der var altsaa ikke Tale om nogen Pligt for Foreningerne, men naar de *af egen fri Vilje* gik ind paa at yde til Strejken, saa skulde Meddelelsen indsendes, og i saa Fald skulde Ydelsens Minimum være 10 Øre pr. arbejdende Medlem ugentlig for mandlige og 5 Øre for kvindelige Foreninger. Hver Forening kunde selv bestemme Formen for Paaligning, men det skulde saa vidt muligt være gennem et ensartet Kontingent. For første Gang fastsættes nu Strejkeunderstøttelsen til 10 Kr. pr. Uge for hvert strejkende Medlem af mandlige Foreninger og 6 Kr. pr. Uge for hvert strejkende Medlem af kvindelige Foreninger, vel at mærke saa vidt der var indkommen tilstrækkeligt med Penge dertil. Det havde kostet meget Arbejde at naa hertil, omtrent 2 Aar var hengaaet med de førte Forhandlinger, men det var ogsaa et betydeligt Fremskridt, der her var gjort, en Begyndelse der kunde bygges videre paa.

Selv om disse Regler byggede paa Frivillighed, havde Fællesbestyrelsesmødet dog Myndighed til at træffe Beslutninger

i visse Spørgsmaal, bl. a. om en gennemgaaende Forhøjelse af Understøttelsen, og herover opstod kort efter visse Divergenser med Hensyn til Repræsentationsretten. J. Jensen gik ind for, at Afstemning skulde ske i Forhold til de repræsenterede Foreningers Medlemstal, medens andre med Lyngsie i Spidsen krævede Afstemning pr. Forening uden Hensyn til Medlemstal, og Formanden led her et Nederlag, idet Vedtægterne blev ændret i den af Lyngsie angivne Retning. Endelig rejste der sig Spørgsmaal om, hvorvidt det ikke trods Frivilligheden dog var en *moralsk* Pligt for alle tilsluttede Organisationer at yde Tilskud, og i 1894 resulterede denne Diskussion i, at Reglerne fik en Tilføjelse gaaende ud paa, at under en anerkendt Strejke var alle de tilsluttede Foreninger *pligtige* til at betale Bidrag i Overensstemmelse med Reglerne. Undtagne herfra var alene Foreninger, der selv havde partielle Strejker løbende, for saa vidt der i disse Fag betaltes et Ekstrakontingent svarende til, hvad der maatte betales pr. Medlem for at skaffe de i den anerkendte Strejke deltagende Medlemmer den i Vedtægterne fastsatte Understøttelse. Hvis ikke Fagets Medlemmer ofrede tilsvarende til deres egne strejkende, burde den paagældende Forening i det mindste til den af Samvirksomheden anerkendte Strejke betale Minimumsbidraget.

PAALIGNINGSRET

Ud af disse Drøftelser fremstod Tanken om at lade Reglerne af 1892 undergaa en grundig Revision, og et Udvalg arbejdede med dette Spørgsmaal gennem 1894. Paa et Fællesbestyrelsesmøde den 10. Januar 1895 fremlagde P. Knudsen under Formandens Sygdom dette Forslag, og under den meget lange Diskussion fremkom saa mange Ændringer, at Sagen maatte til ny Behandling. Særlig afgørende var herunder Bødker Bresemanns Forslag om, at Fagforbund med alle deres Afdelinger kunde tilslutte sig Regulativet for Strejkeunderstøttelsen og derved sikre deres Provinsmedlemmer samme Ret

som de københavnske Fagforeningers Medlemmer. Endnu i Foraaret 1895 blev der trukket Tov paa Fællesbestyrelsesmøderne om de nye Bestemmelser, ikke mindst vedrørende Spørgsmaalet om Repræsentationsretten og Afstemningsmaaden, men endelig Vedtagelse skete saa paa et Fællesmøde den 7. Maj 1895.

Herefter gjaldt et ret vidtløftigt Sæt *Regler for Strejkeunderstøttelse i De samvirkende Fagforeninger.* De afgørende Betingelser for at erholde Understøttelse blev nu, at de paagældende Foreninger selv havde et saa stort Kontingent, at mindst 4 Øre ugentlig pr. Medlem kunde henlægges til et Reservefond, der kun kunde benyttes til Understøttelse i Strejketilfælde, og at Antallet af strejkende udgjorde over 5 pCt. af Foreningens arbejdende Medlemmer. Midlerne til Understøttelsen skulde tilvejebringes ved, at Udvalget paalignede Foreningerne et Beløb i Henhold til deres Medlemsantal, stort nok til at dække de paakrævede Understøttelsesbeløb, dog ikke over 25 Øre ugentlig pr. Medlem i mandlige Foreninger og Halvdelen i kvindelige Foreninger. Det første Bidrag skulde betales senest 8 Dage efter, at Strejken var erklæret, og der udbetaltes ingen Understøttelse for den første Uges Strejke. Endvidere var der fastsat Regler for Fritagelse, naar Foreningerne selv havde Strejke, og endelig fastsattes, at Strejker kun kunde erklæres af De samvirkende Fagforeningers Bestyrelse med to Trediedeles Majoritet af de paa det paagældende Møde repræsenterede Foreningers afgivne Stemmer. Afstemningen foretages foreningsvis, og hver Forening har kun een Stemme. Der nævntes udtrykkelig saavel Fagforeninger som Fagforbund indordnede under den planmæssige Strejkeunderstøttelse, men man kunde godt være tilsluttet De samvirkende Fagforeningers Fællesvirksomhed uden at gaa ind under disse Regler for Strejkeunderstøttelsen, og faktisk varede det nogen Tid, før alle Foreninger og Forbund havde tilsluttet sig Ordningen.

Herefter var det altsaa ikke længere de enkelte Foreningers Sag, om de vilde eller ikke vilde yde noget til deres Kammerater, der var i Kamp, eller selv bestemte, hvor meget Pungen skulde lukkes op. Nu fik den faglige Hovedledelse Bemyndi-

gelse til at *paaligne* Understøttelsesbeløb i Bidrag, der *skulde* betales, ganske vist inden for et vist Maksimum. Som før vilde Etablering af Strejker dog kun ske efter modent Overlæg, og efter at alle Forsøg paa at naa en mindelig Overenskomst var strandede, men var først en Strejke godkendt, saa var der nu tilvejebragt en Garanti for, at de strejkende ikke vilde komme til at savne Understøttelse, og Reglernes Fædre saa faktisk heri en til Vished grænsende Sandsynlighed for, at Strejkerne fremtidig vilde ende med Sejr for Arbejderne. Ligesom under Lock-outer gik man ud fra, at Arbejdsgiverne kom til at trække det korteste Straa.

Under de nævnte Diskussioner forud for Vedtagelsen var der fra enkelte Sider ytret Frygt for, at der ikke skulde indkomme tilstrækkeligt til, at et større Fag skulde kunne opnaa den lovede Understøttelse, da det højeste Beløb jo kun var 25 Øre pr. Medlem. Deroverfor hævdede Udvalget, at en saadan Frygt var ganske ugrundet, efter at de organiserede Arbejdere over hele Landet gennem Forbundene kunde slutte sig til den planmæssige Strejkeunderstøttelse. Skete dette blot i nogen Udstrækning, mente man at kunne opretholde selv den største Strejke ved Hjælp af 25 Øren. En anden Bekymring, fremført af Repræsentanterne for de større Organisationer, gik ud paa, at de store Fag kom til at betale forholdsvis mere til de mindre Fags Konflikter, end de selv fik til deres egne, nemlig i Kraft af Bestemmelsen om, at kun Strejker, der omfattede mindst 5 pCt. af det paagældende Fags Medlemmer, vilde blive støttet. I de smaa Fag vilde Arbejdsstandsninger let komme op paa 5 pCt. af Medlemmerne, medens de store Fag godt kunde komme ud for at maatte føre en Del af deres Strejker for egen Regning.

Denne Kritik blev imødegaaet med det Argument, at det trods alt var Konflikterne inden for de store Fag, der kostede mest, hvad jo ogsaa erkendtes, naar man frygtede, at de 25 Øre ikke vilde slaa til her. Understøttelsesreglerne af 1895 var — ved Siden af selve Vedtægterne — Grundlaget for den faglige Hovedorganisations Virksomhed, indtil De samvirkende Fagforbund blev dannet.

BEGRÆNSET SAMVIRKE

Det lød meget pompøst, at de københavnske Fagforeninger i 1886 havde etableret en Fællesvirksomhed. I Virkeligheden var denne Sammenslutning de første Aaringer meget løs i Sammenføjningen og Fællesvirksomheden af meget beskedent Omfang; den var nærmest en Branche af Socialdemokratisk Forbund, der ogsaa afholdt Udgifterne ved Leje af et Kontor og andre Driftsomkostninger. Aarene fra 1886 henimod 1890 var daarlige Aar med megen Arbejdsløshed, og Udvalget er meget tilbageholdende over for enhver faglig Aktion. Man tilraader f. Eks. i Vinteren 1886 Kularbejderne at »optræde med stort Maadehold« og saa vidt mulig faa deres forhastede Strejke endt hurtigst muligt. Næste Aar anbefaler man Bygningssnedkerne »yderste Tilbageholdenhed« i deres Reaktioner over for en Lønnedsættelse, og da en optrækkende Væverstrejke i jyske Byer truer, telegraferer man omgaaende til Vævernes omrejsende Agitator, at man »ikke fandt Tidspunktet heldigt for at opretholde en faglig Bevægelse i Provinsen, naar den skulde opretholdes gennem Strejke«. Iøvrigt var det naturligvis i Hovedsagen københavnske Anliggender, Udvalget beskæftigede sig med: Indsamlinger til de arbejdsløse, Uddeling af Flæsk og Rugbrød, Boykot af Bagere, som man ikke turde strejke hos, og fra 1889 Arrangement af Majdemonstrationer o. s. v. Endnu i disse første Aar sad Skruebrækkerforeningen »Arbejdernes Værn« ret fast i Sadlen, og naar f. Eks. Murere og Murarbejdsmænd ønskede kraftig Aktion mod »Værnet«, maatte Udvalget fraraade dette, da Spørgsmaalet kunde faa saa vidtrækkende Følger, at det ikke troede sig kompetent til at træffe Beslutning. Man nøjedes væsentligst med at vedtage Resolutioner, hvori »Arbejdernes Værn« erklæredes for en Fjende af Arbejdernes Interesser, men virkelig gaa til Angreb havde man endnu ikke Kræfter til. I hvor høj Grad, Samvirksomheden endnu følte sig som et københavnsk Organ, fremgaar af, at da Smede- og Maskinarbejderne ønskede Fællesbestyrelsens Bistand til at iværksætte en Aktion paa Helsingør Skibsværft i 1888, rejste dette en længere

Diskussion, der nærmest mundede ud i, at Udvalget ikke havde Kompetence til at blande sig i Konflikter i Provinsen.

Et halvt Aar efter Fællesvirksomhedens Konstituering havde der tilsluttet sig 54 Foreninger, og dette Tal holdt sig nogenlunde gennem de følgende 3—4 Aar. Det var en udpræget Stilstandsperiode for Fagbevægelsen. Først da man er kommet ind i det næste Tiaar, drejer Vinden. Bedre Tider sætter ind, og Samvirksomheden vokser og styrkes, og paa samme Tid udvides dens Omraade gradvis til at omfatte hele Landet. Hertil bidrog ogsaa Væksten i Forbundsdannelsen, idet der nu kom en Række Landsledelser med Sæde i København, og som i de fleste Tilfælde udmiddelbart sluttede sig til den københavnske Fællesvirksomhed. I 1891 var der til denne sluttet 83 Fagforeninger og 7 Forbund, i 1895 86 Fagforeninger med 20.000 Medlemmer foruden 20 Landsforbund.

Man begrænser sig ikke længere til moralsk Støtte eller til frivillige Indsamlinger, man bygger op et fast System for den gensidige Hjælp inden for Fagbevægelsen. Provinsen ser i stigende Grad hen til De samvirkende Fagforeninger om Bistand, og i flere og flere Tilfælde fungerer De samvirkende Fagforeninger som en Hovedorganisation. Udvalgets Medlemmer tilkaldes fra Provinsen som Talere, naar man ønsker at danne Fællesorganisationer. I Konflikttilfælde rejser Formanden, eller af og til en hel Repræsentation, ud for at medvirke ved Forhandling og Mægling, og den Praksis opstaar ogsaa at støtte Konflikter rundt om i Provinsen. Eksempler herpaa er Havnestrejken i Aarhus 1889, Rebslager-Lockouten i 1892 eller Glasmagerstrejken i Odense 1894, men selv udover Grænserne strækker sig De samvirkende Fagforeningers Hjælp. Udvalget sætter sig i Spidsen for en Støtteaktion til de strejkende Tændstikarbejdersker i Kristiania allerede 1889 og ligeledes under en stor Træarbejderkonflikt i Kristiania i 1894 og skaffer ogsaa Midler til Støtte for en Havnearbejderstrejke i Hamborg 1896. Allerede 1888 var dansk Fagbevægelse, før noget andet nordisk Land, repræsenteret paa en international Kongres, idet J. Jensen og Billedskærer P. Christensen repræsenterede Fællesorganisationen ved et internationalt Møde i

London. J. Jensen vendte hjem dybt rystet over den Mangel paa Enighed, der herskede i denne Forsamling. 1889 afholdtes en bevæget Arbejderkongres i Paris, der faktisk var to Kongresser, Marxisternes og Possibilisternes. Baade i Partiet og i Fællesorganisationen gik Bølgerne højt under Diskussionen om vor Deltagelse i disse Kongresser, ikke mindst fordi der paa denne Tid var fremstaaet en Slags revolutionær Bevægelse ledet af *Gerson Trier, Nielsen-Kolding* og den nævnte *P. Christensen.* Det endte med, at J. Jensen repræsenterede Fællesorganisationen, medens A. C. Meyer og P. Christensen repræsenterede Partiet. Det var her, Beslutningen toges om at gøre 1. Maj til international Demonstrationsdag for 8 Timers-Dagen, og fra det følgende Aar var Majfesten en aarlig tilbagevendende Begivenhed inden for Fagbevægelsen. Billedskærer Christensen kom i Foraaret 1889 ind i Fællesorganisationens Bestyrelse, men da hans Meningsfæller i deres Blad »Arbejdet« havde sparket ud til højre og venstre og i særlig Grad krænket Smede- og Maskinarbejderne, endte det med, at P. Christensen blev tvunget til at gaa frivilligt efter et halvt Aartids Forløb. Omtrent samtidig blev hele Gruppen ekskluderet af Partiet.

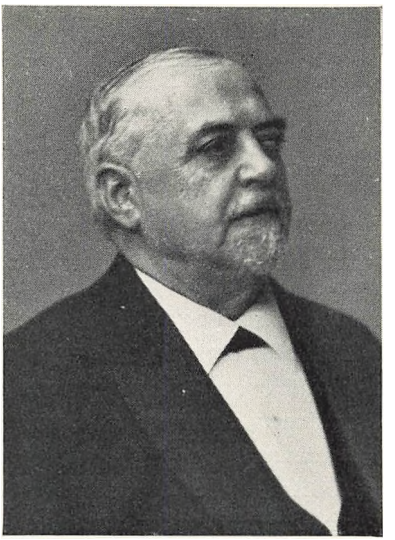

S. Bresemann.
Født 1864, Bødker, Medstifter af D. s. F. og Medlem af det første Repræsentantskab, Forretningsfører for Bødkerforbundet, Redaktør ved den socialdemokratiske Provinspresse, Borgmester i Nakskov 1914—28, Folketingsmand 1913—35. Død 1945.

Et Stykke ind i 90'erne rykkede en ny Generation frem indenfor Fagbevægelsen og i Tiden ned mod Aarhundredskiftet sattes Farten af et Hold Kaproere, som Styrmand J. Jensen til Tider havde svært ved at holde Styr paa. De mest fremtræ-

dende paa dette Hold var Smed *H. P. Hansen,* Bødker *Bresemann,* Arbejdsmand *Lyngsie* og Murer *H. Rasmussen,* kaldet »Jern-Henrik«. Den faste Stab i De samvirkende Fagforeningers Ledelse var Formanden J. Jensen og Sekretæren Sigvald Olsen samt Partiets to Repræsentanter Næstformanden P. Knudsen og A. P. Berg. Ved Indgangen til Tiaaret var endvidere Pianofortesnedker Simon Nielsen, Tømrer F. Hansen, Skomager Honoré og Arbejdsmændenes daværende Mærkesmand H. W. Willumsen fremme i første Linie. Foruden Hurop, der kom og gik.

Efter at denne var draget over Dammen og Vald. Olsen var kørt træt som Smedeformand, kom Grovsmed H. P. Hansen til. Han svang Hammeren kraftigt ogsaa i Debatten indenfor Fællesvirksomheden og optraadte nu og da som stærkere Mand, end Situationen egentlig indbød til. Hen mod Aarhundredskiftet havde de før saa tøvende og skeptiske Smede sluttet op og med en stærk Organisation i Ryggen var det naturligt, at H. P. Hansen rykkede ind i De samvirkendes første Forretningsudvalg 1898. Kort efter gik han imidlertid i Arbejderpartiets Tjeneste som Redaktør, først i Svendborg, siden andre Steder.

Bødker Bresemann forenede i sig en stridbar Natur og en ualmindelig klar Intelligens. Efter det traditionelle Tysklandsophold kom han hjem og kastede sig med al sin Energi ind i Fagets Organisering og blev Bødkerforbundets Formand fra 1891. Talrige Bataljer udkæmpede han med Mund og Pen med Margarinefabrikanterne i Anledning af Bøtterne. Han agiterede stærkt for Boykotnings Anvendelse i den faglige Kamp, men først og fremmest pressede han paa for at faa skabt Samling og Centralisation af Organisationernes Kræfter. Da han 1898 kom i De Samvirkendes første Repræsentantskab, var det en fortjent Honnør for hans Indsats, der kun overgaas af J. Jensen i saa Henseende. Bresemann havde paa dette Tidspunkt allerede betraadt den Bane som Presse- og Kommunalmand, der frem i Livet skulde indbringe ham baade Laurbær og Torneblade. 1914 blev han i Nakskov den første socialdemokratiske Borgmester i Provinsen. Hans Bødker-Kollega Em.

Svendsen repræsenterede med Ære Faget indenfor den faglige Hovedledelse den næste Menneskealder.

Arbejdsmand Lyngsie hørte som Bresemann til de iltre, der ikke fromt vendte den anden Kind til, naar de blev slaaet. 1890 var han blevet Formand for et lille københavnsk Arbejdsmandsforbund og laa i Strid med den ældre Leder Willumsen; men efter et Par opsigtsvækkende Kampe indenfor Vognmands- og Renovationsbranchen kom han i Spidsen for stadig flere Grupper af Arbejdsmænd i København og efter et Kæmpearbejde fik han alle Landets organiserede Arbejdsmænd ind i eet Forbund 1897, det største i Landet. Lyngsie var naturligvis selvskreven som Medlem af De Samvirkendes Ledelse til sin Død.

Henrik Rasmussen var Murerforbundets Formand fra 1888 til 97. Han byggede i disse Aar støt og stædigt og stivsindet sit eget Forbund op, men ogsaa til Byggefagenes og Samvirksomhedens organisatoriske Opbygning var han med til at lægge Sten paa Sten. Jern-Henrik traadte tungt og slog haardt. Han holdt Murerne fast i sin Haand, maaske de derfor senere frigjort var saa vanskelige at holde Samling paa.

Der var naturligvis mange flere, der var med at trække paa Aarerne. Bygningssnedker Martin Olsen var ogsaa en af dem. Formand for Snedkerforbundet fra 1892. En Vækkelsesprofet udadtil, en munter og tjenstvillig Kollega indadtil. J. Jensen paaskønnede stærkt hans Medarbejderskab, og han blev sidst i 90'erne Sigvald Olsens Afløser som Udvalgets Sekretær. Aar senere skulde han afløse J. Jensen i Formandsstolen.

Mænd af den Kaliber var naturligvis ikke altid enige. Det kunde ryge ud imellem dem om Detailspørgsmaal. Af og til fandt de ogsaa J. Jensen og Sigvald Olsen for forsigtige. I det hele maa man jo huske, at disse Folk, af vort Slægtled mest erindret som graanede og hæderkronede Præsidenter, Borgmestre eller i anden Høvdingestilling, paa den Tid, vi her taler om, var ungdommelige Trediveaaringer. Hadet og sparket til af det øvrige Samfund var de gennemgaaende. Kamp var for dem ikke et afbleget symbolistisk Begreb, en Kamp var den nøgne Virkelighed, de stod i, og havde de før samlet, ak, paa

Nederlag, saa var de alle fast besluttet paa, at nu skulde der ske en Forandring. Til Arbejde, Liv eller Død.

VIDERE HORISONTER

En Mærkepæl paa Vejen fremad mod De samvirkende Fagforbund var Beslutningen 1892 om at udgive et fælles Fagblad. Baggrunden derfor var de hyppige Attentater mod saavel »Social-Demokraten« som Fagforbundenes Kasser, der er omtalt tidligere. Den, som havde det klareste Blik for denne Sags Betydning, var S. Bresemann, og han blev da ogsaa Redaktør af dette Organ for Arbejdernes faglige Interesser, der fik Titlen »Samarbejdet«. Det var et 14 Dages-Blad, hvis første Nummer udkom i Januar 1893. At Redaktøren havde ganske klart for sig, at man nu maatte sørge for at faa tilvejebragt et mere omfattende og bedre funderet Samarbejde inden for Fagbevægelsen, fremgik ganske klart af hans Programartikel i Bladets første Nummer. Han skriver heri:

»Medens man i Fagforeningernes første Tid ved Hjælp af partielle Strejker kunde gennemføre de Forbedringer, det ikke lykkedes at opnaa ved Forhandling, møder vi nu overalt Arbejdskøberne organiserede i Foreninger. Denne Sammenslutning af vore Modstandere kræver ganske naturligt en Ændring i Formen af Arbejdernes Organisation og Kampmaade. Vi maa fra de enkelte spredte Foreninger i de forskellige Byer og paa Landet naa til en samlet Organisation af alle, der tilhører det samme Fag, saaledes som Tilfældet er med allerede bestaaende Forbund, og dernæst maa vi have en Sammenslutning af alle fagorganiserede Arbejdere over hele Landet. Arbejdskøberne har allerede vist Vejen . .«

». . Med en saadan samlet Organisation er vi i Stand til at afslaa ethvert Angreb, selv om det er nok saa stærkt, og hvis vi da nødes til at gaa angrebsvis til Værks, vil vi baade i moralsk og pekuniær Henseende raade over en Styrke, der nok skal bringe Sejren hjem. Det er naturligt, at Udgifterne ved mulige Kampe under en saadan alle omfattende Organisation vilde blive højst ubetydelige for den enkelte, og man vil paa den Maade opnaa baade at forøge Modstandskraften hos Arbejderne og lette Byrderne for de Offervillige, der bestandig maa holde for, saa længe Understøttelsen til Strejkende og Udelukkede tilvejebringes ad den rene Frivillighedens Vej.«

Kun et Par Maaneder efter forelaa ogsaa et Forslag til *en Fællesorganisation for Fagforeningerne i hele Danmark,* og dette Forslag rummede faktisk i sig Spiren til De samvirkende Fagforbund. Men der skulde alligevel gaa en Aarrække, før Tanken blev virkeliggjort.

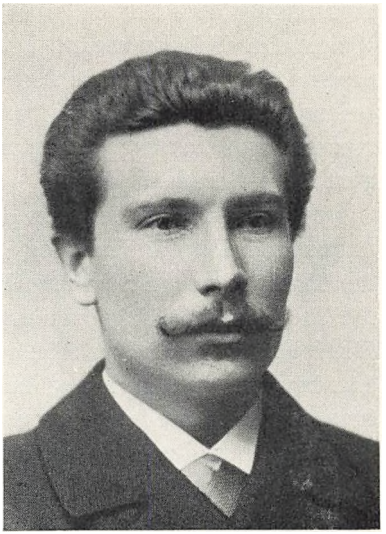

H. P. Hansen.
F. 1864 i St. Jørgensbjerg ved Roskilde, d. 1936 i Kamstrup. Smed, Formand for Smedeforbundet 1892—98, Medlem af Udvalget for De samvirkende Fagforeninger 1894—98 og af De samvirkende Fagforbunds første Forretningsudvalg 1898. Derefter Redaktør og Kommunalmand, først i Svendborg, siden i Skive.

Et af de storeProblemer var Forholdet mellem Fællesorganisationerne og Fagforbundene. Det kom stærkt frem i Forbindelse med den store Jern-Lockout i Aarhus 1895. Som omtalt var her baade Smede, Formere, Snedkere og Arbejdsmænd blevet sat paa Gaden med det Haab, at Arbejderorganisationerne vilde blive slaaet ned. De udelukkede havde ganske vist etableret et særligt Lockout-Udvalg, men det var ikke desto mindre i Arbejdernes samvirkende Fagforeninger i Aarhus, at Hovedledelsen laa. Formanden var den Typograf *Laust Rasmussen,* der senere blev en fremtrædende Politiker og Minister. Han rejste sammen med et Par andre Aarhusianere til København for at forhandle med De samvirkende Fagforeninger dèr om Situationen. Herunder blev ikke blot truffet Beslutning om Strejkeunderstøttelsens Ordning, men ogsaa om Fremgangsmaaden ved en eventuel Afslutning af Konflikten, idet det blev besluttet, at en Overenskomst kun kunde træffes efter Sanktion af de fire implicerede Fag samt De samvirkende Fagforeninger i Aarhus og i København. Dette faldt Smedeforbundet stærkt for Brystet, og *H. P. Hansen,* der fandt, at Smedenes Hovedbestyrelse var berøvet enhver Indflydelse paa

Konfliktens Afslutning, protesterede kraftigt. Da et Forligstilbud fra Fabrikanterne i Aarhus blev afvist af Formerne trods Laust Rasmussens Anbefaling, rejste tre Mand fra Fællesorganisationen i København, nemlig Formanden, Næstformanden og Sekretæren, til Aarhus, medens H. P. Hansen mødte alene fra Smedeforbundet.

Det var tydeligt, at der herskede en betydelig Spænding angaaende Forbundenes og Fællesorganisationernes indbyrdes Kompetence. Da Aarhus-Konflikten var overstaaet, ønskede De samvirkende Fagforeninger i Aarhus et Møde afholdt til Drøftelse af dette Forhold og iøvrigt af Spørgsmaalet om en Landssammenslutning og indbød Udvalget i København til at komme til Stede, men den københavnske Ledelse ønskede dog ikke paa dette Tidspunkt at deltage.

Det passerede gav Anledning til, at Planerne om en Centralisering af samtlige Fagforeninger paany blev taget frem, og 1896 begyndte Konturerne for den kommende Organisation at træde klarere frem. Paa Aarsmødet gav J. Jensen en Oversigt over ikke blot Fagbevægelsens, men hele Arbejderbevægelsens Stilling, og pegede paa, at Socialdemokratiet nu var naaet op paa 25.000 Medlemmer, at Pressen var i stadig Fremgang med et stort Hovedblad og allerede 6 Dagblade i Provinsen, at man kunde pege paa kommunale Sejre, og at man allerede havde en bemærkelsesværdig Repræsentation paa Rigsdagen. I det politiske Liv kunde man vel ikke pege paa store Resultater endnu, men man blev hørt. Han omtalte videre, at der ogsaa foregik en stærk faglig Opmarch; Byarbejdernes faglærte var nu ret godt organiseret; De samvirkende Fagforeninger i København talte 68.000 Medlemmer, hvortil kom, at der var dannet 30 Fagforbund med over 800 Afdelinger Landet over; i den sidste Tid var navnlig Organiseringen af Arbejdsmænd og Kvinder i stærk Fremgang, og der udfoldedes en livlig Agitation for at faa Landarbejderne med. Ogsaa han pegede paa den stigende Organisation blandt Arbejdsgiverne, som vel ikke var noget at forskrækkes over, men vi maatte ogsaa selv fremdeles knytte os endnu fastere sammen, og Tiden var nu virkelig inde til at tænke paa en Centralisation.

En Majdemonstration foran Social-Demokratens Bygning.

EN LANDS-FÆLLESORGANISATION

Et Udkast til Love for De samvirkende Fagforeninger i Danmark blev ved denne Tid behandlet baade i Organisationerne og inden for Bestyrelsen, og det viste sig herunder, at der var tre Grupper, der hver for sig ønskede at værne om deres Myndighed, nemlig Partiet, Fællesorganisationen og Fagforbundene. P. Knudsen ytrede Betænkeligheder ved Princippet i Forslaget, som det forelaa, og fandt, at Socialdemokratisk Forbund ogsaa maatte have et Ord med at sige. Og Smedeformanden H. P. Hansen pegede Gang paa Gang paa, at den naturlige Vej at gaa for at tilvejebringe Centralisation var en Sammenslutning af Fagforbundene. J. Jensen søgte som sædvanlig at forlige Modsætningerne. Under den videre Behandling fremkom Ændringsforslag baade fra H. P. Hansen og P. Knudsen, og det blev i Juni 1896 overladt J. Jensen, P. Knudsen og H. P. Hansen at samarbejde de forskellige Forslag. Man regnede paa dette Tidspunkt med, at det afgørende

Skridt kunde tages i ret nær Fremtid, og det vedtoges faktisk at holde konstituerende Delegeretmøde i sidste Halvdel af August dette Aar. Tanken kunde dog endnu ikke gennemføres. Der var stadig stærke Divergenser fremme, og Sagen blev paany udsat. Om hele Situationen paa dette Tidspunkt faar man et godt Indtryk gennem Bresemanns Leder i »Samarbejdet« 1. August 1896:

»I den seneste Tid har der været arbejdet paa at skabe Grundlaget for en eneste stor Fællesorganisation, og fordi den sunde Fornuft byder, at en saadan skabes, er der ogsaa Haab om, at det skal kunne lykkes at samle alle Fagforeninger under een Ledelse. Dette vil imidlertid ikke kunne ske uden igennem ret betydelige Vanskeligheder; thi imellem et halvthundrede Mennesker er og maa der nødvendigvis være delte Meninger om adskilligt. Men gaar man til Arbejdet med en ærlig Vilje, saa maa der kunne komme et Resultat, som kan samle alle. — —

Den naturligste Vej at gaa vilde selvfølgelig være den, at lade samtlige Forbund under visse Forhold træde sammen og gensidig støtte hinanden, men derved vilde man ganske sikkert komme til at slaa en anden Del af vore Organisationer ihjel, nemlig de saakaldte samvirkende Fagforeninger, som findes i de fleste Byer, og dette vilde dog vist være for betænkeligt.

De samvirkende Fagforeninger har deres agitatoriske Betydning i mindst ligesaa høj Grad som Forbundene, og de kan under Konflikter lægge et langt større Tryk paa Arbejdskøberne og Skruebrækkerne end Forbundene vil være i Stand til. Skal man derfor kunne tilvejebringe en tilfredsstillende Organisation, gør man sikkert klogt i saavidt mulig at bevare det nu bestaaende og udvikle det til det bedst mulige; der er da heller ingen Tvivl om, at De samvirkende Fagforeninger fremdeles lige saa godt som hidtil vil kunne arbejde sammen med Forbundene, særlig naar der gives lovbundne Regler, hvorefter enhver Organisation skal arbejde. Disse Regler bør dog ikke være strammere, end at det fri Foreningsliv fremdeles kan udvikle sig.

Det enkelte Forbund maa ligesom hidtil uden at spørge Overbestyrelsen om Tilladelse kunne forhandle med Arbejdskøberne overalt her i Landet og om gøres nødvendigt erklære Strejke, forsaavidt det selv kan afholde alle Udgifterne. Kun naar der under en eventuel Strejke skal appelleres til de øvrige Organisationer, kun da skal det være en ufravigelig Pligt først at søge hele Organisationens Tilslutning. Forbundene bevarer derved deres hidtidige Selvstændighed med Hensyn til at erklære og ophæve Strejker, forsaavidt at de økonomisk set er Situationen voksen; i modsat Fald er det ikke mere end rimeligt, at de raadfører sig med de Organisationer, som skal betale Gildet. De sam-

virkende Fagforeninger i den enkelte By vil følgelig ligesaa lidt som hidtil kunne etablere eller afslutte Strejker uden det eller de interesserede Forbunds Tilslutning. Det enkelte Forbund varetager som hidtil sit Fags Interesser; De samvirkende Fagforeninger leder som hidtil den stedlige Fagbevægelse, og endelig griber kun Overbestyrelsen ind, naar der forekommer en Konflikt, der har et saadant Omfang, at hele Organisationen bør sætte sig i Bevægelse, eller som truer andre Fags Interesser. Nogen Krænkelse af de nu bestaaende Foreningers Handlefrihed vil der næppe kunne blive Tale om undtagen, hvis en Organisation skulde indlade sig paa rent vanvittige Foretagender, og skulde saadant ske, maatte man sikkert være glad ved, at der var en Autoritet, der kunde lægge en Dæmper paa »Friheden«.

Er der saaledes intet at tabe ved en Centralisation af vore Fagforeninger, saa er der saa meget mere at vinde. — —

De mindre Strejker, der udbryder rundt om i Landet, kan i Reglen, omend med Besvær, bæres ved frivillige Bidrag, eller ved at de interesserede Forbund paalægger deres Medlemmer mindre Ekstrabidrag; men naar vi en skønne Dag staar overfor en mere end almindelig Strejke eller Konflikt, er det tvivlsomt, om de fornødne Midler kan tilvejebringes. Denne Ulempe vil en alle Fagforeninger omfattende Organisation kunne afhjælpe, saavist som 40.000 Medlemmer har lettere ved at bære selv store Strejkeudgifter end de smaa Antal Bidragydere, vi hidtil har turdet regne med.«

Bresemann kom her ind paa sin Yndlingstanke Boykot:

»Arbejdskøberne boykotter nu igennem deres Organisationer enhver Arbejder, som ikke taalmodig vil bøje Nakken under deres Pisk. De boykotter dog ikke saaledes, at Enhver kan se det, men vel saa at det kan fornemmes, ved Hjælp af hemmelige Lister over strejkende Arbejdere, ved Opslag i Foreningslokalerne etc. Vi kan igennem en Fællesorganisation som den paatænkte gøre noget lignende. Intet kan hindre os i at udsende Lister til alle Fagforeninger i Danmark over de Fabrikanter, hvis Varer ikke bør købes, og det skal nok vise sig at virke bedre end den offentlige og mere ærlige Boykotning, som vi hidtil har anvendt.«

Bresemann peger endvidere paa, at en Centralledelse kan sætte Fart og Kraft i Organiseringen af baade By- og Landarbejdere, knytte og opretholde Forbindelser med Udlandet og indsamle Oplysninger om Arbejds- og Lønforhold, der vil være af overordentlig stor Betydning og udtalte til sidst Haabet om, at denne Sag maatte blive fremmet med størst mulige Hurtighed; »thi hvad der kan gøres i Dag, *bør ikke opsættes til i Morgen. Arbejderstanden har ikke Tid til at vente en eneste Dag mere end nødvendig paa at blive den stærkeste Magt i Samfundet. Derfor bør vi heller ikke opsætte at gøre vor Organisation fuldkommen.*«

Endnu engang blussede Striden op mellem Fællesorganisationer og Forbund, ogsaa denne Gang i Anledning af en Jernkonflikt i Aarhus. Man var utilfreds baade med Formen for Indsamling af Bidrag i Provinsen og med den københavnske Fællesorganisations Fremgangsmaader under Forhandlinger, og Martin Olsen og Bresemann pegede paa, at de udelukkende hellere maatte henholde sig til deres faglige Hovedbestyrelser. Det var uheldigt, at enkelte Fællesorganisationer arbejdede paa en Maade, der hindrede vor nuværende Organisationsform, Forbundene, i at udfolde sig.

OPMARCH

Kort efter denne Episode fandt den 4. skandinaviske Arbejderkongres Sted i Stockholm. Siden Göteborg-Kongressen havde der været Kongresser i København 1888, i Kristiania 1895 og i Malmø 1892. De havde ikke alle demonstreret nogen større Enighed og beskæftiget sig med en Mængde væsentlige, men især mindre væsentlige Spørgsmaal.

I de afgørende Sager havde man gennemgaaende henholdt sig til Beslutningerne af 1886. Naar Stockholmerkongressen 1897 var saa velforberedt og gav saa reelt et Udbytte, skyldes det ikke mindst J. Jensens ordnende Haand. Til den var mødt alle de fremtrædende Ledere indenfor de nordiske Landes Arbejderbevægelser. J. Jensen, Branting og C. Jeppesen gav til Indledning Oversigter over Fagbevægelsens Stilling i Danmark, Sverige og Norge. Mange Spørgsmaal var fremme til Diskussion, og mange Resolutioner blev vedtaget: Om Stemmeretsspørgsmaal, om Arbejderbeskyttelse og Arbejdsløshed, om den almindelige Valgret, om Normalarbejdsdag og Maaden at fejre Majdagen paa o. s. v.

Vigtigst af det hele var 2. Udvalgs Resolution, ifølge hvilken Kongressen besluttede: »*At Grundformen for den faglige Organisation i den størst mulige Grad skal være et hele Landet omfattende Fagforbund* ...« »...at samtlige Fagforbund i hvert Land samt de Fagforeninger, der ikke ejer noget Forbund,

slutter sig sammen til eet stort Forbund med fælles Overledelse for hvert Land ...« »...at de i Landsorganisationen sammensluttede Fagorganisationer forpligter sig i deres Statutter til at understøtte hinanden under Strid, og at Midlerne hertil skaffes enten gennem et fast Kontingent til en fælles Reservekasse eller ved hver Uge at paaligne Organisationens Medlemmer et fast Bidrag, saa længe Striden staar paa, eller paa begge Maader i Forening«, og endelig: »Det bør søges at give de bestaaende lokale Sammenslutninger af Arbejdere i forskellige Fag, som »De samvirkende Fagforeninger«, »Arbejder-Kommuner« og lignende, en Plads i Organisationssystemet.«

J. Jensen, der indledede Diskussionen, fremhævede, at i denne store Sag maatte man ikke indskrænke sig til at være vejledende, her maatte Kongressen tage Beslutninger, som man skal rette sig efter. Som der utvivlsomt var Enighed om Maalet, haabede han ogsaa, man vilde blive enige om Midlerne. Han pegede paa, at man foreløbig nok maatte blive staaende ved Landsforbund i de forskellige Fag som det faglige Grundlag, men at Storindustriens Udvikling nok vilde medføre, at man i Fremtiden kom til at organisere Arbejderne mere efter Industrier end efter Fag. Baade disse og omfattende skandinaviske Sammenslutninger vilde blive vanskelige at arbejde med, maaske savne den nødvendige Bevægelighed, derfor maatte man først stile efter Landsforbund i det enkelte Land og disse saa indtil videre korrespondere med hinanden gennem deres Overstyrelser. Han hilstes med stort Bifald, da han sluttede: »Kalmar-Unionen for nogle Aarhundreder siden var et stort og stærkt Forbund, men det Forbund, vi her foreslaar, vil faa en langt større Betydning end hint. Det vil bringe os nærmere sammen, det vil muliggøre os paa hurtigere Maade at naa det store Maal: Det socialistiske Samfund. Lad os faa begyndt paa Arbejdet, det har allerede ventet alt for længe.«

Faktisk tilkommer der Stockholm-Kongressen 1897 en Hædersplads ved Siden af Göteborg-Kongressen 1886 i den skandinaviske Arbejderbevægelses Historie. Her ikke blot talte man, men her blev der handlet. Det blev besluttet, at de indle-

dende Skridt til Virkeliggørelsen af disse Centralisationer skulde tages inden for de tre følgende Maaneder.

Efter at Fagforeningsfolkene var kommet hjem fra Stockholm, blev de sidste Forberedelser truffet, og den 15. November udsendtes Indbydelse til samtlige Fagorganisationer i Danmark om at sende Repræsentanter til et Delegeretmøde 3., 4. og 5. Januar 1898 i København med det Formaal at skabe en Sammenslutning af hele den danske Fagbevægelse. Der maatte møde een Repræsentant for hvert enkelt Fagforbunds Hovedbestyrelse, een for hver enkelt Fagforening eller Forbundsafdeling og een for hver lokal Fællesorganisation. Oprindelig var Mødet berammet til Afholdelse i Forsamlingsbygningen i Rømersgade, men det viste sig snart, at der blev anmeldt en saa stor Forsamling, at den ikke kunde rummes i Arbejderbevægelsens gamle Borg, hvorfor man lejede Forsamlingsbygningen paa Enghavevej, hvor Mødet fandt Sted.

Salen var smykket med Fagforeningernes gamle og nye Faner og Bannere. Paa en Baggrund af røde Flag saa man Digteren U. P. Overbys Buste bekranset med Laurbær. Foruden de delegerede var Rigsdagsgruppen til Stede og Gæster fra Norge og Sverige.

J. Jensen aabnede Forhandlingerne med en Tale, baaret af Ild og Aand — værdig den store Begivenhed. Han takkede for den store Tilslutning og ridsede Baggrunden for Dagen op. I Kraft af Udviklingens Lov er vi her, modnede og styrkede gennem 25 Aars Erfaringer og Kampe.

»Vi er samlede her, en Arbejderrigsdag, i vort eget Hus, for at udarbejde en Grundlov for vort fremtidige Arbejde. De mange Tusinder, som har sendt os herhen, venter at vi vil gøre et Arbejde i disse Dage, som kan blive til Gavn for vor Sag og knytte de Baand fastere, som alt nu omslynger os. .... Vi er her i Kraft af vore Kammeraters Vilje, Kammerater som forurettes daglig, udbyttes daglig af hensynsløse Kapitalister. De og deres Familier, Hustruer og Børn venter og længes efter at blive delagtig i de Kulturgoder, Arbejderstanden hver Dag frembringer.«

».... Vi kommer ikke som en Krigerhorde, der gaar ud for at ødelægge Landet, vi kommer som Fredens Mænd, der kun kræver Ret for alle til at leve et menneskeligt Liv. Men vi véd ogsaa, at for at naa

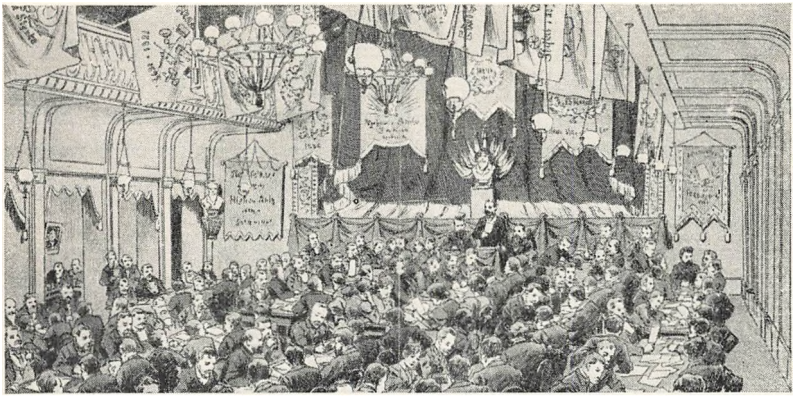

Den stiftende Generalforsamling den 3. Januar 1898 i Folkets Hus, Enghavevej. Tegning af Djalmar Christoffersen.

dette Maal maa vi være samlede under Solidaritetens røde Banner, væbnet med Tankens blanke Vaaben og opfyldt af Begejstringens hellige Ild.«

I Haab om, at disse Dage maatte føre frem mod dette Maal, ønskede han alle og hele Bevægelsen et godt Nytaar.

Med Indbydelsen til Mødet var fulgt et Eksemplar af Forslaget til Love for den ny Organisation, og der fulgte nu tre Dages Forhandlinger, dels om selve Grundlæggelsen, dels om Sammenslutningens Karakter og Virksomhed. Allerede første Dag kom stærke Divergenser frem. H. P. Hansen var Ordfører for dem, der kun vilde have Fagforbundene centraliseret og udtrykte Frygt for, at disse skulde blive lammet i deres Virksomhed af Fællesorganisationernes Medindflydelse.

Denne første Dyst endte med, at Forsamlingen tiltraadte Oprettelse af en Fællesorganisation paa det Grundlag, der var trukket op af Stockholmskongressen, saaledes, at det videst mulige Selvstyre i de bestaaende Fagforbund bibeholdtes.

Anden Dag var viet Lovudkastet, og her drejede Debatten, med Lyngsie og J. Jensen som Hovedmænd, sig væsentlig om Kontingentspørgsmaalet, og om hvorvidt understøttelsesberettigede Strejker skulde omfatte 5 Procent eller færre af et Forbunds Medlemmer, og om hvorvidt Foreninger, der var traadt

ud af et Fagforbund, skulde kunne optages. Et Udvalg arbejdede lige til den lyse Morgen næste Dag for at forlige Modsætningerne. Det blev 4 Procent. Og sluttelig den tredie Dag blev Lovene vedtaget, og et Repræsentantskab paa 21 Medlemmer blev valgt. Den nye Organisation bar fra nu af Navnet: De samvirkende Fagforbund. Og den blev holdt over Daaben ved en straalende Fest i Borgen i Rømersgade.

Den snævrere Ledelse, Forretningsudvalget, blev valgt senere i Maaneden og kom til at bestaa af J. Jensen, Martin Olsen, H. P. Hansen, Lyngsie, J. J. Møller og Rudolf Poulsen, hvortil kom Partiets Repræsentanter P. Knudsen og Sigvald Olsen. J. Jensen blev Formand, P. Knudsen, Næstformand, Martin Olsen, Sekretær, og E. Svendsen, Kasserer. Murer H. Rasmussen afløste dog kort efter H. P. Hansen.

Bag denne Ledelse stod da — allerede kort efter — 38 Forbund med 59.000 Medlemmer, og 25 Enkeltforeninger med godt 2000 Medlemmer, ialt en Hær paa 61.000 organiserede Arbejdere. Og fra Porten saa de ud mod Vejret, hvor det syntes at trække sammen i Horisonten.

A. Kocik og Henry Grünbaum:

ORGANISATIONENS HISTORIE

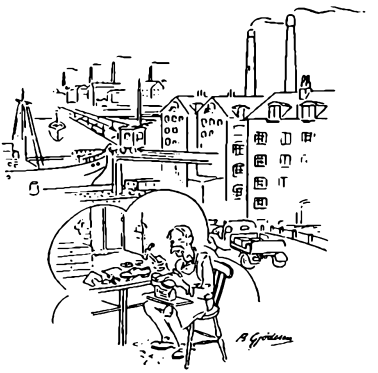

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUND I AKTION

Udviklingen fra de planløse Smaastrejker og de paa løse Aftaler hvilende Løn- og Arbejdsvilkaar til fastere Forhold med kollektive Arbejdsoverenskomster var i det store og hele allerede afsluttet ved De samvirkende Fagforbunds Oprettelse. De danske Arbejdere havde 25 Aars Kampe og Erfaringer bag sig, og den nye faglige Centralorganisation betød naturligvis en Forstærkning af Fagbevægelsens Magt og Indflydelse, men Tiden var ogsaa af en saadan Art, at der krævedes den største Koncentration af Kræfterne for at møde de Angreb, der nu satte ind fra Arbejdsgivernes Side. Paa den stiftende Generalforsamling udtalte Jens Jensen, at Fagbevægelsen ved de kommende Kampe ikke mere vilde

komme til at staa over for Arbejdsgiverne i de enkelte Fag, men over for den nye landsomfattende Arbejdsgiversammenslutning, og den følgende Tids Begivenheder viste, at han havde bedømt Udviklingen rigtig.

Den økonomiske Højkonjunktur i den sidste Halvdel af 90-erne gav Arbejderne Mod og Kræfter, og Strejker for højere Løn og kortere Arbejdstid var meget talrige og endte i Reglen med Sejr for Arbejderne. Arbejdsgiverne fulgte med en vis Ængstelse den faglige Magtkoncentration paa Arbejderside. For hver ny Kamp blev deres Modstand stærkere, og der kunde spores en voksende Tendens til at udvide de enkelte Konflikter til omfattende Storkampe. Arbejdsgiverforeningens ledende Mænd havde allerede ved flere Lejligheder luftet Tanken om Storlockout, og alle Tegn tydede paa et kommende Opgør mellem Arbejdsmarkedets to modstaaende Parter.

Trods de gunstige Konjunkturer, der ganske vist i 1899 synes at have kulmineret, ønskede De samvirkende Fagforbunds Ledelse at undgaa eller i hvert Fald udskyde en Storkonflikt, indtil den nye Organisation havde faaet Tid til at konsolidere sig og samle Kræfter, men en Fløj inden for Arbejdsgiverforeningen var opsat paa at faa en omfattende Kamp, forinden Fagbevægelsen var blevet for stærk, og det blev denne Fløj, som omsider sejrede og i 1899 fik iværksat den store Lockout, en efter Datidens Forhold kæmpemæssig Styrkeprøve, der i sine Virkninger blev afgørende for den kommende Udvikling og dannede et Vendepunkt i Fagbevægelsens Historie.

STORKAMPEN 1899

Forspillet til den faglige Storkamp var en Konflikt, som i Januar 1899 udbrød hos A/S Titan. I den Anledning varslede Arbejdsgiverforeningen Storlockout, hvis Iværksættelse dog hindredes ved et mellem Parterne indgaaet Forlig, der vakte en Storm af Modstand hos Jernindustriens Arbejdsgivere og senere førte til et alvorligt Opgør i Arbejdsgiverforeningen, hvis besindige Fløj under Ledelse af Formanden N. Andersen

dog gik af med Sejren. Men Forholdene paa Arbejdsmarkedet var dog højst urolige, og i Foraaret 1899 var ikke mindre end 10.000 Arbejdere i Lønbevægelse.

Trods store Modsætninger lykkedes det at naa frem til en fredelig Løsning, og kun i Skotøjsfaget og Slagterfaget samt paa enkelte Arbejdspladser kom det til Strejke. Den 1. April nedlagde imidlertid Snedkersvendene i syv jyske Byer Arbejdet med det Formaal at opnaa samme Løn som deres Kolleger paa Øerne, og Forhandlingerne om Bilæggelsen af denne Konflikt kom til at foregaa under Hovedorganisationernes Medvirken, og den 15. April opnaaedes Enighed om et Forslag til Overenskomst, som fra Arbejderside blev tiltraadt under Forbehold af de respektive Organisationers Godkendelse. De jyske Snedkersvende forkastede dog Forslaget, mens det blev vedtaget af Mestrene. I Arbejdsgiverkredse blev det paastaaet, at Snedkerforbundets Forretningsfører havde opildnet Svendene hertil, og denne Paastand foranledigede Arbejdsgiverforeningen til af D. s. F. udtrykkeligt at fordre, »som en ufravigelig Betingelse for fremtidig Forhandling, at Overenskomsten sker Fyldest i alle dens Ord og Punkter.« D. s. F. svarede, at Overenskomsten var vedtaget under Forbehold, og at man derfor maatte regne med dens Forkastelse, men at man naturligvis loyalt vilde arbejde for dens Vedtagelse. Om denne Sag udvekslede derpaa en Række Skrivelser mellem de to Hovedorganisationers Forretningsudvalg, og et derefter afholdt Repræsentantskabsmøde i D. s. F. krævede af Snedkerforbundet, at det skulde forsøge at faa Overenskomstforslaget vedtaget, og besluttede tillige at nægte fortsat Understøttelse af Konflikten, dersom Forbundet nægtede at slutte sig til denne Udgang af Sagen. Der blev nu foretaget en ny Afstemning med det Resultat, at Forslaget paany forkastedes, og Arbejdsgiverforeningen svarede med en Snedkerlockout over hele Landet fra 2. Maj. Betegnende for Arbejdsgivernes Krigslyst var, at Beslutningen herom hverken meddeltes Snedkerforbundet eller D. s. F., idet Arbejdsgiverforeningen kun lod fremsende en Meddelelse gennem et Telegrambureau. Det store Opgør rykkede nærmere.

Men Henblik herpaa stod D. s. F. Ledelse overfor det Spørgsmaal, hvorvidt det kunde tolereres, at et enkelt Fag kunde træffe Afgørelser, der i sine Virkninger berørte hele Organisationen, og ikke blot det direkte interesserede Forbund. For at faa dette Spørgsmaal besvaret, indkaldte D. s. F. samtlige Forbunds Hovedbestyrelser til et Møde den 6. Maj, og denne Forsamling paa ca. 300 faglige Repræsentanter vedtog med alle Stemmer mod 14 en Udtalelse, der dadlede de jyske Snedkere og nægtede dem Understøttelse, hvis de ikke genoptog Arbejdet paa de i Overenskomstforslaget fastsatte Vilkaar. Derefter vendte Udtalelsen sig mod Arbejdsgiverforeningen med en Protest mod, at den havde iværksat Lockout og dermed brudt bestaaende Overenskomster med andre Afdelinger af Snedkerforbundet, og særligt protesteredes imod, at Lockouten var iværksat uden forudgaaende Forhandling.

Snedkerforbundet lod derefter foretage Afstemninger i alle Afdelinger, og nu blev Forslaget af 15. April vedtaget, men samtidig meldte Bygningssnedkerne sig ud af Snedkerforbundet og dermed af D. s. F. Baggrunden for denne Begivenhed var en Plan, som Snedkerforbundets Ledelse havde lagt paa et Møde umiddelbart efter D. s. F.s Fællesmøde den 6. Maj, og som i Korthed gik ud paa, at Forbundet skulde arbejde for at faa Kollegerne Landet over til at vedtage Forslaget, men Bygningssnedkerne i København skulde udmelde sig af Forbundet. Hermed vilde man opnaa en formel Godkendelse, som ialt Fald betød, at D. s. F. ikke kunde unddrage de tilbageblevne Medlemmer af Snedkerforbundet Understøttelse, og naar Bygningssnedkerne ikke deltog i Afstemningen og dermed heller ikke godkendte den foreliggende Ordning, var man ganske klar over, at Kampen vilde blive fortsat. Godkendelsen skulde altsaa kun være pro forma.

Denne Manøvre gjorde det kun lettere for Arbejdsgiverforeningen at ignorere den skete Vedtagelse, og Lockouten blev ikke aflyst. Den krigslystne Fløj indenfor Arbejdsgiverforeningen blev yderligere styrket, og Følgen var, at Arbejdsgiverforeningen den 15. Maj meddelte D. s. F., at den ikke længere ansaa sig bundet af Overenskomstforslaget, men kun vilde

optage en Forhandling forfra, og som Grundlag fremsattes 8 Punkter, som uden Forbehold krævedes antaget. Disse Vilkaar gik ud paa:

at fremtidige Overenskomster, der maatte blive afsluttede mellem de overordnede Organisationer, ikke herefter maa gøres afhængige af underordnede og lokale Organisationers Afstemning, men at vedkommende Hovedorganisation fremtidig skal være ansvarlig for, at indgaaede Overenskomster respekteres og ubrødelig efterkommes af de lokale Organisationer;

at Arbejdsgivernes Ret til selv at lede og fordele Arbejdet samt at anvende den efter deres Skøn til enhver Tid passende Arbejdskraft fuldt ud anerkendes og garanteres af Arbejdernes Hovedorganisation;

at fastlønnede Formænd og Arbejdsledere ikke, saalænge de beklæder saadan Stilling, maa være Medlem af Arbejderorganisationer;

at Opsigelsestiden for Overenskomster angaaende Priskuranter og øvrige Arbejdsforhold herefter fastsættes til 1. Januar med 3 Mdrs. forudgaaende Opsigelse;

at samtlige nu eksisterende Konfliktpunkter inden for Snedkerfaget behandles og afgøres, forinden Konflikten kan afsluttes;

at der efter Konfliktens Afslutning ikke fra nogen af Siderne maa finde nogen Art af Boykotning Sted hverken over for Arbejdsgiver eller Arbejder;

at samtlige Arbejdere ved Konfliktens Ophør gaar i Arbejde paa de samme Arbejdssteder, hvor de vare beskæftigede ved Konfliktens Begyndelse;

at en eventuel Forhandling skal omfatte samtlige under Konflikten hørende Arbejderorganisationer, uanset om disse henhører under Arbejdernes Hovedorganisation eller ej.

D. s. F. afviste de 8 Punkter i den foreliggende Form, og den 24. Maj udvidedes Lockouten til samtlige Byggefag og Jernindustrien, saaledes at den nu omfattede 30.000 Arbejdere i 13 Fag, og det blev nu forlangt, at alle Fags Arbejdere skulde antage de 8 Punkter, før Arbejdsgiverne atter vilde aabne Værkstederne. Denne Storlockout vakte Antipati mod Arbejdsgiverforeningen i vide Befolkningskredse.

Den egentlige Kraftprøve mellem De samvirkende Fagforbund og Arbejdsgiverforeningen var dermed begyndt, og efter de foreliggende Omstændigheder var der ingen Grund til at vente en hurtig Afslutning. Hvad Arbejderne særlig hæftede

sig ved, var, at Lockouten betød et Brud paa en Række bestaaende Overenskomster, som bestemte, at Arbejdsstandsning ikke maatte finde Sted, forinden Forhandling eller Voldgift var forsøgt. Arbejdsgiverne paastod overfor dette, at deres enkelte Foreninger, naar der blev paabudt Lockout, skulde lyde deres Hovedorganisationer fremfor de med Arbejderne bestaaende Aftaler.

Til at dømme i Striden om, hvorvidt Overenskomsterne var brudt, hentede man »Fællesudvalget til Afgørelse af Arbejdsstridigheder af 26. April 1898« frem, hvis Formand var Professor *Deuntzer,* og Resultatet blev en salomonisk Kendelse af 24. Juni saalydende:

»Den stedfundne Lockout skønnes ikke at være et Retsbrud, som kan medføre Erstatning eller Bøde, men derimod for saa vidt at være i Modstrid med de mellem Parterne sluttede Overenskomster, som Lockouten skønnes at være i Uoverensstemmelse med de Forudsætninger, som Klagerne kunde have Føje til at gaa ud fra ved Overenskomsternes Oprettelse.«

Kendelsen fik kun Betydning i Arbejdernes Kamp om den offentlige Mening, en Kamp, der fra begge Sider førtes med stor Styrke og Forbitrelse, men den fik ikke Indflydelse paa selve Konflikten, der fortsattes uforandret.

Kendelsens vage Form forklares ved den Kendsgerning, at den var enstemmig, og selv om Arbejdernes Repræsentanter i Fællesudvalget havde ønsket en skarpere Udtalelse, havde de dog den Grund til at søge en enstemmig Udtalelse, at man ventede, at Kendelsen skulde bane Vej for Mægling mellem de kæmpende Parter. Tilbud herom var allerede fremsat af Fællesudvalget, og det blev fornyet efter Kendelsens Afsigelse. Begge Parter gav deres Tilslutning, og Fællesudvalget konstituerede sig nu som »Enighedskammer«, der holdt sit første Møde den 1. Juli. Under Forhandlingerne her fremsatte Arbejdsgiverne 11 nye Krav, hvoraf flere var af ret provokerende Karakter. Dog forlangte de ikke disse Punkter antaget uden Forbehold, saaledes som Tilfældet var med de 8 Punkter, men de vilde forhandle om dem. Arbejderne svarede med ligeledes

Det første Forretningsudvalg i D. s. F.
I nederste Række: Martin Olsen, J. Jensen og Sigvald Olsen. Bagved fra venstre: P. Knudsen, Lyngsie, Henrik Rasmussen og J. J. Møller.

at opstille en Række Krav, bl. a. om Indførelse af 9 Timers Arbejdsdag, men Forhandlingerne endte uden Resultat, og den 15. Juli opløstes Enighedskamret uden at have afsagt nogen Kendelse. Deuntzer stillede Forslag om en Voldgiftsafgørelse, der skulde afsiges med bindende Virkning af en Domstol, bestaaende af tre Repræsentanter fra hver Side og en Opmand, og Forudsætningen skulde være, at Lockouten hævedes den 20. Juli. Forslaget blev vedtaget af Arbejderne, men forkastet af Arbejdsgiverne. Kampen fortsattes i fuldt Omfang, og Parterne stod længere fra hinanden end nogen Sinde.

Efter nogen Tids Forløb blev der af Privatbankens Direktør *Heide*, Borgerrepræsentationens daværende Formand *Herman Trier* og Vekselleder *L. Bing*, stillet et Mæglingsforslag, som blev vedtaget af Arbejdsgiverforeningens Generalforsamling den 5. August og to Dage senere med knebent Flertal vedtaget af Hovedbestyrelserne for de under D. s. F. hørende Forbund. Aarsagen til den ringe Majoritet var et Forlydende om, at Arbejdsgiverne forberedte et Værkstedsregulativ, som var en fuldkommen Omgaaelse af Forliget, og paatænkte Oprettelsen af et »Anmeldelseskontor« hvilende paa sorte Lister over Arbejderne. Fra Arbejderside tog man derfor det udtrykkelige Forbehold, at Forliget blev loyalt overholdt, og dette Forbehold var nok til, at Arbejdsgiverforeningen betragtede Forligsforslaget som bortfaldet. Den 21. August dekreterer Arbejdsgiverne en Udvidelse af Lockouten med 10.000 Mand, men Mæglingsforsøget fortsattes, og det lykkedes at faa Parterne til at genoptage Forhandlingerne paa Grundlag af det tidligere Forligsforslag, og den 5. September 1899 blev Forliget endelig sluttet paa en saadan Maade, at Arbejdsgiverne faktisk havde opgivet de mest vidtgaaende Krav og Arbejderne var sikrede mod en Omgaaelse af Forliget.

Som allerede nævnt førtes der fra begge Sider en haard Kamp om den offentlige Mening, og Konflikten gav givetvis kraftig Genlyd i Dagspressen, som bortset fra de reaktionære Blade viste megen Forstaaelse for Arbejdernes Sag, ligesom Arbejderne fra forskellige Sider mødte stærke Sympatitilkendegivelser. Der udfoldedes stor Godgørenhed, og Børne-

nes Kontor oprettedes denne Sommer, ligesom der organiseredes Foredrag, Museumsbesøg o. l. for de konfliktberørte Arbejdere. Lockouten gav endvidere Stødet til Oprettelse af forskellige kooperative Byggeforetagender som Tømrernes, Murernes og Bygningssnedkernes Aktieselskaber i København og Smedenes Selskab »Aurora« i Horsens, som de paagældende Fag startede for at kunne beskæftige en Del af deres Medlemmer.

Tallet paa de Arbejdere, der direkte berørtes af Lockouten, udgjorde omkring 40.000, og selv om dansk Fagbevægelse senere har oplevet langt større Kampe, maa Konflikten i 1899 ses paa Baggrund af, at De samvirkende Fagforbund paa det Tidspunkt kun talte 73.000 Medlemmer, og at Forbundene i de enkelte Fag ikke paa langt nær var saa godt sammentømrede som i vor Tid. Kampen varede i 19 Uger, og det samlede Antal tabte Arbejdsdage anslaas til ca. 3 Mill. og Beløbet af tabt Arbejdsløn til over 12 Mill. Kr. I Understøttelse udbetalte De samvirkende Fagforbund ca. 3 Mill. Kr., deraf var ca. 675.000 Kr. indkommet som Bidrag fra Fagorganisationer i Udlandet. Konflikten paaførte naturligvis de enkelte Arbejdere store Afsavn og Ofre, men desuagtet bevarede de deres Selvtillid og deres Tro paa Sagen, og kun faa Arbejdere svigtede. Man kan sige, at Kampen endte uden Sejrherrer og Besejrede, idet ingen af Parterne fik deres Krav gennemført fuldt ud, men det lykkedes dog at tilbagevise Arbejdsgivernes Angreb paa Organisationsretten og faa Fagforeningerne anerkendt som Forhandlings- og Overenskomstpartner paa Arbejderside.

Størst Virkning fik Lockouten dog paa det arbejdsretlige Omraade gennem det saakaldte Septemberforlig, der omtales nærmere i et senere Afsnit. Der blev herved tilvejebragt en Grundlov for den faglige Kamp, der med visse Ændringer og Udvidelser er i Kraft den Dag i Dag.

— — —

Den langvarige Kamp havde tæret paa Kræfterne, men den havde givet Arbejderne Tillid til egen Styrke, banket dem tættere sammen og vakt nye Arbejdergrupper op til Erkendelse af Organisationens Betydning. Talmæssigt gik de faglige

Organisationer styrket ud af Kampen, men derefter fulgte nogle Aar, der stod i Tilbagegangens Tegn. Dette skyldtes dog ikke blot Udmattelsen efter den store Kraftanstrengelse, men tillige de nedadgaaende Konjunkturer med stor Arbejdsløshed, der prægede de følgende Aar. Alt dette i Forening gav sig bl. a. Udslag i en Tilbagegang i De samvirkende Fagforbunds Medlemstal, der fra 1900 til 1903 gik ned fra 77.000 til 63.000, mens Antallet af fagorganiserede Arbejdere i hele Landet beløb sig til 86.000.

— — —

Paa Arbejdsmarkedet var de første Aar efter 1899 en forholdsvis rolig Tid. Først 1902 udbrød der en større Konflikt, der startedes af Søfyrbøderne, som med D. s. F.s Sanktion 4. Januar iværksatte en Strejke, der senere gennem Sympatistrejke og Lockout udvidedes til ogsaa at omfatte Sømænd og Havnearbejdere. 5. Maj vedtog D. s. F.s Repræsentantskab mod kun 2 Stemmer at ophæve Strejken, og Aarsagen hertil var for det første, at Havnearbejderne stod udenfor Dansk Arbejdsmandsforbund og gik ud i Kampen uden Pengemidler, og dernæst — hvad der var det afgørende — den store Tilgang af Strejkebrydere, som Arbejdsgiverne med stor Bekostning havde hvervet hovedsagelig i Rusland. I Arbejderkredse forskaffede dette Det forenede Dampskibs Selskabs Direktør Brandt, der stod i Spidsen for Hvervningen, Tilnavnet Russer-Brandt. Arbejderne led et føleligt Nederlag og maatte gaa i Arbejde paa de af Arbejdsgiverne dikterede Vilkaar, og de paagældende Organisationer led et Knæk, som det tog mange Aar at genoprette.

Bedre Resultat opnaaede Tekstilarbejderne ved en Strejke i 1905, der varede fra 1. Juli til 8. December, idet Arbejderne opnaaede betydelige Fordele og Tekstilarbejderforbundet fordoblede sit Medlemstal. Af Begivenhederne paa Arbejdsmarkedet i 1906 kan nævnes, at de københavnske Typografer sluttede en Overenskomst paa 8 Aar, hvad der turde være en Rekord med Hensyn til Overenskomsters Varighed, men den gav ogsaa Typograferne en Nedsættelse af Arbejdstiden fra 9 til 8½ Time og derefter fra 1910 en yderligere Nedsættelse til 8

Repræsentantskabet for D. s. F. 1898—1900.
Fra oven: Esper Larsen, Chr. Jensen, Lyngsie, Sigv. Olsen, A. C. Jensen, Fr. Hansen, Jacob Jensen, C. Jacobsen, W. Arup, P. Knudsen, J. Jensen, Martin Olsen, Rud. Poulsen, From Petersen, Andrea Brochmann, J. J. Møller, Henrik Rasmussen, Olivia Nielsen, C. F. Madsen, I. P. Jønsson, Chr. Rasmussen, S. Bresemann, H. P. Hansen og E. Svendsen.

Timer. Typograferne havde dermed sikret sig 8-Timersdagen 9 Aar før de øvrige Arbejdere. I Aarene indtil 1908 forekom desuden talrige andre Arbejdskonflikter, deraf i 1907 en Sporvejsstrejke, der dog kun varede faa Dage. Nogle var af længere Varighed og i flere Tilfælde, saaledes i Anledning af en Skibstømrerstrejke hos Burmeister & Wain, der efterhaanden kom til at berøre flere Hundrede andre Arbejdere hos Firmaet, samt en Bygningssnedkerstrejke i København, begge i 1907, søgte Arbejdsgiverforeningen at inddrage ogsaa D. s. F. i Konflikterne ved at bebude Storlockout, uden at Truslerne dog blev virkeliggjort, thi Beskæftigelsen var god og Erfaringerne fra 1899 virkede afskrækkende.

I 1908 indtraadte imidlertid et Omslag, idet Erhvervslivet kom ud for svære Rystelser. Den daværende Justitsminister

Alberti meldte sig som Millionbedrager, et vildt Spekulationsbyggeri endte i en Katastrofe, og enkelte Banker maatte træde i Likvidation. Utrygheden bredte sig overalt, og Arbejdsløsheden antog et faretruende Omfang og ramte ikke mindst Byggefagenes Arbejdere, af hvilke op til 65 pCt. var arbejdsløse, og i to paa hinanden følgende Vintre var 25 pCt. af samtlige fagorganiserede Arbejdere uden Beskæftigelse. Den i 1907 gennemførte Arbejdsløshedslov bød kun en utilstrækkelig Beskyttelse, da den ikke var beregnet til at kunne imødegaa en Arbejdsløshed af et saadant Omfang og Varighed. Nøden i Arbejderhjemmene søgtes derfor ogsaa bekæmpet ved frivillige Indsamlinger, og i 1908—1909 blev der inden for D. s. F. indsamlet over en kvart Mill. Kr. til dette Formaal.

Den syndikalistiske Fagopposition gjorde sig særlig bemærket paa den Tid og søgte efter bedste Evne at fiske i rørte Vande ved at mobilisere de mange arbejdsløse for den syndikalistiske Taktik. Der arrangeredes en Række Møder og Gadedemonstrationer, der udartede i et Angreb paa Social-Demokratens Bygning, hvor ogsaa D. s. F. havde sine Kontorer. Sine fleste Tilhængere havde Fagoppositionen dog blandt de uorganiserede og asociale Elementer.

Det var urolige Aar paa Arbejdsmarkedet, og der blev i 1907—08 udstedt ikke mindre end 12 Lockoutvarsler. Af de talrige Lønbevægelser paa den Tid skal særlig nævnes Litografernes Strejke i 1908, der foranledigede Arbejdsgiverforeningen til at varsle Lockout i de grafiske Fag. Dette Varsel besvarede Typografforbundet med en Strejke paa Bladtrykkerierne i København. Indenrigsminister Sigurd Berg greb nu ind som Mægler og fik bilagt Konflikten, som førte til Nedsættelsen af Fællesudvalget af 1908 og saaledes blev den direkte Aarsag til Oprettelsen af Den faste Voldgiftsret og Forligsinstitutionen i dens oprindelige Form.

Ogsaa 1909 trak det op til en Storlockout, idet Overenskomsterne i en Række Fag blev opsagt i Slutningen af 1908, og da der overalt stilledes Lønkrav, som Arbejdsgiverne nægtede at gaa ind paa, udbrød der i Begyndelsen af 1909 et stort Antal Konflikter. Skotøjsarbejderne, som allerede i 1908 havde været

i Konflikt for at faa en Arbejdsleder fjernet, anmodede i Oktober 1908 om D. s. F.s Sanktion til Opsigelse af den i Januar udløbende Overenskomst, men med Henblik paa de da herskende Lavkonjunkturer og den store Arbejdsløshed nægtede D. s. F. at give en saadan Sanktion. Forbundet opsagde alligevel Overenskomsten, og dette førte saa til, at Arbejdsgiverforeningen den 22. Februar dekreterede Lockout overfor 1400 Skotøjsarbejdere og umiddelbart derefter bebudede Lockout omfattende 22.000 Mand i forskellige Fag. I flere af disse Fag havde Forbundene taget Opsigelserne tilbage, og i andre Fag var man forberedt paa det samme for at undgaa en Storkamp, og D. s. F.s Repræsentantskabsmøde den 5.—6. Marts vedtog at opfordre Skotøjsarbejderforbundet til at søge Konflikten afsluttet. Ved Bistand af Overretsassessor Ussing lykkedes det at naa frem til et Overenskomstforslag, som Skotøjsarbejderforbundet tiltraadte, og den 24. Marts genoptoges saa Arbejdet. Dermed var Arbejdsfreden genoprettet.

Heller ikke 1910 forekom der Konflikter af større Omfang og Varighed, derimod en Del Smaakonflikter, og en Kuskestrejke i København og en Konflikt i Cementindustrien medførte Lockoutvarsel over for Arbejdsmandsforbundets Medlemmer i en Række Industrier. Lockouten blev dog ikke iværksat, da Forhandlinger under Hovedorganisationernes Medvirken førte til et Forlig.

Den økonomiske Krise prægede endnu hele Aaret 1910, men Arbejdsløsheden, der i Aarets Begyndelse var ret stor, 20 pCt., var dog i jævn Nedgang, og i 1911 indtraadte et Vendepunkt, hvorefter Konjunkturerne igen blev bedre. Arbejdsmarkedet frembød i den første Halvdel af Aaret et stærkt skiftende Billede af Lønbevægelser, Forhandlinger, Strejker og Lockouter, som stillede store Krav til Hovedorganisationernes ledende Mænd. I Foraaret udløb Overenskomster for omkring 50.000 Arbejdere, og Situationen forværredes derved, at der endnu var enkelte Konflikter løbende fra det foregaaende Aar, bl. a. en Murerarbejdsmandsstrejke paa Christiansborg Slot, hvor Murmesteren havde anskaffet mekaniske Hejsegrejer.

Denne Strejke, som blev meget omtalt i Bladene, endte iøvrigt først den 29. April.

I mange Fag opnaaedes der ved Forhandling Enighed om Lønforbedringer og Arbejdstidsforkortelse, og Jernindustriens Arbejdere opnaaede endog at faa den daglige Arbejdstid nedsat med ½ Time, men i andre Fag kom det til Konflikt, der bevirkede almindelig Lockout i disse Fag. I April Maaned var ca. 9000 Arbejdere lockoutede, deraf 8000 inden for D. s. F., og samtidig forelaa der Lockoutvarsel for yderligere 20.000 Mand i forskellige Fag. Lockouten skulde træde i Kraft den 25. April, men blev udsat til 28. April for at give D. s. F.s Repræsentantskab og Generalforsamling, der samledes til Møde henholdsvis den 25. og 26.—28. April, Lejlighed til at tage Stilling til et af Forligsmanden den 3. April stillet Mæglingsforslag. Begge Forsamlinger vedtog at tiltræde Forslaget for de tre tilbageværende Konflikters Vedkommende (Snedkerfaget, Murerfaget og Træindustrien), og paa dette Grundlag lykkedes det at faa disse Konflikter bilagt. Dermed var Overenskomsterne bragt i Orden for de under D. s. F. hørende Forbund, og de varslede Lockouter aflystes under det Forbehold, at de kunde iværksættes med 7 Dages Varsel, saafremt Murerarbejdsmands- og Blikkenslagerkonflikten ikke bragtes til Afslutning. Murerarbejdsmændenes Strejke hævedes som nævnt den 29. April, men Blikkenslagerforbundet, der stod uden for D. s. F., fortsatte Kampen, og for at faa denne bragt til Afslutning, iværksatte Arbejdsgiverforeningen, trods indtrængende Henstilling fra D. s. F. og anden Side, den 16. Maj Lockout over for 60.000 Arbejdere. Lockouten blev dog kun een Dag gammel, thi under Trykket af denne Storlockout over for D. s. F., der stod helt uden for Striden, vedtog Blikkenslagerne det Forligsmandsforslag, som de havde forkastet tre Gange, og 22. Maj genoptog de Arbejdet.

Af andre Konflikter i dette Aar kan nævnes en Strejke ved de private Selskaber »Frederiksberg Sporvejsaktieselskab« og »Tuborg-Klampenborg elektriske Sporveje«, der drejede sig om et Lønspørgsmaal. Strejken, der traadte i Kraft den 1. August og sluttede den 28. September, var ikke særlig omfattende,

men den satte Sindene stærkt i Bevægelse paa Grund af de Demonstrationer og Sammenstød, den gav Anledning til, og fordi 150 Studenter, Rigmandssønner og andre Folk arbejdede som Strejkebrydere, hvad der bevirkede, at Sporvejsfunktionærerne maatte indgaa et Forlig og finde sig i en Del Strejkebryderes Forbliven i Tjenesten.

*

Ved Overenskomstforhandlingerne i 1911 gik Arbejdsgiverne stærkt ind for to Principper, nemlig Afslutning af femaarige Overenskomster og fælles Udløbstid for alle Overenskomster, altsaa ogsaa for dem, der fremtidig blev afsluttet. D. s. F. gik omsider med hertil for at undgaa en Storkonflikt, og samtlige Overenskomster afsluttedes paa fem Aar med betydelige Forbedringer, men i nogle Fag dog paa den Betingelse, at Arbejdsgiverne efter tre Aars Forløb indrømmede Arbejderne yderligere Forbedring af Arbejdsvilkaarene. De femaarige Overenskomster bragte Forholdene paa Arbejdsmarkedet i ret fast Leje, men de var en stor Hindring for Arbejdernes Bestræbelser for Lønforbedringer i Krigens første Aar, og Eksperimentet blev ikke gentaget senere. Overenskomsterne blev i 1911 afsluttede for et saa langt Tidsrum for at imødekomme Arbejdsgiverforeningens Krav, men i Oktober 1915 erklærede Foreningen, at femaarige Overenskomster under ingen Omstændigheder kunde afsluttes, »end ikke om man var villig til at forlænge alle nugældende Overenskomster uden Forhøjelse paa 5 Aar«. Men paa det Tidspunkt var heller ikke Arbejderne til Sinds at binde sig for mere end et Aar, paa Grund af de højst usikre Forhold. Den fælles Udløbstid for samtlige Overenskomster blev dog opretholdt og i de følgende Aar udvidet med det Resultat, at saa godt som alle Overenskomster fik fælles Udløbstid.

I Aarene 1912 og 1913 forekom der ikke større Arbejdskampe, selv om en Række Fag var i Lønbevægelse, idet der i Reglen opnaaedes tilfredsstillende Resultater uden Kamp, og de faa Konflikter, der udbrød, var kun af ringe Omfang. Det gik dog ikke af uden de paa den Tid sædvanlige Lockouttrus-

ler, idet Arbejdsgiverforeningen 1912 tre Gange varslede Lockout overfor 30—50.000 Arbejdere. Denne Rekord blev dog slaaet i 1913, hvor der i Tiden fra 1. April til 31. December hele fire Gange fremsattes Trusler om Lockout af stort Omfang.

Den eneste større Konflikt var Frihavnsstrejken, der udbrød to Dage før Julen 1913 og varede til den 2. Juli 1914. Kampen drejede sig om en af Frihavnsselskabet dikteret Lønnedsættelse, og i Betragtning af det meget betydelige Antal Strejkebrydere afsluttedes Strejken med et lønmæssigt nogenlunde tilfredsstillende Resultat. Af de 600 strejkende Arbejdere blev dog kun 200 genantaget, og 400 Strejkebrydere forblev i Arbejdet, men de fortrængtes dog lidt efter lidt, idet Fagforeningens Medlemmer forlods havde faaet Ret til Arbejde ved Antagelse af ny Arbejdskraft.

UNDER DEN FØRSTE VERDENSKRIG

Straks efter Krigens Udbrud i August 1914 kom den arbejdende Befolkning ud for store Vanskeligheder. Den af Krigen fremkaldte Usikkerhed gav sig bl. a. Udslag i betydelige Produktionsindskrænkninger og stor Arbejdsløshed. Mens Ledighedsprocenten i Juli 1914 kun var 3,8, var den i December samme Aar steget til 16,1, og først i 1915 kom der lidt efter lidt Gang i Arbejdet; men ogsaa i dette Aar var gennemsnitlig 8 pCt. af de forsikrede Arbejdere uden Beskæftigelse. I det følgende Aar faldt den gennemsnitlige Arbejdsløshed til 5 pCt., men i de to sidste Krigsaar 1917 og 1918 steg den til henholdsvis 9,2 og 17,4 pCt., væsentlig paa Grund af Nordsøblokaden og den udvidede Undervandsbaadskrig, der standsede Landets Tilførsler.

Paa Arbejdsmarkedet herskede der forholdsvis Ro i 1914 og 1915. I Foraaret 1914 udløb en Række Overenskomster, der i de fleste Tilfælde blev fornyede og bragte væsentlige Fordele, men der forekom ogsaa en Del fagbegrænsede Strejker, og heller ikke det traditionelle Lockoutvarsel udeblev. Men Konflikterne var afsluttede og samtlige Overenskomster fornyede, da

Krigen udbrød. Langt den største Part af Arbejderne var saaledes bundne af de i 1911—1914 afsluttede Overenskomster med fælles Udløbstid. Arbejdsgiverne indtog til at begynde med det Standpunkt ikke at ville bøde paa den efter deres Mening »forbigaaende Dyrtid« ved at hæve de overenskomstmæssige Lønninger, og de motiverede dette med, at Arbejderne jo ikke vilde gaa med til at sætte dem ned igen. Men dette Standpunkt kunde ikke holde, og den gode Beskæftigelse tvang efterhaanden Arbejdsgiverne til at gøre Indrømmelser. Men selv om der hist og her ved frivillige Aftaler opnaaedes mindre Dyrtidstillæg, følte Arbejderne sig haardt trykket af de stadige Prisstigninger. Man regnede stadig med en hurtig Afslutning af Krigen og var overvejende af den Mening, at Foranstaltninger til Imødegaaelse af Dyrtiden var en politisk Opgave. Den 9. November gennemførtes da ogsaa under voldsom politisk Strid den første Dyrtidslov, der dog var præget af den Modstand, som Landstingets konservative Flertal øvede.

I Arbejderkredse imødesaa man med Spænding Overens-

Et Uenighedskammer. Tegning fra Vittighedsbladet »Puk« 1899. Hentyder til Kampen mod Forhøjelsen af Øl- og Spiritusbeskatningen

komstbevægelsen i Foraaret 1916, hvor Overenskomsterne for 78.000 Arbejdere inden for og 14.000 Arbejdere uden for De samvirkende Fagforbund udløb. Dyrtidens Tryk blev stedse mere følelig, og Arbejderne stillede videregaaende Krav end tidligere. Der blev varslet mange Strejker, hvoraf dog kun faa naaede at blive Virkelighed, og fra Arbejdsgiverside fremsattes flere Lockoutvarsler. Forhandlingerne om Fornyelsen af de 500—600 opsagte Overenskomster og om Fastsættelsen af Dyrtidstillæggene tog lang Tid. Ved Forligsmandens Medvirken lykkedes det i det store og hele at faa Situationen bragt til Afslutning, men da var man ogsaa naaet et Stykke hen i Maj Maaned. Der opnaaedes betydelige lønmæssige Fordele, gennemsnitlig 20 pCt.s Lønforhøjelse, som dog heller ikke gav Dækning for Dyrtiden. Men gennem Dyrtidsloven, Maksimalprisordningen, en betydelig udvidet og forhøjet Arbejdsløshedsunderstøttelse samt andre Foranstaltninger bar Samfundet jo ogsaa en Part af Dyrtidens Byrder. De fleste Overenskomsters Løbetid fastsattes til 2 Aar, og dermed skulde Løn- og Arbejdsvilkaar være fastlagt til Foraaret 1918.

Efterhaanden som Priserne steg, bristede imidlertid Overenskomsternes Forudsætninger, og tiltrods for, at 1917 skulde have været et roligt Aar, idet der kun udløb Overenskomster for nogle faa Tusinde Arbejdere, førtes der Dyrtidsforhandlinger i næsten alle Fag. Arbejdsgiverforeningen havde ønsket en samlet Løsning af Dyrtidsspørgsmaalet, hvad D. s. F. dog savnede Beføjelse til og derfor afviste. Aaret stod saa godt som udelukkende i Dyrtidsforhandlingernes Tegn, Forbundenes og D. s. F.s Forhandlere arbejdede under Højtryk, og der opnaaedes overalt væsentlige Lønforhøjelser. I Anledning af de stadige Krav om Tillæg udsendte Arbejdsgiverforeningen i Marts 1917 et Cirkulære til sine Medlemmer med Paabud om, at fremtidige frivillige Dyrtidstillæg ikke maatte sættes i direkte Forbindelse med Tid- eller Akkordlønninger, og at der overhovedet ikke maatte ydes Tillæg uden efter forud indhentet Samtykke af Arbejdsgiverforeningen. D. s. F. protesterede mod dette Paabud, og Arbejdsgiverforeningen afsvækkede derpaa sine Direktiver saaledes, at der blev fri Bane for Dyrtidsfor-

handlinger og for de overenskomstmæssige Lønbevægelser paa Grundlag af Løfteparagraffen. De fleste Dyrtidsaftaler sluttedes lokalt, men i mange Tilfælde maatte D. s. F. træde til for at naa frem til en Afgørelse.

I 1918 blev Overenskomsterne forlængede uden større Vanskelighed, idet der allerede i September 1917 blev optaget Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne om en Fornyelse af Overenskomsterne, hvorved man enedes om, at der i de forskellige Fag straks skulde optages Forhandlinger om Dyrtidstillæg. Hovedorganisationerne vilde imødegaa Tidens urolige Tendenser ved at træffe en fredelig Afgørelse, og Arbejdsgiverforeningen erklærede at ville vise den største Imødekommenhed, og at de Dyrtidstillæg, man eventuelt enedes om, kunde træde i Kraft fra den første Lønningsdag i November, uanset om Overenskomsterne først udløb i 1918 eller senere. Forhandlingerne førte til forhøjede Dyrtidstillæg i alle Fag.

Priserne fortsatte imidlertid deres Vej opad, og i Tiden fra Juli 1914 til Juli 1918 var Pristallet steget fra 100 til 182, og dette bevirkede, at Tilstanden trods de gennemførte Dyrtidstillæg viste sig uholdbar. Sagen toges op til Behandling mellem Hovedorganisationerne, og Resultatet blev *Augustreguleringen af 1918*, der bragte en yderligere Forhøjelse af Dyrtidstillægget, der for de fleste Fag udgjorde 12 Øre i Timen til mandlige Arbejdere og faglærte Kvinder, 8 Øre til andre kvindelige Arbejdere over 18 Aar og 5 Øre til unge Mænd og

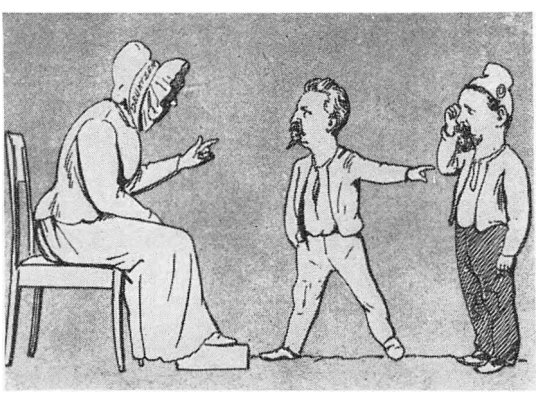

Stridens Æble-Kjærne. — Ja, først slog jeg først, men saa slog han først!

Tegning fra »Puk« 1899. Fra venstre ses Formanden for Enighedskammeret, Professor Deuntzer, Arbejdsgiverforeningens Næstformand KasperRostrup og J. Jensen.

Kvinder under 18 Aar. For Arbejdsmændene i Jernindustrien og i en Række andre Industrier og Erhvervsgrene, som allerede i deres Overenskomster havde fastsat en Augustregulering med 1 Øre for hver fulde 2½ pCt. Stigning i Pristallet, fastsattes Tillægget til henholdsvis 6 og 11 Øre pr. Time, svarende til 16 og 27 pCt. Prisstigning, og for Arbejdere under Jernindustrien med Undtagelse af de under ovennævnte Gruppe hørende Arbejdsmænd samt nogle faa andre Fag til 8 Øre i Timen. Ordningen traadte i Kraft den 5. August 1918. Heller ikke med dette Tillæg var der opnaaet Dækning for Dyrtiden.

Tidens mange Vanskeligheder, den tiltagende Arbejdsløshed og Misforholdet mellem de utilstrækkelige Lønninger og den store Pengerigelighed og de svimlende Udbytter og Fortjenester, der opnaaedes af saavel Virksomheder som Enkeltpersoner, skabte en stærk Gæring i Arbejderbefolkningen, og særlig de yngre Arbejdere blev paavirket af Tidsforholdene. Flere og flere Arbejdere fik den Opfattelse, at man ikke var forpligtet til at arbejde for den overenskomstmæssige Løn, og Følgen var mange ulovlige Arbejdsstandsninger og talrige Gadedemonstrationer, hvoraf flere rettedes mod Arbejdernes egne Foretagender. Den syndikalistiske Opposition gjorde alt for at puste til Ilden og faa Uroen til at brede sig gennem en hensynsløs Kampagne, ved Mistænkeliggørelse af Fagforeningernes Ledelser og ved Agitation for Tilsidesættelse af Overenskomsternes Bestemmelse gennem direkte Aktion.

Dette var Baggrunden for de talrige Arbejdsstandsninger, der prægede Aarene 1918—1920, og navnlig de forskellige Havnearbejderstrejker i København medførte megen Uro og Forstyrrelser og gav Anledning til adskillige Modaktioner fra Arbejdsgiverforeningens Side. Særlig den københavnske Havnearbejderstrejke i 1919 skabte stærkt Røre og førte til, at Havnearbejdernes Fællesforbund i København blev idømt en Bøde paa 800.000 Kr. og blev erklæret fallit, da den givetvis ikke var i Stand til at udrede et saa mægtigt Beløb. Det var iøvrigt den største Bøde, nogen dansk Arbejderorganisation er idømt ved Den faste Voldgiftsret.

Af andre ulovlige Arbejdskonflikter paa den Tid kan nævnes den Strejke, som Smede- og Maskinarbejderforbundets københavnske Afdeling i 1919 iværksatte overfor A/S Københavns Flydedok og Skibsværft. Det drejede sig kun om 165 Arbejdere, men Konflikten tilspidsedes derved, at Arbejdsgiverforeningen bebudede Lockout overfor 25.000 Arbejdere i Jernindustrien, der først blev aflyst, da Arbejderne havde genoptaget Arbejdet paa de gamle Betingelser. I Anledning af Strejken blev Fagforeningen ved Den faste Voldgiftsret idømt Bøder paa henholdsvis 10.000 og 40.000 Kr., og da den var ude af Stand til at betale det sidstnævnte Beløb, lod Arbejdsgiverne den erklære for konkurs. Syndikalisterne oprettede derefter »Københavns Metalarbejderforbund«, men denne Splittelsesorganisation fik dog kun kort Levetid. Som Modvægt dannede Smede- og Maskinarbejderforbundet en Række Brancheafdelinger i Stedet for den opløste Afdeling I., og samlede disse i en københavnsk Centralafdeling.

EFTER DEN FØRSTE VERDENSKRIG

Endnu før Krigen var afsluttet, var D. s. F.s Repræsentantskab samlet den 28. og 29. Oktober 1918 for at drøfte den kommende Situation, og vedtog her en Resolution indeholdende de Krav, som i de nærmest følgende Aar blev retningsgivende for Fagbevægelsens Bestræbelser paa Løn- og Arbejdstidsomraadet. Det hed i denne bl. a.:

»Bestræbelserne bør gaa ud paa at fremskaffe et Tillæg til Lønnen, som giver Dækning for Prisstigningen. ... Alt bør sættes ind paa, at der sker en Nedsættelse i den daglige Arbejdstid ... De nye Overenskomster bør kun afsluttes paa kort Tid og ikke over et Aar. ...

Da langt over Halvdelen af de organiserede Arbejdere har en Arbejdstid fra 9½—10 og over 10 Timer daglig, og da der, trods alle Bestræbelser for at skaffe Arbejde, dog for Tiden gaar over 30.000 Arbejdere uden Beskæftigelse, anser Repræsentantskabet det for paakrævet, at der sker en Nedsættelse i Arbejdstiden, saaledes at den ikke overstiger 8 Timer daglig. ... Repræsentantskabet vedtager at rette

en Opfordring til Regeringen om overfor Rigsdagen at fremsætte Lovforslag om en Maksimalarbejdsdag paa 8 Timer.«

Efter Vaabenstilstanden opstillede Socialdemokratiet et socialt og politisk Reformprogram indeholdende 18 Punkter, blandt hvilke var Kravet om en lovfæstet 8 Timers Arbejdsdag, og D. s. F.s Generalforsamling den 24.—26. April 1919 udtalte Tilslutning til de 18 Punkter og protesterede samtidig mod alle Forsøg paa at ophæve de gældende Prisreguleringsog Dyrtidsforanstaltninger.

Ved de indledende Forhandlinger om Overenskomsternes Fornyelse i 1919 søgte Arbejdsgiverforeningen at faa aftalt en generel Ordning vedrørende saavel Løn som Arbejdstid. D. s. F. modsatte sig dette og opnaaede, at der i hvert enkelt Fag skulde forhandles om de lønmæssige Spørgsmaal, mens selve Arbejdstidsspørgsmaalet skulde forhandles direkte mellem Hovedorganisationerne. Paa Lønomraadet opnaaedes det største Fremstød under hele Krigen, idet der for første Gang gennemførtes fuld Dækning for Dyrtiden, og i de fleste Fag endog mere som Vederlag for tidligere Aars Afsavn, og i August Maaned samme Aar opnaaedes yderligere Tillæg til Lønningerne. Lønstigningen var særlig betydelig for Arbejdsmændenes Vedkommende. Lønforhøjelserne forekom Arbejdsgiverne saa voldsomme, at de højtideligt fralagde sig ethvert Ansvar for de mulige Følger af Produktionsomkostningernes Opsvulmen. I det store og hele forløb Situationen fredeligt, men der forekom enkelte Konflikter, af hvilke Arbejdsmændenes i Jernindustrien var den største med ca. 5000 konfliktberørte Medlemmer.

Af endnu større Betydning var det store Fremstød i Arbejdstidsspørgsmaalet, idet der i Slutningen af Januar mellem Hovedorganisationerne opnaaedes Enighed om at nedsætte Arbejdstiden saaledes, at en Arbejdstid paa 10 Timer og derover nedsattes til 9 Timer, 9½ Time til 8½ Time, og 8½ Time til 8 Timer. Desuden enedes man om Nedsættelse af et Udvalg paa fem Medlemmer fra hver af de modstaaende Hovedorganisationer med Departementschef *Adolph Jensen* som Formand,

som skulde træde sammen den 1. Juli 1919 for at undersøge Muligheden af at naa frem til en 8 Timers Arbejdsdag.

Allerede i Forsommeren 1918 var de københavnske Murersvende gaaet over til direkte Aktion for at faa indført Weekend, idet de forlod Arbejdet Lørdag Middag. Ved Den faste Voldgiftsret blev de i den Anledning idømt Bøder paa henholdsvis 100 Kr. og 10.000 Kr. og tilsidst 60.000 Kr., og da Beløbet ikke blev betalt, lod Arbejdsgiverforeningen Fagforeningen erklære konkurs. Derpaa opløste Murersvendene deres Fagforening og vedtog fortsat at holde Weekend, og andre Byggefag fulgte dette Eksempel. Da Hovedorganisationernes Aftale om Arbejdstidsforkortelse forelaa i Januar 1919, iværksatte de københavnske Murersvende, Tømrersvende og Murerarbejdsmænd, der stod uden for D. s. F., Strejke paa Kravet om øjeblikkelig Indførelse af 8 Timersdagen, og denne Strejke forværrede den paa den Tid herskende katastrofale Bolignød i Hovedstaden.

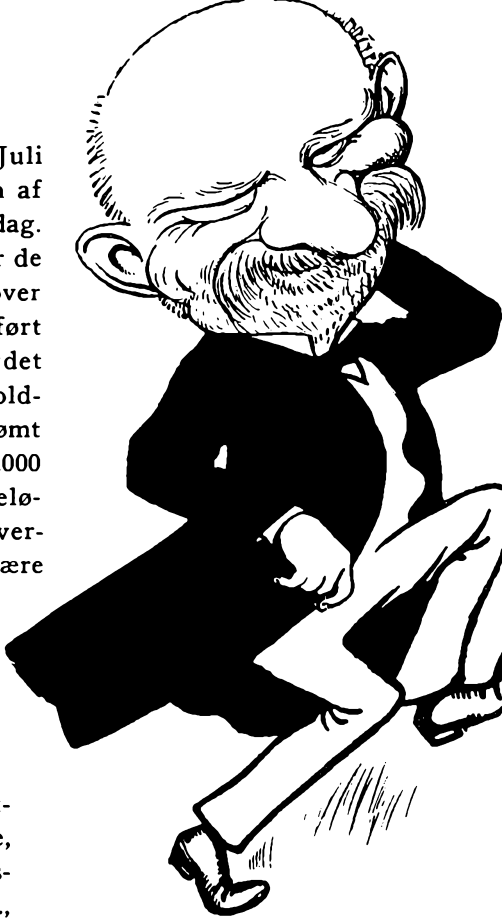

En Sympatikur.
Etatsraad Niels Andersens Helbred har længe været vaklende, men Faren for en Lock-out har haft en særdeles heldig Indflydelse paa hans Befindende, saa at han vedblivende vil fungere som Arbejdsgiverforeningens Formand. (Tegning af Alfred Schmidt i »Klods Hans« 1900).

D. s. F.s Generalforsamling i April 1919 paalagde imidlertid Forretningsudvalget at søge de ovenfor nævnte Forhandlinger i Udvalget optaget straks, og Arbejdsgiverforeningen gik med hertil. De herefter paabegyndte Forhandlinger resulterede saa den 17. Maj 1919 i en Overenskomst, hvorefter Arbejdstiden senest den 1. Januar 1920 skulde være 8 Timer og kunde gennemføres tidligere i de Fag, hvor Arbejdsgiverne og Arbejderne enedes derom. Undtagne fra Over-

enskomsten var Søfart og Landbrug og dermed beslægtede Fag, endvidere Arbejdergrupper med særlige Vilkaar (Kuske, Fyrbødere og lign.) samt Arbejdere i Virksomheder med kontinuerlig Drift, for hvilke Arbejdstiden er fastsat ved Lov. I Modsætning til, hvad der var Tilfældet med den i Januar gennemførte Arbejdstidsforkortelse, der blev dækket ved en tilsvarende Lønforhøjelse, medførte 8 Timersdagens Indførelse ikke nogen Lønstigning, og det var saaledes Arbejderne, der maatte bære det med den kortere Arbejdstid forbundne Løntab. Denne Overenskomst bragte tillige en Afslutning paa den langvarige Strejke i de københavnske Byggefag. Murersvendene fik Boden eftergivet og oprettede en ny Fagforening.

Det historiske Dokument om 8 Timersdagens Indførelse i Danmark var saalydende:

OVERENSKOMST

1. Senest 1. Januar 1920 skal den normale Arbejdstid være 8 Timer daglig eller 48 Timer ugentlig. Herfra undtages dog Søfart, Landbrug og dermed beslægtede Fag, ligesom de Fag — f. Eks. Kuske og Fyrbødere — som har en ekstra Arbejdstid udover den normale, vedblivende bevarer denne Arbejdstid udover de 8 Timer. Døgndrift, hvor Arbejdstiden er ordnet ved Lov, omfattes ikke af denne Overenskomst.

2. Den fastsatte Arbejdstid skal være effektiv.

3. Naar et Fags Arbejdsgivere og Arbejdere ønsker at indføre den 8 Timers Arbejdsdag fra et tidligere Tidspunkt end det ovenfor nævnte, kan det ske til det Tidspunkt, hvorom Enighed opnaas.

4. Hvor Arbejdstiden er 9 Timer daglig, skal den dog i hvert Fald nedsættes til 8½ Time fra 1. Oktober d. A. — dog med de samme Undtagelser som foran nævnt.

5. Indenfor de Fag, som arbejder sammen paa samme Arbejdspladser, skal der mellem Arbejdsgivere og Arbejdere træffes Aftaler om ensartet Tid for Arbejdets Begyndelse og Ophør.

6. Medens det efter Overenskomsten mellem Hovedorganisationerne af 13. og 15. Januar d. A. var Arbejdsgiverne, der bar Omkostningerne ved den da stedfundne Nedsættelse af Arbejdstiden, skal dette ikke være Tilfældet ved den nu forestaaende Arbejdstidsnedsættelse.

7. Det erkendes af De samvirkende Fagforbunds Repræsentanter.

a. at der ikke fra Arbejdernes Side bør lægges Hindringer i Vejen for, at der udføres Overarbejde i det Omfang, som det af Hensyn til Virksomhedernes Tarv er nødvendigt, og

b. at man ikke vil sætte sig principielt imod, at der indføres Toskift i de Fag, hvor Arbejdsgivere og Arbejdere derom kan enes.

8. Med Hensyn til Fornyelsen af de i Aar udløbne eller udløbende, endnu ikke fornyede Overenskomster gælder iøvrigt Aftalen af 13. og 15. Januar d. A., jfr. dog Punkt 3.

9. Der nedsættes et Nævn, bestaaende af 5 Medlemmer fra hver Side, med Departementschef Adolph Jensen som Formand og Opmand. Til dette Nævns Afgørelse henvises enhver Uoverensstemmelse om Forstaaelsen af nærværende Overenskomst.

Under Tidens og Omstændighedernes Tryk var Arbejdsgiverne gaaet ind paa at opfylde det Krav, Arbejderne havde kæmpet for i Aartier, men efter at de var kommet sig af den største Forskrækkelse over de revolutionære Begivenheder rundt om i Verden, fortrød de deres Indrømmelse, og allerede forinden Overenskomsten var traadt i Kraft, startedes en voldsom Kampagne mod 8 Timersdagen, hvis Gennemførelse dog ikke kunde hindres. For en kort Tid lykkedes det endog Søens Arbejdere at faa gennemført denne Arbejdstid, men for deres Vedkommende gik dette Fremskridt igen tabt grundet paa Konflikten i 1920.

Den 8 Timers Arbejdsdag har senere været Genstand for mange Angreb, og i 1921 opsagde Arbejdsgiverforeningen, i Forbindelse med den almindelige Overenskomstbevægelse, Overenskomsten af 17. Maj 1919 til Ophør i Begyndelsen af 1922 og fremsatte Krav om en Forlængelse af Arbejdstiden til 9 Timer daglig; men efter en Lockout mod Arbejderne i en Række Fag, der varede i 8 Uger, frafaldt Arbejdsgiverforeningen imidlertid dette Krav og tiltraadte et af Forligsmanden stillet Mæglingsforslag af 3. Februar 1922, der med Hensyn til Arbejdstiden indeholdt følgende Bestemmelser:

»Overenskomsten af 17. Maj 1919 fornyes fra 20. Marts 1922 forsaavidt angaar Punkterne 1, 2, 5 og 7.

Hovedorganisationerne er berettiget til at kræve optaget Forhandlinger om:

a. at der i de Fag, hvor der i visse Maaneder af Aaret arbejdes under 8 Timer dagligt, kan ske en højst dertil svarende Forlængelse af Arbejdstiden i andre Maaneder af Aaret.
b. at Opsyn-, Vagt- og lignende Tjeneste kan undtages fra Bestemmelsen om 8 Timers Arbejdsdag,
c. om Vilkaarene for Etablering af Arbejde i 2- og 3-Holds Drift.

Forsaavidt Forhandlinger om foranstaaende tre Punkter er optaget og ikke ført til Ende inden 1. April d. A., kan Spørgsmaalene efter Begæring af en af Parterne henvises til Afgørelse i et Nævn, hvortil hver af Hovedorganisationerne vælger 3 Medlemmer og hvis Formand udpeges af Statens Forligsmænd.

Herefter blev Overenskomsten altsaa forlænget med Ret for Parterne til at kunne opsige den med 3 Maaneders Varsel, til en 1. April, og den blev da ogsaa i 1922 af Arbejdsgiverforeningen opsagt til Ophør den 1. April 1923, uden at Opsigelsen dog fik nogen Virkning, og senere er der ikke sket nogen Opsigelse. I Aarenes Løb blev 8 Timersdagen ogsaa saa stærkt rodfæstet i den almindelige Bevidsthed, at man selv ikke i Arbejdsgiverkredse tænkte paa Muligheden af at faa gennemført en længere Arbejdstid.

*

For dansk Fagbevægelse var 1919 saaledes et Sejrens Aar, men den store Fremgang udløste øget Modstand hos Arbejderbevægelsens Modstandere, der igen begyndte at føle sig sikre, og baade fagligt og politisk blev Modsætningerne stadig større. Paa denne Baggrund kan det ikke undre, at 1920 blev et meget uroligt Aar for Arbejderbevægelsen.

Arbejdsgiverne erklærede, at nu skulde »Vognen vendes«, og Generalforsamlingen i Arbejdsgiverforeningen i December 1919 besluttede, at det nu skulde være slut med Imødekommenhed over for Arbejderne. Alle Overenskomster skulde nu fornyes paa de gamle Betingelser, og i visse Fag skulde der endog ske Lønnedsættelser.

Den 9. Januar stillede D. s. F. et Modforslag, hvori der krævedes Adgang til Dækning for Prisstigninger i Overenskomsternes Løbetid, Forhandling om Dyrtidstillæggenes Overgang til faste Lønsatser, Forhandling om Priskuranter og om forældede Overenskomster og andre særlige Misforhold. Endvidere indeholdt Forslaget Krav om Indførelse af Bedriftsraad og Sommerferie. Dette Forslag blev af Repræsentantskabsmødet i D. s. F. den 12. Januar godkendt som Forhandlingsgrundlag.

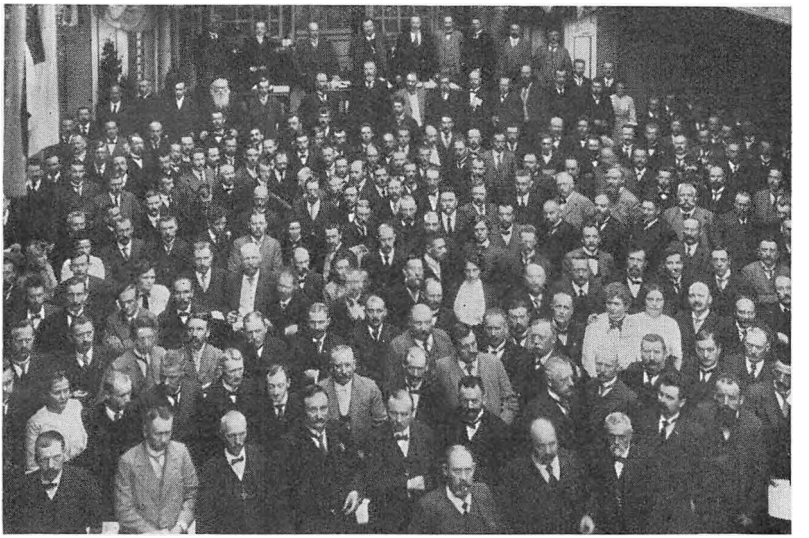

Skandinavisk Arbejderkongres i Stockholm 1912.

Ved de mellem Hovedorganisationerne førte Forhandlinger afviste D.s.F. Arbejdsgivernes Krav, og Resultatet blev, at det ikke var muligt for de enkelte Fag at komme i direkte Forhandling med de modstaaende Arbejdsgiverorganisationer. I Midten af Marts fremsendte Arbejdsgiverforeningen Lockoutvarsel over for 100.000 Arbejdere, og samtidig beklagede man sig over Uroen paa Arbejdspladserne og ganske særlig over en Slagteriarbejderstrejke, der truede de i Forvejen alvorlige Valutaforhold. Midt i denne Situation indtraf saa en Begivenhed, der yderligere forværrede Stillingen.

I Forbindelse med Sønderjyllands Tilbagegivelse var der opstaaet en saakaldt Flensborgbevægelse, der inddrog Kongen i Kampen for et større Danmark, end de ansvarlige og forstandige Politikere kunde gaa med til, og det hemmelige eller aabenlyse Tryk paa Kongen bevirkede, at han den 29. Marts 1920 forlangte af den daværende Statsminister *Zahle,* at der straks skulde udskrives nye Valg, og da Zahle her overfor erklærede, at en ny Valglov, der var til Behandling paa Rigsdagen, først maatte vedtages, afskedigede Kongen uden videre

Regeringen. Som Følge af dette Brud paa Landets Forfatning, som Socialdemokratiet betegnede som et Statskup, samledes Forretningsudvalgene for Socialdemokratisk Forbund, De samvirkende Fagforbund og Arbejdernes Fællesorganisation i København til en Drøftelse den 29. Marts om Aftenen. Man vedtog her gennem en Deputation at kræve af Kongen, at Regeringen blev genindsat og Rigsdagen indkaldt for at færdigbehandle Valgloven, da man i modsat Fald vilde foreslaa De samvirkende Fagforbund at iværksætte Generalstrejke. Kongen afslog Kravet og udnævnte Dagen efter Regeringen Liebe.

De samvirkende Fagforbund søgte straks Forhandling med Tjenestemandsorganisationerne og de udenfor staaende Forbund, og i fuld Overensstemmelse med disse Organisationer vedtog De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling den 31. Marts enstemmigt følgende Beslutning:

»Idet Generalforsamlingen med Harme har modtaget Efterretningen om det af Kongen forøvede Statskup og bifalder de Modforanstaltninger, som er iværksat af Socialdemokratiet, beslutter Mødet:

At opfordre Fagorganisationerne til Iværksættelse af almindelig Strejke med det Formaal at fremtvinge Rigsdagens Indkaldelse, Tilvejebringelse af en ny Valglov og derefter Valg paa ærligt Grundlag.

Samtidig maa imidlertid den faglige Konfliktsituation løses, Lockoutvarslerne maa annulleres, og De samvirkende Fagforbunds gentagne Gange fremsatte Krav maa gennemføres — derunder Iværksættelse af Forhandling mellem Organisationerne, Sikring af Dyrtidstillægget i August og Optagelse af Forhandlinger om Arbejdernes Deltagelse i Bedriftsledelsen.

Til Fremme af disse Formaal opfordres Organisationerne til straks at skride til Iværksættelse af de fornødne Forberedelser, saaledes at Strejken kan være effektiv i fuld Udstrækning senest Tirsdag Morgen den 6. April.

Fra den almindelige Strejke gøres kun følgende Undtagelser:

1. Tjeneste ved Hospitaler, Alderdomshjem, Børnehjem og andre Stiftelser, hvor Syge, Invalider, Vanføre o. l. har Ophold.
2. Vand- og Gasforsyninger.
3. Borgernes Sikkerhedstjeneste samt
3. alle Virksomheder, der ejes af Arbejderorganisationer, samt de demokratiske Blade, der bekæmper Statskuppets Regering.

Organisationerne maa ufortøvet skride til Iværksættelse af de for denne Beslutning fornødne Skridt. Overalt maa der opfordres til ube-

tinget Opretholdelse af Ro og Orden. Ingen Roligheds-forstyrrelse maa taales, og Arbejderorganisationerne fralægger sig ethvert Ansvar for Handlinger, der bryder denne Regel.«

Generalstrejke-Beslutningen gav Anledning til Forhandlinger i Paaskedagene med den provisoriske Regering, og herved opfyldtes de politiske Krav ved det saakaldte Paaskeforlig. Tilbage var Kravene fra Fagforbundene, men ogsaa disse blev efter nogen Tids Forhandling løst paa Grundlag af et af Forligsinstitutionen stillet Mæglingsforslag.

Ved dette faglige Forlig, der afsluttedes den 5. April, maatte Arbejdsgiverforeningen gaa med til at aflyse den varslede Lockout, optage Forhandling med Forbundene om Ændringer i Overenskomsterne og om Tillæg til de lave Lønninger samt Erstatning for eventuelt nye Prisstigninger, ligesom de maatte gaa med til Forhandling med D. s. F. om Indførelse af Bedriftsraad og Ferie, der ogsaa blev optaget, men ikke førte til noget Resultat.

Mæglingsforslagets Bestemmelse vedrørende Pristalsreguleringen gik ud paa, at Lønningerne skulde forhøjes med 2 Øre pr. Time for hver fulde 3 Points Stigning i Pristallet, og den første Regulering skulde finde Sted i August 1920. Dermed var der gennemført Pristalsregulering for næsten alle Fag.

Herefter blev Generalstrejken aflyst, men i en Række Fag havde Arbejderne allerede standset Arbejdet forinden den 6. April, og da Paaskeforliget forudsatte, at alle løbende Strejker skulde hæves, erklærede Arbejdsgiverforeningen, at saa længe Forligets Bestemmelser ikke var opfyldt, kunde der ikke finde Forhandlinger Sted mellem Organisationerne om nye Løn- og Arbejdsvilkaar. Man satte derfor kraftigt ind for at faa denne Bestemmelse respekteret, hvad der ogsaa lykkedes efterhaanden, omend med noget Besvær, men Søens Arbejdere samt Havnearbejderne nægtede dog at genoptage Arbejdet for derefter at forhandle om Gennemførelsen af de rejste Krav. Ikke mindst Syndikalisterne førte en kraftig Agitation for Strejkens Fortsættelse under Paaskud af, at der derved kunde opnaas bedre Betingelser end dem, de øvrige Arbej-

dere havde opnaaet. Det kom imidlertid til at gaa helt anderledes, idet Konflikten efter 2½ Maaneds Varighed endte med et fuldstændigt Nederlag. Mens Konflikten endnu stod paa, indklagede Arbejdsgiverforeningen de tre Organisationer, Sømændenes og Søfyrbødernes Forbund og det efter Havnekonflikten i 1919 nyoprettede Transportarbejderforbund for Den faste Voldgiftsret, der erklærede Strejken for ulovlig og idømte Transportarbejderforbundet en Bod paa 400.000 Kr., Sømændenes Forbund en Bod paa 400.000 Kr., og Søfyrbødernes Forbund en Bod paa 300.000 Kr. Søens Arbejdere fik deres Arbejdstid forlænget med 4 Timer dagligt, men til Gengæld blev Boden eftergivet imod, at de ikke oftere maatte iværksætte ulovlige Arbejdsstandsninger.

Havnearbejdernes Strejke gik iøvrigt ogsaa ud over Arbejdernes Brændselsforretning og Københavns Kommune, skønt disse betalte højere Lønninger end de private Arbejdsgivere og ikke havde noget udestaaende med Havnearbejderne. I Maj Maaned fik Syndikalisterne nemlig trumfet igennem, at Arbejdet ogsaa skulde nedlægges her, og derved kom Kommunen ud for store Vanskeligheder, da der ikke var Kul nok til de kommunale Virksomheder og Kommunen derfor maatte tage af sine Koksbeholdninger, hvad der igen gik ud over den arbejdende Befolknings Forsyning med Brændsel. Et den 21. Maj afholdt Møde i Arbejdernes Fællesorganisation i København protesterede imod Havnearbejdernes Optræden og vedtog en Resolution, der erklærede Arbejdet frit ved Losningen af Kullaster til Brændselsforretningen og Kommunen, saafremt Havnearbejderne ikke genoptog Arbejdet den 22. Maj, og endvidere opfordredes Magistraten til at indgaa Aftale med organiserede Arbejdere om Arbejdets Udførelse. Trods denne alvorlige Protest blev Arbejdet ikke genoptaget, heller ikke af andre organiserede Arbejdere.

I Mellemtiden havde de andre Fag ført Forhandlinger om Betingelsen for Overenskomsternes Fornyelse. De trak i Langdrag og førte til adskillige Konfliktvarsler og Konflikter, bl. a. en Typografstrejke i København, der medførte, at Typograferne ved Den faste Voldgiftsret idømtes en Bod paa 38.000

Kr. svarende til det Beløb, de i Henhold til Rettens Kendelse ulovligt havde tiltvunget sig i Arbejdsløn. Konflikten førte iøvrigt til, at Arbejdsgiverforeningen anskaffede sig et fuldstændigt Bladtrykkeri og til dets Betjening lod uddanne frivilligt Personale, uden at der dog blev Brug for det. Først hen paa Sensommeren lykkedes det at faa bragt alle Overenskomster i Orden og Konflikterne afsluttet. Der opnaaedes ret betydelige Lønforhøjelser, gennemsnitlig 9 Øre pr. Time, og den automatiske Lønregulering i August gav et yderligere Tillæg paa 13 Øre i Timen. Men dermed havde Lønningerne ogsaa naaet det højeste Stade i denne Omgang.

*

Begivenhederne omkring de bevægede Paaskedage, og ganske særlig det Nederlag, Søens og Havnens Arbejdere havde lidt, gav Anledning til megen og langvarig Strid inden for Fagbevægelsen. Man bebrejdede D. s. F., at den ikke tydeligt nok havde tilkendegivet, at Generalstrejken først skulde træde i Kraft 3. Paaskedag, og at den havde svigtet sit Løfte om Støtte til de udenfor staaende Organisationers Krav, mens man fra D. s. F.s Side hævdede, at der ikke var givet Løfte om, at Generalstrejken først vilde blive aflyst, naar alle deltagende Organisationer havde faaet deres Krav opfyldt. Det Grundlag, hvorpaa Generalstrejken skulde etableres, var givet i den af D. s. F.s Generalforsamling vedtagne Beslutning, og denne maatte ogsaa danne Grundlaget for Strejkens Afslutning.

Den stadige Uro paa Arbejdsmarkedet og ikke mindst de mange Konflikter i Københavns Havn og den store Havnestrejke i 1919, der medførte adskillige Vanskeligheder for Befolkningens Forsyning med vigtige Varer og paaførte Virksomheder og Forretningsfolk store Tab, opskræmte de borgerlige Kredse. Med det Formaal at forhindre lignende Kalamiteter under eventuelle Strejker af lignende Art som i 1919, oprettedes derfor i Februar 1920 en saakaldt upolitisk Forening under Navn af *Samfundshjælpen*, der søgte Medlemmer i alle Samfundsklasser og havde den Opgave at stille frivillig Arbejdskraft til Raadighed i Tilfælde af Arbejdskonflikter, der

medførte Standsning af samfundsvigtige Virksomheder. De virkelige Hensigter med Samfundshjælpen var dog at give Strejkebryderarbejdet et vist Skær af moralsk Berettigelse og støtte Arbejdsgiverne i deres Kamp mod Arbejderne. Nogen Tilslutning fra Arbejderside fik Foreningen ikke, men den formaaede dog at mobilisere saa store Styrker, at Skibsforbindelserne og Arbejdet i Københavns Havn holdes i Gang under Strejken i 1920, og Nederlaget i denne Konflikt skyldtes ikke mindst Samfundshjælpens Indsats, der ophørte den 13. Juni, hvorefter Havnearbejderne den 15. Juni rykkede ind paa deres gamle Arbejdspladser.

*

Aarene fra 1914 til 1920 var et af de mest bevægede Tidsafsnit, Fagbevægelsen hidtil havde oplevet, præget ikke blot af store og mangeartede Vanskeligheder, der skabte øget Modstand mod Arbejdernes faglige Organisationer, men ogsaa af Udvikling og Fremgang. Fagbevægelsen bestod den Prøve, Krigstiden og Dyrtiden havde sat den paa, den stod ikke blot usvækket, men langt kraftigere end før Krigen. Næsten alle Forbund havde haft en stor Tilgang af Medlemmer. I 1914 omfattede D. s. F. 56 Organisationer med 121.121 Medlemmer, og samtidig fandtes der 30 uden for staaende Organisationer med 38.089 Medlemmer. Ved Udgangen af 1920 talte D. s. F. derimod 55 Organisationer med 279.255 Medlemmer, mens 31 Fagorganisationer med 83.108 Medlemmer stod udenfor Centralorganisationen. Der var altsaa sket en vældig Fremgang i Krigens Aar, man havde faaet Tag i Arbejdermasserne, og selv om de følgende Aar viste nogen Tilbagegang, var der skabt et stærkt Fundament, der viste sin Bærekraft i den følgende vanskelige Tid.

Ogsaa lønmæssigt set var der sket store Fremskridt, idet den gennemsnitlige Timefortjeneste fra 1914 til 1920 var steget fra 61 Øre til 231 Øre for faglærte mandlige Arbejdere i hele Landet, fra 45 til 186 Øre for ufaglærte mandlige Arbejdere og fra 30 til 123 Øre for Kvinder. Selv under Hensyn til Prisstigningerne og Arbejdstidens Forkortelse laa Arbejdernes Realløn

i 1920 højere end i 1914, og af alle Krigens Aar var 1920 Aaret med den højeste Realløn.

DEN SYNDIKALISTISKE FAGOPPOSITION

Dansk Fagbevægelses Særkende og Styrke er Enheden, den organisatoriske og idémæssige Enhed. En Opdeling af Fagbevægelsen efter partipolitiske eller konfessionelle Linier, saaledes som man kender det i andre Lande, har ikke kunnet praktiseres i vort Land, og ethvert Forsøg paa at danne Splittelsesorganisationer, saaledes Oprettelsen af det »Kristelige Fællesforbund«, strandede paa Arbejdernes sunde Fornuft og deres Erkendelse af Fællesskabets og Sammenholdets Nødvendighed.

Mens saaledes de danske Fagorganisationer ikke har været udsat for nogen alvorlig Konkurrence fra andre Organisationers Side, har det, som naturligt er indenfor enhver levende Organisation, ikke skortet paa indre Brydninger dels vedrørende Organisationsstrukturen, Centralisme contra Decentralisme, den faglige Taktik og lignende, dels i Form af Forsøg fra yderliggaaende Retninger inden for Arbejderbevægelsen paa at skaffe sig Indflydelse paa Fagbevægelsen, og det var gennem en Række Aar navnlig den syndikalistiske Bevægelse, der søgte at paatvinge Fagorganisationerne en anden Taktik og Politik.

Syndikalismens Lære gik ud paa, at Arbejderne uden Hensyn til bestaaende faglige Overenskomster og Retsregler og uden Hensyn til de politiske Magtforhold ved direkte Aktion kunde sætte deres Krav igennem og dermed forbedre Arbejderklassens Stilling. Den var ingen faglig Splittelsesbevægelse i den Forstand, at den principielt tilstræbte Dannelsen af særlige syndikalistiske Fagforeninger, selv om den, som vi allerede har set, ogsaa gjorde Forsøg i den Retning, men den søgte at underlægge sig Fagforeningerne for at kunne praktisere Læren om den direkte Aktion, og jævnsides hermed

Carl Legien.
Tysk Fagforeningsleder. Formand for den første faglige Internationale 1902 indtil Krigen 1914. Formand for de tyske Fagforeninger indtil sin Død 1920.

søgte Syndikalisterne inden for de enkelte Fag at skabe den størst mulige Uro og etablere Arbejdsstandsninger for dermed at bane Vej for Anvendelsen af deres særlige Kampmetoder.

Bevægelsen blev startet af »Syndikalistisk Forbund«, som udgav et eget Blad »Socialistisk Arbejderblad«. I 1910 dannedes saa »Fagoppositionens Sammenslutning« og samtidig ændrede Bladet Navn til »Solidaritet«. Syndikalisterne gjorde sig første Gang særlig bemærket i Kriseaaret 1908, og dengang saavel som i de følgende Kriseperioder og store Overenskomstsituationer søgte de at skaffe den blandt Arbejderne opstaaede Bitterhed og Utilfredshed Udløsning gennem Dannelse af særlige Foreninger for arbejdsløse, Afholdelse af Protestmøder og Gadedemonstrationer, Udsendelse af bombastiske Resolutioner i Seriefremstilling og meningsløse Angreb paa Fagforbundene og deres Ledere. Det var Syndikalisterne, der i 1911 var førende i Kampen mod de femaarige Overenskomster og efter Overenskomstsituationens Afslutning paa dette Grundlag iværksatte en voldsom Propaganda for Industriforbundstanken og for Udmeldelse af D. s. F., som dog kun resulterede i Udmeldelse af Murerforbundets, Sømændenes og Søfyrbødernes Forbund. Betegnende for Syndikalisterne var, at de udelukkende rettede deres Angreb paa D. s. F. og de herunder hørende Forbund, men ikke mod de udenforstaaende Organisationer. Forudsætningen for, at Syndikalisterne kunde vinde frem var jo ogsaa, at der skabtes en dybtgaaende Splittelse af Fagbevægelsen.

Det syndikalistiske Undermineringsarbejde var ofte Genstand for Behandling paa Repræsentantskabsmøder og Generalforsamlinger. F. Eks. vedtog Generalforsamlingen i Aaret 1913 i Anledning af en paa Partikongressen samme Aar vedtaget Beslutning, hvorefter Tilhørigheden til en syndikalistisk Organisation var uforenelig med Medlemsskabet i det socialdemokratiske Parti, og at denne Bevægelse burde modarbejdes med alle til Raadighed staaende Midler, følgende af Forretningsudvalget stillet Forslag:

Generalforsamlingen udtaler sin Tilslutning til den af Socialdemokratiets Kongres i 1913 vedtagne Resolution angaaende Arbejderpartiets Stilling til den syndikalistiske Bevægelse og føjer til, at Fagorganisationerne under Hensyn til de eksisterende Forhold i en overskuelig Fremtid ligesom hidtil bør søge Arbejdsforholdene ordnede ved Indgaaelse af Overenskomster med Arbejdsgiverne.

Alle Bestræbelser, der gaar i modsat Retning, bør derfor modarbejdes med alle til Raadighed staaende Midler.

I Efteraaret 1918 søgte Syndikalisterne endog i Henhold til en paa et offentligt Møde paa Københavns Grøntorv vedtaget Beslutning at etablere Generalstrejke i Anledning af Arrestationen af nogle af deres Ledere, men Arbejdspladserne reagerede ikke paa denne Beslutning, der blev ganske betydningsløs. Sit Højdepunkt naaede den syndikalistiske Bevægelse i de urolige Aar 1914—1920, hvor det lykkedes Syndikalisterne at erobre Ledelsen i adskillige større Fagforeninger. Det var Syndikalisterne, der stod bag de fleste ulovlige Arbejdskonflikter paa den Tid, f. Eks. Murerstrejken i København i 1918, Smede- og Maskinarbejderstrejken ved A/S Københavns Flydedok og Skibsværft i 1919 og Havnearbejderstrejkerne i 1919 og 1920, der alle endte med, at de paagældende Fagforeninger blev idømt store Bøder ved Den faste Voldgiftsret, at de gik i Konkurs, og at nye Organisationer maatte oprettes.

Den syndikalistiske Fagopposition var paa intet Tidspunkt nogen alvorlig Fare for Fagbevægelsen, selv om den affødte megen Uro og mange Vanskeligheder og gjorde Livet surt for de ansvarlige Fagforeningsledelser. Efter Afslutningen af den første Verdenskrig ebbede Bevægelsen ud, fordi Anvendelsen

af de syndikalistiske Metoder kun førte til Splittelse, Opløsning og tabbringende Arbejdskampe. Medlemmerne vendte sig efterhaanden mod en Fortsættelse af de syndikalistiske Eksperimenter, og dette førte til stærke indre Brydninger, Svækkelse og sluttelig Opløsning af Fagoppositionen, der afløstes af den kommunistiske Bevægelse, der inden for Fagbevægelsen tilstræber samme Maal og anvender samme Midler og Metoder som Syndikalisterne.

KAMPAAR

I Aarene 1921—1925 var det økonomiske Liv præget af Uro og Usikkerhed. Efterkrigstidens Højkonjunktur havde kulmineret, og den økonomiske Krise satte ind allerede i Slutningen af 1920 og forstærkedes i Løbet af 1921. Det største Varebehov var dækket, og Priserne gik ned, og dette Prisfald i Forbindelse med den danske Krones stigende Kursværdi lammede Produktionen og skabte store Vanskeligheder for Erhvervslivet. Ogsaa den tyske Konkurrence begyndte at gøre sig stærkere gældende, og alt dette i Forening tvang mange af de Virksomheder, der var skudt frem under Krigsaarene, til at indskrænke eller helt indstille Driften, hvorved mange Tusinde Arbejdere blev arbejdsløse i lang Tid. I Marts Maaned var Arbejdsløshedstallet steget til 77.000, og dette Tal holdt sig konstant hele Aaret igennem for derefter at stige yderligere i de følgende Aar. De arbejdsløses Stilling blev yderligere forværret gennem de drastiske Nedskæringer af Arbejdsløshedsunderstøttelsen og andre sociale Hjælpeydelser, som gennemførtes af den Venstreregering, der fremgik af Valgene i 1920. Gennem disse Nedskæringer fik Arbejderne indprentet den gamle Lære om, at Varetagelsen af Arbejdernes Interesser ikke blot er et Lønspørgsmaal, men tillige et Spørgsmaal om Arbejdernes politiske Indflydelse.

Som Foranstaltninger mod Krisen krævede D. s. F. Iværksættelse af offentlige Arbejder, højere Understøttelser og Importregulering, og for at sætte større Styrke bag disse Krav

afholdtes Møder og Demonstrationer i hele Landet. Krisen bragte iøvrigt ogsaa Lønspørgsmaalet frem i Rampelyset, og det spillede en stor Rolle i den offentlige Debat. I visse Kredse tog man uden videre Arbejdsløshedens Vækst som et Bevis for, at Arbejdslønnen var for høj, en Opfattelse, som naturligvis støttedes af Arbejdsgiverne, men blev kraftigt imødegaaet fra Arbejderside.

Mens det i Tiden fra 1914 til 1920 var Arbejderne, der var de angribende, skiftede Situationen fuldstændig Karakter i 1921. Arbejderne blev trængt over i Defensiven, og det var nu i en Aarrække Arbejdsgiverne, der gik til Angreb med det Formaal at faa presset Lønnen ned. 1921—1925 stod i Lockouternes Tegn.

*

Det første afgørende Sammenstød fandt Sted i Foraaret 1921. Arbejdsgiverne pønsede paa Hævn efter Nederlaget i 1920, og ved Hjælp af den borgerlige Presse gennemførte de en kraftig Agitation mod Arbejderne i Almindelighed og angreb dem for ikke at ville arbejde mere end 8 Timer om Dagen. Man paastod endvidere, at Lønningerne var steget til en urimelig Højde og maatte sættes ned. Man forberedte paa denne Maade Offentligheden paa det Angreb, man paatænkte at foretage.

Et Repræsentantskabsmøde i D. s. F. tog nu Stilling til den foreliggende Situation og vedtog følgende Resolution:

»De samvirkende Fagforbunds Repræsentantskab, samlet til Møde den 25. Oktober 1920, nedlægger den alvorligste Protest mod de ondsindede Angreb, der fra kapitalistisk Side rettes mod Arbejderklassen, og udtaler i denne Forbindelse, at den saa ofte fremførte Paastand om, at Arbejderne har opnaaet meget mere i Løn, end de stedfundne Prisstigninger berettiger til, er urigtig. Det virkelige Forhold er, at de hidtil opnaaede Lønninger, maaske med enkelte Undtagelser, ikke har holdt Skridt med Prisreguleringerne, og det vil derfor være fuldt berettiget at kræve Dækning for den Prisstigning, der har fundet Sted siden den sidste Regulering; og for den Prisstigning, som eventuelt maatte komme, maa der ligeledes ydes Dækning. Repræsentantskabet udtaler endvidere, at ethvert Anslag, der maatte blive gjort for at fravriste Arbejderne 8 Timers Dagen, vil blive mødt med al den Modstand, Arbejderne er i Besiddelse af.«

I Overensstemmelse med denne Vedtagelse blev det meddelt Forbundene, at de ikke behøvede at anmode om Sanktion til Opsigelse af de i 1921 udløbende Overenskomster, og ved Aarets Begyndelse var der opsagt Overenskomster omfattende ca. 150.000 Arbejdere inden for Arbejdsgiverforeningens Omraade.

Trods de skarpe Modsætninger var Hovedorganisationerne enige paa eet Punkt, nemlig at man denne Gang ikke ønskede at forhandle om en generel Overenskomst, hvad Underorganisationerne blev gjort bekendt med. Da det senere blev bekendt, at Arbejdsgiverforeningen havde lagt en generel Retningslinie, som dens Medlemmer skulde følge, og som gik ud paa en almindelig Lønnedsættelse med særlig kraftige Reduktioner af Kvindernes og Ungarbejdernes Lønninger, indkaldte D. s. F. til et Formandsmøde, der tog det Standpunkt, at man under de kommende Forhandlinger burde modsætte sig Arbejdsgivernes Krav om Lønnedsættelser, undlade at iværksætte Arbejdsstandsninger og indtil videre fortsætte Arbejdet paa de gamle Vilkaar. Man vilde saaledes trække Sagen i Langdrag og lade Arbejdsgiverne betale de paagældende Lønninger længst muligt.

Arbejdsgiverforeningen, der var utaalmodig over Fagforbundenes defensive Taktik, gik nu over i Offensiven og varslede Lockout i Skotøjs- og Tekstilindustrien, hvor Forhandlingerne var endt uden Resultat, og hvor der herskede en meget stor Arbejdsløshed. Statens Forligsmand greb nu ind, men da Arbejdernes Repræsentanter bestemt modsatte sig en Reduktion af Lønningerne, før et Prisfald var konstateret, og Arbejdsgiverforeningen lige saa bestemt krævede betydelige Lønnedsættelser, uanset hvorledes Priserne paa Livsfornødenhederne var eller maatte blive, maatte Forligsmanden give op.

D. s. F. afholdt derefter et nyt Repræsentantskabsmøde, der vedtog, at man kunde forhandle om en Nedsættelse af Dyrtidstillægget og om Tidspunktet for disse Reduktioners Ikrafttræden, og paa dette Grundlag genoptog Forligsmanden Forhandlingerne og fik Lockoutens Iværksættelse udsat, men da Arbejdsgiverne i alt væsentligt fastholdt deres Krav, opnaaedes

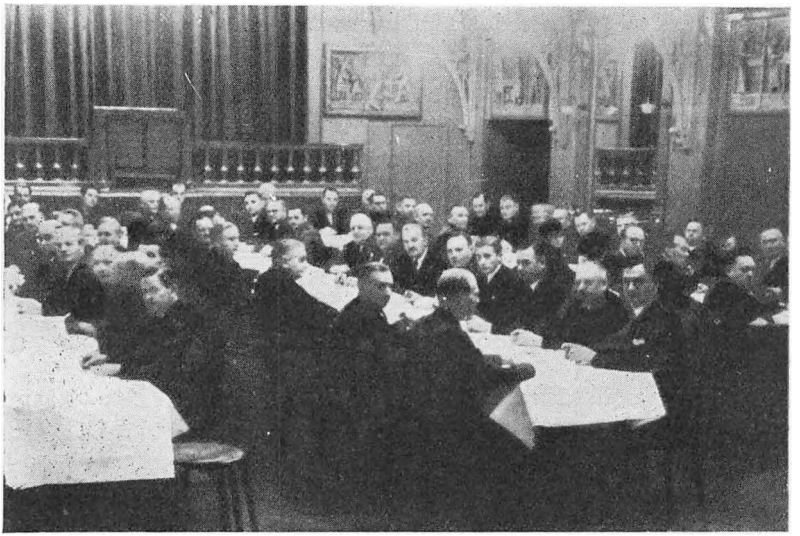

Formandsmøde i De samvirkende Fagforbund.

der intet Resultat, og den varslede Lockout traadte derefter i Kraft den 7. Marts.

D. s. F.'s Generalforsamling to Dage senere fordømte skarpt Arbejdsgiverforeningens utrolige Overmod og bemyndigede Forretningsudvalget til straks at afgive Varsel om Strejke for samtlige Medlemmer af D. s. F., beskæftiget hos Medlemmer af Arbejdsgiverforeningen.

Strejkevarslet blev givet, og Strejkens Iværksættelse fastsattes til den 29. Marts. Imidlertid fortsattes Forhandlingerne hos Forligsmanden og blev nu drejet ind paa et andet Spor, idet man undersøgte Muligheden for at skabe en generel Ordning for de Fag, hvor der *ikke* var aaben Konflikt eller varslet Lockout, men da der endnu ikke den 15. Marts var naaet noget Resultat, sprængte Arbejdsgiverforeningen Forhandlingerne og iværksatte den 18. Marts Lockout over for Arbejderne i Jern-, Teglværks- og Træindustrien, saaledes at det samlede Antal lockoutede Arbejdere kom op paa 75.000. Samtidig varsledes Lockout over for samtlige Medlemmer af D. s. F., for

saa vidt disse omfattedes af Overenskomster, der udløb senest den 1. April.

Forligsmanden greb nu ind paany, og efter flere Dages Forhandlinger fremsatte han den 23. Marts et meget kompliceret Mæglingsforslag, der i Hovedsagen gik ud paa, at alle i 1921 udløbende Overenskomster skulde fornyes for 1 Aar fra deres Udløbstid at regne, og saaledes at alle Lønninger nedsattes med 5 Øre pr. Time.

For de Overenskomsters Vedkommende, hvor Arbejdsgiverforeningen senest den 9. April gav Meddelelse om, at man vilde give Afkald paa en fri Forhandling, skulde der foretages et yderligere Lønfradrag af 8 Øre pr. Time — ialt 13 Øre — samt Adgang til, at Lønnen forringedes eller forhøjedes med 2 Øre pr. Time for hver 3 Points, Pristallet i August 1921 var lavere eller højere end Pristallet i Februar 1921.

De Arbejdsgivere, der ikke vilde nøjes med et Fradrag i Lønnen af 5 plus 8 Øre pr. Time, skulde inden 9. April kunne kræve fri Forhandling om Ændringer i Overenskomsterne efter de almindelige Regler. Disse Arbejdsgivere var saaledes kun tilsikrede en Lønnedgang af 5 Øre pr. Time, men kunde stille hvilke Krav, de vilde, om yderligere Lønnedgang.

For de Fag — ialt 8 —, i hvilke der var iværksat eller varslet Lockout, stilledes specielle Forslag, der for de betydeligste betød større Lønfradrag end 13 Øre samt indeholdt en Del Ændringer i Overenskomsternes almindelige Bestemmelser.

D. s. F.'s Forretningsudvalg fandt Mæglingsforslaget utilfredsstillende, fordi det var uklart og ikke gav Oplysning om, hvor mange Arbejdere der kom ind under den generelle Ordning, men det besluttede alligevel at anbefale Generalforsamlingen, der var indkaldt til den 26. Marts, at vedtage Forslaget. Grunden til denne Beslutning laa lige for. Med den gennem mange Maaneder herskende store Arbejdsløshed og 75.000 Arbejdere i Lockout, og efter at Forligsmanden havde fremsat et Mæglingsforslag, var der ingen eller kun meget ringe Sandsynlighed for at faa et bedre Forslag frem. Generalforsamlingen vedtog da ogsaa Forslaget, omend kun med ringe Flertal, nemlig 313 Stemmer mod 273, ligesom det vedtoges at

imødekomme Forligsmandens Henstilling om at udsætte den varslede Storstrejke til den 2. April.

Arbejdsgiverforeningen vedtog ligeledes Forslaget, men dermed var Konflikten dog ikke bragt ud af Verden. D. s. F. havde ingen Myndighed til at slutte paa Forbundenes Vegne, og i en Række Forbund havde Ledelsen heller ikke Bemyndigelse hertil, idet Afgørelsen skulde træffes paa Delegeretmøder eller ved Urafstemning, og Resultatet blev, at en Del Forbund, deriblandt Arbejdsmandsforbundet og Smede- og Maskinarbejderforbundet, forkastede Forslaget. D. s. F.'s Forretningsudvalg betragtede Hovedorganisationernes Vedtagelse som Grund til at aflyse den varslede Storstrejke, men da man ikke kunde underskrive Forslaget for de Fags Vedkommende, der havde forkastet det, erklærede Arbejdsgiverforeningen, at Mæglingsforslaget var en Helhed og maatte vedtages eller forkastes som saadan. Lockouten fortsattes derpaa uforandret.

Senere ændredes Situationen derved, at der ved Forhandling i Skotøjs- og Tekstilindustrien opnaaedes Enighed om et Forslag, hvorefter Lockouten hævedes for disse to Industriers Vedkommende, ligesom Arbejdsgiverforeningen frafaldt Kravet om, at Overenskomstsituationen skulde løses under eet. Efter Henstilling fra et Formandsmøde blev der foretaget en ny Afstemning i Forbundene om at modtage en Lønnedsættelse paa 13 Øre i Timen, en Augustregulering og en Forhandling om forældede Bestemmelser i Overenskomsterne. Resultatet af Forbundenes Afstemning viste, at den generelle Ordning var vedtaget af 27 Forbund, mens 8 Forbund havde nægtet at tiltræde den. Der blev derefter optaget Forhandling mellem Parterne i de enkelte Fag, og de Fag, hvor Parterne var enige, blev saa løst ud af Sammenkædningen og Arbejdet genoptaget.

Dansk Arbejdsmandsforbund fortsatte imidlertid Kampen, og da fortsatte Forhandlinger endte resultatløse, udstedte Arbejdsgiverforeningen et omfattende Lockoutvarsel mod Forbundets Medlemmer, og Lockouten skulde iværksættes den 27. April. Der forhandledes fortsat under Forligsmandens Ledelse, og den 25. April stilledes et Mæglingsforslag, der tiltraadtes af begge Parter, hvorefter Arbejdet genoptoges den 2. Maj.

I Henhold til Mæglingsforslaget skulde der inden for de forskellige Fag optages Forhandling om forskellige Forhold, og for nogle Fags Vedkommende trak disse Forhandlinger længe ud, men Storkonflikten var bragt til Afslutning, og i de fleste Fag nedsattes Tid- og Akkordlønningerne med 13 Øre i Timen. Det var første Gang, der gennemførtes en almindelig Nedsættelse af Lønningerne, og det ensartede Fradrag virkede i høj Grad uretfærdig mod de ufaglærte Arbejdere og Kvinder, der af deres lavere Lønninger maatte afstaa samme Beløb som de bedre lønnede faglærte Arbejdere. Iøvrigt indeholdt Overenskomsterne en Bestemmelse om en Augustregulering gaaende ud paa, at Lønningerne skulde reguleres med 2 Øre i Timen for hver 3 Points, som Pristallet var højere eller lavere end Pristallet for Februar 1921. Dette bragte en ny Reduktion af Lønnen paa 18 Øre i Timen, altsaa for hele Aaret 1921 en Lønnedsættelse paa gennemsnitlig 31 Øre.

Til sin Vedtagelse af Mæglingsforslaget af 23. Marts havde Generalforsamlingen knyttet den Betingelse, at Landarbejderforbundet skulde holdes uden for Forslaget, der kun skulde omfatte Industrien, idet der ikke var givet Forbundet Lejlighed til en Drøftelse af dets Inddragen under Forslaget, og det var dokumenteret, at Forslaget vilde virke ganske ødelæggende paa Landarbejdernes Lønforhold.

I Anledning af denne Vedtagelse tog Forligsmanden Sagen op til ny Behandling og stillede senere et nyt Mæglingsforslag, omfattende udelukkende Landarbejderforbundets Medlemmer, men skønt Landarbejderforbundets Ledelse anbefalede dette Forslag, blev det alligevel forkastet med ringe Flertal, og den af Arbejdsgiverforeningen varslede Lockout over for Landarbejderforbundets Medlemmer samt Forbundets Strejkevarsel traadte derefter i Kraft den 19. Maj. Konflikten varede dog kun 15 Dage og afsluttedes med Vedtagelsen af et nyt Mæglingsforslag, der gav Landarbejderne nogle yderligere Indrømmelser, men dog ikke forhindrede en Forlængelse af Arbejdstiden med 25 Timer pr. Aar.

*

Roen paa Arbejdsmarkedet var dog kun kortvarig, thi allerede i Efteraaret 1921 forberedte Arbejdsgiverforeningen et nyt Angreb. Paa Arbejderside var Stemningen ikke saa krigerisk, thi Arbejdsløsheden havde hele Aaret igennem andraget 20 pCt. og havde selv ikke i de bedste Sommermaaneder været under 16 pCt. Man maatte derfor manøvrere forsigtigt, og D. s. F.'s Repræsentantskabsmøde 26.—27. September besluttede at tilraade Organisationerne kun i yderste Nødsfald at opsige Overenskomsterne med Arbejdsgiverne og indskærpede, at Forretningsudvalget skulde afgøre, om der kunde ydes Støtte eller ikke til paatænkte eller iværksatte Arbejdsstandsninger.

Imidlertid vedtog en den 25. Oktober afholdt Generalforsamling i Arbejdsgiverforeningen, hvor Formanden *H. Langkjær* holdt en af sine sædvanlige Brandtaler mod Arbejderne og deres Organisationer, et Forslag om, at de gældende Overenskomster skulde bringes til Ophør. Ligeledes blev Hovedbestyrelsen bemyndiget til eventuelt at opsige Arbejdstids-Overenskomsten af 17. Maj 1919.

Da Arbejdsgiverforeningen efter en Forhandling mellem de to Hovedorganisationers Forretningsudvalg var blevet klar over, at et Angreb paa 8 Timersdagen vilde føre til en Kamp af hidtil ukendt Omfang, søgte Ledelsen at komme uden om en Opsigelse ved at søge gennemført nogle Lempelser i Overenskomsten, gaaende ud paa en Forlængelse af Arbejdstiden i Sommermaanederne for udprægede Sæsonfag. Endvidere skulde Folk beskæftiget ved Opsyn, Vagttjeneste og lign. undtages fra Bestemmelsen om 8 Timersdagen, og ligeledes krævedes en Ændring af Overtidsbetalingen, og der maatte ikke fra Fagorganisationernes Side lægges Hindringer i Vejen for Udførelse af Overarbejde.

Et den 12. December afholdt Repræsentantskabsmøde i D. s. F. afviste dog enstemmigt dette Forslag og erklærede sig kun rede til at underkaste Spørgsmaalet om at dispensere fra de 8 Timer for Folk ved Opsyn og Vagttjeneste en nærmere Prøvelse. Spørgsmaalet om Overarbejdsbetalingen henvistes til Afgørelse ved Forhandling mellem de kontraherende Par-

ter, da 17. Maj-Overenskomsten ikke indeholdt Bestemmelser herom.

Arbejdsgiverforeningen opsagde derefter samtlige Overenskomster og Overenskomsten om Arbejdstiden, men under de følgende Forhandlinger indtog Forbundene den Stilling, at 8 Timersdagen og den hidtil gældende Betaling for Overarbejde skulde bevares, og Lønnedsættelsen staa i Forhold til Nedgangen i Pristallet. Enkelte Forbund, deriblandt Dansk Arbejdsmandsforbund, nægtede endog blankt at forhandle om Lønnedsættelser. Det var derfor ikke muligt at komme til en Forstaaelse med Arbejdsgiverne, der bl. a. krævede en Reducering af Lønninger med 15—20 pCt., for Arbejdsmandsforbundets Medlemmer endog langt større Nedsættelser. Den 18. Januar 1922 fremsendte Arbejdsgiverforeningen saa 1. Varsel om Lockout.

I Anledning af den tilspidsede Situation indkaldte Forligsinstitutionen de to Hovedorganisationers Forretningsudvalg til et Møde den 28. Januar 1922 og henstillede her at genoptage Forhandlingerne inden for de enkelte Organisationer. Fra disses Forhandlinger skulde dog være undtaget Spørgsmaalet om Arbejdstiden, Betalingen for Overarbejde og Skifteholdsarbejde samt Lønningerne, som skulde optages til Forhandling mellem Hovedorganisationerne og Forligsmændene. Henstillingen tiltraadtes, og Forhandlinger optoges derefter mellem Organisationerne, hvorved der opnaaedes Enighed i de fleste Fag. Forligsinstitutionen stillede 3. Februar et Forslag til Bilæggelse af Konflikten mellem de to Hovedorganisationer; dette bevarede som tidligere omtalt Overenskomsten af 17. Maj 1919, selv om der knyttedes enkelte uheldige Bestemmelser hertil, endvidere skulde samtlige Lønninger fra den 10. Februar nedsættes med 15 pCt., og i August skulde Lønningerne reguleres med 1 pCt. for hver Procent, Pristallet for August var højere eller lavere end Pristallet for Februar.

Med alle Stemmer mod 1 (Lyngsie) vedtog Forretningsudvalget et Forslag til den den 6.—7. Februar afholdte Generalforsamling om at *anbefale* Mæglingsforslaget til Vedtagelse, d. v. s. at man med Henblik paa det forrige Aars Erfaringer

Ridende Betjente holder Mængden tilbage paa Amalienborg Paasken 1920.

kun skulde vedtage en vejledende Udtalelse til Forbundene. Efter langvarig Diskussion forkastede Generalforsamlingen imidlertid med 233 Stemmer mod 221 Forretningsudvalgets Forslag. Mæglingsforslaget udsendtes derefter til Afgørelse i de enkelte Forbund, og Resultatet heraf viste, at 20 Forbund havde forkastet og kun 1 vedtaget Forslaget. Af de 3 Forbund, hvor Hovedbestyrelsen havde truffet Afgørelsen, havde 2 vedtaget og 1 forkastet Forslaget. Arbejdsgiverforeningens Generalforsamling forkastede ligeledes Mæglingsforslaget med 353 Stemmer mod 32, og Arbejdsgiverforeningen udsendte derpaa Paabud om at lukke Virksomhederne den 14. Februar ved Arbejdstidens Ophør. Ialt lockoutedes 50.000 Arbejdere, deraf 6000 Medlemmer af Forbund, der stod uden for D. s. F.

Samme Dag som Lockouten blev iværksat, indkaldte Forligsinstitutionen paany Hovedorganisationernes Repræsentanter til Møde og prøvede flere Muligheder for Konfliktens Afslutning. 9. Marts kunde Forligsmanden fremsætte en Henstilling til Parterne om at forny de udløbende Overenskomster paa en Række nærmere skitserede Betingelser, der indeholdt enkelte

Indrømmelser til Arbejderne. En ekstra Generalforsamling i D. s. F. den 13.—14. Marts vedtog Henstillingen med 328 Stemmer mod 270, men som Stemmetallene viser, var Meningerne stærkt delte. Arbejdsgiverne forkastede imidlertid Henstillingen, og man var saaledes lige vidt.

27. Marts og følgende Dage førtes nye Forhandlinger mellem de to Hovedorganisationer, og ved Forligsmandens Medvirken førte de endelig 4. April til et Forlig. Efter dette skulde Overenskomsterne fornyes for et Aar, og samtlige Lønninger, med Undtagelse af særlig lave Minimallønninger (Jern- og Skotøjindustrien) fra 15. April nedsættes med 15 pCt. Hvis een af Parterne ønskede det, kunde der forhandles om en Nedsættelse efter andre Regler, og for særlig lave Lønninger kunde Nedsættelsen reduceres til 12 pCt. Der fastsattes Betaling for Overarbejde med højst 25 pCt. for den første og 33½ pCt. for den anden Overtime, og Hovedorganisationerne fik Ret til at paatale Misbrug af Overarbejde. Den generelle Arbejdstids-Overenskomst blev fornyet for alle Hovedpunkters Vedkommende. Den væsentligste Ændring gik ud paa, at Personer, der var beskæftiget ved Opsyn eller Vagttjeneste, herunder dog ikke medregnet Vagtfunktionærer, for hvilke særlige Overenskomster var bestaaende, skulde undtages fra Bestemmelsen om 8 Timersdagen. Endvidere skulde der nedsættes et Udvalg, som det paahvilede under Forligsmandens Ledelse at gennemgaa de fremførte Oplysninger om de faktiske Forhold med Hensyn til Arbejdstiden i Danmark og andre Lande. Udvalget blev ogsaa nedsat og tilvejebragte en Række Oplysninger om Arbejdstidens Længde i forskellige Lande, uden at dette dog fik Indflydelse paa den bestaaende Overenskomst om Arbejdstiden. Endvidere nedsattes et Udvalg paa 5 Medlemmer fra hver Hovedorganisation, der under Ledelse af Forligsmanden skulde fastsætte Vilkaarene for Arbejde i 2. og 3.-Holds Drift.

Angaaende Pristalsregulering var man blevet enige om, at saafremt et Forbund eller en Arbejdsgiverorganisation inden 1. August 1922 fremsatte Forslag om at forlænge Overenskomsten 1 Aar uden andre Ændringer end dem, man kunde enes om, og dette Forslag blev tiltraadt af Modparten, bortfaldt Au-

gustreguleringen. Lønningerne vilde da ikke blive berørt før ved Pristalsreguleringen i Februar 1923. Hvis de paagældende Arbejdsgivere afslog at forlænge Overenskomsten, vilde Augustreguleringen finde Sted, dog saaledes, at de første 6 Points, Pristallet steg eller faldt, ikke blev taget i Betragtning ved Reguleringen. Var det derimod Arbejderorganisationerne, som modsatte sig Forlængelse, vilde Augustreguleringen komme til at virke paa Lønnen med 1 pCt. for hvert Point, Pristallet maatte falde eller stige.

De samvirkende Fagforbund holdt Generalforsamling den 7. April, hvor Forslaget blev godkendt med 385 Stemmer mod 122, mens 56 Repræsentanter afleverede blanke Stemmesedler. Generalforsamlingen betragtede ikke denne Vedtagelse som bindende for de enkelte Fag, men de Fag, som vilde fortsætte Kampen, kunde ikke paaregne Støtte fra D. s. F. Arbejdsgiverforeningen godkendte ligeledes Forslaget, og Lockouten blev hævet den 10. April.

Paa D. s. F.s Generalforsamling erklærede Lyngsie, at Arbejdsmandsforbundet ikke agtede at vedtage Forslaget, men dog ikke vilde hindre andre Forbund i at tiltræde det, og Forbundet fortsatte da ogsaa Kampen i Haab om at opnaa mere end D. s. F. Af de Forbund, som ikke havde være med i Lockouten, men hvis Overenskomster udløb den 1. April, var der fem, som ligeledes meddelte, at de ikke vilde godkende Forslaget af 4. April, men Arbejdsgiverne reducerede ogsaa for disse Fags Vedkommende Lønningerne i Henhold til 4. April-Forslaget, som de paagældende Forbund ikke havde godkendt. Herover protesteredes der over for Arbejdsgiverforeningen, som imidlertid hævdede, at Overenskomsten af 4. April var bindende for samtlige Forbund, og som vi vil se senere, blev denne Meningsforskel om Rækkevidden af Generalforsamlingens Beslutning Genstand for langvarige Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne og til Slut indbragt til Afgørelse for Den faste Voldgiftsret.

Ved senere Forhandlinger lykkedes det omsider at naa en Forstaaelse om Overenskomsterne i de resterende Fag med Undtagelse af Arbejdsmandsforbundet. Dettes Ledelse havde

af Medlemmerne faaet Bemyndigelse til at slutte paa samtlige Afdelingers Vegne, og der optoges derefter direkte Forhandlinger mellem Forbundet og Arbejdsgiverforeningen, men først efter at Arbejdsgiverforeningen 12. April havde fremsendt 1. Lockoutvarsel over for D. s. F., enedes man 24. April om et Forslag, der svarede til Forliget af 4. April og tiltraadtes af begge Parter.

Resultatet af Overenskomstbevægelsen og Storkonflikten, der varede i 66 Dage, og som medførte et Tab paa 2.265.000 Arbejdsdage, blev altsaa, at Lønningerne blev nedsat med 12—15 pCt. og ved den i August følgende Regulering med yderligere 3 pCt. Hovedparten af Overenskomsterne blev forlænget til 1924, og Forudsætningen for Arbejdsro i de to følgende Aar var saaledes tilvejebragt.

Under de langvarige Overenskomstforhandlinger gjorde der sig saavel inden for Forretningsudvalget som i Repræsentantskabet og paa Generalforsamlingen stærke Modsætninger gældende mellem Dansk Arbejdsmandsforbund og D. s. F. Uoverensstemmelserne førte til, at Arbejdsmandsforbundets Kongres i 1922 vedtog Udmeldelse af den faglige Hovedorganisation, men Udmeldelsen blev dog senere trukket tilbage.

*

Efter disse Kampens Aar, der paaførte Arbejderne store Tab i Form af Lønnedsættelser paa tilsammen ca. 30 pCt., samtidig med at Pristallet fra Febr. 1921 til Febr. 1923 var gaaet ned fra 264 til 198, blev Aarene 1923—24 ualmindelig fredelige. Men Forholdene opfordrede heller ikke til store Arbejdskampe, thi den økonomiske Krise havde allerede varet i flere Aar og rystet hele Erhvervslivet. Arbejdsløsheden var fremdeles meget stor, selv om der i Løbet af 1923 kunde spores en mærkbar Bedring i Beskæftigelsen.

I Foraaret 1923 fornyedes de udløbende Overenskomster uden større Brydninger mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Imidlertid skulde Forbundene ligesom i det foregaaende Aar

inden 1. August træffe Afgørelse om, hvorvidt de vilde forny Overenskomsterne for et Aar eller foretrække en Augustregulering, og da der var Udsigt til Prisstigning paa Grund af Kronens Nedgang, besluttede de fleste Forbund sig for Augustreguleringen. Augustpristallet steg ogsaa fra 198 til 204, hvad der gav en Lønforhøjelse paa 3 pCt. I Henhold til Overenskomsten af 4. April 1922 havde de paagældende Forbund dermed forlænget Overenskomsterne til 1924.

Paa Arbejdsgiverside nærede man et almindeligt Ønske om at faa Overenskomsterne forlænget endnu en Gang til 1925, og herom blev der allerede i Juli 1923 indledet Forhandlinger med D. s. F. Grundet paa den forventede Prisstigning ønskede Arbejderne imidlertid i 1924 at være frit stillede, og de fleste Forbund gav derfor Afkald paa Forslaget om en Forlængelse. Paa et den 11. September 1923 afholdt Fællesmøde mellem de to Hovedorganisationers Forretningsudvalg enedes man dog om at anbefale Underorganisationerne at optage Forhandling om de i 1924 udløbende Overenskomster, og hvis der ikke senest en Maaned før de respektive Overenskomsters Udløbstid var opnaaet Enighed om en Forlængelse, kunde Overenskomsterne opsiges. Hvis ingen Opsigelse skete, skulde de løbe videre til 1925.

Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse henstillede til Underorganisationerne at modsætte sig Lønforhøjelse og gav Udtryk for den Opfattelse, at Arbejderne jo havde Mulighed for at forbedre deres økonomiske Kaar ved en noget længere Arbejdstid, mens Arbejderne stillede Krav om Lønforhøjelse. Mellem Underorganisationerne opnaaedes dog Enighed i mange Fag, men i andre Fag bristede Forhandlingerne. Dansk Arbejdsmandsforbund indtog en Kampstilling og havde fremsat Krav om Løntillæg paa gennemsnitlig 20 pCt., hvad der fik Forhandlingerne til at strande. Det forholdt sig dog passivt og undlod at fremsende Strejkevarsler, og dette foranledigede den 16. Februar 1924 Arbejdsgiverforeningen til at varsle Lockout overfor 35.000 Arbejdere i forskellige Fag under Henvisning til de allerede løbende eller varslede Strejker og Arbejdsmandsforbundets »systematiske Umedgørlighed«. Lock-

outen blev dog ikke iværksat, idet Forligsmandens Mæglingsforslag af 12. Marts, der gav Arbejdsmændene et Tillæg til Timelønningerne paa 3 pCt. og 2 pCt. til Akkorderne, vedtoges baade af Dansk Arbejdsmandsforbund og Arbejdsgiverforeningen. Da det ogsaa lykkedes at faa bilagt forskellige mindre Konflikter i enkelte Fag, forløb Aaret 1924 trods de mørke Skyer, der til Tider formørkede den faglige Horisont, uden større Sammenstød. Der opnaaedes Lønforhøjelser i alle Fag, men Februar-Pristallet viste ogsaa en Stigning fra 204 til 209.

De i 1924 afsluttede Overenskomster løb kun et Aar, og i Begyndelsen af 1925 var man derfor paany inde i en omfattende Lønbevægelse. Allerede paa et tidligt Tidspunkt tilrettelagde Arbejdsgiverforeningen Slagplanen for 1925, idet en i Maj 1924 afholdt Generalforsamling havde trukket Retningslinierne op for Arbejdsgivernes Stilling. Parolen var Lønnedsættelser og Ophævelse af Pristalsreguleringen, og for at staa frit under de kommende Forhandlinger, vedtog et i Oktober 1924 afholdt Hovedbestyrelsesmøde i Arbejdsgiverforeningen at opsige alle til den 1. Februar udløbende Overenskomster omfattende 76.000 Medlemmer under D. s. F. Senere opsagde Arbejdsgiverne de øvrige Overenskomster, efterhaanden som de udløb, saaledes at man naaede op paa ialt 106.000 Arbejdere.

D. s. F.s Forretningsudvalg tog Stilling til den kritiske Situation, der var opstaaet ved denne Masseopsigelse af Overenskomsterne, og mente, at det kun vilde være rimeligt at kræve Dækning for Prisstigningen og derudover et særligt Løntillæg for de lavestlønnede Fag, der havde lidt mest under de tidligere Lønreguleringer med de ensartede Fradrag i Lønningerne, samt Adgang for Organisationerne til en Revision af Overenskomsternes almindelige Bestemmelser.

Dermed havde de 2 Hovedorganisationer indtaget deres Stillinger, men forinden Forhandlingerne paabegyndtes, skete der dog en utidig Indblanding i Sagen, idet Forligsinstitutionens Formand, Departementschef J. Dalhoff, i en fortrolig Skrivelse til Hovedorganisationerne foreslog at prolongere Overenskomsterne, saaledes at de uden Pristalsregulering løb videre paa et Aar, men saadan, at de kunde opsiges med 1 Maaneds Varsel,

Paaskekonflikten 1920.
Stauning forlader Amalienborg efter en Audiens hos Kongen.

hvis der skulde indtræde uforudsete Forhold. Dette Forslag motiveredes med Usikkerheden i det økonomiske Liv.

D. s. F. gav et skarpt formuleret Afslag og udtalte, at Forligsmanden havde gjort sig til Talsmand for Synspunkter, som allerede var fremført af Arbejdsgiverforeningen. D. s. F.s Ledelse gav senere Udtryk for, at denne Forhaandsindblanding utvivlsomt havde skadet Arbejderne betydeligt under de følgende Forhandlinger, idet den animerede Arbejdsgiverne til at kræve Lønreduktioner.

Trods de bestaaende store Modsætninger mellem Parterne opfordrede D. s. F. de tilsluttede Forbund til at søge Forhandlinger optaget, og det lykkedes ogsaa at opnaa Enighed i enkelte Fag. I alle øvrige Fag strandede Forhandlingerne paa Arbejdsgivernes Modstand mod at yde Dækning for eventuel Prisstigning, ligesom alle Krav om Forbedring af Løn- og Arbejdsvilkaarene afvistes, samtidig med at man i mange Fag krævede Lønreduktioner paa 10 pCt., skønt Februar-Pristallet

viste en Stigning paa 3 pCt., og Pristallet fra Juli 1924 til Februar 1925 var steget fra 214 til 221.

Da Forhandlingerne saaledes var gaaet i Staa, fremsendte Dansk Arbejdsmandsforbund og enkelte andre Forbund en Række Strejkevarsler, som Arbejdsgiverforeningen besvarede med et Lockoutvarsel, men forinden Kampen kom til Udbrud, blev der paa Initiativ af Forligsinstitutionen og under dennes Medvirken indledet Forhandlinger mellem de 2 Hovedorganisationer samt med Repræsentanter for en Række Forbund, hvorved det lykkedes at faa Overenskomsterne i Orden for enkelte Fag paa Grundlag af de stillede Mæglingsforslag.

Med Hensyn til Arbejdsmændenes Overenskomster rettede Forligsmanden den 14. Marts en Henstilling til Parterne om at slutte paa en Række nærmere præciserede Betingelser, hvorefter Lønningerne skulde forhøjes med 3 pCt. og for de særligt lavtlønnede Arbejdere med yderligere 2 Øre i Timen, men fritog Jernindustrien for at yde Lønforhøjelser, hvad der i høj Grad bidrog til Kampens Udbrud, da Arbejdsmandsforbundet ikke kunde gaa ind herpaa baade af Hensyn til sine egne Medlemmer og de øvrige Fag inden for Jernindustrien. Forbundet var dog rede til at indkalde en Kongres, der skulde træffe Afgørelsen, men Arbejdsgiverne, der havde tiltraadt Henstillingen, vilde ikke vente saa længe paa Svaret, det skulde falde straks.

De Forsøg, som Statsminister Stauning i sidste Øjeblik gjorde for at bevæge Arbejdsgiverne til at udskyde Konfliktens Iværksættelse, førte heller ikke til noget Resultat, og de af Arbejdsmændene varslede Strejker og Arbejdsgivernes Lockout traadte derefter i Kraft den 18. Maj og omfattede 42.000 Arbejdere. Arbejdsgiverforeningen erklærede derefter, at den ansaa Forudsætningerne for Henstillingens Tiltrædelse for bristede og udstedte et nyt Lockoutvarsel, bl. a. ogsaa for Arbejderne i de Industrier, der havde vedtaget Forligsmandens Mæglingsforslag og dermed faaet deres Overenskomstforhold i Orden. Denne Lockout vilde ramme 40.000 Arbejdere. Fra Arbejderside blev der derpaa varslet Sympatistrejke for 2000 Mand, og Arbejdsgiverforeningen besvarede dette med et nyt

Lockoutvarsel. Den udvidede Lockout skulde træde i Kraft den 28. Marts. Situationen blev yderligere skærpet derved, at der den 23. Marts udbrød Strejke i de københavnske Byggefag.

Den 27. Marts fremkom Forligsinstitutionen med en ny Henstilling om frie Forhandlinger i Jernindustrien og Forhandling om de øvrige Overenskomster paa Grundlag af den forud omtalte Henstilling af 14. Marts. Arbejdsgiverforeningen afviste Forslaget, men sendte samtidig D. s. F. et Forslag til Bilæggelse af Konflikten. Dette Forslag blev forkastet af D. s. F.s Repræsentantskab, men paa Forligsmandens Initiativ optoges nye Forhandlinger, og den 29. Marts underskrev Hovedorganisationerne en Overenskomst, der sikrede en hurtig Gennemførelse af Forhandlingerne i de konfliktberørte Fag, der skulde være afsluttet inden den 11. April. Paa dette Grundlag udsattes den udvidede Lockout.

Der forhandledes nu Dag og Nat i en Række Forhandlingsudvalg, og der opnaaedes ogsaa Enighed i enkelte Fag, men i det store og hele var Resultaterne negative. Den 12. April var man naaet saa vidt, at Forligsinstitutionen stillede 22 Mæglingsforslag, der fik en højst forskellig Modtagelse, idet 13 Forbund vedtog Forslagene, 4 Forbund vedtog med visse Forbehold og 5 Forbund, herunder Dansk Arbejdsmandsforbund, forkastede. Derefter iværksatte Arbejdsgiverforeningen den 20. April den udvidede Lockout og erklærede samtidig, at den betragtede samtlige Mæglingsforslag som bortfaldne. Dagen efter traadte den af D. s. F. varslede Sympatistrejke i Kraft, og dermed var op imod 100.000 Arbejdere inddraget i Kampen.

Imidlertid fortsattes Forhandlingerne i Forligsinstitutionen, og i Slutningen af April opnaaedes der Enighed om Overenskomsterne for Søens Arbejdere og for de faglærte Arbejdere i de københavnske Byggefag. Der blev ogsaa gjort forskellige Forsøg paa at faa Storkonflikten bilagt, og ved et Møde mellem D. s. F.s Forretningsudvalg og Repræsentanter for de 22 Forbund, som havde modtaget Mæglingsforslag, fik Forretningsudvalget Bemyndigelse til at fortsætte Forhandlingerne for at naa frem til en snarlig Afslutning af Konflikten. Repræsentanten for Dansk Arbejdsmandsforbund erklærede, at Forbun-

det agtede at følge sine egne Veje og ikke ønskede D. s. F.s Bistand.

Dansk Arbejdsmandsforbund ønskede i Modsætning til de øvrige Forbund fortsat og udvidet Kamp og besluttede derfor at etablere en almindelig Transportstrejke. Det anmodede samtidig om D. s. F.s Støtte i Form af Sympatistrejke over for de paagældende Virksomheder, en Anmodning, som D.s.F.s Forretningsudvalg nægtede at imødekomme. Alligevel varslede Forbundet den 30. April Transportstrejke, hvad der var i Strid med Repræsentantskabets Beslutning om at begrænse Kampen. Taktisk set var Transportarbejderstrejken en uklog Handling, bl. a. fordi den ogsaa var et Angreb paa Landbruget og skadede Arbejdernes Sag i Offentligheden.

Den 5.—7. Maj afholdt D. s. F. en Generalforsamling, der vedtog at foreslaa Arbejdsgiverforeningen, at de af de forskellige Forbund uden for Jernindustrien vedtagne Mæglingsforslag godkendes, saaledes at Arbejdet kunde genoptages paa de i Forslagene indeholdte Vilkaar, og at der optoges nye Forhandlinger i de øvrige Fag og i Jernindustrien. Denne Vedtagelse gav Stødet til nye Forhandliger mellem Forretningsudvalgene for de 2 Hovedorganisationer, og den 7. Maj undertegnedes et Fredsdokument gaaende ud paa Genoptagelse af Forhandlingerne i visse Fag og Industrier og direkte Forhandling mellem Arbejdsmandsforbundet og Arbejdsgiverforeningen om Arbejdsmændenes Overenskomstforhold. Samme Dag udstedte Arbejdsmandsforbundet 2. Varsel om Transportarbejderstrejke.

7. Maj-Aftalen foranledigede paany en lang Række Møder, men Forhandlingerne mellem Arbejdsgiverforeningen og Arbejdsmandsforbundet blev afbrudt uden Resultat. En Henstilling fra Forligsinstitutionen om at aflyse Transportarbejderstrejken blev afvist af Dansk Arbejdsmandsforbund, og Strejken traadte derefter i Kraft den 15. Maj.

Umiddelbart efter Transportarbejderstrejkens Iværksættelse henvendte Stauning sig til Formændene for de 2 Hovedorganisationer og Formanden for Dansk Arbejdsmandsforbund og foreslog de resterende Uoverensstemmelser for Arbejdsmæn-

Lærlingenes Landsforbunds Forretningsudvalg Julen 1920.
Fra venstre: Franz Olsen, Einar Nielsen, Alfred Bjørklund, Gudmund Hemmer, Helge Petersen, Simon Schwartz og Henry Plinius.

denes Vedkommende afgjort ved Nævns- eller Opmandskendelse, men trods Lyngsies Anbefaling forkastede Arbejdsmændenes kompetente Forsamling Forslaget med 23 Stemmer mod 20. Kampen fortsattes derefter, men det lykkedes Arbejdsgiverforeningen at mobilisere en Del frivillig Arbejdskraft, der sattes ind for at imødegaa Virkningerne af Transportarbejderstrejken.

Med Henblik paa Arbejdsmandsforbundets stejle Holdning henstillede D. s. F. paany til Arbejdsgiverforeningen at koble Arbejdsmændene fra og lade Arbejdet genoptage paa de Omraader, hvor Enighed var til Stede, idet man fandt det fuldstændig meningsløst, at 80.000 Arbejdere, som havde bragt deres Løn- og Arbejdsvilkaar i Orden, vedblivende skulde slide Lockouten, fordi der ikke var tilvejebragt Enighed i nogle Fag, men Arbejdsgiverforeningen afviste dette under Henvisning til Ønsket om en samlet Afslutning og til, at Ar-

bejdet i mange Fag ikke kunde udføres uden Arbejdsmænd. Efterhaanden blev Arbejdsmændene mere og mere isolerede, flere Fag fik deres Overenskomster i Orden og den 22. Maj sluttedes der ogsaa Overenskomst mellem Jernindustrien og de faglærte Arbejderes Organisationer. Den 25. Maj skete saa det opsigtsvækkende, at ogsaa Arbejdsmandsforbundet sluttede Overenskomst med Jernindustrien, og det var den almindelige Opfattelse, at Konflikten dermed stod foran sin Afslutning. Men dette var dog en forhastet Slutning, thi Forhandlingerne om de resterende Uoverensstemmelser endte resultatløse.

Den 29. Maj foreslog D. s. F. paany at hæve Lockouten for de Fag, hvis Overenskomst var i Orden, men dette afvistes igen af Arbejdsgiverforeningen. Situationen tilspidsedes endog yderligere derved, at Sømændene og Søfyrbøderne etablerede Sympatistrejke den 1. Juni, men den 3. Juni indkaldte Forligsmanden Parterne til nye Forhandlinger og stillede et Mæglingsforslag, som begge Parter tiltraadte den 5. Juni, hvorefter Arbejdet genoptoges den 8. Juni. Foruden det generelle Løntillæg paa 3 pCt. opnaaede Arbejdsmændene et ekstra Tillæg paa 1 til 4 Øre pr. Time gradueret efter Lønnens Størrelse.

Det kan endnu bemærkes, at Hovedorganisationerne i Forbindelse med Konfliktens Afslutning enedes om Nedsættelse af et Fællesudvalg bestaaende af 5 Repræsentanter for hver Organisation, der skulde udarbejde Forslag til fremtidige Forhandlingsregler.

Storkampen var det hidtil største Opgør mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, Fagbevægelsen havde oplevet, idet den varede næsten 12 Uger og medførte et Tab paa 4 Mill. Arbejdsdage. 100.000 Arbejdere var direkte berørt af Konflikten, men dertil kom et meget stort Antal Arbejdere, der indirekte blev inddraget i Kampen. Den 15. Maj udvidedes de kæmpendes Antal med 10.000 Transportarbejdere, og den 1. Juni med de sympatistrejkende Sømænd og Søfyrbødere. I Konfliktunderstøttelse udbetalte D. s. F. omkring 27 Mill. Kr., deraf var ca. 5 Mill. Kr. indkommet fra Fagorganisationer i Udlandet.

Det var en haard Tørn for de konfliktberørte Arbejdere, og

ogsaa de øvrige Medlemmer maatte vise stor Offervillighed, men alle bar Kampens Byrder i Erkendelse af, at det var nødvendigt at afvise Arbejdsgivernes Angreb paa Lønningerne, og de havde den Tilfredsstillelse, at Arbejdsgiverne i Stedet for at opnaa Lønreduktioner og Prisreguleringens Ophævelse maatte gaa med til en almindelig Lønforhøjelse og særlige Tillæg til de lave Lønninger.

Efter Kampens Afslutning blev det oplyst, at Regeringen havde haft til Hensigt at løse Storkampen ved Voldgift og allerede havde udarbejdet et Lovforslag herom. Dette fik dog kun Betydning som Udtryk for, hvor alvorlig Kampen i 1925 havde været for hele Samfundet.

*

Storkampen havde dog ogsaa sine Skyggesider for Arbejderne, nemlig det dybe Modsætningsforhold mellem Dansk Arbejdsmandsforbund og D. s. F. saavel som hele den øvrige Arbejderbevægelse, der gjorde sig stadig stærkere gældende under Konflikten og tilsidst nærmede sig et kritisk Punkt. Formanden for Dansk Arbejdsmandsforbund, Lyngsie, rettede voldsomme Angreb paa D. s. F. og en Række kendte Mænd inden for Socialdemokratiet, som han beskyldte for manglende Forstaaelse og Evne til at varetage Arbejdernes Interesse, og han fik givetvis Svar paa Tiltale, og inden for D. s. F.s Forretningsudvalg gik Bølgerne ofte højt og affødte dramatiske Sammenstød mellem Lyngsie og D. s. F.s Formand C. F. Madsen. Paa Arbejderside var man af den Mening, at Lockouten ogsaa var et Forsøg paa at svække Socialdemokratiets Position og undergrave Ministeriet Stauning, der var kommet til Magten i 1924, samt bryde Arbejderklassens Sammenhold, og derfor beklagede man Lyngsies ukloge Taktik og uligevægtige Optræden under Konflikten, som man paastod kun skulde aflede Opmærksomheden fra hans Krigsførelse og de Ofre, som Arbejderne af den Grund maatte bære, og fra det Forhold, at han ikke var i Stand til at indfri de Løfter, han havde givet sine Medlemmer.

Modsætningerne førte iøvrigt til, at en samme Aar afholdt Kongres i Dansk Arbejdsmandsforbund med 208 Stemmer mod 166 vedtog at udmelde Forbundet af D. s. F. fra 1. November 1926.

*

Som man vil se, gjorde Arbejdsgiverforeningen gennem alle Aar flittigt Brug af Lockoutvaabenet. I Erkendelse af, at de Resultater, der opnaaedes i et enkelt Fag, før eller senere ogsaa vilde blive gennemført i de øvrige, søgte Arbejdsgiverforeningen allerede paa et tidligt Tidspunkt at faa Haand i Hanke med Lønudviklingen og saavidt muligt forhindre, at Underorganisationer eller Enkeltmedlemmer gjorde Indrømmelser, der kunde faa Virkninger ogsaa for de øvrige Fag.

Man gik herved frem ad to Veje. For det første udbyggede Arbejdsgiverforeningen sin Sammenkædnings- og Lockoutpolitik med det Formaal at hindre, at Arbejderne eller en Del af Arbejderne i et enkelt Fag ved Særaktioner tiltvang sig lønmæssige eller andre Fordele, der vilde bringe dem for langt frem i Forhold til de øvrige Fag. Ved Hjælp af Lockoutvaabenet udvidede man derfor saadanne Aktioner til at omfatte hele Faget, eventuelt ogsaa til Arbejderne i andre Fag, som iøvrigt ikke havde noget udestaaende med deres Arbejdsgivere. Paa Arbejdsgiverside ræsonnerede man som saa, at et enkelt Fag med Støtte fra de øvrige Arbejdere godt kunde tage en Kamp af længere Varighed og bringe de paagældende Arbejdsgivere til Eftergivenhed, men udvidede man Kampen til store Omraader, svækkede man Muligheden for økonomisk Støtte og kunde tilmed forvente, at der fra de øvrige Arbejderes Side, som blev berørt af Lockouten, eller gennem Arbejdernes faglige Hovedorganisation vilde blive øvet et vist Pres paa de strejkende Arbejdere for at faa Konflikten bilagt. Ved paa denne Maade at koble Fagene sammen kunde Fagforeningernes Medlemmer altid forvente at blive draget ind i en faglig Storkamp, naar blot et enkelt Fag var i Konflikt. Denne Politik formaaede ganske vist aldrig at svække Solidaritetsfølelsen og Sammenholdet inden for Fagbevægelsen, men det

En Aften i Lidenskabernes Selskab.
Tegning af Alfred Schmidt i Blæksprutten 1919. Lyngsie fremviser Syndikalist-Bacillen.
Frit efter P. S. Krøyer.

kan ikke nægtes, at den har betydet en Styrkelse af Arbejdsgiverforeningens Stilling i de store Overenskomstsituationer og bragt den visse Fordele.

Den anden Vej, man slog ind paa, var at udbygge Arbejdsgiverforeningens Myndighed i Forhold til sine Underorganisationer. Dels søgte man at samle Medlemsorganisationerne om en fælles Politik, dels blandede man sig mere og mere ind i disse Organisationers Forhold. Man paabød Underorganisationerne at holde Arbejdsgiverforeningens Ledelse underrettet om Overenskomsternes Opsigelse og Arbejdernes Krav samt de Indrømmelser, de mente at kunne gaa med til, og ethvert Overenskomstforslag, der opnaaedes Enighed om, maatte kun tiltrædes under Forbehold af Arbejdsgiverforeningens Godkendelse. Det var denne Fremgangsmaade, som i alt væsentligt følges ogsaa i Dag, der hindrede Gennemførelsen af Forslag, begge Parter var blevet enige om, og baade før og efter 1925 har De samvirkende Fagforbund utallige Gange henvist til,

at netop dette Forhold er en Fare for Freden paa Arbejdsmarkedet. Disse Indsigelser er dog aldrig taget til Følge, skønt Begrænsningen af Underorganisationernes Bevægelsesfrihed er en afgørende Hindring for, at de enkelte Fag kan tale sig til Rette uden Hovedorganisationernes Medvirken.

Ogsaa paa Arbejderside blev Tanken om at give D. s. F.s Ledelse større Myndighed for dermed at muliggøre, at den kunde tage Føringen i de store Overenskomstsituationer, et Spørgsmaal, der stadig er aktuelt, ofte rejst, men hvergang viste det sig, at Stemningen ikke var gunstig for et Forsøg i den Retning. De fleste Forbund holdt stejlt paa Bevarelsen af deres fulde Selvstændighed i Overenskomstanliggender, og Udviklingen er ikke gaaet i Retning af en Udvidelse af Hovedorganisationens Myndighed, men derimod af større Bevægelsesfrihed for de enkelte Fag.

Det kan siges, at de mange Lockoutvarsler og Storlockouter i Aarene indtil 1925 ikke just gjorde Arbejdsgiverforeningen populær i Offentligheden. Under Trykket af den offentlige Mening søgte Arbejdsgiverforeningen at besmykke sin Krigslyst ved at fremstille Lockouterne som Handlinger begaaet i Selvforsvar og værende i Produktionens og hele Erhvervslivets Interesse. Men til Trods herfor var den brede Befolknings Sympatier overvejende paa Arbejdernes Side i de store Konfliktsituationer, hvad der dog ikke forhindrede Arbejdsgiverforeningen i at benytte sig af Lockoutvaabenet, naar det passede i dens Kram, selv om den maaske nok til Tider følte sig noget trykket af Situationen, og det mange Gange førte til Brydninger i dens egne Rækker. Men Tredieparten, Offentligheden og Staten, der i Begyndelsen spillede Rollen som passive Tilskuere, gjorde i stadig stigende Grad sin Ret gældende. Først var det enkelte fremstaaende Mænd, der spillede Mæglerens Rolle, men senere blev Staten, tvungen af Udviklingen og i sin egen og Erhvervslivets Interesse, nødt til at opgive sin Passivitet, og med de to Hovedorganisationers Tilslutning og Medvirken skabtes efterhaanden Statsinstitutioner af forskellig Art med den Opgave at forhandle med og mægle mellem Arbejdsmarkedets to modstaaende Parter.

Arbejdsgiverforeningens Taktik med Hensyn til at skabe saa store og omfattende Konfliktsituationer som muligt og ikke levne Rum for separate Kampaktioner i de enkelte Fag formaaede ikke at standse Fagbevægelsens Fremgang, idet den gik usvækket eller endog styrket ud af disse Kampe og i Aarenes Løb ikke blot var i Stand til at bevare de allerede opnaaede Rettigheder, men desuden til at gøre nye Fremstød. Ved Udgangen af Aaret 1925 var D. s. F.s Medlemstal steget til 239.704 i 50 tilsluttede Organisationer, og den Svækkelse, der indtraadte som Følge af Dansk Arbejdsmandsforbunds Udmeldelse i det følgende Aar, var kun af midlertidig Karakter og fik ingen afgørende Indflydelse paa Fagbevægelsens videre Udvikling.

EN FREDSPERIODE

Aarene umiddelbart efter 1925 var en haard Tid for Fagbevægelsen. Landet hærgedes for Alvor af en økonomisk Krise, og Arbejdsløsheden var i Aarsgennemsnit for 1926 20,7 pCt. og for 1927 22,5 pCt., og først i 1928 begyndte det at gaa den modsatte Vej. I 1924 havde Stauning dannet sin første Regering, der i Efteraaret 1926 fremsatte en omfattende Plan til Imødegaaelse af Krisen, men da denne Plan ikke fik Tilslutning i Rigsdagen, udskrev Regeringen Valg, der gav Venstre og Konservative Flertal i Folketinget. Den 13. December dannedes en Venstreregering med Madsen-Mygdal som Statsminister, der gennemførte en drastisk Nedskæringspolitik. Tjenestemændenes Lønninger nedsattes, og samtidig forringedes de sociale Understøttelser og den ekstraordinære Arbejdsløshedsunderstøttelse bortfaldt, skønt Ledigheden var paa sit højeste, idet ved Udgangen af 1926 ikke mindre end 33 pCt. af samtlige organiserede Arbejdere var uden Beskæftigelse.

Diskussionen om Arbejdslønningerne blussede atter op, og Regeringens Nedskæring af Arbejdsløshedsunderstøttelsen var aabenbart et Led i Angrebet paa Lønniveauet, idet man herved tilsigtede at ophæve Understøttelsernes indirekte Ind-

virkning paa Lønforholdene. Det var dog ikke disse Foranstaltninger, men derimod det af Kronestigningen bevirkede Prisfald, der førte til Lønsænkningerne i 1926. De fleste Overenskomster indeholdt nemlig en Bestemmelse om, at der paa Grundlag af Pristallet hvert halve Aar skulde finde en Lønregulering Sted, og i Henhold hertil blev Lønningerne nedsat med henholdsvis 12 og 5 pCt., ialt saaledes 17 pCt. Disse Lønnedsættelser kom til at spille en betydelig Rolle i de faglige Forhandlinger i de nærmest følgende Aar, idet den stærke Nedgang i Fortjenesten skabte en Del Uro blandt Arbejderne, der igen gav sig Udslag i Kravet om at komme bort fra den automatiske Pristalsregulering af Lønningerne. Hidtil havde det været Arbejdsgiverne, der søgte at løsgøre sig fra Pristalsreguleringen, men i Nedgangsperioden var Rollerne byttet om, og fra Arbejderside blev Kravet rejst Gang paa Gang, og efterhaanden lykkedes det flere og flere Fag at faa denne Bestemmelse ud af Overenskomsterne.

I 1927 spillede dette Spørgsmaal en vis Rolle ved Overenskomsternes Fornyelse, der bortset fra en Murerstrejke i Provinsen paa Kravet om Indførelse af tvungen Akkord, som ogsaa blev opfyldt, foregik uden Konflikter, selv om Overenskomstforhandlingerne var meget langvarige og besværlige og først afsluttedes hen paa Sommeren. Overenskomsterne blev fornyede enten uforandret med Regulering efter Pristallet eller med Lønnedsættelser til Erstatning for Pristalsreguleringens Bortfald. Overenskomsterne for 56.712 Medlemmer under D. s. F. blev fornyede uden og Overenskomsterne for 26.955 Medlemmer blev fornyede med Pristalsregulering.

Ogsaa Aaret 1928 var i det store og hele præget af Arbejdsfred. Arbejdsgiverforeningen stillede over for D. s. F. Forslag om en 3-aarig Overenskomstperiode med gradvis Nedsættelse af Lønningerne og motiverede dette med, at de til Arbejdsgiverforeningen hørende Organisationer var udsat for meget stærk Kritik fra forskellig Side grundet paa de meget høje Lønninger. D. s. F. og senere ogsaa Arbejdsmandsforbundet tog dog stærk Afstand fra denne Tanke, og D. s. F. henviste herunder til, at Lønningerne siden 1921 var gaaet ned med 40

pCt., mens Pristallet kun var faldet 33 pCt., og at der af den Grund i Stedet for Lønnedsættelser burde ydes visse lavtlønnede Arbejdere Løntillæg. Man opgav derefter Tanken om en samlet Løsning af Overenskomstsituationen, og i Stedet for optoges Forhandlinger i de Fag, hvis Overenskomster var opsagt. Efterhaanden lykkedes det at naa til Enighed om Overenskomsternes Fornyelse, for Landbrugets Vedkommende dog først efter Forligsinstitutionens Indgriben, og Resultatet var Lønreduktioner i de Fag, som ikke havde faaet Lønningerne nedsat i 1927.

Sommeren 1928 var dog præget af et lille Mellemspil, idet Virkningerne af en finsk Havnearbejderstrejke, der udbrød i Juni Maaned og omfattede 12.000 Mand, ogsaa bredte sig til det hjemlige Arbejdsmarked. Dansk Arbejdsmandsforbund erklærede nemlig til Støtte af de finske Havnearbejderes Kamp Blokade overfor alle finske Skibe, der anløb danske Havne, og udvidede senere Blokaden til alle Skibe uanset Nationalitet, der var befragtede fra eller til finske Havne. Sagen blev af Dansk Arbejdsgiverforening indbragt for Den faste Voldgiftsret, der i sin Kendelse fastslog, at Blokaden laa udenfor de naturlige Forudsætninger for Septemberforliget og var i Strid med de bestaaende kollektive Overenskomster. I sin Fortørnelse over denne Afgørelse fremsendte Forbundet derefter 1. Varsel om Arbejdsstandsning ved alle danske Havne, men Strejken blev ikke etableret, idet Forhandlinger mellem Forbundet og Arbejdsgiverforeningen skabte Ro om Sagen, indtil den finske Konflikt afsluttedes i April 1929.

I Efteraaret 1928 indgik de to Hovedorganisationer Aftale om at undlade en Opsigelse af Overenskomsterne til Ophør i Foraaret 1929. Denne Aftale tiltraadtes af de tilsluttede Forbund, da der dog ikke var Mulighed for Lønfremstød og der paa ingen af Siderne var Ønske om at komme ud i en Konflikt. Samtidig vedtog Hovedorganisationerne at nedsætte et Fællesudvalg til Drøftelse af Muligheden for at slutte fleraarige Overenskomster. Forhandlingerne indenfor dette Udvalg gav dog et negativt Resultat, men de blev genoptaget i 1932 under Forligsmandens Ledelse, hvor Sagen igen blev

stillet i Bero til senere Løsning. En Afgørelse af Spørgsmaalet naaedes først i 1936 med Vedtagelsen af de nugældende Forhandlingsregler.

Af de i 1929 forekommende faa Konflikter kan især nævnes den Strejke, Dansk Arbejdsmandsforbund iværksatte overfor de Entreprenørfirmaer, der havde Arbejde ved Opførelse af Lillebæltsbroen, Strejken, der drejede sig om et Lønspørgsmaal, varede over 9 Maaneder og afsluttedes først i Forbindelse med den almindelige Overenskomstsituation i Foraaret 1930.

1930 blev et Aar med en livligere faglig Aktivitet end de foregaaende. Overenskomsterne blev opsagt fra Arbejderside, og ikke færre end 70.000 Medlemmer under D. s. F. var i Lønbevægelse. Navnlig Fornyelsen af Arbejdsmandsforbundets mange Overenskomster voldte Vanskeligheder, men Forhandlingerne herom afsluttedes med et af Forligsinstitutionen stillet Mæglingsforslag, der vedtoges af begge Parter. Med Undtagelse af Kvindeligt Arbejderforbund, der havde 3000 Medlemmer i Strejke inden for Jernindustrien, kom alle Fag igennem uden Konflikt, thi grundet paa de forholdsvis gode Konjunkturer søgte Arbejdsgiverforeningen at undgaa Kampe og gjorde ikke saa faa Indrømmelser. Adskillige Fag opnaaede betydelige Forbedringer, og da Pristallet samtidig var faldende, blev Reallønnen betydelig forøget. I dette Aar udgik Reguleringen af Lønnen efter Pristallet af alle Overenskomster, hvor dette endnu ikke var sket.

UNDER VERDENSKRISEN

Den verdensomspændende Højkonjunktur i de sidste Aar af 20'erne kulminerede i Efteraaret 1929 med Sammenbrudet paa Aktiebørsen i New York, og Finanskrisen udviklede sig hurtigt til en Industrikrise, som forstærkedes af en omfattende Krise i Landbruget. Det voldsomme Prisfald paa Landbrugsprodukter ramte ogsaa Danmark, som dog kom senere med i Krisen end de fleste andre Lande. Man var godt inde i

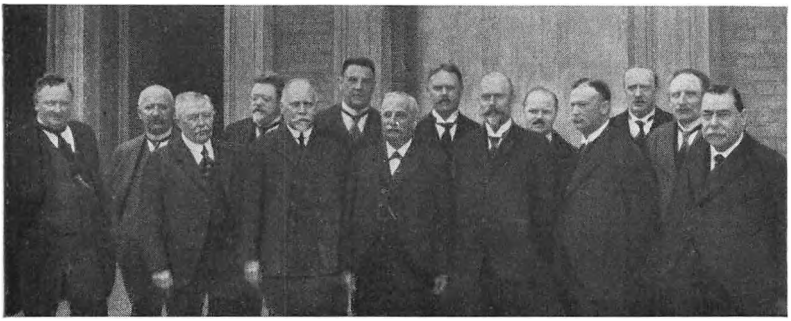

Forretningsudvalget 1925.
Fra venstre: Nygaard, Hans Jacobsen, Will. Arup, Lyngsie, C. F. Madsen, V. S. Petersen, Fr. Andersen, Chr. Jensen, Alfred Christiansen, Oscar Levinsen. Arnold Nielsen, Vilh. Christensen, Martin Petersen og I. A. Hansen.

Aaret 1931, før Danmark rigtig kom til at mærke Krisen. 1930 var saaledes et økonomisk godt Aar, Arbejdsløsheden endog lavere end i 1929, og endnu i 1931 var der en god Beskæftigelse.

Inden for Fagbevægelsen var der derfor i Efteraaret 1930, trods Krisen ude i Verden, en særdeles optimistisk Indstilling, og De samvirkende Fagforbund rejste det gamle Krav om Gennemførelse af en *Ferieordning*. Dette Krav var jo tidligere rejst, uden at det havde været muligt at trænge igennem med det. Arbejdsgiverforeningens Holdning var først afventende under Henvisning til en eventuel uheldig økonomisk Udvikling i Danmark, men inden for Jern- og Metalindustrien gik man derefter den 11. Oktober — 3 Uger før nødvendigt — til Opsigelse af Overenskomsterne. Arbejdsgiverne lagde aabenbart op til Kamp.

Den 16. Januar 1931 vedtog Arbejdsgiverforeningen en Resolution, hvori bl. a. siges, at Forhandlinger skal optages »med det Formaal at faa konstateret, om det er muligt for en Periode at afslutte Overenskomster, hvorved Lønningerne afpasses efter de forandrede Erhvervsforhold og Levevilkaar«, det vilde sige *nedad*. Engrospriserne var faldet stærkt siden 1929, og ogsaa Detailpristallet viste en ret betydelig Nedgang. En Drøftelse af Spørgsmaalene ved et Fællesmøde var resultatløs, og Arbejdsgiverforeningen fremsendte Lockoutvarsel,

som efterhaanden kom til at omfatte op mod 125.000 Mand, med Krav om Lønreduktioner paa 11—22 pCt.

Forligsmanden greb da ind den 2. Marts, og den 26. Marts fremsattes en Række Mæglingsforslag, som af Forligsmanden blev forlangt besvaret som en Helhed med Ja eller Nej. I dette Forslag var Kravet om Sommerferie imidlertid imødekommet, idet der foresloges indført 6 Dages Ferie med Løn og saaledes, at der allerede i 1931 skulde ydes 4 Dages Sommerferie. Forslaget indeholdt dog samtidig Lønreduktioner; men ogsaa paa dette Omraade havde Forligsmanden i nogen Grad fulgt Fagforeningernes Krav, idet der blev taget et særligt Hensyn til de lavest lønnede Arbejdere, saaledes at Lønninger for mandlige Arbejdere paa 110 Øre og derunder ikke blev rørt, medens der for højere lønnede blev foreslaaet Reduktioner paa 5—8 pCt. gradueret efter Lønningerne; for Kvinderne var de tilsvarende Tal 70 Øre og 4 pCt.

Det var første Gang, der fra Forligsmandens Side blev fremsat Krav om *samlet* Vedtagelse eller Forkastelse af Mæglingsforslag.

Et Repræsentantskabsmøde i De samvirkende Fagforbund den 27. Marts udtalte sig imod Lønreduktioner og betegnede Arbejdsgivernes Trusel om Iværksættelse af Lockouten som fuldkommen ansvarsløs mod det danske Samfund; men under Hensyn til det gamle Sommerferiekravs Gennemførelse vedtog Repræsentantskabet dog at anbefale Forslaget til Vedtagelse.

Ved den derpaa følgende Afstemning i Forbundene viste det sig imidlertid, at 10 af 15 Forbund havde forkastet. En betydelig Minoritet havde dog stemt Ja, heriblandt Dansk Arbejdsmandsforbund, og Stemmedeltagelsen var iøvrigt ret ringe (40 pCt.). Arbejdsgiverne havde tiltraadt Forslaget.

Lockouten skulde nu være traadt i Kraft, men efter Henstilling fra Forligsmanden blev den udsat til den 20. April.

De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling fik den 12. April forelagt hele Konfliktsituationen til Behandling og krævede nu, at de Organisationer, der havde forkastet, paany skulde tage Stilling til Mæglingsforslaget, idet man understregede, at

en Tilslutning til dette vilde betyde Undgaaelse af en omfattende, for Erhvervslivet ødelæggende og for Arbejderklassen usikker Konflikt, og at Arbejderne uden en Konflikt vilde staa stærkere rustet, hvis Danmark blev trukket ind i Verdenskrisens Hvirvel. Endvidere pegede man paa, at et Mindretal inden for Fagbevægelsen ikke maatte tilsidesætte Hensynet til hele Arbejderklassens Vel. Udtalelsen blev vedtaget med overvældende Majoritet, 80 pCt. mod 20.

Ved de fornyede Afstemninger om Mæglingsforslaget viste det sig, at Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark, Kvindeligt Arbejderforbund, Gørtlerforbundet og Snedkerforbundet tiltraadte Forslaget, hvorimod Dansk Elektrikerforbund, Dansk Skibstømrerforbund, Forgylderforbundet, Dansk Skotøjsarbejderforbund samt Riggernes og Sejlmagernes Forbund igen forkastede. Man var saaledes lige vidt. Fornyede Forhandlinger med Arbejdsgiverforeningen resulterede dog i, at D. s. F. paany anmodede de Fag, der havde forkastet, om at foretage Afstemning.

Midt under Forhandlingerne i Fagene vedtog Arbejdsgiverforeningen en Udtalelse, der paalagde Forretningsudvalget uden Ophold at bringe Situationen til Afslutning og, »for saa vidt Forligsmandens Mæglingsforslag ikke er vedtaget senest førstkommende Søndag, at iværksætte den varslede Lockout fra og med Tirsdag den 28. April«, et Skridt der i en Skrivelse fra D. s. F. til Arbejdsgiverforeningen blev i høj Grad beklaget, da man maatte betragte det som en Modarbejdelse af Freden. D. s. F. fralagde sig ethvert Ansvar for en ødelæggende Konflikt.

Den tredie Afstemning gik dog alligevel sin Gang og viste nu Vedtagelse for de resterende Fag med Undtagelse af Skotøjsarbejderne. Forligsmandens Mæglingsforslag, der skulde vedtages som Helhed, var saaledes strandet paa 272 Stemmer i Skotøjsarbejderforbundet, og Stor-Lockouten syntes uafvendelig.

En Henvendelse fra Skotøjsfabrikanterne om at indskrænke den varslede Lockout til kun at gælde Dansk Skotøjsarbejderforbunds Medlemmer førte dog til, at Arbejdsgiverforeningen

aflyste Lockouten for de Forbunds Vedkommende, der havde tiltraadt Forslaget.

Hermed var den store Situation afsluttet; men Skotøjsarbejderne maatte nu tage den fortsatte Kamp og tage den alene, thi det var en Konsekvens af Vedtagelsen i De samvirkende Fagforbund, at Skotøjsarbejderne ikke kunde faa Støtte af D. s. F., et Forhold der medførte en Del Bitterhed blandt Skotøjsarbejderne og ogsaa fremkaldte en Del Kritik mod De samvirkende Fagforbund. Men D. s. F. havde intet Valg, hvis Storkampen skulde undgaas. Flertallets Interesse maatte være afgørende.

Konflikten i Skotøjsfaget afsluttedes først den 23. Juli 1931.

*

Overenskomstforhandlingerne i Efteraaret 1931 om de Overenskomster, der udløb i Foraaret 1932, stod i *Krisens* Tegn. England var gaaet fra Guldet i September 1931, og Danmark maatte følge med.

Baade paa Arbejder- og Arbejdsgiverside var man usikker over for Fremtiden. Paa Verdensmarkedet var Priserne faldet, hvilket ogsaa havde givet sig Udslag i Nedgang i Engrospriserne her i Landet, og Detailpristallet naaede i Juli 1931 sit laveste Punkt med 154 Points mod 165 i 1930 og 173 i 1929 (1914 = 100). Under Hensyn til de usikre Forhold var begge Parter da nærmest indstillet paa en Udskydelse af Overenskomstforhandlingerne, men Drøftelserne herom førte ikke til noget Resultat. Arbejdsgiverforeningen tilbød først uforandret Forlængelse af Overenskomsterne i et Aar med Adgang for begge Parter til Opsigelse, hvis Forholdene væsentligt forandrede sig, men samtidig forbød man alle under den hørende Organisationer og Virksomheder at aftale Overenskomstfornyelser paa andre Vilkaar, og en Række Forbund opsagde da Overenskomsterne, hvilket gav Arbejdsgiverforeningen Anledning til at varsle Lockout. Der fremsattes nu samtidig et drastisk Krav om Reduktion af alle Lønninger og Prislister med 20 pCt., Krav om Indførelse af en Pristalsregulering af Lønningerne,

Afslutning af Overenskomster paa 3 Aar samt Genoptagelse af Forhandlinger om Organisationernes Forhandlingsregler.

Den spændte Situation udløstes dog ret hurtigt, idet et af Forligsmanden fremsat Mæglingsforslag, der gik ud paa uforandret Forlængelse af Overenskomsterne i et Aar, blev vedtaget af begge Parter. Forslaget bestemte ogsaa, at der mellem de to Hovedorganisationer og under Ledelse af Formanden for Forligsinstitutionen skulde optages Forhandlinger om Organisationernes Forhandlingsregler.

*

Mens Overenskomstsituationen i 1931 blev præget af Forligsmandens Krav om samlet Vedtagelse af Mæglingsforslaget, blev det i 1933 *Statsindgrebet*, der satte sit Præg paa Billedet.

I 1932 var Krisen for Alvor kommet ind over Danmark. Landbrugseksporten blev ramt ikke alene af det stærke Prisfald, men nu ogsaa af Nedskæring af Importen i Tyskland og England. Krisen i Landbruget skabte yderligere Vanskeligheder for Industriens Afsætning, og Arbejdsløsheden steg meget stærkt og blev for Aaret som Helhed 32 pCt. Hver tredie Arbejder var saaledes uden Beskæftigelse.

Under disse Forhold skulde man have ventet, at alle Parter vilde støtte Regeringens Politik for at skabe stabile Forhold for Erhvervslivet. Fra Arbejderside var ikke en eneste Overenskomst blevet opsagt, men Arbejdsgiverne saa det som deres Opgave at søge gennemtrumfet en betydelig Lønreduktion, idet man nu mødte op igen med det Krav om 20 pCt. Lønreduktion, som ikke var blevet gennemført i 1932. Nu *skulde* det gennemføres.

En omfattende Konflikt vilde passe meget daarligt ind i den økonomiske Politik, som den socialdemokratisk-radikale Regering var gaaet ind for med det Formaal at afværge Krisens værste Følger og faa sat Gang i Produktionen, og Statsminister Stauning indkaldte derfor i Begyndelsen af Aaret — den 11. Januar 1933 — de to Hovedorganisationer til en Drøftelse af

Situationen, hvorunder han henstillede til begge Parter at medvirke til en fredelig Afvikling af Overenskomstsituationen.

Arbejdsgiverforeningen fastholdt imidlertid Nødvendigheden af betydelige Lønreduktioner for derigennem — som man hævdede — at faa Omkostniveauet ned paa Højde med Udlandets, og man tog et nyt Argument op, idet man pegede paa, at de organiserede Arbejdsgivere var udsat for en stærk Konkurrence fra uorganiserede Arbejdsgiveres Side, ja man paastod endog, at disse fik Arbejdskraft til Lønninger, der laa 30—40 pCt. under de organiserede Arbejderes Lønninger.

Forligsmanden forsøgte at mægle, men efter at have orienteret sig hos de to Hovedorganisationer, meddelte han den 27. Januar, at han *ikke* saa sig i Stand til at stille noget Mæglingsforslag, og Lockouten saa saaledes ud til at blive en Kendsgerning.

Da var det, *Regeringen* greb ind i Situationen. Netop paa den Tid var Regeringen inde i vidtgaaende Overvejelser angaaende den økonomiske Politik. Valutaen var sat under direkte Kontrol, offentlige Arbejders Iværksættelse forberedtes, Renten tænktes sænket til Støtte for Erhvervslivet, sociale Foranstaltninger var nødvendige for at mildne Arbejdsløshedens værste Virkninger, og samtidig med alt dette havde Regeringen i Sinde at gennemføre en omfattende Reform af hele den sociale Lovgivning.

For at løse alle disse og flere andre Problemer søgte Stauning Føling med Partiet Venstre og opnaaede da ogsaa derigennem det berømte *Kanslergade-Forlig* af 30. Januar 1933, hvorved Gennemførelsen af en lang Række Love til Gavn for Arbejdere og Bønder blev sikret — deriblandt Socialreformen —, og hvor samtidig Enighed opnaaedes om den saakaldte *Lockoutlov* af 31. Januar 1933, der forbød Arbejdsgiverne at iværksætte den bebudede Lockout, idet samtidig Overenskomsterne forlængedes et Aar, dog med de Ændringer, Parterne var blevet enige om. Lockouter — og Strejker — blev iøvrigt forbudt i Tiden indtil 1. Februar 1934. Arbejdsgivernes liberalistisk begrundede Krav om Løntilpasning var dermed slaaet tilbage.

Scene fra Lyngsies Skovtur i 1925. Teksten lyder: . . . Stemningen steg til Jubel, da selv Hr. Lyngsie smed Frakken og sprang Buk først over Marinus Kristensen, dernæst over Socialminister Borgbjerg og til sidst over Statsminister Stauning — alt sammen i et Træk. — Tegning af Carl Jensen i »Politiken« 1925.

Regeringens Holdning maa forstaas paa Baggrund af den alvorlige Situation, en Situation, der udmærket afspejler sig i følgende Uddrag af Statsminister Staunings Forelæggelsestale:

»Det danske Samfund befinder sig utvivlsomt i Øjeblikket i den alvorligste Situation, som nogensinde har foreligget for Danmark. Vi befinder os i en Tid med nær ved 200.000 arbejdsløse, og det vil sige med ca. 1 Million Mennesker af den samlede Befolkning ramt af Arbejdsløsheden og uden saadan Købeevne, at de er i Stand til at holde Nøden fra Døren. Vi befinder os i en Tid, hvor 250.000 Landbrugere paa Brug af forskellig Størrelse er ramt af Krisen — det vil atter sige 1 Million Mennesker ramt i en saadan Grad, at i alt Fald store Dele ligeledes er uden saadan Købeevne, at de er i Stand til at bidrage til Produktionens Opretholdelse. Et halvt Hundrede Tusinde Haandværkere og Handlende er derefter ramt direkte ved Landbrugskrisen paa en saadan Maade, at ogsaa de lider under Tidens Vanskeligheder, og for Tusinder gælder det, at de næppe er stillet anderledes end de arbejdsløse. Skibsfart og Importhandel er i Forvejen i vid Udstrækning indskrænket, delvis lammet — det er paa denne Baggrund, at Samfundet staar over for en Trusel om en fuldstændig Standsning af alt det, som endnu gaar sin Gang, en Trusel om at drive Befolkningen og Landet ud i en Katastrofe, som aldrig er oplevet her i Landet — —.«

Stauning gjorde det rigtige, da han forhindrede Katastrofen. Indgrebet var til Værn for Smaakaarsfolk og tjener *Statsmanden* og *Arbejderføreren* Stauning til Hæder.

MELLEM VERDENSKRISE OG KRIG

Økonomisk vendte Situationen i Løbet af 1933. Arbejdsløsheden, som i 1932 gennemsnitlig havde været 31,7 pCt., var for Aaret 1933 28,8 pCt. og gik for 1934 yderligere ned til 22,1 pCt.

Virkningerne af Regeringens økonomiske Politik havde vist sig. For Landbruget var nu ogsaa gennem Handelsaftalerne skabt bedre Afsætningsmuligheder og opnaaet noget bedre Priser, men dette i Forbindelse med en opadgaaende Prisbevægelse paa andre Omraader betød dog ogsaa en Stigning i Leveomkostningerne for Arbejderne. Detailpristallet, som i 1931 og 1932 laa paa gennemsnitlig 155 (1914 = 100), begyndte i 1933 at stige og laa i Oktober 1933 paa 162. Politisk stod Arbejderklassen stærkt i Danmark; men i Tyskland var Nazismen kommet til Magten, Arbejderbevægelsen var knust, og ogsaa i andre Lande begyndte Reaktionen — i Danmark f. Eks. med L. S.-Bevægelsen blandt Bønderne.

Trods Stigningen i Priserne anbefalede D. s. F. ligesom Aaret forud, at Forbundene ikke skulde opsige, medens Arbejdsgiverforeningen tværtimod *paabød* Opsigelse. Ved et Fællesmøde den 25. Januar 1934 tilbød D. s. F. generel Forlængelse af Overenskomsterne, et Tilbud, som straks blev afvist af Arbejdsgiverforeningen, bl. a. under Henvisning til den haardhændede Konkurrence fra uorganiserede Arbejdsgiveres Side. Arbejdsgiverne krævede igen Reduktion af Lønningerne, og Lockout varsledes fra Tirsdag den 20. Februar. Forligsmanden traadte da til. I den følgende Tid fremsattes fornyede Varsler fra begge Parter om Udvidelse af Konflikten, men efter langvarige og besværlige Forhandlinger fremsatte Forligsmanden den 14. Marts Mæglingsforslag omfattende 60 Fag.

Mæglingsforslagets Hovedlinie var uforandret Forlængelse af Overenskomsterne, altsaa D. s. F.s Standpunkt. Endvidere skulde nedsættes et Nævn til Undersøgelse af den ubillige Konkurrence, og Arbejdsgiverne fik Adgang til, hvor det ikke lykkedes at træffe Foranstaltninger herimod, at opsige de løbende Overenskomster inden 1. August 1934. Yderligere forpligtede Arbejderne sig til ikke at slutte Overenskomst med udenforstaaende Arbejdsgivere paa ringere Løn- og Arbejdsvilkaar end aftalt med Arbejdsgiverforeningens Medlemmer, og der skulde nedsættes en Række Udvalg til Drøftelse af Overenskomsternes almindelige Bestemmelser, dog ikke Spørgsmaal om Løn og Arbejdstid.

Efter den nye *Forligsmandslov* af 17. Januar 1934 havde Forligsmanden nu faaet lovlig Ret til at kæde Overenskomstafgørelserne sammen til en Helhed. Denne Ret benyttede han sig af, og det var saaledes første Gang, der stemtes efter de nye Afstemningsregler. Et Repræsentantskabsmøde i D. s. F. anbefalede Forslaget, og Resultatet af Afstemningen blev derefter Vedtagelse af baade Arbejdere og Arbejdsgivere.

*

Mange Arbejdere havde dog en betydelig Uvilje mod Forligsmandslovens Sammenkædningsbestemmelser, hvilket kom til Udtryk ved et ret stort Antal Nej-Stemmer (40.000 mod 122.000 Ja- Stemmer), stort i Betragtning af, at det i Hovedsagen var Arbejdernes Krav, der var fulgt, og for *Sømændenes* og *Søfyrbødernes* Vedkommende førte Protesten mod Sammenkædningen ud i en ulovlig Kamp, der desværre udartede til Uroligheder Landet over. For disse Fags Vedkommende forelaa der ved Mæglingsforslagets Fremsættelse et første Varsel om Strejke, og efter at Svaret paa Mæglingsforslaget var afgivet den 3. April, fremsendte de to Forbund Dagen efter andet Varsel, som dog blev kendt ulovligt af Den faste Voldgiftsret, der opfordrede Parterne til Forhandling. Denne førte ikke til noget Resultat, og Strejkerne traadte i Kraft den 11. April. Den 13. April afsagde Den faste Voldgiftsret ny Kendelse, der idømte hvert af de to Forbund en Bod paa 20.000 Kr.

Konflikten blev straks fra Begyndelsen udnyttet af Kommunisterne til Angreb paa D. s. F. og Socialdemokratiet, og Meningen var vel desuden at underminere Regeringens Politik. Et Aar efter Naziregimets Oprettelse i Tyskland levede de danske Kommunister endnu stadig i R. F. O.-Tesernes Verden, og de saa ikke, at kun det tætteste Sammenhold blandt Arbejderne kunde holde Reaktionen — der ogsaa lurede i Danmark — borte fra Magten.

Sømændenes og Søfyrbødernes Forbund søgte ikke under Overenskomstforhandlingerne i 1934 Føling med D. s. F., saaledes som f. Eks. andre uden for staaende Forbund gjorde. Først

da Konflikten var i Gang, anmodede man om de andre Forbunds Støtte, men da var Kampen i Virkeligheden allerede uhjælpelig tabt.

Konflikten førte til en Række Uroligheder i forskellige Havnebyer, hvilket i Esbjerg resulterede i en 24-Timers Generalstrejke som Protest mod Politiets Overgreb. Ca. 1300 Arbejdere havde standset Arbejdet. D. s. F. tog Afstand fra de kommunistiske Provokationer, men gik dog i dette Tilfælde ved Sagens Behandling for Den faste Voldgiftsret fuldt og helt ind i Sagen paa samtlige indklagede Organisationers Vegne og kom da ogsaa til at udrede den idømte Bod paa 6.000 Kr.

I Anledning af Uroen i flere Havnebyer udsendte D. s. F.s Forretningsudvalg et Opraab til de organiserede Arbejdere, hvori det bl. a. paapegedes, at »den Forvirring og Ødelæggelse, der nu søges fremkaldt, kun kan være til Gavn for de reaktionære Kræfter, som det netop nu maa være Opgaven at holde nede.«

Da det viste sig, at Havnearbejderne baade i København og i Provinsen nægtede at gaa ud i Sympatistrejke, og Skibsfarten efterhaanden kom i Gang, saaledes at Strejken ikke mere var til at redde, optoges nye Forhandlinger, hvor der opnaaedes Forstaaelse om Betingelserne for Arbejdets Genoptagelse den 22. April.

*

Den tredie Sag, der kom til at præge Overenskomstsituationen i Foraaret 1934, var *Slagteriarbejderkonflikten,* hvor der for første Gang blev anvendt tvungen Voldgift i Danmark.

Konflikten var en fuldt ud lovlig Strejke, der traadte i Kraft den 14. April, efter at Forligsmanden forgæves havde forsøgt at mægle mellem Slagteriarbejderforbundet og Andels- og Privatslagterierne. Alt tydede imidlertid paa, at Konflikten vilde blive langvarig, og det danske Samfund stod her over for et alvorligt Problem, idet Konflikten hurtigt vilde bevirke en Standsning af Bacon-Eksporten til England. Fra engelsk Side rettedes der Henvendelse til Regeringen, og under Hensyn til Nødvendigheden af at opretholde Valutaindtægterne i den van-

Generalforsamling i D. s. F. Maj 1925.
Til venstre ses Smedeforbundets Repræsentanter, til højre Snedkerforbundets.

skelige økonomiske Situation, som Danmark befandt sig i, og især under Hensyn til Faren for, at der skulde ske en Omlægning af Englands Import til andre Lande, tog Regeringen da det Skridt den 20. April at gennemføre en Lov om tvungen Voldgift i Konflikten.

Voldgiftskendelsen gik ud paa uændrede Lønforhold i et Aar, og samtidig gennemførtes en Række Ændringer i Overenskomsten, bl. a. en Begrænsning af Overarbejdet. Slagteriarbejderne bøjede sig loyalt for Kendelsen, og Arbejdet blev genoptaget den 24. April.

Fra 1934 maa ogsaa erindres den langvarige Konflikt inden for Guld-, Sølv- og Elektropletvareindustrien, hvor en Strejke den 9. August hos A/S Georg Jensen, som Modtræk mod Løntryk fra den nyoprettede Dattervirksomhed »Plata«, udviklede sig til Lockout i hele denne Industri og alvorlig Trusel om Lockout i hele Jern- og Metalindustrien. Konflikten var først endelig afsluttet ved Aarets Udgang.

En ulovlig Tekstilarbejderstrejke i Silkeborg som Protest mod Anvendelse af Stopur m. m. blev ogsaa langvarig. Den varede fra 16. August til 9. Oktober.

*

I 1935 afsluttedes Overenskomstsituationen — ligesom i de nærmest foregaaende Aar — gennem Vedtagelse af Forligsmændenes Mæglingsforslag. Overenskomstsituationen adskilte sig fra tidligere Aar derved, at adskillige Fag allerede havde forlænget deres Overenskomster til 1936, og Arbejdsgiverforeningen havde opgivet sit Krav om generel Lønnedsættelse. Forhandlingerne holdt dog haardt paa, og der var lige til det sidste Tvivl om, hvorvidt Forligsmændene i det hele taget vilde fremsætte Mæglingsforslag. Dette skete dog den 10. April, og ligesom tidligere blev Forslagene erklæret for en Helhed.

Aarets Overenskomstsituation karakteriseredes saaledes ikke alene gennem Arbejdsgivernes Opgivelse af Kravet om generelle Lønreduktioner, men tillige derved, at der nu blev gennemført et Fremstød paa Lønomraadet, det første i lang Tid.

*

I en Aarrække havde det været særdeles vanskeligt at komme i Realitetsdrøftelser ved Forhandlingerne mellem Underorganisationerne, men i *Overenskomstsituationen 1936* saa det ud til at lykkes, idet Opsigelsesterminerne var blevet afkortet efter Forslag fra D. s. F. Det lykkedes ogsaa en Del Fag at forhandle sig til Rette, men i de fleste førte Forhandlingerne ikke til Enighed, idet Arbejdsgiverne overalt afviste Krav om Lønforhøjelse. Mange Forbund opsagde derfor Overenskomsterne, og et Fællesmøde den 28. Januar mellem Hovedorganisationerne endte resultatløst. D. s. F. kunde ikke akceptere det af Arbejdsgiverne indtagne Standpunkt: uændret Forlængelse af Overenskomsterne. Aar i Træk havde Arbejdsgiverforeningen søgt at gennemføre Lønreduktioner. Det var en umulig Holdning, som Arbejdsgiverforeningen endelig 1935 maatte

opgive. Men Priserne viste nu igen Stigning, og Industriens Kaar var forbedret. D. s. F. hævdede derfor i en Redegørelse til Offentligheden, at der var Grundlag for en rimelig Forhøjelse af Lønningerne og en fredelig Løsning af Overenskomstforholdene.

Arbejdsgivernes Svar kom den 30. Januar i Form af første Varsel om Lockout under Henvisning til, at det i en Del Fag var lykkedes at opnaa Enighed, og at der paa flere Omraader var truffet Aftale om toaarige Overenskomster, saaledes at det ikke var rimeligt at gennemføre bedre Forhold for de øvrige Fag.

Den 20. Februar opgav Forligsmanden sin Mægling. Forhandlingerne var dermed definitivt sprængt og Lockouten en Kendsgerning fra den 22. Februar. Mere end 100.000 Arbejdere var kastet paa Gaden og en alvorlig Standsning indtraadt for Dansk Erhvervsliv.

Man kan vist roligt sige, at Lockoutens Ikrafttræden var en Overraskelse for Offentligheden. Ingen havde troet paa den. Der var gaaet 11 Aar siden den sidste Storkamp, og man havde i de sidste Aar vænnet sig til, at enten Staten eller Forligsmanden i sidste Øjeblik bragte Konflikterne til Afslutning. Dertil kom, at Offentligheden gennem en Aarrække var blevet vænnet til de stadige Lockout-Trusler fra Arbejdsgiverforeningen. Denne havde vel nok regnet med, at Statsmagten skulde gribe ind, men det skete ikke. Fagbevægelsen var ogsaa stærkt imod et nyt Statsindgreb, og Lockouten kom.

Den 22. Februar 1936 offentliggjorde D. s. F. et Opraab til de danske Arbejdere og den danske Offentlighed, hvori det bl. a. hed:

»Under Krisens hele Forløb har Fagorganisationerne vist megen Resignation og i høj Grad holdt Krav tilbage, som med Rette kunde være stillet. I Aar har man efter den stedfundne Bedring i Konjunkturerne stillet sig paa det Standpunkt, at i det mindste de lave Lønninger fik en ringe Forhøjelse, som de længe har tiltrængt. Men Arbejdsgiverforeningen har kategorisk modsat sig enhver saadan Forhøjelse og nægtet sine Underorganisationer at forhandle derom, og Arbejdsgiverforeningen har fastholdt denne Nægtelse, skønt Virksomhederne

har været i Stand til at deklarere stigende Udbytte til Aktionærerne og større Tantième til Ledelserne for det forløbne Aar.« ———

»Vi betragter dette som et tilstræbt Overfald, som et Forsøg paa at slaa de danske Fagorganisationer tilbage, som et desperat Skridt, hvis Formaal er ved Sult at tvinge Arbejderne til Underkastelse.« ———

»Stor-Lockouten er begyndt. En Kamp, om hvis Varighed vi intet ved paa Forhaand, skal nu udkæmpes. De danske Fagorganisationer har ikke ønsket den, de har været og er parat til Forhandling, naar Mulighed foreligger. Men nu tager vi Kampen. Vore Krav er rimelige og retfærdige. Og som danske Fagorganisationer før i Kraft af deres Sammenhold har staaet lignende Situationer igennem og kun høstet yderligere Støtte og Fremgang deraf, saaledes vil vi ogsaa denne Gang gaa styrket ud af den standende Strid.«

Lockouten gik nu sin Gang. Den 2. Marts henstillede Forligsmanden imidlertid til Hovedorganisationerne, at der snarest muligt blev optaget Forhandlinger om de Marts-Overenskomster, hvorom der endnu ikke var forhandlet, og han henstillede ogsaa, at man genoptog de afbrudte Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne om nye Forhandlingsregler. Begge Henstillinger blev tiltraadt af Hovedorganisationerne. Forhandlingerne om Marts-Overenskomsterne førte ikke til noget Resultat, men man fortsatte Drøftelserne om de nye Forhandlingsregler.

Nu besluttede Forligsmanden sig ogsaa — efter forudgaaende Konferencer med Hovedorganisationerne — til at genoptage Mæglingen i Konflikten og indkaldte Parterne til Møde den 10. Marts, og den 17. Marts om Aftenen blev Forslag forelagt. Der stilledes 47 Mæglingsforslag og desuden et Forslag om Forhandlingsregler.

Der var foreslaaet en Forhøjelse af de lavere Lønninger, og for de toaarige Overenskomster var fastsat, at hver af Parterne havde Ret til Opsigelse af Overenskomsten til Udløb i 1937, saafremt Pristallet, der pr. Januar 1936 var 173, i Oktober skulde stige til 179 eller derudover eller falde til 167 eller derunder. Forslaget indeholdt yderligere en Del Bestemmelser. Hovedlinien var en Forbedring af de lavest lønnedes Kaar. I 28 Overenskomster forhøjedes Timelønssatserne fra 4 til 12 Øre. I enkelte Overenskomster var der generelle Forhøjelser af

Akkordsatserne, og i 8 Overenskomster, hvor der ikke hidtil havde været Feriebestemmelser, indførtes Sommerferie med Løn.

Forslaget om Forhandlingsregler, som iøvrigt omtales særligt andetsteds, indeholdt en vigtig Bestemmelse om Adgang til Forhandling inden for Overenskomstperioden, hvor der var Tale om nyt Arbejde, eller der indførtes ændrede Arbejdsmetoder. Hensigten hermed var at undgaa Ophobning af uløste Detailspørgsmaal inden for de forskellige Overenskomstområder.

En ekstra Generalforsamling i D. s. F. den 19. Marts besluttede at anbefale Mæglingsforslaget til Vedtagelse. Forslaget om Forhandlingsreglerne skulde behandles i selve Hovedorganisationerne, og det blev da vedtaget af begge Parter med overvældende Majoritet.

Mæglingsforslaget om Lønforholdene blev derimod forkastet af Arbejdsgiverne med 59 pCt. Nej-Stemmer, mens Arbejderne havde vedtaget med 65 pCt. Ja-Stemmer.

Konfliktsituationen var altsaa ikke løst, og man stod over for Muligheden af Kamp i Maaneder frem i Tiden. Denne Mulighed blev dog ikke til Virkelighed. Den 25. Marts om Aftenen, samme Dag som Svar var afgivet til Forligsinstitutionen, gav Statsminister Stauning ved et Møde for den socialdemokratiske Rigsdagsgruppes Medlemmer Meddelelse om, at Regeringen agtede at fremsætte Lovforslag om Arbejdsstandsningens Ophør, og den 26. Marts forelagdes i Folketinget det bebudede Lovforslag.

Forslaget mødte imidlertid kraftig Modstand fra Oppositionspartierne, som krævede den løbende Konflikt og ligeledes de senere udløbende Overenskomster afgjort ved tvungen Voldgift. I Landstinget fastholdt Oppositionspartierne deres Krav, og først efter lange Forhandlinger fandt man et Grundlag for Loven, som den 29. Marts blev vedtaget i baade Landsting og Folketing.

Arbejdet skulde herefter genoptages den 30. Marts og fornyede Forhandlinger optages under Forligsinstitutionens Ledelse om Uoverensstemmelserne mellem Parterne. Hvis der

ikke opnaaedes Enighed i Udvalget inden 5 Dage, skulde Afgørelse da træffes af en af Statsministeren nedsat Voldgiftsret, hvis Medlemmer ikke maatte tilhøre nogen Arbejdsgiver- eller Arbejderorganisation. Kampen havde varet i 5 Uger.

Det lykkedes ikke at naa til Enighed om Uoverensstemmelserne, og Forholdene optoges da til Voldgiftsrettens Afgørelse, som i alt væsentligt stadfæstede de oprindelige Mæglingsforslag. Dette var utvivlsomt en Skuffelse for Arbejdsgiverne, thi naar de borgerlige Oppositionspartier havde forlangt Voldgift i Stedet for Ophøjelse af Mæglingsforslaget til Lov, var det naturligvis, fordi man regnede med, at en Kendelse vilde fastsætte ringere Forhold end Mæglingsforslagene. Arbejdsgiverforeningen udsendte da ogsaa en noget bitter Erklæring, hvori det bl. a. hed:

»Vore Bestræbelser for at give Erhvervene de bedst mulige Betingelser at arbejde under — Bibeholdelsen af det eksisterende Lønniveau — er mislykkedes. Samarbejdet mellem Fagforbundene, de forskellige Statsinstitutioner og Regeringen har ført til, at det stillede Mæglingsforslag i det væsentlige er gennemført, et Mæglingsforslag, der giver Arbejderne saadanne Lønforhøjelser, som de aldrig har drømt om at faa gennemført.«

Arbejdsgiverforeningens Lockout-Politik havde saaledes ogsaa i 1936 lidt Nederlag.

*

Arbejderbevægelsen stod nu med et stort Ansvar for den økonomiske Udvikling, og Fagbevægelsens Interesser maatte ogsaa blive præget deraf. Lønforholdenes Regulering var stadig Fagbevægelsens vigtigste Opgave, men Lønpolitikken maatte gaa ind som en Del af hele Arbejderbevægelsens *Erhvervspolitik*. Fagbevægelsens Folk maatte nødvendigvis beskæftige sig med Samfundets erhvervspolitiske Problemer, og det var derfor i god Overensstemmelse med denne Udvikling, naar man inden for Fagbevægelsen kom ind paa den Tanke at oprette et særligt Organ, der kunde yde Arbejderorganisationerne Raad og Vejledning i økonomiske og sociale Spørgsmaal,

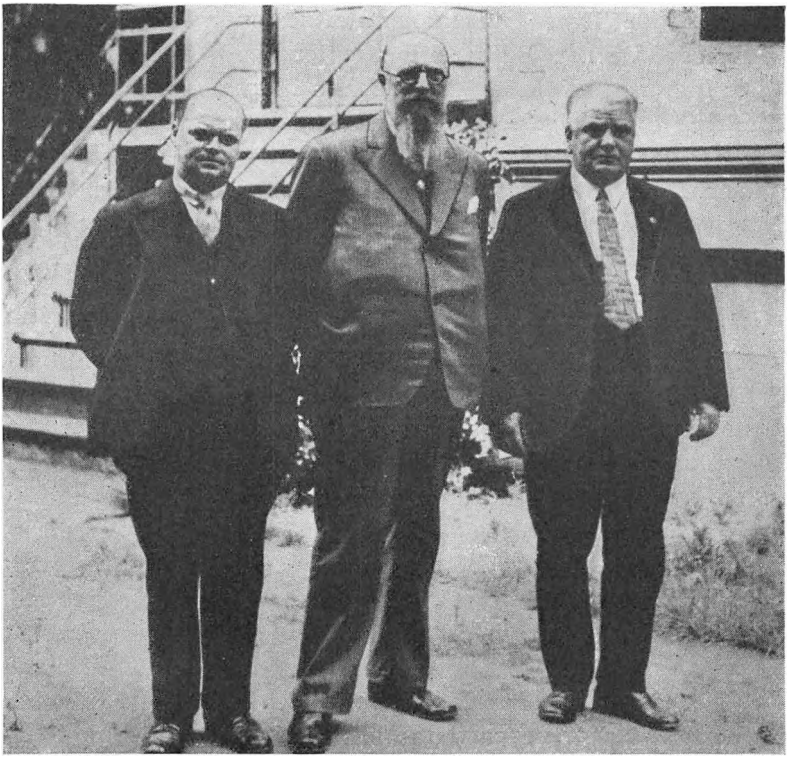

Da Landarbejderforbundet og Dansk Arbejdsmands Forbund sluttedes sammen. Stauning mæglede mellem de to Forbund og ses her mellem Formændene Levinsen og Axel Olsen, da Sammenslutningen var i Orden.

og som kunde repræsentere Arbejderorganisationerne ved erhvervspolitiske Forholds Behandling i Kommissioner og Nævn.

Denne Tanke, som bl. a. *Johs. Kjærbøl* havde arbejdet for, blev da ogsaa realiseret i 1936 med Oprettelsen af »Arbejderbevægelsens Erhvervsraad«. Erhvervsraadet blev et fælles Organ for De samvirkende Fagforbund og Det kooperative Fællesforbund, og det paabegyndte sin Virksomhed i December 1936 med Borgmester *P. Christensen,* Helsingør, som Formand, i 1940 afløst af den nuværende Formand, fhv. Minister *Ludvig Christensen.*

*

Ogsaa i 1937 løstes Overenskomstsituationen gennem Statens Indgriben. De nye Forhandlingsregler havde ellers haft god Virkning, man havde undgaaet Uroen i Erhvervslivet gennem Ændring af Opsigelsesfristen til 14 Dage, mange Overenskomster var bragt i Orden ved Forhandling i Underorganisationerne, men tilbage stod dog Overenskomster for ca. 75.000 Arbejdere, for hvilke Strejkevarsel blev afgivet. I Modsætning til tidligere Aar havde Arbejdsgiverne undladt Opsigelse, og det var nu Arbejderne, som havde Udspillet.

Det af Forligsmanden den 25. Marts stillede Forslag, som indeholdt Forbedringer for de laveste og mellemste Lønninger, Forhøjelse af Mindste- og Minimallønninger og af Kvindernes Akkordbasis samt en Løsning af Spørgsmaalet om overenskomstmæssig Ordning af Ungarbejderlønningerne i Jernindustrien, blev ved Afstemningen vedtaget af Arbejderne, men forkastet af Arbejdsgiverne — ligesom i 1936.

Denne Gang skulde det dog ikke lykkes for Arbejdsgiverforeningen at faa etableret en Storkamp. Regeringen greb ind, og den 9. April ophøjedes Forligsmandens Mæglingsforslag til Lov. Venstre og Konservative havde krævet Afgørelse ved Voldgift, men efter Landstingsflertallets Erobring i Oktober 1936 kunde Regeringspartierne nu selv bestemme Afgørelsesformen. Det siger ogsaa sig selv, at Ændring af Forligsmandens Forslag i det lange Løb helt vilde underminere Forligsinstitutionens Muligheder for Mægling.

De gentagne Statsindgreb indeholdt dog ogsaa i sig selv en saadan Fare, idet Parterne, naar Statsindgreb altid kunde ventes, ikke løb nogen Risiko ved Forkastelse, hvorfor Afstemningerne kunde befrygtes at miste enhver Realitet.

Selv om Statsindgrebene i de forløbne Aar, siden Krisen satte ind, havde været til Arbejdernes Fordel, var man derfor alligevel inden for Fagbevægelsen ængstelig ved en Fortsættelse af denne Udvikling, og Spørgsmaalet blev derfor et af Hovedpunkterne paa De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling i Maj 1937.

Stauning holdt her et Foredrag om »Fagforeningerne og den nationale Samfundspolitik«. Meget udførligt redegjorde han

for Arbejderbevægelsens Udvikling frem til Anerkendelse, Ansvar og Magt i en Periode, hvor Liberalismen blev afløst af en reguleret Økonomi, og han sagde hen imod Slutningen af Talen:

»Fagforeningernes Virksomhed skal fortsættes, men Tilpasning til den ny Tid er nødvendig. Det er et andet Samfund, vi lever i, end det, der fandtes, da Fagforeningerne opstod. Arbejderklassen er rykket frem til Magt og til Ansvar, men just derfor kræves det af Organisationernes Tillidsmænd, at de maa have Overblik over de økonomiske og erhvervsmæssige Forhold, at de forstaar at benytte alle forhaandenværende Muligheder, ogsaa den politiske Virksomhed, til Fremme af Arbejdernes Interesser, og dernæst gælder det at udbrede ærlig og redelig Oplysning i Arbejdermasserne, saaledes at de store Masser lærer at tænke og at handle under Ansvar over for Samfundet.

Vi skal handle samfundsmæssigt, vi skal værne om det Retssamfund, vi har, og ved Enighed og Sammenhold skal vi vogte de Værdier, som Nutidens Arbejdere har erhvervet: Rettigheder paa Arbejdspladsen, Organisationsret og politisk Frihed, sociale Rettigheder og Demokratiet, saaledes som det er forankret i vor Forfatning og i det danske Folks Bevidsthed.«

Generalforsamlingen vedtog en Resolution paa Linie med Staunings Udtalelser. Man gik principielt ind for Bevarelse af Aktionsfriheden, men anerkendte Nødvendigheden af, at der skulde tages et Hensyn til Landets erhvervsmæssige Stilling. Det hed bl. a.:

»Den i de senere Aar stedfundne Forskydning i Vilkaarene ved Fornyelsen af de faglige Overenskomster, hvor Rigsdagen til Gunst for Arbejdsfreden er skredet ind og har sikret denne, har aabnet for Perspektiver af den allerstørste Betydning for den faglige Bevægelse. Samtidig hermed er der givet Mulighed for Spekulation i en hel ny Taktik under Overenskomstforhandlingerne og ved Organisationernes Afgørelser, hvor Parternes nøgterne Afvejning af, hvad der er Mulighed for at gennemføre — med eller uden Forstyrrelse af Arbejdsfreden — ikke længere alene er bestemmende for de Standpunkter og Beslutninger, der maa tages. Den mindre Risiko for Arbejdsstandsning, som Trediemandsindgreb kan medføre, kan fremkalde beklagelig Ansvarsløshed under Afstemninger, ligesom Forligsinstitutionen i sine Mæglingsbestræbelser til Skade for disses forsvarlige Forløb ikke kan være upaavirket heraf.

For den fortsatte forsvarlige Varetagelse af de faglige Organisationers Interesser er det derfor en Nødvendighed, at disse — i Overensstemmelse med deres Formaal og under Bevarelsen af Retten til Organisationernes frie Indflydelse paa Arbejdernes Vilkaar i Arbejdsprocessen — er agtpaagivende over for enhver Paavirkning af de Vilkaar, under hvilke de overenskomstmæssige Arbejdsbetingelser bliver til. Generalforsamlingen indser, at med Arbejderklassens politiske Indflydelse følger et dertil hørende Ansvar for Landets økonomiske og erhvervsmæssige Trivsel, men Arbejderklassen opfylder kun hermed en historisk Mission til i Demokratiets Aand at røgte denne Opgave til Gavn for det hele Folk og forberede Gennemførelsen af det økonomiske Demokrati.

Paa dette Grundlag, og med Henvisning til det iøvrigt anførte, tilsiger De samvirkende Fagforbund, i Overensstemmelse med de faglige Organisationers almindelige og økonomiske Interesser, det danske Socialdemokrati sin Medvirken til forsvarlig Løsning af ethvert Spørgsmaal, der har økonomisk og erhvervsmæssig Betydning for de faglige Organisationer, idet det anerkendes, at saavel det socialdemokratiske Parti som de faglige Organisationer er uundværlige Midler i Arbejdet for Højnelse og Fremgang for Arbejderbefolkningen.«

Aaret 1937 udmærkede sig iøvrigt ved Gennemførelsen af en Række Love til Gavn for Arbejderne, en ny *Arbejdsløshedslov*, ny *Aldersrentelov*, *Beskæftigelseslove*, Lov om *Forbud mod Overarbejde* og en ny *Lærlingelov*, for blot at nævne de vigtigste.

For Landarbejderne udmærkede dette Aar sig ved Gennemførelsen af en *Hovedoverenskomst* for Landbruget, Landbrugets »Septemberforlig«.

*

Det storslaaede sociale Lovgivningsarbejde satte i 1938 en ny Frugt med Gennemførelsen af Loven om *Ferie med Løn*, der udstrakte den ordinære Ferie til 2 Uger, og i dette Aar gennemførtes ogsaa den betydningsfulde *Funktionærlov*.

Ved Udgangen af 1937 havde der været Tendens til en Nedgangskonjunktur, men den økonomiske Virksomhed blev dog i 1938 opretholdt. Den Prisstigning, som allerede havde gjort sig gældende i Slutningen af 1936, fortsatte i 1937 og stabiliseredes i 1938. Pristallet for Leveomkostningerne var saaledes (1914 = 100) i Oktober 1937 183 mod 174 i Oktober 1936. Men

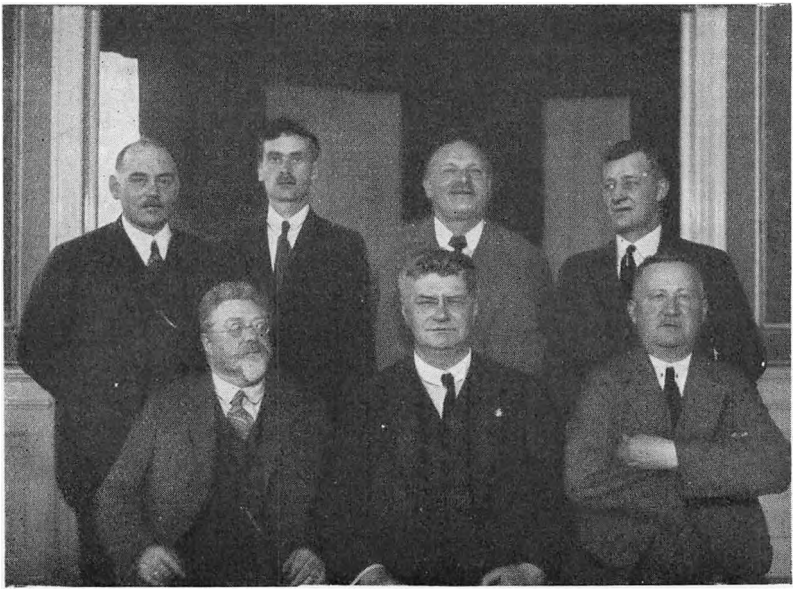

International Transportarbejderkonference i København 1928 i Anledning af den finske Havnearbejderstrejke.
Siddende: Lyngsie, Edo Fimmen, O. Eriksson, Sverige. Staaende: Rob. Nielsen, Christiansson, Finland, Andreas Nielsen, S. Forbord, Norge.

Baggrunden for den nye Opgangskonjunktur var saa alvorlig, som noget kunde være. Det var *Krigstruslen* og de allerede igangværende Krige rundt om i Verden, som satte voldsom Fart i Oprustningerne Verden over.

Overenskomstsituationen 1938 blev af langt større Omfang end i de foregaaende Aar. Foruden 1936-Overenskomsterne omfattende ca. 100.000 Arbejdere var ogsaa i Henhold til 1937-Overenskomsternes Ventilbestemmelse (naar Pristallet naaede 181) Opsigelse sket for andre 100.000. Overenskomstsituationen omfattede dermed 200.000 Arbejdere. Fra Arbejderside var stillet Krav om Dækning for Prisstigningen, Tillæg til de lave Lønninger og Udvidelse af Ferien til 2 Uger. Feriekravet bortfaldt, da Spørgsmaalet forventedes løst ad Lovgivningens Vej, og for ca. Halvdelen af Arbejderne gik Forholdene i Orden ved Forhandling. For den øvrige Halvdel var Situationen imid-

lertid ret spændt, da Forligsmanden alligevel den 20. Marts stillede Mæglingsforslag, det største, der nogen Sinde havde været forelagt, i Omfang paa 60 maskinskrevne Foliosider for ca. 500 Overenskomster.

Overenskomstsituationen afvikledes dog i det store og hele fredeligt gennem Vedtagelse af Forligsmandens Mæglingsforslag, der betød Lønstigning paa 6—7 pCt. og særlige Tillæg til de lavere Lønninger. Feriespørgsmaalet løstes som ovenfor nævnt ad Lovgivningens Vej, og en truende Slagterikonflikt — Arbejdsgiverne havde forkastet Forligsmandens Mæglingsforslag — blev undgaaet ved Ophøjelse af Mæglingsforslaget til Lov.

*

Overenskomstsituationen i Foraaret 1939 omfattede kun ca. 18.000 Arbejdere, men førte dog til to Statsindgreb.

De københavnske Typografer forkastede et Mæglingsforslag, væsentlig fordi Kravet om Nedsættelse af Arbejdstiden til 45 Timer ikke var blevet fulgt, og Strejken vilde fra 11. Marts — ligesom Valgkampen skulde sætte ind før Valget den 3. April — standse de københavnske Dagblade undtagen Arbejderpressen. Regeringen greb da — for at sikre den frie Meningsudveksling under Valgkampen — ind i fuld Forstaaelse med D. s. F.s Forretningsudvalg og ophøjede Mæglingsforslaget til Lov.

Et Mæglingsforslag for Mejeristerne forkastedes af Mejeriernes Arbejdsgiverforening, men blev vedtaget af Dansk Mejeristforbund. Ogsaa dette Forslag ophøjedes til Lov.

TILBAGEBLIK OVER 30'ERNE

Lader vi nu for et Øjeblik Tanken gaa tilbage over 30'ernes Fagbevægelse, saa ser vi som de væsentligste Træk paa den ene Side Verdenskrisen, den samtidige Krise i Industri og Landbrug, den store Arbejdsløshed og den mørke politiske Reaktion ude i Europa, paa den anden Side i Danmark en Ar-

bejderbevægelse, der ved et nøje Samarbejde mellem Fagbevægelsen og Socialdemokratiet — med Støtte af Det radikale Venstre — midt i en Krisetid formaar at gennemføre vidtgaaende sociale Reformer til Gavn for den brede Befolkning.

Verdenskrisen kom sent til Danmark, men den ramte til Gengæld haardt og *maatte* ramme haardt i et Land, der er mere afhængigt af Verdensmarkedet end de fleste andre Lande. Vi blev ramt af det voldsomme Fald i Priserne paa Landbrugets Eksportvarer og dernæst af den restriktive Handelspolitik, der indsnævrede Verdenshandelen og dermed formindskede de Tilførsler af Raastoffer, som for det raastoffattige Danmark er intet mindre end en Livsbetingelse for Produktionen. Vilkaarene for Fagbevægelsens Virksomhed var saaledes de daarligst mulige.

Arbejdsgivernes »Løsning« var Lønreduktion. En kraftig Nedskæring af Lønningerne var efter Arbejdsgiverforeningens Mening Midlet til Overvindelse af Krisen.

Naar det i en Tid, hvor Priserne saavel paa Verdensmarkedet som i Danmark gik meget stærkt ned, alligevel kunde lykkes Fagbevægelsen at opretholde Lønningerne og fra Midten af 30'erne endog igen hæve dem, saa var dette i Virkeligheden kun muliggjort ved Stauning-Regeringens gentagne Indgreb i Lønsituationerne. Sandheden om Lønpolitikken i 30'erne er, at Samarbejdet mellem Fagbevægelsen og Socialdemokratiet blev det Bolværk, hvorimod Lønreduktionens Braadsøer blev knust.

Erhvervspolitisk betød 30'erne et Brud med Liberalismen. Det System af Handelsaftaler, der opbyggedes Landene imellem, betød nødvendigvis Regulering ogsaa indadtil, og det kunde under saadanne Forhold heller ikke undgaas, at Fagbevægelsens Virksomhed maatte indstilles herefter. Man saa da ogsaa, at der inden for Fagbevægelsen stort set var Forstaaelse for de stedfundne Indgrebs Nødvendighed, selv om den Fare, der paa længere Sigt kunde være forbundet dermed, ikke blev fortiet. Ogsaa Stauning gav Udtryk for Nødvendigheden af at bevare en fri Fagbevægelse med Bibeholdelse af Aktionsretten. Men man bøjede sig for Nødvendigheden, og skal man bag-

Edo Fimmen,
Amsterdam-Internationalens første Sekretær, senere Generalsekretær i Transportarbejder-Internationalen.

efter bedømme Udviklingen i 30'erne, maa Dommen tage i Betragtning ikke blot de vanskelige erhvervsmæssige Forhold, men ogsaa — som ovenfor nævnt — den politiske Reaktion, der i de samme Aar gik hen over Europa.

Set paa denne Baggrund var det i Virkeligheden en Bedrift, hvoraf Æren for en stor Del tilkommer *Stauning,* men hvoraf ogsaa en Del maa tilskrives dansk Fagbevægelses Modenhed og Realitetssans, at man ikke blot kunde undgaa en politisk reaktionær Udvikling i Danmark, men tværtimod med voksende Styrke kunde samle Befolkningen om en socialt betonet Fremskridtspolitik. Desværre udviklede Venstre en stigende Modsætning til Arbejderbevægelsens Politik, men Kanslergade-Forliget viste dog Muligheden af et frugtbart Samarbejde mellem Arbejder og Bonde med Resultat bl. a. i Socialreformen og Støtte til Landbruget, og efter Sejren ved Folketingsvalget i 1935 og Landstingsflertallets Erobring i 1936 gennemførtes af Stauning-Regeringen — som foran omtalt — en betydningsfuld socialpolitisk Lovgivning, Beskæftigelseslove, fortsat Støtte til Landbruget, Lov om Forbud mod Overarbejde, Forbedring i Aldersrenteloven, Lærlingeloven, Ferieloven og Funktionærloven for blot at nævne de vigtigste Love.

Ogsaa rent lønpolitisk kunde Arbejderklassen notere Fremgang. Den *solidariske Lønpolitik* vandt saaledes i disse Aar sin sikre Plads i Fagbevægelsens Virksomhed. Gang paa Gang saa man i 30'erne, hvorledes der gennemførtes særlige Løntillæg til de lavere Lønninger. Og for Fagbevægelsen som

Helhed betød Stauning-Regeringens Periode frem til den anden Verdenskrigs Udbrud en *Stigning i Reallønnen.* Den solidariske Lønpolitik afspejler sig i følgende Tal. Siden Aaret 1929 var *Real*-Timefortjenesten i April Kvartal 1939 — det sidste rene Fredskvartal — for faglærte Mænd steget 4 pCt., for ufaglærte Mænd 9 pCt. og for Kvinder 7 pCt. For samtlige Arbejdere viser Gennemsnittet en Stigning paa 7 pCt. et Tal, der taler for sig selv.

Trods Krisen og en Arbejdsløshed, der kastede sin Skygge over 30'ernes danske Samfund, blev denne Tidsperiode saaledes dog markeret af betydelige sociale Fremskridt, som alene kunde gennemføres i Kraft af det faglige og politiske Sammenhold indenfor Arbejderklassen. Hverken indefra eller udefra lykkedes det at bryde dette Sammenhold, tværtimod viste 30'ernes Fagbevægelse en yderligere organisatorisk Samling i De samvirkende Fagforbund.

Men Reaktionen voksede imens i Europa, og Krigsfaren voksede i samme Grad. Krigen kom, og for anden Gang standsede en Verdenskrig det sociale Fremskridt og kastede Menneskeheden ud i meningsløs Blodsudgydelse.

DEN ANDEN VERDENSKRIG

Danmarks økonomiske Stilling var god, da Krigen udbrød i September 1939. Baade Landbruget og Industrien havde gode Kaar, og Beskæftigelsen var bedre end i de sidste seks Aar. Eksporten havde i Aarets første otte Maaneder naaet et betydeligt Omfang, og dels som Følge heraf, dels paa Grund af Skibsfartens stigende Indtægter, var Valutastillingen særdeles gunstig.

Krigen forandrede imidlertid hele Billedet og medførte allerede i de første Uger et alvorligt Indhug i Valutabeholdningen. Misforholdet mellem Eksport- og Importprisernes Udvikling blev det store Problem, og Landbrugsproduktionens Opretholdelse den vigtigste Opgave. Regeringen tog straks Initiativet til Indførelse af et krigsøkonomisk System, der

skulde sikre de økonomiske Formaal, Opretholdelse af Beskæftigelse og Forsyning, og der oprettedes et erhvervsøkonomisk Raad, hvori de politiske Partier og Erhvervsorganisationerne, bl. a. Arbejderbevægelsens Erhvervsraad var repræsenteret og øvede en betydelig Indsats i Arbejdernes Interesse.

Et af de Problemer, Krigen rejste for dansk Arbejderbevægelse, var Beskyttelsen af det arbejdende Folk mod en ublu Udnyttelse af Situationen til Spekulation og Varefordyrelse. Med dette Formaal for Øje offentliggjorde Socialdemokratisk Forbund og De samvirkende Fagforbund den 9. September et Opraab til det danske Folk, hvori Regeringen og Myndighederne opfordredes til at træffe Foranstaltninger til:

1. at sikre en ligelig Fordeling af alle Livsfornødenheder;
2. at afværge urimelige Prisstigninger;
3. at forhindre ublu Fortjeneste og ved de nødvendige nye Skatter at fordele Byrderne paa en retfærdig Maade;
4. at sikre Hjælp for de Medborgere, der maatte blive ramt af Krigssituationens Virkninger.

Endvidere fremhævede Arbejdernes politiske og faglige Hovedorganisationer, at Arbejderklassen var rede til paa lige Vis med alle andre Befolkningsgrupper at deltage i en Samarbejdets Politik, der kunde bære Landet frelst gennem Tidens Vanskeligheder. Dette Program blev retningsgivende for Arbejderbevægelsens Stilling ved Behandlingen og Afgørelsen af de af Krigen og Besættelsen affødte Problemer.

Vil man drage en Parallel mellem Stillingen i 1914 og Efteraaret 1939, kan det siges, at Stillingen i 1939 baade fagligt og politisk var langt gunstigere for dansk Arbejderbevægelse end i 1914. Hvad det faglige Omraade angaar, sikrede Overenskomsternes Udløb allerede i 1940 Fagorganisationerne en Bevægelsesfrihed, som de ganske savnede i 1914. Belært af Erfaringerne fra den første Verdenskrig, hvor der paa Grund af Overenskomsternes lange Løbetid hengik flere Aar, forinden Arbejderne fik i hvert Fald nogen Dækning for Dyrtiden, søgte D. s. F.s Forretningsudvalg allerede paa et ret tidligt Tidspunkt at faa tilvejebragt en generel Ordning med Dansk Arbejdsgiverforening, der skulde sikre Arbejderne Dækning

for Prisstigningerne allerede forinden Overenskomstens normale Udløbstid den 1. Marts og samtidig skabe fornøden Arbejdsro for Erhvervslivet, saaledes at man forhindrede en Gentagelse af den sociale Uro og de talrige Konflikter, der prægede den forrige Krigsperiode.

Mellem Forretningsudvalgene for D. s. F. og Arbejdsgiverforeningen fandt der den 15. September et Møde Sted, hvor det oprindelig kun var Meningen at behandle Spørgsmaalet om en Ændring af Forhandlingsreglerne. Man kom her dog ogsaa ind paa en Drøftelse af Muligheden for en generel Lønordning, og staaende over for Valget mellem øjeblikkelig Sikring af Arbejdsfreden og eventuel Storkamp i 1940, fandt Arbejdsgiverne efter længere Tids Forhandling i et særligt Udvalg det formaalstjenligt at indgaa en Aftale paa Grundlag af Overenskomstforlængelse og Dyrtidsordning. Denne Hovedoverenskomst af 31. Oktober 1939 bestemte, at alle Overenskomster, der kunde opsiges til Ophør den 1. Marts 1940, fornyedes til 1. Marts 1941 med kvartalsvis Lønregulering efter Pristallet og saaledes, at Lønningerne vilde være at forhøje eller formindske for mandlige Arbejdere med 0,85 Øre, for kvindelige Arbejdere med 0,55 Øre og for Ungarbejdere med 0,35 Øre pr. Time for hvert Point, som Pristallet var højere eller lavere end det Pristal, paa Grundlag af hvilket Lønningerne sidst var fastsat. Reguleringerne skulde dog kun finde Sted, dersom Pristallet viste et Udsving paa mindst 3 Points. Landbruget var dog holdt uden for Ordningen, og for Søens Arbejdere fastsattes særlige Regler. Til Afgørelse af alle Tvivlsspørgsmaal og til Behandling af Spørgsmaal om Ændring i Overenskomsternes almindelige Bestemmelse nedsattes et særligt Nævn, det endnu bestaaende Overenskomstnævn af 1939, sammensat af Repræsentanter for hver Hovedorganisation og Forligsinstitutionens Formand som Nævnets Formand og Opmand.

Arbejdsgiverforeningen vedtog Forslaget med 565 Stemmer mod 37, og efter Anbefaling af et Formandsmøde og Repræsentantskabsmøde i D. s. F. vedtoges Forslaget ved Urafstemning i de tilsluttede Forbund med 205.095 Stemmer mod 60.704.

Stemmeprocenten var 76,3. Overenskomsten traadte straks i Kraft, og Dyrtidstillægget udbetaltes første Gang den 17. November. Pristallet for Oktober 1939 viste en Stigning til 190, og da de fleste Overenskomster var afsluttet paa Grundlag af et Pristal paa 184, medførte Reguleringen en Lønforhøjelse paa 5,10 Øre, 3,30 Øre og 2,10 Øre pr. Time henholdsvis for Mænd, Kvinder og Ungarbejdere. Den nye Ordning omfattede direkte 350.000 Medlemmer under D. s. F., hvoraf 240.000 var beskæftiget hos Medlemmer af Arbejdsgiverforeningen, og det var saaledes den mest omfattende Overenskomst, der nogensinde var afsluttet mellem de to Hovedorganisationer. Denne og de senere generelle Dyrtidsordninger blev ogsaa normgivende for de uden for Arbejdsgiverforeningen staaende Arbejdsgiverorganisationer og Enkeltvirksomheder saavel som for Statens og Kommunernes Arbejdere og Tjenestemænd og fik derved Betydning for samtlige Lønarbejdere i Landet.

Hovedoverenskomsten af 31. Oktober adskilte sig fra de under den forrige Krig gennemførte Dyrtidsordninger derved, at den helt undlod at regne med et Procenttillæg til Lønningerne, men fastsatte et ensartet Øretillæg pr. Time til alle Lønninger. Man gik ud fra det Synspunkt, at Dyrtiden ramte alle Arbejdere lige haardt, og at disse derfor burde have ensartet Dækning for Prisstigningen. Denne sociale Linie i Lønpolitikken blev fastholdt gennem alle Krigsaar og endog yderligere forstærket gennem de senere gennemførte ekstra Tillæg til lavtlønnede Arbejdere.

Hovedoverenskomsten blev hilst med Tilfredshed i alle Kredse, selv om den, som det fremgaar af Stemmetallene, mødte nogen Modstand i Arbejdsgiver- og Arbejderkredse, men det varede ikke længe, forinden man fra visse Sider med stor Voldsomhed kastede sig over Ordningen og hævdede, at Bestræbelserne for at hindre Inflationen svævede i Luften, saa længe Lønningerne reguleredes efter Pristallet. Denne Kritik steg i Styrke efter Offentliggørelsen af Januar Pristallet 1940, som i Forhold til Oktober Pristallet steg 13 Points til 203 og medførte en Forhøjelse af Dyrtidstillægget med 11,05 Øre pr. Time for Mænd, 7,15 Øre for Kvinder og 4,55 Øre for Ungarbejdere.

Dette turde sikkert have været medvirkende til det Indgreb, der gennem et af Rigsdagen i Marts Maaned vedtaget meget omfattende Lovforslag om Forhøjelse af en Række Forbrugsafgifter skete i den mellem Hovedorganisationerne indgaaede Pristalsregulerings-Aftale samt i alle øvrige Dyrtidsordninger, der var gennemført paa dette Grundlag, idet hverken de nye indirekte eller direkte Skatter maatte medregnes i Pristallet, naar dette anvendtes som Grundlag for Lønregulering. Det samme skulde gælde med Hensyn til Beregningen og Udgiftstallet saavel for Statstjenestemændenes Vedkommende som ogsaa i alle Forhold uden for Statstjenesten, hvor Lønregulering fandt Sted paa Grundlag af Reglerne i Statstjenestemandsloven.

*

Med Danmarks Besættelse den 9. April 1940 opstod en ny Situation for Fagbevægelsen, thi med Henblik paa Erfaringerne med tysk Ordholdenhed stod man mere end skeptisk overfor de tyske Magthaveres Tilsagn om at afholde sig fra ethvert Indgreb i danske Forhold. Man var dog klar over, at Dagens Gerning skulde gøres uanset alle Vanskeligheder, og D. s. F.s Forretningsudvalg, der samledes til Møde den 9. April om Eftermiddagen, besluttede derfor følgende Henvendelse til alle tilsluttede Forbund:

I denne for vort Land og Folk saa dybt alvorlige Time sender D. s. F.s Forretningsudvalg en Hilsen til alle Kammerater ude i Organisationerne.

Med denne Hilsen følger Paalæg om, at vi for Folkets Skyld bevarer Roen og Disciplinen, at vi for vor egen Skyld koldt og nøgternt tager det, som maatte komme, at vi bliver paa vore Pladser og gør Dagens Gerning under de os givne Vilkaar.

Forretningsudvalget gav dermed Udtryk for, at Organisationslivet skulde gaa sin vante Gang, og at enhver fortsat burde bestræbe sig for at virke i den Kammeratskabets Aand, som altid har været Fagbevægelsens Stolthed. Det var et Tegn paa Fagbevægelsens Styrke, at denne Parole uden Vaklen blev fulgt af alle Organisationer og faglige Tillidsmænd Landet over.

April-Pristallet steg fra 203 til 222, og selv om det i Henhold til det i den førnævnte Lov omhandlede Fradrag af Skatte- og Afgiftsforøgelsen skulde nedsættes med 4 Points og Lønningerne derefter reguleres paa Grundlag af et Pristal paa 218, medførte det en Lønforhøjelse paa 12,75 Øre pr. Time for Mænd, 8,25 Øre for Kvinder og 5,25 Øre for Ungarbejdere. Denne stærke Stigning satte ny Fart i Diskussionen om den mellem Hovedorganisationerne indgaaede Dyrtidsordning, der blev Genstand for udførlig Drøftelse i Pressen og hele Offentligheden. Herunder gentoges fra mange Sider Paastanden om, at Erhvervene ikke kunde bære de forøgede Lønudgifter, og det krævedes, at der nu endelig maatte gøres Slut paa dette Kapløb mellem Priser og Lønninger.

Uroen om Pristallet blev yderligere forøget ved, at Hovedorganisationerne ikke var enige om Dagen for Lønforhøjelsens Ikrafttræden. Pristallet blev nemlig offentliggjort den 1. Maj umiddelbart før en Helligdag og kom ganske bag paa Offentligheden og skabte derfor en Del Forvirring, ogsaa i Arbejdsgiverforeningen, hvis Ledelse den 3. Maj udsendte følgende Meddelelse til Medlemmerne:

»Da det nye Pristal blev offentliggjort om Eftermiddagen den 1. Maj umiddelbart før en Helligdag i Tilslutning til Lønningsdagen den 3. Maj, og da visse Forhandlinger om den foreliggende Situation vil kunne forventes at finde Sted, har det ikke været Arbejdsgiverforeningen muligt at udsende nogen Instruks, og der vil derfor ikke i Dag være at foretage Ændringer i Udbetalingerne.

Eventuel Efterregulering vil da, om en saadan maatte komme til at foreligge, kunne finde Sted til næste Lønningsdag.«

Denne Meddelelse fremkaldte givetvis Uro paa Arbejdspladserne, hvor Arbejderne forventede at faa det forhøjede Dyrtidstillæg udbetalt allerede den 3. Maj. For at undgaa unødig Strid som Følge af Arbejdsgiverforeningens Meddelelse udsendte D. s. F.s Forretningsudvalg samme Dag en saalydende Erklæring:

»D. s. F.s Forretningsudvalg har paa et i Dag afholdt Møde drøftet den foreliggende Situation og maa fastslaa, at Hovedoverenskomsten af 31. Oktober 1939 med Dansk Arbejdsgiverforening fortsat er gæl-

dende, og at Regulering i Henhold til denne og det senest fremkomne Pristal skal finde Sted allerede i Dag.

Vi anmoder derfor om Indberetning, saafremt det paagældende Beløb ikke bliver efterbetalt senest Fredag den 10. Maj d. A. Saafremt Overenskomsten ikke skulde blive respekteret, maa Arbejdet desuagtet fortsættes, og D. s. F. vil da foretage de nødvendige Skridt i Henhold til gældende Retsregler.«

Ogsaa Regeringen greb imidlertid ind i Sagen og udsendte den 3. Maj Meddelelse om, at Ministeriets Kriseudvalg vilde udarbejde Forslag vedrørende en særlig Kriselovgivning, bl. a. med Henblik paa følgende Spørgsmaal:

1. Pristalsreguleringstillægget.
2. Fremtidigt Grundlag for Pristallet.
3. Fastlæggelse af Varepriser og andet i Forbindelse hermed.
4. Begrænsning af Selskabers Udbyttebetalinger.
5. Deling af Arbejdet ved Arbejdstids-Nedsættelse.

Mens Arbejdet i Ministeriets Kriseudvalg stod paa, fortsatte den offentlige Debat om Priser og Lønninger med forøget Voldsomhed, og en stor Del af den borgerlige Presse gjorde sig til Talsmand for den Opfattelse, at Ophævelsen af Hovedoverenskomsten var det eneste Spørgsmaal, der forelaa til Behandling, og den var nærmest af den Mening, at Lønsænkningen var det eneste fornødne til Overvindelse af Krisetidens Vanskeligheder.

D. s. F. tog kraftigt til Genmæle mod denne Opfattelse og henviste til, at den samme Presse, der benyttede Prisstigningen som kærkommen Anledning til at falde over Fagbevægelsen og kræve Statsforanstaltninger rettet mod Arbejderne, afviste ethvert Indgreb med Hensyn til Begrænsning af Avancer og Udbytte, der var sikret de private Selskaber og Erhvervsdrivende i Henhold til Reglerne i Bekendtgørelsen af 19. Oktober 1939. Betingelsen for, at man kunde tilslutte sig en af Regeringen foreslaaet Helhedsløsning maatte være Arbejdernes Ligestilling med de øvrige Befolkningsgrupper og en ligelig Fordeling af Byrderne.

Resultatet af Kriseudvalgets Arbejde var Forslag til 9 Kriselove, deriblandt en *Lov om Lønstop,* der ophævede den mellem

Hovedorganisationerne indgaaede Pristalsregulerings-Aftale og fastsatte Januar-Pristallet som det Pristal, der skulde gælde ved Beregningen af de paagældende Lønninger og Tillæg.

Denne Lov traadte i Kraft den 30. Maj, saaledes at Arbejderne fra og med den første Lønningsuge i Juni maatte give Afkald paa Løntillægget i Henhold til April Pristallet.

Pristalsreguleringens Ophævelse viste helt klart, hvor fordrejet Agitationen om Lønreguleringens inflationsskabende Virkninger i Virkeligheden havde været, thi Prisstigningen fortsatte. Med Henblik paa denne Udvikling gav Landbrugsministeren ved Kornlovens Fremsættelse Tilsagn om, at Arbejdslønnen skulde tilpasses efter de forventede højere Brødpriser, et Løfte, som Regeringen indfriede ved det den 19. September fremsatte Lovforslag om Regulering af Arbejdslønninger, der vedtoges af Rigsdagens to Ting og traadte i Kraft den 23. September. Denne Lov forhøjede Dyrtidstillæget for alle Arbejdslønninger under 80 Kr. om Ugen med 6,25 Øre pr. Time for Mænd, 4,15 Øre for Kvinder og 2,60 Øre for Ungarbejdere, og Fagbevægelsen hilste dette Skridt som en omend kun ringe Indrømmelse til de lavest lønnede Arbejdere, men beklagede, at Tillægget kun skulde ydes til Arbejdsfortjenester under 80 Kr. om Ugen og at de daarligst lønnede Arbejdere, nemlig Landarbejderne, blev holdt udenfor Loven, skønt dennes Hensigt netop var at yde en Haandsrækning til de mest trængende. Loven var gældende til 1. Marts 1941 og blev ikke fornyet.

Arbejderne i Land- og Skovbrug opnaaede iøvrigt heller ikke ad overenskomstmæssig Vej at faa Dyrtidstillæg i 1940, idet en i Henhold til Lov af 30. Maj 1940 nedsat Voldgiftsret, der skulde træffe bindende Afgørelse vedrørende Landbrugets Overenskomstforhold, afviste Kravet herom og kun tilkendte Mejeristerne af 1. Lønklasse et Dyrtidstillæg paa 5 Kr. ugentlig.

Et andet vigtigt Led i Rigsdagens Kriselovkompleks var *Lov om midlertidig Fordeling og Regulering af Arbejde*, hvis Hensigt var at fordele de forhaandenværende Arbejdsmuligheder mellem det størst mulige Antal Arbejdere og tilsikrede de heraf berørte Arbejdere delvis Erstatning for det lidte Løntab. Til Dækning af Udgifterne opkrævedes et Bidrag, den saa-

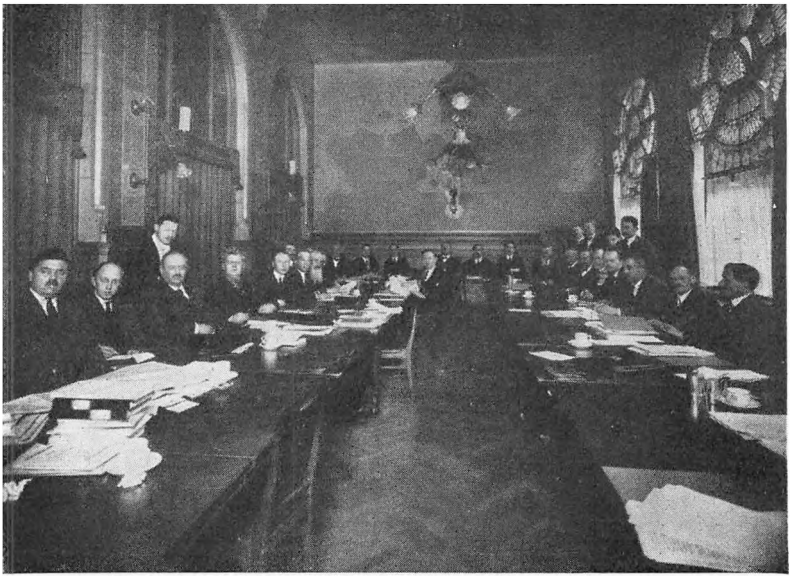

Repræsentantskabsmøde i den faglige Internationale 1926 i Amsterdam.

kaldte Lønskat, paa fra 12 til 192 Kr. aarligt for Lønindtægter paa 1801 Kr. til 6000 Kr. og derover.

Loven var et Bidrag til Løsning af Beskæftigelsesproblemet, men dens Virkninger afsvækkedes i nogen Grad af, at den byggede paa Frivillighedens Princip, dog lykkedes det under Krigen at holde gennemsnitlig 20.000 flere Mand i Arbejde. Tillige betød Loven en betydelig Aflastning af Arbejdsløshedskasserne, der befriedes for at betale Understøttelse til Arbejdere paa Arbejdsfordeling. Loven, der i de følgende Aar blev ændret adskillige Gange, hvorved bl. a. Lønskatten bortfaldt, gav Anledning til et uhyre stort Antal Fortolkningsspørgsmaal, der afgjordes af det i Henhold til Loven nedsatte Arbejdsfordelingsnævn, bestaaende af 3 Repræsentanter for hver Hovedorganisation samt en uhildet Formand. D. s. F. paatog sig et meget stort Arbejde med Lovens Praktisering, og ved at paatage sig de med Loven forbundne Byrder viste Arbejderne en Solidaritet, der var paaskønnelsesværdig set udfra et socialt Synspunkt. Loven var i Kraft indtil 1. April 1946.

Det alvorligste Statsindgreb i 1940 var dog *Lov om Arbejdsforhold,* der skulde sikre Freden paa Arbejdsmarkedet, idet den tvang Arbejdsmarkedets to modstaaende Parter til fredelig Bilæggelse af alle Interessetvister. I den Tvangssituation, Landet befandt sig i efter den 9. April, var en Nyordning af denne Art, for at forhindre fremmed Indblanding i Arbejdsmarkedets Forhold, en Nødvendighed, som ogsaa D. s. F. maatte erkende.

I Henhold til Loven blev der oprettet et Fællesudvalg, et Arbejds- og Forligsnævn samt et Tremandsudvalg til Behandling og Afgørelse af alle Uoverensstemmelser mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Loven blev til under ydre Tryk, og det var en af alle Parter anerkendt Forudsætning for dens Gennemførelse, at den skulde afvikles med Krigsafslutningen, hvad der ogsaa skete i 1945.

I Besættelsens første Aar var Arbejdsløsheden et alvorligt Problem, idet i Gennemsnit for Aaret 1940 24 pCt. af samtlige organiserede Arbejdere var uden Beskæftigelse og man paa Grund af de usikre økonomiske Forhold befrygtede en yderligere Stigning. Imidlertid gik Arbejdsløsheden i 1941 og Aarene fremefter — bortset fra visse Sæsonsvingninger — bestandig tilbage og udgjorde i Gennemsnit for Aarene 1941, 1942, 1943 og 1944 henholdsvis 11,1, 9,1, 6,3 og 4,6 pCt. Aarsagerne hertil maatte navnlig søges i den omfattende Beskæftigelse for tysk Regning, men dansk Betaling, der gav sig Udslag baade i Befæstningsanlæg og Industriproduktion. Samtidig var en Del Arbejdere beskæftiget i Tyskland og Norge, ligesom Produktionen af Erstatningsvarer og indenlandsk Brændsel lagde Beslag paa megen Arbejdskraft. Først i 1945 var der igen Stigning i Arbejdsløsheden, der for hele Aaret gennemsnitlig beløb sig til 8,2 pCt., men den store Arbejdsløshed, man havde regnet med i den første Tid efter Krigens Afslutning, indtraadte dog ikke, og der blev derfor heller ikke Brug for de af Statens Beskæftigelsesudvalg udarbejdede Planer vedrørende Iværksættelse af statslige og kommunale Arbejder. I 1946—47 var Arbejdsløsheden minimal, og i flere Fag bestod en udpræget Mangel paa Arbejdskraft.

OVERENSKOMSTFORNYELSER

Udviklingen paa Overenskomstomraadet i Aarene 1941—45 formede sig nogenlunde ensartet Aar for Aar. D. s. F.s Bestræbelser i denne Tid tog navnlig Sigte paa at værne Arbejdernes Lønstilling og forhindre, at Nedgangen i Levevilkaarene blev større end de faktiske Forhold berettigede til, og i Overensstemmelse hermed satte man fra Fagbevægelsens Side særligt kraftigt ind paa for at bremse Prisstigningen og for at faa Dyrtidstillægget tilpasset efter det stigende Prisniveau.

I alle Besættelsesaar var det Hovedorganisationerne der ved Foraarets Overenskomstsituationer forhandlede om det generelle Dyrtidstillæg, mens Formuleringen af Krav om Ændringer i Overenskomsternes almindelige Bestemmelser og de gældende Tariffer og Priskuranter var overladt til de enkelte Forbund. De modstaaende Arbejdsgiverorganisationer fremsatte deres Modkrav, og da det kun i forholdsvis ringe Omfang lykkedes at opnaa Enighed mellem Parterne ved Underorganisationsforhandlingerne, gik Sagerne til Fællesudvalget, hvor mange Forhold gik i Orden. En Del uafgjorte Overenskomstforhold gik dog videre til Arbejds- og Forligsnævnet, hvor ogsaa det generelle Spørgsmaal om Dyrtidstillægget fandt sin Afgørelse. Arbejds- og Forligsnævnet maatte endvidere flere Gange træffe Afgørelse om den saakaldte August-Regulering, idet Hovedorganisationerne i Løbet af August Maaned til Nævnet kunde fremsætte Begæring om at optage til Prøvelse Spørgsmaalet om, hvorvidt der var indtruffet saadanne Forhold, at der var Anledning til at forandre de i Foraarsmaanederne fastsatte Løntillæg, og denne Bestemmelse blev Aar for Aar af D. s. F. benyttet til at fremsætte Krav om Dyrtidstillæggets Forhøjelse. Det var saaledes en Mængde Arbejdsstof, der gennem alle Besættelsesaar var til Behandling i Fællesudvalget og i Arbejds- og Forligsnævnet, der næsten hele Perioden igennem afholdt ugentlige Møder. Forhandlingerne indenfor disse to Institutioner, først om det generelle Dyrtidstillæg, senere om Fornyelsen af de mange Hundrede Overenskomster,

strakte sig næsten over hele Aaret, og næppe nok var den ene Overenskomstbevægelse afviklet og det sidste Overenskomstforhold bragt i Orden, forinden man maatte tage fat paa den næste Overenskomstsituation. Ogsaa det i Henhold til Lov om Arbejdsforhold oprettede 3-Mandsudvalg, der skulde afgøre alle Spørgsmaal om Løn- og Arbejdsforhold hos Arbejdsgiverne, der ikke var omfattet af en kollektiv Overenskomst, samt afgøre Krav om Oprettelse af Overenskomst, havde nok at gøre og afsagde Kendelser i en lang Række Sager. Disse næsten uafbrudte Lønforhandlinger stillede givetvis ogsaa store Krav til D. s. F. og Forbundets Forhandlere.

Overenskomstnævnet af 1939 spillede ogsaa en vigtig Rolle i disse Aar. Oprindelig skulde det i Henhold til den mellem Hovedorganisationerne indgaaede Overenskomst af 31. Oktober kun afgøre Spørgsmaal om Ændringer i Overenskomsternes almindelige Bestemmelser, som var uden lønmæssig Karakter. Trods Hovedaftalens Ophævelse i 1940 bestemtes det imidlertid i Arbejds- og Forligsnævnets Kendelse af 4. Marts 1941, at Overenskomstnævnet skulde opretholdes med den Opgave at afgøre alle Tvivlsspørgsmaal, der maatte opstaa angaaende det generelle Dyrtidstillæg, og det har siden afgjort en Række Tvivlsspørgsmaal af denne Art, men samtidig truffet mange andre betydningsfulde Afgørelser. Det har saaledes bl. a. i Aarene 1942, 1944 og 1945 medvirket ved Udformningen af de generelle Ordninger vedrørende Skala- og Dyrtidstillæg, der fremstod som Kendelser afsagt af Overenskomstnævnet, samt ydet sin Medvirken til en praktisk Løsning af forskellige andre Spørgsmaal. Direktør Erik Dreyer har lige siden Overenskomstnævnets Oprettelse fungeret som dets Formand.

I Anledning af den fortsatte Prisstigning fremsatte D. s. F. i Februar 1941 Krav om, at Hovedoverenskomstens Reguleringsbestemmelse atter skulde sættes i Kraft og saaledes, at Afkaldet paa Løntillægget i Henhold til Loven af 30. Maj ophævedes. Arbejdsgiverforeningen afviste dette Krav, og Sagen gik til Arbejds- og Forligsnævnet, hvis Formandsskab i Kendelse af 4. Marts forlængede samtlige Overenskomster for et Aar, ophævede Hovedoverenskomsten af 31. Oktober 1939 og

forhøjede Dyrtidstillægget med 18 Øre for Mænd, 11,5 Øre for Kvinder og 7 Øre i Timen for Ungarbejdere under 18 Aar.

I August 1941 afviste Arbejds- og Forligsnævnets Formandsskab det af D. s. F. stillede Krav om Forhøjelse af det generelle Dyrtidstillæg, og som Svar paa denne Kendelse besluttede et den 26. August afholdt Repræsentantskabsmøde i D. s. F. at rette en alvorlig Henstilling til Regeringen om Gennemførelse af en Række Foranstaltninger til Imødegaaelse af den Krise, der havde ramt Arbejderhjemmene. Mødet formulerede et Forslag indeholdende følgende 7 Punkter:

1. at der gennemføres en ubetinget Fastholdelse af Prisniveauet, om fornødent gennem en Skærpelse af »Lov om Priser m. v.«,
2. at der gennemføres en Pristalsudregning, der først og fremmest tager Hensyn til Prisniveauet paa de egentlige Livsfornødenheder og opbygget paa Grundlag af de af Krigen skabte Forhold,
3. at der ydes Arbejderne en Kompensation for de allerede indtraadte Prisstigninger,
4. at »Lov om midlertidige Forbrugsafgifter« enten ændres gennem en væsentlig Nedsættelse af Afgiften, eller at Loven helt bortfalder,
5. at »Lov om midlertidig Regulering og Fordeling af Arbejde« tages op til Revision med Hensyn til Betalingen af Lønskatten,
6. at den nuværende Fordeling af Rabatkort paa visse livsvigtige Fornødenheder udvides til at omfatte flere Personer og tillige udvides til ogsaa at omfatte Beklædningsgenstande og andre nødvendige Varer, og
7. at Kronens Værdi hæves væsentligt i Forhold til fremmed Valuta.

Disse 7 Forslag til en mere retfærdig Fordeling af Tidens Byrder vakte stor Opmærksomhed i Offentligheden og var Genstand for udførlig Omtale i Pressen. Regeringen og de politiske Partier søgte at imødekomme Fagforbundenes Forslag, og der blev gennemført en Række Lovforanstaltninger med det Formaal at skabe større Mulighed end hidtil for Fastholdelse af Priserne. Bl. a. gennemførtes en Ændring af § 2 i Lov om Arbejdsforhold gaaende ud paa, at der til Vejledning for Nævnets Formandsskab ved Afgørelse af generelle Lønspørgsmaal skulde udregnes halvaarlige Særpristal (det saakaldte skrællede Pristal), der tog Hensyn til Prissvingningerne i 4 nærmere præciserede Udgiftsgrupper, der omfattede de egent-

lige Livsfornødenheder. Ogsaa med Hensyn til de øvrige Krav gjorde Regeringen og Lovgivningsmagten visse Indrømmelser, bl. a. gennemførtes en udvidet Tøj- og Rabatordning. Lønskatten ophævedes for alle Arbejdere, der arbejdede under en anerkendt Arbejdsfordelings-Aftale, og bortfaldt helt den 1. April 1942. Selv om disse Indrømmelser ikke fuldt ud dækkede de i D. s. F.s Henvendelse formulerede Krav, bidrog de til at lette Dyrtidens Tryk paa Arbejderhjemmenes haardt anspændte Økonomi.

*

I 1942 skete Fornyelsen af de den 1. Marts udløbende Overenskomster ved en af Arbejds- og Forligsnævnets Formandsskab afsagt Kendelse af 21. Februar, der gav en Forhøjelse af Dyrtidstillægget svarende til 6 Points Stigning i Pristallet, d. v. s. det samme, hvad det skrællede Pristal vilde have givet, hvis det var ført tilbage til Januar 1941 i Stedet for som i Loven fastsat den 1. Juli 1941. Forhøjelsen udgjorde for Mænd over 23 Aar 5 Øre i Timen, for Kvinder 3 Øre i Timen, mens der intet Tillæg ydedes til unge Arbejdere under 23 Aar. Kendelsen indførte nemlig et nyt Alderstrin for Arbejdere under 23 Aar, uanset om de var Forsørgere eller ej, og disse Arbejdere mellem 18 og 23 Aar fik altsaa ved Kendelsen 5 Øre mindre pr. Time i Dyrtidstillæg. D. s. F. var afgjort Modstander af denne Bestemmelse og krævede den ophævet ved de følgende Overenskomstfornyelser.

Arbejderne i Land- og Skovbrug fik ved en senere af Formandsskabet afsagt Kendelse tilkendt samme Forhøjelse af Dyrtidstillægget, dog uden den særlige Aldersgrænse.

Paa Grund af den ringe Prisstigning fra Marts til August afstod D. s. F. fra at stille Krav om en Augustregulering for Industriens Arbejdere, men besluttede dog at kræve højere Dyrtidstillæg for Landarbejdere, der endnu laa bagud i den Henseende. Dette Krav afvistes dog af Formandsskabet.

Ved Udgangen af 1942 blev der optaget Forhandlinger mellem de to Hovedorganisationer om den kommende Overenskomstsituation, og herunder rejste D. s. F. Krav om et særligt

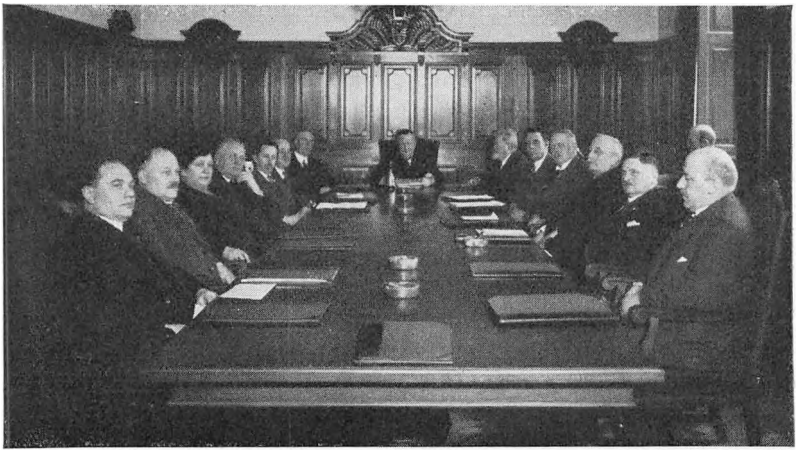

Forretningsudvalget i Vilh. Nygaards Formandsperiode.

Tillæg til de lave Lønninger. Arbejdsgiverne gik ind paa Tanken paa Betingelse af, at man fra Arbejderside undlod at fremsætte Forslag vedrørende Ændringer i Priskuranter og Overenskomsternes almindelige Bestemmelser, saaledes at samtlige Overenskomster blev forlænget til 1. Marts 1944 uden andre Ændringer end et Tillæg til de lave Lønninger og en eventuel Forhøjelse af det generelle Dyrtidstillæg. Paa dette Grundlag førtes saa senere Forhandlinger, der afsluttedes med en af Overenskomstnævnet den 22. December afsagt Kendelse om et Skalatillæg, der for Mænd udgjorde fra 2—7 Øre og standsede ved en Timeløn af 145 Øre i København og 130 Øre i Provinsen, for Kvinder fra 1,3 til 4 Øre pr. Time standsende ved 95 Øre pr. Time i København og 85 Øre i Provinsen. I Fag med Akkordomraader ydedes et Akkordtillæg paa 1 pCt., forsaavidt Fagets Gennemsnitsfortjeneste i Akkord laa paa 2 Kr. eller derunder i Timen excl. Dyrtidstillægget.

Bortset fra Hovedoverenskomsten af Oktober 1939 var det første Gang i Løbet af de sidste 20 Aar, at det lykkedes Hovedorganisationerne at træffe en generel Overenskomstaftale ved frie Forhandlinger og uden at gøre Brug af Forligsinstitutionen, Lovgivningsmagten eller Arbejds- og Forligsnævnet.

I Aftalen af 22. December var som nævnt det generelle Dyrtidstillæg holdt udenfor »Juleordningen«, og da Hovedorganisationerne ikke kunde enes om en Forhøjelse, var det igen Arbejds- og Forligsnævnet eller rettere sagt dets Formandsskab, der maatte træffe Afgørelsen. Resultatet var, at Dyrtidstillægget i Henhold til Kendelsen af 26. Februar 1943 blev forhøjet med 6 Øre for Mænd, 4 Øre for Kvinder og 2,5 Øre for Ungarbejdere.

Ved de i November 1943 indlede Forhandlinger om den kommende Overenskomstsituation nægtede Arbejdsgiverforeningen ganske overraskende at lade Forslag og Forhandlinger vedrørende det generelle Dyrtidstillæg gaa gennem Hovedorganisationerne, og de brød derved med en Praksis, der havde været gældende lige siden Oktober 1939. Følgen var, at samtlige Forbund selv maatte fremsende Forslag ogsaa vedrørende de generelle Krav, som givetvis blev ganske enslydende. Der opnaaedes ikke Enighed hverken ved Underorganisationsforhandlinger eller ved Forhandlingerne under Hovedorganisationernes Medvirken, og da Sagen til Slut kom for Forligsinstitutionen, blev de generelle Krav: Forhøjelse af Dyrtidstillægget, et særligt Lavtlønstillæg og et højere Skifteholdstillæg skilt ud af de enkelte Fags Overenskomstforslag og behandlet samlet for alle Fag. Den af Formandsskabet den 21. Februar 1944 afsagte Kendelse gav en større Forhøjelse af Dyrtidstillægget, end Pristallet berettigede til, nemlig 5 Øre pr. Time for Mænd og 3,25 Øre for Kvinder, hvad der aabenbart skete under Hensyn til den store Indtægtsstigning, andre Befolkningsgrupper havde opnaaet, men Kravet om Lavtlønstillæg afvistes, og Spørgsmaalet om forhøjet Skifteholdsbetaling henvistes til Behandling i et særligt Udvalg.

Ingen af Parterne var tilfredse med denne Afgørelse. Arbejdsgiverne protesterede imod, at Formandsskabet ikke havde fulgt Pristallet, der dog skulde være vejledende for Nævnet, og i Arbejderkredse var Utilfredsheden endnu større, hvad der kom til Udtryk i en Strøm af Resolutioner, der protesterede mod Arbejdsgiverforeningens Nej-Politik og mod Formandsskabets Afgørelse, krævede Ophævelse af Lov om Ar-

bejdsforhold og Genindførelse af Hovedaftalen af 31. Oktober 1939. D. s. F.s Repræsentantskab tog den 19. Maj 1944 ogsaa Stilling til Sagen og vedtog følgende Beslutning:

»Efter den givne Redegørelse for den faktiske Lønudvikling bemyndiger Repræsentantskabet De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg til i August d. A. — naar Lønsagen paany kan bringes til Behandling og Afgørelse — at rejse Krav om en Lønstigning, som særlig tager Hensyn til de Arbejdere, der ikke har haft Mulighed for at faa Andel i Konjunkturstigningen.«

D. s. F. indbragte dog ikke Lønspørgsmaalet for Arbejds- og Forligsnævnet, men optog i August Maaned direkte Forhandlinger med Arbejdsgiverforeningen, da man mente, at begge Parter vilde være bedst tjent med en frivillig Ordning. Forhandlingerne resulterede i en Aftale om et nyt Skalatillæg, der igen fremtraadte som en af Overenskomstnævnet afsagt Kendelse af 24. August 1944. I Henhold hertil blev der ydet et Ekstratillæg paa 3 til 15 Øre i Timen for Mænd, fra 3 til 11 Øre for Kvinder og fra 2 til 4 Øre for Ungarbejdere, gradueret efter Timefortjenesternes Størrelse, for Mænd i København og Provinsen dog ikke udover en Timefortjeneste paa henholdsvis 250 og 230 Øre, for Kvinder ikke udover henholdvis 167 og 153 Øre. Landbrugets Arbejdere fik senere tilkendt en Lønforhøjelse paa Linie hermed.

Den 3. Marts 1945 traf Arbejds- og Forligsnævnets Formandsskab for 6. Gang Afgørelse om det generelle Dyrtidstillægs Størrelse. D. s. F. havde krævet en Forhøjelse af Dyrtidstillægget med 22,5, 15 og 7,5 Øre i Timen for henholdsvis Mænd, Kvinder og Ungarbejdere, hvilket svarede til, hvad Arbejderne skulde have haft i Dyrtidstillæg, hvis Hovedoverenskomsten stadig havde været i Kraft, og dette Krav stilledes ganske uafhængig af Pristallet for Januar 1945, der kun for det saakaldte skrællede Pristals Vedkommende viste en mindre Stigning. Arbejdsgiverforeningen var derimod af den Opfattelse, at der ikke i Pristallet var nogen som helst Basis for en Forhøjelse, og Sagen gik derefter til Arbejds- og Forligsnævnet, hvis Formandsskab i sin Kendelse forhøjede Dyrtids-

tillægget med 8 Øre i Timen for Mænd, 6 Øre for Kvinder og 2,5 Øre for Ungarbejdere.

Ogsaa i August samme Aar undlod D. s. F. ligesom i det foregaaende Aar at rejse Lønsagen for Arbejds- og Forligsnævnet, navnlig af den Grund, at Prisniveauet siden 3. Marts ikke var undergaaet væsentlige Forandringer, og Nævnets Formandsskab i sin Vurdering af Lønspørgsmaalet givetvis til en vis Grad var tvunget til at tage Hensyn til Prisudviklingen. Man søgte derfor igen direkte Forhandling med Arbejdsgiverforeningen, der ganske vist var indstillet paa at naa frem til en frivillig Ordning, men var meget betænkelig ved at gaa med til større Lønforhøjelser. Forhandlingerne var meget langvarige, og først efter at Regeringen, der i sin Trontale efter Landets Befrielse havde udtalt sig for at tilstræbe en Genoprettelse af Reallønnen fra før Krigen, havde interveneret, lykkedes det at komme over det døde Punkt, og den 21. August opnaaedes der saa Enighed om en generel Lønordning, der udover de allerede ydede Dyrtids- og Skalatillæg gav et ekstraordinært Dyrtidstillæg pr. Time paa 15 Øre for Mænd, 10 Øre for Kvinder og 5 Øre for Ungarbejdere. Overenskomstnævnet havde ogsaa i dette Tilfælde medvirket til Ordningens endelige Udformning. Det samlede Dyrtidstillæg kom derved op paa 73,15 Øre for Mænd, 47,2 Øre for Kvinder og 25,65 Øre for Ungarbejdere, men Mænd og Kvinder mellem 18 og 23 Aar havde stadig 5 Øre mindre i Dyrtidstillæg, og denne Aldersgrænse blev først ophævet ved Overenskomstfornyelserne i 1946.

Hovedorganisationerne udtalte, at det vilde have været heldigst at genskabe Reallønnen gennem en Sænkning af Prisniveauet, og ikke ved Lønforhøjelse, men da man erkendte, at der vilde hengaa nogen Tid, forinden et Prisfald kunde slaa igennem, var man enedes om det ekstraordinære Dyrtidstillæg.

———

Under Besættelsen var det saaledes to store faglige Situationer, der skulde afvikles hvert Aar, og forud for Afgørelsen af det generelle Lønspørgsmaal gik i Reglen en omfattende og til Tider voldsom offentlig Debat om Pris- og Lønudviklingen, hvorunder D. s. F. slog kraftigt til Lyd for Arbejdernes Syns-

punkter, hvad der i høj Grad bidrog til at skabe et Stemningsomsving i den offentlige Mening og bane Vej for de skete Lønfremstød. D. s. F.s Standpunkt var, at Arbejderne havde baaret en uforholdsmæssig stor Del af Krigens Byrder, at de andre Befolkningsgrupper havde haft en langt større Indtægtsstigning, og at Arbejderne derfor havde Krav paa Genoprettelse af Reallønnen. Til Støtte for dette Standpunkt fremførtes senere ogsaa Spørgsmaalet om de indtraadte Kvalitetsforringelser af en Række Varer, som Pristallet ikke tog Hensyn til. Fra borgerlig Side og fra Arbejdsgiverside hævdedes derimod stadig, at Arbejderne ikke var forfordelte, og at Prisstigningerne overvejende skyldtes de stadig stigende Lønninger, skønt netop Pristalsreguleringens Ophævelse i Maj 1940 viste, at Priserne fortsatte deres Stigning helt hen til Midten af 1942, uden at Lønningerne opviste nævneværdig Opgang i dette Tidsrum. Følgen var, at Reallønnen i 1941 var sunket ca. 20 pCt. i Forhold til Lønnen før Krigen. Fra Juli 1942 lykkedes det saa nogenlunde at stabilisere Prisniveauet, og fra det Tidspunkt og indtil April 1945 steg Pristallet kun fra 283 til 291. De i samme Tidsrum gennemførte Lønforhøjelser bevirkede, at Reallønnen i Gennemsnit for samtlige Arbejdere i hele Landet i April 1943 var steget til 87 pCt., i April 1944 til 90 pCt. og i April 1945 til 94 pCt., for saa efter Lønreguleringen i August 1945 at naa op til 102 pCt. Denne Lønudvikling skyldtes dog ikke udelukkende de opnaaede Dyrtids- og Lavtlønstillæg, men ogsaa Lønstigning som Følge af de gode Konjunkturer, og Lønstigningen som Helhed var ikke ligelig fordelt paa alle Arbejdergrupper, idet den sociale Linie i Lønpolitikken, som maalbevidst fulgtes af D. s. F., gav de lavtlønnede mandlige Arbejdere samt Kvinderne større Lønforhøjelse end de faglærte Arbejdere. Navnlig Landarbejderne profiterede af denne Lønpolitik og opnaaede større Lønstigning end nogen anden Arbejdergruppe.

Et andet Fremstød af lønmæssig Karakter var den i Marts 1945 gennemførte Lovanordning, der sikrede de Arbejdere, der arbejdede paa indskrænket Tid, $^4/_5$ af vedkommende Fags Gennemsnitsfortjeneste for de af Ugens Dage, hvor der ikke arbej-

dedes, mens der for de helt arbejdsløse gennemførtes en Ordning med forhøjet Understøttelse, Huslejehjælp og Børnetillæg, der ligeledes bragte den samlede Understøttelse op paa 4/5 af Fagets Gennemsnitsfortjeneste.

Lønproblemet var dog ikke det eneste, der beskæftigede D. s. F. i disse Aar. Mange andre Spørgsmaal maatte tages op til Behandling, og D. s. F.s Ledelse stod ofte over for Nødvendigheden af at tage Stilling til Problemer, der krævede en øjeblikkelig Afgørelse, og som den derfor selv maatte tage Ansvaret for. Af større Spørgsmaal, som D. s. F. arbejdede med i disse Aar, skal kun nævnes enkelte, saasom Lønudbetaling under Luftalarm, Fabriksluftværn og Sabotagevagter, Betaling for Forskydning af Arbejdstiden som Følge af Elektricitetsrestriktionerne paa Fyn og i Jylland samt Produktion og Fordeling af Arbejdstøj. Om alle disse Spørgsmaal var det efter langvarige Forhandlinger med de interesserede Parter og Myndighederne muligt at tilvejebringe en for Arbejderne antagelig Løsning.

Endvidere maa i denne Forbindelse henvises til den Indsats, som Fagbevægelsens Repræsentanter saa at sige daglig øvede inden for de mange Udvalg og Nævn, der blev skabt under Krigen, saavel som ved Administrationen af de mange nye Love. Repræsentanter for D. s. F. medvirkede bl. a. ogsaa ved den Pris- og Lønkontrol med visse Arbejder for udenlandsk Regning, som fandt Sted i Henhold til en herom vedtaget Lov af Maj 1943. Baade dette Arbejde og Virksomheden paa andre Omraader af D. s. F.'s omfattende og vidt forgrenede Arbejdsfelt indeholdt store Muligheder for at gøre Arbejdernes Interesser gældende.

ULOVLIGE STREJKER

Et af Formaalene med Hovedoverenskomsten af 31. Oktober 1939 var som allerede nævnt at skabe fornøden Arbejdsro for Erhvervslivet. Ogsaa Lov om Arbejdsforhold tog Sigte herpaa, idet den indeholdt Forbud mod Strejker og Lockouter af en-

hver Art, der altsaa var ulovlige. Men selv om saavel Hovedoverenskomsten som Loven bidrog til en Fredeliggørelse af Arbejdsmarkedet, forekom der i disse Aar alligevel talrige Arbejdsstandsninger paa en Række Virksomheder Landet over, der blev etableret uden om de ansvarlige Organisationer. D. s. F. tog bestemt Afstand fra disse Konflikter og advarede gentagne Gange sine Organisationer og Medlemmer mod at følge de i Reglen af uansvarlige Personer udstedte Opfordringer til Arbejdsstandsning. Konflikterne var dog kun undtagelsesvis af længere Varighed og fandt deres Afslutning dels ved Forhandling under Hovedorganisationernes Medvirken, dels i Den faste Voldgiftsret.

En af Krigstiden affødt Konfliktaarsag var de saakaldte »Telefonbomber«, der i de første Maaneder af 1944 saa at sige var en dagligdags Foreteelse. En Række industrielle Virksomheder fik telefonisk Meddelelse om, at der var henlagt Bomber i Arbejdslokalerne, saaledes at en Eksplosion kunde forventes, og selv om det i saa godt som alle Tilfælde viste sig, at det netop kun drejede sig om »Telefonbomber«, maatte Arbejdet dog afbrydes, indtil Undersøgelse havde fundet Sted. Det herved opstaaede Løntab fremkaldte Utilfredshed hos de paagældende Arbejdere og førte i mange Tilfælde til Arbejdsstandsninger med Krav om Erstatning for Tab af Arbejdsfortjeneste, men der opnaaedes gennem langvarige Forhandlinger omsider en Ordning vedrørende delvis Godtgørelse for Tab af Arbejdsfortjeneste.

Det viste sig iøvrigt ved de foretagne Politiundersøgelser, at det i nogle Tilfælde var Virksomhedens Lærlinge, der paa denne Maade søgte at skaffe sig mere Fritid.

FOLKESTREJKER

Tidens Usikkerhed og Uro og den langvarige Besættelse skabte stigende Irritation og Utaalmodighed i Befolkningen samt Gnidninger mellem denne og den tyske Værnemagt, der ofte fik Udløsning gennem uoverlagte Handlinger fra begge

Sider. I Sommeren 1943 forekom der talrige Strejker rundt om i Landet og flere saakaldte Folkestrejker i Odense og enkelte jyske Byer, og Situationen blev stadig mere tilspidset. De fra forskellige Sider foretagne Skridt for at imødegaa Uroen og Arbejdsstandsningerne virkede dog beroligende paa Stemningen, men saa kom de tyske Myndigheders Ultimatum til den danske Regering, som denne afviste. Tyskerne erklærede derefter den 29. August 1943 Undtagelsestilstand i hele Landet, og Regeringen traadte samme Dag tilbage.

Ligesom alle andre ansvarlige Kredse stod D. s. F. dengang bag Regeringen og de samarbejdende politiske Partier og billigede det af disse indtagne Standpunkt. Til Gengæld kunde D. s. F. efter Regeringens Tilbagetræden hos de samarbejdende Partier og de administrerende Myndigheder, der under de daværende Forhold havde det højeste Ansvar, altid paaregne Lydhørhed for Arbejdernes Krav, og Fagbevægelsen kunde ikke mindst paaregne ubetinget Støtte fra det socialdemokratiske Parti, hvis Repræsentanter iøvrigt under hele Besættelsen ydede fremragende og anerkendelsesværdig Bistand til Gennemførelsen af de forskellige sociale Foranstaltninger og ligeledes paa enhver Maade støttede Arbejdernes Lønkrav. Fagbevægelsen og Socialdemokratiet følte sig som en Enhed og handlede derefter.

Af andre større Strejkebevægelser i Besættelsestiden maa ganske særlig nævnes Generalstrejken i København, der iøvrigt ogsaa bredte sig til en Række andre Byer. Den Begivenhed, der gav Stødet til denne Strejke, var et af den tyske Overkommando den 26. Juni 1944 udstedt Udgangsforbud fra Kl. 20. Dette Dekret, der lukkede Folk inde i den bedste Tid paa Aaret, fremkaldte stor Harme i Befolkningen, og Arbejderne besvarede dette Overgreb med at forlade Arbejdet ved Middagstid. Den 29. Juni ændredes Spærretiden saa til at indtræde samtidig med Mørklægningstiden, men denne lille Indrømmelse virkede ikke beroligende paa Befolkningen, der var kommet i Oprør, og ganske spontant udbrød saa den 30. Juni en Generalstrejke, der standsede enhver Art Virksomhed i hele Byen, samtidig med at Tyskerne lukkede for Gas, Vand og Elektri-

citet. Strejken, der var en Tilkendegivelse fra den samlede Befolknings Side og viste Styrken i det nationale Sammenhold, blev bragt til Ophør den 3. Juli efter Indgreb fra ansvarlige Personer og de førende Erhvervsorganisationer, derunder ogsaa D. s. F. Befolkningen oplevede nogle skæbnesvangre Dage, og Strejken krævede mange Ofre.

En anden Generalstrejke omfattende hele Landet, der dog kun varede 1½ Dag, udbrød den 19. September 1944 som Protest mod Opløsningen af Politiet, der fik saa sørgelige Følger for den almindelige Retssikkerhed. Arbejderbevægelsens 3 Hovedorganisationer, Socialdemokratiet, Det kooperative Fællesforbund og De samvirkende Fagforbund nedlagde en alvorlig Protest mod dette Indgreb i danske Forhold og mod Deportationen af danske Politifolk til Tyskland.

— — —

Gennem Besættelsestiden støttede D. s. F. de samarbejdende politiske Partiers Politik, der tog Sigte paa at skaane Befolkningen mest mulig. Dette krævede til Tider en vis Resignation og Eftergivenhed fra Arbejdernes Side, men det kan siges, at Arbejderne med disse Ofre købte sig fri af Nazismen, thi Opretholdelsen af Samarbejdet mellem de førende politiske Partier berøvede de danske Nazister den sidste Mulighed for at komme til Magten. Da den danske Samlingsregering den 29. August 1943 omsider maatte vige for den tyske Besættelsesmagts Tryk, var nemlig de hjemlige Nazisters Antal skrumpet saa stærkt ind, at der ikke mere kunde være Tale om Dannelsen af en nazistisk Regering. Gennem sin forstaaende Holdning ved Løsningen af den Tids mange vanskelige Problemer bidrog D. s. F. til at fremme og underbygge det nationale Samarbejde, uden dog at forsømme nogen Lejlighed til at varetage Arbejdernes økonomiske og sociale Interesser.

Et Vidnesbyrd om, at dette i det store og hele skete paa tilfredsstillende Maade, og at det derved i denne bevægede Periode var muligt at bevare Tillidsforholdet mellem Medlemmerne og Organisationerne og deres Ledelse, var det stigende Antal Arbejdere og Organisationer, der sluttede op om D. s. F., hvis Medlemstal fra 1939 til 1945 steg fra 500.337 til 604.319.

EFTER BEFRIELSEN

Den 30. Maj 1945 kunde D. s. F.'s Repræsentantskab for første Gang samles under frie Forhold og tale frit ud om Tingene. Forhandlingerne paa Mødet formede sig ikke blot som en Vurdering af Virksomheden i selve Beretningsperioden, men derudover ogsaa af den førte Politik i hele Besættelsestiden, der fik almindelig Tilslutning. Med alle Stemmer mod een vedtog Repræsentantskabet en af Forretningsudvalget stillet Resolution, der indeholdt følgende Krav:

1. Genrejsning af Reallønnen til samme Niveau som i 1939 og derefter en yderligere Forbedring af denne. Dette søges naaet dels ved Lønforbedringer og dels ved Prisfald.

Gennemførelse af Rationering paa alle livsvigtige Forbrugsvarer under en saadan Form, at der først og fremmest tages Hensyn til den Mangel paa Beklædning, Linned, Fodtøj o. l., som er raadende hos Arbejdere og Smaakaarsfolk som Følge af disse Befolkningsgruppers manglende Købeevne under Krigen.

Arbejdere og Smaakaarsfolk maa sikres en væsentlig Andel i de nye Varer, saaledes at den Prisfordyrelse, Vareforringelserne har medført, hurtigt skaffes af Vejen.

2. Ophævelse af Lov om Arbejdsforhold, saaledes at der paany bliver Aktionsret. — Genindførelse af Forligsinstitutionen, saaledes at der i Henhold til Lov om Arbejdsforhold kun færdigbehandles de Sager, hvis Forhandling staar i Forbindelse med Dyrtidskendelsen af 3. Marts d. A.

3. Revision af Lov om Mægling i Arbejdsstridigheder, saaledes at der skabes bedre Muligheder for en tilstrækkelig dybtgaaende Behandling af Overenskomststoffet ved kommende Forhandlinger. En saadan Revision søges foretaget saa hurtigt som muligt og bør være færdigbehandlet inden Paabegyndelsen af næste Overenskomstsituation.

Gennemførelse af en Revision af Sociallovgivningen i Overensstemmelse med Socialdemokratiets Efterkrigstidsprogram og den Revision af Fabriklovgivningen, der i Besættelsesaarene har maattet opsættes.

4. Tillidsmandsinstitutionen skal udbygges inden for alle Virksomheder, der beskæftiger Lønarbejdere, og Arbejdernes Indsigt i Bedrifterne maa sikres. Til dette Formaal har Arbejderbevægelsen nedsat et Udvalg, som vil fremkomme med Krav over for Regeringen om en Lovgivning paa dette Omraade.

5. I Overensstemmelse med Socialdemokratiets Efterkrigstidsprogram og under Henvisning til Statsministerens Programtale ved Rigs-

Demonstration i Rigsdagsgaarden.
I Foraaret 1947 var det Mode at strejke og demonstrere til Rigsdagen. Her er en Kartoffel-Demonstration den 22. Maj 1947.

dagens Aabning forventer Repræsentantskabet, at Regeringen og alle offentlige Myndigheder vil iværksætte Beskæftigelse i videst muligt Omfang ved Udnyttelse af Erhvervslivets Muligheder og ved statslige og kommunale Foranstaltninger. Der kræves fuld tarifmæssig Betaling og iøvrigt rimelige Arbejdsvilkaar.

6. Som et Led i Bestræbelserne for fuld Beskæftigelse peger Repræsentantskabet paa en Nedsættelse af Arbejdstiden (eventuelt ved Week-end uden Forlængelse af den daglige Arbejdstid), herunder Nedsættelse af Arbejdstiden i Landbrug, Gartneri og Søfart, og paa en Udbygning af Ferielovgivningen.

Repræsentantskabet tilsiger Regeringen sin fulde Støtte til med Henblik paa fuld Beskæftigelse at gennemføre en effektiv Kontrol med det økonomiske Liv, en Kontrol, der hindrer unaturlige Prisdannelser, Avancer og Udbytte — en statslig Kontrol, der i Forbindelse med Erhvervslivet lægger Vægten paa samfundsmæssig Produktion og paa Skabelse af social og økonomisk Tryghed for hele den danske Befolkning.

Dermed var Retningslinierne for D. s. F.'s fremtidige Virksomhed trukket op, og allerede samme Aar blev enkelte af disse Krav gennemført. Ved de store Lønfremstød i Marts og

August 1945 lykkedes det som allerede omtalt at faa genrejst Reallønnen til samme Niveau som i 1939, i hvert Fald for Størstedelen af Landets Arbejdere, og ligeledes ophørte Lov om Arbejdsforhold ved dens Udløb den 1. November samtidig med, at den fagretslige Stilling fra før Krigen genoprettedes ved, at Forligsmandsloven igen traadte i Kraft med den Ændring, at der udnævntes en Række Mæglingsmænd, der skal bistaa Forligsmanden med Forhandlingerne. De i Resolutionen nævnte økonomiske og sociale Spørgsmaal, hvis Løsning skulde ske ad Lovgivningens Vej, kunde derimod paa Grund af den politiske Konstellation efter Befrielsen ikke tages op af Samlingsregeringen, og efter Valget den 30. Oktober og den deraf følgende Svækkelse af Arbejderklassens politiske Indflydelse var Muligheden for en politisk Løsning givetvis betydelig forringet.

Den kommunistiske Splittelse af den politiske Arbejderbevægelse og den deraf følgende Forskydning i Partistillingen paa Rigsdagen resulterede iøvrigt i en Forringelse af Understøttelsen ved Arbejdsfordeling og Arbejdsløshed. Endvidere benyttede Venstreregeringen den ændrede politiske Magtstilling efter Folketingsvalget til Nedskæring af Arbejdsløshedsunderstøttelsen, men den nøjedes dog ikke hermed, men gik senere et Skridt videre og nægtede at forlænge Arbejdsfordelingsloven og Overarbejdsloven. Den meningsløse Splittelse af Arbejdernes politiske Enhed gav Arbejderbevægelsens Modstandere en længe ventet Chance, som de udnyttede i fuld Udstrækning.

— — —

I Besættelsestiden havde D. s. F. altid fremført Kravene vedrørende det generelle Dyrtidstillæg paa samtlige Forbunds Vegne, men denne af de særlige Forhold affødte Ordning vakte ikke udelt Tilfredshed i Fagene, og som Aarene gik, krævede Forbundene med stadig større Styrke at blive stillet frit og selv faa Lov til at prøve, i hvilken Udstrækning de var i Stand til at udnytte de inden for deres Fagomraader eventuelt bestaaende Muligheder og faa rettet en Del Bestemmelser i Overenskomsterne, der var kommet ud af Niveau paa Grund af

de noget summariske Afgørelser i de store Overenskomstsituationer, der ikke altid gav Mulighed for en udtømmende Behandling af de mange Detailspørgsmaal. Inden for D. s. F. mente man forud for Overenskomstsituationen i 1946 at burde tage Hensyn til dette Ønske hos langt de fleste Forbund, der derfor i Henhold til D. s. F.'s Love og de gældende Forhandlingsregler blev stillet frit med Hensyn til Kravenes Formulering og Forhandlingerne i Underorganisationerne.

De Krav, der i 1946 blev stillet fra Forbundenes Side, varierede fra Fag til Fag, men gik i Hovedtrækkene ud paa Lønforhøjelser, Indregning af Skalatillæggene i Grundlønningerne, Udbygning af Tillidsmandsinstitutionen og Ændring og Forbedring af en Række Bestemmelser i Overenskomsterne. Dansk Arbejdsmandsforbund krævede for sine mange Overenskomster desuden ogsaa Indregning af det generelle Dyrtidstillæg i den faste Løn. Det var disse Spørgsmaal, der stod i Forhandlingernes Midtpunkt, mens de jævnsides hermed rejste Krav om kortere Arbejdstid og længere Ferie henholdsvis højere Feriegodtgørelse ikke kom til at spille nogen nævneværdig Rolle under Forhandlingerne.

Ved Underorganisationsforhandlingerne henholdsvis ved de senere Forhandlinger under Hovedorganisationernes Medvirken lykkedes det at komme til Enighed i en Række Fag, og i Begyndelsen af Marts var Overenskomsterne bragt i Orden for Halvdelen af de 240.000 Arbejdere, der beskæftigedes hos Medlemmer af Arbejdsgiverforeningen.

De fleste af de Fag, hvor der endnu ikke var opnaaet Enighed, fremsendte nu 1. Strejkevarsel og til Dels ogsaa 2. Varsel. Dette kaldte saa Forligsinstitutionen frem, som dermed for første Gang efter mange Aars Forløb atter traadte i Funktion, og ved Forhandlingerne i Forligsinstitutionen kom Overenskomstforholdene i Orden for yderligere en Række Fag, og for de resterende Fag vedtog man at udskyde Strejkernes Ikrafttræden indtil videre for at skabe Muligheder for et Forlig.

Det var navnlig Fornyelsen af Arbejdsmændenes Overenskomster, der voldte Vanskeligheder. Dansk Arbejdsmandsforbund stod stejlt paa de stillede Lønkrav, og da Arbejdsgiverne

kun vilde gøre de samme Indrømmelser, som de faglærte Arbejdere havde faaet, gik Forhandlingerne i Haardknude, som heller ikke Forligsinstitutionens Formand, Direktør Dreyer, formaaede at løse. Den 16. April udsendte han Meddelelse om, at han havde opgivet at stille et Mæglingsforslag, og at Forhandlingerne var afsluttet, og de varslede Strejker traadte derefter i Kraft den 23. April om Morgenen. Da Forbundet allerede havde fremsendt 1. Strejkevarsel for samtlige Overenskomster, kunde Konflikten med en Uges Varsel udvides til at omfatte alle Arbejdsmænd inden for Arbejdsgiverforeningens Omraade, men dette skete dog ikke.

Foruden Dansk Arbejdsmandsforbunds ca. 30.000 konfliktberørte Medlemmer omfattede Strejkerne omkring 10.000 Arbejdere i andre Fag, men for disse Fags Vedkommende drejede det sig ikke om landsomfattende Overenskomster, men kun om lokalt eller branchemæssigt begrænsede Omraader, der kun berørte en Del af de paagældende Forbunds Medlemmer.

*

Et af de Overenskomstforhold, der ikke var i Orden, var Dansk Slagteriarbejderforbunds Overenskomst med Privat- og Andelsslagterierne. Et Forslag til ny Overenskomst, hvorom der var opnaaet Enighed mellem Parterne, blev vedtaget af Slagterierne, men forkastet af Slagteriarbejderne, som derefter Paaskelørdag den 20. April etablerede Arbejdsstandsning. Den 26. April stillede Forligsmanden et Mæglingsforslag, som Slagteriarbejderforbundets Ledelse gik stærkt ind for, men som Arbejderne forkastede med endnu større Majoritet end det første Forslag, hvad der hovedsagelig skyldtes, at Slagteriarbejderne paa denne Maade vilde demonstrere deres Solidaritet med de strejkende Arbejdsmænd.

Efter Mæglingsforslagets Forkastelse forventede man straks et Statsindgreb i Form af Mæglingsforslagets Ophøjelse til Lov. Sagen behandledes paa flere Ministermøder, men Regeringen syntes noget usikker og tøvende, og først den 8. Maj fremsattes det ventede Lovforslag, der den 10. Maj 1946 vedtoges baade i Folketing og Landsting.

D. s. F. afviste dette Statsindgreb og foreslog at henvise Slagteriarbejderkonflikten til ny Mægling, evt. at stille Sagen i Bero, for dermed at skaffe Mulighed for en samlet Løsning af Konfliktsituationen, og i Overensstemmelse hermed stemte Socialdemokraterne og Kommunisterne i Rigsdagen mod Forslaget, Socialdemokraterne med den Begrundelse, at man ikke ansaa alle Forligsmuligheder for udtømte.

Angaaende de øvrige Strejker stillede Forligsmanden den 13. Maj et Mæglingsforslag, som blev vedtaget ved Afstemning i de heraf berørte 15 Forbund, men Arbejdsgiverne forkastede Forslaget under Henvisning til Nødvendigheden af at holde Omkostningsniveauet nede og den Omstændighed, at de Overenskomster, der allerede var afsluttet med de faglærte Arbejdere, gav disse lavere Løntillæg end de Lønforbedringer, Mæglingsforslaget tilkendte Arbejdsmændene.

Der var til at begynde med nogen Tvivl om, hvorvidt Regeringen straks vilde fremsætte Lovforslag om Mæglingsforslagets Ophøjelse til Lov, men allerede den 23. Maj foretoges det nye Statsindgreb, idet Folketinget og Landstinget vedtog det af Regeringen samme Dag fremsatte Lovforslag, der paabød Arbejdets Genoptagelse senest Mandag den 27. Maj ud fra det Synspunkt, at der var overhængende Fare for en Storkonflikt, som det var i Samfundets Interesse at afværge, stemte ogsaa Socialdemokratiets Repræsentanter paa Rigsdagen for Loven. Nævnte Dag blev Arbejdet genoptaget over hele Linien, og ved Mæglingsforslagets Ophøjelse til Lov var alle Marts-Overenskomsterne bragt i Orden. Tilbage stod derefter kun Overenskomsterne for Land- og Skovbrug samt Mejerierne, der afsluttedes med et af Forligsmanden stillet Mæglingsforslag, der vedtoges af begge Parter. Landarbejderne opnaaede samme Løntillæg som de øvrige Arbejdere, og mens man hidtil havde skelnet mellem Løn og Dyrtidstillæg, indførte Mæglingsforslaget sammenlagte Lønninger, indeholdende alle Tillæggene.

Siden April 1939 var de overenskomstmæssige Lønsatser for Landarbejdere paa Tidløn derved steget med 104 til 125 pCt. og for Akkordarbejdere med gennemsnitlig 100 pCt. Foruden

en Række andre Forbedringer opnaaedes en Nedsættelse af Arbejdstiden fra 2800 til 2600 Timer aarligt.

Arbejdskonflikterne og Statsindgrebene fik for saavidt et Efterspil, som Det radikale Venstre kort efter Overenskomstsituationens Afvikling i 1946 paa Rigsdagen fremsatte et Lovforslag om Indførelse af tvungen Voldgift, som dog syltedes i et nedsat Folketingsudvalg.

*

Resultatet af Aarets omskiftende Overenskomstbevægelse var en almindelig Lønforhøjelse samt en Række andre Forbedringer, mens det ikke lykkedes at trænge igennem med de mere principielle Krav vedrørende Arbejdstid og Ferie. For de faglærte Arbejdere opnaaedes en Lønforhøjelse paa gennemsnitlig 8 Øre pr. Time, lidt mere for de ufaglærte Arbejdere og gennemsnitlig 6—7 Øre i Timen for Kvinder. Herefter var Lønstillingen den, at mandlige Arbejdere for April Kvartal 1946 i Gennemsnit havde opnaaet en Timefortjeneste paa 260 Øre mod 160 Øre i samme Kvartal 1939. For Kvinderne var den gennemsnitlige Fortjeneste tilsvarende 173 Øre mod 96 Øre i 1939. Lønstigningen udgjorde saaledes for Mænd 66 pCt. og for Kvinder 80 pCt. Maalt med Pristallets Stigning paa 57 pCt. gav dette en Realløn i Forhold til April Kvartal (1939 = 100) paa 106 for mandlige Arbejdere og 115 for kvindelige Arbejdere.

Næsten alle Overenskomster sluttedes paa 2 Aar med Pristalsregulering, saaledes at de gældende Dyrtidstillæg hver 1. Marts eller 1. September skulde reguleres i saavel op- som nedadgaaende Retning med 5 Øre i Timen for Mænd, 3,3 Øre for Kvinder og 2 Øre for Ungarbejdere under 18 Aar for hver fulde 6 Points Ændring i Pristallet, og da Juli-Pristallet 1947 viste en Stigning paa 7 Points siden Overenskomsternes Fornyelse i Foraaret 1946, blev Dyrtidstillægget pr. 1. September forhøjet med de her nævnte Ørebeløb. Mæglingsforslaget ophævede den hidtil gældende Aldersgrænse for Arbejdere under 23 Aar, der dermed fik 5 Øre mere i Timen, end Arbejdere over 23 Aar opnaaede.

PROTESTSTREJKER

Allerede forinden Rigsdagens Beslutning om Ophøjelse til Lov af Forligsmandens Mæglingsforslag i Slagteriarbejderstrejken forelaa, havde man fra kommunistisk Side truet med Generalstrejke i Tilfælde af en saadan Vedtagelse, og i Løbet af den 11. Maj søgte man uden om Organisationerne at omsætte denne Trusel i Handling ved at provokere Arbejdsstandsninger i København og enkelte Provinsbyer, til Trods for, at Slagteriarbejderforbundets Ledelse erklærede, at Sympatitilkendegivelser i Form af ulovlige Arbejdsstandsninger ikke var egnet til at gavne Slagteriarbejdernes Sag.

D. s. F.'s Ledelse og Socialdemokratiet tog bestemt Afstand fra denne meningsløse Aktion, »der indebar farlige Konsekvenser for hele Befolkningen og burde strande paa Arbejderbevægelsens Forstaaelse af sine egne sande Interesser«, men trods disse indtrængende Henstillinger havde Provokatørerne Held til at lamme en Række større Virksomheder, og selv Arbejderne paa 2 københavnske Gasværker standsede Arbejdet. Men dermed havde Strejken ogsaa kulmineret. Slagteriarbejderne genoptog efterhaanden Arbejdet, hvad der givetvis ogsaa kølnede Strejkelysten blandt de øvrige Arbejdere, og i Erkendelse af, at Strejkerne vilde ebbe ud af sig selv, og at den partipolitiske Spekulation var mislykket, tiltraadte det kommunistiske Parti Tilbagetoget og opfordrede ligeledes til Arbejdets Genoptagelse.

*

Der etableredes dog i 1946 ogsaa andre Proteststrejker af større Omfang, iværksat uden om Organisationerne enten af enkelte større Arbejdspladser eller paa Initiativ af uansvarlige Kredse, hvis Identitet ikke altid kunde fastslaas. En Strejkebevægelse af denne Art fandt Sted i Dagene den 16.—19. Januar, og ligesom flere lignende Aktioner før og efter den Tid startedes den af Arbejderne hos Burmeister & Wain som Protest mod den svigtende Udrensning af nationalt uværdige Elementer og mod nogle Udtalelser af Statsminister Knud

Kristensen. Strejken bredte sig til flere Arbejdspladser i København og Provinsen, men ophørte efter nogle Dages Forløb. Med Undtagelse af Kommunisterne tog hele Befolkningen Afstand fra denne Aktion, det stempledes som et Forsøg paa at knægte det frie Ord.

Den 8. Februar udbrød der endvidere Strejke paa Helsingør Skibsværft og forskellige andre Virksomheder i Helsingør i Anledning af en af Østre Landsret afsagt Dom, der ændrede Dødsstraffen for en Hipo-Mand til 10 Aars Fængsel. Den følgende Dag bredte Strejken sig til København, hvor Arbejdet nedlagdes i en Række større Virksomheder, og om Eftermiddagen standsede Sporvognene i København, og Butikkerne lukkedes. Strejken var dog kun kortvarig.

I Anledning af Strejkerne udsendte Forretningsudvalgene for D. s. F., Arbejdernes Fællesorganisation i København og Socialdemokratisk Forbund den 9. Februar en Udtalelse, der gav Udtryk for en alvorlig Beklagelse af de stedfundne Arbejdsstandsninger og tog Afstand fra de anvendte Metoder. »Vi forstaar de Følelser, der er kommet til Udbrud«, hed det i Udtalelsen, »men i et ordnet demokratisk Samfund kan hverken anonyme Kredse, enkelte Arbejdspladser eller Befolkningsgrupper ved den Slags Aktioner optræde som Led i Retshaandhævdelsen. Selv om en Dom anses for nok saa angribelig, er det i Strid med al sandt Demokrati at forsøge at øve Pres paa Domstolene ved Anvendelse af saadanne Midler.«

Lønforliget af 21. August 1945 indeholdt en Passus, hvori Hovedorganisationerne tilsagde hinanden deres kraftige Støtte til at faa indgaaende Aftaler respekteret og til at faa et forsvarligt Arbejdstempo opretholdt, saaledes at den for Landets Genopbygning skadelige Uro paa Arbejdsmarkedet bragtes til Ophør, men baade i 1945 og 1946 forekom der et meget stort Antal ulovlige Strejker. Fra visse Sider spekulerede man i at skabe den størst mulige Uro paa Arbejdsmarkedet, og man søgte at tiltvinge sig Fordele udover de i Overenskomsterne fastsatte Lønvilkaar. Men man benyttede ogsaa andre og mange Gange ganske meningsløse Paaskud til at etablere ulovlige Arbejdsstandsninger. Strejkernes Antal aftog dog ganske

mærkbart i den anden Halvdel af 1946. D. s. F. og Forbundenes indtrængende Henstillinger om at respektere de gældende Overenskomster bar efterhaanden Frugt, og Sindene faldt noget til Ro. Hertil bidrog ogsaa den voksende Erkendelse af, at de Spørgsmaal, der gav Anledning til de ulovlige Konflikter, i alle Tilfælde kunde have været løst ad almindelig fagretslig Vej, uden at de paagældende Arbejdere havde lidt Løntab eller havde udsat sig for at maatte betale Bod i Henhold til Kendelser og Forlig i Den faste Voldgiftsret, ganske bortset fra de Stemninger, Strejker af denne Art udløser i Offentligheden og som let aflejrer sig som en stærk Modvilje mod Fagbevægelsen som Helhed.

Det kan i det hele taget siges, at der efter Befrielsen gjorde sig en Tendens gældende til at henlægge Afgørelserne til Arbejdspladserne og skubbe de faglige Organisationer og deres kompetente Instanser i Baggrunden. Dette var en Efterlevning fra Besættelsestiden, hvor Tillidsmændene fra de større Arbejdspladser samledes til Møder og tog Initiativet til Aktioner, som de faglige Organisationer af Hensyn til Besættelsesmagten og de Følger, dette kunde faa for hele Fagbevægelsen, ikke aabenlyst kunde tage Ansvaret for. Efter Krigens Afslutning var der en udpræget Tilbøjelighed til at fortsætte paa samme Maade med Iværksættelse af Proteststrejker, Demonstrationer foran Rigsdagen, Afsendelse af Deputationer og Massefabrikation af Resolutioner i alle mulige Anledninger. Tanken om at etablere Arbejdspladsernes Tillidsmænd i København som en fast Institution paa tværs af den faglige Organisationsopbygning blev ogsaa rejst, men afvist af D. s. F. ud fra det Synspunkt, at det vilde stride mod sandt fagligt Demokrati, dersom Arbejderne paa et Faatal af Hovedstadens eller Landets store Arbejdspladser skulde være toneangivende og kunde tiltage sig Bestemmelsesretten for samtlige organiserede Arbejdere. »Det maa som hidtil være Flertallet, der er bestemmende i dansk Fagbevægelse, og Flertallets Vilje kan kun komme til Udtryk gennem Organisationerne«, hed det i en Udtalelse fra De samvirkende Fagforbund.

1946 var et meget bevæget Aar for dansk Fagbevægelse, og

D. s. F.'s ledende Mænd var næsten hele Aaret igennem fra Morgen til Aften optaget af Forhandlinger med saavel Arbejdsgiverforeningen som Myndighederne om de mange Spørgsmaal af forskellig Karakter, der trængte sig paa og krævede en Løsning.

I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes det humanitære Hjælpearbejde, D. s. F. udførte i Aarene før og efter Landets Befrielse. Allerede under Krigen havde D. s. F. ydet betydelige Beløb til Hjælpearbejdet i Norge og Holland og til Forsendelse af Gavepakker til internerede Danske og Nordmænd i tyske Koncentrationslejre, og efter Krigen blev dette Hjælpearbejde udvidet til andre Lande. I 1946 oprettedes en særlig Hjælpefond, Europa-Hjælpen, hvortil Forbundene ydede betydelige Bidrag og hvis Midler anvendtes til Lindring af Nøden i en Række Lande, og samme Aar startede D. s. F. en Indsamling til Fordel for den spanske Arbejderbevægelse og det spanske Demokrati, de spanske Emigranter og de faldnes Efterladte, og i September 1947 foretoges en ny Indsamling til Støtte af Modstandsbevægelsen i Spanien.

— — —

Da som allerede nævnt de fleste Overenskomster i 1946 blev afsluttet paa 2 Aar, udløb i Foraaret 1947 kun et begrænset Antal Overenskomster, og i de fleste Tilfælde omfattede disse kun en Del af vedkommende Forbunds Medlemmer, ialt 23.000 Arbejdere, deraf 18.000 inden for Beklædningsindustrien. Maalt med de store Overenskomstsituationer var det saaledes kun et beskedent Antal Overenskomster, der skulde fornyes, men at de alligevel indeholdt Konfliktstof fremgik af, at de gav Anledning til to langvarige Konflikter henholdsvis i Bogtrykfaget og Pølse- og Konservesindustrien i København.

Mens der gennem kortere eller længere Tids Forhandling opnaaedes Enighed om Fornyelsen af Overenskomsten i alle øvrige Fag, kunde man ikke naa frem til en Forstaaelse i ovennævnte to Fag, og da heller ikke Forhandlingerne i Forligsinstitutionen førte til noget Resultat, traadte Typografstrejken i Kraft den 1. Marts og Slagteriarbejderstrejken den 3. Marts. De to Strejker omfattede henholdsvis 4.000 og 1.000 Ar-

Bestyrelsen for Internationale faglige Central (I. F. C.) 1930.
Møde i Amsterdam. Fra venstre i bageste Række: R. Tayerle, Czekoslovakiet, C. Mertens, Belgien, og Hans Jacobsen, Danmark. Forreste Række: Jouhaux, Frankrig, Sassenbach, international Sekretær, W. Citrine, England, Formand, W. Shevenels, international Sekretær, Th. Leipart, Tyskland.

bejdere. Mens Slagteristrejken kun førtes paa Lønkrav, havde de københavnske Typografer foruden Lønkrav ogsaa krævet 7 Timers Arbejdsdag og højere Feriegodtgørelse, men trak senere Feriekravet tilbage og reducerede Arbejdstidskravet til Indførelse af en 45 Timers Arbejdsuge med Weekend.

Efter nogen Tids Forløb stillede Forligsmanden et Mæglingsforslag til Bilæggelse af Slagteriarbejderkonflikten, der gav de faglærte Arbejdere en Lønforhøjelse paa 8 Kr., de ufaglærte Arbejdere 6 Kr. og Kvinderne 5 Kr. om Ugen, mens Arbejdernes Krav lød paa en Lønforhøjelse paa 20 Kr. om Ugen. Forslaget blev forkastet af begge Parter, men ved senere Forhandling opnaaedes der mellem Parterne Enighed om en mindre Ændring i Mæglingsforslaget, hvorefter Arbejdet genoptoges den 29. Maj.

Ogsaa i Typografkonflikten stillede Forligsmanden den 21. Maj et Mæglingsforslag, der forhøjede Minimumslønnen for faglærte med 8 Kr., for mandlige Hjælpearbejdere med 6 Kr. og for kvindelige Hjælpearbejdere med 5 Kr. pr. Uge samt indeholdt forskellige andre Forbedringer, men dog ikke gav nogen Indrømmelse med Hensyn til en generel Nedsættelse af Arbejdstiden, skønt visse Grupper fik deres Arbejdstid nedsat til 7 Timer daglig. Mæglingsforslaget blev vedtaget af Bogtrykkerne, men forkastet af Arbejderne, og Strejken fortsattes, og det var om denne Konflikt, Offentlighedens Interesse samlede sig i stadig større Udstrækning.

Strejken udbrød nemlig umiddelbart forinden et Landstingsvalg og standsede Udgivelsen af de store borgerlige Dagblade, og denne Omstændighed udnyttedes politisk, idet de borgerlige Partier betegnede Konflikten som et Angreb paa Ytringsfriheden og som et Udslag af det overhaandtagende Organisationsvælde. Strejken fik iøvrigt efterhaanden Karakter af en Kamp for kortere Arbejdstid, og fra kommunistisk Side fremstilledes den som hele Fagbevægelsens Kamp paa Arbejdstidsomraadet, en Opfattelse, som blev imødegaaet af D. s. F., hvis Formand, Eiler Jensen, paa Repræsentantskabsmødet den 28. Maj, hvor ogsaa Typografstrejken drøftedes, paapegede, at Typograferne kun havde Bemyndigelse til at kæmpe for deres egne faglige Interesser. Da det viste sig, at Konflikten ikke tog det ventede Forløb, søgte de københavnske Typografers kommunistiske Ledelse at gøre D. s. F. til Syndebuk for det kommende Nederlag, og dette saavel som den af Typograferne startede Indsamling gav Anledning til en meget omfattende Polemik. Nye Forhandlinger mellem Parterne, der paabegyndtes paa Initiativ af Borgerrepræsentationens Formand Sigv. Hellberg og under dennes Ledelse, førte omsider til et Forlig, der kun indeholdt uvæsentlige Forbedringer i Forhold til Mæglingsforslaget, og den 5. Juli sluttede saa Strejken efter godt fire Maaneders Forløb.

*

SAMARBEJDSUDVALG

Som den vigtigste Begivenhed paa det faglige Omraade i 1947 staar Gennemførelsen af Overenskomsten mellem Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund om Indførelse af *Samarbejdsudvalg* inden for Haandværk og Industri. En foreløbig Aftale blev undertegnet den 6. Juni, og efter enkelte Ændringer blev Aftalen godkendt af begge Hovedorganisationer. Den overenskomstmæssige Ramme var hermed lagt for en videre Udbygning af Demokratiet paa Arbejdspladserne. Forhandlingerne havde varet et halvt Aar, men selv om der saaledes havde været mange Punkter, hvor Enighed kun vanskeligt var opnaaet, var Forhandlingerne dog præget af et bestemt Ønske fra begge Sider om at naa frem til en Ordning.

Baggrunden for den opnaaede Aftale var de i andre Lande, og da først og fremmest i Norge og Sverige, gennemførte Ordninger med henholdsvis »Produktionsudvalg« og »Foretagsnævn«, og ligesom i vore Broderlande var Hovedorganisationerne i Danmark enige om, at dette Spørgsmaal skulde løses paa Frivillighedens Grund af Organisationerne selv. Man var fra begge Sider indstillet paa, at et virkeligt Fremskridt paa dette Felt kun kunde skabes, saafremt Parterne i *Praksis* vilde gaa ind for Sagen.

Bag Aftalen om Samarbejdsudvalg paa Arbejdspladserne ligger imidlertid ogsaa en lang Udvikling inden for dansk Arbejdsliv, og Aftalen har saaledes sin Rod i dansk Tradition. Fra *Værkstedsdekreter* til *Samarbejdsudvalg* er Vejen gaaet over Opbygning af Værkstedsklubberne, Tillidsmandssystemets Udvikling og de værkstedstekniske Samraad inden for Jern- og Metalindustrien.

Nu synes den Tid os saa fjern, hvor Arbejdsgiveren egenmægtigt dekreterede sine »Værkstedsregler« for Arbejderne. Meget Vand er løbet i Stranden siden hine Tider, og langsomt, men sikkert har Arbejderne opnaaet en Position paa Arbejdspladserne, som har sikret Retten til *Forhandling* om Arbejdsforholdene i det daglige Liv paa Værksteder og Fabrikker. Ofte stod Arbejderne over for stejle Arbejdsgivere, som ikke

vilde indrømme Arbejderne den Ret, som i Dag synes den naturligste Ting i Verden, men det skal ogsaa siges, at Flertallet af Arbejdsgiverne hurtigt indsaa det berettigede — eller i hvert Fald nødvendige — i en saadan Udvikling.

Allerede i Aaret 1900 afsluttedes i Jern- og Metalindustrien Aftalen om Indførelse af Tillidsmandssystemet, en Aftale, som i Jensen og Olsens Oversigt over Fagforeningsbevægelsen 1871—1900 betegnes som Indførelse af den *industrielle Parlamentarisme*. I Aarene derefter groede Værkstedsklubberne og Tillidsmandssystemet frem overalt, og det ene Forbund efter det andet fik gennemført overenskomstmæssigt forankrede Regler herom. Saaledes udbyggedes inden for dansk Arbejdsliv et vel funderet System, hvorigennem Arbejderne ved valgte Repræsentanter kunde gøre deres Mening gældende og derved faa en Medindflydelse paa Arbejdsforholdene.

I Tiden umiddelbart efter den første Verdenskrig fremstod Kravet om Indførelse af *Bedriftsraad*, og ogsaa i Danmark blev Tanken taget op, saaledes af Socialdemokratiets Kongres i 1919, hvor det ene af de tre Forslag om Kontrol med Erhvervslivet var et Forslag om Indførelse af Bedriftsraad, og af De samvirkende Fagforbund med Forslaget af 1920. Om dette sidste Forslag førtes Forhandling med Arbejdsgiverforeningen i Henhold til »Paaskeforliget«. Forhandlingerne herom strandede imidlertid hurtigt paa Arbejdsgiverforeningens Modstand. Tanken blev taget op igen af den første socialdemokratiske Regering med det af *Borgbjerg* fremsatte Forslag i 1924, men heller ikke dette var det — paa Grund af den politiske Modstand i Rigsdagen — muligt at faa igennem.

Som en Udløber af Bestræbelserne paa at faa udbygget Samarbejdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere paa Arbejdspladserne fik man dog i 1927 — denne Gang ogsaa i Jern- og Metalindustrien — oprettet Aftalen om Adgang til Afholdelse af maanedlige Møder mellem Arbejdsgiveren og Tillidsmændene til Drøftelse af værkstedstekniske Forhold — de saakaldte *værkstedstekniske Samraad*. Disse Møder skulde dog i Praksis vise sig at blive uden større Betydning, og Institutionen sygnede snart hen.

Det blev saaledes fortsat Tillidsmandssystemet som saadan, der blev Bæreren af Demokratiet paa Arbejdspladsen.

Efter Krigen blev dog inden for Jern- og Metalindustrien i 1946 truffet Aftale om en videre Udbygning af Reglerne om de værkstedstekniske Samraad, saaledes at der nu skulde tilsigtes et mere positivt Samarbejde om Produktionsspørgsmaalenes Løsning, ligesom der blev givet Tillidsmanden Paataleret ved forekommende Urimeligheder ved Antagelser og Afskedigelser.

Saaledes var i store Træk den Udvikling, der i Danmark — i Forbindelse med Oprettelsen af Produktionsudvalg i andre Lande — førte frem til Hovedaftalen om Samarbejdsudvalgene, en Aftale, der traadte i Kraft den 1. September 1947, og om hvis Virkninger det derfor endnu er for tidlig at udtale sig, men om hvilken det ikke er for meget sagt, at Forventningerne er store, omend iblandet den Skepsis, som vel altid vil møde det nye.

A. Kocik og Henry Grünbaum:

SAMVIRKE OG SELVSTÆNDIGHED

DE FAGLIGE ORGANISATIONERS STRUKTUR

Da de første Fagforeninger dannedes her i Landet, gjorde de fælles Faginteresser, som endnu den Dag i Dag danner det faste Grundlag for Fagorganisationerne, sig meget stærkt gældende, og Traditionerne fra Laugstiden holdtes i Ære. Det var derfor kun naturligt, at man ved Fagbevægelsens Rejsning baade herhjemme og i andre Lande fulgte de fra Laugstiden kendte Organisationsformer. Den organisationsmæssige Udvikling og Koncentration inden for Fagbevægelsen, der siden den Tid har fundet Sted i de fleste andre Lande, og er kommet til Udtryk gennem Dannelsen af store og omfattende Industriforbund, er dog ikke slaaet igennem i vort Land. Set i Forhold til Landets og Produktionens

Størrelse er Antallet af Fagorganisationer meget stort. Selv om Udviklingen paa dette Omraade ikke har staaet helt stille og navnlig er karakteriseret ved, at en Række enkeltstaaende Fagforeninger i Aarenes Løb er gaaet op i deres respektive Forbund, er Organisationsbilledet dog stadig meget broget, og der gør sig en stærk Uensartethed gældende med Hensyn til Organisationernes Sammensætning og Struktur.

Udgangspunktet for de faglige Organisationers Opbygning er Fagforeningen, der lokalt omfatter Udøverne af et bestemt Fag eller Branche og som Mellemled mellem de enkelte Medlemmer og sig har Arbejdspladsernes Klubber og Tillidsmænd, der bidrager til at forebygge eller udjævne Masser af Stridsspørgsmaal uden at paakalde Fagforeningens eller Forbundets Bistand. Der er Arbejdspladsklubber for et Fags Udøvere, Brancheklubber for et Fags Udøvere paa flere Virksomheder. Fagforeningen (Afdelingen) staar som Medlem af sit Landsforbund, og de stedlige Fagforeninger kan indenfor det lokale Omraade danne Fællesorganisationer sammen med andre af det lokale Omraades Fagudøvere. Forbundene staar igen som Medlem af De samvirkende Fagforbund, der er den samlede Arbejderklasses faglige Repræsentant og anerkendes som saadan baade af Arbejdsgiverne og Myndighederne og ligeledes repræsenterer samtlige fagorganiserede Arbejdere med Hensyn til det nordiske og internationale Samarbejde.

Organisationstyperne er højst forskellige. Der findes Organisationer, der udelukkende omfatter Udøvere af et bestemt Fag, Organisationer, der omfatter baade faglærte og ufaglærte mandlige Arbejdere. Organisationer, der indenfor sine Rammer samler alle faglærte og ufaglærte mandlige og kvindelige Arbejdere samt Organisationer omfattende udelukkende ufaglærte Mænd eller Kvinder. Det kan dog siges, at Fagorganisationen af den gamle Form er den overvejende Type, og denne Opdeling efter strengt faglige Linier er Grunden til de mange ganske smaa Organisationer.

Der findes imidlertid ogsaa en Del Organisationer, som har Karakter af virkelige Industriforbund, som f. Eks. Keramisk Forbund, Tobaksarbejderforbundet, Tekstilarbejderforbundet,

Skrædderforbundet, der omfatter alle Arbejdere inden for Beklædningsindustrien, og Skotøjsarbejderforbundet. En anden og særpræget dansk Type er Dansk Arbejdsmandsforbund og Kvindeligt Arbejderforbund, der udelukkende organiserer ufaglærte Mænd henholdsvis ufaglærte Kvinder.

Ved Opbygningen af deres Organisationer trak de faglærte Arbejdere en skarp Skillelinie mellem faglærte og ufaglærte Arbejdere og tvang paa den Maade de ufaglærte Arbejdere til at danne deres egne Organisationer, som i 1897 sluttedes sammen i Dansk Arbejdsmandsforbund, hvis Formaal er at samle alle Arbejdere, der ikke har lært et Fag i een Organisation. Dette blev ogsaa gennemført i stor Udstrækning, men allerede omkring 1900 begyndte der at gøre sig en modsat Bevægelse gældende, idet Kommunalarbejderne og Jernbanemændene skilte sig ud og dannede deres egne Forbund, samtidig med, at en Række Haandværksfag ændrede deres Organisationsform i den Hensigt at indenfor deres Rammer samle baade Haandværkere og Arbejdsmænd, der beskæftiges inden for Faget. Modsætningen mellem faglærte og ufaglærte Arbejdere traadte saaledes tilbage for Følelsen af de fælles Interesser overfor Arbejdsgiveren. Dette kom bl. a. til Udtryk ved, at adskillige Forbund tog Navneforandring for at markere Samhørigheden og nu krævede, at Arbejdsmændene indenfor deres Omraader skulde staa som Medlemmer hos dem. Paa den anden Side udvidede Arbejdsmandsforbundet sit Organisationsomraade gennem Sammenslutningen med Landarbejderforbundet, hvorved de stadige Grænsestridigheder imellem de to Forbund bragtes til Ophør.

Et Sidestykke til Dansk Arbejdsmandsforbund er Kvindeligt Arbejderforbund, vist det eneste Forbund i Europa, der omfatter Kvinder fra mange forskellige Industrier og Erhverv. Aarsagen til dette Forbunds Oprettelse var ikke mindst den uforstandige Holdning til Kvindearbejdet, som de mandlige Arbejdere indtog i Begyndelsen, og som førte til Dannelsen af en lang Række særlige Fagforeninger for Kvinder, hvoraf flere senere blev optaget i eller forenet med de respektive Fagforbund, mens Resten sluttedes sammen i Kvindeligt Arbejder-

forbund. Da dette oprettedes i 1901, var dog allerede mange Forbund gaaet over til at organisere de i Faget beskæftigede Kvinder, selv om de var ufaglærte, men alligevel har Kvindeligt Arbejderforbund kunnet arbejde sig godt frem og er nu det fjerdestørste Forbund indenfor D. s. F.

Uensartetheden i de faglige Organisationer gør sig ikke mindst bemærket, hvor Talen er om Størrelse og Omfang. Ser man paa Medlemstallene, viser det sig, at ved Udgangen af 1946 ikke mindre end 19 landsomfattende Forbund hver har under 500 Medlemmer, mens 7 Forbund hver har fra 500 til 1000 Medlemmer, 23 Forbund fra 1000 til 5000 Medlemmer, 13 Forbund fra 5000 til 10.000 Medlemmer, og kun 10 Forbund hver over 10.000 Medlemmer. Denne Ulighed i det organisationsmæssige Styrkeforhold giver Fagbevægelsen en vis Slagside og turde vel nok have været en af Aarsagerne til Ønsket om en Ændring af Organisationsformen, henholdsvis en Sammenlægning af beslægtede Organisationer, for dermed at skabe større organisatorisk Ensartethed og dermed større Ligevægt mellem Organisationerne.

Det kan her indskydes, at 44 tilsluttede Forbund ogsaa tæller kvindelige Medlemmer, mens 28 Forbund kun har mandlige Medlemmer. I 14 Forbund er Kvinderne i Flertal, og dertil kommer saa Husligt Arbejder Forbund, blandt hvis 2363 Medlemmer der kun findes to Mænd, samt Kvindeligt Arbejder Forbund, der udelukkende bestaar af Kvinder. Ser man bort fra de to sidstnævnte Forbund, har Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund det største Antal kvindelige Medlemmer, nemlig 18.726, og derefter følger Dansk Tekstilarbejderforbund med 13.025, Dansk Skrædderforbund med 12.727, Tobaksarbejderforbundet med 6128, Bogbinderforbundet med 5079, Dansk Kommunalarbejderforbund med 4911 og Dansk Skotøjsarbejderforbund med 3159 kvindelige Medlemmer.

Man kunde mene, at inden for en Centralorganisation, der omfatter Organisationer med fra 92 helt op til 238.000 Medlemmer, vil de smaa Organisationer let blive forfordelte. Det er imidlertid ingenlunde Tilfældet. Paa D. s. F.s Generalforsamlinger møder f. Eks. de mindre Organisationer med en forholds-

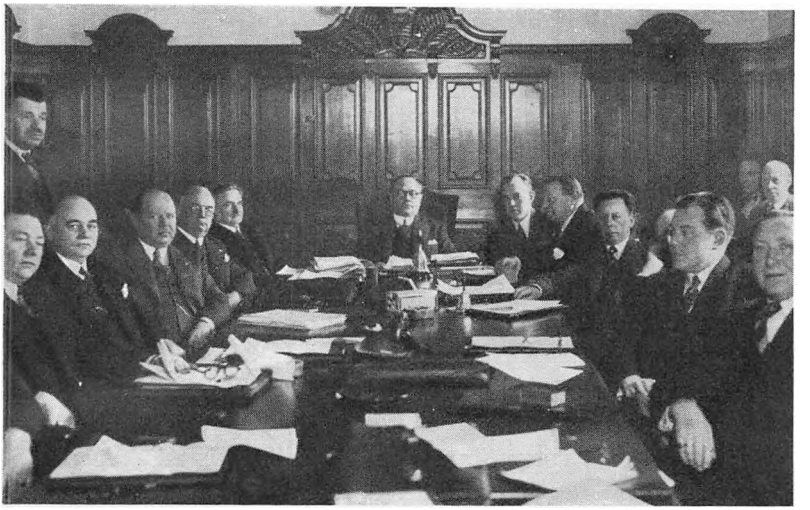

Forretningsudvalgsmøde 1939.
For Bordenden Formanden Knud V. Jensen.

vis langt større Repræsentation end de større Forbund, og kun i de iøvrigt ret faa Tilfælde, hvor Afstemning finder Sted efter Medlemstal, begrænses deres Indflydelse i Overensstemmelse hermed. Ligesom de større Organisationer har de mindre Forbund, med de Indskrænkninger, D. s. F.s Love paabyder, deres fulde Suverænitet i Overenskomstforhold og med Hensyn til deres egne Anliggender, og de nyder samme Støtte fra D. s. F., hvad angaar Varetagelsen af deres særlige Interesser. Dette udelukker givetvis ikke, at de store Forbund, naar Beslutninger i store Spørgsmaal af almindelig Interesse træffes, ved Afgørelserne uanset Antallet af deres Repræsentanter indgaar med større Tyngde end de smaa Organisationer.

Spørgsmaalet om en Sammenslutning af beslægtede Fag til et fælles Forbund henholdsvis Oprettelse af Industriforbund var tidligere meget omstridt, men Tanken mødte stærk Modstand baade fra de rene Haandværksfag og fra Dansk Arbejdsmandsforbund, som frygtede en Sprængning af sit Organisationsomraade og derfor modarbejdede Industriforbundsformen. Skønt der indenfor dansk Fagbevægelse var mange Til-

hængere af en stærkere faglig Koncentration, navnlig med det Formaal at faa de mange mindre Forbund til at gaa op i et større Forbund for dermed at skabe en Sammenslutning af beslægtede Fag, var det kun i ringe Omfang muligt at virkeliggøre denne Tanke eller faa vedtaget Beslutning herom paa D. s. F.s Generalforsamling, hvor Spørgsmaalet bl. a. var fremme i 1913 og 1922.

I Aarene før 1913 førte Syndikalisterne en kraftig Agitation for Dannelse af Industriforbund, der udgjorde en Del af deres Program. Et af D. s. F. nedsat Reorganisationsudvalg, der afgav Indstilling til Generalforsamlingen i 1913, foreslog dog ikke Lovbestemmelser vedrørende dette Forhold, idet man gjorde den Opfattelse gældende, at den faglige Organisationsform ikke kunde konstrueres, men maatte udvikle sig ad Erfaringens Vej. Udvalget pegede ogsaa paa, at der i D. s. F.s Love ikke var noget til Hinder for en Udvikling af et særligt Samarbejde mellem Forbund med specielle Fællesinteresser. Følgende Udtalelse angaaende Organisationsformen, der vedtoges med alle Stemmer mod fire, blev Resultatet:

»Al faglig Organisation hviler paa den frivillige Sammenslutning til Varetagelse af fælles Interesser. I det organiserede Samarbejde viser stedse Erfaringen Vej med Hensyn til de mest formaalstjenlige Organisationsformer. De danske Fagorganisationer er netop fremgaaet af et saadant erfaringsmæssigt Arbejde, og naar de i de fleste Tilfælde har formet sig som Sammenslutninger af enkelte Fag, saa beviser denne Omstændighed i sig selv, at netop denne Organisationsform hidtil har været den rigtige.

Faglige Organisationer er levende Organismer, som maa *vokse* sig frem af det praktiske Livs Forhold. De kan ikke *konstrueres*, hverken ved Lovparagraffer eller paa anden Maade. Den i Danmark fortrinsvis bestaaende fagvise Organisation lader sig derfor ikke ved en Generalforsamlingsbeslutning forandre til en industrivis Organisationsform, og den eksisterende Sammenslutning af Fagforbund under Centralisationen lader sig heller ikke pludselig forandre til en Sammenslutning af industrivis grupperede Organisationer. Et Forsøg herpaa vilde kun skabe en grænseløs Forvirring og en tilsvarende Svækkelse af Organisationernes Styrke udadtil.

Den hastige Udvikling inden for enkelte Industrier og den deraf følgende stadige Forandring af det enkelte Fags arbejdsmæssige Vilkaar

og dets arbejdsmæssige Forhold til andre Fag gør det stadig mere ønskeligt, at der, hvor dette ikke alt er sket, etableres et nøjere organisatorisk Samarbejde mellem beslægtede Fag. Heller ikke dette kan imidlertid regelbindes ved et Lovgivningsarbejde inden for Lands-Centralisationen, men maa, som hidtil, have Lov til at forme sig efter Forholdene i hver enkelt Industri og den organisatoriske Modenhed inden for de paagældende Fag.

Generalforsamlingen anbefaler Organisationerne at have deres Opmærksomhed henvendt paa dette Forhold og anbefaler, at der oprettes Fag-Karteller eller Sammenslutninger af beslægtede Fag, hvor dette er muligt. Formaalet skal være at varetage de til Kartellet eller Sammenslutningen hørende Organisationers fælles Interesser.

Forretningsudvalgene for de omhandlede Karteller eller Sammenslutninger kan paa disses Vegne forhandle med Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund om Spørgsmaal, der har Interesse for de enkelte Fag eller Sammenslutninger som Helhed. Fagene kan under Forhandlinger om Løn- og Arbejdsvilkaar lade sig repræsentere ved Sammenslutningens Forretningsudvalg.

Det paalægges Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund at bistaa Organisationerne ved Grupperingen af Fagene og bringe Samarbejde eller Sammenslutning i Stand mellem disse.

Indtil Sammenslutningen i faglige Grupper har fundet Sted, kan Forretningsudvalget, naar det skønnes formaalstjenligt, sammenkalde Repræsentanterne for en større eller mindre Gruppe af beslægtede Fag. Saadant Møde skal ogsaa afholdes, naar 2 beslægtede Fag fremsætter Forlangende derom.

Naar særlige Forhold foreligger, kan Forretningsudvalget ligeledes sammenkalde Forbundenes Formænd til Møde.

Saavel Formandsmøder som Gruppemøder indtager dog kun en raadgivende Stilling.«

Paa Generalforsamlingen i 1922 drøftedes den faglige Organisationsform i Forbindelse med Spørgsmaalet om D. s. F.s Myndighed og de af et nedsat Udvalg foreslaaede Ændringer i Lovene. Trods kraftig Modstand fra Repræsentanterne for Dansk Arbejdsmandsforbund og Kvindeligt Arbejderforbund vedtoges her med et stort Flertal en Ændring af Lovenes §§ 3 og 5, der gaar ud paa, at D. s. F.s Love ikke skal være nogen Hindring for, at Arbejderne, naar de ønsker det, slutter sig sammen i Karteller og Industriforbund. Beslutningen fik dog ikke praktiske Følger, og der er ikke siden sket nævneværdige Ændringer i Organisationernes Struktur, som saaledes kan

siges at ligge i et fast Leje, selv om ogsaa Tanken om en Sammenslutning af Forbund i beslægtede Fag fra Tid til anden drøftes mellem de interesserede Organisationer og Spørgsmaalet om Organisationsformen gøres til Genstand for Debat.

KARTELORGANISATIONER

Generalforsamlingens Beslutning appellerede udelukkende til Forbundenes eget Initiativ, og dette er i Aarenes Løb resulteret i Oprettelse af flere Kartelorganisationer. Allerede i 1904 dannede Forbundene inden for Træindustrien en Kartelorganisation, Dansk Træarbejdersekretariat, og i 1912 fulgte Forbundene i Jernindustrien dette Eksempel og dannede Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark, der fra 1914 udgiver et fælles Fagblad og i 1917 oprettede en fælles Arbejdsløshedskasse. Endvidere oprettedes i 1938 Byggefagenes Landssammenslutning, der omfatter 8 Forbund inden for Bygningsindustrien.

Af disse tre Kartelorganisationer er Centralorganisationen af Metalarbejdere den vigtigste, idet den paa Overenskomstomraadet optræder som Fællesrepræsentation for samtlige Medlemsorganisationer, et Forhold, der betinges af, at den som Modpart kun har een Arbejdsgiverorganisation, Jern- og Metalindustriens Sammenslutning, mens Forbundene inden for Træindustrien og Bygningsindustrien hver har deres særlige Overenskomster med Arbejdsgiverne, der ligesom Arbejderne er opdelt i forskellige Organisationer. Samarbejdet under de store Overenskomstsituationer er derfor her heller ikke saa intimt som inden for Jern- og Metalindustrien.

Desuden har de danske Statstjenestemænd — de saakaldte Sølvsnore — dannet en Centralorganisation, der i Modsætning til de tre førnævnte Kartelorganisationer ogsaa omfatter Forbund udenfor den faglige Hovedorganisation. Disse udenfor staaende Organisationer skal dog erlægge et særligt Kontingent til en Fond, hvis Midler anvendes i Tilfælde af større faglige Konflikter. Da man ikke kunde bevæge disse Tjenestemandsorganisationer til at indtræde i D. s. F., har Centralor-

ganisationen paa denne Maade villet skabe Sikkerhed for, at de i Tilfælde af en Storkonflikt pr. Medlem yder et lige saa stort Bidrag som det, D. s. F. eventuelt paalægger de tilsluttede Tjenestemandsorganisationer at udrede som Ekstrakontingent, hvorved de under Centralorganisationen staaende Tjenestemandsorganisationer stilles lige.

Man har tillige herved villet give Udtryk for Tjenestemandsorganisationernes Solidaritet med de øvrige Fagorganisationer og dermed styrke Forbindelsen med den danske Arbejderbevægelse som Helhed.

Charles Petersen,
Formand for Dansk Jernbaneforbund 1934—38. Førte Jernbanemændene ind i D. s. F., hvis Forretningsudvalg han var Medlem af 1928—40. Medlem af Landstinget fra 1928 og dets Formand 1940.

GRÆNSEFORHOLD

Desto større Antal Organisationer, jo større Mulighed er der for Grænsestridigheder dem imellem. Flere Forbund søger deres Medlemmer paa samme Arbejdspladser og inden for samme Fag eller Industri, og den industrielle Udvikling har bidraget til at udviske Faggrænserne, saaledes at det mange Gange er svært at drage en fast Skillelinie. For saavidt muligt at undgaa Stridigheder af denne Art, har en Række beslægtede Fag indgaaet særlige Grænseaftaler, men alligevel er D. s. F. ofte blevet draget ind i Uoverensstemmelser vedrørende Grænsespørgsmaal, der flere Gange antog en saa alvorlig Karakter, at et af de berørte Forbund truede med Udmeldelse eller endog gjorde Alvor af Truslen, hvad der f. Eks. var Tilfældet med Landarbejderforbundet, der udtraadte i 1933 for

derefter i 1934 at slutte sig sammen med Dansk Arbejdsmandsforbund.

I 1903 havde D. s. F.s Generalforsamling besluttet at henstille til Forbundene at vedtage, at »ingen kan forlanges til at være Medlem af mere end een Organisation under D. s. F., samt at et Medlem af en Organisation, der tagerArbejde under en anden Organisations Omraade, skal kunne overgaa til denne Organisation uden at betale Indskud. Overgangen til en anden Organisation kan dog ikke forlanges, forinden han har arbejdet mindst 2 Maaneder under dens Omraade.«

Denne Bestemmelse blev senere erstattet med den nugældende § 6 i D. s. F.s Love, der gaar ud paa, at naar et Medlem af de under D. s. F. hørende Organisationer overgaar til et andet Fag, betales intet Indskud til dette Fags Organisation, forudsat at vedkommende Medlem har opfyldt sine Forpligtelser mod den Organisation, han forlader. Endvidere tilsikres der Medlemmer med mindst et Aars Medlemsskab fri Overgang til en anden Organisation under Landsorganisationerne i de øvrige nordiske Lande.

De i 1903 vedtagne Overflytningsregler blev dog ikke fulgt af alle Forbund, og Generalforsamlingen i 1909 tog derfor Spørgsmaalet op til ny Behandling og vedtog en Resolution, der bl. a. udtalte:

Et af den faglige Arbejderbevægelses Hovedformaal er at fremme Arbejdernes Solidaritet, baade inden for det enkelte Fag og mellem enkelte Fag i et Land saavel som mellem de forskellige Landes fagorganiserede Arbejdere indbyrdes. Det er derfor en af Fagbevægelsens fornemste Opgaver efterhaanden at fjerne de Solidaritetshindringer, som enten af laugsmæssige eller andre konservative Aarsager eller paa Grundlag af Bestemmelser af udelukkende fagegoistisk Natur, i Fortiden har rejst sig mellem de enkelte Fag og Arbejdergrupper, og Generalforsamlingen er af den Mening, at disse Skranker mellem Arbejderne snarest mulig bør falde. Som Udgangspunkt herfor henviser Generalforsamlingen baade til de for Arbejdsløshedskasserne gældende Overflytningsregler og til D. s. F.s Lovparagraf 6.

Generalforsamlingen vedtog endvidere at nedsætte et Udvalg til Udarbejdelse af Forslag til Løsning af Grænsestridig-

heder, og Udvalgets Forslag behandledes paa Generalforsamlingen i 1911, der vedtog Oprettelsen af et fast Grænseudvalg med den Opgave at virke som mæglende Institution under Stridigheder mellem to eller flere Forbund. Grænseudvalget bestaar for Tiden af syv Medlemmer, af hvilke de fire vælges af den ordinære Generalforsamling og de tre af Forretningsudvalget blandt dettes Medlemmer. Udvalget afgør i Reglen alle forekommende Grænsetvistigheder, men i Spørgsmaal af principiel Betydning kan det forekomme, at Afgørelsen træffes af Forretningsudvalget og i ganske særlige Tilfælde af Repræsentantskabet. Dette skete f. Eks. i 1930, da Repræsentantskabet den 26. Maj behandlede en gennem flere Aar bestaaende Grænsestrid mellem Dansk Arbejdsmandsforbund og Dansk Kommunalarbejderforbund og vedtog et Forslag om en Ordning af Grænseforholdet med Hensyn til de kommunale Arbejderes og Tjenestemænds Organisation, der fremdeles er i Kraft og er normgivende for Grænseudvalget ved Afgørelsen af de hyppige Stridigheder mellem Kommunalarbejderforbundet og andre tilsluttede Forbund.

Med Hensyn til Grænsestridigheder med udenfor staaende Organisationer vedtog Generalforsamlingen i 1913, at ogsaa Stridigheder mellem to beslægtede Fag, hvoraf kun det ene er Medlem af D. s. F., kan indankes for Grænseudvalget. Paa den Tid stod endnu mange Organisationer udenfor D. s. F., men paa nuværende Tidspunkt, hvor næsten samtlige Forbund er tilsluttet den faglige Hovedorganisation, er denne Vedtagelse uden praktisk Betydning.

I den Tid, Grænseudvalget har bestaaet, har det behandlet og truffet Afgørelse i 120 Grænsesager, dels vedrørende Spørgsmaal om, under hvilket Forbund et Arbejde rettest bør høre, og hvilken Organisation Arbejderne i Tvivlstilfælde bør tilhøre, dels vedrørende andre mellemfaglige Spørgsmaal, som indbringes til Udvalgets Afgørelse. Ved Bilæggelsen af alle disse Stridigheder har Udvalget gennem de forløbne Aar ydet en bemærkelsesværdig Indsats og dermed bidraget til paa frivilligt Grundlag at skabe et fordrageligt Forhold mellem alle tilsluttede Forbund.

FÆLLESORGANISATIONERNE

Gennem alle Aar har der været en omend noget løs Forbindelse mellem D. s. F. og Fællesorganisationerne. Vedrørende Fællesorganisationerne indeholder D. s. F.s Love kun en Bestemmelse om, at deres Virksomhed og Love ikke maa stride mod D. s. F.s Love og at de, naar de er anerkendt af D. s. F.s Ledelse, har Ret til at sende en Repræsentant til D. s. F. Generalforsamling, hvor han har Stemmeret i alle Anliggender med Undtagelse af Overenskomstforhold, hvor Afstemning eventuelt kan ske efter Medlemstal. Da Fællesorganisationerne ogsaa optager Afdelinger under Forbund, som ikke tilhører D. s. F., bestemmes det endvidere, at Fællesorganisationens Repræsentant skal være Medlem af en D. s. F. tilsluttet Organisation. Der findes for Tiden 139 Fællesorganisationer, der er anerkendt af D. s. F.

Efter at der gennem længere Tid havde været Ønsker fremme om et snævrere Samarbejde, har dette siden 1940 taget en noget fastere Form, idet Fællesorganisationerne nu løbende holdes underrettet om saavel Organisationsanliggender som andre Spørgsmaal af Interesse for hele Fagbevægelsen. Endvidere afholdes hvert Aar et Møde mellem D. s. F.s Forretningsudvalg og Repræsentanter for Fællesorganisationerne med det Formaal at informere Fællesorganisationernes Tillidsmænd om alle vigtige faglige Problemer, mens paa den anden Side Forretningsudvalgets Medlemmer har Lejlighed til at gøre sig bekendt med Forholdene i de enkelte Byer, hvor Fællesorganisationerne øver deres daglige Gerning paa de forskellige Arbejdsomraader. Denne Ordning har ligesom knyttet et noget fastere Baand mellem Fællesorganisationerne og D. s. F.

Fællesorganisationernes Medlemstal er givetvis afhængig af de enkelte Byers eller Organisationsomraaders Størrelse. Af det samlede Antal havde i 1946 51 Fællesorganisationer hver mindre end 10 tilsluttede Fagforeninger, 34 fra 10 til 20 Fagforeninger og kun 45 Fællesorganisationer hver over 20 Fagforeninger som Medlemmer. Københavns Fællesorganisation opviser det største Antal, nemlig 209 Fagforeninger, derefter

følger Aarhus med 82, Odense med 76 og Aalborg med 66 Fagforeninger. 43 Fællesorganisationer har optaget Grupper af Medlemmer tilhørende Fagforeninger i andre Byer, som ikke hører ind under deres Omraade. Størrelsen af disse Grupper er dog meget varierende, idet der nogle Steder kun er optaget ganske faa og andre Steder op til 200 Medlemmer. De socialdemokratiske Foreninger staar tilsluttet Fællesorganisationerne i 93 Byer, mens 30 Fællesorganisationer kun omfatter faglige Organisationer, og der i 7 Fællesorganisationer er gensidig Repræsentation i Ledelsen. Desuden er der i 68 Fællesorganisationer tillige optaget den socialdemokratiske Ungdomsorganisation samt en Række andre Foreninger, der har nær Tilknytning til Arbejderbevægelsen. Fællesorganisationernes samlede Medlemstal udgjorde i 1946 rundt 500.000.

I en Række Byer har Fællesorganisationen startet forskellige kooperative Foretagender, f. Eks. Fællesbagerier, Brændselsforretninger og lignende, der i Reglen drives som selvstændige Virksomheder. 35 Fællesorganisationer har deres eget Forsamlingshus, hvor de tildels driver egen Restaurationsvirksomhed, Biografer eller anden Teatervirksomhed m. m., og indenfor D. s. F. har man i nogen Tid beskæftiget sig med Tanken om at skabe et fast Samarbejde mellem disse Fællesorganisationer til Varetagelse af fælles Interesser paa dette Omraade i Lighed med de i Norge og Sverige bestaaende Folkets Hus-Rigsforbund. Til nærmere Drøftelse af dette Spørgsmaal afholdt D. s. F. i Oktober 1947 i Helsingør en Konference med Repræsentanter for de interesserede Fællesorganisationer, hvor der nedsattes et Udvalg, der skal arbejde videre med Sagen. Lykkes det at faa oprettet en saadan Sammenslutning, vil den kunne etablere et Samarbejde med de tilsvarende Organisationer i Norge og Sverige til Fremme af fælles Interesser.

FAGLIG UNGDOM

Allerede sammen med den begyndende Fagbevægelse i Perioden før Aarhundredskiftet har man i Danmark haft selvstæn-

dige Lærlingeforeninger med fagligt Formaal, men disse forsvandt igen og det var først i Aarene før og især under Verdenskrigen, da den socialdemokratiske Ungdomsbevægelse tog Lærlingesagen op, at der blev Tale om en større faglig Ungdomsorganisation. Den første Forening var dannet med Typografiærlingenes Oplysningsforbund i Aarhus 1910. I denne By var der en særlig stærk Interesse for Sagen, der dannedes »De samvirkende Lærlingeforeninger«, og man udgav Bladet »Lærlingen«. Bevægelsen bredte sig herfra ud over Landet, og i 1917 stiftedes »Lærlingenes Landsforbund«. I »Lærlingespørgsmaalet«, en Pjece, der blev udgivet efter Beslutning af Forbundets 2. Kongres i København 1918, skrev *Harald Jensen:* »Saaledes staar nu Lærlingebevægelsen som en sund og livskraftig Gren af den danske Arbejderbevægelse, og det maa haabes, at man inden for de ældre Arbejderes Rækker i endnu højere Grad maa faa Forstaaelsen af, at i Fremtidens Organisationsarbejde skal Lærlingene ogsaa være med.«

Under den politisk bevægede Tid i Aarene lige efter Krigen blev desværre ogsaa Lærlingenes Landsforbund ført ud i Malstrømmen, og da Bølgerne havde lagt sig, viste det sig, at Forbundet ikke kunde holde. Man havde ogsaa paadraget sig en stor Gæld, og Forhandlinger søgtes da i 1921 med D. s. F. om Opnaaelse af en Ordning for Lærlingenes Organisering, hvorefter der skulde aabnes dem Adgang til at blive Medlemmer af de enkelte Forbund i særlige Afdelinger til Varetagelse af Lærlingenes Interesser med Hensyn til Løn- og Arbejsvilkaar.

Efter at Spørgsmaalet havde været behandlet paa D. s. F.s Generalforsamling i Maj 1923, ophævedes derefter Lærlingenes Landsforbund efter Beslutning paa Kongressen i Pinsen 1923, idet D. s. F. havde henstillet til Forbundene at oprette særlige Afdelinger for Lærlingene. Et Kapitel var afsluttet i Lærlingebevægelsens Historie.

Der var forbavsende mange af de senere kendte Navne inden for Arbejderbevægelsen med i Lærlingenes Landsforbund, saaledes som allerede nævnt *Harald Jensen,* der blev Oplysningsforbundets første Leder, *Albinus Jensen,* der senere blev Redaktør i Silkeborg, *Stecher Christensen,* senere Borgmester i

Aarhus, og endvidere *Chr. Christiansen* og *Hans Hansen (Hedtoft)*. Fra København huskes af den mere bevægede Periodes Folk *Einar Nielsen*, *Alfred Bjørklund* og *Villy Andersen*.

Efter Ophævelsen af Lærlingenes Landsforbund oprettede enkelte Forbund Underafdelinger for Lærlinge og Ungarbejdere, og man fik i mange Forbund ordnet det saaledes, at Lærlingene kunde blive optaget i Arbejdsløshedskassen det sidste Aar før Udlæringen. Men selve Ungdomsarbejdet stagnerede og sygnede efterhaanden helt hen.

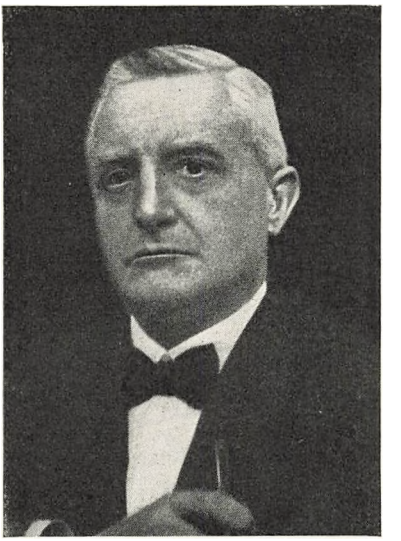

J. Oudegest.
Hollandsk Fagforeningsmand. Under den første Verdenskrig fungerede han som Leder og Sekretær for det internationale faglige Arbejde og valgtes paa en internat. Kongres i 1919 til Sekretær for Faginternationalen, hvis Sæde da var Amsterdam.

I 1930 blev der imidlertid igen taget Initiativ til Skabelsen af et fagligt Ungdomsarbejde, denne Gang i København. Samtidig med dette var der imidlertid ogsaa Bestræbelser i Gang for at skabe en Organisering af den *ufaglærte* Ungdom. Arbejdsmændenes Ungdomsafdeling var en Kendsgerning fra den 6. Januar 1931. Hermed havde det faglige Ungdomsarbejde faaet et nyt og frugtbart Vækstgrundlag, og A. U. A. sluttede straks med Styrke op om den Tanke at skabe et Fællesorgan for det faglige Ungdomsarbejde. Den 10. Februar 1931 traadte den nye faglige Ungdomsbevægelse ud i Livet med Gravør *Henry Grünbaum* som Formand og Lederen af A. U. A.s daglige Arbejde, *Viggo Eigtved*, som Næstformand.

— — —

Den nye faglige Ungdomsbevægelse byggede paa det nøjeste Samarbejde mellem de unge og den øvrige Fagbevægelse, og det blev straks fastslaaet, at det ikke var Tanken at gentage

Fejlen med Lærlingenes Landsforbund. Blandt andet for at betone dette, kaldte man Sammenslutningen for den faglige Ungdoms »Sekretariat«. Det var dog en naturlig Ting, at man ogsaa søgte Provinsens unge fagligt aktiviseret, og der har da ogsaa gennem Aarene været en god Føling mellem Landets faglige Ungdomsorganisationer, ikke mindst gennem Faglig Ungdoms aarlige Højskolekursus, der allerede fra 1934 blev et Samlingssted og en Skoling for de interesserede unge i Fagbevægelsen.

Inden for Faglig Ungdom i København rejstes senere hen Tanken om igen at faa oprettet et Landsforbund, og Henvendelse herom skete til De samvirkende Fagforbund, som imidlertid gennem Forretningsudvalgets Vedtagelse den 17. April 1942 fastholdt den ogsaa ved Stiftelsen af Faglig Ungdom raadende Opfattelse, at der ikke skulde laves noget selvstændigt Landsforbund, men at Organisering i Landssammenslutning skulde ske i de enkelte Forbund, mens der i de enkelte Byer — under Medvirken af den lokale Fællesorganisation og med Repræsentation for D. s. U. — kunde dannes Sammenslutninger for den fagligt organiserede Ungdom (Sekretariater). Samtidig erkendte D. s. F. imidlertid Betydningen af Afholdelsen af de aarlige Lærlingestævner eller Kursus paa en Arbejderhøjskole, og det besluttedes da, at D. s. F. for Fremtiden skulde overtage Afholdelsen af disse. Samtidig vedtoges det, at der hvert Aar under D. s. F.s Ledelse skulde afholdes et Møde for Forbundenes Repræsentanter i Lærlingeudvalgene (Forbundenes Repræsentanter i de i Henhold til Lærlingeloven oprettede Fællesudvalg inden for de enkelte Fag), hvor Lærlingespørgsmaalene skulde behandles. Ad denne Vej er der saaledes skabt et Samarbejde mellem den fagligt organiserede Ungdom og De samvirkende Fagforbund og skabt Mulighed for en central Drøftelse af Lærlingespørgsmaalene. Saadanne Møder har siden været afholdt, ligesom D. s. F. aarligt har afholdt sine Lærlinge- og Ungarbejderkursus.

Den 1. Januar 1947 var der i Henhold til en af D. s. F. optagen Statistik organiseret ca. 27.000 Lærlinge og Ungarbejdere i Forbundene.

CENTRALISATION — DECENTRALISATION

Et Udsyn over De samvirkende Fagforbunds Historie i de 50 Aar, der er gaaet siden Stiftelsen, vil meget snart vise, at Organisationens Navn er mere end en i 1898 tilfældig valgt Betegnelse. D. s. F.s Historie er blandt andet netop Historien om et demokratisk *Samvirke* mellem danske Arbejdere, organiseret inden for mange forskellige Forbund og Foreninger. Der har altid været lagt Vægt paa, at de tilsluttede Forbund skulde have videst mulig Adgang til selv at ordne deres Forhold med Samvirket som Støtte og Hjælp i Situationer, der oversteg det enkelte Forbunds Kræfter, og der er heri utvivlsomt et meget værdifuldt Træk i dansk Fagbevægelses Udviklingshistorie. Sammenhold byggende paa Samarbejde var den Linie, der straks fra Stiftelsen blev gældende for D. s. F.'s Virksomhed. Marinus Kristensen skriver saaledes (i Beretningen om de første 25 Aar) om det stiftende Delegeretmøde i 1898:

»Det stod alle klart, at *gensidig* Støtte var det store Hovedformaal, og at dette kun kunde naas, naar Hensynet til *det Heles Vel* sikredes Pladsen over alle *Særinteresser*, men det stod ikke mindre klart, at *Selvbestemmelsesretten* i størst muligt Omfang maatte værnes.«

Hensynet til det Heles Vel har dog ikke altid haft Magt til at overskygge Særinteresserne. *Selvbestemmelsesretten* har ofte været stærkere fremhævet i de forløbne Aar end altid godt har været, og ikke faa er de Situationer i D. s. F.'s Historie, hvor Særinteresserne har taget Magten og, udnyttet af *Arbejdsgiverforeningen*, ført Fagbevægelsen ud i en Udvikling, som ikke var ønsket af Flertallet inden for Forbundene.

En demokratisk Organisation maa bygge paa en vis Selvstændighed hos Medlemmerne. Men den maa ogsaa have Mu-

lighed for at sikre det Heles Vel, thi at skabe *Balancen* mellem de enkeltes og Helhedens Interesser er netop den store Opgave for alt demokratisk Samvirke.

D. s. F.'s indre og ydre Historie er for en stor Del bestemt af Brydningen mellem Ønsket om størst mulig Selvstændighed for de enkelte tilsluttede Organisationer og Hensynet til Helhedens Interesser. Den Dag i Dag finder denne Brydning Sted, og den *maa* finde Sted i en Organisation, der ikke bygger paa Diktatur fra oven, men paa et levende demokratisk Medarbejderskab og Samvirke mellem Forbundene.

Hvor Balancepunktet ligger, kan ikke bestemmes een Gang for alle. Det vil afhænge af den givne Situation og af hele den forudgaaende Udvikling. Det kan derfor være vanskeligt at fælde Dom i Spørgsmaalet om, hvor stor Myndighed der bør ligge hos Centralorganisationen — in casu De samvirkende Fagforbund.

DE FØRSTE LOVE

Hvorledes saa man paa Spørgsmaalet om Forholdet mellem De samvirkende Fagforbund og de enkelte tilsluttede Organisationer ved Stiftelsen i 1898?

Det er klart, at dette Spørgsmaal maatte være et af de mest afgørende netop dengang, hvor det lovmæssige Grundlag for Samvirksomheden skulde lægges. Desværre findes ingen Protokol over Diskussionen paa det stiftende Delegeretmøde i 1898, men nogle Blyantsnotater i De samvirkende Fagforbunds Arkiv viser dog, at der var ret divergerende Opfattelser med Hensyn til Centralorganisationens Forhold til Forbundene, og Smedeforbundets Formand, *H. P. Hansen*, udtalte ligefrem om det til Delegeretmødet af et Udvalg med *Jens Jensen* som Formand udarbejdede Forslag til Love, at det »vilde give Forbundene Spændetrøje paa«.

Efter Forslaget skulde det enkelte Forbund, naar det havde til Hensigt at stille Krav om gennemgaaende Forbedringer i Arbejdsvilkaarene, meddele dette skriftligt og i god Tid til Forretningsudvalget for D. s. F., saaledes at dette kunde ind-

hente fornødne Oplysninger fra Ind- og Udland, inden det eventuelt gav de stillede Fordringer sin Tilslutning. Det af H. P. Hansen, Lyngsie, From-Petersen (Tømrerforbundet) og H. Rasmussen (Murerforbundet) stillede særlige Forslag til Love gik derimod ud paa, at et Forbund, naar det ikke mente, at det alene kunde bære Omkostningerne ved en Konflikt, *selv* skulde afgøre, om det vilde henvende sig til D. s. F. og »raadføre sig med dette«. Efter de fires Forslag skulde endvidere en saadan Sag, hvis Enighed ikke opnaaedes mellem Forbundet og Forretningsudvalget, forelægges et Repræsentantskabsmøde til Afgørelse af, om der skulde ydes Konflikten Understøttelse af D. s. F., mens det efter Lovudkastet var Forretningsudvalget, der afgjorde Spørgsmaalet, dog at det, hvor der som Følge af stillede Fordringer var Udsigt til større Arbejdsstandsning, kunde forelægge Spørgsmaalet om Godkendelse for Repræsentantskabet.

Robert Nielsen.
Medl. af D. s. F.s Forretningsudvalg 1936 til sin Død 1943. Formand for Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening 1916—25, Sekretær i Dansk Arbejdsmands Forbund 1925, Næstformand 1932, Borgerrepræsentant 1936—43.

Endnu klarere kom den forskellige Opfattelse frem paa følgende Punkt: I Lovudkastet var det foreslaaet, at ved Arbejdsstandsninger, der blev understøttet af D. s. F., skulde alle Forhandlinger med Arbejdsgiverne og alle Henvendelser til det offentlige være underkastet Forretningsudvalgets Kontrol. De fire foreslog herimod, at et Forbunds Hovedbestyrelse selv skulde lede sine Anliggender under en Konflikt, men raadføre sig med Forretningsudvalget for D. s. F. Dog er det bemærkelsesværdigt, at ogsaa efter de fires Forslag skulde D. s. F. have den endelige Afgørelse, idet Uoverensstemmelser om Konflik-

tens Fortsættelse eller Afslutning kunde afgøres endeligt af Repræsentantskabet.

Efter at et Udvalg havde foretaget en Revision af det oprindelige Forslag, vedtoges enstemmigt de første Love den 5. Januar 1898. Resultatet blev, at det oprindelige Forslag fulgtes med Hensyn til Forbundenes Pligt til ved paatænkte Fordringer om Forbedringer af Arbejdsvilkaarene at meddele dette skriftligt og i god Tid til Forretningsudvalget, inden Forslag stilles til Arbejdsgiverne. Denne Bestemmelse, som findes i den nugældende Lovs § 9, skriver sig altsaa fra de allerførste Love for D. s. F. Dog fulgtes de fires Forslag om, at hvor der var Uenighed mellem Forretningsudvalget og Forbundet, skulde Sagen forelægges Repræsentantskabet til Godkendelse eller Nægtelse af Understøttelse af den forestaaende Konflikt, og Spørgsmaalet om Konflikternes Førelse afgjordes ogsaa nærmest efter de fires Forslag saaledes, at ved de af D. s. F. understøttede Konflikter skulde den paagældende Organisations Hovedledelse *raadføre* sig med Forretningsudvalget i alle Spørgsmaal vedrørende Henvendelse til Offentligheden og Forhandlinger med Arbejdsgiverne.

Den Centralisation, der var gennemført med Oprettelsen af D. s. F., tilsigtede i første Omgang at opnaa ensartede Regler for Forbundenes gensidige økonomiske Støtte under Arbejdskampe, og det fulgte heraf som en Selvfølgelighed, at kun Strejker, der var *godkendt* af D. s. F., samt Lockouter, havde Krav paa Understøttelse. Herved fik D. s. F. en Slags Vetoret, idet man kunde nægte Sanktion til Iværksættelse af Strejke, ligesom man kunde standse Understøttelsen af en igangværende Arbejdskamp. Til Understøttelse af Arbejdsstandsninger fik Forretningsudvalget Bemyndigelse til at udskrive Ekstrakontingent hos de tilsluttede Forbund.

Men Beføjelsen til at nægte Sanktion var som Følge af sin negative Karakter en ret begrænset Beføjelse. Det var aabenbart, at Arbejdsgiverne fra første Begyndelse anvendte den Taktik at *sammenkoble* de forskellige Fags Overenskomstsituationer, saaledes at Fagforbundene, hvad enten de ønskede det eller ej, blev stillet over for Nødvendigheden af en tilsva-

rende ensartet Optræden i positiv Retning, d. v. s. Samordning af Kampenes *Førelse* og *Afslutning*. Her skulde det imidlertid vise sig, at Kravet om de enkelte Forbunds Suverænitet medførte en Svækkelse af Fagbevægelsens samlede Styrke.

Selvstændighedstrangen var stor, ja, saa stor, at der i de følgende Aar ofte var Strid om D. s. F.'s Kompetence, og i det hele taget fremkom mange Angreb paa Centralisationstanken.

Arbejdsgivernes Vaaben mod Forbundenes gensidige Understøttelse blev i vid Udstrækning Anvendelse af *Lockouten* over for Arbejdergrupper, som ikke var berørt af Overenskomstforhandlingerne, ja, Lockouten anvendtes over for Forbundene, uanset om den egentlige Konflikt overhovedet drejede sig om Grupper under D. s. F.

SEPTEMBERFORLIGETS PUNKT 2 OG 3

Den store Lockout i 1899 viste klart og skarpt Arbejdsgiverforeningens Sammenkoblingspolitik, og man saa da, at Arbejdsgiverforeningen i sin Lockoutpolitik intet Hensyn tog til, om en Organisation var tilsluttet D. s. F. eller ej.

Det er ikke her Stedet til at gaa nærmere ind paa Storkampens forskellige Faser, blot skal peges paa, at det oprindelige Stridsspørgsmaal jo var bragt ud af Verden med Snedkerforbundets Vedtagelse. Kampen havde udviklet sig til en Kamp om de grundlæggende Principper. Fra D. s. F.'s Side var man afgjort Modstander af Sammenkoblingspolitikken. Man havde protesteret mod, at Konflikten uden videre var blevet udvidet udover det direkte berørte Omraade, og man ønskede fastslaaet, at Arbejdskamp ikke mere skulde kunne dekreteres uden en vis *Varslingsfrist*. Dette sidstnævnte Punkt blev da ogsaa gennemført med »Septemberforliget«.

De af Arbejdsgiverforeningen opstillede otte Punkter som Grundlag for Konfliktens Afslutning er foran omtalt. De indeholdt i Punkt 1 for det første, at fremtidige Overenskomster, der maatte blive afsluttede mellem de overordnede Organisa-

tioner, *ikke maatte gøres afhængige af underordnede eller lokale Organisationers Afstemning* og for det andet, at vedkommende Hovedorganisation skulde være ansvarlig for, at indgaaede Overenskomster blev respekteret og ubrødelig efterkommet af de lokale Organisationer.

Arbejdsgiverforeningen søgte saaledes — særlig med første Del af Punktet — at gennemtrumfe en Nyordning af Kompetenceforholdene inden for D. s. F. og mellem de enkelte Forbund og deres Afdelinger, et Forsøg, som naturligvis maatte afvises af D. s. F.

Arbejdsgiverforeningen uddybede sin Opfattelse af Punkt 1 saaledes:

»Enten maa de forhandlende Bestyrelser eller Forretningsudvalg forud erhverve Mandat fra deres underordnede Organisationer, eller ogsaa maa Mandanter for disse være til Stede under Forhandlingerne og medunderskrive Overenskomsterne. De Bestyrelser eller Forretningsudvalg, som afslutter Overenskomster, skulle være forpligtede til at anvende alle til deres Raadighed staaende, lovlige Midler for at faa saadanne Overenskomster respekterede.«

Arbejdsgiverforeningen fik *ikke* gennemført første Del af ovenomtalte Punkt 1 af de saakaldte 8 Punkter, og det blev saaledes fortsat Fagbevægelsen selv, der afgjorde, hvor Kompetencen til Afslutning af Overenskomster skulde ligge. Derimod fik Arbejdsgiverne som Punkt 3 i Septemberforliget gennemført Bestemmelsen om, at

»*Overenskomster, der maatte blive afsluttede mellem de to Hovedorganisationer, skulle respekteres og efterkommes af alle under dem hørende Organisationer under vedkommende Hovedorganisations Ansvar.*«

Endvidere gennemførtes en Bestemmelse i Septemberforligets Punkt 2, der for saa vidt legaliserede Arbejdsgiverforeningens Lockoutpolitik, som den bestemte, at Hovedorganisationerne havde Ret »til henholdsvis at dekretere eller godkende Arbejdsstandsning«, men samtidig betød dette ogsaa, at D. s. F. fik en tilsvarende Ret til Etablering af Sympatistrejke. Arbejdsgiverne søgte dog at fortolke denne Bestemmelse saa-

ledes, at det kun var Arbejdsgiverforeningen, der kunde *dekretere* Arbejdsstandsning, altsaa etablere Sympatilockout, mens D. s. F. alene kunde *godkende* Arbejdsstandsninger, en Fortolkning, som naturligvis blev underkendt af Den permanente Voldgiftsret (Kendelse Nr. 3).

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUNDS KOMPETENCE STYRKES

Det var i 1898 forudsat, at Lovene senere skulde optages til Revision paa Grundlag af indhøstede Erfaringer, og Storkampen i 1899 satte da ogsaa sit Præg paa de i Aar 1900 efter to Delegeretmøder den 9. Juni vedtagne Love, som nu fik følgende vigtige Tilføjelse:

»*Naar en paabegyndt eller paatænkt Arbejdsstandsning antager, eller truer med at antage, saadanne Dimensioner, at den indeholder Fare for Arbejdets rolige Gang i andre Fag, skal det Fag, der er i Strid, naar Repræsentantskabet med ¾ Majoritet forlanger det, søge Striden afsluttet eller undgaaet.*« *(Nugældende Lovs § 10).*

Ligeledes blev der sat en Grænse paa 3 Maaneder for Forretningsudvalgets Adgang til at understøtte en Konflikt, idet Repræsentantskabets Samtykke skulde indhentes ved Understøttelse herudover, og der indførtes særlige Regler for Afstemning paa Generalforsamlingen om Arbejdsstandsningers Paabegyndelse, Fortsættelse eller Afslutning, saaledes at Forbundenes Stemmevægt blev fastlagt efter deres Medlemstal. Iøvrigt fik Loven ved den paagældende Paragraf følgende nye Bestemmelse:

»*Beslutning om Paabegyndelse af Arbejdsstandsninger er kun gyldig med ¾ Majoritet, hvorimod Fortsættelse eller Afslutning kan afgøres med almindelig Majoritet.*« *(Nugældende Lovs § 38).*

Denne Bestemmelse betød saaledes, at der skulde kvalificeret Majoritet til paa D. s. F.'s Generalforsamling for at sætte en Sympatistrejke i Gang; men den viser ogsaa forudsætningsvis, at D. s. F.'s Generalforsamling havde Kompetence til at paa-

lægge de enkelte Forbund saavel Paabegyndelse som Fortsættelse og Afslutning af en Arbejdsstandsning, altsaa en meget vidtgaaende Kompetence. I denne Forbindelse kan nævnes, at et Forslag fra Tømrerforbundet om Omdannelse af D. s. F. til et Sekretariat blev stemt ned med alle Stemmer mod to.

Lovændringerne i 1900 var saaledes Udtryk for, at man efter den store Kamp i 1899 dels var indstillet paa en Styrkelse af Fagforbundenes Centralorganisation — D. s. F. — dels i Arbejdsfredens Interesse sigtede paa at gøre Etableringen af de mere omfattende Arbejdskampe vanskeligere.

RETTEN TIL AT DEKRETERE SYMPATISTREJKE INDSKRÆNKES

Den mislykkede Søfyrbøderkonflikt i 1902, der af D. s. F. var blevet udvidet ved Sympatistrejke i Havnene, medførte dog, at Dansk Arbejdsmandsforbund krævede Lovene ændret. Man krævede nu som Betingelse for Etablering af Sympatistrejke, at de berørte Forbund selv gav deres Tilslutning hertil, og efter de i 1902 og 1903 foretagne Lovændringer gjaldt herefter den Bestemmelse vedrørende D. s. F.'s Ret til Etablering af Sympatikonflikt, at Kravet herom skulde tiltrædes af det paagældende Fag selv med mindst ¾ Majoritet ved Afstemning i dette. Hermed var skudt den første Breche i D. s. F.'s i 1900 opnaaede stærke Stilling. Dog var samtidig D. s. F.'s Ret til at forlange Deltagelse i Sympatistrejke nu forankret i Lovene, som paa dette Punkt lød:

»Under opstaaende Konflikt i et Fag kan Forretningsudvalget, eventuelt Repræsentantskabet, forlange et eller flere Fag til at deltage i Arbejdsstandsningen, naar det mener, at saadant vil være af Betydning for at opnaa et for Arbejderne gunstigt Resultat af den forhaandenværende Strid. Denne kan dog ikke iværksættes, medmindre Forlangendet tiltrædes af ¾ Majoritet af de afgivne Stemmer ved en inden for den paagældende Organisation efter dennes Love dertil kompetent Forsamling eller af en lignende Majoritet af de afgivne Stemmer ved en blandt alle Organisationens Medlemmer foretagen Afstemning.« (Bestemmelsen findes uændret i den nugældende Lovs § 12).

SEPARATISME

Mange Arbejdere opfattede endnu Centralisationen — der gav sig Udtryk saavel i Dannelsen af Landsforbundene som i disses Sammenslutning i D. s. F. — som en Spændetrøje. Det tog Tid, inden man rigtig forstod, at Samarbejdet til fælles Gavn ogsaa i givne Situationer kunde betyde, at den enkelte Afdeling i et Forbund og det enkelte Forbund i D. s. F. maatte give Afkald paa selvstændige Aktioner. Aar 1900 maatte D. s. F. saaledes beslutte at udelukke Blikkenslagerforbundet som Medlem, idet dette ikke vilde medvirke til at standse en ulovlig Strejke. Det var nødvendigt at fastslaa som et fast Princip for Forbundene under D. s. F., at indgaaede Overenskomster skulde overholdes — af begge Parter. I Tømrerforbundet var Kravet om Udmeldelse af D. s. F. saa stærkt i flere Afdelinger, at Forbundet maatte udmelde sig i 1901.

Det var Centralorganisationens første vanskelige Aar. Ofte behandledes i de tilsluttede Organisationer Spørgsmaalet om Udmeldelse af D. s. F. Det kunde være en Følge af, at D. s. F. nægtede Sanktion til Paabegyndelse eller Fortsættelse af en Arbejdskamp, det kunde være, fordi man mente at staa stærkere udenfor, men ogsaa i nogle Tilfælde fordi man ved at holde sig uden for Centralorganisationen mente at kunne undgaa at blive kastet ud i Arbejdskampe som Følge af Konflikt i andre Fag. Hvad angaar det sidste, skulde Arbejdsgiverforeningens Frem-

W. Schevenels.
International Fagsekretær. Var allerede Sekretær i Internationale før den anden Verdenskrig og valgtes i 1945 til Sekretær i den nyoprettede faglige Internationale med den særlige Opgave at opretholde Forbindelse mellem Fagsekretariaterne.

gangsmaade meget snart berøve Forbundene deres eventuelle Illusioner i saa Henseende, thi man tog fra den Side intet Hensyn til, om en Fagorganisation stod inden for eller uden for D. s. F.

En Konflikt mellem Arbejdsgiverne og en uden for D. s. F. staaende Organisation gav ved flere Lejligheder Anledning til, at ogsaa Organisationer inden for blev inddraget og omvendt. Bygningssnedkernes Strejke i 1907 viste saaledes klart, dels at en enkelt Organisation ikke kunde klare en alvorlig Kamp uden Støtte fra den øvrige Fagbevægelse, dels at Arbejdsgiverne, naar det var i deres Interesse, søgte at inddrage D. s. F. i Striden. D. s. F.'s Beretning fra 1907 siger da ogsaa, at Striden har vist, at Arbejdsgiverforeningen intet Hensyn tager til Arbejdernes Organisationsform, »for den er Arbejderne *én Klasse*, og imod denne bruger den de Midler, som den anser for mest formaalstjenlige til at undertvinge Arbejderne«. Beretningens videre Udtalelser i Anledning af Bygningssnedkerkonflikten fortjener iøvrigt at blive gengivet her. Der siges:

»Lad os en Gang se, hvilke Konsekvenser Separationsbestræbelserne kan medføre for de Organisationer, som hylder disse.

Arbejdsgiverne, som nu er stærkt organiserede i en, hele Landet omfattende, Organisation, opgiver ganske naturligt ikke denne, fordi Arbejdernes Organisation splittes ad. De vil tværtimod føle sig langt stærkere, naar de kun har med de enkelte Organisationer at gøre, og deres Modstand mod Arbejdernes Krav vil stige i samme Grad, som Arbejderne svækker deres Centralisation; thi ligesom Arbejderne tidligere, da Arbejdsgiverne enten ikke var organiserede eller kun var svagt organiserede, let kunde sejre over Arbejdsgiverne, naar de selv var organiserede, saaledes kan disse let sejre over os, naar vi staar alene.

Den sidste Strejke af Bygningssnedkerne viser ogsaa, at den megen Tale om den større Selvstændighed, som det er paastaaet, at de uden for staaende Organisationer skulde være i Besiddelse af, kun er tom Tale.

Efter Arbejdsgiverforeningens Forsøg paa i 4½ Maaned at udsulte Fagets Arbejdere, blev der givet dem Valget mellem enten at slutte Kampen paa de af dem tidligere forkastede Betingelser eller at være Aarsag i, at Arbejderne i en Række Fag blev kastet paa Gaden. Bygningssnedkerne blev her *moralsk tvungne* til, da de stod Ansigt til Ansigt med en alvorlig Situation, at føle det Ansvar, der vilde have

været forbundet med atter at sige Nej til en Overenskomst, der i Realiteten var ganske lig den, de faa Dage i Forvejen havde forkastet.

Dette anføres kun for at vise, at Forholdenes Magt i givne Tilfælde *kan* være stærkere end En selv, og at den, der regner dermed, regner klogt. Vi tror, at Bygningssnedkerstrejken er et godt Fingerpeg for dem, der har villet fremkalde eller *har* fremkaldt Splittelse.

Den viser, at Arbejdsgiverne smukt ved at holde sammen med de andre Fags Arbejdsgivere, ogsaa overfor de Arbejderorganisationer, der er traadt ud af Rækkerne for i skøn Fordragelighed at have Lov til at forhandle »alene« med deres egne Arbejdsgivere.

Den viser, at selv en Organisation med en Formue af omkring 200 Kr. pr. Medlem ikke formaar at føre en Kamp mod Arbejdsgiverforeningen uden at ty til Anmodning om Hjælp hos Medlemmerne af de Organisationer, som den ikke vil forpligte sig til at støtte, naar de kommer i Kamp.

Den viser, at enhver Organisation, altsaa ogsaa dem, der er uden for Landsorganisationen, maa tage et Hensyn til de andre Fag, naar det endelig kommer til Stykket.

Den viser endelig, at der ikke er nogen som helst gyldig Grund for en Fagorganisation til at svigte Solidaritetspligten over for de andre Fagorganisationer, som har dannet Arbejdernes faglige Landsorganisation: »De samvirkende Fagforbund i Danmark«, og at de derfor, saa snart ske kan, bør *tiltræde denne* for at varetage deres Interesser og gennem Landsorganisationen yde *samlet* Modstand mod de *samlede* Arbejdsgivere og være medbestemmende over hele Maaden, hvorpaa den faglige Bevægelse i Danmark skal ledes.«

Spørgsmaalet om Formen for og Størrelsen af Understøttelse af Konflikterne var ogsaa under stadig Debat i de første Aar. Centraliseringen var jo sket ikke mindst med Henblik paa en Organisering af den gensidige økonomiske Hjælp under Arbejdskamp. Ved Revisionen af Loven i 1900 var der iøvrigt indført en Forpligtelse for Forbundene til at henlægge bestemte Beløb til særlige Strejkefonds, og der var saaledes skabt et regelret System for den egne og gensidige Understøttelse. — Tanken var at undgaa de frivillige Indsamlinger, der baade var usikre og ukontrolable.

Alligevel fandt der fra Tid til anden Indsamling Sted, og Spørgsmaalet maatte da før eller senere tages op til Afgørelse. Dette skete paa D. s. F.'s Generalforsamling i 1907. Spørgsmaalet havde været fremme under Bygningssnedkerkonflikten, idet

Arbejdsgiverforeningen, som Argument for at trække D. s. F. ind i Konflikten, henviste til Bygningssnedkernes Indsamling hos Organisationer under D. s. F. Dertil kom, at enkelte Organisationer, samtidig med at de modtog den i Lovene fastsatte Understøttelse fra D. s. F., foretog Indsamling af frivillige Bidrag.

Generalforsamlingen indskærpede da i en Udtalelse, at naar Organisationerne under D. s. F. havde paataget sig en pligtmæssig gensidig Ydelse, maatte deraf følge, at de enkelte Organisationer ikke foretog frivillig Indsamling hos disse Organisationer. Man pegede paa Lovens Regler om Opsamling af Strejkefonds og vedtog om frivillige Indsamlinger den Hovedregel,

»at der kun foretages frivillige Indsamlinger under meget store Konflikter, hvortil den samlede Organisation ikke er i Stand til at skaffe tilstrækkelig Understøttelse ved lovhjemlet Paaligning, og at Opfordringen til at yde frivillige Bidrag skal udgaa gennem Landsorganisationen, efter derom truffen Vedtagelse af Repræsentantskabet.« (Efter nugældende Lovs § 22: Forretningsudvalget).

Denne Vedtagelse samt Bestemmelse angaaende de lokale Fællesorganisationers Indsamlinger blev vedføjet som Note til Loven og findes fra 1913 i selve Loven.

— — —

Aarene fra 1903 til 1911 havde vist en stadig fortsat Centralisation. Antallet af enkeltstaaende Organisationer formindskedes, idet disse gik op i Forbundene, og fra 45 tilsluttede Forbund i 1903 var Antallet i 1911 steget saaledes, at der i D. s. F. nu var 55 Forbund og 6 enkeltstaaende Foreninger med ialt 105.000 Medlemmer, en Fremgang siden 1903 paa 42.000. Uden for stod 13 Forbund og 11 enkeltstaaende Foreninger med ialt 23.000 Medlemmer.

Der var dog stadig Strid for og imod Centralisationstanken, og som et fremragende Indlæg i denne Strid kom den i 1911 af D. s. F. udgivne Pjece »Ned med De samvirkende Fagforbund«, i hvilken *Martin Olsen* paa den for ham egne Maade i Spørgsmaal og Svar med stor Klarhed argumenterer for Centralorganisationens Nødvendighed og Nytte.

Samlingsregeringen af Juli 1940.
Tre Maaneder efter Besættelsen rekonstruerede Stauning sit Ministerium med Repræsentanter for Partierne og optog desuden tre Ikke-Politikere. Siddende ved Bordet ses de tre: Landbrugsminister Bording, Statsminister Stauning og Udenrigsminister Scavenius. Staaende fra venstre: Justitsminister Harald Petersen, Socialminister Kjærbøl, Finansminister Buhl, Undervisningsminister Jørgen Jørgensen, Forsvarsminister Brorsen, Arbejdsminister Gunnar Larsen, Handelsminister Christmas Møller, Kirkeminister Fibiger og Indenrigsminister Knud Kristensen.

D. s. F.s Beretning for 1911 (Aaret med den truende Storlockout som Følge af Blikkenslagerkonflikten) viser Spørgsmaalet om Centralisation eller Decentralisation en Del Opmærksomhed. Der peges paa, at man i Almindelighed inden for Fagbevægelsen er enig om, at Centralisationstanken bør føres videre, men at dette dog ikke synes at være blevet fuldt forstaaet overalt, og »navnlig synes det, som om man i enkelte Organisationer vil tillægge Centralisationen Skylden for, at Ønsker, som næres om Forbedring af Arbejdsvilkaarene, ikke kunde nyde Fremme, ligesom man ogsaa er tilbøjelig til at vælte Skylden for et mindre godt Resultat af en Konflikt over paa den samme Centralisation, idet man ganske ser bort fra de virkelige Aarsager«. Syndikalisterne arbejdede ihærdigt paa en Undergravning af D. s. F.'s Stilling, og Opløsningstendensen gav sig desværre Udslag i Murerforbundets, Sømændenes og Søfyrbødernes Udmeldelse af D. s. F. I Snedkerforbundet og Typografforbundet blev der foretaget Afstemning om Udmeldelse, men man vedtog at forblive i D. s. F.

Beretningen fra 1911 indeholder følgende kloge Bemærkninger om Centralisationens Vanskeligheder:

»En Ledelse af en Organisation vil altid blandt dem, der ikke har været med til Sagernes Afgørelse, være udsat for at blive tillagt Tanker, som den aldrig har næret, eller Handlinger, som den ikke har begaaet. Og jo længere Ledelsen er fjernet fra de enkelte Medlemmer, jo mere vil den være udsat for at blive Genstand for de nævnte Fejltagelser. Den enkelte Fagforenings Ledere træder altid i direkte Rapport til Medlemmerne ved Foreningens Møder og Generalforsamlinger og kan her inden for fire Vægge gøre Rede for sin Stilling. Men inden for et Forbund begynder der allerede at opstaa Vanskeligheder i saa Henseende, idets Forbundets Sammenkomster kun kan bestaa af en begrænset Kreds af Deltagere, hvis Opgave det da bliver at motivere og forklare de trufne Beslutninger ude blandt Medlemmerne i de enkelte Foreninger. Om Medlemmerne skal faa et rigtigt eller et forkert Indtryk af, hvad der er foregaaet, afhænger altsaa af den, der aflægger Rapporten. Men ulige vanskeligere bliver Forholdet jo, naar man kommer til den udvidede Centralisation, til en Centralisation af de enkelte Fags Centralisationer, thi her maa efter Forholdenes Natur det Antal Personer, der deltager i den faglige umiddelbare Ledelse, være forholdsvis endnu mere begrænset, og den er saa at sige afskaaret fra at træde i direkte Forbindelse med de enkelte Foreningers Medlemmer. Derfor er det forklarligt, at der med Hensyn til De samvikende Fagforbunds Virksomhed i de enkelte Tilfælde kan raade nogen Misforstaaelse.«

Det siger sig selv, at denne Uro i Forholdet mellem D. s. F. og Forbundene inden for og — ikke mindst — uden for Samvirksomheden maatte virke til Skade for den samlede Arbejderklasses Interesser, og man besluttede derfor paa et Repræsentantskabsmøde i Januar 1912, hvor man behandlede hele Spørgsmaalet om Organisationsformen og Taktikken, at nedsætte et Udvalg — det saakaldte Reorganisationsudvalg — til Undersøgelse af, om der burde foretages Ændringer i Centralisationsformen og da hvilke.

Udvalgets Arbejde førte imidlertid ikke til Forslag om større Ændringer i Lovene. De var jo ogsaa ændrede i 1900, 1902, 1903, 1907 og 1909, og det er derfor — som Udvalget anfører — »saare naturligt, at man ikke allerede i 1912 kan finde nogen fornuftig Basis for væsentlige nye Ændringer.« Den

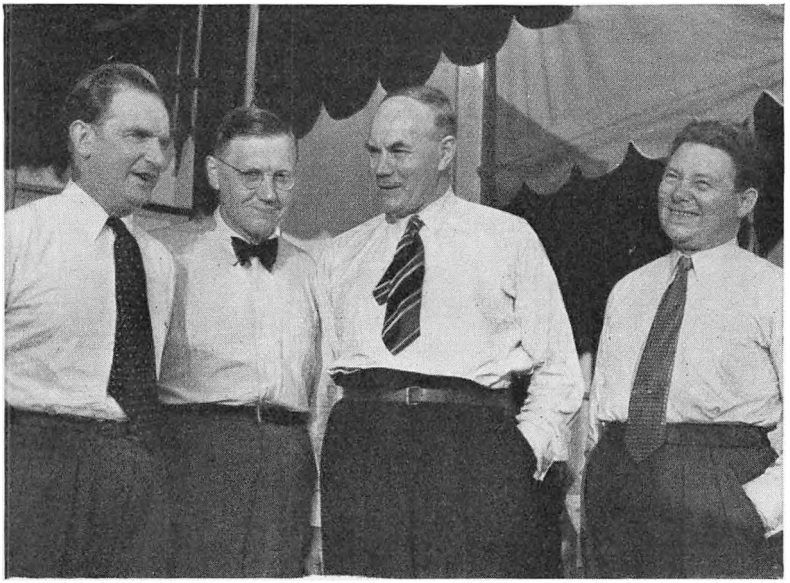

Fire nordiske Landsorganisationsformænd ved den faglige Konference 1945 i Stockholm. Fra venstre: Nordahl, Norge, Vuori, Finland, Lindberg, Sverige, og Eiler Jensen, Danmark, ved en nordisk faglig Konference i Stockholm.

syndikalistiske Fagoppositions Indflydelse var ogsaa blevet betydelig overdrevet. Da Bølgerne havde lagt sig efter den stormfulde Periode i 1911, og der blev Tid til en rolig og nøgtern Vurdering af Fagbevægelsens Muligheder og Organisation, viste det sig snart, at der i det store og hele var Enighed blandt de tilsluttede Organisationer om at bevare de hidtil fulgte Principper for Landsorganisationens Virksomhed. Udvalget understregede ogsaa rigtigt, at den Misfornøjelse, der var kommet til Orde mod De samvirkende Fagforbund hist og her, og som i nogle Tilfælde havde ført til Udtrædelse af Organisationen, ikke var af en saadan Natur, at den kunde imødekommes ved Lovændringer. Der siges i Betænkningen:

»Spørgsmaalet om Tilslutning til De samvirkende Fagforbund eller ikke er i Virkeligheden kun i ringe Grad et Spørgsmaal om Lovparagraffer. Disse kan aldrig formes saaledes, at de tilfredsstiller alle. Det er heller ikke et Spørgsmaal om Taktik; thi om denne har der altid i

det givne Øjeblik kunnet træffes Bestemmelse med overvældende Flertal. Spørgsmaalet er i Virkeligheden det, om de danske Arbejdere forstaar at udnytte Sammenslutningstanken i dens yderste Konsekvens, om de fuldtud véd sig solidariske og kan sætte Skulder mod Skulder om de fælles Interesser og til enhver Tid bringe de Ofre af Penge og Særinteresser, som hertil kræves. — Dette, og intet andet, er Spørgsmaalet, som det praktiske Liv har stillet til den danske Arbejder, og som han maa svare paa i Løbet af de allernærmeste Aar.«

De Ændringer, der som Følge af Udvalgets Forslag blev gennemført af Generalforsamlingen i April 1913, var ikke særlig indgribende. Enkelte af Ændringerne skal nævnes.

Det bestemtes, at økonomisk Støtte til en Konflikt kun kunde inddrages ved Beslutning af et Repræsentantskabsmøde, og som foran nævnt blev Vedtagelsen af 1907 om Begrænsning i Adgangen til at foretage frivillige Indsamlinger nu indføjet i Loven. Endvidere gennemførtes følgende Bestemmelse:

»*Hovedoverenskomster med almindelige Bestemmelser, som afsluttes med Organisationer inden for Dansk Arbejdsgiverforening, bør kun indgaas under Forbehold af De samvirkende Fagforbunds Sanktion.*« (Nugældende Lovs § 13).

Denne Bestemmelse peger i Retning af en Styrkelse af D. s. F.'s Myndighed, og det er da heller ikke ualmindeligt, at Forbundene afslutter Overenskomster med Forbehold af D. s. F.'s Godkendelse; men dette har dog kun haft en rent formel Karakter.

GENERELLE AFTALER OM LØN- OG ARBEJDSVILKAAR

Krigen kom 1914 og med den nye Situationer for Fagbevægelsen. Dyrtiden ramte alle Arbejdere, og det store Problem fra 1917 og fremefter blev Sikringen af Real-Lønningerne. Det var da naturligt, at de enkelte Forbunds særlige Problemer kom i Baggrunden i Sammenligning med det for samtlige Ar-

bejdere brændende Dyrtidsproblem, og det var da lige saa naturligt, at det i en saadan Situation blev De samvirkende Fagforbund, der kom til at søge den *generelle* Løsning af Lønspørgsmaalet gennemført i Overenskomstsituationerne.

Mod det af Arbejdsgiverforeningen i 1917 stillede Forslag om uændret Forlængelse af samtlige Overenskomster i et Aar med en *samlet* Løsning af Dyrtidsspørgsmaalet havde D. s. F. dog indvendt, at Organisationen ikke havde Lovhjemmel til en saadan summarisk Fremgangsmaade, men maatte forbeholde de tilsluttede Organisationer deres fulde Selvbestemmelsesret. I den mellem de to Hovedorganisationer afsluttede Overenskomst om *Fremgangsmaaden* ved Forhandlingerne var det imidlertid aftalt, at saafremt Dyrtidsprocenten (Pristallet) i Juli eller August 1918 skulde vise en væsentlig Ændring, skulde Hovedorganisationerne træde sammen for at drøfte, hvad der da eventuelt skulde foretages, og det var denne Bestemmelse, der blev Grundlaget for Hovedorganisationernes første generelle Lønaftale om den saakaldte *Augustordning 1918*, en Ordning, der iøvrigt blev forelagt for og vedtaget af et *Repræsentantskabsmøde* i D. s. F.

*

Ved Forhandlingerne om Overenskomsterne, der udløb i Foraaret 1919, var Kravet om Arbejdstidsforkortelse rejst af et stort Antal Forbund sammen med Krav om højere Dyrtidstillæg og specielle Krav til Ændringer i Overenskomsterne. Arbejdsgiverne søgte da paany gennemført en *generel* Ordning af hele Overenskomstsituationen, men De samvirkende Fagforbund præciserede nu igen, efter Drøftelse af Sagen paa et Repræsentantskabsmøde, at man savnede Beføjelse til imod Organisationernes Ønske at afslutte kollektive Aftaler om Løn- og Arbejdsvilkaar for de tilsluttede Organisationer.

Hvor uklart hele dette Spørgsmaal om D. s. F.s Kompetence i Virkeligheden laa for Organisationerne selv, fremgaar imidlertid af, at det samme Repræsentantskabsmøde, som havde behandlet og afvist Forslaget om en generel Ordning af hele Situationen, vedtog Forslaget, for saa vidt angik Arbejdstids-

forkortelsen, de hidtil gældende Dyrtidstillægs Indregning i Lønningerne, Stillingen for Fagene med Løfteparagraf og Overenskomsternes Varighed.

Med Hovedoverenskomsten af 17. Maj 1919 om *8-Timersdagens Gennemførelse* blev der imidlertid truffet en generel Aftale mellem Hovedorganisationerne, mod hvilken ingen Anke ses at have været fremført fra noget Forbunds Side. Dette er dog ikke ensbetydende med, at Forbundene hermed havde godkendt D. s. F.s Kompetence til at forpligte Forbundene paa dette Omraade, saaledes som man aabenbart gaar ud fra i den i 1922 afgivne Betænkning om De samvirkende Fagforbunds Kompetence.

Forholdet var snarere det, at man fra Situation til Situation tog Stilling til *Realiteterne* i de paagældende Overenskomster, og pudsigt nok kan det i denne Forbindelse anføres, at Arbejdsgiverforeningen ved Forhandlingerne om Feriespørgsmaalet i 1920 *afviste* at slutte en generel Overenskomst herom med Henvisning til, at Arbejdsgiverforeningen ikke kunde paabyde sine Medlemmer at give Arbejderne Ferie, en Begrundelse, som sikkert ikke kunde holde for en nærmere Prøvelse, men som viste, at Spørgsmaalet om Kompetencen til syvende og sidst bundede i Parternes forskellige Interesser i bestemte Situationer.

Der var dog ingen Tvivl om, at Fagforbundene i det store og hele ønskede at afgøre Sagerne saa vidt muligt hver for sig, mens Arbejdsgiverforeningen som Regel saa en Fordel i de samlede Afgørelser og gennem den Magt, som Arbejdsgiverforeningen havde til for sin Part at gennemføre dette, i de fleste Situationer i Virkeligheden kunde tvinge Fagforbundene ind paa den samlede Afgørelse. Det vilde under disse Omstændigheder have været en Fordel, om D. s. F. havde haft en tilsvarende Kompetence.

Men allerede i 1921 viste det sig, at ikke alle Forbund var indforstaaet med en Gentagelse af en generel Dyrtidsordning, skønt det nu var selve *Generalforsamlingen* i De samvirkende Fagforbund, der havde vedtaget en saadan, og skønt det paa en forudgaaende Generalforsamling den 9. Marts 1921 i An-

ledning af den truende Storlockout og de allerede etablerede Lockouter i Tekstil- og Skotøjsindustrien blandt andet var besluttet, at »For saa vidt Forhandlinger om Konfliktens Bilæggelse maatte blive optagne, skal Resultatet af disse forelægges for Generalforsamlingen *til Prøvelse og Afgørelse*« (fremhævet af Forf.). Men Forholdet var det, at Konjunkturerne var vendt, og der skulde derfor tages Stilling til *Nedsættelser* af Lønningerne.

Hans Hedtoft.
Født 1903. Udlært Litograf, Sekretær og Formand for D. s. U. 1922—29, Sekretær i Socialdemokratisk Forbund 1929, Partisekretær 1939, Partiformand 1939. Maatte træde tilbage efter tysk Krav 1941. Atter Partiformand i 1945, Folketingsmand fra 1935. Arbejds- og Socialminister i Befrielsesregeringen 1945 og Statsminister fra November 1947. Gentagne Gange Medlem af Forretningsudvalget i D. s. F.

Generalforsamlingen havde den 26. Marts 1921 vedtaget det af Forligsmanden stillede Forslag. Men Situationen var nu den, at man i en Række Forbund i de sidste Aar var gaaet bort fra Afgørelser ved kompetent Forsamling og havde gennemført, at Overenskomster ikke kunde afsluttes, uden at Medlemmerne var spurgt. Forslaget blev derefter forkastet i en Række Forbund. Efter fornyede Forhandlinger og Afstemninger, som vi ikke skal komme ind paa, da de faglige Kampe allerede foran er beskrevet, vedtoges Forslaget dog efterhaanden af Forbundene, idet Arbejdsgiverforeningen maatte gaa bort fra at betragte Forslaget som en Helhed, og Resultatet af D. s. F.s manglende Kompetence blev stort set alene, at Arbejdsgiverne fik iværksat en 6 Ugers Lockout over for en Del Organisationer til Skade for disse og deres Medlemmer.

Hermed var Spørgsmaalet om Kompetencen igen blevet brændende. En Løsning maatte søges, og efter en Forhandling

om Spørgsmaalet paa et Repræsentantskabsmøde i September 1921 vedtoges det at nedsætte et Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet. Udvalget naaede imidlertid ikke til Enighed, men delte sig i et Flertal og to Mindretal. Flertalsforslaget gik ud paa, at *Generalforsamlingen* i D. s. F. i sidste Instans, *efter* at Overenskomstforslag havde været forelagt Organisationerne og behandlet efter disses Love, med bindende Virkning skulde kunne træffe Afgørelser i Sager af større organisatorisk Betydning. Et *Mindretal* foreslog, at endelig Afgørelse skulde kunne træffes ved samlet Optælling af Afstemningsresultaterne i de af Forslagene berørte Forbund, med Afstemning efter de i de enkelte Forbund gældende Regler. *Lyngsie* gik ind for at bevare den gældende Ordning, saaledes at man skulde nøjes med at afgøre, hvorvidt De samvirkende Fagforbund skulde understøtte en Konflikt eller ej.

Betænkningen behandledes paa Generalforsamlingen i December 1921, og det besluttedes at henvise Sagen til nærmere Behandling i Forretningsudvalget, saaledes at Forslag kunde stilles paa den ordinære Generalforsamling i 1922.

Inden den endelige Betænkning blev færdig, skulde det imidlertid endnu engang vise sig, hvor uhyre vanskeligt det var for Forbundene at gaa ind for de generelle Afgørelser.

— — —

Paa den ekstra Generalforsamling i D. s. F. i Marts 1922 vedtoges det af Forligsmanden stillede Forslag til Afvikling af Overenskomstsituationen i den Form, at man *anbefalede* Organisationerne at tiltræde Forslaget, men Forhandlingerne førte ikke til Resultater, og Arbejdsgiverne forlangte derefter som Vilkaar for Optagelse af Realitetsforhandlinger mellem Hovedorganisationerne, at hvad man blev enig om mellem disse skulde forelægges de to Parters Generalforsamlinger *til Vedtagelse eller Forkastelse.*

Forslaget blev derefter vedtaget paa De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling med stor Majoritet, men det viste sig nu, at Arbejdsgiverforeningen havde en ganske anden Opfattelse af denne Vedtagelses Betydning end D. s. F. Arbejds-

giverforeningen hævdede, at det havde været en ufravigelig Betingelse for Forslagets Forelæggelse for dens Generalforsamling, at Forslaget samtidig kunde forelægges D. s. F.s Generalforsamling til *endelig* Vedtagelse eller Forkastelse, mens Forholdet efter De samvirkende Fagforbunds Opfattelse var det, at — som Gang paa Gang fremført — Generalforsamlingen ikke kunde binde de enkelte Forbund. Vedtagelsen paa Generalforsamlingen havde alene den Betydning, at Konflikten maatte betragtes afsluttet som *samlet* Konflikt, og endvidere at den økonomiske Understøttelse til de konfliktberørte Fag herefter maatte inddrages.

Det var denne Strid, der førte til Den faste Voldgiftsrets Kendelse Nr. 573 af 31. Maj 1922. Arbejdsgiverforeningen paastod nemlig De samvirkende Fagforbund kendt ansvarlig for det Tab, der ved de fortsatte Konflikter var paaført Arbejdsgiverne. D. s. F. blev imidlertid frifundet, men kun fordi der var taget Forbehold m. H. t. Underorganisationernes Godkendelse. Der siges i Kendelsen:

»Hvis denne Sag kunde bedømmes alene paa Grundlag af selve Indholdet af Forliget af 4. April d. A. i Forbindelse med den i Septemberforligets Pkt. 3 indeholdte Regel, hvorefter »Overenskomster, der maatte blive afsluttet imellem de to Hovedorganisationer, skulle respekteres og efterkommes af alle under dem hørende Organisationer under vedkommende Hovedorganisations Ansvar«, maatte Retten give Arbejdsgiverforeningen Medhold i det af den hævdede Standpunkt. Imidlertid er det under Sagen oplyst, at der under de umiddelbart forud for Underskriften paa Forligsforslaget gaaende Forhandlinger er taget Forbehold, som Retten ved Sagens Bedømmelse ikke kan se bort fra, selv om Rækkevidden af disse Forbehold til en vis Grad kan være tvivlsom.«

Der er saaledes næppe Tvivl om, at Kendelsen tillagde D. s. F. den rent juridiske Kompetence til at afslutte en Overenskomst med bindende Virkning for de tilsluttede Organisationer refererende til Septemberforligets Punkt 3, ligesom D. s. F.s Love i § 38 jo ogsaa klart syntes at forudsætte Generalforsamlingens Kompetence til at træffe Beslutning om en Arbejdskamps Afslutning.

Inden for De samvirkende Fagforbund var der imidlertid *ikke* blevet nogen mere ensartet Opfattelse af, hvilken Kompetence Organisationen havde. Forholdet kompliceredes ikke alene af de forskellige Opfattelser, der kunde herske blandt Forbundene vedrørende selve Realiteterne i de forskellige Overenskomstsituationer, hvilket i sig selv kunde føre til Strid inden for D.s.F., men tillige — som foran nævnt — af det Forhold, at en Del Forbund i Henhold til deres Love skulde forelægge Overenskomstforslag enten for en kompetent Forsamling eller træffe Afgørelse ved Urafstemning. Spørgsmaalet var derfor ikke blevet mindre brændende efter Overenskomstsituationen i 1922, da Generalforsamlingen i Maj Maaned skulde behandle Forslag om Ændring i Lovene.

Paa denne Generalforsamling stilledes af *Forretningsudvalget* Forslag til en Udtalelse gaaende ud paa, at de enkelte Forbund selv skulde afgøre, paa hvilken Maade de ønskede at tage Stilling til Overenskomsten i deres eget Fag, dog at Tilfælde, som omhandlet i Loven, hvor det drejer sig om Arbejdsstandsninger, der antager eller truer med at antage saadanne Dimensioner, at det indeholder Fare for Arbejdets rolige Gang i andre Fag, skulde afgøres i Henhold til Lovens § 38, saaledes at Forbundene ikke kunde træffe separate Beslutninger, men skulde bøje sig for Generalforsamlingens (henholdsvis Repræsentantskabets) Beslutninger.

Lyngsie stillede Forslag om, at Generalforsamlingen skulde paalægge Forretningsudvalget ved alle Forhandlinger med Arbejdsgiverforeningen udtrykkeligt at forbeholde sig de enkelte Fags Tiltrædelse til eventuelle Forslag.

Chr. Jensen pegede i Debatten paa, at man ikke maatte ignorere Urafstemningerne i Forbundene, idet Arbejderne selv maatte have Afgørelsen, hvis ikke Organisationerne skulde sprænges.

Ingen af de foreslaaede Udtalelser om Kompetencespørgsmaalet blev vedtaget, men det samtidigt af Forretningsudvalget stillede Forslag om, at der af et Udvalg skulde udar-

bejdes Forslag til eventuelle Lovændringer til Forelæggelse for en fortsat Generalforsamling, blev vedtaget. Udvalget blev Forretningsudvalget.

Den fortsatte Generalforsamling afholdtes i Dagene den 9. og 10. Oktober 1922. Forretningsudvalget havde da udarbejdet Betænkningen om »De samvirkende Fagforbunds Kompetence under Lønkampe m. m.« samt Forslag til Ændring i Lovene. Lyngsie havde dog paa Grund af Sygdom ikke deltaget i Møderne om denne Betænkning.

Befrielsesdagen 5. Maj 1945.
Eiler Jensen med Frihedskæmperne, der bevogtede Kontorerne i Rosenørns Allé.

Hvad angaar Spørgsmaalet om Konflikters *Afslutning*, — det var jo først og fremmest dette, Striden om Kompetencen drejede sig om — hævder Betænkningen det Standpunkt, at saavel Forretningsudvalget som Repræsentantskabet og Generalforsamlingen hver for sig i Henhold til de derom givne Lovbestemmelser *er* kompetente Forsamlinger, hvis lovmæssige Veto maa respekteres og efterkommes af alle Organisationer og deres Medlemmer inden for D. s. F.

Betænkningen gaar ikke ind for Afslutningen af generelle Overenskomster som det almindelige, men peger paa, at det maa komme an paa, hvad saadanne Overenskomster indeholder. Den nævner her Spørgsmaal om Arbejdstiden, Sommerferie og Industriens Socialisering og siger, at Lønspørgsmaal næppe i Længden egner sig til generel Afgørelse paa Grund af Forskelligheden i Arbejdets Art, Kravene til den manuelle Færdighed og de forskellige Industriers og Haandværks Bærekraft, ligesom Akkordbetalinger og Priskuranter ikke lader sig indpasse under generelle Ordninger i det lange Løb. Men

dette udelukker dog efter Betænkningen ikke, at enkelte Sider af Lønspørgsmaalet kan tages op til samlet Afgørelse inden for Hovedorganisationerne.

Dog menes det ikke, at De samvirkende Fagforbund i og for sig kan paabyde Organisationerne noget. Konsekvensen af, at et Forbund ikke vil rette sig efter en Beslutning af en i D. s. F. kompetent Forsamling, er blot, at Forbundet mister Retten til Understøttelse.

Udvalget foreslog en Række Ændringer til Lovene. Her skal kun omtales de Forslag, som vedrører Kompetencespørgsmaalet. Af Forslagene herom er det særlig Affattelsen af den nye § 25, der har Interesse. Her foreslog Udvalget bl. a. følgende:

»De samvirkende Fagforbund har Ret til at indgaa Overenskomst med den modstaaende Hovedorganisation om Spørgsmaal af almen Interesse for alle Arbejdere.

Til saadanne Spørgsmaal hører f. Eks. Fastsættelse af Maksimalarbejdsdagen, Bestemmelser vedrørende Sommerferie, Spørgsmaal vedrørende Industriens Socialisering, *samt saadanne andre Spørgsmaal af vital Interesse for Arbejderne, som under visse Forhold maatte vise sig egnede til fælles Afgørelse.« (Fremhævet af Forf.).*

Under Forelæggelsen understregede Formanden, *Carl F. Madsen,* at det ikke nyttede meget, at man hævdede Generalforsamlingens Kompetence til at træffe Afgørelsen, naar man ikke i de enkelte Forbund rettede sig efter disse. Han pegede ogsaa paa det Forhold, at naar en Organisation kom i Konflikt og krævede økonomisk Støtte af de andre Organisationer, da blev disse interesserede i denne Kamps Førelse, hvor længe den kunde vare, og hvorledes den afsluttedes. Naar en Konflikt i et eller flere Fag kunde faa Virkning for andre Fag, kunde den eller de kampførende Organisationer ikke have fuld Selvstændighed.

Paa Forespørgsel fra Udvalget havde enkelte Forbund udtalt sig for, at De samvirkende Fagforbund kun burde have raadgivende Myndighed under Lønkampe, men flere havde udtalt sig for, at De samvirkende Fagforbund skulde have virkelig besluttende Myndighed ogsaa i Lønspørgsmaal. F. Eks.

pegede Tekstilarbejderforbundet paa, at en saadan Myndighed allerede tydeligt var fastslaaet i Lovene, og Smede- og Maskinarbejderforbundet udtalte:

»Spørgsmaalet forekommer os som en ren Selvfølgelighed at kunne besvares derhen, at ethvert Spørgsmaal — ogsaa Lønspørgsmaal — som i Henhold til Lovene kan forelægges Repræsentantskabet eller Generalforsamlingen, eventuelt begge disse Myndigheder, skal kunne underkastes en Beslutning, saaledes som forudsat i Lovene, og naar Beslutning er fattet, saa forekommer det os ligeledes at være en Selvfølgelighed, at enhver Organisation, som er Medlem af De samvirkende Fagforbund, har Pligt til at rette sig efter Beslutningen i enhver Henseende.«

Det af Udvalget fremsatte Forslag kom imidlertid ud for meget stærk Modvind paa Generalforsamlingen, særlig fra Dansk Arbejdsmandsforbunds Side, hvor en Kongres kort Tid forinden havde vedtaget Udmeldelse af De samvirkende Fagforbund og fra Tobaksarbejderforbundet, hvor en Kongres havde vedtaget Urafstemning om Forbundets fortsatte Medlemsskab, saafremt D. s. F.s Myndighed skulde blive udvidet.

Der skete da det, at Generalforsamlingen ikke alene afviste den ovenfor ved de fremhævede Linier foreslaaede Formulering, men samtidig efter Forslag af Chr. Sørensen (Dansk Arbejdsmandsforbund) tog det Skridt udtrykkelig at udtale i Lovene:

»*Generalforsamlingen kan ikke afslutte Overenskomster, der angaar Løn- og Arbejdsvilkaar paa de tilsluttede Organisationers Vegne eller mod deres Vilje.*«

Der var efter dette ingen Tvivl. D. s. F. kunde herefter ikke afslutte generelle Aftaler om Lønforholdene, idet nu selve Loven udtalte et *generelt Forbehold* heroverfor. Kompetencen til at slutte Overenskomster blev begrænset til saadanne Spørgsmaal af almen Interesse som f. Eks. Fastsættelse af Maksimalarbejdsdagen, Bestemmelser vedrørende Sommerferie og Spørgsmaalet vedrørende Industriens Socialisering, men paa

saadanne Omraader blev dog nu De samvirkende Fagforbunds Kompetence ogsaa virkelig fastslaaet i § 25, B.

Det skulde dog snart vise sig, nemlig allerede i 1925, at man ikke gennem disse Ændringer i Lovene havde skabt Sikkerhed hverken for en effektiv Varetagelse af Arbejderklassens samlede Interesser eller for et godt Samarbejde mellem De samvirkende Fagforbund og de enkelte tilsluttede Forbund eller rettere — da D. s. F. jo *er* de tilsluttede Forbund — mellem Forbundene indbyrdes. Herom maa dog henvises til, hvad der allerede i den historiske Fremstilling af Kampene er fortalt om Konflikten i 1925 og Arbejdsmandsforbundets Udmeldelse af D. s. F.

BUNDNE MANDATER

Ved den Overenskomst mellem de to Hovedorganisationer, der afsluttede Kampen i 1925, var der samtidig blevet Enighed om at nedsætte et Fællesudvalg til Udarbejdelse af fremtidige *Forhandlingsregler*.

Generalforsamlingen i De samvirkende Fagforbund i Maj 1925 havde ogsaa krævet: »at der tilvejebringes en Ordning for Fremtiden, der sikrer, at reelle, fagvise Forhandlinger optages, naar Overenskomsterne er opsagt, og at Forhandlingerne tilendebringes før Overenskomsternes Ophør. Saadanne Forhandlinger skal have fundet Sted, forinden Uoverensstemmelser om overenskomstmæssige Forhold kan bringes frem til Forhandling i Hovedorganisationerne og Forligsinstitutionen.«

Arbejdsgiverforeningens Taktik var stadig Sammenkoblingen af Fagenes Overenskomstforhandlinger til en samlet »Situation«.

Forhandlingerne førte til Enighed om en Række Punkter vedrørende Terminerne for Opsigelse og Forhandling i de forskellige Instanser, men nogen Løsning naaedes alligevel ikke paa daværende Tidspunkt.

Fra Arbejdsgiverside krævedes, at Overenskomstforslag, der var tiltraadt af Forhandlerne, kun skulde kunne forkastes med

mindst $^2/_3$ Majoritet, samt, at ved Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne og for Forligsinstitutionen skulde Underorganisationernes Repræsentanter være forsynet med Mandat til med bindende Virkning at vedtage et Forslag.

De samvirkende Fagforbund krævede paa sin Side, at Fag, der — som angreben Part — blev inddraget i Sympatikonflikter, skulde kunne forlange, at en eventuel afsluttet Overenskomst skulde være bortfaldet, thi det var jo ganske urimeligt, at Fag, der intet udestaaende havde med Arbejdsgiverne, Gang paa Gang var blevet inddraget i tunge Konflikter, uden at dette havde ringeste Indflydelse paa Fagets egne Overenskomstforhold. Endvidere krævedes det, at Organisationerne skulde fjerne alle saadanne Bestemmelser fra deres Love, som udgjorde en Hindring for virkelig Forhandling mellem de paagældende Parter.

Naar Forhandlingerne blev resultatløse, var formentlig en medvirkende Aarsag hertil, at Arbejdsgiverforeningen havde sat sin Lid til den daværende Venstreregerings Gennemførelse af Kravene ved den forestaaende Revision af Forligsmandsloven; men dette skete ikke grundet paa en saa kraftig Modstand fra Arbejderside, at man ikke turde føre de af Indenrigsminister *Kragh* stillede og af Arbejdsgiverforeningen inspirerede Forslag igennem.

Hvad angaar Spørgsmaalet om Forhandlernes Mandat til at afslutte Overenskomster med bindende Virkning for Medlemmerne, var det dog ingenlunde saaledes, at der overalt inden for Fagbevægelsen var Modstand mod en saadan Ordning. Tværtimod var adskillige fremtrædende Fagforeningsfolk Tilhængere af en saadan Adgang til Afslutning af Overenskomsterne, og den Fremgangsmaade, at Forslag til Overenskomst skulde gøres til Genstand for Afstemning blandt Medlemmerne, var som foran nævnt heller ikke gammel inden for Fagbevægelsen, selv om enkelte Forbund havde anvendt Urafstemning i mange Aar.

Betænkningen af 1922 om De samvirkende Fagforbunds Kompetence behandlede saaledes Spørgsmaalet om Urafstemning ved Konflikters Afslutning og gik i Virkeligheden imod

denne Tanke og ind for, at Hovedreglen ved Afslutning af Overenskomster skulde være Afgørelse ved kompetent Forsamling. For De samvirkende Fagforbunds Vedkommende gik Betænkningen ind for, at hvor en stor Konflikt eller Situation var til Behandling, maatte Beslutning tages samlet i en kompetent Forsamling, hvorfor der i saadanne Tilfælde ikke var Rum for Urafstemning eller anden separat Beslutning hos hver enkelt Organisation. Om Urafstemningen som Fremgangsmaade ved Afslutning af store Konflikter sagde Betænkningen, at denne var »i enhver Henseende ubrugelig, ikke mindst fordi det rummer den største Fare for Arbejderne selv, da Urafstemning binder Arbejderorganisationen og sætter Ledelsen delvis ud af Kraft uden at binde Modstanderen og derved i Virkeligheden giver denne sidste fuldstændig frie Hænder til at manøvrere, som han vil, medens Arbejderorganisationen ved sin Afstemning er dømt til Passivitet.«

Naar Urafstemning dog blev mere og mere almindelig inden for Forbundene, var dette en Følge af de stærke Krav om Medlemmernes Selvbestemmelsesret, som netop kom frem i Aarene efter den første Verdenskrigs Afslutning.

KONSOLIDERINGSBESTRÆBELSER

Arbejdsmandsforbundets Udmeldelse af De samvirkende Fagforbund i 1926 gav Stødet til fornyede Bestræbelser paa at samle de udenfor staaende Organisationer i D. s. F. Repræsentantskabsmødet i 1926 vedtog herom en Resolution med kraftig Opfordring til Organisationerne om Samling »i Erkendelse af, at Enighed og solidarisk Sammenhold mellem Arbejderne er en nødvendig Betingelse for, at Arbejderklassen skal kunne gaa sejrrigt ud af den stadig mere tilspidsede Kamp mellem Kapital og Arbejde.«

Spørgsmaalet behandledes paany af Repræsentantskabsmødet i Maj 1927, og der nedsattes et Udvalg med den Opgave at forhandle med de uden for D. s. F. staaende Organisationer. Der forhandledes da ogsaa med en Række Organisationer med

det Resultat, at det i de følgende Aar igen bar fremover med Tilslutningen til De samvirkende Fagforbund. Mens der efter Arbejdsmandsforbundets Udtrædelse i 1926 var 50 Forbund og 1 enkeltstaaende Forening med ialt 156.000 Medlemmer i D. s. F., var Tallet saaledes ved Udgangen af 1932 steget til 59 Forbund og 1 enkeltstaaende Forening med ialt 300.000 Medlemmer. Blandt andet var netop i Aaret 1932 Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund indtraadt i D. s. F. Det var en Indmeldelse, hvorom der havde været talt i mange Aar. Uden for Samvirksomheden stod dog endnu 17 Forbund og 10 enkeltstaaende Foreninger med ialt 69.000 Medlemmer.

SAMMENKÆDNING

Spørgsmaalet om De samvirkende Fagforbunds Kompetence blev igen højaktuelt ved den store faglige Situation i 1931, hvor der jo skete det, at Forligsmanden for første Gang bestemte, at hans Forslag var at opfatte som en Helhed. Afstemningen skete dog Forbund for Forbund, og da nu flere Forbund forkastede Mæglingsforslaget, betragtedes det alene herved som forkastet uden Hensyn til det samlede Afstemningsresultat bedømt som Helhed, idet der hverken i De samvirkende Fagforbunds Love eller i Forligsmandsloven var Hjemmel til gennem samlet Afstemning at paalægge noget enkelt Forbund en Løn-Overenskomst, som det ikke selv vilde antage. Saaledes var Situationen rent kompetencemæssigt set. Det er jo ogsaa ejendommeligt, at Forligsinstitutionen, som maatte forudsættes at være bekendt med Kompetenceforholdene inden for D. s. F., overhovedet kunde stille et Forslag, som vilde have været væltet, selv hvis blot et enkelt Forbund havde forkastet. Forslaget maatte som bekendt tre Gange ud til Afstemning, før det blev vedtaget.

Den paa en ekstraordinær Generalforsamling den 12. April vedtagne Resolution gik ind for Forligsforslagets Vedtagelse, og den var særdeles bemærkelsesværdig, idet den blandt andet sagde, at »det maa være i fuldkommen Strid med de demo-

kratiske Principper, der er gældende for Arbejderbevægelsen, at et Mindretal af Arbejdere tilsidesætter Hensynet til hele Arbejderklassens Vel og det Flertal, som har tiltraadt Forslaget«.

Man erkender i Virkeligheden herved det uheldige i den manglende Kompetence hos D. s. F.

— — —

Selve Overenskomstsituationens nærmere Udvikling skal vi ikke her komme ind paa, blot skal yderligere nævnes, at Arbejdsgiverforeningen under Konflikten igen rejste Krav om Forhandling om de bestaaende Forhandlingsformer, »da disse under den forhaandenværende Overenskomstsituation, til stor Skade for Erhvervslivet og Samfundet i sin Helhed, har vist sig uanvendelige«, til hvilket De samvirkende Fagforbund gjorde opmærksom paa, at »det er den ærede Arbejdsgiverforening selv, der ved sin Sammenkobling af samtlige Overenskomster har fremkaldt den Situation, at selv den mindste Overenskomst omfattende ganske faa Arbejdere kan forhindre Forligsforslagets Vedtagelse«. Man enedes dog om at optage Forhandlinger om Samarbejdet mellem Organisationerne. Ikke desto mindre oplevede man i 1932, at Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse *forbød* alle under Arbejdsgiverforeningen hørende Organisationer og Virksomheder at aftale Overenskomstfornyelser paa andre Vilkaar end den af Arbejdsgiverforeningen foreslaaede uforandrede Forlængelse af Overenskomsterne.

Som Led i Overenskomstafslutningerne i 1932 bestemtes imidlertid i det vedtagne Mæglingsforslag, at de to Hovedorganisationer under Ledelse af Formanden for Forligsinstitutionen paa ny skulde optage Forhandling i Henhold til Overenskomsterne af 31. Oktober 1928 og 28. April 1931 (om Reglerne for Forhandlingerne mellem Organisationerne), men da De samvirkende Fagforbund ikke kunde gaa med til Arbejdsgiverforeningens Krav om, at der ogsaa skulde drøftes Bestemmelser om *Afstemningsregler* for Afslutning af Overenskomster, endte Forhandlingerne uden Resultat. De samvirkende Fagforbund ønskede naturligvis ikke at forhandle

om Forhold, der maatte være et indre organisatorisk Anliggende for Fagbevægelsen.

Der blev dog af Udvalgets Formand rejst den Tanke, at man, hvad angik *Forligsmandsforslag*, maaske kunde løse Sagen gennem Ændring af Forligsmandsloven, en Tanke, som ikke blev ført videre af Udvalget, og som heller ikke kunde opnaa Enighed i det af Statsministeren nedsatte Udvalg i Henhold til § 3 i »Lockoutloven« af 31. Januar 1933. Loven bestemte, at der skulde nedsættes et Udvalg, som skulde »tilvejebringe Forslag til Forelæggelse for Rigsdagen i Oktober 1933, hvorved Samfundets Interesser under Konflikter vedrørende Arbejdsforhold paa behørig Maade sikres«. Men det blev alligevel den af Forligsmanden rejste Tanke, der blev Grundlaget for det Forsøg paa en rationel Løsning, som blev gennemført med Afstemningsreglerne ved Forligsmandslovens Revision i 1934.

EN LØSNING AF KOMPETENCESPØRGSMAALET?

Selve Forligsmandsloven og dens nugældende Afstemningsregler vil blive omtalt i Afsnittet om Arbejdsretten. Her skal vi kun trække de historiske og principielle Linier op i Udviklingen af Afstemningsreglerne, idet disse jo paa en Maade ogsaa betegner en Løsning af Spørgsmaalet om D. s. F.'s *Kompetence*.

Mange vil maaske opfatte Spørgsmaalet om Kompetencen som et Spørgsmaal om, hvilken Beføjelse selve de i D. s. F. bestaaende Organer — den daglige Ledelse, Forretningsudvalg, Formandsmøde, Repræsentantskab og Generalforsamling — har til at træffe bindende Beslutninger og derudfra sige, at Afstemningsreglerne intet har med Spørgsmaalet om Kompetencen at gøre. Men man kan jo ogsaa sige, at D. s. F. ikke er netop disse Organer, ikke netop Kontoret, eller Forretningsudvalget, eller Repræsentantskabet, eller Generalforsamlingen, men det samlede Hele, de tilsluttede Organisatio-

ner. Og man kan gaa videre i dette Ræsonnement og sige: Det er i Virkeligheden alle de i de tilsluttede Forbund organiserede Medlemmer. Hvorledes disse vil afgøre deres Forhold, om det skal ske ved Urafstemning eller ved saakaldt kompetent Forsamling i Forbundene eller i D. s. F., er *en* Sag, en anden Sag er det Spørgsmaal, om der af Flertallet kan træffes Afgørelser, som er bindende for Helheden, d. v. s. for alle de enkelte tilsluttede Organisationer og disses Medlemmer.

Det var dette sidste Problem, Forligsmandsloven af 1934 søgte at løse. Og for saa vidt kan man ogsaa sige, at der derigennem skete en Løsning af Kompetencespørgsmaalet, idet det enkelte Forbund, som forkastede et Mæglingsforslag, ikke mere — som f. Eks. i Overenskomstsituationen i 1931 — dermed kunde bestemme Sagernes Gang; det maatte nu bøje sig for Flertallets Afgørelse.

Bestemmelserne om Fællesafstemningerne gav imidlertid Anledning til Stridigheder mellem Forbundene, idet der dels var stor Forskel paa Stemmedeltagelsen fra Forbund til Forbund, saaledes at Forbundene ikke fik lige Vægt i Resultatet i Forhold til deres Størrelse, dels bevirkede den forskellige Afstemningsmaade, at Forbund, som afgjorde Spørgsmaalene ved saakaldt kompetent Forsamling, der altid regnedes at repræsentere mindst 50 pCt. af de stemmeberettigede, kunde faa en forholdsmæssig større Stemmevægt i det samlede Resultat end Forbund, der anvendte Urafstemningen, hvor kun de faktisk afgivne Stemmer talte med.

Disse og andre Forhold gav Anledning til megen Uro og virkede i saa høj Grad svækkende for Tilliden til Fællesafstemningernes Retfærdighed, at man i 1935 paa et Repræsentantskabsmøde i D. s. F. for første Gang vedtog almindelige Regler for Afstemningsformen i Forbundene. Nu blev *Urafstemning* anerkendt som det principale Grundlag for Fællesafstemningerne. Men samtidig indførtes den Regel, at hvis Stemmedeltagelsen i et Forbund ikke var over 50 pCt. af de stemmeberettigede, kunde Sagen afgøres ved almindelig Stemmeflerhed i en kompetent Forsamling, en Bestemmelse, som

Repræsentantskabsmøde i D. s. F. Maj 1947.

meget snart viste sig at skabe en *ny* Utilfredshed, idet nu i de Forbund, hvor Stemmedeltagelsen ikke naaede de 50 pCt., de allerede af Medlemmerne afgivne Stemmer blev gjort aldeles ugyldige gennem den kompetente Forsamlings Afstemning.

Afstemningsreglerne af 1935 skulde vedtages i de enkelte Forbund. Nogle vedtog dem, andre ikke, og Spørgsmaalet forblev da ogsaa af denne Grund uløst.

Utilfredsheden med Afstemningsmaaden ved Fællesafstemningerne var naturligvis et i høj Grad uheldigt Element i Fagbevægelsens Virksomhed. En Ting var jo, at der gjorde sig forskellige Opfattelser gældende om, hvorvidt Overenskomsterne overhovedet burde afgøres under eet, en anden Ting var, at hvor Fællesafstemningen faktisk anvendtes, kunde Fagbevægelsen ikke være tjent med, at der var Strid om selve Afstemningsmetoden. Spørgsmaalet var derfor stadig Genstand for Diskussion, ikke mindst efter Afstemningen om Forligsmandens Mæglingsforslag i Foraaret 1937, hvor Situationen blev den, at en Række Forbund, der havde

stemt ved Urafstemning, forkastede Forslaget, mens Dansk Arbejdsmandsforbund — grundet paa en for ringe Deltagelse i Urafstemningen — traf Afgørelse ved kompetent Forsamling og derigennem vendte Resultatet af Afstemningen som Helhed.

Paa De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling i 1937 blev Spørgsmaalet om Fællesafstemninger derfor igen debatteret, og det paalagdes Forretningsudvalget at fremsætte endeligt Forslag til Afstemningsregler. Der udarbejdedes et Forslag, som behandledes paa Generalforsamlingen den 28. Januar 1938, men under Hensyn til Ønskerne om samtidig at faa gennemført Regler for et fastere *Samarbejde* i Overenskomstsituationerne mellem Fagene inden for de enkelte Industrigrupper besluttedes det at nedsætte et Udvalg paa 28 Medlemmer (Forretningsudvalget plus 11 af Generalforsamlingen valgte) til Udarbejdelse af Forslag herom.

Paa den ekstraordinære Generalforsamling den 9. og 10. Februar 1939 blev de nugældende Afstemningsregler derefter endeligt vedtagne.

Urafstemningen blev fastholdt som det bærende Grundlag for Fællesafstemning om Overenskomstforslag, men der gennemførtes nu den Regel, at der ikke blot kunde, men ogsaa *skulde* stemmes ved kompetent Forsamling, hvor Urafstemningen ikke viste en Stemmedeltagelse paa 75 pCt. af de stemmeberettigede Medlemmer, dog nu saaledes, at den kompetente Forsamling ikke kunde tilsidesætte de allerede afgivne Stemmer for og imod Forslaget, men kun *supplere* Stemmerne op til 75 pCt.

Hermed var der gennemført ensartede Afstemningsregler for samtlige tilsluttede Organisationer, idet Generalforsamlingens Vedtagelse betragtedes som bindende. Striden om Afstemningsmetoden ved Fællesafstemninger var løst og det med et saadant Resultat, at dette ikke hidtil af nogen ansvarlig Myndighed inden for Fagbevægelsen er blevet antastet.

Der er herigennem skabt et Grundlag for en rimelig Afvejning af det enkelte Forbunds Interesser mod det Heles Vel og en Garanti for, at det altid bliver Helhedsafgørelsen, som be-

stemmer over Spørgsmaalet om Kamp eller Fred mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Dermed være ikke sagt, at D. s. F. er interesseret i saadanne Helhedsafgørelser. Det er tværtimod ofte blevet betonet, at Fagbevægelsens Interesse som Regel ligger i den videst mulige Behandling af Spørgsmaalene direkte mellem de enkelte Fags Organisationer, og Gang paa Gang er der af D. s. F. blevet protesteret mod den Sammenkoblingspolitik, som Arbejdsgiverforeningen gennem Aarene har set det som sin Fordel at føre igennem. Det er Sammenkoblingspolitikken, der gør det til en Nødvendighed, at der ogsaa inden for Arbejdernes Rækker i givet Fald kan træffes en *samlet* Afgørelse paa en Overenskomstsituation.

I 1936 gennemførtes en Hovedaftale om *Forhandlingsregler*, der gennem Afkortelse af Opsigelsesfristen til 14 Dage skulde skabe Grundlag for Realitetsbehandling af Sagerne, *forinden* Overenskomsterne blev opsagt. Om disse Reglers nærmere Indhold maa dog henvises til Afsnittet om Arbejdsretten.

SAMVIRKEMØDER

Selv om D. s. F. ved Lovændringen i 1922 udtrykkelig var frataget Retten til at afslutte generelle Aftaler om Løn- og Arbejdsvilkaar, bortset fra de nævnte specielle Omraader, var Forholdet dog det, at man — som stadig paavist ovenfor — ikke af den Grund slap for Sammenkoblingen af Fagenes Forhold. Her bestemte Arbejdsgiverforeningen, og Følgen blev, at Forbundene under *Forhandlingerne* stod enkeltvis over for en samlet Arbejdsgiverfront, der kunde udnytte de enkelte Forbunds særlige Forhold — og mere eller mindre Villighed til at slutte Aftale — til *sin* Fordel. Hvorledes skulde Forbundene da skabe en tilsvarende ensartet Optræden? Et Samarbejde forud for Overenskomstsituationerne maatte skabes.

I D. s. F.'s Love staar angivet som et af Formaalene:

»at virke for ensartet Optræden fra de tilsluttede Organisationers Side saavel i Almindelighed som særlig i Spørgsmaalet om Forholdet til Arbejdsgiverne og deres Organisationer.«

og denne Bestemmelse fik i 1935 gennem Vedtagelsen af Punkt 5 i Afstemningsreglerne nu et mere konkret Indhold, idet der sagdes:

»*Forud for Overenskomsternes Opsigelsestid afholdes et Møde for Organisationernes Repræsentanter, hvor der skal finde Drøftelse Sted af den almindelige Overenskomstsituation, samt forberede Samvirken om Spørgsmaal, der kan have speciel Interesse for de enkelte Grupper og Industrier.*«

Overenskomstsituationen skulde altsaa underkastes en samlet Drøftelse af de almindelige Retningslinier, og der blev skabt Adgang til et særligt Samarbejde inden for de enkelte Industrier.

Herefter drøftedes ogsaa samlet de følgende Overenskomstsituationer, men Samarbejdet mellem Grupperne inden for Industrierne — det var særlig Jern- og Metalindustrien — blev dog ikke tilfredsstillende, idet Forbundene stadig forhandlede hver for sig og ikke førte en ensartet Linie igennem.

Ogsaa Samarbejdet mellem Organisationerne forud for Overenskomstsituationerne blev derfor taget op til Prøvelse i det foran omtalte 28-Mands Udvalg, der behandlede Afstemningsreglerne, og paa Generalforsamlingen i Februar 1939 vedtoges følgende Samvirkeregler:

»1. Forud for Overenskomsternes Opsigelsestid afholdes et Møde med Organisationernes Repræsentanter — 3 Repræsentanter for hvert Forbund — (Formandsmøde, Repræsentantskab eller anden Repræsentation) paa Basis af Organisationernes Samvirke og til Støtte for Opnaaelsen af de bedst mulige Forhandlingsresultater under Forhandlingerne med Arbejdsgiverne.

2. Mødet drøfter: Den samlede Lønsituation og derunder Spørgsmaal om Overenskomsternes Opsigelse (generelt eller delvis), hvilke Hovedkrav (generelle Krav), som Forbundene bør optage paa deres Forhandlingsprogram og eventuelle andre Spørgsmaal af større Betydning, der kan forudses at have Interesse for andre Forbund end det forslagsstillende.

3. Mellem Fagene, der har naturlige lønmæssige Fællesinteresser inden for de af Overenskomstsituationen omfattede faglige eller industrimæssigt betonede Virksomhedsgrene, optages derefter inden Forslagets Fremsendelse til Arbejdsgiverne, med De samvirkende Fag-

forbunds Deltagelse eller Indseende, et Samvirke, der har til Formaal, saa vidt gørligt, at skabe bedst mulig Overensstemmelse mellem de af de enkelte Organisationer paatænkte Forhandlingskrav, saaledes at Mangel paa Overensstemmelse paa dette Omraade ikke under Forhandlingerne med Arbejdsgiverne kommer til at hindre Gennemførelse af de ønskede Resultater. — Eventuelle Uoverensstemmelser mellem Organisationerne vedrørende Grundlaget for Samarbejdet og hvilke Fag dette omfatter, indbringes til Afgørelse for De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg.

4. Paa de Omraader, hvor det saaledes etablerede Samarbejde har fundet Sted, maa under Forhandlingerne Samarbejdet fortsættes, og eventuelle Afvigelser fra det i Fællesskab opstillede Samarbejdsprogram bør kun ske i Overensstemmelse med de i Samarbejdet deltagende Organisationer og med Godkendelse af De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg.«

Det nye i disse Regler var, at Samarbejdet nu ikke blot skulde finde Sted paa det forberedende Stadium, men at det ogsaa skulde fortsættes under alle Forhandlingerne.

Krigstiden, med Lov om Arbejdsforhold, betød imidlertid, at Samarbejdsreglerne ikke fik nogen egentlig Realitet, og den faglige Situation i Foraaret 1946 viste ogsaa, at Reglerne ikke i sig selv var i Stand til at skabe det fornødne Samarbejde mellem Fagforbundene.

SAMLING

30'erne var præget af den økonomiske Krise, der afsatte sig i en betydelig Forøgelse af Arbejdsløsheden og vanskelige Vilkaar for Fagbevægelsen, særlig i første Halvdel af denne Tiaarsperiode. Den store Arbejdsløshed kunde ikke undgaa at svække Fagforeningernes Aktionskraft, og det stærke Prisfald i Begyndelsen af Trediverne medførte yderligere et haardt Pres fra Arbejdsgivernes Side mod det i Tyverne opnaaede Lønniveau. Det var under saadanne Forhold en Nødvendighed for Arbejdernes faglige Organisationer at rykke tættere sammen til fælles Forsvar mod Angrebene. Men dertil kom, at ogsaa Statsindgrebene maatte virke i Retning af Samling, idet Organisationerne uden for D. s. F. ikke kunde forvente, at der

skulde blive taget et særligt Hensyn til dem ved Vilkaarenes Fastsættelse, ligesom de jo ved at staa udenfor ikke derved undgik Sammenkoblingen og den fælles Afstemning, men var afskaaret fra at øve Indflydelse paa Forhandlingernes Gang, dér hvor Grundlaget for Overenskomsternes Afslutning i Virkeligheden blev lagt, nemlig ved Hovedorganisationernes Forhandlinger.

Det er allerede nævnt, at Handels- og Kontormedhjæperforbundet indtraadte i D. s. F. i 1932. Landarbejderforbundet, der paa Grund af en Grænsestrid med Dansk Arbejdsmandsforbund havde udmeldt sig af D. s. F. i 1933, besluttede paa Kongressen i 1934 at sammenslutte sig med Arbejdsmandsforbundet og var hermed igen Medlem af D. s. F. I 1934 indmeldtes desuden i D. s. F. Dansk Mejeristforbund, og Dansk Postforbund indtraadte fra 1. Januar 1935. Bevægelsen henimod Samling fortsattes i 1935. En Kongres i Murerforbundet vedtog med stort Flertal Beslutning om Afholdelse af Urafstemning om Indmeldelse i D. s. F., og ved denne vedtoges Indmeldelsen. Murerforbundet havde da staaet udenfor i 23 Aar. Yderligere indtraadte i 1935 Dansk Tjenerforbund og Forbundet for faglært Køkkenpersonale.

I 1936 forhandledes igen med forskellige Forbund om Indmeldelse, og for tre Forbunds Vedkommende resulterede dette i Indtræden i D. s. F. Dette gjaldt saaledes Dansk Tømrerforbund, hvis Optagelse skete fra 1. Januar 1937, 36 Aar efter at dette Forbund var traadt ud af D. s. F. I 1937 genindtraadte tillige Sømændenes Forbund og Søfyrbødernes Forbund. Disse Forbund havde været uden for Samvirksomheden i henholdsvis 25 og 24 Aar.

Med Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejderforbund var der i 1937 blevet ført Forhandlinger, hvorunder D. s. F. anerkendte Organisationen som selvstændigt Landsforbund, saaledes at der ikke længer i Forholdet til Dansk Arbejdsmandsforbund var nogen Hindring for Optagelse. Kongressen i 1938 besluttede at sende Forslag om Indmeldelse i D. s. F. til Urafstemning, hvorved Forslaget imidlertid blev forkastet. Det samme skete i 1940 og 1943. Ogsaa Dansk Slag-

Hjælp til Hollænderne.
Den hollandske Befolkning stod ved Befrielsen som en af de haardest ramte af de undertrykte Lande. D. s. F. foranstaltede i 1945 en Hjælpeaktion, og her indlades Godset.

teriarbejderforbund forkastede ved Urafstemning i 1938 et Forslag om Indmeldelse, men en senere Afstemning førte dog til Vedtagelse med stort Flertal, og Forbundet indtraadte derefter i 1940. I 1939 indmeldtes Hotel- og Restaurationspersonalets Forbund og Fængselsfunktionærernes Organisation, og Murersvendenes Fagforening i København indmeldtes i Murerforbundet og dermed ogsaa i D. s. F.

Blikkenslagerforbundet havde flere Gange behandlet Spørgsmaalet om Indmeldelse i D. s. F., sidst i 1936, hvor et Forslag herom forkastedes ved Urafstemning. I 1940 besluttede en Kongres at anbefale Indmeldelse, og en Urafstemning resulterede nu i Vedtagelse med stort Flertal, hvorefter Forbundet indtraadte i D. s. F. i 1941. Blikkenslagerforbundet havde da staaet uden for D. s. F. i over 40 Aar.

Med Blikkenslagerforbundets Indmeldelse var den store Samlingsbevægelse ført frem dertil, hvor praktisk taget alle

tidligere udtraadte Forbund igen stod tilsluttet den faglige Landsorganisation. 95 pCt. af alle organiserede Arbejdere stod nu i Organisationer under D. s. F. Endnu manglede af tidligere tilsluttede Organisationer Urmagerforbundet, som var udtraadt i 1912, men dette Forbund er da ogsaa i 1946 genindtraadt i D. s. F. Frisørforbundet udtraadte af D. s. F. i 1945. Iøvrigt har D. s. F. faaet Tilslutning fra Dansk Tandteknikerforbund i 1942 og Dansk Fængselsforbund i 1943. I 1946 indtraadte Murarbejdsmændenes Fagforening i København i Dansk Arbejdsmandsforbund, saaledes at ogsaa denne Arbejdergruppe nu er Medlem i D. s. F.

Kun enkelte Organisationer staar nu uden for Samvirksomheden. Ved Opgørelsen pr. 1. Januar 1947 talte D. s. F. saaledes 71 Forbund og 1 enkeltstaaende Forening med ialt 605.000 Medlemmer, mens der i de uden for staaende Organisationer kun taltes 26.000 Medlemmer. 96 pCt. af de fagorganiserede Arbejdere staar saaledes nu tilsluttet den faglige Landsorganisation.

De forløbne 50 Aar viser saaledes — trods periodevise Udmeldelser — en Linie med fortsat Samling om den faglige Landsorganisation, saaledes at paa 50-Aarsdagen det overvældende Flertal af danske Arbejdere staar tilsluttet en og samme Organisation. Udviklingen kan illustreres med følgende Tal:

Udgangen af Aaret	Indenfor D. s. F. Antal Medl.	Udenfor D. s. F. Antal Medl.	Tilsammen Antal Medl.	Medl. i D. s. F. i pCt. af samtl. org. Arbejdere
1898.....	50.959	27.841	78.800	64,7
1903.....	62.869	23.477	86.346	72,8
1908.....	96.651	20.653	117.304	82,4
1913.....	114.698	38.089	152.787	75,1
1918.....	255.150	47.241	302.391	84,4
1923.....	233.116	69.588	302.704	77,0
1928.....	155.978	155.074	311.052	50,1
1932.....	300.000	69.169	369.169	81,3
1937.....	451.629	39.429	491.058	91,9
1942.....	545.226	23.765	568.991	95,8
1946.....	604.605	26.483	631.088	95,8

CENTRALISERET LØNPOLITIK

Krigen og Besættelsen medførte saa ekstraordinære Forhold, at hele Spørgsmaalet om D. s. F.'s Stilling ved Lønsagernes Afgørelse nødvendigvis maatte blive ændret. Da Sagerne til syvende og sidst, hvis der ikke kunde opnaas Enighed mellem Parterne, skulde afgøres af Arbejds- og Forligsnævnet med Formandsskabet i sidste Instans, blev det dog ganske naturligt ikke *Afslutningen* af Overenskomstsituationerne, der havde den store Interesse, men derimod Fremgangsmaaden ved Kravenes Fremsættelse og Forhandling samt den eventuelle Procedure for Arbejds- og Forligsnævnet.

Det blev under disse Forhold den mest hensigtsmæssige Fremgangsmaade, at de generelle Lønspørgsmaal forhandledes direkte mellem de to Hovedorganisationer, mens Forslag til Ændring i Overenskomsternes almindelige Bestemmelser fortsat først forhandledes direkte mellem Underorganisationerne, og der blev da ogsaa ved Hovedorganisationernes Aftale af 15. November 1940 truffet Bestemmelse om Afvigelse af Forhandlingsreglerne af 1936 paa dette Punkt, en Aftale, der, hvad Hovedlinierne angaar, stadig blev fornyet med Undtagelse af Overenskomstsituationen i 1943—44.

Tyngdepunktet kom til at ligge i Hovedorganisationerne. D. s. F. førte de generelle Krav frem saavel for Arbejds- og Forligsnævnet som paa anden Maade. Saaledes kan nævnes, at den Ordning, der blev truffet den 22. December 1942 af Overenskomstnævnet — den saakaldte *Juleordning* med særlige Tillæg til lave Lønninger — og som til Forudsætning havde den af Arbejdsgiverforeningen stillede Betingelse om iøvrigt uændret Forlængelse af Overenskomsterne (bortset fra et eventuelt Dyrtidstillæg), alene blev afsluttet af Forretningsudvalget i D. s. F. efter forudgaaende Drøftelse af Hovedlinierne paa et Formandsmøde. *Augustordningen i 1944,* der ogsaa gav særlige Tillæg til de lavtlønnede, afsluttedes paa samme Maade, og det samme gjaldt Ordningen vedrørende *Augustreguleringen i 1945.* I alle tre Tilfælde blev Ordningerne saaledes indgaaet paa Forretningsudvalgets Ansvar uden

endelig Forelæggelse for Generalforsamling eller Repræsentantskabsmøde. *Formandsmødet* blev under Krigen, trods manglende Hjemmel i Loven, en betydende Faktor, idet adskillige vigtige Sager blev forelagt alene for denne Forsamling.

Krigstidens Vanskeligheder tvang Forbundene til at rykke tættere sammen til Varetagelse af den samlede Fagbevægelses Interesser. Det gjaldt nu Kampen for at holde Nøden fra Døren. Fattigdommen skulde fordeles, og det var Fagbevægelsens Opgave at gøre sit til, at den Nedgang i Levefoden, som det danske Samfund blev tvunget ud i, blev gennemført med Hensyntagen til de forskellige Klassers økonomiske Bæreevne.

Men der er en Ting fra denne Periode i Fagbevægelsens Historie, som lyser op i Billedet. Det var Forbundenes *Sammenhold om at hjælpe de økonomisk svagest stillede.* Fagbevægelsen viste i dette, at man inden for sine egne Rækker gennemførte den samme sociale Linie, som man krævede gennemført i Samfundet som Helhed. Den solidariske Lønpolitiks Historie i Danmark fik her føjet et nyt Kapitel til. Vel var det ikke saadan, at denne Linie blev gennemført uden Brydninger, uden Kritik paa de Møder, hvor Linierne blev trukket op for de Lønkrav, der skulde stilles i de forestaaende Overenskomstsituationer, men nogen dybtgaaende Strid om det Princip, at de lavest lønnede skulde hjælpes, selv om det skete paa Bekostning af de højere lønnede, var der aldrig. Inden for Arbejderklassen selv søgte man Krigstidens Byrder fordelt med en Hensyntagen til de svagest stillede, og det viste sig saaledes, at den *fælles* Lønpolitik — som det ogsaa havde været Tilfældet flere Gange i Trediverne — var til Fordel for de lavest lønnede Arbejdere.

DECENTRALISERET LØNPOLITIK

Efter Udløbet af Lov om Arbejdsforhold afløstes den centraliserede Lønpolitik imidlertid igen af den decentraliserede, hvor hvert Forbund rejste sine egne Krav. Situationen var efter Krigen den, at der i en Række Forbund var et udtalt Ønske om at vende tilbage til den tidligere Fremgangsmaade. Dertil

kom, at der under Krigen, og efterhaanden stærkere og stærkere — hovedsagelig fra kommunistisk Side — var rejst Kritik mod D. s. F.'s Lønpolitik (uden at denne Kritik dog blev fremført i D. s. F.'s kompetente Forsamlinger), ja, man søgte i Virkeligheden at fremstille Tingene saaledes, at det var D. s. F.'s Skyld, naar Arbejderne ikke under Krigen havde kunnet bevare Reallønnen.

Ludvig Christensen.
Født 1878. Former, Hovedkasserer for Formerforbundet 1907—34, Borgerrepræsentant 1918—33, Raadmand 1933—35, Landstingsmand 1925—39, Folketingsmand 1939—45, Socialminister 1935—40, Formand f. Arbejderbevægelsens Erhvervsraad 1940.

Sandheden var jo, dels at en vis Nedgang i Reallønnen var uundgaaelig som Følge af Tyskernes Udplyndring af Landet, dels at D. s. F. gjorde alt, hvad der var muligt for at sikre Arbejderne under Besættelsens vanskelige Tid. Det var delvis gaaet ud over de højtlønnede Arbejdergrupper, og det er rigtigt, at der hen mod Krigens Slutning var en Del Utilfredshed blandt mange Arbejdere i de højere lønnede Grupper, men det skal her slaas fast, at denne Utilfredshed delvis havde sin Grund i den førte solidariske Lønpolitik, hvis Konsekvens jo netop maatte og skulde være en mindre Dækning for Dyrtiden for de højere lønnede, en Politik, hvorom der stort set var Enighed i D. s. F., og som dansk Fagbevægelse med Rette kan være stolt af at have gennemført under Krigen.

Men en Del af Utilfredsheden var ogsaa en naturlig Følge af den Forringelse af Levefoden, der var blevet Arbejderklassen som Helhed til Del under Krigen. Og som saa mange Gange før i vanskelige Perioder for dansk Fagbevægelse skulde det forsøges at udnytte denne i de almindelige økonomiske Forhold begrundede Utilfredshed til en Undergravning af dansk

Fagbevægelses Centralorganisation — D. s. F. Det var saa let at lægge Skylden for de vanskelige Forhold her.

Ogsaa Afstemningsreglerne blev angrebet. I Rigsdagen argumenterede Kommunisterne ved Behandlingen af Forligsmandsloven — Lov om Mægling i Arbejdsstridigheder — der var til Behandling sidst paa Aaret 1945, saaledes for en Afskaffelse af Reglerne om Fællesafstemning om Forligsmandsforslag, idet man krævede de enkelte Forbund stillet frit, ligesom man gik imod Bestemmelsen om kompetent Forsamlings Adgang til Supplering af Stemmerne op til 75 pCt.-Grænsen. Under Debatten i Folketinget gjorde Formanden for D. s. F., *Eiler Jensen,* da opmærksom paa, at der ikke hverken fra nogen kompetent Forsamling i D. s. F. eller fra nogen af de tilsluttede Organisationer var udtalt Ønske om Ændring af Afstemningsreglerne, men at disse tværtimod var indflettet i Loven i Overensstemmelse med de i 1939 paa D. s. F.'s Generalforsamling vedtagne Regler.

Om Fællesafstemningerne udtalte Eiler Jensen iøvrigt bl. a.:

»Der er ikke ved de Drøftelser, der af og til har fundet Sted inden for visse Faggrupper, skitseret, hvorledes man egentlig havde tænkt sig det. Det gaar som Regel saaledes, at en enkelt Gruppe — vist ud fra ret egoistiske Betragtninger — mener, at den skulde have Lov til at afgøre sine egne Forhold. Men hvad er nu egne Forhold? Det kan jo lige saa godt være en Gruppe, der arbejder under en bestemt Overenskomst, som det kan være hele Faget; hvorfor skulde den enkelte Overenskomstgruppe ikke med samme Ret kunne komme og sige: vi ønsker at afgøre vore egne Forhold; hvorfor skal de andre Grupper inden for vor Organisation have Lov til at træffe Bestemmelse herom? Hvis man tager Forholdene blandt Typograferne, kunde man da tænke sig, at Trykkerne tog Afstemning for sig og for sig afgjorde, om de vilde strejke eller ej, og at Sætterne tog Stilling til Spørgsmaalet for sig og fremdeles? Nej, naturligvis ikke, det kunde man ikke tænke sig. Derfor er der, naar man ser nærmere paa det, ingen Mening i inden for de faglige Omraader paa Arbejdsmarkedet at drive Propaganda vedrørende Afstemninger, fordi Forholdet i Virkeligheden er det, som man har givet Udtryk for i de Forsamlinger, der skal tage Beslutning, at Flertallet af de organiserede Arbejdere føler sig solidariske. De ved, at Samling og Koncentration betyder Styrke, medens Decentralisation betyder Svækkelse.«

Det havde maaske været det bedste, om man kunde have fortsat den centraliserede Lønpolitik til Gavn for de lavt lønnede, men Situationen var altsaa den, at man i mange Forbund havde den Opfattelse, at der i hvert Fald foreløbig var naaet en Grænse for den solidariske Lønpolitiks Muligheder — de højere lønnede vilde ikke længer give Afkald — og endvidere, at den uvederhæftige Agitation mod D. s. F., af Hensyn til Fagbevægelsens videre Indsats paa længere Sigt, maatte grundigt afsløres som det Falskspil, det var.

Hjælp til Europas Sultende.
I Kødbyen i København pakkes Bilerne med Madvarer til Østrigs Arbejdere.
Eiler Jensen hjælper til.

Den centraliserede Lønpolitik er kun mulig, naar der er almindelig Tillid til Centralorganisationen blandt Fagbevægelsens tusindtallige Medlemsskare. Fra første Færd i 1898 havde D. s. F. bygget paa Demokratiets Grundvold, og naar Situationen nu var blevet den, at Krigsforholdene samt bevidst Agitation og Ukyndighed i Forening havde medført en fordrejet Opfattelse af D. s. F.'s Indsats og Betydning, var det en naturlig Følge heraf, at den centraliserede Lønpolitik — i hvert Fald indtil videre — maatte lægges paa Hylden, saaledes at de enkelte Forbund og deres Medlemmer igen kom i direkte Forhandling om deres Lønforhold og saaledes, at Medlemmerne atter fik Ansvar for Vedtagelse eller Forkastelse af Overenskomsterne.

Centralorganisationens Myndighed kan ikke gaa længere end dertil, hvor dens Betydning anerkendes af det store Flertal af Arbejderne.

KONSEKVENSER

Spørgsmaalet om De samvirkende Fagforbunds Muligheder for med god Mening at føre generelle Lønkrav frem hænger nøje sammen med Spørgsmaalet om Adgangen for D. s. F. til ogsaa at *afslutte* Overenskomster herom. Om denne Afslutning saa sker ved et i selve D. s. F. dertil kompetent Organ, hvilket for visse generelle Lønspørgsmaals Vedkommende vel nok vilde være det mest hensigtsmæssige, eller det sker ved en for de enkelte Forbund bindende Fællesafstemning i disse, er ikke det afgørende i denne Forbindelse, selv om det ofte fejlagtigt er blevet antaget. Derimod er det klart, at man ikke samtidig med at kræve ført en generel Lønpolitik kan kræve fuld Frihed for Forbundene til at hævde hvilke som helst Lønkrav og ej heller kan kræve fuld Frihed for det enkelte Forbund til selv at bestemme, hvorledes en Overenskomstsituation skal afvikles.

Hvis D. s. F. skal fremføre og forhandle de generelle Lønspørgsmaal, saaledes som dette blandt andet blev krævet af Dansk Arbejdsmandsforbund i Overenskomstsituationen 1945—46, er det en logisk Konsekvens heraf, at det da ogsaa bliver De samvirkende Fagforbund som Helhed, der træffer Afgørelsen.

Spørgsmaalet blev debatteret paa D. s. F.'s Generalforsamling i Maj 1946, hvor *Axel Olsen* imidlertid bestemt advarede mod en Udvidelse af D. s. F.'s Kompetence, »der let kunde føre til Afslutning af Overenskomster, der ikke tilfredsstillede alle Fag«. Samtidig var han dog inde paa Tanken om, at der for visse generelle Spørgsmaals Vedkommende kunde være Mulighed for at give D. s. F. Beføjelse til at optræde paa samtlige Forbunds Vegne paa samme Maade som under Besættelsen.

Realiteten bag Diskussionen i 1946 om, hvorvidt det havde været rigtigt at stille Forbundene frit, var i Virkeligheden, om den sociale Linie i Lønpolitikken skulde føres videre eller ej. Dansk Arbejdsmandsforbund var naturligt interesseret i dens Videreførsel, mens en Række Forbund, som ovenfor nævnt, var af den Opfattelse, at Buen ikke kunde spændes yderligere uden at briste. Erfaringen havde altsaa vist, at den centralise-

rede Lønpolitik havde været til Fordel for de lavest lønnede Arbejdergrupper, og Situationen var blevet den, at det nu — 21 Aar efter 1925 — i Virkeligheden havde vist sig, at det var Arbejdsmandsforbundet, der havde den stærkeste Interesse i den centraliserede Lønpolitik, iøvrigt sammen med andre lavtlønnede Grupper. Men samtidig var man ængstelig for at give Afkald paa Forbundenes Suverænitet.

Det Indtryk, der har fæstnet sig af Debatten om centraliseret eller decentraliseret Lønpolitik, er, at denne saavel paa Generalforsamlingen som uden for denne i høj Grad har været præget af Uklarhed, en Uklarhed som delvis skyldes de faktiske, bagved liggende, reelle Interesser hos de forskellige Forbund, men som ogsaa har sin Aarsag i de politisk inspirerede Forsøg paa at undergrave De samvirkende Fagforbund. Derfor baade Paastanden om, at D. s. F. skulde have ført en centraliseret Lønpolitik, og *samtidig* Kravene om, at Forbundene skulde være frit stillet saavel ved Fremsættelsen af Kravene som ved Afslutningen af Overenskomstsituationerne.

Eiler Jensen bemærkede da ogsaa paa Generalforsamlingen:

»Man kan ikke gaa ind for fælles Optræden og fælles Afslutning og samtidig kræve Forbundenes absolutte Suverænitet til at afgøre deres egne Forhold. Man maa tage Standpunkt enten for det ene eller det andet, thi enhver erfaren Organisationsmand ved, at De samvirkende Fagforbund ikke kan gøre begge Dele.«

TILBAGEBLIK

Hvad har været Hovedlinierne i De samvirkende Fagforbunds indre Historie i de forløbne 50 Aar?

Vi har set, hvorledes man inden for Fagbevægelsen bestandig har staaet over for Problemet: Afvejning af Fællesinteresserne — det Heles Vel — over for Individualinteresserne — de enkelte Forbunds Suverænitet og Medlemmernes Selvbestemmelsesret. En saadan Afvejning har været nødvendig og den stadig tilbagevendende Drøftelse heraf desuden naturlig i en Organisation, der bygger paa Demokrati. Demokrati be-

tyder imidlertid ikke »Selvbestemmelsesret«, tværtimod kan man jo sige, at jo stærkere en Selvbestemmelsesret hævdes, desto mindre er Demokratiet, saa sandt som dette bygger paa den Tanke, at den enkelte skal bøje sig for Flertallets Afgørelser, for Helhedens Interesse. Den *demokratiske* Selvbestemmelsesret ligger i den Mulighed, som en demokratisk Ordning giver den enkelte — Person eller Organisation — til at øve en med andre ligestillet Indflydelse paa det samlede Resultat. Om denne Indflydelse saa sker ved direkte Afstemning eller indirekte gennem Repræsentanter, saaledes som dette jo overvejende er Tilfældet inden for det politiske Demokrati, er ikke et Spørgsmaal om Demokrati, men om, hvorledes Demokratiet mest hensigtsmæssigt udøves. Urafstemning er hverken mere eller mindre demokratisk end kompetent Forsamling, og som udtrykkelig fremhævet foran under Behandlingen af Forligsmandslovens Afstemningsregler er desuden dette Spørgmaal et ganske andet end Spørgsmaalet om Forbundenes »Suverænitet«, som drejer sig om, hvorvidt det enkelte Forbund skal gaa ind under en Helhedsafgørelse eller være frit stillet.

Vi har set, hvorledes der ved De samvirkende Fagforbunds Stiftelse var Modstand mod at lægge de enkelte Forbund i »Spændetrøje«. Men allerede som Følge af den gensidige økonomiske Understøttelse, der var Hovedformaalet med De samvirkendes Oprettelse, var det nødvendigt, at D. s. F. fik Ret til om nødvendigt at nægte Sanktion til en Strejkes Iværksættelse og Ret til at skride ind over for en Arbejdskamps Fortsættelse, Rettigheder, der dog ikke har været bragt i Anvendelse i en Aarrække, hvilket iøvrigt ogsaa gælder Bestemmelsen i § 9 om Forbundenes Pligt til forud for Kravs Fremsættelse at fremsende disse til D. s. F. i god Tid, inden de rejses. Disse Bestemmelser giver i hvert Fald nogen Mulighed for en samlet Afvejning af Interesserne, og de to Bestemmelser blev, som vi har set, begge gennemført straks fra Stiftelsen i 1898.

Kompetencen styrkedes efter den store Kamp i 1899, men blev dog igen forringet ved Lovændringen i 1903, der indskrænkede D. s. F.s Ret til at *paabegynde* Arbejdskampe, og

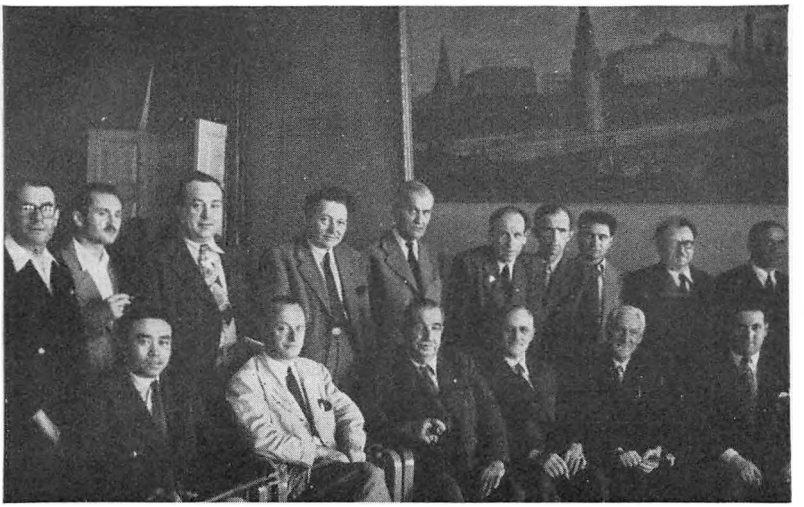

Den faglige Verdensorganisations Eksekutivmøde i Moskva Juni 1946. Staaende fjerde Mand fra venstre Eller Jensen.

ganske afgørende ved Revisionen af Lovene i 1922, hvor det var Retten til at *afslutte Overenskomster,* der blev væsentligt begrænset, og dette til Trods for, at Arbejdsgiverforeningen bestandig stillede Fagbevægelsen over for de samlede Situationer. Kampene i 20'erne og Begyndelsen af 30'erne viste en Fagbevægelse, som ikke var i Stand til at skyde Særinteresserne til Side for Helhedens Vel, selv om Flertallet inden for Fagbevægelsen fuldt ud indsaa Nødvendigheden af en Samordning. I 1931 søgte Forligsmanden at fremtvinge en samlet Afgørelse af Overenskomstsituationen; men Fremgangsmaaden betød i Virkeligheden, at de enkelte Forbund derved fik en ganske særlig og helt urimelig Magtstilling med faktisk Vetoret over for Helheden. Forkastelse i blot *et* Forbund betød Forkastelse for samtlige Forbund. Denne Ordning var naturligvis uholdbar. Løsningen kunde ske paa to Maader. Man kunde forbyde Sammenkoblingen af Fagenes Forhold til samlet Afgørelse og derved opretholde de enkelte Forbunds Selvbestemmelsesret, eller man kunde tage den samlede Afgørelse, saaledes at de enkelte Forbund maatte bøje sig for Flertalsafgørelsen.

Hvorfor gik man da ikke den Vej at forbyde Sammenkoblingen? Det maa her erindres, at det ikke vilde nytte blot at forbyde *Forligsmandens* Sammenkædning, thi den var alene en Følge af Organisationernes — Arbejdsgiverforeningens — Sammenkoblingspolitik. Skulde det nytte, maatte man gaa til Problemets Rod og formene *Organisationerne* Adgang til Sammenkobling og Etablering af Sympatikonflikter — altsaa ogsaa Sympatistrejker. Dette var Prisen, en Pris, som heller ikke Fagbevægelsen ønskede at betale, og maaske allermindst netop de Kredse, der ivrede mest mod Sammenkædningen.

Hvor laa da Løsningen? Afstemning ved kompetent Forsamling i Forbundene? Nej, dette løste jo ikke Spørgsmaalet om *Helhedsafgørelsen.* Men kompetent Forsamling i D. s. F. da? Ja, herved vilde rigtignok Spørgsmaalet om den samlede Afgørelse for Helheden kunne løses, men samtidig vilde man komme bort fra Medlemmernes direkte Deltagelse ved Overenskomstafslutningerne. Derfor de gentagne Diskussioner om Urafstemning contra kompetent Forsamling. Man saa i Virkeligheden slet ikke, at der i Diskussionen om D. s. F.'s Kompetence skjulte sig to *forskellige* Spørgsmaal, nemlig dels Spørgsmaalet om, hvilke Organer i Organisationerne der mest hensigtsmæssigt kunde foretage Afslutning af Overenskomster og dels Spørgsmaalet om Helhedens Adgang til at binde de enkelte Forbund. Det var i Virkeligheden dette sidste Spørgsmaal, der var det afgørende, og det skulde da blive *udefra,* gennem Forligsmandsloven af 1934, at det første Forsøg paa rationel Løsning blev gjort. Forligsmandslovens Regler for fælles Afstemning om Forligsmandsforslag blev i Virkeligheden den Løsning, der samtidig med at skabe Muligheden for en Helhedsafgørelse af Overenskomstsituationerne, bindende for alle, overlod det til Fagbevægelsen selv at afgøre, hvorledes Afstemningen skulde foretages, ved kompetent Forsamling eller ved Urafstemning.

Inden for De samvirkende Fagforbund var der stærkt divergerende Opfattelser af dette Spørgsmaal, men Urafstemningen sejrede som Princip ved Afstemningsreglerne af 1935 og blev i Virkeligheden videre udbygget ved Reglerne af 1939, der

samtidig skabte et Grundlag for mere ensartede Afgørelser ved Forbundenes Afstemninger.

De samvirkende Fagforbunds indre Historie viser saaledes *to Udviklingslinier;* den ene bevægende sig fra Forbundenes suveræne Afgørelser over Afgørelser — under mere eller mindre Strid om Kompetencen — ved De samvirkende Fagforbunds Organer og videre til den fælles Afgørelse af Forligsmandsforslag, den anden bevægende sig fra de kompetente Forsamlingers Afgørelser i de enkelte Forbund frem til Afgørelse ved Afstemning blandt Forbundenes Medlemmer.

Vi skal ikke her begive os ind paa Overvejelser af, hvorvidt andre Veje havde været bedre. Selv om Arbejdsgiverforeningen ikke havde ført sin Sammenkoblingspolitik igennem, er det ogsaa et Spørgsmaal, om ikke Samfundsinteressen til syvende og sidst havde krævet samlet Afgørelse af de store Konflikter. Vi tror det. Og mon ikke man ogsaa kan sige, at Inddragelsen af det enkelte Medlem i Fagorganisationen til Afgørelse af og Ansvar for Overenskomstafslutningerne har vist sig at være en Værdi for dansk Fagbevægelse? Vi tror det. Fagbevægelsen er jo en levende Organisme, hvor Blodet helst skal banke i den mindste Celle, hvis hele Organismens Liv og Slagkraft skal bevares. Det gælder om at finde den rette Kombination af Samarbejde mellem Medlemmer og Ledelse i Forbundene og mellem disse og De samvirkende Fagforbund, og den Løsning, som er fremgaaet af disse mange Aars Samarbejde og Strid mellem de danske Fagorganisationer inden for D. s. F. har givet en Kombination, der, samtidig med at sikre Helhedens Interesse, appellerer til hver enkelt Arbejders Ansvar for Resultatet.

Dermed være ikke sagt, at Reformer ikke i Fremtiden vil blive nødvendige. Det er højst sandsynligt i en Verden, der stadig forandres. Og allerede nu synes det at være en naturlig Videreudvikling, om, paa Baggrund af Krigstidens og de sidste Aars Erfaringer, De samvirkende Fagforbund fik en større Mulighed for at føre de *generelle* Lønkrav samlet frem. Om denne og andre eventuelle Reformer i Forholdet mellem D.s.F. og Forbundene kan dog kun Fremtiden fortælle.

SAMARBEJDE UD OVER GRÆNSERNE

Göteborg-Kongressen i 1886 dannede Indledningen til et organisatorisk Samarbejde mellem Arbejderorganisationerne i de nordiske Lande, der er foregaaet under skiftende Former, men stadig er blevet udbygget og befæstet og som baade fagligt og politisk maa betegnes som forbilledligt, hvilende paa gensidig Tillid og Forstaaelse. Dette Samarbejde har i høj Grad været medvirkende til, at den politiske og sociale Udvikling i de nordiske Lande i det store og hele kom til at følge samme Linie.

Samtidig med Arbejderbevægelsens Stabilisering og Vækst og dens stigende Indflydelse indenfor de forskellige Grene af Samfundslivet skiftede dette Samarbejde Karakter, idet Agitations- og Organisationsspørgsmaalene traadte i Baggrunden, og Interessen i stadig større Udstrækning samlede sig om de faglige, politiske og sociale Spørgsmaal af større Betydning for den samlede Arbejderbevægelse. Arbejdernes nordiske Samarbejde har i saa Henseende været banebrydende for et praktisk Samarbejde paa mange andre Felter og bidraget til en bedre Forstaaelse mellem Nordens Folk.

— — —

Paa det faglige Omraade er Samfølelsen kommet til Udtryk i Dannelsen af skandinaviske Samarbejdskomiteer eller Sekretariater inden for de forskellige Fag, hvoraf en Del allerede paa et ret tidligt Tidspunkt oprettede Gensidighedsaftaler, der først kun tog Sigte paa Udveksling af Fagblade, Beretninger og Oplysninger om Løn- og Arbejdsforhold, men efterhaanden udvidedes til ogsaa at omfatte økonomisk Støtte under større Arbejdskonflikter og til at medomfatte de finske Forbund. De fleste danske Forbund opretholder nu faste Forbindelser med

Broderforbundene i de øvrige nordiske Lande, og dette Samarbejde har bestaaet sin Prøve i mange vanskelige Situationer.

De faglige Landsorganisationer i Danmark, Norge og Sverige har fra deres Oprettelse plejet et snævert Samarbejde, der senere udvidedes til at omfatte ogsaa de øvrige nordiske Lande. Dette Samarbejde har givet sig praktisk Udslag paa mange Maader, bl. a. i Form af økonomisk Støtte under faglige Storkampe, Udveksling af Talere ved større Møder og Demonstrationer og Udsendelse af Foredragsholdere og til Studiekursus af kortere eller længere Varighed. Ved de periodisk stedfindende nordiske faglige Konferencer drøfter Repræsentanterne for de faglige Landsorganisationer aktuelle Problemer af særlig Interesse for at finde frem til en fælles Linie. Ogsaa Samarbejdet mellem de faglige Landsorganisationer har nu naaet et Omfang og en Dybde, der giver rige Løfter for Fremtiden.

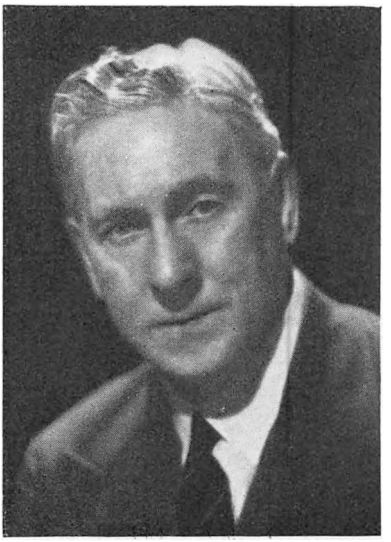

Walter Citrine.
Eng. Arbejderleder, forud for sidste Verdenskrig Formand for den faglige Internationale, valgtes paany til Formand for den i 1945 genoprettede faglige Verdensorganisation. Fratraadte 1946 og blev Medlem af det engelske statslige Kulnævn.

— — —

De danske Fagorganisationers Samarbejde ud over Grænserne gaar dog videre end til de andre nordiske Lande. Gennemblader man de første Beretninger fra de internationale Sammenslutninger indenfor de enkelte Fag, de saakaldte Internationale Fagsekretariater, finder man, at de danske Forbund i næsten alle Tilfælde hører til Medstifterne af disse Sammenslutninger, hvoraf den første, Tobaksarbejdernes, stiftedes 1889 i Antwerpen.

Det var ganske naturligt, at det var Haandværksfagene, der tog Initiativet til Oprettelsen af de første internationale faglige Organisationer. Paa den Tid var det Skik og Brug, at de unge Haandværkssvende drog ud i Verden for at uddanne sig i Faget og faa Kendskab til fremmede Forhold og til fremmede Sprog. Derved opstod en vis Samfølelse med Fagfællerne i andre Lande, der aflejrede sig i en varig Interesse for disses Løn- og Arbejdsforhold og Levevilkaar, og den socialistiske Ideologi gjorde sit til yderligere at styrke Fællesskabet mellem Arbejderne i de forskellige Lande. Alt dette i Forening førte i 90'erne til Dannelse af internationale Fagsekretariater i de fleste Fag og Industrier. Ved den første Verdenskrigs Udbrud i 1914 fandtes der 28 saadanne Sekretariater, hvoraf de 24 havde deres Sæde i Berlin og lededes af vedkommende tyske Forbunds Formænd. For Tiden bestaar der 25 internationale Fagsekretariater, hvoraf de fleste har deres Hovedsæde i England, Holland og Svejts og Resten i forskellige andre Lande, deriblandt Danmark, hvor Bogbindernes og Tobaksarbejdernes internationale Sekretariater befinder sig. De internationale Fagsekretariaters Arbejdsomraade var til at begynde med meget begrænset, men er Tid efter anden udvidet, og nogle Sekretariater, som f. Eks. den internationale Transportarbejder Federation, har naaet en betragtelig Styrke. Sekretariaternes Hovedopgave er at tilvejebringe Oplysninger om Forholdene i de enkelte Lande, yde moralsk og økonomisk Støtte i Tilfælde af større Arbejdskonflikter samt iøvrigt styrke Sammenholdet og Kammeratskabet mellem Fagenes Udøvere i de forskellige Lande.

— — —

Trangen til international Forstaaelse og faste Forbindelser gjorde sig imidlertid ogsaa gældende hos de faglige Landsorganisationer, og efter at Fagbevægelsen i de enkelte Lande var konsolideret i landsomfattende faglige Centralorganisationer, var der skabt Forudsætninger for et saadant realitetsbetonet internationalt Samarbejde. Paa Initiativ af D. s. F.'s daværende Formand, Jens Jensen, afholdtes i 1901 i København i Forbindelse med den skandinaviske Arbejderkongres en international

faglig Konference med Repræsentanter for Landsorganisationerne i 8 Lande, hvor man drøftede Tanken om Dannelsen af en international Organisation og vedtog at indlede et internationalt Samarbejde.

Aaret derefter oprettedes saa et internationalt Sekretariat med Sæde i Berlin, og til international Sekretær udpegedes den tyske Landsorganisations daværende Formand Carl Legien. Ved Starten omfattede Sekretariatet 12 Lande, men flere kom til, og i 1914, da Sekretariatet var blevet udbygget til en virkelig international Organisation, var 20 Lande med 7 Millioner Medlemmer med i Samarbejdet, der var begrænset til rent faglige Spørgsmaal.

De af Krigen sønderbrudte Forbindelser knyttedes igen ved en international Fagforeningskongres i Juli 1919 i Amsterdam, der vedtog at genrejse den faglige Internationale. Det var den almindelige Opfattelse, at Fagforenings-Internationalen ikke simpelthen kunde fortsætte sin af Krigen afbrudte Virksomhed, men maatte slaa ind paa nye Veje og tage nye Opgaver op. Kongressen vedtog Oprettelsen af en international Organisation med valgt Ledelse og et fast Sekretariat, og i den vedtagne Programudtalelse sloges udtrykkeligt fast, at ogsaa Kampen mod Krig og Militarisme samt Behandlingen af de forskellige økonomiske og politiske Problemer fremtidig skulde høre til Internationalens Arbejdsopgaver. Internationalen, den saakaldte Amsterdam-Internationale, omfattede i 1919 14 Lande med 18 Mill. Medlemmer og naaede i 1921 op paa 24 Lande med 24 Mill. Medlemmer, men efter at Fagbevægelsen i flere Lande var faldet fra, grundet paa Diktaturets Magtovertagelse, gik Medlemstallet tilbage, men ved Indmeldelse af Landsorganisationer i nogle oversøiske Lande steg det igen og udgjorde i 1939 omkring 19 Millioner.

Under den anden Verdenskrig var det internationale faglige Samvirke overvejende af interallieret Karakter, men allerede under Krigen forberedtes en Genrejsning i Form af en helt ny Internationale, der den 3. Oktober 1945 oprettedes paa en international Fagforeningskongres i Paris. Mens Amsterdam-Internationalen i alt væsentligt kun repræsenterede Fagbevæ-

gelsen i de europæiske Lande, lykkedes det i Paris for første Gang i Fagbevægelsens Historie at skabe en faglig Sammenslutning, der virkelig omfatter Arbejdernes faglige Organisationer i hele Verden. Selv de russiske Fagforeninger, der hidtil havde stillet sig afvisende overfor den gamle Internationales gentagne Henvendelse om Indmeldelse og endog havde oprettet en Konkurrence-Organisation, Den røde Fagforenings-Internationale, er nu med i Samarbejdet, der omfatter Fagbevægelsen i 55 Lande med 67 Mill. Medlemmer. Den nye Internationale, hvis Navn er Den faglige Verdensorganisation, har i alt væsentligt de samme Opgaver som Amsterdam-Internationale, men grundet paa den større Tilslutning skulde Muligheden for en heldig Løsning af disse Opgaver være større end tidligere.

Det var Meningen, at de internationale Fagsekretariater skulde indlemmes i Verdensorganisationen som faglige Underafdelinger af denne, og at deres Antal ved Sammenlægning af beslægtede Sekretariater skulde nedbringes til 15, men trods langvarige Forhandlinger mellem de interesserede Parter har det endnu ikke været muligt at naa frem til en Forstaaelse vedrørende dette Spørgsmaal.

Paa samme Maade, som det var Tilfældet i den gamle Internationale, er der tilkendt Fagbevægelsen i de nordiske Lande en Repræsentant i Verdensorganisationens Ledelse, og dette Hverv er af de nordiske Landsorganisationer overdraget til D. s. F.'s Formand Eiler Jensen.

Gennem alle Aar har der inden for Fagbevægelsen været delte Meninger om den faglige Internationales Opgaver. Først drejede Striden sig om den syndikalistiske franske Landsorganisations Krav om, at de internationale faglige Konferencer ogsaa skulde tage Stilling til Spørgsmaal saasom Generalstrejke og Anti-Militarisme, men Konferencen 1905 i Amsterdam nægtede at sætte disse Spørgsmaal paa Dagsordenen, og Konferencen 1907 i Oslo vedtog at udelukke alle teoretiske Spørgsmaal og kun behandle rent faglige Anliggender. Dette førte til, at den franske Landsorganisation holdt sig borte fra Konferencerne i 1905 og 1907 og først igen mødte paa Konfe-

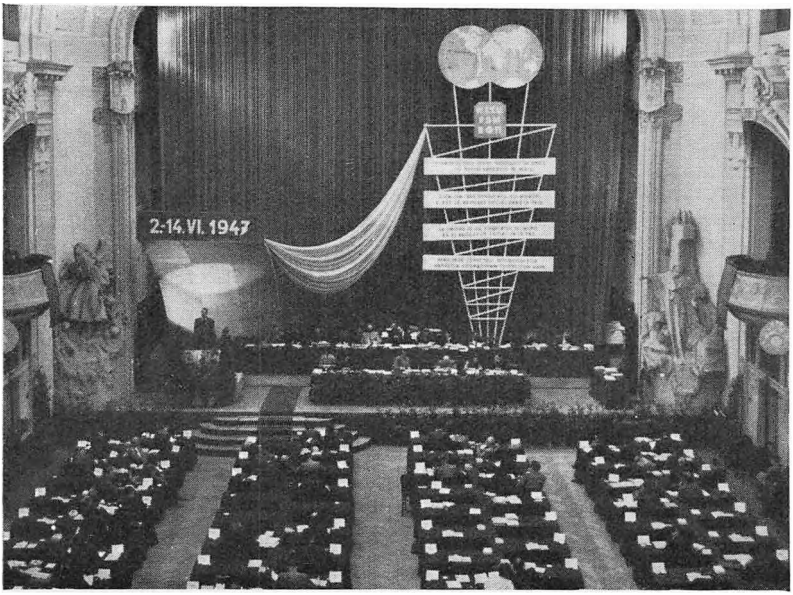

Den faglige Verdensorganisations Repræsentantskabsmøde i Prag Juni 1947.

rencen 1909 i Paris, hvor den franske Landsorganisations nuværende Generalsekretær, *Leon Jouhaux*, for første Gang repræsenterede de franske Fagforeninger.

Den i 1919 i Amsterdam genrejste Internationale fik betydeligt udvidede Opgaver, ikke blot af faglig, men ogsaa af økonomisk og politisk Karakter. Den gennemførte ogsaa forskellige internationale Aktioner, men den raadede ikke over de Magtmidler, der kunde sikre et virkeligt Resultat. Dette førte efterhaanden til, at en Række tilsluttede Organisationer, deriblandt Landsorganisationerne i de nordiske Lande, gik ind for den Opfattelse, at Internationalen burde lade de storpolitiske Problemer ligge, som den alligevel ikke magtede at løse, og ialt væsentlig lade sit Arbejde følge de samme Linier, der var bestemmende for de tilsluttede Organisationers Virksomhed.

Ogsaa ved Oprettelsen af den nuværende faglige Verdensorganisation gjorde to Opfattelser sig gældende. Den ene gik ud paa, at Internationalen skulde have en realistisk Indstilling

og praktiske Arbejdsopgaver og navnlig virke for Arbejdernes økonomiske og sociale Sikkerhed, mens den anden Fløj stillede de politiske Problemer i Forgrunden. Man enedes efter langvarig Debat om følgende Formulering af Formaalsparagraffen:

Det er Verdensorganisationens Formaal *at* organisere og forene Fagforeningerne i hele Verden uden Hensyn til Race, Nationalitet, Religion eller politisk Indstilling, at varetage Arbejdernes økonomiske og sociale Interesser, *at* tale deres Sag i Verdensanliggender og inden for de internationale Organisationer, *at* yde Medvirken til at sikre Freden og genrejse Verdensøkonomien.

*

Af denne korte Oversigt fremgaar, at D. s. F. saa at sige fra den første Dag har taget aktiv Del i det internationale faglige Samvirke og øvet sin Indsats til Fremme af den fælles Sag. Det kan maaske siges, at den indenfor den store nye faglige Verdensorganisation ikke kan gøre sine Opfattelser gældende med samme Vægt som dengang, den faglige Internationale kun omfattede et mindre Antal Organisationer med et forholdsvis beskedent Medlemsantal, men dansk Fagbevægelses rige Traditioner og den Offervillighed og det Kammeratskab, vort Lands fagorganiserede Arbejdere har udvist, hver Gang Internationalen har appelleret til deres Solidaritetsfølelse, gør, at de danske Fagorganisationer kan lade deres Røst høre og paaregne Lydhørhed for deres Synspunkter paa de internationale faglige Konferencer og Kongresser.

Afsluttende skal endnu peges paa, at D. s. F. har deltaget i Arbejdet indenfor Det internationale Arbejdsbureau i Genève, der i 1919 oprettedes i Henhold til en Bestemmelse i Versaillestraktaten, og med Undtagelse af Besættelsesaarene har været repræsenteret paa alle siden 1919 afholdte aarlige internationale Arbejdskonferencer. Arbejdsbureauets Opgaver er at fremme Sociallovgivningen og søge Landenes sociale Lovgivning afpasset efter hinanden, saaledes at intet Land kan drive Smudskonkurrence paa Grundlag af lang Arbejdstid, lave Lønninger og daarlige sociale Vilkaar.

Eiler Jensen:

DET FAGLIGE RETSGRUNDLAG

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUND OG ARBEJDSRETTEN

I De samvirkende Fagforbunds Love staar, at blandt Midlerne til at naa De samvirkende Fagforbunds Formaal er bl. a. at yde Organisationerne Bistand under Søgsmaal ved Den faste Voldgiftsret, og at yde de til De samvirkende Fagforbund tilsluttede Organisationer Støtte i de Tilfælde, hvor Arbejdsgiverne søger at hindre Organisationsarbejdet eller Arbejdernes Forsøg paa at forbedre deres Arbejdsvilkaar.

De samvirkende Fagforbund har lige fra den første Begyndelse været Tilhænger af, at Retsstridigheder bliver afgjort paa retslig Vis uden at give Anledning til Arbejdskampe, ja, endog i Tiden før De samvirkende Fagforbund blev dannet, har Fagbevægelsen været Tilhænger af Voldgiftsregler til Afgørelse af de retslige Stridigheder.

Det kan blot nævnes, at der blandt Kravene paa Fælledmødet var Afgørelse ved Voldgiftsretter, og at der paa de nordiske Arbejderkonferencer fremsattes Krav om retslige Afgø-

relser i faglige Stridsspørgsmaal, samt at der i Septemberforliget udtrykkelig er fastsat Regler for retslig Afgørelse af Tvister og Brud, og at denne Linie igennem alle Afgørelser er blevet fulgt af De samvirkende Fagforbund, saaledes at der har været den samme Linie bag den stedfundne Udvikling, og saaledes at Udviklingen danner en harmonisk Kæde til det faglige Retsgrundlag, vi staar paa i Dag.

Medens de faglige Voldgiftsretter hviler ude i Organisationerne, og Funktionerne ved disse udføres af Fagforeningernes, respektive Forbundenes Kvinder og Mænd, hviler Forhandlingerne med Den faste Voldgiftsret i De samvirkende Fagforbund, og det samme gælder forøvrigt ogsaa Interessekonflikterne, naar de naar frem til de seneste og vanskeligste Faser, de saakaldte Hovedorganisationsforhandlinger og Forhandlingerne under Forligsinstitutionens Medvirken, ligesaa Forhandlingerne og Procedurerne for Overenskomstnævnet, Ferienævnet og under Krigen i Fællesudvalget og i Arbejds- og Forligsnævnet.

Har De samvirkende Fagforbund da en Stab af Jurister til sin Raadighed, som kan træde frem for Skranken i Den faste Voldgiftsret, eller, som det var under Krigen, for Arbejds- og Forligsnævnet, eller hvor det nu er? Nej, det har De samvirkende Fagforbund ikke. Det har derimod Dansk Arbejdsgiverforening, og det har de fleste af de større Organisationer, der er tilsluttet Dansk Arbejdsgiverforening. En Række Jurister findes her paa de ledende Poster og har til Tider i nogen Grad været med til at gøre Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere til noget koldt, noget juridisk, noget spidsfindigt. Dermed være ikke sagt, at de Mænd, der fra Arbejdsgiverside repræsenterer Juraen, er kolde, slette Mennesker, tværtimod, en Række udmærkede Personer, som Mennesker betragtet, kunde nævnes, men for manges Vedkommende synes Forbindelsen med Produktionslivet, med Arbejdspladsen, med Arbejderne, aldrig at have været i Orden. Anderledes med de rigtige Arbejdsgivere, som kender deres Virksomhed, de rigtige Mestre, som selv er uddannede Haandværkere, de kender i højere Grad Funktionerne ude paa selve Arbejdspladsen.

De samvirkende Fagforbund og forøvrigt de tilsluttede Organisationer har altid brugt deres egne Tillidsmænd, de der kommer fra Arbejdspladsen og som gennem et fagligt Skolingsarbejde har dygtiggjort sig og ved Kammeraternes Tillid er valgt til at indtage Tillidsposter i De samvirkende Fagforbund. Uden juridisk Uddannelse, men med det nøjeste Kendskab til Arbejdspladsens Problemer og en paa sund Sans baseret Indleven i de faglige Regler, har De samvirkende Fagforbunds Mænd til alle Tider kunnet stille sig i Procedureskranken og være jævnbyrdige med Arbejdsgivernes Jurister.

Ogsaa ved Domsbordene har De samvirkende Fagforbunds Mænd gennem Tiden været placeret og gjort deres Indsats og sat deres Præg. Lægmandens sunde Sans parret med en medfødt juridisk Forstaaelse har frembragt Mænd, der fuldt ud har rangeret med Arbejdsgivernes Repræsentanter. Saadanne Mænd som Lyngsie og I. A. Hansen, som Knud V. Jensen, Hans Jacobsen og Kjærbøl har utvivlsomt raget op over mange af Modpartens Folk. Ogsaa de Dokumenter og Aktstykker, der danner Retsgrundlaget, er udarbejdet under Medvirken af D. s. F.s Folk og præget af deres Indsigt og Opfattelse.

Mange af de Ting, der har set Verdens Lys endog før Aarhundredskiftet, er forbløffende moderne og i god Overensstemmelse med den nutidige Tankegang. Fagbevægelsens Folk har vist sig at være forudseende og har stadig kunnet indstille sig paa de skiftende Tiders Problemer, uden at tabe Udviklingslinien af Syne.

Naar man ser paa en af Forløberne for den retslige Grundlov, »Septemberforliget«, nemlig »Overenskomsten om Nedsættelse af Fællesudvalg til Afgørelse af Stridigheder«, ser man, hvorledes man allerede der taler om en fast Arbejdsdomstol. Det er de kommende Mænd, der er Underskrivere af Overenskomsten, det er: Maler J. Jensen, den senere første Formand for De samvirkende Fagforbund, Væver J. J. Møller, Handskemager P. Knudsen, Cigarmager Sigv. Olsen, Smed H. P. Hansen, Arbejdsmand M. C. Lyngsie samt den senere anden Formand for De samvirkende Fagforbund Snedker C. M. Olsen.

Som Underskrivere af det senere kommende »Septemberforlig« finder vi igen De samvirkende Fagforbunds Formand, Maler J. Jensen, Handskemager P. Knudsen, Arbejdsmand M. C. Lyngsie, Snedker C. M. Olsen, Væver J. J. Møller, Cigarmager Sigv. Olsen og Murer H. Rasmussen.

I det senere nedsatte August-Udvalg af 1908 fandt vi Folk som: Skrædder William P. Arup, Typograf Viggo Christensen, Tobaksarbejder Alfr. Christiansen, Smed I. A. Hansen, Typograf P. Hvidtfeldt, Maler Aksel Jensen, Arbejdsmand M. C. Lyngsie, den tredie Formand for De samvirkende Fagforbund, Skotøjsarbejder Carl F. Madsen, Snedker C. M. Olsen, og De samvirkende Fagforbunds Kasserer, Bødker Em. Svendsen.

Paa samme Maade fremtræder de senere Mænd i De samvirkende Fagforbund eksempelvis i Forbindelse med »Forhandlingsreglerne, Hovedoverenskomsten af 1939«, »Udkast til Lov om Arbejdsforhold« m. m.

Kort og godt, De samvirkende Fagforbunds Folk har hele Tiden været med til at give Tonen an i det fremtidige Retsgrundlag og mangen en Indsats er gjort paa de mangfoldige Omraader, hvor de retslige Forholds forskellige Faser udspilles.

I »Den faste Voldgiftsret« har man set De samvirkende Fagforbunds 3. Formand, Carl F. Madsen, fremtræde som en glimrende Procedør, en Mand, der solidt, grundigt, næsten minutiøst havde alt med, som kunde siges om en Sag. Han var ikke en Mand af store Ord, og han kunde maaske virke lidt tør og kedelig, men en dygtig Procedør var han saa ubetinget. Naar Carl F. Madsen ikke var disponibel for Retten, saa man den humørfyldte Otto Smith og som 2. Stedfortræder den lige saa humørfyldte Carl Gran, Typer afvigende fra Carl F. Madsen, men paa deres Vis fuld af den nødvendige Dygtighed.

Det er forøvrigt gennem disse Aar, fra Den faste Voldgiftsrets Start 1910 og op til 1920, at Septemberforliget fortolkes, set ud fra alle Synspunkter. I disse Aar finder Kulegravningen Sted, saaledes at der senere kun af og til kommer Principspørgsmaal op vedrørende Septemberforliget. Retsformændene Ussing og Tybjerg har her udført et Arbejde, der vil

blive staaende i Historien. Dette gælder selvfølgelig ogsaa D. s. F.s juridiske Dommere i Retten. Som saadan har fungeret Raadmand Gustav Philipsen, Overretssagførerne Oskar Johansen og L. Jessen, Skattedirektør (senere Statsminister) V. Buhl, Landsretssagførerne Karmark Rønsted og Fr. Dalgaard, Skattedirektør A. Christophersen og Landsretssagfører Ingeborg Hansen. De samvirkende Fagforbunds Tillidsmænd har imidlertid baaret *deres* Sten og været med til at bygge hele det nu kendte Retssystem op, baade strukturmæssigt og ved den finere Afpolering. Dermed være ikke sagt, at der i Aarene efter ikke har været fagretslige Problemer, dem har der været nok af. De kollektive Lønoverenskomster alene, men ogsaa alle Hovedoverenskomster, Tillidsmandsforhold og meget andet har givet Anledning til Retsstrid, Bedømmelser og Fortolkninger. Retsformændene Højesteretsdommer Topsøe Jensen, Højesteretsdommer P. C. Poulsen og den nuværende Retsformand, Højesteretsdommer A. Drachmann Bentzon samt alle de øvrige, der ind imellem har præsideret som Retsformand, har haft og har stadig retslige Problemer nok at træffe Afgørelser i. Stadig indbringes der for Retten Sager, som fordrer Forhandling og Procedure og medvirker til at udbygge Retsgrundlaget.

Efter Carl F. Madsen var Hovedprocedøren Vilh. Nygaard, den vittige og slagfærdige Procedør, der ofte gjorde Indtryk af at være ret uforberedt, særlig hvis det første Indlæg skulde komme fra hans Side som Klager, men til Gengæld var han uforlignelig i Repliken. Efter Vilh. Nygaard kom Knud V. Jensen, med den stærkt udviklede juridiske Sans, Fader til Bogen »Arbejdsretten i Danmark«. En Procedør, der gjorde Indtryk paa Retten. Hans Procedurer var velunderbyggede, ofte overraskende, han kunde gaa Modstanderne paa Klingen og holde dem fast med en buldogagtig Stædighed. Disse Egenskaber gjorde ham kendt i alle Arbejder- og Arbejdsgiverkredse. Efter ham kom Eiler Jensen og derefter Einar Nielsen. Om disse vil vi lade den nuværende Retsformand, Højesteretsdommer A. Drachmann Bentzon, give en Beskrivelse:

I Korthed kan jeg sammenfatte min Mening om Eiler Jensen og Einar Nielsen som Procedører, som følger: De beher-

sker baade Arbejdsrettens mere materielle og dens mere formelle og tekniske Regler saa fuldstændigt, at man med Rette kan betegne dem som Eksperter. De giver begge Udtryk for en dyb Respekt for Retten, hvad enten dette Ord tages i Betydningen Domstolen eller som Betegnelse for det samlede Indbegreb af Retsregler, hvis Anerkendelse, Overholdelse og Gennemførelse er af saa fundamental Betydning for Opretholdelsen af Ro og Orden i et demokratisk Samfund. — I hele Formen for og Indholdet af deres Procedure har de to Herrer ført et klart Bevis for, at en samvittighedsfuld og omhyggelig Varetagelse af den ene Parts Interesser er vel forenelig med fuldstændig Loyalitet og Oprigtighed og en korrekt og nøgtern Fremstilling saavel af Sagens Fakta som af de Retsregler, der kan komme i Betragtning ved dens Afgørelse. — Rettens Arbejde bestaar ikke alene i Procedure for den samlede Ret med efterfølgende Votering og Afsigelse af Kendelse. Et ialtfald efter min Opfattelse særdeles vigtigt Led i Den faste Voldgiftsrets Virksomhed er de som oftest vellykkede Forligsbestræbelser, som i Hovedsagen udfoldes i Forbindelse med de forberedende Retsmøder. De ledende Personer under disse Forhandlinger er i Reglen de to Hovedorganisationers Procedører, og her kommer de Herrers Smidighed og store Erfaring i og Evne til Forhandling i høj Grad deres Arbejde til Gode. *A. Drachmann Bentzon.*

*

De forannævnte er eller var alle Hovedprocedører, men ogsaa saadanne Folk som den tidligere Sekretær Chr. Brun og hele den nuværende Tillidsmandsstab i De samvirkende Fagforbund traadte eller træder af og til frem som Procedører for Retten.

Om alle De samvirkende Fagforbunds Procedører gælder det, at de har kunnet »vinde Rettens Øren«, det er jo nemlig ikke nok at kunne finde Argumenterne, man maa ogsaa forstaa at kunne fremlægge dem sagligt og overbevisende paa en for Rettens Medlemmer forstaaelig Maade. Det er til Gengæld ikke nok at komme frem med Postulater, selv om de er fremsat

paa en flot Maade. Retten skænker den Mand Tillid, som den véd, den kan stole paa, og her har De samvirkende Fagforbunds Folk altid været ypperligt placeret.

Ogsaa i Arbejds- og Forligsnævnet og i Fællesudvalget under Krigen, saavel som i Ferienævnet og i Overenskomstnævnet og hvor De samvirkende Fagforbunds Folk nu end skal procedere, herunder ogsaa Procedurerne i Forligsinstitutionen, udføres Procedurerne af disse Tillidsmænd, hvis Viden om juridiske og økonomiske Forhold har et saadant Omfang, at de kan klare sig med de bedste fra Modpartens eller Tredieparts Side.

De samvirkende Fagforbund er ganske klar over, at de nuværende Retsregler ikke er de endelige. Tiden og Forholdene har stadig ændret Retsgrundlaget noget, og denne Udvikling er De samvirkende Fagforbund fuldkommen klar over fortsætter. Udvikling sker, andre Regler, nye Regler skabes, men det hele er en harmonisk Fortsættelse af den engang paabegyndte Linie, der er i Pagt med hver sin Tidsperiode.

DEN FAGLIGE KAMPS GRUNDLOV

Anledningen til »Septemberforliget« var Stor-Lockouten i 1899. Forud for den store Louckout havde de to Hære — Arbejdernes og Arbejdsgivernes — gennem en Række større Konflikter lært Samlingens Nødvendighed, og umiddelbart forud for Lockouten fandt den store Opmarch Sted ved Dannelsen af De samvirkende Fagforbund den 3. Januar 1898 og Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening i Begyndelsen af 1899 som en kraftig Udvidelse af Arbejdsgiverforeningen af 1896.

Af den ringe Ting, der angives som Aarsag til Konflikten, nemlig Vanskeligheden for Snedkermestre i at komme til Rette med Snedkersvendene i 7 jyske Byer, og af den Voldsomhed, hvormed Lockouten iværksattes, stod det klart for alle — ogsaa uden for de kæmpendes Rækker — at man stod over for en mægtig Styrkeprøve, der tilsigtede at ende med, at en af Parterne bukkede under, og det var da ogsaa den Kendsgerning,

som fik en stor Del af Landbostanden, der paa det Tidspunkt var Arbejderstanden venlig stemt, til at støtte Arbejderne ved at tilbyde Ophold for en Del af de lockoutede Arbejderes Hustruer og Børn, og paa den anden Side var det ogsaa den samfundsmæssige Frygt for den opslidende Kamps Udfald, som under Konflikten fik saa mange fremtrædende Personligheder til stadig at forsøge at forlige Parterne.

Der var i Foraaret 1899 opsagt mange Overenskomster, og der førtes Forhandlinger i mange Fag saavel om Lønforhøjelser som Arbejdstidsnedsættelser. Det lykkedes under Hovedorganisationernes Medvirken at opnaa Enighed i de fleste Fag, og der opstod kun et Par mindre Strejker, der antagelig vilde have forløbet paa normal Maade, hvis der ikke var indtraadt en Strejke i Snedkerfaget under særlige Forhold.

Paa dette Sted skal Strejken ikke nærmere beskrives, det skal kun omtales, at den drejede sig om Grundlaget for Ophør af en Snedkerstrejke i 7 jyske Byer, men ved Forkastelse blev Arbejdet ikke genoptaget, og hele Sagen udviklede sig til en uvarslet Lockout omfattende ca. 30.000 Mand. Senere udvidedes Lockouten med yderligere 10.000 Mand, trods det, at en Kendelse fra Fællesudvalget af 1898 sagde, at Lockouten maatte skønnes at være i Uoverensstemmelse med de Forudsætninger, som Klagerne kunde have haft Føje til at gaa ud fra ved Overenskomstens Oprettelse. Fællesudvalget konstituerede sig senere som Enighedskammer. Et ret misvisende Navn, efter som der kun kunde konstateres Uenighed inden for dets Omraade. Arbejdsgiverne stillede deres berygtede 11 Punkter, som indeholdt Fordringer, der under ingen Omstændigheder kunde antages af Arbejderne. Arbejderne stillede Forslag om 8 Punkter, som blev besvaret af Arbejdsgivernes 8 Punkter, der stadig indeholdt Fordringer, som De samvirkende Fagforbund ikke kunde gaa ind paa, men et Forligsudvalg bestaaende af Direktør Heide, Vekselerer Bing og Borgerrepræsentationens Formand H. Trier stillede sluttelig et Forligsforslag, og efter at nogle af Arbejderne stillede Betingelser var imødekommet, skabtes »Septemberforliget« den 5. September 1899. Fra det Tidspunkt fik vi i Danmark en Grundlov for

Overenskomstforholdet mellem Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationerne.

Septemberforliget er det Dokument, der i Tidens Løb har været udsat for den stærkeste Kritik inden for de fagorganiserede Arbejderes Kreds.

Det maa dog bemærkes, at efter Indgaaelse af dette Forlig hævdede begge Parter at have sejret, men at det vel snarere kan siges, at ingen af Parterne var Sejrherre, idet begge Parter i nogenlunde lige Grad maatte reducere deres Krav til Forligets Indhold. Foruden at fastsætte visse Bestemmelser, der var nødvendige i Forbindelse med Konfliktens Afslutning, optog man Regler for det Samarbejde, der faktisk allerede før 1899 var reguleret og fastlagt i nogle Overenskomster.

Naar derfor Kritikken i Tidens Løb er sat ind, navnlig fra syndikalistisk Side efter 1908 og senere fra fagoppositionel eller kommunistisk Side, mod disse Samarbejdsregler, maa man erindre sig, at de havde været til Stede ogsaa uden Konflikten i 1899 og uden Septemberforliget, hvilket ses deraf, at man i Fag, der ikke er omfattet af Septemforliget, og i andre Lande, hvor der ikke findes en saadan Hovedoverenskomst, har fundet det naturligt at optage tilsvarende Bestemmelser i de almindelige Overenskomster.

At denne Arbejdsforholdenes Hovedoverenskomst skulde være, som den betegnes, en Hindring for Arbejdernes Fremskridt, og en Lænke, der bandt og holdt Arbejderne nede, modbevises da ogsaa af den Udvikling, der er foregaaet siden Aarhundredskiftet i Retning af Forbedring af Overenskomstvilkaarene, selv om ingen vil bestride, at et for Arbejderne mere gunstigt Indhold i Forliget vilde lette Mulighederne for lønmæssige Fremstød. En saadan Ændring af Septemberforligets Indhold er jo imidlertid et Spørgsmaal om Magt.

Uden at der er ændret ét Ord i Forliget, er dets Betydning dog paa afgørende Maade ændret ved Kendelser og Fortolkninger fra, hvad henholdsvis den ene eller den anden Part oprindelig havde nedlagt af Betydning i Forliget.

Overenskomst mellem

Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og De samv. Fagforbund

(Indgaaet den 5. September 1899).

1. Alle Overenskomster, vedrørende Arbejdstid, Lønforhold, Priskuranter, Voldgiftsregler m. m., som var gældende ved Arbejdsstandsningens Begyndelse, vedblive fremdeles at være i Kraft, dog med de Modifikationer, som resulterer af efterfølgende Bestemmelser. —

2. Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og De samv. Fagforbund erkende herved hinandens Berettigelse til henholdsvis at dekretere eller godkende Arbejdsstandsning; dog maa ingen Lock-out eller Strejke af hvilken som helst Grund eller Omfang dekreteres eller godkendes af nogen af Parterne, forinden den er vedtaget med mindst ¾ af de afgivne Stemmer af en efter vedkommende Organisations Love dertil kompetent Forsamling. At man agter at forelægge en saadan Forsamling Forslag om Arbejdsstandsning skal tilkendegives den anden Hovedorganisations Forretningsudvalg ved særlig og anbefalet Skrivelse mindst 14 Dage, før Arbejdsstandsningen efter Forslaget agtes iværksat, og der skal paa samme Maade gives den anden Part Meddelelse om Forsamlingens Beslutning mindst 7 Dage, forinden Arbejdsstandsningen iværksættes. Enhver af Parterne forpligter sig til ikke at godkende eller understøtte nogen Strejke eller Lock-out, saafremt den er etableret i Strid med ovenstaaende Bestemmelser. Som Strejke eller Lock-out betragtes det, hvis Værksteder eller Arbejdspladser systematisk affolkes eller efterhaanden lukkes under Hovedorganisationens eller nogen under den hørende Organisations Medvirkning eller med dens udtalte eller stiltiende Godkendelse, efter at den fra Modpartens Side er gjort bekendt dermed. Det vedtages derhos, at det skal betragtes som Brud paa denne Overenskomst, hvis Arbejder- eller Arbejdsgiverorganisationer, der staar udenfor de to nævnte Hovedorganisationer eller have udmeldt sig af dem, under Strid med nogen af disse eller af de under dem hørende Organisationer understøttes af nogen ved nærværende Overenskomst forpligtet Part. —

3. Overenskomster, der maatte blive afsluttede imellem de to Hovedorganisationer, skulle respekteres og efterkommes af alle under dem hørende Organisationer under vedkommende Hovedorganisations Ansvar.

4. Arbejdsgivernes Ret til at lede og fordele Arbejdet samt til at anvende den efter deres Skøn til enhver Tid passende Arbejdskraft anerkendes, eventuelt støttes, af Arbejdernes Hovedorganisation. Overfor Arbejdere, en eller flere, hvem et bestemt Arbejde mod aftalt Vederlag (Akkord) uden noget Forbehold er overdraget, og som gøre deres Skyldighed, ere Arbejdsgivere dog ikke berettiget til at forandre

de Forhold, under hvilke saadant Arbejde udføres, til Tab for Arbejderne, uden samtidig at godtgøre dem det derved lidte økonomiske Tab. Er der Uenighed i saa Henseende, afgøres den ved faglig Mægling, eventuelt Voldgift, som ogsaa afgør Klager fra Arbejdsgivere eller Arbejdere over Brud paa Hovedreglen eller Misbrug af den. —

5. Fastlønnede Formænd eller Arbejdsledere skulle, saalænge de beklæde saadan Stilling, have fuld Frihed til ikke at være Medlemmer af Arbejderorganisationer. Ved fastlønnede Formænd og Arbejdsledere forstaas saadanne, der i Forholdet overfor Arbejderne ere Arbejdsgivernes Tillidsmænd, ikke deltage i Akkorder og ikke ere interesserede i Akkordoverskud. —

6. Opsigelsesfristen for Overenskomster angaaende Priskuranter og øvrige Arbejdsforhold fastsættes herefter til mindst 3 Maaneder, medens Opsigelsesterminen vil være at fastsætte i hvert enkelt Tilfælde i den paagældende Overenskomst. Bestaaende Overenskomster forblive uberørte af denne Bestemmelse indtil dens Udløb efter vedtagen Opsigelse. —

7. Efter Konfliktens Afslutning maa der ikke paa nogen af Siderne finde nogen Art af Boycotting Sted hverken overfor Arbejdsgivere eller Arbejdere. —

8. Ved Konfliktens Ophør gaa samtlige Arbejdere i Arbejde paa de samme Arbejdssteder, hvor de vare beskæftigede ved Konfliktens Begyndelse. Ligesom det er en Selvfølge, at samtlige Arbejdssteder aabnes samtidig og saa vidt muligt i samme Omfang som ved Arbejdets Ophør, saaledes skulle samtlige Arbejdere ogsaa, saavidt Forholdene tilstede det, gaa i Arbejde paa de samme Steder, hvor de vare beskæftigede før Lock-outen. —

9. Iøvrigt forudsættes det som selvfølgeligt, at De samvirkende Fagforbund vil være villig til af al Magt sammen med Arbejdsgiverforeningen at virke for rolige, stabile og gode Arbejdsforhold, først og fremmest derved, at der ikke under nogen Omstændighed fra nogensomhelst Organisations Side lægges Hindringer i Vejen for nogensomhelst Arbejder for at benytte sin naturlige Ret til at udføre saa meget og saa godt Arbejde, som hans Evner og Uddannelse tillader ham, ligesom det ogsaa maa betragtes som særligt vigtigt, at Hovedorganisationerne samvirke til at hæmme overdreven Nydelse af spirituøse Drikke, hvor saadan muligt maatte finde Sted. En Opsigelsesfrist mellem Arbejdsgivere og Arbejdere erkendes tillige i adskillige Fag at være i begge Parters Interesse. Det samme gælder med Hensyn til Ordningen af Betalingen for Overarbejde, Ordningen af Lærlingenes Lønningsforhold under Akkordarbejde og Oprettelse af nogenlunde ensartede Voldgiftsregler i alle Fag for Afgørelse af faglig Strid. Hovedorgani-

sationerne er derfor enige om at samvirke til en for begge Parter tilfredsstillende Løsning af disse Forhold. —

10. I Tilfælde af, at nogen underordnet Organisation eller nogen enkelt Arbejder eller Arbejdsgiver formenes at have gjort Brud paa nærværende Overenskomst, skal Spørgsmaalet — hvis der ikke i de bestaaende Overenskomster eller i nærværende Overenskomst findes andre Regler, eller hvis Anvendelsen af disse Regler ikke har ført til nogen Ordning — først gøres til Genstand for Behandling af Hovedorganisationernes Forretningsudvalg. Opnaas ikke derved en tilfredsstillende Ordning, kan enhver af Hovedorganisationerne gennem Forretningsudvalget bringe Spørgsmaalet ind for Københavns Landsover- samt Hof- og Stadsret som vedtaget Værnething ved Søgsmaalet mod den anden Hovedorganisation paa dens Vegne, som formenes at have gjort Brud paa Overenskomsten. —

11. Saafremt en af Hovedorganisationerne formenes at have gjort Brud paa Overenskomsten, kan Spørgsmaalet herom af den anden Hovedorganisations Forretningsudvalg ligeledes indbringes for den nævnte Ret. —

12. Foranstaaende Overenskomst underskrives af Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund paa samtlige derunder hørende Organisationers Vegne og eventuelt de enkelte udenfor dette staaende Arbejderorganisationers paa den ene Side med bindende Virkning for samtlige nævnte Organisationer, og af Forretningsudvalget for Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening paa samtlige under denne hørende Foreningers og Virksomheders Vegne paa den anden Side, med bindende Virkning for samtlige disse Foreninger og Virksomheder.

13. De under de to Hovedorganisationer hørende Foreninger eller Virksomheder skulle ikke ved — før eller efter Overenskomstens Afslutning — at træde ud af Hovedorganisationerne kunne løse sig fra de Forpligtelser, disse ved nærværende Overenskomst ere gaaede ind paa. De vedblive at staa ved Magt, indtil Overenskomsten for disses Vedkommende opsiges af nogen af Hovedorganisationerne.

Midlertidige Bestemmelser.

1. Samtlige nu eksisterende Konfliktpunkter indenfor Snedkerfaget (herunder indbefattet den ved Skrivelse af 10. April d. A. fra Snedkerlavets Afdeling for Bygningssnedkere i København fremsatte og paa Fællesmødet den 13. s. M. refererede, men ikke behandlede Klage) behandles og afgøres af et Udvalg, hvortil de to Hovedorganisationers Forretningsudvalg hver udnævner 4 Delegerede, under Ledelse af en af de Delegerede i Fællesskab valgt sagkyndig Mand.

2. Eventuel Forhandling skal omfatte samtlige under Konflikten hørende Arbejder-Organisationer, uanset om disse henhøre under Arbejdernes Hovedorganisation eller ej.

3. Lock-outen hæves senest tre Dage efter, at Overenskomsten, derunder ogsaa om den indenfor Snedkerfaget eksisterende Konflikt, er tilvejebragt.

København, den 5. September 1899.

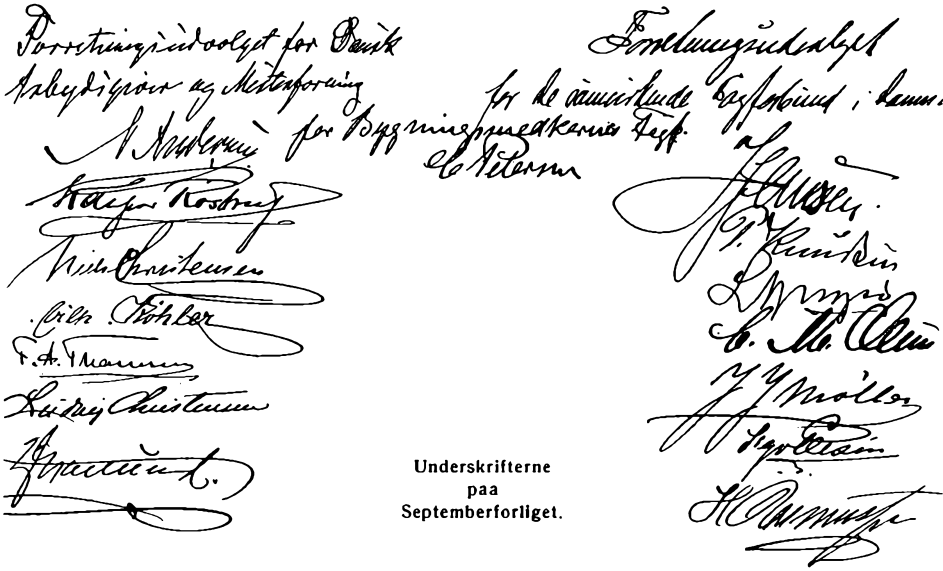

Underskrifterne
paa
Septemberforliget.

I Tilslutning til ovenstaaende under D. D. underskrevne Overenskomst har Forretningsudvalget for henholdsvis Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og De samvirkende Fagforbund endvidere vedtaget med bindende Virkning for de nævnte Hovedorganisationer:

1. *at* der ved Ordningen af praktiske Arbejdsforhold ikke fra nogen af Hovedorganisationernes Side maa fastsættes eller godkendes nogen Bestemmelse, der staar i Modstrid med Bestemmelserne i ovenstaaende Overenskomst.

2. Saafremt nogen af Hovedorganisationerne formener, at der er gjort Brud paa denne Regel, kan den indbringe Spørgsmaalet for Hof- og Stadsretten i København, indtil den kan henvises til en *permanent* Voldgiftsdomstol, overfor hvilken der ved Lov er fastsat samme Vidne-

pligt som overfor Landets almindelige Domstole. Denne Voldgiftsdomstol skal bestaa af 7 Medlemmer, af hvilke hver af Parterne vælger 3 udenfor vedkommende Organisations Bestyrelse, og Formanden vælges af disse 6 i Forening blandt Landets Jurister. Saasnart denne Voldgiftsdomstol er oprettet, træder den straks i Stedet for Hof- og Stadsretten i alle Forhold vedrørende ovenstaaende Overenskomst (jfr. dennes 10.—11. Stykke).

3. Nu bestaaende skriftlige Overenskomster mellem Arbejdsgivere og Arbejdere vedrørende Arbejdsordningen i de respektive Fag forblive uberørte af Bestemmelserne i ovenstaaende Overenskomst, 4de Stykke, og kunne kun bortfalde ved lovlig Opsigelse.

SEPTEMBERFORLIGETS FORTOLKNINGER

Som man vil se, er »Septemberforliget« i sin Oprindelse ikke noget særlig omfattende Værk. Det bestaar af 13 Punkter, 3 midlertidige Bestemmelser og en Tilføjelse paa 3 Punkter. Nogle Bestemmelser er af midlertidig Beskaffenhed og tager kun Sigte paa den daværende Situation, andre af Punkterne er af ren selvfølgelig Art. Tilbage bliver der de afgørende Punkter, og her er det i Særdeleshed Punkterne 2, 4 og 5, selv om der ogsaa er andre Punkter, som har Betydning.

Til Forstaaelse af de enkelte Punkter skal her i meget koncentreret Form gengives Karakteren af de Fortolkninger, der er fremkommet i Løbet af den hengaaede Tid.

I Henhold til Punkt 2 kan Hovedorganisationerne iværksætte Sympatikonflikter. For at sikre, at Arbejdsstandsninger ikke forekommer som Følge af et tilfældigt skabt Flertal, fastslaar Bestemmelsen, at Vedtagelsen herom skal ske af den i Henhold til Organisationens Love kompetente Forsamling og med ¾ af de afgivne Stemmer.

En Arbejdsstandsning skal varsles i anbefalet Skrivelse mindst 14 Dage før Standsningen. 2. Varsel, der angiver Beslutningens Omfang, skal fremsendes mindst 7 Dage før en Standsnings Iværksættelse. Kun i visse Undtagelsestilfælde, hvis Liv, Ære eller Velfærd staar paa Spil, kan Varslerne ude-

lades. Overholdes Reglerne ikke, er Arbejdsstandsningen ulovlig. Dog kan man nægte at udføre flyttet konfliktberørt Arbejde, for saa vidt det er Arbejde, der er berørt af en lovlig Konflikt. Selv en varslet Konflikt kan under visse Omstændigheder kendes for ulovlig, hvis man f. Eks. fører Konflikt paa et Krav, der strider mod Septemberforliget, d. v. s. paa et ulovligt Overenskomstkrav.

Der er fastsat ganske bestemte Regler for Formaliteterne ved Etablering af en Sympatikonflikt, dog er Sympatikonflikterne i alt væsentligt begrænset til Indlandet, d. v. s. til Støtte af indenlandske Konflikter.

Hvis man paaberaaber sig, at Ære, Liv og Velfærd er paa Spil, er Reglen, at kun de, hvis Ære, eller hvis Velfærd eller hvis Liv er paa Spil, er berettiget til at standse Arbejdet, og endvidere skal der, som der staar i Septemberforliget, være tvingende Grunde til at standse Arbejdet. Naturligvis har man Lov til at ophøre med Arbejdet, naar de fornødne Penge til Lønning ikke er disponible.

Den faste Voldgiftsret har afsagt en lang Række Kendelser for de forskellige Variationer af ulovlige Arbejdsstandsninger, herunder Boykot og Blokade, og det er bl. a ogsaa fastslaaet, at en sukcessiv Affolkning af en Virksomhed er ulovlig, og det er fastslaaet, at det er ulovligt at boykotte bestemte Arbejdere, der rettidigt er ophørt med Arbejdet paa deres hidtidige Arbejdssted.

Hvad angaar at yde Støtte under Konflikter kan en saadan Støtte under givne Situationer være ulovlig. F. Eks. er Arbejdsgiverforeningen blevet dømt for ulovligt at have støttet Barberlauget, idet Arbejdsgiverforeningen havde blandet sig ind i Betingelserne for Afgørelse af en Strid med Arbejderne, en Strid, som var paabegyndt inden Barberlaugets Indmeldelse.

De samvirkende Fagforbund kan ikke gøres ansvarlig for eventuelle Ulovligheder begaaet af Underorganisationerne. Anderledes ligger Ansvarsforholdet, naar der er Tale om Krænkelse af Overenskomster, der er indgaaet direkte mellem de 2 Hovedorganisationer. Disse sidste Fortolkninger henvises til Septemberforligets Punkt 3.

Hvad angaar Septemberforligets Punkt 4 kan det konstateres, at Arbejdernes Kritik af Septemberforliget som oftest samler sig om dette Punkt. Det bunder utvivlsomt i, at Punkt 4, i Modsætning til Forligets øvrige Bestemmelser, i sin første Del alene giver Arbejdsgiverne Rettigheder. Det skal her erindres, at der er Tale om privatkapitalistiske Virksomheder i et privatkapitalistisk Samfund, og at en Mand, der etablerer sig med et Værksted, eller hvad det nu kan være, selvfølgelig maa have Adgang til at antage de Medhjælpere, han anser for brugbare. Det er af Retten fastslaaet, at det er ulovligt at foretage kollektive Aktioner for at undgaa at arbejde sammen med uorganiserede, med mindre der i Overenskomsten staar en Bestemmelse om, at Arbejdsgiveren kun maa beskæftige organiserede Arbejdere. Imidlertid er Arbejdsgiverens Ret paa mange Omraader blevet indskrænket ved Rettens Fortolkninger, og som en meget vigtig Ting er det ligeledes fastslaaet, at Arbejdsgiveren heller ikke kan blande sig i Arbejdernes Organisationsforhold eller favorisere uorganiserede Arbejdere.

Under dette Punkt falder Spørgsmaalene om Arbejdsgivernes Ret til at kontrollere Arbejderne, ligeledes Spørgsmaalet om Tidtagning o. l. Naturlige Kontrolforanstaltninger maa Arbejdsgiverne udøve, men de maa ikke etablere Kontrol, der kan virke ærekrænkende, eller som har en overdreven unaturlig Form.

Under Punkt 4 er ogsaa Spørgsmaalet om Tillidsmændene blevet behandlet. Her er Retten stærkt gaaet ind for Tillidsmandsbeskyttelse og har paa dette Punkt reduceret Arbejdsgivernes Rettigheder. Arbejdsgivernes Rettigheder er foruden ved Tillidsmandsbestemmelser yderligere reduceret ved de i 1947 aftalte Samarbejdsregler.

Et vigtigt Afsnit i Punkt 4 er, at Arbejdsgiverne ikke kan forandre de Forhold, under hvilke Akkordarbejdet udføres, saaledes at der paaføres Arbejderne Tab, disse Spørgsmaal henvises til faglig Mægling og Voldgift. Der foreligger en Række faglige Kendelser, der har givet Indrømmelser til Arbejderne, og 2. Stk. i Punkt 4 maa derfor afgjort siges at have en særdeles gavnlig Betydning for Arbejderne.

Vedrørende Punkt 5 er det fastslaaet, at hvor det drejer sig om virkelige Formænd, eller som man siger det »Formand i Septemberforligets Forstand«, kan Arbejdsgiveren afvise enhver Bestræbelse fra Arbejderorganisationens Side for at drage den paagældende ind under sine Rammer. Men Retten er gaaet meget stærkt mod Forsøg paa at kalde almindelige Arbejdere for Formænd. Retten er gaaet mod ethvert Forsøg paa at skabe sig en Stab af uorganiserede Arbejdere. Retten har fastslaaet, at en Formand i Septemberforligets Forstand skal have tydelige og iøjnefaldende Funktioner, og herunder kommer Vurdering af den paagældendes Værdi som almindelig Arbejder. Overordnelsesforhold kan fremtræde paa mange forskellige Maader. Vedkommende kan have en saa betroet Stilling, at han maa antages at være Arbejdsgiverens Stedfortræder. Omvendt kan han være udstyret med Retten til at foreslaa antaget eller afskediget Arbejdere, uden at han dermed kan siges at være Arbejdsgiverens Stedfortræder. En Arbejdsgivers Stedfortræder maa ikke deltage i Akkorder.

Retten har fastslaaet, at en Formand i Septemberforligets Forstand maa forudsættes under en Konflikt ikke at blive benyttet til andet Arbejde end hans sædvanlige Arbejde, eller saadant Arbejde, som er absolut nødvendigt for at afværge Værdiers Ødelæggelse.

Det er de 3 vigtigste Punkter, der er blevet analyseret paa denne Maade, (Interesserede maa iøvrigt henvises til nærmere Studium f. Eks. i Bogen: »Arbejdsretten i Danmark«) men som allerede nævnt er der ogsaa vigtige Forhold i Forbindelse med de øvrige Punkter. F. Eks. Spørgsmaalet om, hvorledes man kan frigøre sig for en indgaaet Overenskomst, og her er den almindelige Regel, at en Arbejdsgiver, der er omfattet af Septemberforliget, og det er enhver, som er eller har været Medlem af Dansk Arbejdsgiverforening, og en Organisation der er omfattet af Septemberforliget, og det er enhver, som er eller har været Medlem af De samvirkende Fagforbund, kun kan frigøre sig for en kollektiv Overenskomst ved Etablering af Konflikt.

Det er endvidere fastslaaet, at en Overenskomst, der er ud-

løbet efter lovlig Opsigelse, fortsat er gældende, indtil en ny er blevet oprettet, eller indtil Konfliktforhold er indtraadt. Er Overenskomstforholdet derimod oprettet med en Part, der ikke er underkastet Septemberforliget, udløber Forholdet ved dets Udløbstid.

Det er fastslaaet, at en Arbejdsgiver, der har indgaaet en Overenskomst uden for Arbejdsgiverforeningen, hvis han bliver Medlem af Arbejdsgiverforeningen og faar opsagt og udløbet Overenskomsten, har Krav paa, at den mellem Arbejdsgiverorganisationen og den modstaaende Arbejderorganisation gældende Overenskomst ogsaa bliver gældende for ham.

Inden for Jernindustrien og Steder, hvor man bruger de saakaldte Værkstedsprislister, gælder det, at man kan frigøre sig for saadanne Værkstedsprislister blot ved at opsige dem i Henhold til det aftalte Varsel, f. Eks. 2 eller 3 Maaneder, og hvis man derefter kræver sig oversat til Timeløn, da eksisterer Værkstedsprislisten ikke mere, og for saa vidt man ikke kan enes om en ny Akkordaftale (Værkstedsprisliste), er der Ret til at etablere Konflikt. Denne Konflikt skal dog varsles i Henhold til de gældende Regler.

Hvad angaar den saakaldte Løfteparagraf, der er gældende inden for Jernindustrien, har Retten aldrig haft Lejlighed til at afgøre, hvorvidt der jvf. denne er Strejkeret. Arbejdsgiverne indtager det Standpunkt, at Retten til Paatale om Misforhold i lønmæssig Henseende ikke medfører Ret til Strejke, hvis Kravet ikke opfyldes, medens Fagforbundene hævder, at en Strejkeret maa være til Stede, naar Paatalen ikke frugter.

Naar vi erindrer den tidligere nævnte Fortolkning, at Arbejdsgivere kan beskæftige uorganiserede Arbejdere, er det værd at bemærke, at Retten har fastslaaet, af Fagforbundene har Ret til at paatale enhver Underbetaling, selv om denne sker over for Ikke-Medlemmer.

Om Coutumer og mundtlige Aftaler er det fastslaaet, at disse er lige saa forbindende som skriftlige Aftaler. Der kan dog være Spørgsmaal om, hvorvidt saadanne løsere Aftaler indgaar som et Led i Overenskomsten og kun kan opsiges sammen med denne, eller om de maa betragtes som selvstændige Afta-

ler, der kan opsiges med de i Septemberforliget fastsatte tre Maaneder.

Man har enkelte Gange rejst Spørgsmaalet om, hvorvidt Overenskomster kan ophøre eller bortfalde paa Grund af bristede Forudsætninger. Det skal blot her fastslaas, at det er uhyre vanskeligt at trænge igennem med, at Forudsætningerne er bristede. Værnet om Overenskomsternes Gyldighed er en saa kraftig Grundregel, at der skal meget stærke Forhold til at bryde dette Værn.

Punkterne 9, 10, 11 og 12 er der ikke Grund til nærmere at komme ind paa. Derimod er Spørgsmaalet om, hvorvidt Septemberforliget kan opsiges, meget interessant. Et Par Gange har man prøvet paa at opsige Septemberforliget fra enkelte Organisationers Side, baade fra Bygningssnedkernes Fagforening, Sømændenes Forbund, Skibsværftsarbejdernes Fagforening, Murersvendenes Fagforening, men ingen af disse har kunnet frigøre sig for Septemberforligets Bestemmelser.

Formodningen om, hvilke Betingelser der skal være til Stede for Opsigelse af Septemberforliget, gaar i Retning af, at en af Hovedorganisationerne paa sine egne Vegne og eventuelt tillige paa andres Vegne kan opsige Overenskomsten med tre Maaneders Varsel, men hvad saa, naar den er opsagt? Hvad skal saa afløse den? Og Spørgsmaalet rejser sig: Løber Septemberforliget videre, hvis man ikke frigør sig ved Konflikt? Begge Parter har igennem Aarene stillet Forslag til Ændringer i Septemberforliget. Arbejdernes Ønsker gaar særlig ud paa Ændringer af Punkterne 2, 4 og 5, medens Arbejdsgiverne særlig lægger Vægt paa at faa Ansvarsbestemmelsen udvidet. Men lige saa lidt som Dansk Arbejdsgiverforening har kunnet imødekomme Ønsker fra Arbejderside, har De samvirkende Fagforbund kunnet imødekomme Ønskerne fra Arbejdsgiverside. Det skal igen fastslaas, at Septemberforliget er blevet ændret gennem Aarene, hvad angaar dets Betydning, og at Ændringer fortsat vil kunne ske ad samme Vej.

*

DET FAGLIGE RETSVÆSENS UDVIKLING

Grundlaget for al Arbejdsret er de kollektive Overenskomster. Hvor ingen kollektive Overenskomster findes, er ingen faglige Retsregler gældende: da er Forholdene henvist til individuelle Kontrakter og til retslige Afgørelser ved de civile Domstole.

Arbejderne og deres Organisationer har rundt i Landene, ogsaa her i Danmark, maattet kæmpe for deres Organisationsret. Grundloven af 1849 tilsiger Borgerne Ret til at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed. Saa er Spørgsmaalet, hvad der er lovligt Øjemed. Den danske Afdeling af Internationale blev som bekendt opløst. Man sagde, at dens Hensigt var ulovlig.

Allerede fra Arbejderbevægelsens første Tid var der blandt Arbejderne stærke Ønsker fremme om at faa oprettet faglige Retsorganer. I den Resolution, der skulde have været forelagt det historiske Møde paa Nørre Fælled den 5. Maj 1872, formuleredes dette Ønske i et saalydende Punkt: »Det tillades Arbejderne i de forskellige Fag at oprette Forligskommissioner, der kan udjævne Tvistigheder i Arbejdssager mellem Mestre og Svende.«

I August 1875 konstitueredes inden for Typograffaget en Voldgift, som havde til Opgave at afgøre opstaaede Stridsspørgsmaal. Samme Aar enedes man inden for Cigarmagerfaget om at oprette en Voldgift, og tilsvarende inden for Bygningssnedkerne. Disse Voldgiftsretter havde dog ikke lang Levetid; de ophørte henholdsvis i 1876 og 1877.

Paa den skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg i 1886 udtalte man: »Da det direkte er i Samfundets Interesse, at Stridigheder mellem Arbejdere og Arbejdsgivere saa vidt muligt bilægges ad fredelig Vej, tilraader Kongressen Oprettelsen af faglige Voldgiftsretter valgt af Arbejdernes og Arbejdsgivernes Organisationer«.

Arbejdsgiverforeningen optog i sine Love Bestemmelser

om, at der skal arbejdes hen til, at alle Stridigheder bilægges ved Mægling, eventuel Afgørelse ved Voldgift. Efter en Konflikt i Smedefaget om fælles Værkstedsregler, ophøjede man nogle i 1894 skrevne Voldgiftsregler til at gælde baade for Provinsen og København. Skrædderne oprettede en Voldgiftsdomstol i 1893 med senere Udvidelse i 1899.

Den 26. April 1898 afsluttedes der en Overenskomst, hvori det hedder, »at indtil der opnaas Enighed mellem Arbejdsgiverforeningen af 1896 og De samvirkende Fagforbund i Danmark om en fast Arbejdsdomstol, og hvorom Forhandlingerne skal være afsluttet inden Udgangen af 1898, oprettes et Fællesudvalg, hvortil Arbejdsgiverforeningens Bestyrelse vælger 2 Medlemmer inden for og 1 Medlem uden for sin Organisation, og De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg 2 Medlemmer inden for og 1 Medlem uden for sin Organisation. Disse 6 vælger i Forening en Formand. Dette Udvalg afgør i paakommende Tilfælde, hvorvidt der ved opstaaede Stridigheder i de under de tvende Organisationer hørende Foreninger og Virksomheder er begaaet Brud paa bestaaende Overenskomster mellem Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationer i de Fag, eller paa nærværende Overenskomst. Fællesudvalget kan kun afsige Kendelse i de ovennævnte Spørgsmaal, naar disse, efter at have været til Forhandling mellem Bestyrelsen for Arbejdsgiverforeningen og Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund, af en af disse to Parter kræves henvist til Udvalget eller de to Parter er enige i at henvise et Spørgsmaal.«

Til dette Fællesudvalg valgte De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg inden for Organisationen Landstingsmand, Bageribestyrer C. C. Andersen og Forretningsfører for Murerforbundet H. Rasmussen, og uden for Organisationen Folketingsmand, cand. jur. Gustav Philipsen, medens Arbejdsgiverforeningen af 1896 valgte Hof-Dekorationsmaler Vilh. Hansen og Entreprenør N. C. Monberg inden for Organisationen, og Direktør Ludvig Bramsen uden for Organisationen. Til Formand for Fællesudvalget valgtes Professor ved Universitetet, Dr. jur. Deuntzer.

Det saaledes sammensatte Fællesudvalg fik i Løbet af det første Aar kun nogle enkelte mindre Sager til Forhandling, og der blev derfor ikke Anledning til i større Udstrækning at dømme om dets praktiske Evne til at afgøre opstaaede Stridigheder; men det blev dog i Begyndelsen af Aaret 1899 vedtaget, at Udvalget skulde fungere paa samme Maade indtil 1. Januar 1900. Det opløstes imidlertid under den store Lockout, idet Formanden nedlagde sit Mandat.

Af dette korte historiske Rids har vi set, hvorledes Trangen til og Ønsket om særlige Retsorganer til Bedømmelse af Forholdet Arbejder og Arbejdsgiver imellem er vokset frem, efterhaanden som det kollektivt aftalte Arbejdsforhold har afløst det individuelle. Vi har set, hvorledes Manglen af et egentligt Retsgrundlag svækkede de forskellige Voldgifters Betydning, fordi deres Afgørelser ikke kunde fremtræde med den Retsvirkning, der skulde til, for saa vidt de skulde have positiv Interesse for Parterne.

Fællesudvalget kom ikke til at spille nogen større Rolle, og det blev opløst under den store Lockout.

Den umiddelbare Følge af Septemberforliget blev Oprettelsen af den permanente Voldgiftsret, hvis Opgave var at afgøre Tvistigheder Parterne imellem vedrørende Forligets Forstaaelse. Den permanente Voldgiftsrets Opgave var begrænset hertil, og i de 10 Aar, den bestod, blev der ialt afsagt 34 Kendelser. Af stor principiel Betydning var Rettens første Kendelse, hvorom Arbejdsgiverne paastod De samvirkende Fagforbund dømt for Overenskomstbrud i Anledning af en Formerkonflikt, men De samvirkende Fagforbund blev frikendt.

Efter at man i August-Udvalget af 1908, som senere nærmere skal beskrives, havde peget paa Ønskeligheden af en videre Udvikling af det faglige Retsvæsen, naaede man frem til Den faste Voldgiftsret og Forligsinstitutionen og til Reglerne for de faglige Voldgiftsretter og til de senere gældende Regler for Forhandling og Afstemning; men for nærmere at belyse dette er det nødvendigt at tage hvert enkelt af disse Forhold op til Behandling.

17. AUGUSTUDVALGET 1908

Da Litograferne den 10. Juli 1908 havde nedlagt Arbejdet for at søge gennemført en Lønforhøjelse og en Arbejdstidsforkortelse, besvaredes Strejken med en Lockout indenfor de grafiske Fag, hvorefter Typograferne svarede med en Strejke ved Dagbladene. Der løb samtidig Konflikter i andre Fag, og fra Arbejdsgiverforeningens Side varsledes der Storlockout. Imidlertid afsluttedes Konflikten den 17. August 1908, ved at Parterne tiltraadte et af den daværende Indenrigsminister stillet Mæglingsforslag, hvori det bl. a. hed:

»Efter Indenrigsministerens Anmodning nedsættes et Fællesudvalg af Delegerede for »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening« og »De samvirkende Fagforbund« for paa Grundlag af indvundne Erfaringer at forhandle saavel foreliggende Forslag angaaende Voldgiftsdomstole som om Bestemmelser til Forebyggelse af Lockout eller Strejke, Mægling under Konflikter etc. Meddelelse om Resultatet af dette Fællesudvalgs Virksomhed vil være at afgive senest den 1. Januar 1910 til Indenrigsministeriet af begge Hovedorganisationerne.«

Udvalgets Arbejde resulterede da i Forslag til:

1) Norm for Regler for Behandling af faglig Strid.
2) Lov om Oprettelse af en staaende Voldgiftsret.
3) Lov om Udvælgelse af en Forligsmand i Arbejdsstridigheder.

Som Udgangspunkt for Udvalgets Arbejde blev det fastslaaet, at det ikke længere er en Privatsag, hvilke Løn- og Arbejdsbetingelser, der er gældende mellem den enkelte Arbejdsgiver og Arbejder. Arbejderne tillader ikke Kammeraterne at konkurrere Lønnen ned, og Arbejdsgiverne kommer deres Kollega til Hjælp, naar han fra Arbejderside er udsat for Pression. Det er fra et individuelt Spørgsmaal blevet til et kollektivt. Den individuelle Arbejdskontrakt er afløst af de kollektive Overenskomster mellem Organisationerne. Det er den — efter den foregaaende Udvikling — absolut naturlige Tilstand.

Naar nu saadan kollektiv Overenskomst er opnaaet, f. Eks. ved den lovlige økonomiske Krig — Arbejdsstandsningen —

var Parterne principielt enige om, at Arbejdsstandsning ikke burde være rette Middel til at skaffe de indgaaede Overenskomster respekteret og rigtigt anvendt, men at der her maatte være til Stede retslige Instanser, saaledes at der i Stedet for Krig sattes Afgørelse ved Voldgift.

Man deler saa de Stridigheder, der kan forekomme mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, i de to Hovedgrupper: Retstvister og Interessetvister.

INTERESSETVISTER

Interessetvist foreligger, naar der ikke mellem Parterne er truffet Aftale om bestemt Betaling for det Arbejde, der kræves udført. Det klareste Tilfælde af Interessetvist foreligger naturligvis ved Overenskomstens Opsigelse og Udløb, hvor begge Parter staar frit med Hensyn til Krav om Overenskomstens fremtidige Indhold. Disse Forhold behandles jo efter almindelig Fremgangsmaade for Overenskomstforhandlinger — eventuelt ved Forligsmandsmægling. Men Interessetvister, der behandles efter Normen, er da de Tilfælde, hvor der i Overenskomstperioden forekommer Arbejde, for hvilket der ikke foreligger Overenskomst. Saadanne Tilfælde gives, naar f. Eks. Værkstedsprislister efter Opsigelse udløber, idet der da finder Mægling og Timandsmøder Sted, hvorefter der er Adgang til Iværksættelse af Arbejdsstandsning. Betegnelsen »Timandsmøde« skriver sig fra Jernindustriens Regler, hvori det forudsættes, at der efter resultatløst Mæglingsmøde holdes et Møde, hvori deltager 5 Repræsentanter fra hver Organisation. Antallet overholdes ikke strengt, og Mødet svarer saaledes til Normens »Organisationsmøde«.

Der kan dernæst forekomme Arbejder, som er overenskomstfri, og som derfor kan nægtes udført eller standses efter behørigt Varsel, og efter at Mægling og »Organisationsmøde« har fundet Sted.

Men det maa dog bemærkes, at med den Fylde, Overenskomsterne efterhaanden har opnaaet, kan der vanskeligt tænkes at

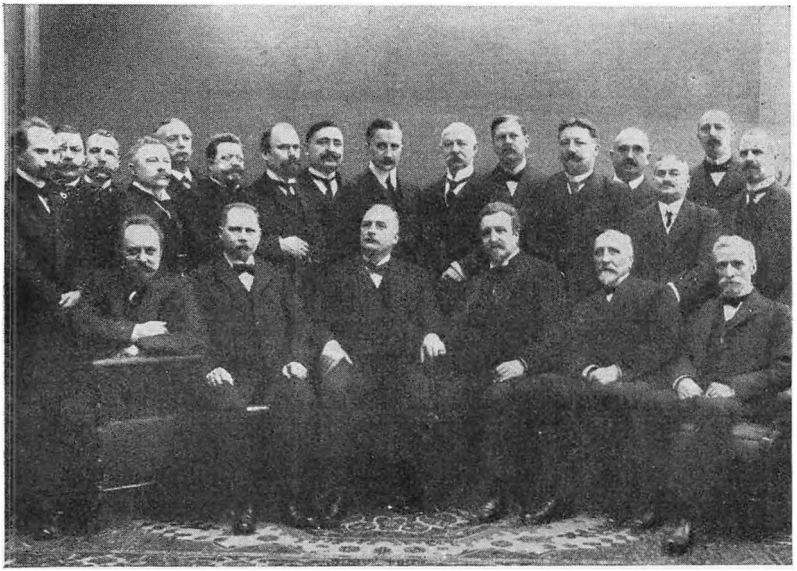

Fællesudvalget af 17. August 1908.
Dette Udvalg udarbejdede Udkast til Lov om Forligsinstitutionen og den faste Voldgiftsret. Arbejdernes Repræsentanter findes til venstre i Billedet, Arbejdsgivernes til højre, i Midten Formanden, Dommer Ussing.

forekomme Arbejde, som ligger uden for Overenskomsten, idet der som Regel paa Forhaand aftales i Overenskomsten, hvad der skal ske ved Fremkomst af »nyt Arbejde« eller Bestemmelse om, at alt Arbejde, der ikke er løngivet for, paa anden Maade afregnes efter en fastsat Timeløn. Interessetvister, der kan give Ret til efter Mægling og Organisationsmøde at iværksætte Arbejdsstandsning, vil derfor være yderst sjældne.

RETSTVISTER

Med Retstvisterne er det saaledes, at de aldrig maa give Anledning til Arbejdsstandsninger. Retstvister opstaar, naar der er Uenighed om, hvad der skal betales for et Arbejde, eller om hvorledes det skal udføres eller i det hele taget, naar Parterne er enige om, at bestemte Forhold er dækket af Overens-

komsten, men ikke enige om, hvorledes det er dækket. Retstvisterne angaar altsaa Uenighed om Overenskomsternes Forstaaelse, og Normens Regler skal da benyttes til Fortolkning af Overenskomster, Priskuranter, Aftaler, Coutumer o. s. v., Fortolkninger i det hele taget, men ikke Retsbrud, idet Brud paa Overenskomster m. m. henhører under Den faste Voldgiftsret. Retstvister kan derfor ikke give Anledning til Konflikt, men skal, om ikke Enighed er opnaaet paa et tidligere Stade, endelig afgøres ved faglig Voldgift. I Smedefaget — som foran nævnt — dog kun for saa vidt Parterne er enige om at gaa til Voldgift, men her dog med Undtagelse af Klager over Tillidsmands-Afskedigelser. I saadanne Tilfælde er Arbejdsgiverne pligtige til at medvirke ved faglig Voldgift.

Efter Reglerne skal enhver Uenighed af faglig Karakter søges bilagt ved Mægling, eventuelt Voldgift, og Mægling skal som Hovedregel altid foretages, naar en af Parterne forlanger det. Ingen Arbejdsstandsning maa finde Sted, forinden Mægling er foretaget, idet der dog her er undtaget de Tilfælde, hvor der foreligger Betalingsstandsning eller Hensynet til Liv, Ære eller Velfærd.

Disse Regler er efterhaanden indføjet i de fleste Overenskomster, og i Henhold til Loven om Den faste Voldgiftsret er det i 1934 fastslaaet, at i de Overenskomster, hvor der ikke findes fyldestgørende Regler, er Normen uden videre gældende.

Naar der er opstaaet Strid om et Arbejdsforhold, skal der etableres Mægling. Mæglingsudvalget bestaar almindeligvis af en Repræsentant fra henholdsvis Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationen i det paagældende Fag. Opnaas der ikke Enighed ved Mæglingen, gaar Sagen til Behandling mellem Organisationerne. Dersom Enighed heller ikke opnaas her, og for saa vidt det drejer sig om et Spørgsmaal om Forstaaelse af Overenskomst eller Priskurant, henvises Spørgsmaalet til en faglig Voldgiftsret. Hver af de 2 Organisationer udpeger 2 Voldgiftsmænd, og der vælges en Opmand, eventuelt af Den faste Voldgiftsret.

Som tidligere nævnt under Analysering af Septemberforliget er der Strejkeret ved Betalingsstandsning, og hvor Hensynet

til Ære, Liv og Velfærd afgiver tvingende Grunde. Ogsaa Norm for Regler for Behandling af faglig Strid har som andre Overenskomster været gjort til Genstand for retslig Bedømmelse. Retten har udtalt, at enhver Uenighed af faglig Karakter henhører under faglig Mægling og Voldgift.

For saa vidt der ved Mægling opnaas Enighed, er et saadant Mæglingsresultat forbindende for Parterne.

Man kan spørge: »Hvilke Sager kan nu siges at henhøre under de faglige Voldgiftsretter?« Og det kan da straks siges, at her henhører enhver Fortolkningstvivl. Til Fortolkningstvivl hører Spørgsmaal om Overenskomsternes Rækkevidde, Spørgsmaal om Tillidsmandsafskedigelse og mange andre Spørgsmaal. Retten har fastslaaet, at begge Parter har en Forpligtelse til at tage faglig Voldgift. Adskillige Arbejdsgivere er blevet idømt Bod for at have nægtet at tage faglig Voldgift, selv i Tilfælde, hvor en Arbejdsgiver kunde paaberaabe sig, at han ikke for Tiden beskæftiger Arbejdere i sin Virksomhed. Retten har endvidere udtalt, at det principielt maa fastholdes, at en Kendelse afsagt af en faglig Voldgiftsret kun afgør eet konkret Tilfælde. Som der staar i § 11 i »Normen«, er der aaben Adgang til Etablering af Sympatiaktioner. Retten har fastslaaet, at en Overenskomst, der indeholder Norm for Behandling af faglig Strid, dækker et Arbejdsforhold, inden for hvilket der kan etableres Sympatiaktion.

Ofte har Den faste Voldgiftsret henvist Sager til Behandling ved faglig Voldgift, og f. Eks. har Retten i et Tillidsmandsspørgsmaal sagt, at baade Spørgsmaalet om Berettigelsen af en Tillidsmands Afskedigelse samt Spørgsmaalet om Erstatning og Bod bør føres af faglig Voldgift.

De faglige Voldgiftsretter oprettes som Regel i hvert enkelt Tilfælde, naar der i et Fag eller paa et Omraade foreligger Stridsspørgsmaal om Overenskomstens Forstaaelse, og dette Spørgsmaal ikke kunde løses ved Mægling eller Organisationsmøde.

*

DEN FASTE VOLDGIFTSRET

Den faste Voldgiftsret er en fast Domstol nedsat i Henhold til Lov og med nøje angivet Sammensætning og Omraade. Den faste Voldgiftsret er en Højesteret, hvis Afgørelse ikke kan gøres til Genstand for Appel til andre Domstole, men samtidig er den en Enesteret, idet der ikke findes Underretter, hvis Domme kan appelleres til Den faste Voldgiftsret.

Grundlaget for Retten og dens Virksomhed hviler i Loven om Den faste Voldgiftsret af 12. April 1910, senere fornyet ved Loven af 4. Oktober 1919 og med Ændring af 1934.

Ved Lovens Affattelse har man særlig haft Opmærksomheden henvendt paa at skabe en Institution med Kompetence til Idømmelse af Bøder eller Erstatninger for begaaede Brud paa indgaaede Overenskomster. I tidligere Tider var det saaledes, at hvis f. Eks. en Arbejderorganisation konstaterede Overenskomstbrud fra Arbejdsgiverside, var man henvist til at søge de almindelige Domstole, hvis Arbejdsmaade ikke er beregnet paa saadanne Sager, der maa kræve særlig hurtig Fremme, og dernæst maatte det i Forhold, hvor det drejede sig om Overenskomstbrud uden paaviselige Tab, være af mindre Betydning at faa Ret i, at Bruddet var begaaet, naar der ikke ved Bod skabtes Forebyggelse mod Gentagelsestilfælde. Derfor maatte det for Arbejdernes Vedkommende være af megen Betydning at opnaa hurtig Afgørelse ved en særlig Ret med faglige Dommere og med disses Kompetence til at understrege Afgørelsen med en pengemæssig Følge. Derved kunde man undgaa Anvendelse af det eneste tidligere Middel, *Strejken,* til Værn mod Overenskomstbrud og altsaa indskrænke Strejkens Anvendelse alene til Kampmiddel ved Overenskomsternes Indgaaelse.

Lige saa vel maatte en saadan særlig Domstol være en Gevinst for Arbejdsgiverne. Deres Interesse kunde næppe være, at Arbejderne ved formentlig Forurettelse — formentlig Overenskomstbrud — skred til Strejke, over for hvilken Arbejdsgiverne kun havde ét Middel, *Lockouten,* med deraf føl-

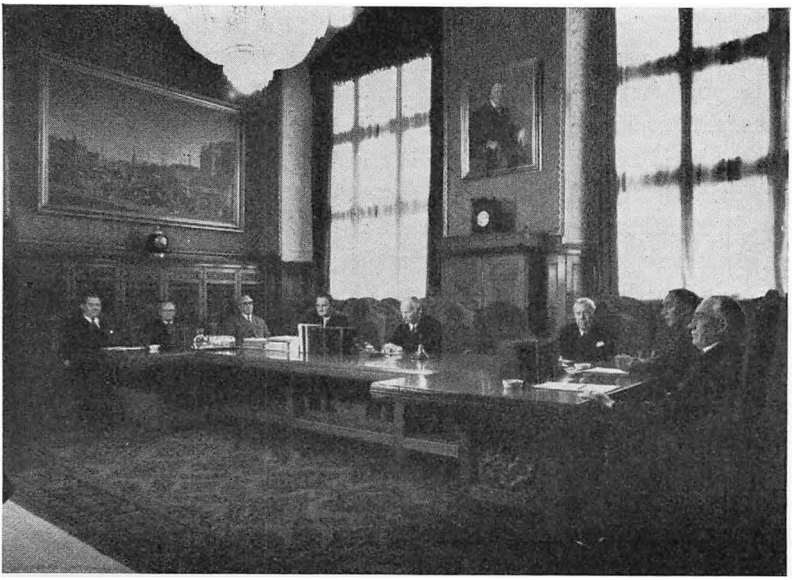

Den faste Voldgiftsret.
Fra venstre til højre: Eiler Jensen, Johs. Vibe-Hastrup, P. Andersen, C. Ove Christensen (Sekretær), A. Drachmann Bentzon (Formand), Otto Meyer, Fr. Dalgaard, Esper Eising.

gende Usikkerhedstilstand gennem hele Overenskomstperioden. Men særlig maatte det være af Betydning for Arbejdsgiverne, at den Adgang, der alt var til Stede for ved Domstolene at faa sig tilkendt Erstatning for de Overenskomstbrud, der havde Tab til Følge, sikredes ved en speciel Domstol, over for hvilken Organisationerne altid skulde optræde paa Medlemmernes Vegne og med Udsigt til derved at paalægge Organisationerne et Ansvar eller en større Aktivitet for at hindre, at Medlemmerne bryder Overenskomsterne.

LOVEN AF 1919

Den faste Voldgiftsret hviler som allerede nævnt paa Lov af 4. Oktober 1919. Det er altsaa en Voldgiftsret, men den maa desuagtet betragtes som en virkelig Domstol, for hvilken Betegnelsen »Voldgift« skyldes, at den er en Fortsættelse og

Udvidelse af »Den permanente Voldgiftsret«, der havde til Opgave at paadømme Brud paa Septemberforliget, og at den hviler paa Aftale mellem de to Parter — Arbejdere og Arbejdsgivere. Det kan ikke bestrides, at Lovgivningsmagten havde Adgang til at oprette en saadan Domstol, ogsaa uden Parternes Billigelse, men baade Parternes Stilling til Afgørelserne og Domstolenes særlige Omraader maatte gøre det naturligt, at Parterne, der slutter de faglige Overenskomster, gjordes direkte interesserede i Bedømmelsen af disse Overenskomsters Overholdelse.

— — —

En Følge deraf er ogsaa Rettens særlige Sammensætning. Den bestaar af 6 ordinære Dommere med 16 Suppleanter, en Formand og 3 Næstformænd, hvoraf den ene er konstitueret Næstformand. De ordinære Dommere og Suppleanter vælges af henholdsvis Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund med Halvdelen fra hver. Valget af Dommerne gælder for to Aar, medens Præsidiet — Formand og Næstformand — vælges af Dommerne for et Aar ad Gangen. Til Retten er endvidere knyttet en Sekretær, som udnævnes af Socialministeren. For de af Arbejderne og Arbejdsgiverne valgte Dommere gælder det, at én fra hver Side med to Suppleanter skal være Jurister, som opfylder Betingelserne for Beskikkelse til fast Dommer i en ordinær Ret, og det samme gælder de af Dommerne valgte Formænd og Næstformænd.

Ved en Domsforhandling i en Sag er Retten da sammensat saaledes, at den beklædes af Rettens Formand eller af en af Næstformændene, dernæst én af henholdsvis Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund valgt juridisk Dommer og to af hver af de to Hovedorganisationer valgte faglige Dommere. Ved Forfald for de ordinære Dommere møder efter en i Forvejen fastsat Turnus de fra hver Side valgte juridiske eller faglige Suppleanter. Retten er saaledes sammensat af ialt 7 Dommere, hvoraf 3 juridiske og 4 faglige Dommere.

Udgifterne til Rettens Virksomhed er det forudsat at kunne dække ved de i Kendelserne paalagte Sagsomkostninger, der aldrig tilkendes den vindende Part, men altid selve Retten, og

for Tiden med et Beløb af 300 Kr. i hver Sag, for hvilken der afsiges Kendelse. At Rettens Formand vælges af Dommerne — og dermed indirekte af Parterne — maa betragtes som overordentlig betydningsfuldt. Det er jo nemlig givet, at der her maa søges skabt paa Forhaand hos Parterne den størst mulige Tillid til Retten og dens Formand, som jo ved Stemmelighed i Voteringen afgør Sagen. I Særdeleshed er en saadan Tillid nødvendig, da der kan forekomme Sager af Interesse for store Dele af Landets Arbejdere og Arbejdsgivere, altsaa de Hovedparter, som har givet Afkald paa Konflikt til Fordel for Retsafgørelse, og det maa for disse føre til en forøget Tillid, naar Besættelsen af Formandspladsen ikke sker ved Udnævnelse, men ved Valg, selv om dette er indirekte.

Den faste Voldgiftsrets Omraade er de kollektive Aftaler — derunder Septemberforliget, Regler for Behandling af faglig Strid og almindelige Overenskomster — der er truffet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, som er beskæftiget ved Industri, Haandværk, Handels- og Kontorvirksomhed, Landbrug, Gartneri og Jord- eller Transportarbejde. — For at rejse Klage for Retten kan Klageren eller den indklagede være enten Arbejdsgiverorganisationen eller en enkelt Arbejdsgiver, der har sluttet Overenskomst med en Flerhed af Arbejdere, saaledes at der derved foreligger et kollektivt Forhold. Den enkelte Arbejdsgiver kan dog ikke optræde som Klager eller indklaget, saafremt han er Medlem af en Organisation, idet det altid er Organisationen, der optræder paa den enkeltes Vegne, og altid den mest omfattende Organisation, hvoraf vedkommende er Medlem.

ADGANG TIL RETTEN

Fra Arbejderside er det altid Organisationerne, der optræder som Part i Retten, og ogsaa her den mest omfattende Organisation, hvoraf de klagende eller indklagede Arbejdere er Medlemmer. Heraf følger, at det altid er De samvirkende Fagforbund, der møder som sagførende for de Arbejdere, som er

Medlemmer af en Arbejderorganisation, der er tilsluttet De samvirkende Fagforbund. Saaledes kan hverken en organiseret Arbejdsgiver eller Arbejder selv føre Sager for Retten, og for den uorganiserede Arbejder gælder det, at han ingen Adgang har til Retten, idet der jo i saa Tilfælde *ikke* er opfyldt den absolutte Forudsætning, at der *foreligger en kollektiv Aftale* med en Flerhed — en Sammenslutning — altsaa en Organisation af Arbejdere.

Grunden til, at man saaledes opstiller Organisationerne som lovbestemte Proces-Repræsentanter for deres Medlemmer, er dels den Hjælp, som derigennem tilsikres disse, dels — og navnlig — at de Retssager, det drejer sig om, vedrører de af Organisationerne sluttede Overenskomster. Ligesom det har været Organisationernes Opgave at føre de Forhandlinger, der har givet Overenskomsterne deres Skikkelse, er det ogsaa deres Opgave at vaage over Overenskomstens Overholdelse, bl. a. ved Rettens Bistand, og paase, at hverken Modparten eller deres egne Medlemmer unddrager sig Overenskomstens Bestemmelser. Dette lader sig bedst gøre, naar de er Herrer over Proceduren i de Overenskomsterne vedrørende Retssager.

MYNDIGHED

Rettens Myndighedsomraade i saglig Henseende omfatter Behandling af Retssager, opstaaede mellem de ovenfor nævnte Procesførende, naar Sagen drejer sig om Brud paa Overenskomster indgaaede af den paagældende Arbejderorganisation med den paagældende Arbejdsgiverorganisation eller med en enkelt Arbejdsgiver, jfr. § 4 B. Af saadanne Overenskomster er de 3 vigtigste: de almindelige Tarifoverenskomster, Overenskomster angaaende Behandling af faglig Strid og »Septemberforliget«.

Det er saaledes i Hovedsagen Overenskomstbrud, Retten skal beskæftige sig med. For det første her naturligvis Brud paa selve Septemberforliget, men dernæst Tilfælde af Over-

trædelser af de mellem en Arbejderorganisation og enten en Arbejdsgiverorganisation eller en enkelt Arbejdsgiver paa den anden Side sluttet Overenskomst. Det vil sige, naar en Arbejdsgiverorganisation gør sig skyldig i et Forhold, hvorved en Overenskomst med en Arbejderorganisation krænkes, naar ét eller flere Medlemmer af en Arbejdsgiverorganisation krænker en af Organisationen med en Arbejderorganisation indgaaet Overenskomst, eller omvendt, naar en Arbejderorganisation gør sig skyldig i et Forhold, eller Medlemmerne af en saadan i Fællesskab — altsaa kollektivt — foretager sig noget, hvorved en Overenskomst med Arbejdsgivere — en enkelt eller en Organisation — krænkes.

Dertil kommer en særlig betydningsfuld Bemyndigelse tillagt Den faste Voldgiftsret, nemlig Paadømmelsen af, om et fremsendt Varsel om Konflikt er lovligt — eller ikke. Naar der varsles Strejke eller Lockout, kan den, overfor hvem Varslet er fremsendt — naar der fremsendes Protest mod Varslet inden 5 Dage efter Varslets Modtagelse — indanke Varslets Lovlighed for Retten under Henvisning til Lovens § 4, Stk. 5. Paa samme Maade kan endvidere til enhver Tid Spørgsmaalet om en verserende Konflikts Lovlighed indbringes til Rettens Afgørelse.

Men der er ogsaa Adgang til at faa andre Spørgsmaal bedømt ved Den faste Voldgiftsret, idet det dog saa forudsættes, at Parterne er enige derom, og Retten med et Flertal af 5 af de 7 Dommere beslutter det.

Som Eksempel paa, at Retten har besluttet sig til at paadømme et Spørgsmaal, kan nævnes, at da et større Skibsværft havde ladet den Priskurant, der var indgaaet med Arbejderne, paatrykke Bemærkningen »Eftertryk forbudt« og dermed hindret, at andre end een Mand i Arbejdsholdet kom i Besiddelse af en saadan Priskurant, forelaa et af de Stridsspørgsmaal, som ikke kan betegnes som Brud paa Overenskomst. Retten paatog sig dog — i Henhold til Adgangen i Loven — at dømme over Arbejdernes Krav om Ret til at lade Priskuranten trykke og kom til det Resultat, at begge de to Parter, der har indgaaet Overenskomsten, hver for sig maa have Ret

til at mangfoldiggøre den til Oplysning for de af dens Medlemmer, som skal arbejde efter den.

Naar der til Afgørelse for Den faste Voldgiftsret har foreligget et Tilfælde, som af Retten er afgjort som Overenskomstbrud, kan den idømme den indklagende Part en Bod, der tillige tjener som Erstatning, saafremt der er lidt Skade. Her melder sig saa et Spørgsmaal af stor Interesse, nemlig om, hvem der skal betale en eventuel Bod — Organisationen eller de enkelte Medlemmer — og det er da her udtrykkeligt fastslaaet, at der kun kan paalægges Organisationerne Ansvar, naar dette forud er vedtaget mellem Parterne, eller Organisationerne har gjort sig delagtige i det paaklagede Forhold.

Retten kan bedømme en Sag ud fra skærpende Omstændigheder eller ud fra formildende Omstændigheder.

For Retten skal der ved Behandling af en Sag fremlægges skriftlig Klage og skriftligt Tilsvar. Sagen behandles ved et forberedende Møde, dels for Orientering og dels for Forligsforsøg. I Mangel af Enighed gaar Sagen til Procedure, og denne Procedure er mundtlig med eventuel Vidnefremførelse og Afhøring. Kendelsen er absolut forbindende for alle Parter.

FORLIGSINSTITUTIONEN

Vi har i de foregaaende Afsnit behandlet Spørgsmaalene om Fortolkning og Brud paa Overenskomsterne og deres Vej til Afgørelse, og vi skal nu vende os til Interessekonflikterne.

Allerede i Arbejdskommissionen af 1875 udtales Ønskeligheden af, at Stridigheder, der ikke angik egentlige Retsspørgsmaal, blev afgjort ved frivilligt Voldgiftsnævn, og gennem forskellige Faser har Spørgsmaalet været fremme om Mægling i Interessestridigheder, men Spørgsmaalet om Oprettelse af en Forligsinstitution blev først rigtigt aktuelt efter Fællesudvalget af 17. August 1908's Betænkning.

Som det fremgaar af selve Lovens Tekst, udnævnes der efter Indstilling af Den faste Voldgiftsret 3 Forligsmænd og en

Stedfortræder, idet der dog ikke er Tale om Embedsstillinger, men honorarlønnede »Æreshverv«. Forligsmændene vælger selv af deres Midte Institutionens Formand og fordeler selv Arbejdet imellem sig. Forligsmandens Opgave er i første Række at være Mægleren, og Reglerne for hans Indgriben har den Ejendommelighed, at der efter Loven ikke er givet noget Tilfælde, hvor han *skal* gribe ind. Hvis saaledes Forligsmanden i en Konfliktsituation ikke finder Anledning til at gribe ind, kan ingen tvinge ham dertil. Derigennem er tydeligt fastslaaet, at Institutionen ikke i og for sig er til af Hensyn til de stridende Parter, men er til som Samfundsmagtens Organ til i de Tilfælde, hvor Samfundsinteresser er truet, at søge Forlig mellem Parterne. Derfor maa Initiativet til Forligsmandens Indskriden ligge hos ham selv, idet han som neutral Tilskuer skal følge Begivenhederne og skaffe sig fornøden Oplysning om Konfliktsituationernes Optræk og Udvikling, hvilket bl. a. sker derved, at Parterne har Pligt til at meddele Forligsinstitutionen om afgivne Konfliktvarsler. Ved Bedømmelse af, om en Konfliktsituation berører Samfundsinteresser, vil der ofte være Anledning til for Forligsmanden at tage hele Arbejdssituationen i Betragtning, idet en enkelt Konflikt vel kan være mindre betydende, men maaske blive Anledning til en Storkonflikt. Ogsaa med Hensyn til Tidspunktet for Forligsmandens Indgriben giver Loven en Begrænsning, idet Indkaldelse til Mægling ikke kan ske, før Forhandlingerne mellem Parterne er førte og fra en af Siderne erklæres som afsluttede uden Resultat.

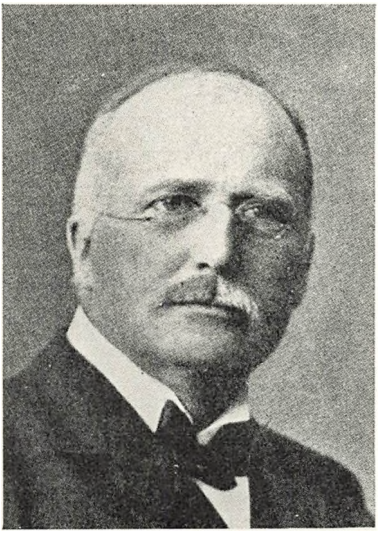

Dr. jur. Carl Ussing.
Formand for den faste Voldgiftsret 1910—20. Nationalbankdirektør 1914—24. Bidrog som højt anset Jurist til at fæstne den danske Arbejdsret.

Derved beskyttes Organisationernes Ret til at forhandle selv og styrke det rent ideelle, nemlig at de selv forhandler sig til Rette, for saa vidt det er muligt uden fremmed Indblanding, og at Forligsinstitutionen bliver en Nødhjælp. For imidlertid at skabe tilbundsgaaende Forhandlinger har de to Hovedorganisationer været enige om at foreslaa Ændringer til den hidtil gældende Lov (Ændringer til Loven af 21. December 1945) gaaende ud paa, at der skabes Mulighed for, naar de to forhandlende Parter i Fællesskab eller en af de forhandlende Parter og Forligsinstitutionen ønsker det, at kunne faa Hjælp af en Forhandlingsleder til Tilvejebringelse af Enighed om de almindelige Bestemmelser, medens de mere generelle Spørgsmaal — for saa vidt Parterne ikke kunde enes — hengemmes til en eventuel Indgriben fra Forligsinstitutionen. Medens det altsaa alene beror paa Forligsmanden selv, om han vil gribe ind i en Konfliktsituation, er Parterne ikke bestemmende om, hvorvidt de vil give Møde. Forud for den første Forligsmandslov var Arbejdsgiverne af den Formening, at Forligsmanden kun burde have Ret til at indbyde Parterne, og at Mødepligt ikke samstemmer med Betegnelsen »Mæglingsinstitutionen«, men alle er senere enige om, at der bør være Pligt til at efterkomme Indkaldelser, saaledes som udtrykt i Loven, da i modsat Fald Forligsinstitutionen kunde gøres betydningsløs af den ene Part ved Udeblivelse.

FORHANDLINGER HOS FORLIGSMANDEN

Forligsmandens Indgriben i en Arbejdskonflikt begynder altid som en Indkaldelse af de stridende Parter til Forhandling, idet Loven udtrykkelig siger *Forhandling* og ikke *Mægling*. Det ligger heri, at Opgaven i første Omgang er at søge de bristede Forhandlinger genoptagne, hvilket sker ved, at Forligsmanden som Forhandlingsleder gør sine Henstillinger til Parterne for at fremskaffe de Indrømmelser, der skal fremme Freden. Allerede dette, at Forhandlingerne optages under disse nye Former, kan bidrage til, at de bringes ud over »det

døde Punkt«, og lykkes det ham paa denne Maade ved Indrømmelser fra Parterne at faa tilvejebragt Overensstemmelse om en ny Overenskomst, er Opgaven som Mægler løst paa rette Maade. Lykkes det ikke at opnaa et saadant Resultat, staar man over for Mæglingsarbejdet.

Naar Mægling er paabegyndt, har Parterne ingen Indflydelse paa, hvorvidt Forligsmanden skal stille et Mæglingsforslag. Det bestemmes alene af Forligsmanden, der skønner, om det maa anses for formaalstjenligt at stille Forslag. — Man har ment, at Forligsmanden bør have denne Kompetence, saaledes at ikke blot en af Parterne ved at nægte Modtagelse af et Forslag kan hindre Opnaaelse af et Resultat af Mæglingen, og nogen Fare ved at give denne Bemyndigelse kan der formentlig heller ikke være, idet en Forligsmand kun kan være interesseret i at stille Forslag, der har i hvert Fald nogen Udsigt til at blive vedtaget af begge Parter. Beføjelsen til at stille Mæglingsforslag er det mest betydningsfulde for Institutionen.

Uden at se bort fra Betydningen af, at Forligsmanden optræder som *Forhandlingsleder,* er Virkningen af et *Mæglingsforslag* af en ganske afgørende Betydning. I det Øjeblik, et Mæglingsforslag er fremsat, tvinges Parterne til at tage Stilling til Antagelse eller Forkastelse, og Forhandlingerne er samtidig dermed afbrudte.

Medens Pressen i Almindelighed holdes orienteret om Møder og Forhandlinger hos Forligsmanden, er det efter Loven forbudt at offentliggøre Mæglingsforslag uden Forligsmandens Samtykke, og Brud paa denne Regel — saavel som Offentliggørelse af Afstemningsresultater — paatales i Henhold til Bestemmelserne i Lovens § 10. Der gaas med Hensyn til Offentliggørelse ud fra, at det vil virke uheldigt, om Indholdet af et Mæglingsforslag gøres til Genstand for almindelig offentlig Debat paa et Tidspunkt, hvor de direkte interesserede Parter endnu ikke har faaet Lejlighed til at behandle det. Derimod er der Adgang til for Forligsmanden at offentliggøre Forslaget, efter at Afstemningsresultatet foreligger, i hvilken Henseende det gælder, at i Tilfælde af Forkastelse udsættes Forslaget og Parternes Stilling dertil for en offentlig Bedøm-

melse. Dette kan naturligvis ogsaa ske i Tilfælde, hvor Forslaget er vedtaget.

Naar Forligsmanden har anset det for rigtigt at gribe ind i en Konfliktsituation, og Parterne er tilkaldte, holdes under Forligsmandens Forsæde et Plenarmøde med Deltagelse af begge Parters Repræsentanter, som dèr udvikler Begrundelserne for Krav og Modkrav. Derigennem er der Lejlighed for Forligsmanden til at faa suppleret sine allerede indhentede Oplysninger om Afstandene mellem Parterne, eventuelt ogsaa ved at stille Spørgsmaal til Parterne.

Efter Plenarmødets Afslutning holder Forligsmanden skiftevis Konference med de to Parters Repræsentanter eller nedsætter særlige Udvalg, alt med det Formaal for Øje at bringe Parternes Standpunkter nærmere hinanden. — Er der ikke ved disse Konferencer og Udvalgsforhandlinger opnaaet fuld Overensstemmelse mellem Parterne, staar Forligsmanden over for enten at erklære Mæglingen for afsluttet uden Resultat eller at stille et Mæglingsforslag.

Spørgsmaalet om at afbryde Forhandlingen uden at stille Forslag er aktuelt i de Tilfælde, hvor Forligsmanden anser det for udelukket at faa et paatænkt Forslag vedtaget. Men hvis en Bedømmelse af Parternes indbyrdes *Styrkeforhold* lader formode, at der er en — om end ringe — Mulighed for et Forslags Vedtagelse, medfører det gerne, at Forslaget stilles. Hvis Mæglingsforslaget forkastes af en af Parterne eller begge Parter, staar i Almindelighed Konflikten foran sit Udbrud, eller Muligheden for en øjeblikkelig Ophævelse af en verserende Konflikt bortvejres, idet et Forligsmandsforslag normalt maa betragtes som det sidste Fredsforsøg.

Der er i Almindelighed ikke efter Forkastelse af et Forslag nogen Mulighed for yderligere Indskriden fra Forligsmandens Side, idet en saadan i hvert Fald maa være betinget af, at nye indtrædende Situationer giver god Udsigt til, at en Mægling vil lykkes, og det vil i saa Tilfælde som Regel forme sig saaledes, at Forligsmanden ikke indleder ny Mægling, men retter Henstilling til Parterne eller er Formidler ved Etablering af Forhandlinger.

AFSTEMNINGS- OG FORHANDLINGSREGLER

De i Forligsmandslovens §§ 10 og 11 nedfældede Regler giver Anledning til adskillige Betragtninger, men det kan kort siges, at de paa en Række Omraader indeholder Summen af de Drøftelser, der igennem Aarene har fundet Sted inden for Fagorganisationerne. Spørgsmaalet om Urafstemning eller kompetent Forsamling har været fremme og ligeledes Spørgsmaalet om Afgørelsesformer i de Tilfælde, hvor et Forligsmandsforslag omfatter flere Fags Overenskomster.

I tidligere Aar, da Overenskomsterne blev sluttet paa forskellige Aaremaal og saaledes ikke alle løb ud samme Aar, var sidstnævnte Spørgsmaal ikke saa aktuelt, men med de kortere Overenskomstperioder staar man oftere overfor samlede Overenskomstsituationer. Tingenes Tilstand er forandret, og Metoderne maa derfor ogsaa forandres. Ingen Organisationsmand kan være interesseret i, at et enkelt lille Fag kan bevirke, at alle de øvrige Fag gaar ud i Konflikt. Adgangen til Sympatikonflikter fastslaar nemlig, at et enkelt Fag i Konflikt kan rulle hele Fronten op. Saaledes som Tiderne har udviklet sig, maa Solidaritet og Hensyntagen til hinanden være en nødvendig Forudsætning for Samarbejdet.

Sammenkædningen af flere Fags Overenskomster ved Forligsforslag er et gammelt Fænomen, som særlig optræder, naar mange Overenskomster er udløbet. Efter den nugældende Lov kan Forligsmanden ved en saadan Sammenkædning kræve samlet Afstemning, saaledes at Ja-Stemmer fra de paagældende interesserede Fag lægges sammen og paa samme Maade med Nej-Stemmerne, hvorefter Flertallet da er afgørende for, om Forslaget er vedtaget eller forkastet, og dette uden Hensyn til Stemmeprocenten. Det er altsaa Flertallet, der i saa Tilfælde er afgørende, uanset Stemmedeltagelsen. Yderligere er der saa Regler for, naar der ved en saadan samlet Afstemning deltager Forbund, der ikke har Urafstemning, men træffer Afgørelse ved Hovedbestyrelse eller Kongres, saaledes at de indgaar med Ja- og Nej-Stemmer i Helheden; Antallet af de Stemmer, der

saaledes indgaar i Helheden, svarer dog ikke absolut til det Antal Medlemmer, de repræsenterer, men reguleres efter den Stemmeprocent, som er opnaaet i Urafstemningsomraadet, dog ikke ned under 50 pCt.

TILLÆGSPROCENT

Er et Forligsforslag derimod kun stillet til et enkelt Fag, altsaa uden Sammenkædning med andre, kræves en vis Stemmedeltagelse og en vis Stemmeovervægt for, at et Forslag kan forkastes. Reglen for en saadan Afstemning kan efter Lovens § 10 synes noget indviklet, men gaar i Hovedtræk ud paa, at hvis Stemmedeltagelsen ikke naar 25 pCt. af de stemmeberettigede Medlemmer, er Forslaget uden videre vedtaget, uanset hvor mange Nej-Stemmer der afgives. Hvis Stemmedeltagelsen er under 75 pCt., kræves en vis Overvægt af Nej-Stemmer — altsaa mere end Halvdelen af de afgivne Stemmer — for at et Forslag kan forkastes, idet der i saa Tilfælde skal opnaas en Slags »Tillægsprocent« paa Nej-Stemmerne.

Paragraf 10 angaar altsaa *kun* Forligsmandsforslag stillet til de *enkelte* Fag — de sjældne Tilfælde — og *ikke*, naar flere Overenskomstforslag under Afstemning skal betragtes som en Helhed.

Et Mæglingsforslag er forkastet, naar over 50 pCt. af Stemmedeltagerne har stemt imod Forslaget, og mindst 75 pCt. af de stemmeberettigede Medlemmer har deltaget i Afstemningen. For hver Procent, hvormed Stemmeafgivningen ligger under 75 pCt., skal den til Forkastelsen nødvendige Procent af de afgivne Stemmer forhøjes med en halv Procent.

Som allerede nævnt betragtes endvidere et Forligsforslag som vedtaget, naar ikke 25 pCt. af de stemmeberettigede Medlemmer afgiver gyldig Stemme, og som Helhed betyder disse Regler, at de Bestræbelser, Organisationerne selv udfolder for at faa deres Medlemmer til at møde frem til Afstemningerne, nu underbygges med, at de ved at undlade at stemme faktisk kan risikere, at deres saaledes ikke afgivne Stemmer bidrager til, at Forslaget betragtes som vedtaget.

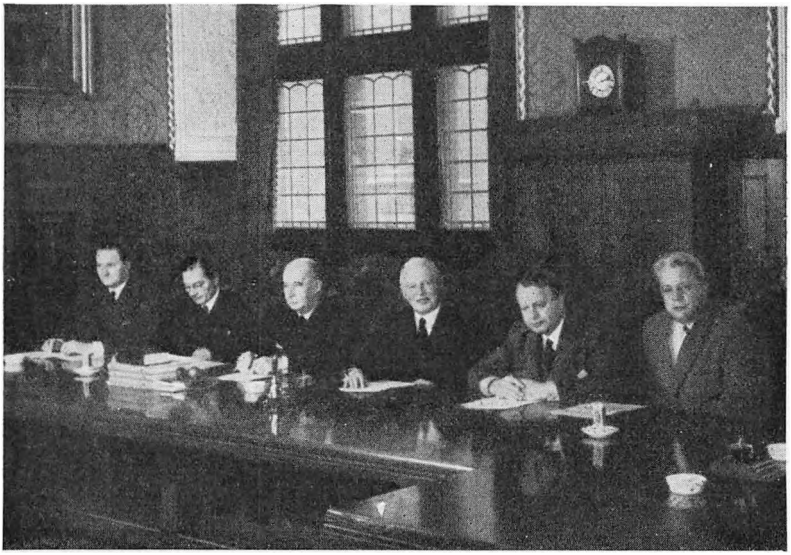

Tremandsudvalget
i Henhold til Lov om Arbejdsforhold. Fra venstre: Sekretæren, Direktør Sven Nørup (Stedfortræder), Bogtrykker Rosendahl, Formanden, Højesteretsdommer P. C. Poulsen, Forbundsformand Einer-Jensen, Næstformand i D. s. F. Einar Nielsen (Stedfortræder).

Bestemmelserne i § 11 angaar de Tilfælde, hvor *flere Overenskomstforslag kædes sammen til en Helhed.*

I Henhold til § 11 vil et Mæglingsforslag, der helt eller delvis skal betragtes som en Helhed, være underkastet de Regler, der staar i Stk. 2 i § 11, Bestemmelser, som er identiske med de Afstemningsregler, der den 8. og 9. Februar 1939 blev vedtaget af De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling, og som fastslaar, at Urafstemningen er en Grundregel, og hvis Medlemmerne benytter sig af deres Urafstemningsret, afgør Medlemmerne alene og direkte et Forslags Skæbne, men hvis ikke mindst 75 pCt. af Medlemmerne deltager i Afstemningen, d. v. s. hvis der ikke er mindst 38 pCt. som et Flertal, da udfylder den kompetente Forsamling, d. v. s. de af Medlemmerne valgte Tillidsmænd, for det Antal Medlemmer, der mangler i 75 pCt. Nærmere Betragtninger angaaende Afstemningsreglerne og Sammenkædningen er fremført under Afsnittet om »De samvirkende Fagforbunds Kompetence«.

Ved Forligsinstitutionens Hjælp er der mellem Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund vedtaget Regler, der gaar væk fra den tidligere gældende Regel, at man opsagde Overenskomsterne og derefter forhandlede. Nu søger man at opnaa Enighed uden at præstere Opsigelse, og det er i Forhandslingsreglerne fastslaaet, at visse Uoverensstemmelser kan tages ud af Forhandlingerne og afgøres ved Voldgift. De enkelte Organisationer skal for de enkelte Overenskomsters Omraade inden 1. December fremsætte deres Ændringsforslag til Modparten for at sikre sig Ret til eventuelt at opsige Overenskomsten med 14 Dages Varsel til en 1. Marts, for saa vidt Enighed ikke opnaas. Det er altsaa ikke De samvirkende Fagforbund, der kan fremsætte Ændringsforslagene, lige saa lidt som det er De samvirkende Fagforbund, der kan opsige Overenskomsterne. Begge Dele hviler hos de to afsluttende Overenskomstparter. Det er ofte sket, at Forhandlingerne er gaaet i Knude, blot paa Grund af mindre vigtige Spørgsmaal, Spørgsmaal, der maa løses. Derfor er der aabnet Adgang til at lade saadanne Spørgsmaal afgøre ved en særlig Overenskomstvoldgift.

Forhandlingsreglerne er i Henhold til deres egen Ordlyd gældende mellem Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund for samtlige Overenskomstforhold, men træder dog ikke saa automatisk i Funktion som Septemberforliget.

Regler for Overenskomstforhandling.

§ 1. Samtlige til og med 1. Juli udløbende Overenskomster faar fælles Udløbstid den 1. Marts.

§ 2. For at Opsigelsesfristen af 3 Maaneder kan blive udnyttet paa bedste Maade til saglige Partsforhandlinger, indføres følgende Regler:

a. Den i Overenskomsterne fastsatte Opsigelsesfrist paa 3 Maaneder afkortes til 14 Dage.
b. Den Part, der ønsker Ændringer foretaget i en bestaaende Overenskomst, skal senest 3 Maaneder før Overenskomstens Udløbsdato fremsende Forslag til disse Ændringer. Fremsendes Forslag ikke rettidig, løber Overenskomsten uændret videre 1 Aar.
c. Forhandlingerne mellem Underorganisationerne skal optages straks efter Forslagets Modtagelse og være tilendebragt senest 6 Uger derefter.

d. Saa snart Forhandlingerne er erklæret for afsluttede i Underorganisationerne, skal de paabegyndes i Hovedorganisationerne.

§ 3. Ved Overenskomstforhandlingerne i Underorganisationerne kan Parterne træffe Bestemmelse om, at et eller flere af de foreliggende Spørgsmaal vedrørende Løn- og Arbejdsforhold inden for det paagældende Overenskomstomraade underkastes direkte Behandling og Afgørelse af en for hvert Fag efter de for Faget gældende Voldgiftsregler nedsat Overenskomst-Voldgiftsret.

Voldgiftsretten skal ikke kunne afgøre Spørgsmaal af generel Karakter inden for det enkelte Overenskomstomraade, som f. Eks. almindelig Ændring i Arbejdstiden eller et generelt Krav om Ændring i Lønniveauet eller overhovedet Spørgsmaal, som Parterne ikke er enige om at indbringe. Saadanne Spørgsmaal optages til Forhandling mellem Organisationerne paa sædvanlig Maade og kan eventuelt afgøres ved Strejke eller Lockout.

Til Orientering under sine Overvejelser ved Fastsættelsen af den rette Pris for det paagældende Arbejde kan Voldgiftsretten kræve alle Oplysninger om Arbejdsforhold, Priser, Løn- og Akkordfortjenester inden for Faget. Hvor det drejer sig om lokale Prislister, skal der tages rimeligt Hensyn til foreliggende lokale Forhold.

§ 4. Straks efter Forhandlingernes Afslutning i Underorganisationerne har begge Parter Pligt til at indsende en udførlig og nøjagtig Indberetning til deres respektive Hovedorganisationer indeholdende Oplysning om:

1) De hidtil gældende Overenskomster.
2) De Punkter, som i Underorganisationerne er blevet afgjort ved Forhandling eller Voldgift.
3) De Punkter, som endnu henstaar uafgjort, med Angivelse af de Forslag og andre Skriftstykker, der er vekslet Parterne imellem.

§ 5. Som angivet i § 2 d, skal Hovedorganisationerne, saa snart Forhandlingerne i Underorganisationerne er afsluttet, og der henstaar uafgjorte Spørgsmaal, straks optage Forhandlinger for at tilvejebringe Enighed om de foreliggende Uoverensstemmelser.

Saafremt der ved Hovedorganisationsforhandlinger tilvejebringes Enighed mellem Underorganisationerne om at henvise endnu flere Spørgsmaal til Behandling af den i § 3 nævnte Voldgift, skal dette kunne ske — forudsat det drejer sig om Spørgsmaal, der i Medfør af § 3 kan henvises til Voldgift.

Hovedorganisationerne er enige om, at denne Voldgiftsret under alle Forhold er inkompetent til at behandle og afgøre andre Spørgsmaal end saadanne, som der ved foranstaaende Forhandlinger dels i Underorganisationerne og dels i Hovedorganisationerne er Enighed om at indbringe for den.

Forhandlingerne i Hovedorganisationerne, hvortil Repræsentanter for Underorganisationerne tilkaldes, skal være tilendebragt inden den udskudte Opsigelsesfrists Indtræden.

§ 6. Denne Overenskomst er gældende, indtil den med ½ Aars Varsel opsiges til Udløb en 1. Juli, første Gang 1. Juli 1940.

Ved Forhandlinger i 1947 lykkedes det at faa nedfældet nogle Regler for Samarbejde mellem Arbejdsgivere og Arbejdere ude paa Virksomhederne. Disse Samarbejdsudvalg er i alt væsentligt analogt med det, man i andre Lande kalder Produktionsnævn eller Bedriftsnævn o. lign. Kun har vi i Danmark bygget Samarbejdsudvalgene op paa Basis af Tillidsmandssystemet, saaledes at Tillidsmændene indgaar i Samarbejdsudvalgene, og hvor Tillidsmandsinstitution ikke findes, vælges Medlemmer til Samarbejdsudvalgene efter samme Regler som Tillidsmænd.

I Henhold til Reglerne er et Nævn etableret mellem Hovedorganisationerne til Afgørelse af Tvister paa dette Omraade.

En nærmere Omtale af Samarbejdsreglerne er foretaget i et andet Afsnit.

I Forbindelse med Forhandlingerne om Samarbejdsreglerne blev der truffet Aftale om Ændringer i Forhandlingsreglerne for om muligt at finde frem til en mere dybtgaaende Behandling af Overenskomststoffet og dermed til en Neutralisering af Stridsspørgsmaalene og samtidig en Forringelse af Risikoen for Arbejdskamp.

DE ALMINDELIGE DOMSTOLE OG FAGBEVÆGELSEN

I det forudgaaende er behandlet de Retsregler, der med Septemberforliget som Grundlov, ved Norm for Regler for Behandling af faglig Strid og ved de almindelige Overenskomster og efter Fremsættelse af Mæglingsforslag fra Forligsinstitutionen, fastlægger Retsstillingen mellem de kontraherende Arbejdere og Arbejdsgivere, og hvorledes Brud paa disse Retsregler paakendes inappelabelt af Den faste Voldgiftsret.

I alle andre Sager, der falder uden for de ved Loven om Den faste Voldgifsret fastlagte Omraader, er de almindelige Domstole kompetente, og de for disse gældende Retsregler er de almindelige civilretslige.

Et Par af de vigtigste civilretslige Sager er Kolindsund-Sagen og Esbjerg-Sagen.

Kolindsund-Sagen forløb saaledes, at et Aktieselskab »Kolindsund« havde dannet et Ejerlag vedrørende nogle udtørrede Arealer. Aktieselskabet havde været Medlem af Arbejdsgiverforeningen og havde rettet sig efter Overenskomsterne, men Ejerlaget havde ingen Tilslutning til Arbejdsgiverforeningen og vilde ikke indgaa Overenskomster og nedsatte efterhaanden de hidtil gældende Lønninger. Landarbejderforbundet indbød til Forhandling, men fik ikke Svar. Ugen efter udeblev de fleste af Ejerlagets Arbejdere fra deres Arbejde. Ejerlaget kunde dog erhverve sig uorganiseret Arbejdskraft nok. Herefter varslede Landarbejderforbundet Arbejdsstandsning overfor 12 af Ejerlagets Medlemmer og indbød samtidig til Forhandlingsmøde. Ejerlaget lod ikke høre fra sig. Strejken, der traadte i Kraft, viste sig ret virkningsløs. Konflikten udvidedes da til at omfatte al Transport til eller fra de strejkeramte Gaarde, og denne Blokade medførte store Vanskeligheder. Det var ikke blot Ejerne selv, som var blokeret for Arbejdskraft, men enhver, som indlod sig paa at købe eller forhandle deres Produkter, var udsat for selv at blive blokeret.

Landmændene og Købmand Kjær, der var Aftager af Gaardenes Produktion, gik imidlertid til Domstolene. Ved Østre Landsrets Dom af 27. Juni 1925 blev Organisationerne frifundne, men ved Højesterets Dom Aaret efter blev Organisationerne dømt til at udrede store Erstatninger. Organisationerne maatte til Landmændene udrede 230.000 Kr. og til Købmand Kjær 55.000 Kr. En Dom af denne Natur viser, at der er en gunstigere Retsstilling for de uorganiserede Arbejdsgivere, og viser, at Arbejdsretten burde udvides til at gælde alle Arbejdsspørgsmaal.

Den anden Sag, *Esbjerg-Sagen*, drejede sig om, at nogle Murermestre i Esbjerg, der var Medlemmer af Kristeligt dansk

Fællesforbund, nægtede at indgaa paa overenskomstmæssige Løn- og Arbejdsvilkaar og kun beskæftigede Medlemmer udenfor de almindelige faglige Organisationer og ydede disse Arbejdere ringere Vilkaar end de overenskomstmæssige hos de øvrige Murermestre.

De samvirkende Fagforbund indledede Kampskridt overfor de kristelige Murermestre og deres Forbund, men ved en Erstatningssag for Vestre Landsret i Juli 1927 blev Arbejderorganisationerne dømt til at betale ialt 21.000 Kr. i Erstatning. En organiseret Arbejdsgiver, der havde være impliceret i Konflikten og som havde mistet forskellige Arbejder, som han allerede havde sluttet Akkord om, anlagde Sag mod Fagorganisationerne. Sagen passerede flere Instanser, men endte med, at Forbundene blev frifundne, og viser Rigtigheden i det før bemærkede, at uorganiserede Arbejdsgivere synes at have en Præferencestilling i Forhold til de organiserede.

Endelig skal nævnes den saakaldte »Tugthuslov«, *Loven om Erhvervs- og Arbejdsfrihed,* der fremkom den 27. Marts 1929, men som igen blev ophævet 11. Februar 1937. Loven gav Anledning til en lang Række Retssager mod Arbejderorganisationerne.

Medens der ikke til Beskyttelsen af den enkelte Person kan tænkes andet rette Forum end de almindelige Domstole, der dog som Rettesnor i videste Udstrækning maa respektere den lovlige Arbejdskamp og dens Følger, maa der, med Hensyn til Lovligheden af en Arbejdskamp og Grænserne for denne, gaas ud fra, at man i det lange Løb ikke er tjent med de almindelige Domstoles Virksomhed i disse Forhold, og at Den faste Voldgiftsret er det eneste rette Forum. Dette kan imidlertid kun ske ved, at det alene tillægges Den faste Voldgiftsret at afgøre, om en Sag henhører derunder eller ikke, i Modsætning til det bestaaende, hvor det er de almindelige Domstole, der er de bestemmende i saa Henseende.

Paa Grund af den Rolle, Arbejdskampe kan spille for hele Samfundet, er det naturligt, at Statsmagten paa et tidligt Tidspunkt har viet Arbejdskampe en vis Opmærksomhed, og at denne Opmærksomhed er vokset med Konflikternes Omfang,

Efter et forkastet Forlig.
Forligsmanden Direktør Dreyer udtaler sig, efter at Forligsforslaget er forkastet, til Pressens Radioavis. Bag Journalisten ses Sekretær i D. s. F. Carl P. Jensen og yderst til højre Formanden Eiler Jensen.

indtil den i vor Tid med meget omfattende Arbejdskampe nærmest er blevet til en meget betydelig Betænkelighed.

Den liberalistiske Indstilling, der i D. s. F.s første Tid var fremherskende i vort Lands politiske Liv, gjorde det dog utænkeligt, at Statsmagten direkte skulde blande sig ind i Kampen mellem Arbejdsgiver og Arbejder. Den Tankegang var dominerende, at Staten ved saadanne Indgreb vilde paadrage sig et Ansvar for Erhvervslivets Trivsel, som vilde være i Strid med Principperne om økonomisk Frihed.

Mens man saaledes ikke kunde tænke sig at gribe ind i Arbejdskampe, var man paa den anden Side dog ganske klar over de Ulemper, der kunde opstaa ved disse Kampe. Derfor interesserede man sig fra Statsmagtens Side for Spørgsmaalet om, hvilke Foranstaltninger, der kunde iværksættes for dels at forebygge Konflikterne, dels, saafremt dette mislykkedes, at

begrænse deres Omfang og Virkninger. Paa denne Baggrund maa de Bestræbelser ses, der i Tiden efter den store Konflikt i 1899 fra forskellig Hold blev udfoldet for at skabe en vis Lovgivning vedrørende Arbejdsforhold, og hvis Resultat var Udformningen af de i det foregaaende nævnte Bestemmelser om en permanent Voldgiftsret til Behandling af Retskonflikter. Der kan ingen Tvivl være om, at man med denne Lovgivning bidrog til at forebygge og begrænse Arbejdsstridigheder. Men Interessekonflikter mente det nedsatte Udvalg (Augustudvalget) at maatte henvise til Parternes egen Behandling, idet man ikke alene i egen Interesse mente »at burde modsætte sig en Ordning, som afskærer Parterne fra deres hidtidige Indflydelse paa Forhold, som hører til deres vigtigste Livsinteresser«, men ogsaa »af Hensyn til Samfundet fraraader en Lovforanstaltning, hvor Statsstyrelsen paa ganske uberegnelig Maade kan paadrage sig moralsk Ansvar for de private Bedrifters Rentabilitet«. Udvalget maatte derfor nøjes med at henvise saadanne Konflikter til Parterne selv eller »muligvis« til en Forligs- eller Mæglingsinstitution, der »under kritiske Situationer udefra træder i Virksomhed«. I de Vendinger, som Udvalget benytter sig af, spores den af de liberalistiske Ideer prægede Frygt for at lade Statsmagten blande sig ind i det private Erhvervslivs Anliggender og Arbejdernes Frygt for Angreb paa deres frie Fagforeningsret.

FORSLAG OM VIDEREGAAENDE STATSINDGREB

Under Indtryk af de voldsomme Begivenheder, der fandt Sted i adskillige Lande i Tiden efter den første Verdenskrig, og hvori ofte indgik meget omfattende Strejkebølger, begyndte der især i Middelstandskredse at løfte sig Røster for, at Staten af Hensyn til *Samfundets Interesser* skulde skride ind overfor meget omfattende Arbejdskampe. I Forbindelse med en Lockout i 1922, hvorved 48.000 Arbejdere udelukkedes i 66 Dage, fremsatte det radikale Venstre 23. Marts 1922 paa Rigsdagen

et Forslag til midlertidig Lov om Voldgift i Arbejdsstridigheder. Loven skulde gælde til 1. April 1923 og tog Sigte dels paa den da foreliggende Konfliktsituation, dels paa eventuelle senere Konflikter under Lovens Gyldighedsperiode. Med Hensyn til den løbende Konflikt bestemte den, at saafremt Konflikten ikke var afsluttet inden den 31. Marts 1922 Kl. 12 Middag ved Overenskomst mellem Parterne, skulde Afgørelsen træffes ved Voldgift. Efter at Voldgiftsretten var nedsat, maatte den Strid, som var Anledning til Voldgiftsrettens Nedsættelse, ikke udvides ved nogen Art af Arbejdsstandsning.

Med Hensyn til eventuelle andre opstaaende Konflikter bestemtes det i Lovforslaget, at disse ligeledes af Statsministeren skulde kunne henvises til Voldgiftsdomstolen saafremt:

1. betydelige Samfundsinteresser udsattes for Fare,
2. Forligsinstitutionen gjorde Indstilling derom uden først at stille noget Mæglingsforslag, eller
3. et af Forligsinstitutionen stillet Mæglingsforslag var forkastet af Stridens Parter eller en af dem.

Voldgiftsretten skulde bestaa af: Præsidenten i Højesteret som Formand, et Medlem af »Den faste Voldgiftsret«, et Medlem af Statens Forligsinstitution samt en Repræsentant for hver af de to Parter.

Dette Forslag vandt ikke Tilslutning paa Rigsdagen og Konflikten fandt sin Afslutning ved en Forligsmandsfred.

ARBEJDSKONFLIKTER UNDER EN ARBEJDERREGERING

I 1924 fik Danmark sin første Regering med socialdemokratisk Ledelse. Blandt de mange Vanskeligheder, denne Regering fik at tumle med, var ogsaa den Kraftprøve mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, der tog sin Begyndelse den 18. Marts 1925. Der er næppe Tvivl om, at Arbejdsgivernes Holdning foruden af vanlige Ønsker om billigst mulig Arbejdskraft i denne Situation tillige var dikteret af Ønsket om at skabe Vanskeligheder for den socialdemokratiske Regering. For

første Gang stilledes den danske Arbejderbevægelse her over for de Problemer, som i Trediverne blev næsten aarligt tilbagevendende: Hvorledes skal faglig og politisk Kamp koordineres? I hvilken Udstrækning kan man benytte sig af de faglige Vaaben uden at svække de politiske?

Hvor stor Betydning denne Arbejdskamp har haft for Arbejderregeringens senere Nederlag, lader sig næppe bedømme. Kampen blev afsluttet uden Regeringens Indgreb, men det blev bagefter oplyst, at Regeringen havde et Forslag liggende, som tilsigtede at bringe Konflikten til Ophør.

I Indledningen til dette Udkast til foreløbig Lov om Afslutning af iværksatte Arbejdsstandsninger hedder det:

»Da det danske Samfunds Interesser bringes i alvorlig Fare ved de langvarige og særdeles omfattende Arbejdskonflikter, og da den gældende Lovgivning ikke hjemler Midler til at bringe denne Tilstand til Ophør, have VI, da Rigsdagen ikke er samlet, fundet det paakrævet i Medfør af Grundlovens § 25 at udstede følgende foreløbige Lov ...«

Lovens § 1 lyder: Alle af Dansk Arbejdsgiverforening eller Arbejderorganisationer her i Landet iværksatte og ved denne Lovs Ikrafttræden bestaaende Arbejdsstandsninger vil være at bringe til Ophør, saaledes at Arbejdet i det Omfang, i hvilket det er muligt, genoptages Mandagen den 8. Juni 1925 eller nærmest efterfølgende Dage.

Loven bestemmer derefter, at for saa vidt der ikke er opnaaet Overenskomst om ændrede Arbejdsvilkaar, skal de hidtil gældende være gyldige for Parterne, indtil den af Statsministeren udpegede Opmand har afsagt Kendelse om nye Vilkaar.

Om Fastsættelsen af Løn- og Arbejdsvilkaar hedder det i § 4, at der til dette Formaal skal udpeges en Opmand.

»Efter Forhandling med Repræsentanter for de paagældende Parter og i Samraad med Statens Forligsmænd i Arbejdsstridigheder fastslaar Opmanden, paa hvilke Punkter der foreligger Uoverensstemmelser mellem Parterne, og fastsætter derefter ved Kendelse for disse Punkters Vedkommende Vilkaarene i nøjest mulig Overensstemmelse med de Vilkaar, som er fastsat for de af Bestemmelserne i § 2 omfattede Fag (d. v. s. de Fag, hvor der er afsluttet Overenskomstforhandlinger) og i det højeste for et Tidsrum af 2 Aar.«

Et Møde hos Forligsmanden.
Midt for Bordet Forligsmanden Direktør Dreyer. Til venstre Arbejdsgivernes Repræsentanter Thorbjørnsen, Elmquist og Hans L. Larsen. Staaende: Carl P. Jensen og Julius Nielsen og siddende til højre for Bordet: Kai Lindberg, Eiler Jensen og Forligsmandens Sekretær Helge Larsen.

Som sagt afsluttedes Storkonflikten uden Regeringens Indgriben, og Udkastet blev saaledes aldrig til Lov. Men den Omstændighed, at en socialdemokratisk Regering maatte se sig tvunget til i givet Fald at foretage et Indgreb saa drastisk, som det paa den Tid endnu ikke havde været foretaget herhjemme, viser, hvilket Format Problemet om Arbejdsstridigheder nu havde faaet. Det skortede da heller ikke paa Initiativ i radikale Middelstandskredse med Hensyn til Agitation for Statsindgreb i Arbejdskonflikter. Det radikale Forslag fra 1922 kom i en noget omarbejdet Form frem i Arbejdskommissionen af 1925. Denne Kommission blev nedsat efter Henvendelse fra tre af Rigsdagens Partier til Socialministeren i det nedsatte Folketingsudvalg vedrørende det af Ministeren fremsatte Forslag om Bedriftsraad. Partierne henviser til, at

»det i Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere herskende Lønsystem i stigende Grad fører til økonomiske Interessemodsætninger og

Kampe, der virker lammende paa Samfundets Produktion og uddyber Klassemodsætningerne,« og opfordrer Ministeren til »at nedsætte et Udvalg bestaaende af Repræsentanter for Rigsdagen og Erhvervene samt andre sagkyndige med den Opgave inden for en kortere Tidsfrist at søge udredet, ad hvilke Veje og under hvilken Form en Nyordning af det nævnte Forhold er tilvejebragt i Udlandet, og i hvilket Omfang en Nyordning her i Landet bør tilstræbes, samt om Mulighederne er til Stede for, at en saadan Nyordning kan tilvejebringes gennem Aftaler mellem de paagældende direkte interesserede Parter.«

Kommissionens Betænkning vedrørende Mægling og Voldgift i Arbejdsstridigheder er delt op i Mindretalsbetænkninger, der gengiver saavel Arbejderes og Arbejdsgiveres som de førende politiske Partiers Stilling til Spørgsmaalet om Statsindgreb i Arbejdskonflikter. Et Mindretal bestaaende af bl. a. *Arbejdsgivere, Venstre og Konservative* udtaler »at det i alle Parters Interesse er det ubetinget mest ønskelige, at Arbejdsgivere og Arbejdere og deres Organisationer selv taler sig til Rette om Arbejds- og Lønforhold, og at Statsmagtens Repræsentanter kun griber ind ved en mæglende Virksomhed, hvor dette ikke lykkes, og hvor Indgriben er nødvendig af Hensyn til Samfundets vitale Interesser«.

Man henviser til de i Norge indvundne Erfaringer med Hensyn til de skadelige Virkninger paa Forligsinstitutionens Muligheder samt de der forekommende ulovlige Strejker og Trusler om saadanne. Man mener, at alle Forhandlinger vil faa en Tendens til at »gaa til Tops« til Afgørelse i Voldgiftsdomstolen, og man siger herom:

»Det kan ikke ses, at man i Voldgiftsrettens Sammensætning har nogen Sikkerhed for, at Voldgiftsretten vil være i Stand til at varetage denne mæglende Opgave paa bedre Maade end de af Parterne valgte Forligsmænd,« og man understreger stærkt, »at Indførelsen af den (af et andet Mindretal) foreslaaede mæglende Voldgiftsret utvivlsomt vil faa en skæbnesvanger Indflydelse paa Forligsinstitutionens Arbejde.«

Arbejdernes Repræsentanter (Repræsentanter fra Socialdemokratiet og Fagorganisationerne) udtaler som deres Syn paa Spørgsmaalet:

»Under de nuværende økonomiske Samfundsforhold kan Arbejderklassen ikke under nogen Form fraskrive sig Retten til at vægre sig ved at arbejde paa andre Vilkaar end dem, den selv har godkendt. Arbejderklassen vedkender sig det endelige Maal at ændre selve det bestaaende Grundlag for Ejendomsretten til Produktionsmidlerne og kan derfor ikke give Afkald paa til enhver Tid at udnytte sine organisatoriske Kampmidler fuldt ud i dette Formaals Tjeneste. Vi erkender, at hyppige og omfattende Arbejdskampe er skadelige for det hele Samfunds Økonomi, men Vejen til at ophæve Kampene maa være at fjerne deres Aarsag. Tvungen Voldgift er en ufarbar Genvej. Den farbare Vej er at indrømme Arbejderklassen stigende Indflydelse paa Bedrifternes Ledelse, men dette Spørgsmaal henhører ikke under Forligsmandsloven.«

Et tredie Mindretal, bestaaende overvejende af *Repræsentanter for det Radikale Venstre*, gaar ind for en tvungen Voldgift i Arbejdskonflikter under visse nærmere angivne Forudsætninger, nemlig:

1. at meget omfattende Samfundsinteresser gennem Konflikten udsættes for Fare,
2. at Forligsmændene anser en fornyet Indgriben fra deres Side for formaalsløs,
3. at Parterne ikke paa Forhaand har kunnet enes om at indbringe Striden til Afgørelse gennem en Voldgiftskendelse.

Naar disse Betingelser er til Stede, ønsker Mindretallet, at Statsministeren enten efter Henstilling fra Forligsmændene eller paa eget Initiativ skal kunne henvise Striden til Afgørelse ved en Voldgiftsret, naar Rigsdagen har givet sit Samtykke dertil.

I Mindretallets Betænkning hedder det bl. a.:

»Danmark har ved Loven om Den faste Voldgiftsret forlængst gennemført tvungen Voldgift i *Retskonflikter* mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Mindretallet foreslaar, at den tvungne Voldgifts Princip nu ogsaa indføres over for *Interessekonflikter*, som er af et saadant Omfang, at Samfundsfreden og hele Samfundets Velfærd trues derigennem.«

Man betoner dog, at »den frie Forhandling mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, eventuelt med Forligsinstitutionens Bistand,

fremdeles maa være Grundlaget for Fastsættelsen af Løn- og Arbejdsvilkaar. Den tvungne Voldgift skal alene virke som Samfundets Nødværge, naar Organisationernes Kampe naar et saadant Omfang, at de sætter det samlede Samfunds Velfærd paa Spil.«

Det vil saaledes ses, at saavel Arbejdsgivere som Arbejdere tog Afstand fra Tanken om tvungen Voldgift og fastholdt Parternes Ret til fri Forhandling og om nødvendigt Kamp, og det radikale Forslag pointerer ligeledes, at den fri Forhandling maa være Hovedreglen. Da der saaledes var stort Flertal imod en Voldgiftsordning baade paa Rigsdagen og i Erhvervslivet, var det naturligt, at Tanken skrinlagdes for en Tid.

STATEN OG ORGANISATIONERNE

De Indgreb, der i 30'erne og senere er sket fra Statsmagtens Side overfor Arbejdskonflikter, har i og for sig ikke givet Anledning for Fagbevægelsen til at tage sin principielle Stilling til Spørgsmaalet om Statsindgreb og fri Forhandlingsret op til nærmere Overvejelse. Det er jo i alle Tilfælde af Lovgivningsmagten blevet stærkt understreget, at man principielt var indforstaaet med, at Organisationernes fri Forhandlinger og eventuelle Kampe var den naturlige Maade at løse Konflikter paa, og at Indgreb heri maatte være motiveret af, at meget vægtige Samfundsinteresser stod i Fare.

Naturligvis har Fagbevægelsens Ledere ofte været bekymret over Udviklingen i Trediverne, over den Svækkelse, de stadigt gentagne Tilfælde af Indskriden overfor Strejker og Lockouter kunde tilføje hele Organisations- og Forhandlingsapparatet. Men man erkendte Foranstaltningernes Nødvendighed, og man havde fuld Tillid til, at Arbejderbevægelsens politiske Repræsentanter vilde forstaa at skaffe Arbejderklassen Kompensation for det midlertidige Afsavn af visse faglige Vaaben.

Tredivernes Statsindgreb har som sagt ikke i Fagbevægelsen fremkaldt nogen Diskussion om det grundlæggende Spørgsmaal om Lønfastsættelsen. Man har ikke fundet Anledning til

at overveje andre Former for Lønnens Bestemmelse end den tilvante.

Udviklingen efter Krigen bringer imidlertid Spørgsmaalet om Fagbevægelsens Stilling under et mere eller mindre planøkonomisk Samfund paa Bane. I adskillige Lande, hvor Arbejderklassen har erobret den fulde politiske Magt, er Samfundet inde i en Udvikling i socialistisk Retning, der gradvis ændrer de økonomiske Forudsætninger for Fagbevægelsens hidtidige Virksomhed. Med en dybtgaaende Kontrol med Priser, Udbytter og Avancer samt med Arbejderrepræsentanter i de statsovertagne eller kontrollerede Virksomheders Ledelse, ændres Fagbevægelsens Stilling i væsentlig Grad. — Men en saadan Tilstand er vi jo i vort Land endnu temmelig langt fra. Der kan her højst siges at være Tale om en Blanding af fri og bunden Økonomi, om en Række planøkonomiske Restriktioner og Foranstaltninger, der overvejende tager Sigte paa Prisdannelsen og Udenrigshandelen, medens der næppe i større Omfang kan tales om nogen planmæssig Ledelse af selve Produktionen.

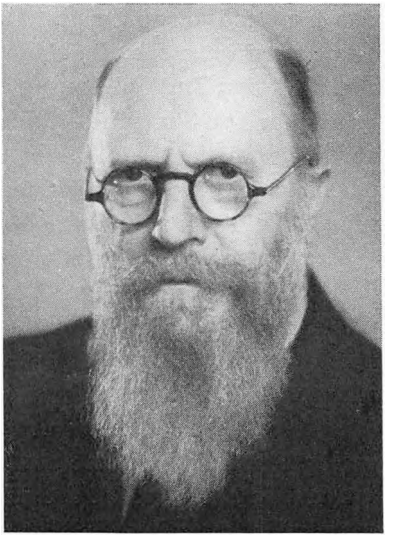

Th. Stauning.
En af dansk Arbejderbevægelses største Personligheder. Født 1873, Cigarsorterer, Redaktør af Fagbladet »Samarbejde«, Formand for Cigarsorterernes Fagforening 1896—1908, Folketingsmand fra 1906 til 1942, Formand for Socialdemokratiet 1910—39, Borgerrepræsentant 1913—25, Minister u. P. 1916—20, Statsminister 1924—26 og 1929 til sin Død 1942. Gentagne Perioder Medlem af Forretningsudvalget.

Det er da ogsaa ud fra en anden Synsvinkel, at Spørgsmaalet »Organisationernes fri Aktionsret« for Tiden diskuteres. Man lader det principielle Spørgsmaal ligge og opstiller i Stedet det enkle Problem: Kan man tillade Strejker og Lockouter under Hensyn til Genopbygningsarbejdet og Befolkningens Forsyning med livsvigtige Fornødenheder?

Problemstillingen er, som det vil ses, meget beslægtet med

den fra Trediverne kendte. Det er stadig Hensynet til vigtige Samfundsinteresser, der danner Grænsen for den fri Aktionsret. Med den Indflydelse, og det Ansvar, dansk Fagbevægelse i Dag har for Samfundsudviklingen, kan man ikke lade haant om disse Interesser. Vi maa derfor fremdeles være forberedt paa, at det i givet Fald undtagelsesvis kan blive nødvendigt at give Afkald paa at benytte Strejkevaabnet.

Men naturligvis er det ikke Fagbevægelsen ligegyldig, under hvilken Form Indgrebet finder Sted. Vi vil meget stærkt pointere, at der for os er en betydelig Forskel paa, om en Regering overlader Afgørelsen af en Konflikt til en tvungen Voldgiftsret, eller man ophøjer et Mæglingsforslag til Lov. Et Mæglingsforslag plejer herhjemme at være et Udtryk for en saglig Vurdering af alle de foreliggende Forhold, og Organisationerne har jo selv haft en ikke ringe Indflydelse paa Forslagets Udformning, hvilket næppe vil være Tilfældet ved en Voldgiftsafgørelse (jfr. det særlige Afsnit herom).

Det vil ogsaa være naturligt, at den Holdning, Fagbevægelsen til enhver Tid vil indtage til Spørgsmaalet om Statsindgreb, maa være noget bestemt af Forholdet til den siddende Regering.

Vi strejker jo ikke for Strejkens Skyld, men for et Maal, og dette Maal er vel i den konkrete Situation højere Løn og større Rettigheder. Men som det udtaltes af Arbejderrepræsentanterne i Arbejdskommissionen af 1925: »Arbejderklassen vedkender sig det endelige Maal, at ændre selve det bestaaende Grundlag for Ejendomsretten til Produktionsmidlerne...« Enhver Arbejdskamp er jo et Led i den store Kamp for dette endelige Maal — og denne Kamp føres ogsaa paa andre Fronter, bl. a. den politiske.

Saalænge Socialdemokratiet er det førende Parti i Rigsdagen og Regeringen, har Fagbevægelsen Garanti for, at Statsmagten aldrig ved sine Indgreb vil tilsidesætte Hensynet til Arbejderbevægelsens Interesser. Men samme Tillidsforhold bestaar naturligt ikke, hvis Regeringsmagten er i Hænderne paa et Parti med tydelige Arbejdsgiversympatier, som Tilfældet for Eks. var med den seneste Venstreregering.

Anerkendelsen heraf kommer tydeligt frem i de Kommentarer, som i D. s. F.s Beretning for 1934 knyttes til Indgrebet i Slagterikonflikten. Det hedder heri:

»Slagteriarbejderstrejken var en fuldt ud lovlig Konflikt og Loven derfor et Indgreb i Forbundets Frihed. Med Hensyn til denne Lov maa det siges, at Regeringen saa at sige handlede i Nødværge ...

Vi lever i en Tid, hvor Staten øver en stigende Indflydelse paa Erhvervslivets Forhold, hvor der kræves Plan og Orden for at komme over de talrige Vanskeligheder, der rejser sig for de forskellige Erhvervsgrene. Herved kan det ogsaa ske, hvad der var Tilfældet i Slagteriarbejderkonflikten, at Regeringen kommer til at gribe direkte ind i Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, et Omraade, der hidtil har været fritaget for Statsindgreb, som begge de modstaaende Parter principielt er Modstandere af. *Men Fagbevægelsens Stilling hertil maa selvfølgelig blive paavirket af, hvilken Holdning Regeringen indtager over for Arbejdernes Krav i Almindelighed.* I den Henseende kan det siges, at Regeringens økonomiske Politik saavel som dens Stilling paa Lønomraadet altid har taget det størst mulige Hensyn til den arbejdende Befolknings Interesser, baade hvad angaar Beskæftigelsesmuligheder og Bevarelsen af Befolkningens Købekraft.«

Der anføres nogle praktiske Eksempler paa Regeringens Politik, og Bemærkningerne afsluttes saaledes:

»Det er derfor forstaaeligt, at Reaktionen løber Storm mod Regeringen og søger at give det Udseende af, at Regeringen i hele sin Politik er et Redskab i De samvirkende Fagforbunds Hænder, mens Kommunisterne til Gengæld paastaar, at de ovenfor nævnte Love er et utilbørligt Indgreb i Fagforeningernes Frihed, og at D. s. F. fuldt og helt er prisgivet Regeringens Vilkaarlighed. *I Virkeligheden forholder det sig saaledes, at D. s. F. og Regeringen mødes i Bestræbelserne for at skabe de bedst mulige Forhold for den arbejdende Befolkning i vort Land.* Det er derfor af den største Betydning, at Arbejderbevægelsens nuværende Magtstilling bevares, hvad der er saa meget mere nødvendigt, som den økonomiske Usikkerhed og de politiske Omvæltninger i Udlandet ogsaa i vort Land har udløst Strømninger, der maa og skal holdes nede, *men dette fordrer en vis Tilpasningsevne ogsaa fra Fagbevægelsens Side* ...«

*

IKKE PRINCIPIEL MODSTANDER AF STATSLIG LØNREGULERING

Den Omstændighed, at Fagbevægelsen *under de givne Forhold* er betænkelig ved ethvert Indgreb, der kan svække Organisationerne, og vor fuldstændige Afvisning af Tanken om tvungen Voldgift, forhindrer os ikke i at erkende det berettigede i, at Staten *under andre Forhold* fører Kontrol med Lønningerne. Dette Synspunkt er ved flere Lejligheder gjort gældende af Fagbevægelsens ledende Mænd. Saaledes udtalte *Eiler Jensen* ved et Møde i Studenterforeningen »Frit Forum« den 11. Marts 1945:

»Vi har hidtil som oftest været vant til Rækkefølgen: Strejkeforbud og Kontrol med Lønfastsættelserne, som noget fast og effektivt, og derefter — som noget løst og meget lidt effektivt: Kontrol med Priserne, med Avancer og Udbytter.

Vi maa nu kræve, at man etablerer en statslig Kontrol med Pengeanbringelser, Forrentning, Avancer og Priser, og dermed forhindrer ublu Udbytning, og saa kan vi tale om en statslig Kontrol med Lønansættelserne. — — —

Naar man har bevist, at man vil og kan beherske det økonomiske Liv paa alle Omraader, da tør vi ogsaa lade Fastsættelse ske af vore Lønninger, idet vi da kan vente, at Lønansættelserne vil blive saa høje, som Samfundet kan taale at yde dem uden at skulle tage Hensyn til, at saa og saa store Grupper inden for Samfundet først skal have Kapitalforrentning og stort Udbytte.«

En Styrke for Arbejderbevægelsen har altid været Konsekvensen og den stærke logiske Sammenhæng i dens Program. Saaledes bør det ogsaa være fremover, og Fagbevægelsen ønsker ikke af egoistiske Grunde at staa den økonomiske Udvikling i Vejen, som man gennem Aartier har kæmpet for sammen med Socialdemokratiet. Vi kan derfor ikke modsætte os, at Statsmagten i et System af planmæssig Regulering — stærkt præget af Arbejderbevægelsens politiske Ideer — med det Formaal at skabe større Produktion, bedre Leveforhold, Indtægtsudjævning og social Sikkerhed, ogsaa faar Ret til at kontrollere Arbejdslønnen.

Vi nærer ingen Tvivl om, at der ogsaa i et saadant System vil være Brug for en stærk Fagbevægelse. Opgaverne vil være andre, Fagbevægelsen vil ikke længere være et Organ i Klassekampens Tjeneste.

Men ligesom den i Dag under kapitalistisk Økonomi er et værdifuldt Redskab for at fremme en demokratisk Udvikling paa det økonomiske Omraade, saaledes vil den utvivlsomt ogsaa indgaa som et værdifuldt Organ i det socialistiske Demokrati. Enhver Socialist erkender Faren for Bureaukratisme i et System med Stordrift og Centralisering. Det bedste Bolværk herimod vil være Arbejdernes faglige Organisationer i Samarbejde med et System af Produktionsudvalg med stadigt voksende Indflydelse.

TVUNGEN VOLDGIFT

En Fagforeningsmand sagde engang som Indledning til et Foredrag om dette Emne: »Hvordan skal der komme noget godt ud af, at man blander tre saa skrækkelige Ting som *Tvang, Vold* og *Gift* sammen?« — Det er rigtigt. Betegnelsen »tvungen Voldgift« har en afskrækkende Klang. Det er dog ikke af æstetiske Grunde, dansk Fagbevægelse med saa stor Bestemthed har vendt sig imod Tanken. Erfaringer saavel herfra som fra Udlandet sammen med en virkelig Forstaaelse af Arbejdskampenes Natur har i Fællesskab frembragt Fagbevægelsens Standpunkt. Og en lang Række Argumenter imod Ordningen er lige for Haanden.

Fra liberalistisk Side anfører man sædvanligvis det Argument imod den tvungne Voldgift, at Staten paatager sig et uoverskueligt Ansvar for Erhvervslivets Trivsel. Dette kan vel i vore Dage, hvor Staten jo til Stadighed paatager sig et saadant Ansvar, næppe skræmme nogen. Men Argumentet rummer den rigtige Tanke, at hvis man vil opretholde den privatkapitalistiske Ordning af Erhvervslivet, kan man ikke løsrive Lønfastsættelsen fra den almindelige økonomiske Sammenhæng.

Specielt maa det fremhæves, som det Gang paa Gang er sket herhjemme, at Voldgiften, om den kan paaregnes at være af mere permanent Karakter, vil virke ødelæggende paa det nuværende Forligsapparat. Bevidstheden hos Parterne om, at Staten sandsynligvis til syvende og sidst lader Sagen gaa til Voldgift, vil umuliggøre Forligsmandens Arbejde. Parterne vil kun være interesseret i at stille saa vidtgaaende Krav som muligt og fastholde Kravene — de løber jo ingen Risiko for at maatte tage Følgerne af en Konflikt.

Særligt skæbnesvangert for Forligsinstitutionen vil det være, om en Voldgiftsret afsiger en fra Mæglingsforslaget væsentligt afvigende Kendelse. Dette vil give Forligsmandens Autoritet et alvorligt Knæk.

KAN EN DOMSTOL SIGE, HVOR HØJ LØNNEN BØR VÆRE?

Hovedfejlen ved Tankegangen om Anvendelsen af tvungen Voldgift ved Lønfastsættelsen er dog den, at dette Anliggende ifølge sin Natur ikke henhører under Domstolenes Omraade — og en Voldgiftsret er jo en typisk Domstol, omend den er oprettet og sammensat paa særlig Maade.

Domstolsafgørelser træffes paa Basis af *gældende Ret*. Derfor lader Domstole sig udmærket anvende til Afgørelse af faglige *Retskonflikter* som ved Den faste Voldgiftsret.

Men med *Interessekonflikter* er det en ganske anden Sag. Disse Konflikter opstaar jo netop derved, at det hidtil gældende Retsgrundlag, Overenskomsten, er ophørt at eksistere, saaledes at man faktisk befinder sig i et retsligt Tomrum. Det drejer sig om at *skabe et nyt Retsgrundlag*. Men hvor har man paa andre af Samfundslivets Omraader set, at man satte en Domstol til at bestemme, hvad der skulde være Ret?

Hvis der mellem en Husejer og en Lejer bestaar en Kontrakt med Hensyn til Lejemaalet, kan Domstolen til enhver Tid udtale sig om, hvad der er Ret i Stridsspørgsmaal mellem de to Parter. Men er Kontrakten ophørt, vil det være overladt til

Arbejdernes Mødeværelse i Forligsinstitutionen Kongens Nytorv 5, det saakaldte Harsdorfske Palæ.

Parterne selv — eller eventuelt Lovgivningsmagten — at tilvejebringe et Retsgrundlag. Hvad vilde den tvungne Voldgifts radikale Fanebærere mene om, at Domstolene skulde udtale sig om, hvor høj Lejen bør være?

Man vil maaske henvise til, at der i den Lov, hvorved Rigsdagen overgiver en Konflikt til Afgørelse ved tvungen Voldgift, skal indflettes en Bestemmelse om, at Afgørelsen skal træffes under Hensyn til »Ret og Billighed« eller »Prisniveauets Stigning« eller »Virksomhedernes Bæreevne o. l.«

Men dette skal afgjort ikke lette Sagen for Domstolens Medlemmer. I Realiteten er de nemlig uden virkelige Holdepunkter, idet de f. Eks. slet ikke har Adgang — ialtfald efter gældende Lovgivning — til at undersøge Virksomhedernes Forhold. Og Arbejdet hermed vilde tillige være af et saadant Omfang, at Apparatet maatte faa et ganske andet Format, end det synes forudsat i de forskellige radikale Forslag herom.

Det skal i Parentes bemærkes, at Fagbevægelsen naturligvis med stor Glæde saa, at Regnskaberne fra Virksomhederne blev fremlagt og gik med ind, f. Eks. i Forligsmandens Bedømmelse af Situationen.

Sagen kompliceres yderligere derved, at Domstolene ikke bare skal tage Stilling til det forholdsvis enkle Spørgsmaal, om Lønnen generelt skal sættes op eller ned. Man skal for det første fastlægge *Lønrelationerne* — f. Eks. ufaglærtes Løn i Forhold til faglærtes — under Hensyntagen til bl. a. Ønsket om at opnaa fuld Beskæftigelse. I modsat Fald risikerer man jo at frembringe en Tilstand med Arbejdsmangel i nogle Fag, Arbejdsløshed i andre.

Og værre endnu: Der skal tages Stilling til Tusinder af lokale Aftaler, f. Eks. vedrørende Akkordsatser — alt det, som i Underorganisationerne beskæftiger et stort Antal sagkyndige i lang Tid — og det skal i Voldgiftsretten i sidste Instans gøres af Voldgiftsrettens Formand + 1 Jurist + 1 Nationaløkonom.

Landbrugsvoldgiften af 1940 var et eklatant Bevis paa en tvungen Voldgifts Uformuenhed. I en af Kriselovene af 30. Maj 1940 blev det bestemt, at Landbrugsarbejderne, der havde faaet tildelt Dyrtidstillæg jvf. et Mæglingsforslag, men hvor Mæglingsforslaget ikke blev ført ud i Livet paa Grund af Besættelsen den 9. April 1940, skulde have deres Sag behandlet ved en tvungen Voldgift. Kendelsen gav intet Dyrtidstillæg til Landbrugsarbejderne.

Denne Kendelse virkede som en stærk Dokumentation af, at tvungen Voldgift er uegnet til Lønfastsættelser.

Erfaringerne fra Arbejds- og Forligsnævnets Tid synes ogsaa at tyde paa, at Nævnets Afgørelser havde Tendens til at være for generelle — ganske naturligt, det var uoverkommeligt at trænge til Bunds i alle Enkeltoverenskomsterne og finde frem til specielle Løsninger her.

Udsigterne til et heldigt Resultat synes smaa, og vi har endda set bort fra den Vanskelighed, der bestaar i at finde Medlemmer til Voldgiftsretten, hvis Upartiskhed vil blive anerkendt — ogsaa af den tabende Part.

Og sluttelig endnu en fundamental Mangel ved Voldgiftsordningen: Dens Uafhængighed af og manglende Indflydelse paa de øvrige for den økonomiske Udvikling bestemmende Faktorer.

Vanskelighederne er iøjnefaldende.

Har man et nogenlunde frit bevægeligt økonomisk Samfund, er Voldgiftsordningen ubrugelig, for hvorledes kan Rettens Medlemmer, naar de efter deres bedste Overbevisning har udtalt sig for Rimeligheden af en 10 pCt. Lønforhøjelse under Hensyn til Prisstigning, vide, om ikke Prisniveauet kort Tid efter stiger eller falder paa en Maade, der gør deres Afgørelse illusorisk eller urimelig?

Og har man et stærkt reguleret økonomisk System, vil Voldgiftsretten være lige saa uanvendelig. For det første er den ovennævnte Vanskelighed stadig til Stede. Men hertil kommer, at det for de Myndigheder, der overvaager Prisernes Højde, Kronekursen, Rentepolitikken o. s. v., naturligvis maa være stærkt generende, at Lønfastsættelsen sker ganske uden Hensyn til deres — af Regering og Rigsdag — foreskrevne Ønsker og Maal.

Der kunde hertil endnu føjes en lang Række Argumenter, som man ud fra et demokratisk, politisk Synspunkt kunde anføre mod Voldgiftsordningen vedrørende det betænkelige i at begrænse Demokratiets Ytringsformer, svække Organisationerne, som jo er blevet til efter Folkets eget Ønske, o. s. v.

Men det anførte turde være tilstrækkeligt til at vise, at selv om man skulde naa til den Erkendelse, at den frie Aktionsret ikke lader sig opretholde, saa er den tvungne Voldgift uegnet til at paatage sig Opgaven. Fagbevægelsen ønsker gerne at medvirke til enhver hensigtsmæssig Løsning af Spørgsmaalet, hvorved Arbejderklassens Interesser kan anses for at være tilbørligt sikrede, men man vil aldrig gaa med til at afgive Retten til Lønfastsættelse til et Domstolsorgan. Skal Staten fastsætte Lønninger, maa det blive *Rigsdagen*, der i saa Fald tager sig af Sagen. Den er jo i Forvejen det Sted, hvor Magtspørgsmaal finder deres Løsning paa Grundlag af Vælgerbefolkningens Udtalelse.

LOV OM ARBEJDSFORHOLD

Efter Besættelsen den 9. April 1940 stod det alle klart, at Arbejdskampe af større Omfang ikke kunde etableres, bl. a. ogsaa af Hensyn til hele Landets økonomiske Stilling. Fra de to Hovedorganisationers Side saa man realistisk paa dette Forhold, og man enedes om et Forslag til Lov om Arbejdsforhold, der gav Muligheder for en Løsning af de Interessekonflikter, der maatte opstaa imellem Parterne, og som ikke kunde faa Udløsning i Arbejdskampe.

Loven delte de kollektive Løn- og Arbejdsforhold i 2 Afsnit, nemlig Omraader, hvor der hidtil havde været kollektiv Overenskomst, og Omraader, hvor der ikke havde været kollektiv Overenskomst. For det første Omraades Vedkommende var der etableret et *Fællesudvalg* bestaaende af 3 Medlemmer fra hver af de to Hovedorganisationer med Mulighed for, at de 2 af de 3 kunde udskiftes med Repræsentanter for Ikke-Medlemmer af en af de to Hovedorganisationer.

Opsagte og udløbne Overenskomstforhold, der ikke havde kunnet løses ad almindelig overenskomstmæssig Vej, kunde indbringes for Fællesudvalget. For saa vidt der opnaaedes Flertal for en Kendelse, var denne Kendelse forbindende, hvor det drejede sig om Forhold inden for de 2 Hovedorganisationer. Var den ene Part uden for Hovedorganisationen, kunde Kendelsen appelleres til Arbejds- og Forligsnævnet inden 14 Dage. Opnaaedes ikke Flertal for en Kendelse, kunde hver af Parterne begære Sagen forebragt Arbejds- og Forligsnævnet.

Arbejds- og Forligsnævnet bestod ligeledes af 3 Repræsentanter fra hver af de 2 Hovedorganisationer og med samme Udskiftningsmulighed som ved Fællesudvalget samt af et Formandsskab bestaaende af 3 af Kongen udnævnte Medlemmer, der alle skulde have Indsigt i økonomiske og sociale Forhold, og af hvilke ingen maatte repræsentere Arbejdsgiver- eller Arbejderinteresser. Der var givet Tilsagn om, at mindst et af Formandsskabets Medlemmer skulde opfylde Betingelserne for Beskikkelse i en kollegial Ret.

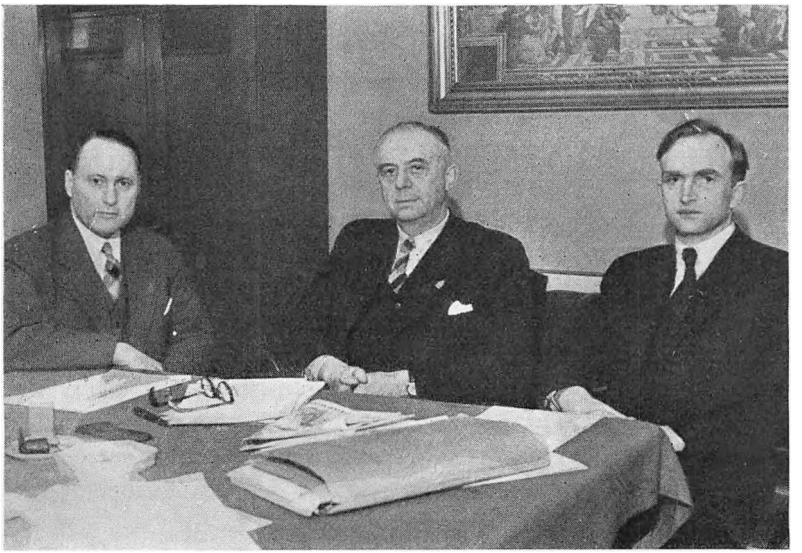

Formandsskabet
i Henhold til Loven om Arbejdsforhold. Fra venstre: Afdøde Byretspræsident Myrdal, Direktør Erik Dreyer, Professor Thorkil Kristensen.

Arbejds- og Forligsnævnet skulde afsige Kendelse i saadanne Sager, der blev indbragt for det efter at have været behandlet i Fællesudvalget.

I Modsætning til Behandlingen for Den faste Voldgiftsret kunde uorganiserede Arbejdere indbringe Spørgsmaal for Arbejds- og Forligsnævnet. Dette er fastslaaet i Sag Nr. 3268 for Den faste Voldgiftsret, skønt Behandlingsformen for Arbejds- og Forligsnævnet iøvrigt var fastsat at være den, som var gældende for Den faste Voldgiftsret.

Hvad angik den anden Gruppe, de organiserede Arbejdere, kunde en Organisation, for saa vidt den repræsenterede de paagældende beskæftigede Arbejdere, paa behørig Maade, indbringe Spørgsmaalet om Oprettelse af Overenskomst for Arbejds- og Forligsnævnet, hvis Arbejdsgiveren var indforstaaet hermed. Protesterede Arbejdsgiveren, skulde Sagen forelægges for et Tremandsudvalg, nedsat af Den faste Voldgiftsret. For-

manden for dette Udvalg skulde have Indsigt i økonomiske og sociale Forhold og maatte ikke repræsentere Arbejdsgiver- eller Arbejderinteresser. Hvis Tremandsudvalget i Henhold til Lovens § 2 skønnede, at Sagen egnede sig til Indbringelse for Arbejds- og Forligsnævnet, blev Sagen indbragt her, og Arbejds- og Forligsnævnet tog derefter Stilling til, hvorvidt der skulde oprettes Overenskomst eller ikke.

Efter Lovens Ændring den 31. Oktober 1941 skulde enhver Overenskomst gælde ogsaa efter sin Udløbstid, men den Part, der var interesseret i Overenskomstforholdets Bestaaen eller Overenskomstforholdets Ændring, var forpligtet til snarest efter Forhandlingernes Afslutning uden Enighed at indbringe Sagen for Fællesudvalget. I Henhold til Loven — særlig klart udtrykt efter Ændringerne — havde man Aktionsret paa de Omraader, hvor der var sket Afvisning fra Tremandsudvalget eller Arbejds- og Forligsnævnet.

Ved Forhandlingerne mellem Hovedorganisationernes Forretningsudvalg i August Maaned 1940 var der Enighed om, at de to Hovedorganisationers Repræsentanter saa vidt muligt selv skulde løse de opstaaede Uoverensstemmelser og saa vidt muligt undgaa Kendelser afsagt af tredie Mand. Dette er for saa vidt sket Fyldest, idet en meget stor Del af de Overenskomster, der opstod om Fornyelser af Overenskomster, afgjordes ved Forhandling under Hovedorganisationernes Medvirken, og til Eksempel kan oplyses, at denne Linie i alt væsentligt blev fulgt af Fællesudvalget, idet 80 pCt. af de indbragte Sager blev afgjort enten enstemmigt eller ved Flertalsbeslutning.

I Arbejds- og Forligsnævnet gjorde samme Tendens sig gældende, dog ikke i slet saa udpræget Grad. I 60 pCt. af Sagerne blev truffet Flertalsafgørelse i Nævnet, medens Formandsskabet maatte afsige Kendelse i 40 pCt. af Sagerne.

Forligsinstitutionen var i den Tid, Lov om Arbejdsforhold var gældende, »sat paa Klodser«, og det samme gjaldt de Afstemningsregler, der er gældende for Organisationer under De samvirkende Fagforbund; for naar en Sag var indbragt i Henhold til Lov om Arbejdsforhold, blev der ikke Lejlighed til at foretage Afstemning blandt Medlemmerne. Man kommer der-

for ikke udenom, at Lov om Arbejdsforhold i sine Konsekvenser, d. v. s. naar en Sag gik helt til Tops til Kendelse i Arbejds- og Forligsnævnets Formandsskab, var slet og ret: Tvungen Voldgift; men de to Hovedorganisationers Repræsentanter har i den forløbne Tid gennem deres Arbejde i Fællesudvalg og Nævn vist, at de fleste, ja, langt de fleste Afgørelser er truffet af Hovedorganisationernes egne Folk.

Indtil Lov om Arbejdsforhold udløb 1. November 1945, har der været forhandlet ialt 483 Sager ved Tremandsudvalget, 1559 Sager ved Fællesudvalget og 521 Sager ved Arbejds- og Forligsnævnet.

Lov om Arbejdsforhold og dets Instanser var en Nødhjælp i en vanskelig Tid og er for saa vidt Tegn paa Fagbevægelsens Smidighed til, naar Forholdene kræver det, uden Skæven til iøvrigt hellige Principper, at vælge det mindste af flere Onder.

Et andet af Krigstidens Fænomener er

OVERENSKOMSTNÆVNET

men der er den Særegenhed ved Overenskomstnævnet, at dette Nævn har bibeholdt sin Virksomhed og stadig benyttes til Afgørelse af Tvivlsspørgsmaal, f. Eks. er det senest fastsat, at det kan bedømme Spørgsmaal i Forbindelse med Forligsinstitutionens Mæglingsforslag i den saakaldte Arbejdsmandskonflikt i 1946.

I Hovedoverenskomsten af 31. Oktober 1939 om Dyrtidstillæg blev der fastsat Etablering af et Overenskomstnævn, hvis oprindelige Opgave var at sondre imellem, om Overenskomstkrav, der maatte blive rejst til Overenskomsternes Bestemmelser, kunde nyde Fremme, idet de skulde opfylde bestemte Betingelser og være af ny Karakter og maatte ikke være af egentlig lønmæssig Art. En Del Organisationer benyttede sig af Adkomsten til at faa forelagt saadanne Spørgsmaal for Nævnet, og adskillige Overenskomstforhold fik deres Afgørelse her. Nævnet fik ogsaa som Opgave at fastsætte Dyrtidstillæg for andre Kategorier, f. Eks. Søens Arbejdere, og dertil

at fortolke Hovedoverenskomsten, om hvis Fortolkning der meget hurtig opstod Tvist.

Nævnet har afsagt Kendelser om Ungarbejdere og Kvinder, om Dyrtidstillæg til Overarbejdstimer og Dyrtidstillæg i Forhold til Arbejdstiden, Dyrtidstillæg til provisionslønnede og mange, mange andre Forhold.

Ved Loven om Lønstop, der fremkom 30. Maj 1940, blev Overenskomstnævnet ophøjet til ogsaa at afgøre Tvivlsspørgsmaal vedrørende denne Lov. Ligeledes ved Loven af 23. September 1940 fik Overenskomstnævnet tilkendt Myndighed til at afgøre Tvivlsspørgsmaal, og ved Arbejds- og Forligsnævnets første Dyrtidskendelse, senere prolongeret i følgende Dyrtidskendelser, er Overenskomstnævnet udpeget til at afgøre Tvivlsspørgsmaal disse Kendelser vedrørende. Overenskomstnævnet bestaar af 3 Repræsentanter fra hver af de to Hovedorganisationer samt en Formand, der ikke maa varetage hverken Arbejdsgiver- eller Arbejderinteresser. Overenskomstnævnets Formand har i den forløbne Tid været Arbejds- og Forligsnævnets Formand, Direktør E. Dreyer. For Nævnet fremmøder Parterne og forelægger deres Sager i en kort Procedure, forinden Nævnet tager Stilling og afsiger sin Kendelse.

Ved Procedurerne for Overenskomstnævnet fungerer De samvirkende Fagforbunds Tillidsmænd med samme Erfarenhed og Dygtighed som ved de rigtige retslige Instanser.

STRIDIGHEDER MELLEM FAGFORBUND OG KOOPERATIVE VIRKSOMHEDER

Den 27. August 1941 blev der afsluttet en Overenskomst mellem Det kooperative Fællesforbund og De samvirkende Fagforbund vedrørende Regler for Behandling af Uoverensstemmelser mellem Medlemmer af de to Organisationer. Det hedder heri:

1) De to Organisationers Forretningsudvalg udpeger af deres Midte hver to Repræsentanter. Dette »Arbejderbevægelsens Mæglingsudvalg« træder i Stedet for Fællesudvalget, og den indbragte

Uoverensstemmelse afgøres med bindende Virkning, for saa vidt der opnaas Flertal for en Afgørelse.

2) For saa vidt der i A. B.s Mæglingsudvalg ikke opnaas et saadant Flertal, udpeger Forretningsudvalget for Arbejderbevægelsens Erhvervsraad en Opmand, eventuelt en Jurist. — Derefter udskydes to af Mæglingsudvalgets Medlemmer — en fra hver Side — og de resterende to Medlemmer i Forbindelse med den valgte Opmand træder sammen under Betegnelsen »A. B.s Voldgiftsnævn«.

   Den foreliggende Uoverensstemmelse afgøres af »A. B.s Voldgiftsnævn« ved almindelig Flertalsbeslutning endeligt og med bindende Virkning, eventuelt ved Afsigelse af en Opmandskendelse.

3. Fremgangsmaaden ved Sagers Behandling, herunder Tidsfrister og lignende, er nøjagtigt den samme som fastsat i Lov om Arbejdsforhold, derunder den Forretningsorden, der er gældende for henholdsvis Fællesudvalg og Arbejds- og Forligsnævn.

Alle Retstvister paa dette Omraade, hvad enten det drejer sig om Fortolkninger eller Brud paa trufne Aftaler, er man saaledes enige om at lade afgøre ved faglig Mægling og Voldgift.

Der sondres ikke imellem Fortolkningsstrid og Brud, saaledes at hvis man ikke opnaar Enighed ved Mægling, skal Uoverensstemmelsen, hvis en af Parterne forlanger det, forelægges en Voldgiftsret. Opmanden vælges — for saa vidt man ikke kan opnaa Enighed om Valget af en saadan — af Arbejderbevægelsens Erhvervsraad.

Voldgiftsretten bestaar af 4 Medlemmer, men udover Voldgiftsretten kan hver af Parterne delegere en Person, som deltager i Voldgiftens Behandling af Sagen, men som fratræder Voldgiften, forinden den paabegynder Votering.

Denne Aftale har fungeret særdeles tilfredsstillende og har fortsat sin Virksomhed, ogsaa efter at Fællesudvalg og Arbejds- og Forligsnævn er ophørt. Man har stiltiende fundet det naturligt at lede Mulighederne for Konflikt paa kooperative Virksomheder hen til en Afgørelse mellem Parterne.

Albert Olsen:

HAANDGRIBELIGE OG UHAANDGRIBELIGE RESULTATER

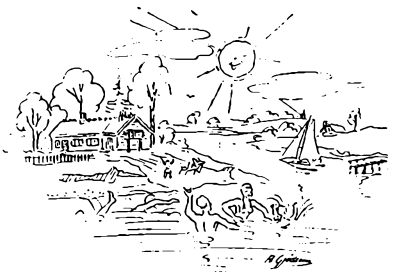

De samvirkende Fagforbunds Organisation hviler paa et nært Samarbejde mellem Fag og Parti, et Moment der i høj Grad bidrog til at styrke Modstanden og Uviljen imod dem. Socialdemokratiet ansaas af alle gode Borgere for at være et statsfjendtligt Parti, og for saa vidt ikke med Urette. Over for en Stat, der hvilede paa privilegeret Valgret og hvis Skattepolitik begunstigede de Velstillede paa Bekostning af Arbejderne, maatte Indstillingen naturligvis blive afgjort fjendtlig. Det var Arbejderpartiets Maal at ændre den borgerlige Stats Struktur og hæve Arbejderne op til en ligeberettiget Stilling i det danske Samfund, hvilket omkring Aarhundredskiftet ansaas for at være en ganske upassende revolutionær Handling.

Da Socialdemokratiet — med Politiets Tilladelse — i 1902 havde prydet Frihedsstøtten med et stort hvidt Lærred med Indskriften »Leve Socialdemokratiet«, skrev »Vort Land«: »Frihedsstøtten er rejst til Minde om Bondestandens Frigørelse, den fortæller os om en lykkelig Tid i Landets Historie,

da kloge og højhjertede Mænd stod ved Roret og ledte en velmenende Regent ... Naar først Landarbejderne faar lært at strejke i Høsttiden, og den besiddelsesløse Daglejer dominerer i Sogneraadene, saa kan Gaardmændene og Husmændene huske paa den Indskrift, som Mindestøtten for deres Frigørelse blev udsmykket med«. Foruden en god Portion Demagogi laa i disse Betragtninger en reel Frygt for, hvad Fremtiden vilde bringe. Det var ikke blot reaktionære Højremænd, som gav Udtryk for denne Ængstelse, den trængte langt ind i liberale Venstrekredse. En Maanedstid efter den store Lockouts Afslutning i 1899 udtalte Venstres Folketingsmand Peschke-Køedt: »Man maa erkende, at Arbejdernes faglige Organisation har udrettet overordentlig meget godt for Arbejderklassen, men Socialdemokraternes Program er revolutionært og gør megen Skade, særlig over for ubefæstede Hjerner. — Man kan pege paa dette System, saa meget man vil, og fortolke det i alle Retninger, det bliver dog kun et ensidigt Klassetyranni«. Det Moment, at Arbejderne »rottede sig sammen« fagligt og politisk for at tilkæmpe sig en Plads ved Naturens rige Bord, hvorfra ganske vist Malthus og de klassiske Liberalister havde forvist dem for Tid og Evighed, blev udlagt som et Forsøg paa gennem Tvang at lænkebinde Friheden. Medens man nu priste Bondefrigørelsen, stempledes Kampen for Arbejdernes Frigørelse som en statsfjendtlig Handling. Medens Bonden saa at sige havde faaet sin Frihed forærende, hjulpet frem af en kapitalistisk Konjunktur, der vilde have gjort Bondejorden til en fri Handelsvare, og af »kloge og højhjertede« Mænd, der havde gjort et stort og fortjenstfuldt Arbejde gennem Granskning af Hovedreglementer, Arbejdsbetingelser og Levestandard, maatte Arbejderne klare deres Frigørelse selv. Der var ingen »velmenende« Regent, som hjalp dem, Christian den Niende nærede en inderlig Afsky for Socialismen, og der var ingen Stat, der stillede sine Embedsmænd og sit statistisk-videnskabelige Apparat til Arbejderklassens Disposition i deres Kamp fremefter. Ud over en lille Kreds af frisindede Intellektuelle og radikalt indstillede Smaabønder, var der ingen, der bød sig til. Derfor maatte Arbejderne gøre Jobbet selv. Arbejdernes

Kamp førtes i de Aar paa Tinge af fremtrædende Arbejderpolitikere med stor agitatorisk og saglig Dygtighed, og under stærk Modstand og Mistænkeliggørelse scoredes det ene Maal efter det andet. Men ligeløbende hermed gik den faglige Kamp, hvor man sloges om Overenskomster, Tariffer og Reglementer. Det var en haard og sejg Dyst, hvor faglig Viden og økonomisk Indsigt leverede Hovedvaabnene mod en Modstander, der havde de bedste Kort paa Haanden, fordi Arbejdernes Repræsentanter ikke kunde studere Virksomhedernes økonomiske Afkastning paa første Haand, men maatte gaa Krog- og Omveje for at skaffe sig et Overblik. Dette Arbejde tog sig knapt saa straalende ud, det har i Følge Sagens Natur ikke i samme Grad kunnet fremtræde og begejstre som en klingende politisk Fanfare. Det stod imidlertid i Betydning ikke tilbage for det politiske, og er i mangt og meget det Fundament, hvorpaa den samlede Arbejderbevægelse hviler. For at forstaa dansk Fagbevægelse og Samspillet mellem denne og Partiet, vil det derfor være sundt at se, med hvilke Problemer og efter hvilke Linier De samvirkende Fagforbund har arbejdet i de sidste halvthundrede Aar, og hvor langt man ved at løfte i Fællesskab er naaet frem mod de Maal, som man i 1899 søgte realiseret gennem Oprettelsen af De samvirkende Fagforbund.

LØNFORMER OG LØNMETODER

»Jeg mener, at der ad den Vej—Nedsættelse af Fællesudvalg til Drøftelse af Lønspørgsmaal — vil være saare lidet, maaske aldeles intet at vinde, dels for de overordentlig mange og forskellige Forhold, der maatte blive uoverkommelige at iagttage, dels fordi Sagens Afgørelse, naar alt tages i Betragtning, dog i de allerfleste Tilfælde vil komme til at bero paa den private Overenskomst mellem Arbejder og Arbejdsgiver o.s.v.«, sagde en Arbejdsgiverrepræsentant i 1872. Det var den Tids almindelige Opfattelse, at den »frivillige« Overenskomst ikke kom Trediemand ved. Med Knæsættelse af Frivillighedsprincippet stod man paa »Frihedens« Grund, og Fagforeningernes

Mellemkomst betragtedes som et Indgreb i den personlige Frihed. De gamle Lavsmestre strittede mod kollektive Aftaler, saa godt de kunde. Lønfastsættelse og Arbejdsforhold skulde andre ikke blande sig i, det var en Privatsag. Da Fagforeningerne efter Sammenbruddet i Slutningen af 1870'erne atter begyndte at røre paa sig, maatte de naturligvis først og fremmest i Felten mod den individuelle Arbejdskontrakt og forlange kollektive Overenskomster. De vandt frem, men det gik langsomt; i disse Aar blev mangen en Fagforeningsmand — og senere Fagforbundsrepræsentant — smidt paa Porten, naar han vilde forhandle paa samtlige Arbejderes Vegne. Paa sin Vis kom Industrien med dens mere komplicerede Arbejdsformer til at lette Fagforeningerne Vejen frem. Adskillige Fabrikanter var til at tale med, medens til Gengæld andre ønskede al kollektiv Aftale hen, hvor Peberet gror. Iøvrigt undgik man ved Industriens Gennembrud Udbytning af Arbejderne gennem Butikker ejet af Fabrikkerne, idet Trucksystemet aldrig slog Rod i Danmark.

I lønteknisk Henseende skete der dog nogen Fremgang, allerede i 1870'erne, da Pengeløn trængte frem paa Naturalielønnens Bekostning. Kost- og Logi-Systemet indskrænkedes, selv om det var ret udbredt til 1890'erne. Fra gammel Tid havde det adskillige Steder været Skik, at Arbejderne som en Naade fra Arbejdsgivernes Side fik en Del af deres Løn i Madvarer, Kul, Øl og Brændevin. Denne Lønform forsvandt nu, og det samme var Tilfældet med en Række Ekstrabetalinger, i Penge eller Naturalier, beroende paa Arbejdsgiverens personlige Skøn. Drikkepengesystemet mistede Terræn, navnlig i de Fag, der kom i direkte Berøring med Publikum; dette gælder bl. a. Slagtersvende, som paa et Trug bragte Kødet ud til Kunderne, Møllere, Bryggeriarbejdere og andre. Efter svære Kampe lykkedes det ogsaa Fagforeningerne at faa flere Priskuranter anerkendte ved Overenskomst, en anden Sag var at faa dem respekteret, hvilket ofte holdt haardt nok. Akkordsystemet var meget udbredt og ualmindeligt forhadt af Arbejderne, saalænge de var den absolut svage Part i Forholdet til Arbejdsgiverne. I disse Aar førtes Lønkampe der-

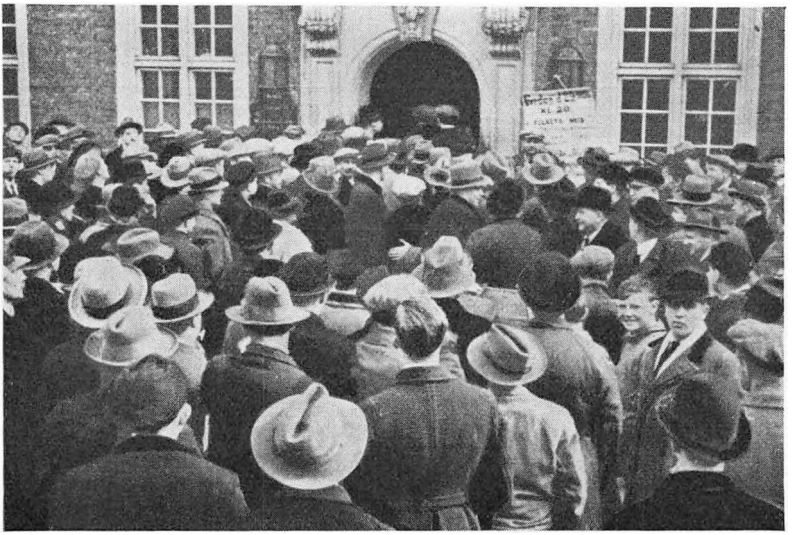

Arbejdsløse Smede til Kontrol.

for mod Akkorderne til Fordel for Tidløn, og først i Slutningen af 1890'erne faldt Gemytterne til Ro, da Respekten for de kollektive Aftaler var blevet saa stor, at man havde en vis Garanti for, at Mestrene ikke brugte Akkorderne til Løntryk. Derimod lykkedes det ikke eller kun i ringe Grad at komme Udsvedningssystemet og Hjemmearbejdet effektivt til Livs, selv ikke efter at Kvindefagforeninger fra Begyndelsen af det 20. Aarhundrede tog Organisationsarbejdet op. Kvinderne var vanskelige at organisere, og mange Skræddersvende holdt stadig paa Hjemmearbejdet, fordi de mente at kunne fortjene mere med Familiens Hjælp, eller supplere den sparsomme Fortjeneste ved tillige at virke som Udsvedere.

Ved Aarhundredskiftet var Timelønsbetalingen trængt godt igennem, men ved Siden heraf eksisterede foruden Akkord Dag- og Ugelønssystemet, det forsvandt først for Alvor nogle Aar efter. Men Lønformerne og Lønmetoderne kom der dog nu mere fast Form over, og de enkelte Fagorganisationer gjorde et stort Arbejde for paa effektiv Maade at »kortlægge« Lønomraadet og gøre det af med Smuthuller, som Arbejdsgiverne kunde benytte sig af. Sammenlignet med Nutidens Lønaftaler

Gennemsnitlig Arbejdsfortjeneste for samtlige Arbejdere 1914 — 1946

AAR	Gennemsnitlig Timefortjeneste	Gennemsnitlig Ugefortjeneste		Gennemsnitlig Aarsfortjeneste m.fuld Arbejdsydelse hele Aaret (303½ Arbejdsdag)	Gennem-		Gennemsnitligt Tab			Gennemsnitl. Aarsfortj.u. Hensyn til Tab ved Arbejdsløsh. Arbejdsstandsning og Sygdom	Pristallet (Indez f. Leveomkostningerne)	Index for Reallønnen		
					ved Arbejdsløshed	ved Arbejdsstandsning	ved Sygdom	IALT				Gen.snitlig Timefortjeneste 1914 = 100	Aarsfortjeneste med fuld Arbejdsyd. 1914 = 100	Aarsfortjeneste + Tab v. Arbejdsløshed m.v. 1914 = 100
	Øre	Kroner	Øre	Kroner	Arb.dage	Arb.dage	Arb.dage	Arb.dage	Kroner	Kroner	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks
1914.....	48,3	27	34	1378	25,8	0,4	6,1	32,3	146	1232	100	100	100	100
1915.....	49,2	27	79	1406	22,0	0,2	6,1	28,3	131	1275	116	88	88	90
1916.....	57	32	14	1526	14,0	1,5	5,9	21,4	115	1511	135	87	87	91
1917.....	64	36	10	1827	25,3	1,1	5,9	32,3	194	1633	155	86	86	86
1918.....	82	46	25	2339	54,3	0,8	6,3	61,4	473	1866	179	95	95	85
1919.....	143	72	93	3689	32,8	3,5	5,3	41,6	506	3183	215	138	125	120
1920.....	188	90	24	4565	19,3	4,1	5,0	28,4	427	4138	261	149	127	129
1921.....	181	86	88	4395	64,3	4,7	4,3	73,3	1061	3334	232	162	138	117
1922.....	141	67	68	3423	62,6	9,6	5,7	77,9	879	2544	200	146	124	104
1923.....	136	65	28	3302	43,2	0,1	5,5	48,8	531	2771	206	137	117	109
1924.....	144	69	12	3496	33,3	0,7	5,4	39,4	454	3042	216	138	118	114
1925.....	150	72	00	3642	43,9	16,9	5,5	66,3	796	2846	211	147	125	110
1926.....	135	64	80	3278	64,5	0,1	5,5	70,1	757	2521	184	152	129	111
1927.....	129	61	92	3132	69,7	0,5	5,8	76,0	784	2348	177	151	128	108
1928.....	128	61	44	3108	57,0	0,04	5,7	62,7	642	2466	175	151	129	114
1929.....	128	61	44	3108	47,0	0,2	5,9	53,1	544	2564	173	153	130	120
1930.....	131	62	88	3181	41,1	0,5	5,6	47,2	495	2686	165	164	140	133
1931.....	131	62	88	3181	54,6	0,9	5,6	61,1	640	2541	155	175	149	134
1932.....	131	62	88	3181	97,0	0,2	5,8	103,0	1079	2102	155	175	149	110
1933.....	131	62	88	3181	88,9	0,2	5,1	94,0	985	2196	159	170	144	111
1934.....	132	63	36	3205	67,6	0,2	5,1	72,9	770	2435	166	164	140	119
1935.....	133	63	84	3229	60,1	0,1	5,1	65,3	695	2534	171	161	137	120
1936.....	132	63	36	3205	60,9	7,0	5,0	72,9	770	2435	174	157	134	113
1937.....	135	64	80	3278	68,6	—	5,0	73,6	795	2483	180	156	132	112
1938.....	142	68	16	3448	69,6	—	5,0	74,6	847	2601	183	161	137	115
1939.....	147	70	56	3569	59,3	—	5,0	64,3	756	2813	187	163	139	122
1940.....	163	78	24	3958	76,1	—	5,0	81,1	1058	2900	234	147	123	101
1941.....	176	84	48	4273	61,7	—	5,0	66,7	939	3334	271	138	114	100
1942.....	184	88	32	4466	49,3	0,02	5,0	54,3	799	3669	281	136	115	106
1943.....	198	95	04	4807	30,3	0,06	5,0	35,4	561	4246	286	143	122	120
1944.....	210	100	80	5099	25,8	0,16	5,0	31,0	529	4578	287	150	129	131
1945.....	225	108	00	5463	42,2	0,14	5,0	42,11	848	4615	291	160	136	129
1946.....	245	119	52	6046	26,9	2,8	5,0	29,7	691	5355	290	178	151	150

maa vel Datidens kaldes primitive. Men den Linie, man skulde følge i de næste halvthundrede Aar, var lagt. Lad os derfor undersøge, hvorledes de nuværende Lønformer for danske Arbejdere ser ud, og lad os begynde med den historiske ældste, *Naturalielønnen.* Denne Lønform, hvori Kost- og Logisystemet er dominerende, eksisterer stadig for en Del Haandværksfag, Restaurationspersonale, Tjenestefolk, Landarbejdere og Søfolk, saa godt som altid i Forbindelse med en vis Pengeløn. Ud over den overenskomstmæssige Løn ydes undertiden Beklædning, et vist Kvantum af Virksomhedens Produkter eller Adgang til at købe disse for en billig Pris. Fagbevægelsen søger imidlertid nu som tidligere væk fra denne Ordning, der stiller Arbejderen mindre frit, end hvis han fik Pengeløn. Uden om Ordningen kan man imidlertid ikke komme for visse Arbejderes Vedkommende, heriblandt Søfolk, der nødvendigvis maa have deres Ophold paa Skibet. I en Artikel i »Socialt Tidsskrift, Afd. A. 1941« nævner *Eiler Jensen,* at der hos visse engelske Rederier findes en Ordning, hvorefter Søfolkene selv skal sørge for Kosten og dens Tilberedning, men at noget tilsvarende af rent praktiske Grunde finder meget lidt Anvendelse paa danske Skibe.

Før Fagbevægelsen vandt større Indflydelse, var Kost og Logi ofte af daarlig Kvalitet, især paa Landet. Siden har Organisationerne løst dette Spørgsmaal overenskomstmæssigt, men man savner fremdeles en Lovbestemmelse, der sikrer Lønarbejderen, at Naturalielønnen virkelig er af god Kvalitet. Medhjælperloven af 1921 siger ganske vist, at »dersom Medhjælperen som en Del af Vederlaget har Krav paa Kost, er Husbonden pligtig at yde god, sund og tilstrækkelig Kost«, men Bestemmelsen er langt fra fyldestgørende, da der mangler et Kostreglement, som sikrer dette.

Drikkepenge findes stadig væk inden for Tjenerfaget, og som delvis Løn for Mælkekuske, Bude, Droskechauffører o. s. v. Det er en i alle Henseender uheldig Lønningsform, som man maa haabe, det snart lykkes at udrydde.

Akkordløn. Akkorden giver Arbejderen Betaling i Forhold til Arbejdspræstationen, og akkordlønnede Arbejdere inden

for samme Fag vil da ofte, paa Grund af deres forskellige Ydeevne, opnaa uensartet Fortjeneste, ligesom den enkelte Arbejder paa forskellige Tidspunkter kan have ulige Ydeevne og dermed svingende Fortjeneste.

Akkorderne deles i *Enkeltperson-* og *Fællesakkorder*. Ved de første er der fastsat en Pris for et bestemt Kvantum Arbejde pr. Stk., pr. Tons, pr. Liter eller l., medens Fællesakkorder omfatter flere Personer. Et »Sjak« Arbejdere kan dele Akkordfortjenesten lige imellem sig, eller der kan gives en forskellig Andel, f. Eks. i Forhold til den enkeltes normale Timeløn.

Eksempel: Akkorden 1100 Kr.

Arbejdsdeltagere	Timeløn	Akkordandel	
2 ældre Svende	3,00 Kr.	$\frac{3{,}00 \times 1100}{11}$	Kr. = 300 Kr.
	3,00 -	$\frac{3{,}00 \times 1100}{11}$	- = 300 -
1 yngre Svend	2,75 -	$\frac{2{,}75 \times 1100}{11}$	- = 275 -
1 Arbejdsmand	2,25 -	$\frac{2{,}25 \times 1100}{11}$	- = 225 -
Tilsammen	11,00 Kr.		1100 Kr.

Før en Akkord endelig fastsættes, aftales ofte en *Prøveakkord*, som saa benyttes et Stykke Tid og maaske undergaar visse Ændringer inden den endelige Fastsættelse. For Arbejder, som ligger uden for de normale Rammer, og derfor ikke falder ind under Aftalen, benyttes *Slumpakkorden*. Den saakaldte *Vurderingsakkord* er en Slags kompliceret Slumpakkord.

Ved Prøveakkorder, Slumpakkorder og Vurderingsakkorder er — i Modsætning til de faste Akkorder — Timelønnen som Regel garanteret. Af og til arbejdes der til akkordmæssig Betaling uden nogen egentlig Aftale, f. Eks. ved de saakaldte Procentakkorder. Endelig bør de ret uheldige Tids- og Præmieakkorder nævnes. Hvis f. Eks. en Dagsydelse sættes til 20 Stk., og Daglønnen er 20 Kr., kan Arbejderen eventuelt

præstere disse 20 Stykker paa mindre end de 8 Timer. Hvis han nu kunde gaa hjem oven paa Anstrengelsen, var det ikke saa galt, men han maa blive og arbejde Tiden ud. Han naar maaske saa 25 Stk., og Daglønnen bliver da 25 Kroner. Hans Merydelser kommer imidlertid i større Grad Arbejdsgiveren til Gode end ham selv, da denne faar de 5 Stkr. for kun 5 Kroner, medens den øvrige Produktion bærer de faste Omkostninger.

I Arbejderkredse har Akkordsystemet i Dag lige saa mange Tilhængere som Modstandere. I Fagbevægelsens Ungdom var man stærkere Akkordmodstandere. Paa den skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg 1886 vedtoges en Resolution, hvori det bl. a. hed: »Da Akkordarbejde kun tjener til at forøge Arbejdernes Produktivitet uden i tilsvarende Maal at forøge Arbejdernes Løn samt skaber slet Arbejde, udtaler Kongressen sig for Timebetaling som Basis for Lønarbejdet.«

Siden da er der sket saa store Forandringer i Arbejdsmetoderne og i Organisationernes Stilling, at Gøteborg-Udtalelsen ikke længere er helt rammende. Der diskuteres dog stadig pro et contra Akkord. Hovedargumenterne for er følgende: 1) Arbejderen faar gennem Akkorden større Selvstændighed, 2) han bliver fritaget for generende Opsyn, Paaskynden o. l., 3) Akkorden skaber Mulighed for større Fortjeneste og giver derfor stærkere Arbejdslyst, 4) den enkelte Arbejder belønnes i Forhold til hans Dygtighed og Flid, 5) De »partielt arbejdsføre« faar en større Chance for at deltage i Produktionen, da en ensartet Timeløn vil faa Arbejdsgiveren til at afskedige de mindre egnede, og 6) Akkorden skaber større Arbejdsfortjeneste, billigere Varer og dermed en større Afsætning, som opvejer den Arbejdsløshed, der ellers vilde blive Følgen af den større Effektivitet, og hæver den generelle Levestandard.

Akkordens Modstandere anfører herimod: 1) Akkordarbejde fører til »Morakkeri« og slider Arbejderen op, 2) Arbejderen opnaar i det lange Løb ikke større Fordele, da Arbejdsgiverne ved kommende Overenskomster trykker Akkorderne, 3) Arbejdets Kvalitet bliver paa Grund af Hastværk

Nedlæggelsen af Grundstenen til Arbejdernes Foreningsbygning. Formanden for D. s. F., Carl F. Madsen, taler.

daarligere, hvilket skader Forbrugerne (Arbejderne), 4) Ved at forøge den enkelte Arbejders Produktivitet skabes større Arbejdsløshed, og endelig 5) Akkorden, specielt Fællesakkorden, skaber et daarligt Kammeratskab.

Akkordens Modstandere fik en god Hjælp i den tekniske Udvikling og den deraf følgende Arbejdsdeling. Man opdagede, at det ikke lønnede sig at betale to Mand inden for et Arbejdshold for en ekstra Indsats, da de efterfølgende Led i Produktionen først kunde komme videre, naar den sidste Mand af Holdet havde udført sit Arbejde. Ventetiden repræsenterede her rent Spild, og man er derfor fra Virksomhederne mere interesseret i en ensartet Arbejdsmængde fra alle samarbejdende Personer end i en Stjerneindsats fra ganske enkelte, og herved mister Akkorden sin Betydning. Bedste Eksempel herpaa maa vel Transportbaandet siges at være. En Tabel vil da ogsaa vise, at Anvendelsen af Akkord er aftaget fra 1929.

Akkord i pCt. af samtlige Arbejdstimer.

Aar	fagl.	ufagl.	kv.	ialt
1929	50,1	31,4	58,2	44,2
1931	49,4	32,2	56,5	43,7
1937	46,0	29,7	51,8	40,5
1938	45,2	28,7	51,2	39,8
1939	47,1	31,1	51,2	41,3
1940	43,9	25,0	48,2	36,4
1941	41,0	25,1	45,0	34,9
1942	41,5	25,6	42,9	34,7
1943	42,8	27,1	41,3	35,1
1944	41,5	27,6	41,4	35,0

Nedenstaaende Tabel vil illustrere Merfortjenesten ved Akkord i pCt. af Timefortjenesten:

Aar	fagl.	ufagl.	kv.	ialt
1929	14,9	35,9	33,8	22,0
1931	20,5	35,9	32,9	25,4
1937	19,5	32,8	36,8	24,2
1938	18,5	31,8	37,5	22,9
1939	20,6	31,9	37,0	24,8
1940	20,2	28,9	31,9	22,7
1941	20,6	26,5	31,1	22,1
1942	20,6	26,6	31,8	24,1
1943	24,5	34,1	28,9	29,1
1944	23,6	33,5	25,8	27,9

Merfortjenesten er mindre for faglærte end for ufaglærte, og Eiler Jensen forklarer det saaledes: »Den forholdsvis ringe Akkordgivning til de ufaglærte Arbejdere bevirker, at det kun er de dygtigste af disse Arbejdere, der faar Akkord, hvilket atter bevirker, at Akkordfortjenesten bliver forholdsvis høj for ufaglærte Arbejdere. Paa den anden Side bevirker den forholdsvis store Akkordgivning til de faglærte Arbejdere, at Fortjenesten ved Timelønsarbejdet for disse kommer til at ligge forholdsvis højt (og Merfortjenesten ved Akkord, altsaa lavt) som Følge af, at en Del Kvalitetsarbejde, der skal udføres paa Timeløn, og som skal udføres af dygtige Arbejdere, der maa betales højt, kommer til at paavirke Timelønsfortjenesten forholdsvis stærkt.«

Hertil kan føjes, at hvis man ser paa Kvinderne, opdager man, at de gennem mange Aar har haft flere Akkordtimer end de faglærte mandlige Arbejdere og samtidig (dog ikke i alle de nævnte Aar) større Merfortjeneste end de ufaglærte mandlige Arbejdere. Det kan maaske skyldes, at det Timelønsarbejde, Kvinderne udfører, ikke er saa udpræget Kvalitetsarbejde.

Tidløn finder særlig Anvendelse, hvor Akkord er uegnet. Det gælder saaledes udpræget Kvalitetsarbejde, bestandigt skiftende Arbejde (Reparationer) eller Arbejde, der fordrer en særlig branchemæssig Indsigt. Tidlønnen kan beregnes pr. Time, Dag, Uge, Maaned, Kvartal o. s. v. Maaneds- og ugelønnede har ofte Fordele som Betaling under Sygdoms- og Ulykkestilfælde og almindeligvis en vis Opsigelsesfrist. De dag- og timelønnede maa derimod finde sig i kun at blive betalt for det Tidsrum, hvori de er engagerede. Inden for Tidlønnen maa man skelne mellem Normalløn og Minimalløn.

Normalløn findes, hvor alle Arbejderne inden for en bestemt Branche lønnes ens. Inden for et Overenskomstomraade kan der dog være forskellige Normalløntrin (f. Eks. begrundet ved Anciennitet). Mange mener, der er noget uretfærdigt i denne Lønningsform, men som Eiler Jensen har sagt: »For os alle er Smørret lige dyrt, og da Lønningerne sjældent er særlig høje, har alle Brug for den stipulerede Løn.« Desuden vil de dygtigste være dem, der sidst afskediges i Perioder med Arbejdsløshed.

Minimallønsystemet bruges mest inden for Omraader, hvor der gives Adgang til Akkord, og i Overenskomsterne indgaar en saakaldt Løfteparagraf, der giver Adkomst til at hæve Lønningerne i Overenskomstperioden.

Inden for Jern- og Metalindustriens Sammenslutning opererer man med endnu et Begreb: *Mindstebetaling*, hvilket vil sige Minimalløn plus et Kvalifikationstillæg. Alle Arbejdere er ikke lige begejstrede for Minimalsystemet. De, der er i Stand til at yde det kvalitetsmæssigt bedste Arbejde og derfor kan hæve Lønniveauet ved Løfteparagrafferne, sværger til det, medens Modstanderne findes blandt de Arbejdere, der kun

sjældent faar Akkord og derfor i længere Tid er henvist til at arbejde paa Minimalløn, samt hos en Del Sæsonarbejdere, som starter paa Minimallønnen, faar den hævet en Smule, inden Sæsonen er forbi, for derpaa næste Aar at begynde med Minimallønnen igen. Da der desuden hersker nogen Uklarhed, hvad angaar Strejkeretten vedrørende Løfteparagrafferne i Overenskomstperioden, har Systemet efterhaanden faaet en Del Modstandere. Syge- og Ulykkesbetalinger vilde ogsaa være lettere at faa fæstnet under Normallønsystemet.

Endvidere findes enkelte andre mere sjældne Lønformer, bl. a. *Termometersystemet*, hvor Lønnen stiger og falder ved Paavirkning udefra, og *Værdiløn*, hvor Arbejderne lønnes efter Produktets Pris. Mejeristernes Løn gaar saaledes ned og op med Smørprisen.

Forskellige Tillæg. Oprindelig var Arbejdsgiverne ikke meget tilbøjelige til og betale Overarbejdstillæg, men i 1870'erne var man dog kommet saa vidt, at Overarbejds- og Søndagstimer som Regel lønnedes med et Tillæg til den almindelige Løn paa mellem 25 og 50 pCt. Tillægget var som Regel lavest i Provinsen. I 1883 betalte noge af Jernindustriens Virksomheder i København 100 pCt. Tillæg for Overarbejde efter Kl. 21. Efter 1890 indeholdt praktisk talt alle Overenskomster Bestemmelser om Overarbejdsbetaling, ligesom der ydedes Tillæg for særligt smudsigt eller sundhedsfarligt Arbejde.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede og op til 1919—20 fastsattes Overarbejdstillægget til 50 pCt. for de første 3 Timer og 100 pCt. for Resten. Ved Indførelsen af 8-Timers Dagen enedes man for de fleste Fag om en Nedsættelse af Overarbejdstillægget, og de almindelige blev derpaa 25, $33^1/_3$, 50 og 100 pCt. for henholdsvis den 1., 2., 3. og senere Time. Man har ment, at Arbejderen for sit Overarbejde skulde betales i Forhold til Værdien af den Fritid, han giver Afkald paa, og i nogle Overenskomster er der ogsaa fastsat et mindre Procenttillæg end 100 for Arbejde paa Søndag Formiddage, medens Søndag Eftermiddag betales med 100, ligesom Søgne-, Helligdage i nogle Overenskomster betales med 100 pCt. Overarbejde skal varsles senest den foregaaende Dag eller

inden Kl. 12 Middag. Undlades dette, skal der betales en Varskotime. Tilsiges en Arbejder til at arbejde uden for den normale Arbejdstid, d. v. s. fra Kl. 8 Morgen til Kl. 5 Aften faar han et *Tillæg for forskudt Arbejdstid,* svarende til Overarbejdstillægget.

Skifteholdstillæg. Etablerer en Virksomhed en systematisk to- eller tre-Holds Drift, ydes som Regel Aften- eller Natholdene betalt Spisetid plus Skifteholdstillæg, som er paa Størrelse med Overarbejdstillægget. Der er imidlertid truffet en Del specielle Aftaler, som giver Adgang til Holddrift med Tillæg, der er mindre end Overarbejdstillæggene. *Akkordafsavnstillæg* gives til Arbejdere, som sjældent eller aldrig har Adgang til Akkordarbejde, *Ventepenge* til Arbejdere, som er tilsagt til Arbejde uden at dette paabegyndes, *Værkstedspenge* for Haandværkere, der selv skal lægge Værktøj til, og *Udligningsløn,* naar en Arbejder midlertidigt sættes til at udføre en højere lønnets Job. *Skurpenge, Tærepenge* og *Udearbejdspenge* gives ved Udearbejde som Kompensation for manglende Spiselokale, Omklædnings- og Vaskerum samt for Ulemper ved Arbejde, som ligger borte fra den egentlige Arbejdsplads. Ved særlig snavset Arbejde ydes *Smudstillæg, Vasketøjstillæg* o. s. v. Endelig skal nævnes: *Varmetillæg, Støjtillæg, Rengøringstillæg, Branchetillæg* og *Tillæg for Sprogvanskeligheder* (Losningsarbejde i Skibe af ikke-skandinavisk Nationalitet og Sætning af fremmede Sprog).

LØNMETODER

Familielønsystemet har til Hensigt at give Familieforsørgeren en Fortrinsstilling. Dette sker ved, at Arbejdsgiveren indbetaler en Del af Lønnen til en Pulje, som derpaa fordeles mellem Arbejderne under Hensyntagen til Forsørgerforholdet. Herhjemme havde vi fra 1917—19 en Udligningsklasse for de københavnske Typografer, der efter flere Forsøg fik Københavns Bogtrykkerforening med til Oprettelsen af »Bogtrykfagets Dyrtidsfond«. Arbejdsgiverne indbetalte 3,00 Kr. pr.

Uge for hver Arbejder, og det samlede Beløb blev herefter omregnet til Portioner, der fordeltes blandt Arbejderne efter Lønhøjde og Forsørgerpligt. Et andet Eksempel er Tjenestemændenes Dyrtids- og Konjunkturtillæg. Fra Fagbevægelsens Side har man aldrig været særlig begejstret for disse Ordninger, idet man har ment, at Lettelsen af Byrder for Familieforsørgere burde ske ad helt andre Kanaler; gennem Lovgivningsmagten har man da ogsaa faaet gennemført Forsørgerfradrag ved Skattebetalingen, Huslejenedsættelse for børnerige Familier, Rationering og Maksimalpriser paa Levnedsmidler og andre knappe og for børnerige Familier vigtige Varer, Skolebespisning, forskellige Rabatordninger o. s. v. Arbejdsløshedskasserne og de faglige Organisationer tager ogsaa et vist Hensyn til Forsørgerbyrderne, idet man trods ensartet Kontingent undertiden yder Familieforsørgeren større Understøttelse end den enligtstillede. Det samme gør sig gældende ved Strejkeunderstøttelse, hvor der gives visse Forsørgertillæg.

Inden for en Del Erhvervsgrene opnaas der højere Løn — *Anciennitetsløn,* jo længere Arbejderen har været i Erhvervet, og der kan af og til være Tale om Alderstillæg, saaledes at en højere Alder er ensbetydende med en højere Løn. Systemet anvendes inden for Stat og Kommune, hvor den ansatte et begrænset Antal Gange med visse Aars Mellemrum rykker op i et højere Niveau. Inden for Handels- og Kontormedhjælperfaget er Systemet tildels almindeligt.

Til Slut skal omtales *Udbyttedeling,* et System efter hvilket Arbejderen ved Siden af sin Løn faar en Andel i Virksomhedens samlede Udbytte. Tanken er gammel, og vi finder adskillige Eksempler paa Udbyttedeling allerede i 1870'erne. Enkelte Arbejdsgivere mente, at den højest mulige Arbejdsindsats og den størst mulige Omhu med Arbejdets Udførelse maatte blive Resultatet, naar Arbejderes Indtægter direkte afhang af Virksomhedens økonomiske Gang. Princippet fik imidlertid ikke større Betydning, dels fordi Virksomhedens økonomiske Resultat, saaledes som det træder frem i Aarsudbyttet, ikke alene afhænger af Arbejdernes Præstationer, og dels fordi man fra Fagforeningernes Side absolut ikke

ytrede Begejstring for Ideen. Nye Opfindelser, Patenter, Organisation og kommerciel Dygtighed, Ting, som Arbejderen ikke øver nogen Indflydelse paa, vil mange Gange betyde mere for Virksomhedens Rentabilitet end den varierende Præstation fra Arbejdernes Side. Resultatet heraf vilde blive, at Arbejderne i Virksomheder, hvor disse Forhold laa godt, vilde have en bedre Løn end Arbejderne i Virksomheder, hvor dette ikke var Tilfældet, selv om de sidstnævnte maaske havde været de flittigste og de omhyggeligste. Man konstruerede saa et modificeret Udbyttedelingssystem, der skulde udskille de Faktorer, Arbejderne øvede Indflydelse paa, for derefter at fordele Udbyttet. Men da Systemet krævede et meget dyrt Apparat i Form af en nøje specificeret Omkostningsstatistik, droppede man Planen. Fra Arbejderside tog man Afstand først og fremmest, fordi man mente, den vilde skabe uensartede Forhold og sætte Splid inden for Arbejderbevægelsen. Som en Løsning paa Spørgsmaalet om Ejendomsretten over Produktionsmidlerne kunde man ikke anerkende Systemet, der lod Virksomhederne eksistere som smaa »egoistiske« Foretagender med Arbejderne som Medejere. Det, man ønskede, var derimod en Omskabning af Ejendomsformerne, saaledes at Produktionsmaskineriet kom i Arbejderklassens Hænder og virkede for hele Folket i et Samfund frit for Konjunkturer.

Fra Fagenes Fest.
I de senere Aar holdes hvert Aar en munter Sommerspøg paa Københavns Stadion. Her kapløber Husassistenter med Kost og fyldt Vandspand.

Udbyttedelingen har ikke store Chancer, og det gør næppe hverken til eller fra, at den er de Radikales Kongstanke, hvad angaar Løsningen af Fremtidens Arbejderspørgsmaal.

BEVÆGELSERNE I NOMINALLØN OG REALLØN

Naa Arbejderen modtager sin Løn, er det afgørende for ham ikke, hvor mange Kroner og Øre, den bestaar af, men hvilken Levestandard han ved Hjælp af dem kan holde, med andre Ord, hvilke Varer han kan købe herfor. Naar man sammenligner Lønnen paa forskellige Tidspunkter, kan man derfor ikke nøjes med at se paa den faktiske Bevægelse i Pengelønnen uden samtidig at tage eventuelle Svingninger i Prisniveauet med i Betragtning. Er Pengelønningerne steget til det dobbelte, kan Levestandarden godt være gaaet ned, hvis Prisniveauet (for et Arbejderbudget udtrykt i »Pristallet«) er steget til mere end det dobbelte, og er Lønningerne faldet, kan Levestandarden udmærket være gaaet i Vejret, hvis blot Priserne er faldet endnu mere. Man maa med andre Ord finde et Udtryk for Lønningernes reale Værdi, deres Købeevne, og dette Udtryk »Reallønnen« varierer — som ovenfor nævnt — ligefrem proportionalt med Pengelønnen og omvendt proportionalt med Prisniveauet. Matematisk beregnes det derved, at man paa Udgangstidspunktet sætter saavel Pengeløn som Prisniveau og Realløn til 100. Dernæst findes Reallønnen ved at multiplicere de 100 med Indeks for Lønbevægelsen og divideres med Indeks for Prisbevægelsen (Pristallet). F. Eks.

Tidspunkt	T_1	T_2
Lønninger	100	180
Priser	100	120
Realløn	100	(beregnes)

Realløn paa Tidspunkt T_2 $\frac{100 \times 180}{120} = 150$

Tabellen viser en stærkere Realløn-Stigning for Købstadsarbejderne end for Hovedstadsarbejderne, og op til 1897 stiger de ufaglærtes Løn stærkere end de faglærtes. Fra dette Aar gaar det derimod fremad for den sidstnævnte Gruppe, medens de ufaglærte holder sig paa nogenlunde samme Realløn. Dette maa for en stor Del tilskrives de faglærte Arbejderes rent organisationsmæssige Forspring for Arbejdsmændene.

Gennemsnitlig Aarsfortjeneste 1872—1914[1])

AAR	Købstæderne (Løn i Kroner[3])		København[2]) (Løn i Kroner[3])		Købstadslønningerne udtrykt i det københavnske Prisniveau		Beregnet Pristal[3])	Reallønnen i København		Reallønnen i Købstæderne	
								Fagl.	Ufagl.	Fagl.	Ufagl.
	Fagl.	Ufagl.	Fagl.	Ufagl.	Fagl.	Ufagl.	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks
1872.....	569	—	814	(602)	626	—	82	60	(61)	49	—
1879.....	(649)	(547)	—	—	(714)	(602)	88	—	—	52	58
1882.....	—	—	912	675	—	—	88	63	64	—	—
1892.....	756	636	996	734	831	699	82	74	74	66	72
1897.....	845	760	1061	889	929	836	74	87	100	81	95
1898.....	—	—	1180	915	—	—	75	95	101	—	—
1904.....	—	—	1224	960	—	—	81	92	98	—	—
1905.....	987	844	1257	1014	1085	928	81	94	104	87	96
1909.....	—	—	1309	1129	—	—	88	90	106	—	—
1914.....	1406	1080	1649	1206	1546	1188	100	100	100	100	100

[1]) Fra 1898 København og Frederiksberg. — [2]) *Knud Dalgaard:* Arbejderklassens økonomiske Kaar de sidste 50 Aar. København 1926.
[3]) De foreliggende Opgørelser stammer dels fra *Knud Dalgaard:* Arbejderklassens økonomiske Kaar i de sidste 50 Aar. Kbhvn. 1926, og dels fra *Bertolt:* Fagforeningskundskab, Kbhvn. 1946. For at lette Sammenhængen mellem Kbhvn. og Købstæd. har jeg beregnet Købstadslønningerne i det kbhvn.ske Prisniveau og dernæst ved Hjælp af Knud Dalgaards beregnede Pristal fundet Reallønnen, naar 1914 sættes lig 100.

Tabellen paa Side 389 giver meget detaillerede Oplysninger, men omfatter til Gengæld Arbejderklassen som Helhed, det vil sige samtlige Arbejdere under een Hat.

Efterfølgende Tabel giver et Indtryk af Lønbevægelsen for de forskellige Grupper. Som det fremgaar, har ufaglærte og Kvinder en større Reallønsstigning end de faglærte og en større Stigning end Provinsarbejdere. Dette skyldes den »solidariske« Lønpolitik, det lykkedes De samvirkende Fagforbund at gennemføre, hvad enten det nu er sket ved at skaffe de lave Lønninger særlige Tillæg, større procentvise Tillæg end, eller samme absolutte Tillæg som de højere Lønninger.

Det bedste Eksempel paa denne, »den sociale Linie i Lønpolitikken«, har man i Overenskomsten af 31. Oktober 1939, som gav ensartede Tillæg for hver af Grupperne, Mænd, Kvinder og Ungarbejdere, uanset de forskellige Lønninger inden for disse, og uden Hensyn til om Arbejderne boede i København eller Provinsen. Paa denne Maade fik de lavest lønnede større procentvis Dækning for Dyrtiden end de højere lønnede. Desværre blev Overenskomsten sat ud af Kraft i Maj 1940, men Arbejds- og Forligsnævnets Kendelser, afsagt efter samme Tid, fulgte stort set Princippet. Juleordningen 1942 og Augustordningen 1944 er typiske Eksempler paa specielle Lavtlønstillæg.

Udelt Begejstring blandt Arbejderne og specielt blandt de faglærte kan denne Politik ikke siges at have vakt, men Tilhængerne har dog hele Tiden haft et beskedent Flertal. Modstanderne hævder, at hvis ikke faglærte Arbejdere har en større Løn i Sigte, er der ingen, der vil paatage sig Besværet og Udgifterne ved at lære et Fag eller søge en speciel Uddannelse. Heroverfor hævder Tilhængerne, at der i Dag ikke er saa meget Brug for faglært Arbejdskraft som tidligere, idet Rationalisering og Mekanisering har en Tendens til at beskæftige større og større Mængder ufaglært Arbejdskraft. Ogsaa af denne Grund gælder det om ikke at lade ufaglærte, Kvinder og Ungarbejdere tilbage i Udviklingen. Adskilles Lønningerne stærkt, dannes der let Klasser inden for Arbejder-

AAR	*Nominallønnen* [1])						Pristallet 1914 = 100	*Realtimefortjenesten*					
	København			Provinsen				København 1914 = 100			Provinsen 1914 = 100		
	Fagl.	Ufagl.	Kvinder	Fagl.	Ufagl.	Kvinder	Indeks	Fagl.	Ufagl.	Kvinder	Fagl.	Ufagl.	Kvinder
1914.....	67,1	47,5	32,3	54,8	40,8	25,7	100	100	100	100	100	100	100
1919.....	191	157	91	157	134	82	215	133	154	131	133	153	148
1929.....	172	137	88	140	118	79	173	148	167	157	148	167	178
1931.....	176	141	90	141	122	81	155	169	191	180	166	193	203
1937.....	178	146	92	146	129	87	180	147	171	158	148	176	188
1938.....	186	154	97	154	136	92	183	151	177	164	154	183	196
1339.....	192	158	99	158	141	94	187	153	178	164	154	185	196
1940.....	208	174	110	179	156	105	234	132	157	146	139	163	174
1941.....	223	188	120	191	171	113	271	123	146	137	129	155	162
1942.....	233	195	124	200	179	117	281	124	146	137	130	156	162
1943.....	246	206	130	215	195	123	286	128	152	141	137	165	167
1944.....	259	217	140	226	209	132	288	134	159	151	143	178	178
1945.....	280	235	157	242	221	148	291	143	170	167	152	186	198
1946.....	314	261	178	268	242	165	290	161	190	190	168	204	221

[1]) Den gennemsnitlige Timefortjeneste (Akkord + Timeløn i Øre).
Fagl. = Faglærte. — Ufagl. = Ufaglærte.

Den solidariske Lønpolitik.

bevægelsen, og disse vil kunne bringe Sammenholdet i Fare. Men den solidariske Lønpolitik gaar ikke blot ud fra det Grundsynspunkt, at de stærkere maa hjælpe de svagere, men ogsaa, at hæver man fra neden skubbes hele Lønniveauet i Vejret.

Som et Supplement til denne solidariske Lønpolitik kan nævnes forskellige sociale Foranstaltninger, truffet af Lovgivningsmagten paa Arbejderbevægelsens Initiativ for Eks. Huslejenedsættelse for børnerige Familier, Rabatkort til Indkøb af visse Livsfornødenheder (uddelt til Folk med en Indtægt under et vist Beløb) o. s. v.

Til Slut vil det være rigtigt at gøre opmærksom paa, at de Tal, der angiver, hvor stor Reallønnen er, langt fra kan bruges til Illustration af Ændringerne i Levevilkaarene. Vi skal senere se, hvor lidt man kan stole paa Pristallet, ikke mindst med Henblik paa de Kvalitetsforringelser, der har fundet Sted under den sidste Verdenskrig. Dertil kommer saa Pristallets Uholdbarhed ved Sammenligninger over længere Perioder. Det sidste maa man stadig have for Øje og derfor blot betragte Pristallet som et Fingerpeg. Hvad Kvalitetsændringer angaar, maa man være opmærksom paa de store Forbedringer, der er sket fra 1877 til nu, f. Eks. for Poster som Bolig og Beklædning. At Reallønnen er steget til to eller halvtredie Gang saa meget, betyder jo heller ikke, at man nu køber 2—2½ Gang saa meget af de samme Varer, men at man nu har saa meget mere, at man kan forøge sit Forbrug af de hidtil konsumerede Varer og derudover skaffe sig andre. Desuden spiller Arbejdstidsforkortelsen en stor Rolle. Helt nye Varer som f. Eks. Biografbilletter og Radio er kommet frem. Hospitalsvæsenet, Skolevæsenet, Bibliotekerne, hele den sociale Lovgivning o.s.v. har ogsaa haft sin store Indflydelse paa Levevilkaarene. Derfor bør man ikke tage Tabellerne for evige Sandheder, hvoraf alt kan læses. Men med alle disse Forbehold in mente staar det dog ganske klart, at den danske Arbejderklasses Levestandard er steget meget stærkt i Tiden efter 1870. Det er givet, at en Række Faktorer, hvorunder ikke mindst den tekniske og økonomiske Udvikling, har deres

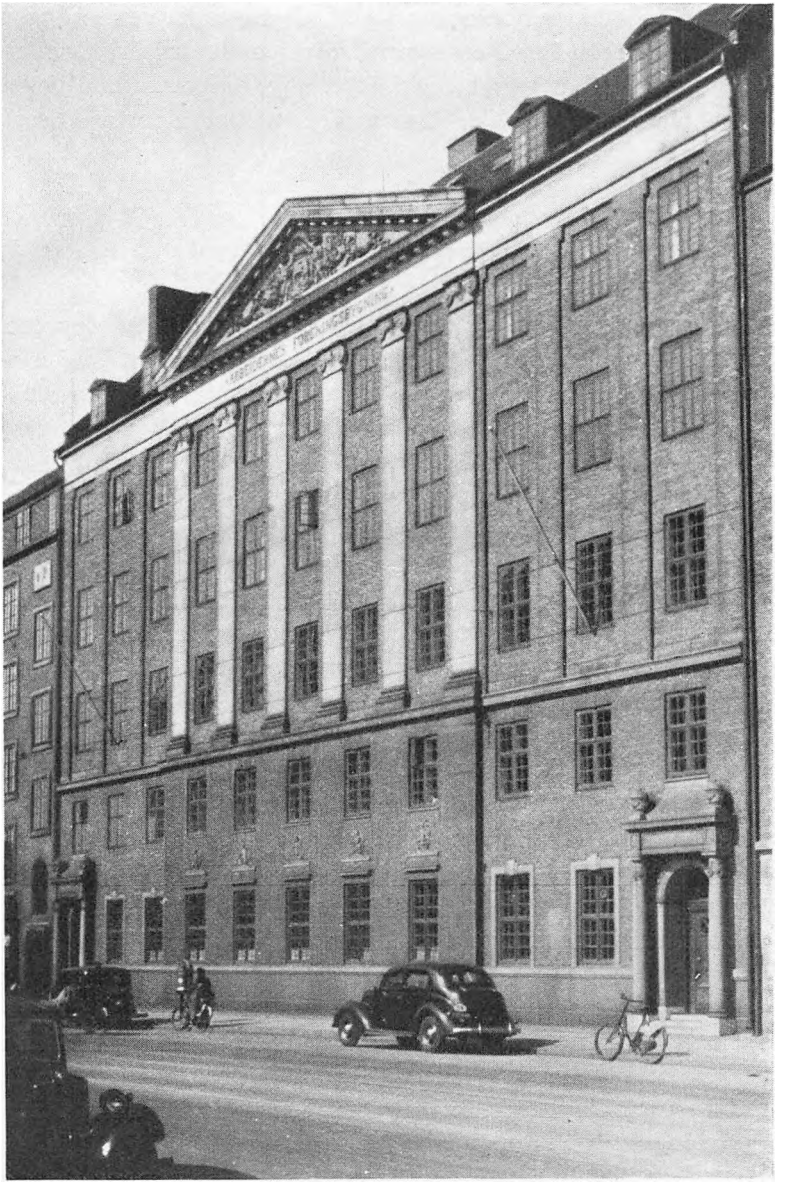

Arbejdernes Forenlngsbygning, Rosenørns Allé 12 og 14.
Indviet 1925 med Kontorer for D. s. F., Partiet og Arbejdernes Fællesorganisation samt en Række Fagorganisationer.

store Andel i denne Fremgang. Dette vil dog ikke være i Stand til at fordunkle den Kendsgerning, at dansk fagligt Organisationsarbejde har været den Løftestang, som mere end noget andet har bragt Arbejderklassen frem til bedre materielle og mere menneskelige Kaar.

PRISTALLET

Da den første Verdenskrig brød ud i 1914, fulgtes den omgaaende af en Række Prisstigninger, hvis Aarsager, Virkninger og Størrelse det var nødvendigt at kende, før man var i Stand til at kunne gribe ind fra Regeringens Side og eventuelt yde Befolkningen Beskyttelse mod Overgreb fra Spekulationens Side. Liberalismen var dengang betydelig stærkere end nu, og det var ikke blot lyssky Spekulanter, der boltrede sig i disse Aar, men Samfundsspidser som Handelsmagnaten Peschke-Køedt forkyndte det skadelige i ethvert Indgreb fra Statsmagtens Side til Regulering af Priserne, og Børskommissær Schovelin proklamerede, at Handelen skulde have Ret til at tage Verdensmarkedets Pris og lidt til. Den daværende radikale Regering nedsatte imidlertid allerede den 8. August en overordentlig Kommission, og det var paa dens Foranledning, at Statistisk Departement i August 1914 lod foretage en Undersøgelse af de ved Krigens Udbrud indtrufne Prisstigninger paa Levnedsmidler og andre vigtige Varer. Ved Henvendelse til et større Antal Institutioner og forskellige Firmaer i Hovedstaden fik Departementet opgivet en Række Priser gældende for Midten af August og de tilsvarende Priser for Udgangen af Juli. I Oktober blev der foretaget en lignende Undersøgelse, men fra December Maaned gik man over til en regelmæssig maanedlig Detailprisstatistik paa et bredere Grundlag, idet det blev paalagt de kommunale Prisreguleringskommissioner i Byerne for den første Uge i hver Maaned at meddele Prisen paa en Række nærmere angivne Varer. I København blev det af den daværende Kommission overdraget Rodemestrene at indsamle Prisoplysningerne. Om

Priserne paa Landet forhørte man sig hos ca. 100 Brugsforeninger, og de beregnede Gennemsnitspriser blev hver Maaned offentliggjort i »Statistiske Efterretninger«.

Formaalet var at vise med hvilken Vægt, Varefordyrelsen tyngede en almindelig Husholdning. Med en Statistik over københavnske Arbejdsfamiliers Forbrug i 1909 som Grundlag opstilledes nu et Husholdningsbudget, omfattende samtlige Varer og Tjenesteydelser, som en Familie, bestaaende af 2 Voksne og 3 Børn, vilde have for en samlet aarlig Udgift paa 2.000 Kr. paa Basis af de i Juli 1914 gældende Priser. Hermed fik man bestemt defineret og afgrænset den Varemængde i Stk., kg eller Rumfang, som paa det nævnte Tidspunkt kostede 2.000 Kr. Ved nu paa andre Tidspunkter at anvende de da gældende Enhedspriser paa de oprindelig inkluderede Varemængder, kunde man konstatere, hvor meget det kostede at opretholde samme Forbrug. For at lette Sammenligningen satte man Basisaarets samlede Udgifter til 100 og omregnede det nye Udgiftstal i Forhold hertil. Resultatet bliver et Indekstal »Pristallet«, der angiver, hvor meget det paa et Tidspunkt er dyrere eller billigere at opretholde en og samme Levestandard.

Som ovenfor nævnt var Pristallet et københavnsk Pristal, men da Tjenestemandsloven af 12. Aug. 1919 traadte i Kraft, skabtes der et meget bredere prisstatistisk Grundlag for Beregningerne. Det hedder i Loven:

§ 89. Efter Foranstaltning af Indenrigsministeren indhentes der af Kommunalbestyrelserne i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner, samtlige Købstadskommuner og mindst 100 Landkommuner med større bymæssige Bebyggelser for den første Uge i hver af Maanederne Januar, April, Juli og Oktober Oplysninger om de i Kommunen gældende Detailpriser paa de almindeligste Fødevarer, Beklædningsgenstande, Brændsels- og Belysningsmidler. Oplysningerne afgives af Kommunalbestyrelserne paa dertil indrettede Formularer til det Statistiske Departement senest den 15. i hver af de forannævnte Maaneder. Desuden indhentes der fra de samme Kommuner en Gang aarlig Oplysning om Huslejen for almindelige Beboelseslejligheder.

§ 90. 1) Paa Grundlag af de fra Kommunalbestyrelserne modtagne Indberetninger udregner Det statistiske Departement for hvert Kvartal

Gennemsnitspriser for hver Vare, henholdsvis for Hovedstaden (København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner), for Købstæderne og for Landkommunerne, og for hvert af Halvaarene April—September og Oktober til Marts beregnes dernæst en Pris for hver Vare efter Gennemsnittet af de paagældende Kvartalspriser for de tre Grupper af Kommuner. For Huslejen beregnes et tilsvarende Gennemsnitstal for de 3 Grupper af Kommuner.

2) De ved Beregningen af Gennemsnitspriserne benyttede Oplysninger om Varepriserne i de enkelte Kommuner offentliggøres af det statistiske Departement.

§ 91. 1) For et Familieregnskab, der med Hensyn til Størrelsen og Forbrugets Fordeling saa nær falder sammen med det af Statistisk Departement ved Beregningen af Bevægelserne i Detailpriserne hidtil benyttede Normalregnskab, beregnes for hvert af Halvaarene April—September og Oktober—Marts Udgiften til Fødevarer, Beklædning, Brændsel og Belysning samt Bolig. Det Udgiftsbeløb pr. Bolig, der fremgaar af de en Gang aarlig tilvejebragte Oplysninger om Huslejens Størrelse, benyttes ved Beregningen for de to efter Oplysningernes Tilvejebringelse følgende Halvaar.

Udgiftstallet, hvorefter man indtil den nye Tjenestemandslov af 6. Juni 1946 — da det afløstes af Pristallet — regulerede Tjenestemændenes Lønninger, indeholdt altsaa Hovedposterne i Pristalsbudgettet, og man strøg derfor de maanedlige Prisindsamlinger og benyttede de kvartalsvise Resultater, mens man for de ikke i Udgiftstallet indgaaende Posters vedkommende maatte foretage særskilte Beregninger.

Skal man imidlertid sammenligne Pristallene for en længere Periode, maa man tage Hensyn til den Ændring i Forbrugets Sammensætning, som fremkommer ved ulige store Udsving i Varepriserne, Varer, der forsvinder, nye Varer o. s. v. For at kontrollere Forbrugssammensætningen har man fra Tid til anden fortaget nye Undersøgelser, saaledes i 1922 og 1931, og paa Grundlag heraf opstilledes nye Budgetter, henholdsvis fra Januar 1924 og Juli 1933. Ved disse Undersøgelser viste det sig, at Familiernes samlede løbende Udgifter gennemsnitlig laa meget nær Aarsbudgettets Totaludgift i Undersøgelsesperioden, saa de fremkomne Budgetter kunde sættes i de gamles Sted blot med ændret Vægtfordeling for de enkelte Poster.

Pristalsbudgettet beregnet efter Priser for Juli 1923.

1922	(1914)	(1922)
Fødevarer	1785	1561
Klæder, Fodtøj, Vask	644	537
Bolig	456	397
Brændsel, Belysning	282	229
Skatter, Kontingenter o. l.	533	516
Andre Udgifter	381	838
	4081	4078

Pristalsbudget beregnet efter Priser for April 1933.

1931	(1922)	(1931)
Fødevarer	1010	974
Klæder, Fodtøj, Vask	361	383
Bolig	504	421
Brændsel, Belysning	138	159
Skatter, Kontingenter o. l.	420	436
Andre Udgifter	675	727
	3108	3100

Tendensen er saaledes gaaet imod mindre Udgifter til »Fødevarer« og mere til »Andre Udgifter«.

Fra 1. April 1939 til 1. Marts 1940 foretog Statistisk Departement atter en Forbrugsundersøgelse, bl. a. med det Formaal at tilvejebringe et nyt Budget til Brug for Pristalsberegningen. Da Resultaterne forelaa, var der imidlertid paa Grund af Krigen sket saa gennemgribende Ændringer i Prisbevægelsen og Forsyningsforholdene, at Budgettet maatte betragtes som forældet. I Stedet foretoges en kortvarig Forbrugsundersøgelse i Foraaret 1942. Den omfattede de fire Uger fra 11. April til 8. Maj (begge Dage medregnet) og paa Grundlag af de indkomne Regnskaber har man udarbejdet et nyt Pristalsbudget. For at faa opstillet en Families Aarsbudget blev der foretaget en Omregning af de fremskaffede Oplysninger for de 4 Uger, idet Departementet i det Omfang, de foreliggende Oplysninger om Forbrugets Sammensætning havde gjort det muligt og paakrævet, tog Hensyn til disse ved Omregningen.

Den samlede Udgift i det beregnede Budget laa denne Gang noget lavere end det gamles (1931) samlede Udgift ført op til April 1942, hvilket for en væsentlig Del skyldtes, at Arbejdslønnen efter Kriselovkomplekset i Maj 1940 ikke steg nær saa stærkt som Priserne.

	1931	1942	1931	1942
Fødevarer	1881	1915	34,0	39,3
Klæder, Fodtøj, Vask	870	536	15,7	11,0
Bolig	517	524	9,4	10,8
Brændsel og Belysning	364	348	6,6	7,1
Skatter, Kontingenter o. l. ..	1785	743	14,2	15,2
Andre Udgifter	1111	807	20,1	16,6
	5528	4873	100,0	100,0

Det var nu ikke længere muligt at sammenstille Pristalsbudgettets Udgiftssum med samme fra 1914, 1931 eller 1938 (Basisaar for Indekstallene). Man maatte derfor foretage en Kædeberegning, idet man først beregnede den procentvise Bevægelse i Totaludgiften for det nye Budget fra April 1942. Med den udfundne Procent forhøjedes eller formindskedes dernæst Pristallet for April 1942, der med henholdsvis 1914, 1931 og 1938 som Basis var 276, 178 og 161.

PRISTALLET OG LØNKAMPEN

Ved Hjælp af Pristallet har Arbejderne været i Stand til i Prisstigningsperioder at dokumentere den stedfundne Stigning i Leveomkostningerne og paa Grundlag heraf kunnet fremsætte Krav om Kompensation, mens Arbejdsgiverne i Prisfaldsperioder har benyttet Prisfaldet som Begrundelse for deres Krav om Lønnedsættelse. Fra forskellig Side har man foreslaaet at regulere Lønningerne automatisk efter Pristallet. Dette er ogsaa sket i Perioderne 1918—1929, 1939—1940 og fra 1946, til Trods for den Modstand, en saadan Regulering principielt møder fra Hovedorganisationerne, hvis Stilling til Spørgsmaalet i Praksis dog har været bestemt af Konjunkturforholdene.

Arbejdsgiverne hævdede under Krigen, at en Pristalsregulering er forkastelig, fordi den Lønstigning, der saaledes følger en Prisstigning, paavirker Omkostningsniveauet paa en saadan Maade, at en lige saa stor Prisstigning vil være nødvendig, hvorfor et vildt Kapløb mellem Priser og Lønninger tager fat.

Heroverfor hævdede man fra Arbejderside, at en Stigning i Løn langtfra behøver at medføre en procentvis lige saa stor Stigning i Priserne, da Arbejdslønnen kun udgør en Del af de samlede Omkostninger ved de forskellige Varers Produktion og Salg. Som Begrundelse for denne Paastand henviser man til en Undersøgelse af H. N. Skade, hvorefter Lønnens Andel i de samlede Produktionsomkostninger beregnes til 50 pCt. En generel Lønforhøjelse paa 10 pCt. bevirker altsaa en Stigning i de samlede Omkostninger paa 5 pCt. Imidlertid er det ikke givet, at Leveomkostningerne vil forøges med Halvdelen af den procentvise Lønstigning, da Industriproduktionen dels omfatter Varer, som ikke indgaar i Pristalsbudgettet (Skibe, Biler m. m.), dels ikke omfatter inkluderede Poster (Skatter, Kontingenter, Bolig o. s. v.). Arbejdernes Erhvervsraad har derfor foretaget en Undersøgelse af den akkumulerede Lønkvota for de Produkter, der indgaar i Pristalsbudgettet, og ifølge denne Beregning skulde en generel Lønstigning paa 10 pCt. forøge den samlede Udgift paa Pristalsbudgettet med 2,4 pCt. Paa længere Sigt holder dette dog ikke Stik. H. Grünbaum gør derfor i sin Bog »Pristal og Lønninger« (A. O. F.) opmærksom paa, »at det vilde være mere realistisk at regne med en Lønkvota for hele Pristalsbudgettet paa henved 30 pCt., naar Hensyn tages til Udviklingen paa noget længere Sigt. I saa Fald betyder Lønforhøjelsen en 3 pCt. Stigning af Pristallet, forudsat de andre Omkostninger holdes konstant.«

Selv om man fra Fagbevægelsens Side paa kortere Sigt og navnlig i Prisstigningsperioder har kunnet acceptere en Pristalsregulering af Lønningerne, er man dog Modstander af en automatisk Pristalsregulering som permanent Ordning. Under en normal Udvikling, hvor Produktionen gaar frem og Antallet af Goder, der staar til Befolkningens Raadighed, stadig øges, vilde en Pristalsr gulering betyde, at Arbejderne kun blev i

Stand til at købe een og samme Mængde Goder. Dermed vilde Arbejderklassens Andel af den reale Nationalindtægt komme til at udgøre en stadig ringere Procent. Men Arbejderklassens absolutte Minimumskrav maa til enhver Tid være uforandret Andel i Samfundets reale Nationalindtægt.

FAGBEVÆGELSEN OG VALUTAPOLITIKKEN

Valutaproblemet i Danmark trængte sig først rigtigt paa i Aarene efter 1920, da den lave Markkurs bevirkede en stor Import af tyske Varer, som var saa billige, at danske Produkter umulig kunde optage Konkurrencen. Samtidig sendtes en Del Raastoffer med stor Fortjeneste for danske Kapitalister til Forarbejdning i Tyskland. Resultatet blev en større Arbejdsløshed. I Slutningen af 1920 henvendte De samvirkende Fagforbund sig derfor til Regeringen *Neergaard* med Anmodning om et Importforbud for visse færdige Varer samt Forbud mod, at der sendtes danske Raastoffer til Forarbejdning i Udlandet. Industriraadet rettede lignende Henvendelser, og Rigsdagen nedsatte et Fællesudvalg paa 15 Mand til at behandle Spørgsmaalet. Den 4. Februar 1921 udsendtes imidlertid fra Regeringen en Meddelelse om, at man ikke agtede at indføre noget Importforbud, ikke heller midlertidige Importafgifter eller Toldforhøjelser. Derimod vilde man lade visse Raastoftoldsatser forsvinde og drage Omsorg for, at man ved de offentlige Institutioner i videst mulig Udstrækning benyttede sig af dansk Arbejde.

Dette Løfte overholdt man dog ikke helt, og i November 1921 tilsendte De samvirkende Fagforbund Indenrigsministeriets Arbejdsudvalg af 1917 og Rigsdagens Industriudvalg en Skrivelse, hvori man paa Basis af Indberetninger fra de tilsluttede Organisationer paapegede Mulighederne for Igangsættelse af Arbejde, specielt de Steder, hvor man benyttede sig af udenlandske Varer, som udmærket kunde fremstilles i Dan-

mark. Saaledes nævnte man bl. a., at Statsbanerne fik bygget 8 Kæmpelokomotiver i Borsig-Fabrikkerne i Tegel ved Berlin, mens Fricks Fabrikker i Aarhus laa stille, og at Postvæsenet købte tyske Automobiler, selv om disse paa tilfredsstillende Maade kunde fabrikeres her i Landet.

De samvirkende Fagforbund og Industriraadet, politisk støttet af Socialdemokratiet og de konservative, bearbejdede stadig Regeringen, og i August 1922 lykkedes det ogsaa at faa Rigsdagen til at vedtage en Lov om Indførsel af Skotøj og Cigarer. Herefter bemyndigedes Handelsministeren til med Tilslutning af et af Rigsdagen nedsat 9-Mands Udvalg at foreskrive, at Indførsel af Skotøj og Cigarer (Cigarillos) kun kunde ske efter dertil meddelt Bevilling, og til efter Forhandling med de paagældende Erhverv at sikre Overholdelsen af rimelige Priser for disse Varegrupper. Loven var gældende til 1. April 1923. Det viste sig hurtigt, at Foranstaltningerne virkede som tilsigtet. Begge Industrier kom i Sving, og saavel Arbejdsgivere som Arbejdere anmodede Gang paa Gang Regeringen om en Forlængelse ud over 1. April. De samvirkende Fagforbund udtalte i en Henvendelse til Handelsminister *Tyge Rothe*, at man, under Hensyn til den vedvarende Arbejdsløshed, maatte opfordre Regeringen ikke blot til at forlænge Lovgivningen for de ovennævnte Industrier, men at udstrække den til andre Varegrupper, f. Eks. Lædervarer, Beklædning, Glas, Møbler, Pianoforter, Hatte, Papir, forskellige Metalvarer o. s. v.

Handelsministeren svarede, at medens der maaske var Mulighed for at bevare Importreguleringen for Cigarindustrien, var det helt udelukket for Skotøjsindustrien, idet Reguleringen havde medført mange Vanskeligheder, og der var gjort Indsigelse fra England. Industrierne vilde faa Beskyttelse, men paa anden Maade. Arbejderbevægelsen gjorde naturligvis Ministeren opmærksom paa, at dette Svar var alt andet end tilfredsstillende. Den »anden Maade« kom frem i et af Ministeren 1. Marts 1923 fremsat Forslag, »om Kriseværn for Skotøjs- og Cigarindustrien«. Dette Lovforslag vilde indføre en Told paa Tobak og Skotøj. Til Tobakstolden knyttedes blot den Betin-

gelse, at Fabrikanterne inden den 15. April skulde afgive en Erklæring om ikke at ville forhøje Varens Pris i den Tid, Krisetolden varede (1. April 1923—1. Juni 1925) medmindre der indtraadte en paaviselig Stigning i Prisen paa Raamaterialer. For Skotøjsfabrikanterne bestemte Loven, at der ikke maatte udbetales Tantième eller tilsvarende Ydelse til Direktion og Bestyrelse, samt at der kun maatte gives Udbytte (beregnet efter den faktisk indskudte Kapital) under 2 pCt. af Nationalbankens Diskonto. Det øvrige Overskud skulde anvendes til Industriens Konsolidering paa en af Indenrigsministeren godkendt Maade. For Arbejdernes Vedkommende opstillede man 3 Muligheder: 1) Arbejdstiden forlænges, saa den bliver som før 1914. 2) den daglige Arbejdsfortjeneste nedsættes, saa den svarer til den gennemsnitlige Timefortjeneste pr. 1. August 1914, blot forhøjet under Hensyntagen til Pristallet. 3) En Kombination af Arbejdstidsforlængelse og Lønreduktion saa Resultatet blev en tilsvarende Nedgang i Fortjenesten. Det bestemtes endvidere, at hvis nogen Skotøjsarbejder nægtede at arbejde paa de fastsatte Betingelser, skulde han miste Retten til ekstraordinær Arbejdsløshedshjælp.

De samvirkende Fagforbund protesterede omgaaende mod dette, som man med Rette sagde, »gemene Slag mod hele Arbejderklassen« og tilstillede den 24. Marts Regering og Rigsdag en Protestskrivelse. Selv om det forelagte Lovforslag, hedder det, kunde skabe et Værn mod den udenlandske Konkurrence, hvilket De samvirkende Fagforbund ikke troede paa, saa maatte man paa det skarpeste protestere mod de Indgreb i Overenskomstforholdene for Skotøjsarbejderne, der tilsigtedes ved Lovforslaget. Overenskomsten for Skotøjsindustrien løb til 1. Februar 1924, og De samvirkende Fagforbund vilde ubetinget staa ved Siden af Skotøjsarbejderne i Bestræbelserne for at værne Arbejdernes Rettigheder i Henhold til denne Overenskomst. Arbejderne havde maattet finde sig i betydelige Lønnedsættelser, endskønt der atter var foregaaet en betydelig Stigning i Priserne paa Livsfornødenheder, og Arbejderne havde desuden henved 3 Aars Arbejdsløshed bag sig. Der

Arbejdsløshedsinspektør Frk. Blachs sidste Møde i Nævnet.
Staaende fra venstre: Alfred Christiansen, Johs. Nielsen, J. J. Møller og P. Hvidtfeldt.
Siddende: Frk. Blach, A. Johansen og Arnold Nielsen.

maatte derfor baade af formelle og reelle Grunde protesteres mod den Forstyrrelse af de rolige ved Overenskomsten sikrede Arbejdsforhold, som Ministeriet nu opfordrede til ved det nævnte Lovforslag.

Protesten blev resultatløs. Venstre, støttet af de Konservative, tvang Loven igennem. Den traadte i Kraft 1. April 1923.

1922—24 var udpræget Inflationsaar, og den danske Krone faldt stærkt. Arbejderbevægelsen stod i den Diskussion, der førtes om Kronens Fremtid, paa det Standpunkt, at dens Værdi maatte hæves, og saa det bedste Middel hertil i en Kontrol med Importen, medens de Konservative vilde have Told, og Venstre ønskede »de frie Kræfters Spil«. Resultatet blev Valg i April 1924 med paafølgende Dannelse af Danmarks første socialdemokratiske Regering. Paa Programmet stod Løsningen af Valutaspørgsmaalet, og der nedsattes et ministerielt Valutaraad, hvori Repræsentanter fra De samvirkende Fagforbund

fik Sæde. Det lykkedes ikke at faa de Radikale med til en Løsning paa Basis af effektiv Statskontrol med Importen og en kraftig Formuebeskatning. Derfor maatte Nationalbanken ad bankteknisk Vej kontrollere Kronekursen, og Meningen var saa at foretage en langsom Kronehævning. Saa snart Valutaspekulanterne i Ind- og Udland var klare over, at Kronekursen skulde sættes op, satte en Spekulationsbølge voldsomt ind. Kronen naaede i 1925 op paa 78,8 Guldøre, og fra 1927 blev Guldindløseligheden, der havde været suspenderet siden 1914 atter indført — af Ministeriet *Madsen-Mygdal*, der havde afløst Stauning i 1926, fordi de Radikale under Ove Rode sprang fra som Støtte af Frygt for Socialdemokratiets økonomiske Program.

I Diskussionen om Kronenedskæring eller »ærlig Krone« var der Tvivl inden for Arbejderpartiet, men den »ærlige Krone« lig 100 Guldøre sejrede. Man havde under Inflationen maattet bære en tung Byrde i Prisstigningen, og en øget Kroneværdi forekom rent umiddelbart Arbejderne at være en Fordel. Men Stigningen havde rigtignok ogsaa sin Revers. For det første kom den for hurtigt, og for det andet bidrog den bl. a. til at fremme Rationaliseringsprocessen inden for Erhvervslivet og dermed til at øge Arbejdsløsheden. De samvirkende Fagforbund var fuldt opmærksomme herpaa og anfører i Aarsberetningen 1925—26, at den væsentlige Aarsag til Arbejdsløsheden »formentlig maa tillægges den danske Krones uventede stærke Stigning«. Imidlertid bedredes de økonomiske Forhold — ikke mindst for Landbruget. Man havde ganske gode Konjunkturer, svarende til, hvad Forholdet var i Udlandet, og ogsaa i Danmark vandt Troen paa »Velstand for bestandig« Udbredelse i vide Kredse. Men 1929 satte en voldsom Verdenskrise ind, og 1930 naaede dens Virkninger Danmark. Vor vigtigste Aftager af Landbrugsprodukter, England, forlod den 21. September 1931 Guldet, Danmark maatte sammen med en Række andre Sterlinglande følge med, og Sterlingkursen blev fastsat til 18,10. Man opnaaede en Standsning af Prisfaldet, hvilket samtidig betød en Forringelse af de offentlige Indtægter og Udgifter, bl. a. Lønninger og Socialudgifter og en Mindskelse af

Arbejdernes Løn. Men for Hensynet til vore Eksportinteresser, først og fremmest Landbrugets, maatte alt andet vige.

Med Ophævelsen af Kronens Guldindløselighed begyndte en ny Periode indenfor dansk økonomisk Liv. Hidtil havde man levet under et økonomisk liberalistisk System, der var vokset op som en nødvendig Følge af de Kaar, der havde frembudt sig for dansk Produktionsliv. Nu havde Forholdene i Verden bragt Danmark i en Situation, hvor Statsmagten maatte gribe regulerende ind for at opretholde ordnede Tilstande. Praktisk talt alle var klare over, at Valutasituationen krævede Statsindgreb af Hensyn til det almene Vel. Frygten for, hvad Valutaregulering kunde udvikle sig til, var dog meget stor blandt dem, der hidtil havde troet, at »Liberalismen« nok skulde kunne vise sin Overlegenhed over for al »Statssocialisme«. Staten regulerede nu Handelen med Udlandet, og fra Sommeren 1932 fik »Valutacentralen« reelt en Beføjelse, som gav den en gennemgribende Kontrol med al Indførsel til Landet og dermed ogsaa med dansk Erhvervsliv. Dette System kom til Verden under det andet Ministerium Stauning, der traadte til i 1929. Valutacentral og andre Institutioner med lignende regulerende Opgaver har spillet en betydelig Rolle i den politiske Kamp, men intet politisk Parti — undtagen Retsstatspartiet — har, naar det kom til Stykket, vovet at pille ved det. Man agiterer med Frihed for Restriktioner, men tør ikke slippe dem, naar man fra Agitationen skal gaa over til at tage Ansvaret. Fagbevægelsens Stilling var fra første Færd ganske klar. I en Henvendelse til Regeringen September 1934 udtalte De samvirkende Fagforbund deres Anerkendelse af den hidtil gældende Valutaordning og opfordrede til Fortsættelse i samme Spor »til Støtte for yderligere Beskæftigelse i dansk Industri og Haandværk«.

For at varetage Arbejdernes økonomiske Interesser paa mere effektiv Vis end tidligere har man i 1935 stiftet Arbejderbevægelsens Erhvervsraad paa Initiativ af Kjærbøl og med De samvirkende Fagforbund og Kooperationen som Fundament. Raadet tog straks fat paa Valutapolitikken.

Paa Grund af Udlandets Nedskæring af Importen fra Dan-

mark fik vi et ret knapt Valutabeløb til Raadighed, og da samtidig vore Hovedaftagerlande, England og Tyskland, forlangte, vi skulde lægge en større Del af vor Import over til dem, var det — hvis man paa een Gang ønskede at holde den danske Krone, opfylde vore handelspolitiske Forpligtelser og sikre Industrien de fornødne Raastoffer — umuligt at bevare de frie Varer — og Kapitalbevægelser. Man havde derfor centraliseret Valutahandelen hos Nationalbanken, og opførte samtlige Importvarer paa 3 Lister A, B og C. Medens Liste A's (Frilistens) Varer frit kunde importeres, krævede man for Liste B's (Tilsagnslistens) og Liste C's (den bundne Listes) Varer en af Valutacentralen udfærdiget Attest. For B-Varerne var Bindingerne dog kun af handelspolitisk Karakter, mens der — modsat hvad der gjaldt for C-Varerne — ingen Begrænsning sattes for den samlede Importmængde. Tildelingen af Valutaattester foretoges paa Basis af de enkelte Firmaers Import i Aaret 1931.

I Aarene op til Krigen drejede Valutadebatten sig da om, hvilke Varer man skulde anbringe paa de forskellige Lister, og navnlig Handelens Folk arbejdede for en Udvidelse af Listerne A og B. Arbejderbevægelsens Erhvervsraad gik stærkt imod en saadan Udvikling, der betegnedes som højst uheldig. En Frilisteoverførelse vil, siger Raadet, kunne vanskeliggøre Afslutning af Bytteforretninger, idet et godt Bytteobjekt ved Overførsel til Frilisten umuliggøres som saadant, til Eksempel fremfører man Vareudvekslingsforretninger med Chile, hvor vi havde Mulighed for at afsætte Industrieksport mod at købe frisk Frugt. Man gjorde ogsaa opmærksom paa, at Krydsfinér i Forhold til Estland og Letland var et godt Bytteobjekt, hvormed vi kunde tilkøbe os saavel Industri- som Landbrugseksport o. s. v.. Saalænge den internationale Handel i saa høj Grad var Byttehandel, var det forkert af Danmark at indsnævre sine Byttemuligheder ved bogstavelig talt at annullere visse udenlandske Varer som Byttegenstande. Naar Eksporten skulde opretholdes, vilde det blot gøre Presset paa andre Varer, som Udlandet interesserede sig for, større. De tilbageblevne Varer maatte derfor nødvendigvis blive saadanne, der var mindre

Foran Folke-Ferie's Kontor i København.
Midt i Vinterens Hjerte staar Folk opstillet i Kø foran Kontoret i Frederiksborggade for at bestille Pladser til Sommerferien.

værdifulde for os som Bytteobjekter. Ydermere pegede Raadet paa Krigsfrygten som et tungtvejende Argument for ikke at overføre Varer til Friliste. Kapitalistiske Virksomheder vilde foretage enorme Varekøb ene og alene med Henblik paa egen Profit, medens det maatte være en Statsopgave at afgøre, hvilke af de foreliggende Ønsker om Merimport, det var samfundsmæssigt vigtigst at imødekomme.

Trods disse Advarsler fra Erhvervsraadet udvidedes Frilistens Omraade stadig. I Juni 1939 omfattede den op mod Halvdelen af Importen. Ved Krigens Udbrud strammedes Valutaordningen imidlertid meget stærkt for at skaffe Landet de nødvendige Forsyninger. Samtidig indførtes en Eksportkontrol, der skulde sikre, at de høje Priser paa Verdensmarkedet ikke lokkede flere Varer ud af Landet, end der normalt udførtes.

I Slutningen af August 1939 gav den engelske Regering Sterlingkursen fri og anvendte Egaliseringsfondens Guld til Oprustning. Sterling sank da straks 6—7 pCt. Den 1. September besluttedes det, at Kronen ikke længere skulde følge Sterling, og i Stedet lænkede man den til Dollarkursen 5,18, hvilket paa det paagældende Tidspunkt svarede til en Sterlingkurs paa 22,40. Pundet sank stadig, og Landbruget fik færre Kroner for Englandseksporten, da den engelske Regering ikke tillod en Prisforhøjelse i Sterling. Til Gengæld sparede Landbruget samtidig store Beløb i Indkøbet af Foderstoffer, men ikke nok til at opveje Tabet i Eksporten. Det fik da ogsaa Kompensation paa anden Vis. Regeringens Beslutning om ikke at følge Sterling nedad har haft sin største Betydning derved, at den modvirkede en Prisstigning i Danmark via Importpriserne, og Fagbevægelsen stod helt og fuldt bag den.

Efter Besættelsen, hvor vi kun handlede med Tyskland og Lande, Tyskland tillod os at have Forbindelse med, blev Mark den afgørende Valuta, og Kursen sattes til 2,07. Det viste sig imidlertid hurtigt, at Marken var langt overvurderet, og de deraf følgende høje Import- og Eksportpriser havde en højst uheldig Indflydelse paa det danske Prisniveau, ligesom det bidrog til en betænkelig Udvikling i vor Indtægtsfordeling. Medens Indtægterne for Landmænd og andre Eksportører steg enormt, var Arbejdslønningerne fastlaaset. Da Arbejds- og Forligsnævnet i en Kendelse af 20. August 1941 havde nægtet at give Kompensation for den i Aaret stedfundne væsentlige Prisstigning, henvendte De samvirkende Fagforbund sig den 26. samme Maaned til Regeringen med »de 7 Punkter«, og heriblandt krævede man som Punkt Nr. 7 en væsentlig Forhøjelse af den danske Krone i Forhold til fremmed Valuta. I Januar 1942 hævedes Kronekursen ca. 8 pCt., saaledes at den hidtil gældende Dollarkurs 5,18 nedsattes til 4,79, Kursen før Krigens Udbrud. Sterlingkursen blev 19,34 og Markkursen 1,81.

Disse Kurser gjaldt Krigen ud. Efter Okkupationens Ophør gled Markkursen helt i Baggrunden, og Sterlingkursen kom i Stedet under Debat. Landbruget krævede Kurs 22,40, men Fagbevægelsen ønskede og fik 19,34, desuden vilde man »indtil

videre« bevare saavel Import- som Priskontrol, idet man ønskede at forbedre Reallønnen gennem det ventede Prisfald. Beskæftigelsen lykkedes det at opretholde paa Grund af mange umættede Behov, men Importreguleringen udeblev. Da vi lige efter Krigen havde et stigende Eksportoverskud, blev der af Samlingsregeringen i September givet Meddelelse om, at enhver, der kunde dokumentere en aktuel Leveringsmulighed inden for Sterlingomraadet, vilde faa udstedt Bevilling, med mindre det drejede sig om Varer af udpræget Luksuskarakter. Imidlertid ændrede Forholdene sig hurtigt, og paa Grund af den »Prisklemme«, vi var kommet i (stigende Importpriser — faste eller dalende Eksportpriser), svandt vor Valutabeholdning hurtigt. I November gik Socialdemokratiet (og Kommunisterne) til Valg bl. a. paa en Importregulering. Under den følgende Venstreregering opspistes vore Valutabeholdninger, og Gælden til Udlandet steg stadig. Denne Udvikling skyldtes dels de hæmningsløse Indkøb af alle Varer, der kunde leveres, selv om de var til ganske ringe Nytte for Produktion og Forbrug (Rulleskøjter, Mandler, Plastiksennepsskeer o. s. v.), og dels de Rygter om Kronesænkning, som i Venstreregeringens første Dage verserede og fik Importørerne til at foretage Forudbetalinger og Eksportørerne til ikke at trække adskillige af deres Tilgodehavender hjem. Pengerigeligheden og den alt for lette Engangsskat fremskyndede ogsaa Foretagendet, og i Løbet af Sommeren udgjorde vor Gæld til England ikke mindre end 650 Mill. Kr.

Hen paa Efteraaret 1946 meddelte den engelske Regering os, at Kreditydelsen i »Bank of England« ikke maatte overstige 35 Mill. Pund Sterling (ca. 700 Mill. Kr.). Venstre maatte nu indføre en skarpere Regulering, og omkring Nytaar 1947 forelagde man Partierne en »Spareplan«, som i Realiteten blot var et usikkert Nedskæringsforslag, der ikke bragte Danmark et Skridt videre i Genopbygningen. Naturligvis er man fra Fagbevægelsens Side i Samarbejde med Socialdemokratiet klar til at tage fat paa en mere konstruktiv Basis for den økonomiske Politik, saafremt et Valg giver bedre Muligheder for at faa Haand i Hanke med Udviklingen. Liberalismen i den økono-

miske Politik er nu kun et tomt Slagord, og jo før dette erkendes, desto bedre for Landets Velfærd i de kommende vanskelige Aar.

ARBEJDSLØSHEDEN

Reelle statistiske Oplysninger om Arbejdsløsheden før Aarhundredskiftet findes ikke, men man maa efter de foreliggende Beretninger at dømme gaa ud fra, at det for største Delen har drejet sig om Sæsonarbejdsløshed. Fra 1902 indsamlede De samvirkende Fagforbund imidlertid Oplysninger vedrørende Arbejdsløsheden i alle Organisationer saavel inden for som uden for Hovedorganisationen. Disse Oplysninger bearbejdedes derefter paa De samvirkende Fagforbunds Kontor for siden at blive offentliggjort. Formaalet hermed var udadtil at underbygge Kravene om Stats- og Kommunetilskud til Arbejdsløse og indadtil til Gavn for Lønkampens heldige Førelse at have Rede paa Arbejdsforholdene, saaledes at man kunde beregne Arbejdernes Modstands- og Ydeevne. 1906 foreligger der for de organiserede Arbejdere maanedlige Opgørelser over Arbejdsløsheden i Procent. Siden 1910 overdrog man Materialet til Bearbejdelse af Statens statistiske Bureau — senere Statistisk Departement — fordi man fra konservativ Side drog Statistikkens Paalidelighed i Tvivl. Tabellen paa Siderne 412 og 413 viser Arbejdsløshedsprocenterne 1906—46.

Foruden den konjunkturmæssige Stigen og Falden noteres ogsaa en Bevægelse inden for de enkelte Aar, hvor Arbejdsløsheden er størst omkring Februar og mindst omkring August. Dette kan for en stor Del forklares ved, at Arbejder paa Grund af Vejrforholdene ikke kan holdes i Gang Aaret rundt. Fra 1906—09 voksede Arbejdsløsheden stærkt for derpaa at falde til Verdenskrigens Udbrud, hvorpaa den igen steg for en kortere Periode. Krigstidens stimulerende Virkning paa den økonomiske Aktivitet gjorde sig imidlertid snart gældende, og op til 1916—17 steg Beskæftigelsen stadig. Med den uindskrænkede U-Baadskrig fra Februar 1917 blev Landets Forsyninger

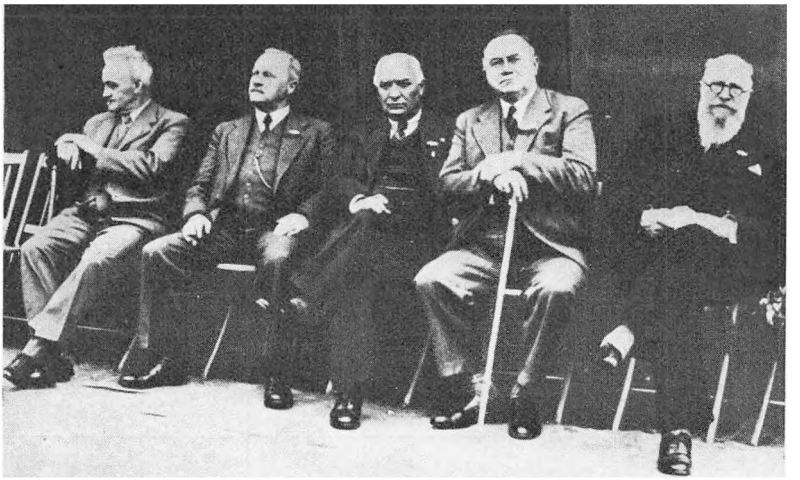

Nordiske Ministre samlet til Arbejder- og Bondestævne i Odense.
Fra venstre: Landbrugsminister Bording, Statsminister Tanner, Finland, Statsminister Per Albin Hansson, Sverige, Statsminister Nygaardsvold, Norge, og Statsminister Stauning, Danmark.

med Raastoffer og Brændsel imidlertid knappe, og dette medførte en Stigning i Arbejdsløsheden. Saa længe Krigen varede, fik vi dog en Del Kul fra Tyskland, men da Vaabenstilstanden traadte i Kraft, og de tyske Skibe, der sejlede paa Danmark, risikerede at blive kapret, forværredes Situationen, selv om vi trods Transportvanskelighederne fik en Del tyske Gaskul pr. Jernbane. Samtidig hjemsendtes Sikringsstyrken, og i 1918 var Arbejdsløsheden helt oppe paa 17,4 pCt. 1919 og 1920 bragte en Forbedring, men allerede 1921 var det galt igen. Denne Gang paa Grund af den lave Markkurs, fejlslagne Spekulationer i udenlandske Markeder, som viste sig at mangle den fornødne Købekraft, og et helt igennem demoraliseret Forretningsliv.

Tidligere havde Fagbevægelsens Bestræbelser blot været rettet mod Hjælp til de arbejdsløse og mod at mildne de Virkninger, Lediggangen havde for de ramte. Fra 1921 gaar man over til i første Række at kræve Arbejders Iværksættelse,

	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914
Januar	12,87	16,38	14,99	21,60	20,5	18,3	19,2	16,8	18,0
Februar	11,46	15,37	15,22	23,28	18,5	16,6	14,8	12,8	13,5
Marts	9,18	6,41	12,38	20,60	10,5	11,2	8,3	7,4	9,5
April	4,34	3,87	8	11,32	7,7	8,6	4,6	4,5	6,0
Maj	3	2,91	6,65	8,48	7,4	6,7	4,2	3,9	4,6
Juni	2,64	4,02	6,24	8,58	7,5	5,4	3,8	3,6	4,0
Juli	3,20	4,21	6,47	8,16	8,2	4,9	3,4	4,0	4,0
August	3,17	4,85	7	8,85	8,3	4,8	3,6	3,6	10,4
September	3,39	3,36	8,37	8,37	7,5	4,2	3,8	3,7	10,7
Oktober	4,25	3,98	11	9,66	9,1	5,4	4,4	4,6	10,2
November	6,15	6,05	14,77	14,89	13,5	8,6	7,1	7,9	11,5
December	9,84	10,11	20,35	16,05	17,6	14,8	13,8	14,3	16,5
Hele Aaret	6,12	6,79	10,95	13,31	11,4	9,2	7,5	7,3	9,9

	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Januar	31,8	29,9	27,7	19,9	24,2	31,4	43,5	34,4	29,5
Februar	31,2	26,2	29,7	20,5	24,5	35,9	42,9	31,3	28,3
Marts	26,2	21,6	21,8	15,3	22,1	35,8	35,4	28,4	22,3
April	23,0	16,8	13,3	11,6	15,3	27,7	28,6	21,6	18,3
Maj	19,1	14,2	10,8	9,4	12,3	24,8	24,3	16,8	14,4
Juni	18,0	13,5	10,0	8,7	11,3	24,9	21,9	15,5	12,6
Juli	17,2	13,6	9,6	9,3	11,8	28,7	21,7	15,3	12,6
August	16,4	13,1	9,1	9,0	11,8	29,2	21,4	15,5	13,7
September	16,0	12,2	8,7	9,0	12,1	29,6	20,9	16,4	14,9
Oktober	17,5	14,5	10,1	11,4	15,8	31,8	23,2	18,2	17,3
November	21,8	17,7	13,0	15,5	22,1	35,1	25,7	22,3	21,7
December	31,6	28,4	22,4	25,1	32,2	42,8	37,5	30,3	31,7
Hele Aaret	22,5	18,5	15,5	13,7	17,9	31,7	28,8	22,1	19,7

subsidiært større Hjælpevirksomhed, en Tanke, man allerede i 1910 havde været inde paa. I en Henvendelse til Ministeriet Neergaard anførte De samvirkende Fagforbund, at Arbejderklassen ikke i Stilhed kunde staa som Tilskuere til den frygtelige Samfundstilstand, der gik ud over Arbejderne i højere Grad end andre, og ikke roligt finde sig i, at Tusinder og atter

1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
18,5	11,2	9,5	24,1	28,1	12,9	21,4	31.1	21,8	21,6	16,6	29,8
15,8	12,3	11,1	24,1	26,9	8,6	24,0	34,2	23,1	21,9	16,5	27,3
12,8	9,0	11.6	20,2	20.4	6,3	23,2	33,0	15,6	16,7	14,7	21,2
5,4	4,7	4.8	14,5	10,5	3,7	19,6	22,2	11,0	8,1	13,4	16,5
4,0	2,7	3,8	13,3	6,2	2,7	17,0	15,0	8,9	5,8	12,0	14,7
3,4	2,0	3,9	13,0	3,6	2,1	16,1	12,9	8,1	5,0	9,1	15,6
3,5	2,0	4,5	13,2	2,8	2,5	16,1	12,1	7,5	5,4	8,3	16,8
3,7	2,2	5,7	14,3	2,2	3,0	16,9	11.4	8.0	5,6	9,8	16,8
3,5	2.0	6,4	14,6	3,1	3,4	16,7	10,7	7,7	5,8	10,6	16,3
3,9	2,0	9,3	14,7	3,8	4,5	17,6	12,1	8,0	7,0	13,5	18,3
7,1	3,2	14,6	17,8	7,0	8,5	20,8	15,4	12,1	9,3	20,5	22,4
11,8	6,0	24,0	25,8	16,5	15,5	26,8	20,6	19,6	17,1	31,7	32,2
7,7	4,9	9,2	17.4	10,7	6,1	19.7	19,3	12,7	10,7	14,8	20.7

1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	
28,1	33,0	29,0	29,7	30,1	34,8	21,9	15,4	8,8	10,3	13,2	
30,4	31,4	27,5	26,8	32,9	34,3	21,6	9,5	8,5	11,6	8,2	
26,2	28,6	21,9	22,8	30,6	26,8	17,8	6,6	5,3	7,7	7,4	
19,5	17,5	20,2	16,9	26,0	18,2	8,6	6,0	3,5	9,1	4,4	
12,9	14,8	17,4	11,5	20,3	11,3	4,1	3,1	2,4	9,4	3,0	
11,3	13,9	16,6	11,1	16,9	3 8[1]	3,2	2,5	1,9	6,9	1,6	
12,1	15,2	16,8	11,0	16,1	4,7[1]	3,8	2,7	1,9	5,9	1,2	
12,3	15,1	16,7	9,5	17,8	5,9[1]	4,0	3,3	1,9	6,3	1,1	
12,9	16,5	16.7	12,5	17,8	6,6[1]	4,6	4,4	3,4	6,7	1,6	
16,3	19,2	18,7	16,0	19,1	8,8[1]	5,3	5,0	4,1	6,7	1,8	
20,0	23,5	22,5	21,3	23,2	9,8[1]	5,9	5,9	4,7	7,0	3,2	
30,3	34,6	31,4	32,2	35,6	13,1[1]	8,8	10,8	8,4	11,1	10,0	
19,3	21,9	21,3	18,4	23,9	—	9,1	6,3	4,6	8,2	4,7	

[1]) Fra Juni 1941 er Arbejdsløshedsprocenterne beregnet paa andet Grundlag, og en direkte Sammenligning med Tallene for de tidligere Maaneder kan derfor ikke foretages.

Tusinder af Arbejderhjem ødelægges. Det var Regeringens Pligt at skaffe de arbejdsløse Beskæftigelse. Skete det ikke meget snart, kunde uberegnelige Ulykker for Samfundet blive Følgen.

Regeringen lovede alvorlige Overvejelser, men først da *Stauning* i Folketinget i Form af en Dagsorden forespurgte, hvad Ministeren vilde foretage sig for at afværge Arbejderhjemmenes Sammenbrud, fik man et Svar af Indenrigsminister *Krag*. Det var i Realiteten et Spark til de arbejdsløse. Stauning havde foreslaaet Arbejdsløsheden mindsket ved: 1) Tilvejebringelse af offentlige Arbejder, saasom Broen over Lillebælt, Masnedøbroen, hurtig Fremme af Dobbeltsporanlæg, Istandsættelse af Landets Veje. 2) Fastsættelse og Udvidelse af Importreguleringen. 3) Fremhjælpning af Eksporten, derunder Tilvejebringelse af Handelsoverenskomst med Rusland. 4) Hjælp til industrielle Bedrifters Opretholdelse ved Bestillinger o. l. 5) Beplantning af Heder, Iværksættelse af Grundforbedringsarbejder, Udstykning af Jord til Husmandsbrug samt at de arbejdsløse, der fremdeles var ude af Stand til at erholde Beskæftigelse, skulde understøttes saaledes, at Hjemmenes Undergang afværgedes.

Krag svarede paa sin vanlige arrogante og kyniske Facon, at det aldeles ikke var Kapitalismen, som havde Skylden for Arbejdsløsheden. I alle Lande, selv i Tyskland, hvor Socialismen regerede, og i Rusland saa man enorme Hære af arbejdsløse. Ingen Regering, hvilken politisk Farve den end havde, kunde løse dette Problem. Den eneste Maade, hvorpaa der kunde skaffes Arbejde, sagde Krag, var at bringe Produktionsprisen i Niveau med Købeevnen. I Stedet for klamrede Arbejderne og deres Førere sig til de mellem Organisationerne aftalte Løntariffer, og ingen maatte tage Arbejde under disse Tariffer, skønt de laa alt for højt i Forhold til Købeevnen. Fjern først de Hindringer, der ligger i de gældende Tariffer, var Ministerens Raad, og tillad alle at tage Arbejde til de i Øjeblikket opnaaelige Priser. Først da vilde der være Grundlag for en Forhandling. Regeringen anerkendte ikke Samfundets Pligt til at skaffe Arbejde paa Basis af privat indgaaede Tariffer. Den havde forsøgt at sætte Nødhjælpsarbejder i Gang, men alle Forsøg var strandet paa de »hellige« Løntariffer og den lige saa hellige Normalarbejdsdag. I Stedet for at holde lange Taler burde Arbejderførerne gaa ud og søge at over-

bevise Arbejderne om, at de var nødt til at tage Arbejde til de Priser og den Arbejdstid, der kunde opnaas, blot de var i Stand til at leve deraf.

Krag forlangte altsaa, at alt, hvad der var bygget op af Lønaftaler, Voldgiftsretter, Forligsinstitution og Arbejderorganisationer, skulde bort. Heldigvis havde dog den liberale Herre ikke Magt, som han havde Agt. I 1924 kom Socialdemokratiet til Roret, men som Mindretalsregering. Arbejdsløsheden, der for 1924 var nede paa 10,7 pCt., steg i 1925 til 14,8 pCt., hvilket for en Del skyldtes den danske Krones bratte Stigning. At lade Kronen falde igen, kunde der ikke være Tale om. Ved Begyndelsen af Rigsdagssamlingen 1925—26 fremsatte Socialdemokratiet en samlet Plan til Krisens Lettelse omfattende Eksportkredit, direkte Tilskud til Virksomheder, Skattelempelser, Igangsættelse af offentlige Arbejder samt for Landbrugets Vedkommende Grundforbedringsarbejder og Moratorium for Statshusmænd. Venstre og Højre satte sig imod Forslaget som Helhed. Da Regeringen ikke ønskede at lade Forslaget »barbere«, valgte man at udskrive Valg. Socialdemokratiet tabte nogle af sine Mandater, og Partiet gav derefter Plads for en Venstreregering med »Høvdingen« *Madsen-Mygdal* som Chef.

Madsen-Mygdals Universalmiddel var Nedskæring af de offentlige Udgifter og Arbejdslønningerne og betydelige Skattelettelser for derigennem at puste Liv i de hensygnende Erhverv. En Arbejderdeputation fik at vide, at Hovedaarsagen til Arbejdsløsheden efter Regeringens Opfattelse var at søge i de mellem Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer trufne Overenskomster, som kun i utilstrækkelig Grad var blevet afpasset efter de ved Kronestigningen fuldstændig ændrede Forhold. Naar Organisationerne hindrede den enkelte arbejdssøgende i at tage Arbejde paa andre end de fastsatte Vilkaar, maatte det være Organisationernes Forpligtelse enten at skaffe Arbejde paa disse Vilkaar eller at ændre dem saa meget, at Beskæftigelse i fornødent Omfang kunde fremkomme paa naturlig Maade. Saa længe Organisationerne nægtede at vedkende sig dette Ansvar, saa Regeringen sig ikke i Stand til at imøde-

komme de af De samvirkende Fagforbund fremsatte Ønsker. Regeringen, sagde Madsen-Mygdal, erkendte Alvoren i den foreliggende Situation og var derfor villig til at prøve Mulighederne for at faa igangsat en Forhandling mellem Organisationerne med det Formaal at naa til formindskede Produktionsomkostninger og dermed varig Indskrænkning af Arbejdsløsheden.

I Stedet for at give de arbejdsløse noget som helst, vilde man altsaa fratage de arbejdende mest muligt. I de tre Aar, Madsen-Mygdal var ved Magten med Krag som Indenrigsminister, forværredes Arbejderklassens Kaar. Regeringen gennemførte en Ændring i Arbejdsløshedsloven, saaledes at al Understøttelse ud over de i Arbejdsløshedskassernes Vedtægter fastsatte Antal Dage ophørte. Overfladisk kunde det se ud, som Arbejdsløshedens Omfang var aftaget, men Grundene var bl. a., at en stor Del af arbejdsløse ophørte med at gaa til Kontrol, naar de ingen Understøttelse kunde faa. Madsen-Mygdal væltedes af de konservative i 1929, og man fik med *Stauning-Munch* Regeringen en hel ny Linie ind i Social- og Beskæftigelsespolitikken. Understøttelsessystemet udvidedes, og Maalet for Regeringens økonomiske Politik blev først og fremmest at opretholde en høj og stabil Beskæftigelse. Indtil Midten af 1930 sank Arbejdsløsheden da ogsaa. Men i Slutningen af Aaret ramte Verdenskrisen Danmark. Verdensmarkedsprisernes enorme Fald bragte færre Indtægter til Landbruget og dermed et mindre Forbrug af Industrivarer, og da Vareudvekslingen mellem Landene begrænsedes meget stærkt, opstod en Arbejdsløshed af et hidtil ukendt Omfang (1932: 31,7 pCt.). Fra De samvirkende Fagforbunds Side mente man, at en Nedsættelse af Arbejdstiden var det mest effektive Middel til Afhjælpning af Arbejdsløsheden, og 1931 kom Forhandlinger herom i Forgrunden. Med adskillige Virksomheder traf man Aftale om Deling af Arbejdet for at hindre Overarbejde. Nogen afgørende Betydning fik det nu ikke. I 1932 var der af 314.000 Arbejdere 12.766, som arbejdede paa nedsat Tid. For samtlige Arbejdere var Nedsættelsen 0,7 Timer, mens det tilsvarende Tal i Sverige, Tyskland og Frankrig var 3,3 og 4,6

Timer. Ved de Forhandlinger, De samvirkende Fagforbund førte med Arbejdsgiverforeningen vedrørende en 40 Timers Arbejdsuge og Forbud mod Overarbejde, lykkedes det ikke at naa frem til et Resultat. Arbejdsløsheden maatte nedbringes ad andre Veje, og den blev nedbragt, men Tanken om 40 Timers Ugen kvaltes ikke. I en Resolution, vedtaget paa De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling 1932, hedder det, at den langvarige Verdenskrise, som i alle Lande havde givet sig Udslag i en omfattende Arbejdsløshed, efterhaanden syntes at antage en permanent Karakter, der fordrede kraftige og varige Modforholdsregler. Der burde derfor sættes ind paa, at det store Antal arbejdsløse kunde inddrages i Produktion og Omsætning ved bl. a. i størst mulig Udstrækning at gennemføre en Forkortelse af Arbejdstiden ned til højst 40 Timer ugentlig i Haandværk, Industri, Handel og for Tjenestemænd og Arbejdere i offentlige og koncessionerede Virksomheder. Arbejdstiden for de Arbejdere, der var beskæftigede uden for de her nævnte Omraader, maatte nedsættes saa langt, som det var foreneligt med de paagældende Erhvervs Interesser. Som et yderligere Middel til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden pegede Generalforsamlingen endvidere paa fortsat Igangsættelse af offentlige Arbejder og Støtte til det private Initiativ, bl. a. ved Boligbyggeri.

Arbejdsløsheden nedbragtes altsaa ikke ved en Nedsættelse af Arbejdstiden, men derimod gennem en rationel Tilrettelæggelse og Dirigering af Udenrigshandelen, store offentlige Arbejder samt forskellige Laane- og Tilskudsordninger. Fra 1934 steg Landbrugspriserne atter, og den almindelige Konjunkturopgang, der for en væsentlig Del skyldtes Oprustningerne, undlod heller ikke at sætte sit Præg paa Danmark. Af offentlige Arbejder maa navnlig nævnes Broerne over Lillebælt og Storstrømmen samt Vejarbejderne. Blandt Tilskudsordningerne kan vel Byggeriet siges at have haft størst Betydning, men Grundforbedringslovene og Loven om Fremme af danske Erhvervsinteresser i Form af Laan, Tilskud og Garantier fra Staten har ogsaa haft en stærkt stimulerende Virkning. Visse Beløb stilles til Raadighed for 1) Bestræbelser for Indvinding

af nye Omraader for dansk Produktion, 2) Støtte af Eksporten, 3) Fremhjælpning af forbedret Teknik inden for Industrien og 4) Eksportkreditter. Ved en »Lov om Merbeskæftigelse« hjemledes der Socialministeren Adgang til — med Tilslutning af et i Loven omhandlet Rigsdagsudvalg — at yde Tilskud til Forøgelsen af Beskæftigelsen i Enkeltvirksomheder.

Ungdomsarbejdsløsheden var et Problem for sig. Den omfattende Arbejdsløshed berøvede i høj Grad Ungdommen Mulighed for at faa Arbejde, og af samtlige arbejdsløse var 28 pCt. mellem 18 og 25 Aar. Dette skabte hos de unge en Demoralisation og en Følelse af Utryghed. Et Udvalg, nedsat af Socialministeriet, afgav i Foraaret 1933 en Betænkning, hvori man bl. a. udtalte, at en effektiv Modarbejdelse af Demoralisationen blandt de Unge kun kunde opnaas, hvis de unge arbejdsløse fik Adgang til legemligt Arbejde og rykkedes ud af de Forhold, hvorunder de levede ved paa en eller anden Maade at samles med ligestillede og beskæftiges med legemligt Arbejde, Sport og Undervisning af forskellig Art.

Rigsdagen vedtog derpaa i 1933 en Lov, hvori det bl. a. hed: Forsaavidt Kommuner eller Foreninger (herunder Fagforeninger) ønsker at skaffe unge arbejdsløse, normalt i Alderen fra 18—22 Aar, Beskæftigelse til Modvirkning af den Forringelse af Arbejdsevne og Arbejdslyst, der er forbundet med langvarig Arbejdsløshed, kan der af Statskassen ydes et Tilskud af 2 Kr. pr. Elev pr. Dag. Det forudsattes, at Beskæftigelsen var en passende Blanding af legemligt Arbejde, Undervisning og Sport, og det legemlige Arbejde skulde være saadant, som ellers ikke vilde blive udført, f. Eks. Anlæg af Sportspladser, Skovarbejder, Havearbejder o. l. Formaalet med Iværksættelsen maatte hverken direkte eller indirekte være økonomisk Vinding, og eventuelt Overskud ved disse Foranstaltninger skulde anvendes i samfundsmæssigt Øjemed, og den unge Mand maatte melde sig frivilligt.

En Del Lovforslag strandede paa Oppositionspartiernes Modstand i Landstinget, saaledes f. Eks. Regeringens store Beskæftigelsesplan, som fremsattes i Februar 1935 og forkastedes i Landstinget Foraaret 1936. Den vilde direkte og indi-

rekte have sat Arbejder i Gang til ca. 100 Mill. Kr. Først Landstingsvalget 1936, der gav Socialdemokrater og Radikale Flertal, muliggjorde en Gennemførelse af Regeringens Program.

1938 vedtoges »Lov om Beskæftigelse af Arbejdsløse«, omfattende flere tidligere Love. Den var delt i fire Afsnit: 1) Nødhjælpsarbejder, 2) Beskæftigelsesforanstaltninger, 3) Ungdomsforanstaltninger og 4) Almindelige Bestemmelser. Desuden oprettedes en Beskæftigelsescentral, der skulde administrere Loven og være raadgivende for Socialministeren i Spørgsmaal vedrørende Beskæftigelsen. I Tilknytning til Centralen nedsattes et Beskæftigelsesudvalg, hvis Formand var Departementschefen i Socialministeriet. De øvrige Medlemmer var: Beskæftigelsescentralens Leder, en Arbejdsgiver (valgt blandt Arbejdsgiverne i Arbejdsløshedsfondens Bestyrelse), en Arbejder (valgt af De samvirkende Fagforbund). Dette Udvalg skulde afgøre, hvorvidt et Arbejde var egnet til Udførelse efter Loven. Lønnen var overenskomstmæssig, og hvor en saadan ikke fandtes, sluttedes en Særoverenskomst. Hvis Arbejdsstedet laa langt fra den arbejdsløses Bopæl, kunde Beskæftigelsescentralen dække Befordringsudgiften og eventuelt Udgiften til Logi. Kun arbejdsløse henvist af den offentlige Arbejdsanvisning maatte beskæftiges og, hed det, under iøvrigt lige Forhold skal der ved de i Paragrafferne 2—3 (Nødhjælpsarbejder, langvarigt arbejdsløse) omhandlede Arbejder beskæftiges Forsørgere, der er Medlemmer af det eller de Fags Arbejdsløshedskasser, under hvis Arbejdsomraade det paagældende Arbejde henhører, saaledes at der herved tages rimelige Hensyn til den paa Egnen herskende Arbejdsløshed.

Samarbejdet mellem De samvirkende Fagforbund og Regeringen var upaaklagelig. Efter i 1939 at have vedtaget Lovene om Boligtilsyn og Sanering af usunde Lejligheder, om Inddæmningsarbejder paa Amager og Rømø, om Støtteforanstaltninger til Industri, Haandværk m.m. henvendte Ministeriet sig til De samvirkende Fagforbund, som anmodedes om at foreslaa Beskæftigelsesforanstaltninger. Der udsendtes saa Cirkulærer til samtlige Underorganisationer. 41 svarede, men heraf kunde de 23 intet foreslaa. Svarene gik derpaa til Arbejderbevægelsens

Erhvervsraad, der behandlede dem sideordnet med sine egne. Resultatet blev en principiel Tilslutning til Gennemførelse af Foranstaltninger, der ikke alene gav en midlertidig Beskæftigelse, men ogsaa og navnlig skulde give Beskæftigelse i Fremtiden, som f. Eks. Igangsættelse af nye Produktioner eller Inddragning af nye Arealer eller nye Omraader under rationel Drift.

Da Krigen begyndte, steg Arbejdsløsheden igen paa Grund af de knappe Forsyninger. Ved Kriselovkomplekset af Maj 1940 oprettedes en Kreditfond, der stillede 100 Millioner til Raadighed for Igangsættelse af Arbejder, deriblandt en Udvidelse af bestaaende Produktion og nye Produktionsomraader. Den tyske Besættelse havde ikke forbedret Forsyningsforholdene. Da der kunde forventes en ny Stigning i Arbejdsløsheden, efterhaanden som Raastofferne slap op, udarbejdede Regeringen en ny Beskæftigelsesplan, der tilsigtede at bringe 50.000 Mand i Arbejde. Omkostningerne vilde beløbe sig til 200 Mill. Kr. Planen kan deles i 3 Grupper: 1) Love, der søger at skabe nye Beskæftigelsesmuligheder, fortrinsvis ved Støtte til privat Initiativ, 2) Offentlige Foranstaltninger til direkte Beskæftigelse af de arbejdsløse, og 3) Financiering af disse Love. Den første Gruppe omfattede: Loven om Støtte til Bygningsistandsættelser og Varmeisoleringsarbejder m. v. vedrørende Beboelsesejendomme af 31. Oktober 1940. Lov af Istandsættelse m. v. af Bygninger paa Landet af 31. Oktober 1940. Ændring af Lov af 26. April 1940 til Opførelse af Ensilagebeholdere ved Landejendomme af 31. Oktober 1940, og Ændring af Lov af 26. Februar 1937 om Grundforbedring af 14. November 1940. Den anden Gruppe inkluderede: Lov om Ungdomslejre af 11. November 1940, Lov om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelsen af Arbejdsløse af 27. December 1940, Lov om Landvinding af 14. November 1940, Ændring af Lov af 18. Maj 1937 om Folkeskolen af 31. Oktober. Lov om Stianlæg i de grønne Omraader, og i tredie Gruppe: Lov om Tilvejebringelse af Midler til beskæftigelsesfremmende Foranstaltninger af 31. Oktober, som bestemte, at der paa Finansloven opførtes en Fond benævnt Beskæftigelses-

Bestyrelse, Lærere og Elever paa den første Arbejderskole 1910.

fonden »til Afholdelse af Udgifter for Staten til Laan og Tilskud til særlige beskæftigelsesfremmende Foranstaltninger i det Omfang, hvori saadanne Udgifter i Tiden indtil Udgangen af Finansaaret 1941—42 ved Lov henføres til Fonden«. Til Fremskaffelse af de fornødne Midler blev der givet Finansministeren Ret til at udstede Skatkammerbeviser og Statsobligationer, og saaledes financierede man Beskæftigelsen ved Laan.

Ved Lov om midlertidig Regulering og Fordeling af Arbejde lykkedes det i Aarene 1940—45 at opretholde eller tilvejebringe Arbejde for henholdsvis 23,000, 23,000, 17,000, 17,000, 16,000 og 21,000 Mand. Støtte- og Tilskudslovgivningen fortsattes og udvidedes med Bygningsistandsættelser og Varmeisoleringsarbejder, Nybygning af Fiskefartøjer, Ombygning, Istandsættelse og Forbedring af saadanne, Istandsættelsesarbejder og Forbedringer paa danske Skibe o. s. v.

For de offentlige Arbejder ændredes i 1941 Lønbestemmelserne, saaledes at der i Realiteten ingen Forskel var paa Ar-

bejde iværksat i Henhold til disse Love og det egentlige Arbejdsmarked.

I 1941 søgte man at tilvejebringe større Enhed i Planlægningsarbejdet. Det i 1940 af Regeringen nedsatte ministerielle Beskæftigelsesudvalg suppleredes med et Beskæftigelsesraad, væsentlig bestaaende af Departementscheferne. Beskæftigelsesraadets Opgave blev i Samarbejde med det allerede eksisterende ministerielle Beskæftigelsesudvalg at administrere Beskæftigelses- og Forsyningspolitikken og paasé, at de ministerielle Beskæftigelsesforanstaltninger bragtes i Samklang. Fra Fagbevægelsens Side saa man med nogen Skepsis paa dette Organ, hvis Kompetence i Virkeligheden var stærkt indskrænket af Ministerierne, og som nærmest maatte betragtes som raadgivende.

Fra Slutningen af 1941 var Arbejdsløsheden paa Retur. Den indenlandske Brændselsproduktion, Derationaliseringen i Industrien, Arbejder for udenlandsk Regning og Tysklandsarbejderne opvejede langt den Nedgang, som skyldtes de knappere Forsyninger. Først da det efter Okkupationens Ophør i 1945 blev rigtig galt med Brændsels- og Raastoffer, steg Arbejdsløsheden igen til 8,2 pCt. Regeringens Beskæftigelsesudvalg havde imidlertid udarbejdet et omfattende Beredskab af statslige og kommunale Arbejder efter Krigens Afslutning, for at dæmme op for en forventet stor Arbejdsløshed, der imidlertid ikke kom. Man stillede dog ikke mindre end 118 Mill. Kr. til Raadighed for en Række af disse Beskæftigelsesplaner — som Statens Tilskud. Bevillingen frigjorde Arbejder til et samlet Beløb af 237 Mill. Kr., heraf næsten 100 Mill. Kr. i direkte Arbejdsløn. De frigjorte Beskæftigelsesforanstaltninger omfattede: 1) Beredskabsarbejder til et Beløb af 142 Mill. Kr., Statstilskudet var 65 Mill. Kr., 2) Ikke færdigbehandlede Andragender fra Kommunerne og andre til et Beløb af 60 Mill. Kr., Statstilskudet androg 27 Millioner Kroner, 3) Husmoderafløsning, Tøjreparation, Stødoptagning, geodætisk Arbejde, Spildindsamling og Læplantning til et Beløb af 26 Mill. Kroner, Statstilskudet var 17 Mill. Kroner og 4) Beskæftigelseslejre for langvarigt ledige, ældre Arbejdere, hvor Staten bar

hele Udgiften paa 9 Millioner Kroner. Arbejdsugen sattes til 48 Timer, og der betaltes overenskomstmæssig Løn.

I 1946 faldt Arbejdsløshedsprocenten til et Minimum, men i Vintermaanederne fandtes dog et ret betydeligt Antal arbejdsløse. Til Trods herfor stoppede Regeringen ved et socialtministerielt Cirkulære af 19. Marts alle offentlige Arbejder med Statsstøtte. Endvidere standsedes en Række egentlige Statsarbejder, som ikke kunde karakteriseres som nødvendige Reparationer eller Anlægsarbejder. Begrundelsen var den herskende Mangel paa Arbejdskraft. Fra Fagforeningernes Side rejstes en kraftig Protest mod dette Skridt. Man fremhævede det fuldstændig meningsløse i at standse Arbejdet for nogle ufaglærte Arbejdere, fordi der var Mangel paa faglærte, men Venstreregeringen vilde dog ikke ophæve Forbudet, selv om der blev givet en Del Dispensationer.

Arbejdsløsheden er dog for Tiden ikke noget Problem af større Rækkevidde. Hertil har ogsaa den ringe Tilgang af Arbejdere i de produktive Aldersklasser bidraget, idet Virkningen af et lille Fødselsoverskud i en Aarrække nu er begyndt at gøre sig gældende. Endvidere har Bevogtningsopgaver ved Landsforræder- og de tyske Flygtningelejre, den danske Brigade i Tyskland o. a. skabt Knaphed paa Arbejdskraft. Imidlertid kan Forholdet ændre sig, og Kriser ude fra vil nu som tidligere komme til at berøre det danske Samfund. De samvirkende Fagforbund og Fagbevægelsens andre faglige og politiske Organer har derfor stadig Opmærksomheden henvendt paa, at Retten til Arbejde bør betragtes som en af de mest fundamentale Menneskerettigheder, og det er her, man maa sætte ind, naar Øjeblikket kommer.

KAMPEN OM 8-TIMERSDAGEN

Den første, der ud fra et mere rationelt Synspunkt propaganderede for Indførelse af 8-Timersdagen eller 48 Timers Arbejdsuge, er den engelske Socialist og Fabrikejer *Robert Owen*. Han gjorde opmærksom paa, hvilken nøje Forbindelse, der var mellem Hygiejne, Aandsudvikling og Arbejdstid. 1833

indførtes der i England 48 Timers Uge for Børn mellem 9 og 13 Aar, og Owen mente derfor, Tidspunktet var inde til et større Fremstød. 1834 udbrød en Række Strejker i engelske Byer for at faa 8-Timersdagen gennemført; men de brød praktisk talt alle sammen. De otte Timer var dog nu sat paa Programmet som et af Arbejderbevægelsens Maal, og det forsvandt aldrig siden. Det ene Fag efter det andet opnaaede lidt efter lidt at faa 8-Timer sat igennem. Australien kom tidligst med, det blev det første Land, hvor 8-Timersdagen lovfæstedes, hvilket skete i 1873—74. Ogsaa i De forenede Stater, Frankrig, Tyskland og en Række mindre Lande tog man Spørgsmaalet op. 1867 havde »Internationale«s Kongres i Genève behandlet Sagen, og paa Fagforeningskongressen i London 1872 proklameredes 8-Timersdagen som hele Fagbevægelsens Maal. Røde Fagforeningsbannere Verden over forkyndte nu det Motto, hvorunder Arbejderne skulde gaa til Massedemonstrationer hver 1. Maj efter 1890: »8 Timers Hvile, 8 Timers Arbejde, 8 Timer fri«. Beslutningen herom var taget paa den internationale socialistiske Kongres i Paris paa Bastilledagen, den 14. Juli 1889, 100 Aarsdagen for den franske Revolution. Kravet om 8-Timersdagen følte sig ogsaa som revolutionært, og mange Arbejdsgivere søgte at lægge Demonstrationen Hindringer i Vejen ved at true Arbejderne med Bortvisning for længere eller kortere Tid, hvis de udeblev fra Arbejdspladsen den 1. Maj. Alle Anstrengelser var imidlertid forgæves. 1. Maj-Dagen blev den største ydre Begivenhed i Arbejderbevægelsens Historie i disse Aar, den Dag, paa hvilken Arbejdere overalt i Verden, hvor Fagforeninger fandtes, tilsagde hverandre international Solidaritet i Kampen for værdige Menneskekaar.

Efterhaanden som Aarene gik, vaagnede hos mange Forstaaelsen af, at en Forkortelse af Arbejdstiden ikke blot var en Retfærdighedsakt over for Arbejderne, men ogsaa en vigtig Ting for selve Produktionslivet. Til at lette denne Forstaaelse bidrog i høj Grad et lille Skrift om 8-Timersdagen af en Englænder John Rae; det udkom 1894 og oversattes til Hovedsprogene. Den økonomiske Videnskab gav ogsaa en nyttig Haandsrækning ved at paavise Sammenhængen mellem Arbejdstids-

længde og Træthedsgrad. Efter rent tekniske Overvejelser gik flere Fabrikker nu over til 8-Timersdag, blandt de første var de berømte tyske Zeissværker. Det viser sig, at Forkortelsen af Arbejdstiden gav Udligning eller Merydelse, saaledes at man kun kunde have Fordel af at akceptere Arbejdernes Krav. Men som sædvanlig har Arbejdsgiverne ogsaa i dette Tilfælde for et Flertals Vedkommende sat sig til Modværge med den Stupiditet, der er Særkende for al Konservatisme. Angst for Revolution efter den første Verdenskrig hjalp meget mere paa deres Forhandlingsvilje end alle fornuftige Argumenter, hvormed man i aarevis havde søgt at begrunde 8-Timersdagen. Det er derfor en Kendgerning, at Virkeliggørelsen af dette klassisk-sociale Krav skyldes Frygten for Arbejderklassens middelbare eller umiddelbare revolutionære Kraft. I November 1917 indførtes 8-Timersdagen ad revolutionær Vej i Finland, og i December Maaned fulgte Rusland efter. Saa kom Nederlaget og Statsomvæltningerne i Tyskland og Østrig-Ungarn et Aar efter, og samtidig holdt 8-Timersdagen sit sejrrige Indtog hos de slagne Centralmagter. Mens man drøftede den kommende Fred i Paris, sydede og gærede det overalt i Samfundene, saavel i de sejrende Stater som i de besejrede, og Fredsforhandlerne saa sig derfor nødsaget til at gøre noget for at berolige Arbejdermasserne. Det blev ikke til saa forfærdelig meget, men i Folkeforbundspagten, der føjedes til alle Fredstraktaterne, indsattes nogle Paragraffer, som foreskrev Oprettelse af en international Arbejdsorganisation. Man fastslog her, at Folkeforbundet havde til Formaal at opretholde Verdensfreden, og en saadan Fred kunde kun skabes, hvis den var baseret paa social Retfærdighed. Det var derfor et brændende Spørgsmaal at faa Arbejdernes Stilling forbedret, bl. a. »ved en Regulering af Arbejdstiden, indbefattet en Maksimal-Arbejdsdag og -Uge«. En Arbejdskonference mødtes i Washington, og her blev man i Oktober 1919 enige om at søge en 8-Timersdag stadfæstet ved Lov i alle Lande. Alle disse Foreteelser satte hurtigt Spor. I 1919 opnaar Arbejdernes gamle Krav overalt at blive sat i Højsædet — man fristes til at sige, at intet er saa galt, at det dog ikke er godt for noget.

Indførelsen af 8-Timersdagen betød ialfald for de Arbejdere, der endnu havde en Arbejdsdag paa 9—11 Timer, en Højnelse, hvis Følger næsten ikke kan overvurderes. Arbejderen fik nu Muligheder for at skabe sig en langt menneskeligere og lykkeligere Tilværelse. I Agitationen mod 8-Timersdagen kørte man stadig paa den gamle Melodi: Naar Arbejderen faar kortere Arbejdstid, vil han tilbringe mere Tid paa Værtshus og gaa moralsk tilbage, fordi han ikke véd, hvad han skal faa Tiden til at gaa med. Det viste sig hurtigt, at den dybe Bekymring for Arbejderens Vé og Vel, som Modstandere af Arbejdsforkortelsen nærede, skulde blive gjort til Skamme. 8-Timersdagen kom til at betyde en fysisk og aandelig Rejsning for hele Arbejderklassen. Der blev nu Tid til at drive Sport og til gennem Læsning at berige sig selv og skaffe sig de fornødne Kundskaber til at kunne tage Kampen op mod Kapitalismen — fagligt og politisk. Desværre blev Fremskridtet efter 1920 bremset af Reaktionen i de fleste kontinentale Lande, hvor Fascisme og Nazisme efterhaanden styrtede Demokratiet og overtog Statsmagten.

Det vidner om den levende Interesse, hvormed man inden for dansk Arbejderbevægelse fulgte Begivenhederne ude i Verden, at man allerede i 1879 udarbejdede et Forslag om 8-Timersdagen, som i 1883 blev forelagt Folketinget og naturligvis forkastet. Men hermed var Sagen ikke afgjort. Forslaget kom igen, og det lykkedes derved Arbejdere fra Rigsdagens Talerstol at kunne fortælle Befolkningen, at Sikringen af 8-Timersdagen maatte være en Statsopgave. Arbejdstidsforkortelsen begrundedes ikke blot rent humanitært, man gjorde fra Arbejderside opmærksom paa, at Kravet tillige var et Led i Kampen mod den Arbejdsløshed, som Maskinerne paaførte Arbejderne.

I Henhold til den internationale Kongres' Bestemmelse af 1889 — en skandinavisk Arbejderkongres var 1886 gaaet ind for Sagen — skulde der holdes Majdemonstration første Gang i 1890. Det var ikke med lige stor Begejstring, at alle Arbejderne betragtede Demonstrationen de første Aar. For det første betød det økonomisk, at man mistede en Dagløn, hvilket kunde være haardt nok. Men hertil kom, at mange Arbejds-

givere forkyndte, at hvis Arbejderne udeblev fra Arbejdspladserne 1. Maj, vilde de betragte det som en Opsigelse og ialt Fald straffe det med nogle Dages Karantæne. Blandt de Virksomheder i København, som nedlagde Forbud, var bl. a. Statsværksteder, Burmeister & Wain og Tuborg, der afskedigede 23 Mand. Da det kom til Stykket, blev det de fleste Steder ved Truslerne, men Arbejderne gik de kommende Aar meget forsigtigt frem. Endnu mere spagfærdigt begyndte Demonstrationerne i Provinsen, hvor Helsingør dog dannede en Undtagelse, her afskedigede en berygtet Støbemester »Jens Pukkel« fire Arbejdere. Man holdt mange Steder Aftenmøder eller slet ikke Møder i Provinsen. Ogsaa i København holdtes Aftenmøde i 1894 og 1895, ellers faldt Møderne paa en Søndag eller blev flyttet dertil.

A. Vater.
Arbejdsdirektør 1922—42. Udnævntes til denne Stilling af Indenrigsminister Krag, men opnaaede efterhaanden et godt Forhold til Fagforeningerne og Arbejdsløshedskasserne. Formand for Arbejdsnævnet og Arbejdsløshedsfonden i ovenn. Periode.

Først efter Lockouten i 1899 kom der rigtig Gang i Demonstrationerne. 1902 til 1907 opgives Antallet — utvivlsomt for højt beregnet — af Deltagerne i Demonstrationstogene i hele Landet til henholdsvis 26,800, 24,300, 43,500, 40,275, 44,000 og 48,800, desuden holdtes stadig en Række Aftenmøder rundt omkring. I disse Aar og indtil 8-Timersdagens Indførelse blev Demonstrationen i København og Provinsbyerne en stor Løftelse for Arbejderne, der paa denne Festdag indaandede den Solidaritetens stærke Løftning, som gav dem Kampkraft og Tillid til Fremtiden. Til Gengæld virkede de paa den mere konservative Del af Borgerskabet som en Brand i Næsen, og

det er ikke just Lovord om de »revolutionære« Demonstrationer og de faglige og politiske Talere, der er mest fremtrædende i Referaterne i den borgerlige Presse.

De samvirkende Fagforbund gjorde i disse Aar et stort Arbejde for at faa 8-Timers Kravet gennemført saa vidt muligt paa internationalt Grundlag. Paa den 6. internationale faglige Konference i Paris 1909 rejste deres Repræsentanter Spørgsmaalet, om man vilde støtte et dansk Ønske til Gennemførelse af Arbejdsforkortelse, selv med Udsigt til en Storkamp, hvilke Konferencen besvarede bekræftende. Man kom dog endnu ikke saa langt, i 1912 var den gennemsnitlige daglige Arbejdstid 9,2 Timer i København, 9,5 i Provinsen og 9,4 Timer for hele Landet. Saa kom den første Verdenskrig, og under Strejke- og Lockoutroen i Krigens sidste Aar var Spørgsmaalet om 8-Timersdagen et permanent Uroelement. Medens Versaillefreden forberedtes, lykkedes det i Danmark at faa 8-Timerskravet ført igennem. I Modsætning til, hvad Forholdet er i de fleste andre Lande, blev 8-Timersdagen ikke lovfæstet — sidste Gang man forsøgte uden Held var i 1924. 8-Timersdagen i Danmark er indført ved Overenskomst mellem De samvirkende Fagforbund og Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening. Januar 1919 var der mellem de to Hovedorganisationer truffet Aftale om et Udvalg bestaaende af 5 Medlemmer fra hver Organisation og med Departementschef *Adolf Jensen* som Formand. Dette Udvalg havde faaet til Opgave at undersøge Mulighederne for yderligere Nedsættelse af Arbejdstiden. Den 17. Maj naaede man frem til en Overenskomst. Senest den 1. Januar 1920 skulde 8-Timers Normalarbejdsdag indføres overalt, undtagen for Søfart, Landbrug og dermed beslægtede Fag, samt for Fag, der havde en ekstra Arbejdstid ud over det normale, f. Eks. Kuske og Fyrbødere. Arbejdstiden maatte være effektiv, hvor der var 9 Timer, skulde den pr. Oktober 1919 være nede paa 8½. De ved den stedfundne Nedsættelse af Arbejdstiden forbundne Omkostninger skulde ikke bæres af Arbejdsgiverne. »Sejren er vundet gennem den Magt, vi har vundet,« siger De samvirkende Fagforbund, »men det er dansk Socialdemokratis Opgave at sætte Rettens Stempel herpaa«. Den kom imidlertid

ikke, og Tiden maa vel siges at være løbet fra 8-Timersdagen — siden 1935 er det 40-Timers Ugen, der staar paa Dagsordenen. Naar vi engang er kommet over den Krise, der i Dag rider Verden som en Mare, er alle Betingelser for en yderligere Nedsættelse til Stede. En saadan vil alene blive nødvendiggjort af den fantastiske tekniske Udvikling, som den anden Verdenskrig har pacet frem.

Arbejdsgiverne var ikke alle lige begejstrede, men de blev nu som saa mange Gange tidligere tvunget til at gaa frivilligt med. En Kamp mod de 8 Timer vilde paa Forhaand være tabt. Allerede et Aar forud for Overenskomsten havde Regeringen efter Fagforeningsopfordring nedsat en Kommission til at udarbejde Forslag til Nedsættelse af Arbejdstiden inden for Haandværk, Industri, Handel, Landbrug og Søfart. Kommissionens Forslag laa udarbejdet og var tiltraadt af Regeringen og Repræsentanter for Arbejderbevægelsen. Arbejdsgiverrepræsentanterne gik imod, fordi de aldeles ikke ønskede 8-Timersdagen lovfæstet. Men Betænkningen var paa Trapperne, og Arbejdskonferencen i Washington i Færd med at udarbejde en Konvention, der skulde forelægges alle de europæiske lovgivende Forsamlinger om Spørgsmaalet. Under disse Omstændigheder foretrak Arbejdsgiverne at indføre Overenskomster med De samvirkende Fagforbund om 8-Timersdagens Indførelse.

Til Illustration af, hvad Indførelse af 8-Timersdagen betød, skal anføres nedenstaaende Tabel om Arbejdstidens Længde før 1. Januar 1919 og efter 1. Januar 1920.

	Før 1/1 1919	Efter 1/1 1920
Under 8 Timer	788	1.201
8 —	9.262	184.475
8½ —	10.122	13.760
9 —	33.241	36.613
9½ —	69.997	5.011
10 —	55.264	5.671
over 10 —	29.178	10.300

Som man ser, var Nedgangen i Antallet af Arbejdere med 9½—10 Timers Arbejdsdag overordentlig stor. At der stadig

fandtes mange Tusinde med lang Arbejdstid, skyldes ikke mindst omfattende Arbejdsmandsgrupper paa Landet og 30000 beskæftigede inden for Landbrug — af disse kom dog ca. 20000 ned paa 9-Timers Arbejdsdag.

FERIELOVEN

Spørgsmaalet om Ferie var ikke aktuelt i Arbejderbevægelsens Barndom. Der var andre vigtige Ting at tage fat paa. I første Række maatte man naturligvis sætte ind paa at faa den urimelige lange Arbejdstid forkortet. Det første Eksempel, vi træffer paa regelmæssig Sommerferie uden Afkortning i Løn, er fra Begyndelsen af 1870'erne i Drejers Bogtrykkeri i Odense. 1896 gav Københavns Gasværker deres Arbejdere 3 Dages Sommer- og 2 Dages Vinterferie. 1898 fandtes Ferie paa Aalborg Portland Cementfabrik. 1900 havde de kommunale Elektricitetsarbejdere 8 Dages Ferie, det samme Forhold fandtes paa Arbejdernes Fællesbageri i København efter dets Stiftelse. Derudover forelaa en Række Privataftaler, hvorefter Arbejderne af Arbejdsgivernes Naade fik Ferie med Løn, dog sjældent over 3 Dage. I de kollektive Overenskomster træffer vi praktisk talt først Feriespørgsmaalet efter Aarhundredskiftet.

En Undersøgelse, der foretoges af Statistisk Departement i 1915, viste, at en Fjerdedel af de kollektive Overenskomster mellem Arbejdsgivere og Arbejdere indeholdt Bestemmelser om fast Ferie med Løn for Arbejderne. Derigennem havde 21.797 Personer, eller ca. 18 pCt. af de organiserede Arbejdere Ret til Ferie. Feriernes Varighed var dog ikke stor. Det almindelige var 3 Søgnedage i Forbindelse med en Søndag. Disse Tal er imidlertid ikke helt fyldestgørende, for i en Række Virksomheder i Brancher, hvor de kollektive Overenskomster ikke indeholdt Feriebestemmelser, havde Arbejderne Ferie i Kraft af Direktionsbeslutninger o. l. Endvidere omfatter Statistikken ikke Statsfunktionærerne, der sikredes Ferie gennem Tjenestemandsloven, og en Del Personale i kommunalt og privat Handels- og Kontorarbejde, som i deres Lønningsregu-

lativer havde Bestemmelser i Lighed med Statsfunktionærer om fast aarlig Ferie med Løn. En særlig Lov sikrede Folkeskolelærerne Ferie, og ved Medhjælperloven af 1921 og Lærlingeloven af 1937 fik nye store Befolkningsgrupper fast Ferie.

I Tidsrummet op til 1938, da den generelle Ferielov blev vedtaget, tilkæmpede Arbejderne sig gennem de faglige Organisationer i en Række Fag Ret til Ferie med Løn. I 1919 viste en Opgørelse, som De samvirkende Fagforbund foretog, at 24.301 af deres Medlemmer havde Ferie. Samme Aar vedtoges paa De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling en Resolution, der anmodede Forretningsudvalget om at udarbejde et Forslag til Overenskomst med Dansk Arbejdsgiverforening om Sommerferie. I Oktober 1920 fremsattes et saadant, men derved blev det. Ottetimersdagen var gennemført for alle Fags Vedkommende fra Nytaar 1920, saa Muligheden for yderligere Reform var kun yderst ringe, Venstre sad jo paa dette Tidspunkt inde med Regeringsmagten. Flere og flere opnaaede dog en overenskomstmæssig Ferieret. 1928 foretog Statistisk Departement en ny Undersøgelse af de ferieberettigedes Antal, ifølge hvilken ca. 85000 — eller 33 pCt. af alle organiserede Arbejdere havde Ferie med Løn. Ikke mindst vore Nabolandes fine Resultater opmuntrede til fortsat Arbejde for Ferie. Danmark var i Virkeligheden sakket agterud. Allerede 1922 indførte Finland lovmæssig Ferie, og 1931 fulgte Sverige efter med en Lov, der gav Arbejderne Ret til Ferie paa mindst 4 Hverdage. Undtaget var dog Landbrugsarbejderne, som man ikke kunde finde en tilfredsstillende Ordning for.

Til Brug for den internationale Arbejdskonference i Genève udarbejdes i 1934 atter en Opgørelse over Ferieoverenskomsterne, denne Gang af Socialministeriet, Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund i Fællesskab. Nu havde 176000 Arbejdere eller 47 pCt. af samtlige organiserede Ret til Ferie med Løn, og den tidligere almindelige 3-Dages Ferie var næsten overalt afløst af en 6-Dages Ferie.

To Aar senere, i August 1936 foretoges den sidste Undersøgelse af Ferierettighederne før Ferielovens Ikrafttræden. Den viste en kraftig Udvikling, ialt 61,6 pCt. af samtlige Ar-

bejdere havde da Ferieret. For de 174000's Vedkommende var Ferien paa 6 Dage i Forbindelse med 2 Søndage, 36000 havde længere Ferie, og 4600 maatte nøjes med mindre.

Paa den 20. internationale Arbejdskonference i 1936 vedtoges et Udkast til en Konvention om Arbejderens Ret til aarlig Ferie med Løn. Den omfattede næsten alle Erhverv, undtaget var dog Portnere, Hjemmearbejdere, huslig Medhjælp og Landbrugets Arbejdere. Disses Forhold skulde ordnes senere. Hvad Søfolkene angaar, vedtoges paa den 21. Arbejdskonference samme Aar et særlig Konventionsudkast om Ferie. Konventionen gav Arbejderne Ret til fast aarlig Ferie med Løn i 6 Dage efter et Aars stadig Tjeneste. Man henstillede samtidig til Staterne at indføre Bestemmelser, der sikrede Arbejderne denne Ret, uanset om de havde arbejdet hos samme Arbejdsgiver hele Aaret eller ikke, samt at Afbrydelser i Tjenesten, som skyldtes Ulykkestilfælde, Sygdom, Militærtjeneste o. s. v., ikke skulde paavirke Ferieretten. For Ungarbejdere og Lærlinge under 16 Aar ansattes 12 Dages Ferie. Man opfordrede endvidere til at give en længere Ferie i Forhold til Tjenestetidens Varighed, saaledes at et fastsat Minimum opnaaedes efter en vis Række Aar, f. Eks. 12 Arbejdsdage efter 7 Aars Tjeneste. Den særlige Konvention for Søfolk omfattede Ret til Ferie efter et Aars Tjeneste. Den fastsattes til 12 Dage for Officerer, Førere og Radiotelegrafister, og 9 Dage for den øvrige Besætning.

Paa Foranledning af Genèvekonventionen og i Overensstemmelse med de Ønsker, de danske Arbejdere og deres Organisationer nærede, tog den daværende socialdemokratisk-radikale Regering Spørgsmaalet om en Ferielovgivning op til Behandling. I Februar 1938 kunde Socialminister *Ludvig Christensen* i Folketinget fremsætte et Forslag til Lov om Ferie med Løn. Under Rigsdagsbehandlingen tilsagde et Flertal, bestaaende af Socialdemokratiet, de Radikale og Kommunisterne dette velvillig Støtte. Det konservative Folkeparti lovede ogsaa Sagen velvillig Behandling, men sprang senere fra »paa Grund af manglende Enkeltheder«. Desuden mente den konservative Ordfører, at »den Murer eller Tømrer, som arbejder

Et af Folke-Ferie's mange Sommerpensionater, Karlslunde, overtaget fra Handels- og Kontormedhjælperforbundet, beliggende 3 Mil Syd for København; et yndet Udflugtssted.

i fri Luft en stor Del af Aarets bedste Tid«, ikke havde samme Trang til Ferie som Fabriksarbejderen eller Kontoristen.

Venstres Ordfører i Folketinget fandt, at man lige saa godt kunde fortsætte ad Frivillighedens Vej. Det var jo gaaet saa udmærket hidtil. Han fremhævede tillige, hvilke Farer det rummede at hæve Omkostningsniveauet yderligere, selv om det, som her, kun drejede sig om en Snes Millioner aarlig. L-S-Manden *Foget* — Salig Ihukommelse! — betragtede den i Loven foreslaaede Feriegodtgørelse paa 4 pCt. af Aarets Løn som »et camoufleret Løntillæg, der vil give et mægtigt Administrationsapparat«. Desuden kunde han ikke faa ind i sit Hoved, »hvorfor disse Mennesker saadan skal sættes under Administration, hvorfor de ikke lige saa godt selv kan sammenspare Pengene«. Og i Landstinget udtalte Venstremanden *Willemoes*, at »dette Lovforslag ikke hører til dem, der har et stærkt Folkekrav bag sig«. Men trods Oppositionens stærke Ord og slet dulgte Fortrydelse vedtoges Ferielovforslaget den 13. April 1938 med enkelte mindre Ændringer.

Ferielovens Princip gaar ud paa, at enhver Arbejder og Funktionær har Ret til og Krav paa Ferie med Løn. Denne Ferie udgør 1 Dag for hver Maaned, den paagældende har været beskæftiget i det forløbne Aar løbende fra 1. April til 31. Marts. Saaledes har den, der har haft Arbejde hele Aaret, Ret til 12 Dages Ferie. Det forlanges ikke, at Arbejdet skal være udført hos den samme Arbejdsgiver, blot regnes under 6 Dages Arbejde i en Virksomhed normalt ikke som berettigende til Ferie. For Landarbejdere er det tilsvarende Tal dog 25 Dage hos samme Arbejdsgiver, men til Gengæld behøver disse ikke at være i Sammenhæng.

Som Feriegodtgørelse regner man med 4 pCt. af Aarsfortjenesten. Denne betales i Aarets Løb af den ferieberettigedes forskellige Arbejdsgivere og opspares, indtil Arbejderen skal holde Ferien. Opsparingen sker i Form af Feriemærker, som Arbejdsgiveren køber og indklæber i Arbejderens Feriemærkebog ved Lønbetalingerne. Feriemærkerne kan først indløses ved Feriens Begyndelse. Dette System er indført, fordi det ikke kan forlanges, at Feriegodtgørelsen skal bæres udelukkende af den Arbejdsgiver, der tilfældigvis beskæftiger den ferieberettigede paa det Tidspunkt, da han skal have Ferie.

Ferieloven af 13. April 1938 er et meget stort socialt Fremskridt, ikke blot fordi den skaffede en Del Arbejdere og Funktionærer, der ikke havde Ferie, Ret til en saadan, og for mange andre betød en Udvidelse af deres Ferieret, men ogsaa fordi den sikrede Retten til Ferie. Tidligere var det i høj Grad en Naadesakt fra Arbejdsgiverens Side, selvom Faren for Nedsættelse eller Tab af Ferierettigheder blev mindre, efterhaanden som de faglige Organisationers Styrke voksede. Ferieloven bevirkede imidlertid, at man nu kunde skifte Arbejdsgiver uden at miste sin Ferie, der maaske var erhvervet ved Anciennitet, og uden at fortabe sin Feriegodtgørelse. Det maa desuden nævnes, at Feriemærkesystemet befrier Arbejdere for den Risiko, der ligger i, at Arbejdsgiveren eventuelt ikke er betalingsdygtig, naar Feriegodtgørelsen skal udbetales.

Den danske Ferielov er udarbejdet paa Grundlag af Genèvekonventionerne af 1936, men en Sammenligning med disse vil

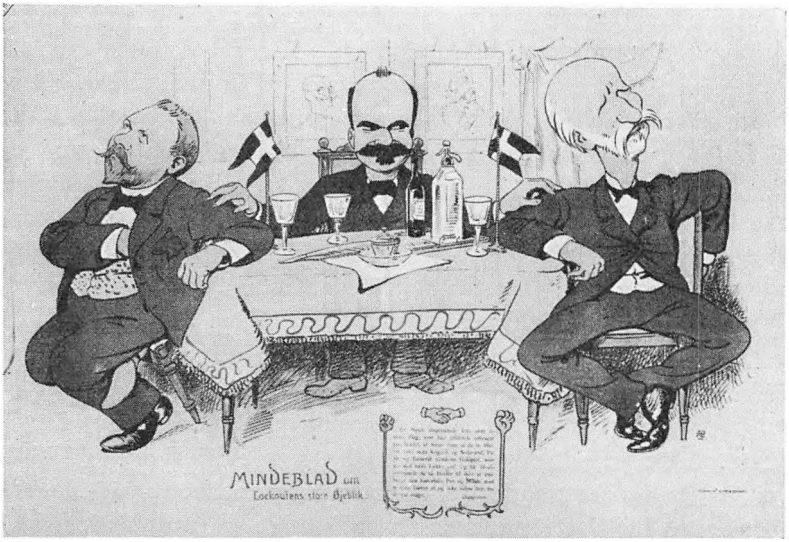

Da Lockouten sluttede.
Tegning af Alfred Schmidt i »Klods Hans«, visende Bankdirektør Heide anvendende sine Overtalelsesevner paa de to Parter, Formanden for Arbejdsgiverforeningen, Niels Andersen, og Formanden for De samvirkende Fagforbund, Jens Jensen.

vise, at Danmark har strakt sig betydeligt videre. Vi kom sent med, men skabte til Gengæld en ret god Ordning. Man har herhjemme uden Hensyn til Anciennitet indført 12 Dages Ferie. Selv inden for de enkelte Virksomheder er Anciennitetsprincippet tilsidesat, idet ganske kort Arbejdstid hos en enkelt Arbejdsgiver ogsaa berettiger til Ferie. Arbejdsstedet som Grundlag for Ferieretten er saaledes fortrængt af Arbejdsmængden.

Med Ferielovens Vedtagelse opnaaede Titusinder af danske Arbejdere og Funktionærer for første Gang Ret til Ferie, og lige saa mange fik den Ferie, de havde, forlænget ganske betydeligt. For at de udvidede Feriemuligheder skulde give det rette Udbytte, maatte man paa en eller anden Maade give de ferierende Lejlighed til paa billig Vis at komme bort fra Byen og ud i Naturen. Efter Forslag af Statsminister *Stauning* nedsatte Arbejderbevægelsens Hovedorganisationer straks efter

Ferielovens Forelæggelse et forberedende Udvalg, der fik som Opgave at undersøge Mulighederne for en systematisk Udnyttelse af Ferien. *Ib Kolbjørn* valgtes til Formand. Efter kort Tids Arbejde stillede Udvalget Forslag om Oprettelse af en Landsorganisation til at organisere og udvikle Ferie- og Rejselivet blandt den brede Befolkning. Paa Basis heraf skabte de faglige Organisationer i Danmark Andelsselskabet »Dansk Folke-Ferie«. Startkapitalen, 400.000 Kr., skaffedes til Veje ved Udskrivning af ekstra Kontingent blandt De samvirkende Fagforbunds Medlemmer.

Indtil Folke-Feries Start havde Arbejdernes Oplysningsforbund i hvert af Aarene 1927—38 organiseret Ferieophold og Udenlandsrejser — omend i begrænset Udstrækning, nu fik man en Organisation specielt til Formaalet Ferieophold. Som en første forberedende Foranstaltning opnaaede man, at Gyldigheden for Statsbanernes Dobbeltbilletter fordobledes fra 8 til 16 Dage, og at Aldersgrænsen for Børnebilletter sattes op fra 10 til 12 Aar.

For at saa mange som muligt skulde kunne nyde godt af Ferien, maatte man naturligvis sørge for at lave Arrangementer, der ikke var for dyre. Man traf derfor Aftaler med almindelige Hoteller og Pensionater om billige Ophold, men først og fremmest oprettede Folke-Ferie egne Feriebyer, hvor Arbejderfamilier for en billig Penge kunde leje eget Hus (med alt Tilbehør incl. Gaskøkken) for en Uge. Saadanne Feriebyer er oprettet adskillige Steder i Landet.

Folke-Ferie, der ledes af *Johannes Sperling*, var straks fra Begyndelsen en Succes. 1944 havde Folke-Ferie ikke mindre end 100069 Overnatninger i sine egne Lejre og Hoteller, og man etablerede Kontakt mellem By- og Landbefolkning, saaledes at 4000 Byboere — fortrinsvis Københavnere — for en overkommelig Betaling tilbragte deres Ferie i Landbohjem. Krigen 1939—45 og især de tyske Flygtninges Beslaglæggelse af Folke-Feries forskellige Feriebyer og Steder har ikke kunnet undgaa at ramme Organisationen haardt. Trods dette har Folke-Ferie klaret sig igennem de vanskelige Aar — i sig selv et Bevis paa Organisationens Styrke. Det spaar godt for

de Tider, der forhaabentlig snart kommer, hvor Kontakten mellem Landene gerne for Alvor skulde vokse sig betydelig stærkere, end Tilfældet er i Øjeblikket.

OVERARBEJDET

De danske Fagorganisationer har gennem alle Aar søgt at faa Overarbejdet begrænset mest muligt og ganske særligt bekæmpet ethvert Misbrug paa dette Omraade. Forbundene og deres Afdelinger søgte allerede paa et tidligt Tidspunkt at faa indført visse Regler for Udførelse af Overarbejde, gaaende ud paa, at Overarbejde kun kunde ske med Tillidsmandens eller Fagforeningens Tilladelse. Ordninger af denne Art indførtes efterhaanden i de fleste Fag, men derimod lykkedes det kun i faa Fag at faa indført Regler for Overarbejdets Afspadsering, der maatte betragtes som det bedste Middel mod Misbrug og de Lønspekulationer, der fra nogle Arbejderes Side blev drevet med Overarbejde.

De i de enkelte Fag gennemførte Ordninger havde dog en ret tilfældig Karakter, og D. s. F. søgte derfor at tilvejebringe en generel Ordning for alle Fag, og Bestræbelserne i denne Retning satte navnlig ind efter Indførelsen af 8 Timersdagen, idet den mellem Hovedorganisationerne i 1919 indgaaede Arbejdstid-Overenskomst indeholdt en Bestemmelse om, at der ikke fra Arbejdernes Side burde lægges Hindringer i Vejen for Udførelse af Overarbejde i det Omfang, der var nødvendigt af Hensyn til Virksomhedernes Tarv.

Arbejdsgiverforeningen stillede sig dog afvisende overfor alle Forslag om en frivillig Ordning for samtlige Fag, og Spørgsmaalet var derfor ofte Genstand for Debat inden for Fagbevægelsen, navnlig i Tider med stor Arbejdsløshed. Saaledes vedtog D. s. F.s Generalforsamling i Maj 1931 enstemmigt en Resolution, hvori det bl. a. hed: ... »det maa være en Selvfølge, at alt unødvendigt Overarbejde bør undgaas, og i de Tilfælde, hvor det maa udføres, at det da udlignes inden for den normale Arbejdstid«.

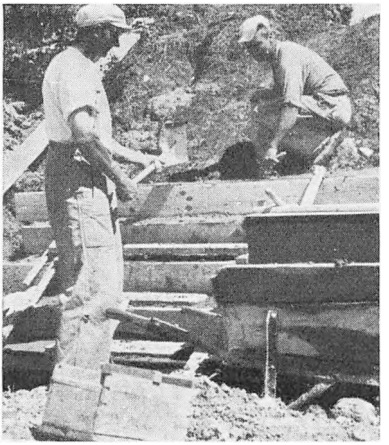

Billede fra Arbejdet: Støbning af Trapper.

Da Forhandlingerne med Arbejdsgiverforeningen ikke førte til noget Resultat, søgte man at løse Spørgsmaalet ad Lovgivningens Vej, og den 22. Marts 1933 fremsatte Socialminister *K. K. Steincke* paa Rigsdagen et »*Forslag til Lov om Forbud mod Overarbejde*«, men Forslaget naaede ikke at blive færdigbehandlet i Rigsdagssamlingen. Det blev paany forelagt paa Rigsdagen i de følgende Aar, men strandede hver Gang paa Oppositionspartiernes Modstand i Landstinget. Først efter Landstingsvalget i 1936, der ogsaa gav Regeringspartierne Flertal i dette Ting, var der Mulighed for Lovforslagets Gennemførelse, og nu viste ogsaa Arbejdsgiverforeningen sig langt mere medgørlig.

I Januar 1936 var der mellem Hovedorganisationerne nedsat et Udvalg, som skulde søge at forhandle sig til Rette om generelle Regler for Indskrænkning af Overarbejdet og Afspadsering af det Overarbejde, som begge Parter kunde erkende at være nødvendigt. Efter Landstingsvalget kom der rigtig Fart i Udvalgets Arbejde, og i November enedes Parterne om følgende Forslag:

»Hovedorganisationerne er enige om, at Overarbejde (hvorved forstaas Arbejde udover det daglige eller ugentlige overenskomstmæssige Timetal) i Almindelighed skal afspadseres, d. v. s. der skal af den, der har haft Overarbejde, holdes en Fridag for hver Gang, Overarbejdet sammenlagt er løbet op til en fuld Arbejdsdag. Der skal indenfor de enkelte Fag gennem Organisationerne træffes nærmere Aftale om Regler for Praktiseringen af Afspadsering af Overarbejde og for, hvornaar dette skal finde Sted. Reglen kan indeholde Bestemmelser om, at det Fag, hvor der under Hensyntagen til Fagets særlige Forhold eller Overarbejdets særlige Karakter nødvendigvis maa anvendes Overarbejde, kan gives Lempelser med Hensyn til Fritagelse

for Afspadsering. Spørgsmaalet om Uenighed angaaende disse Regler afgøres efter de inden for Organisationerne gældende Regler for Behandling af faglig Strid. Nærværende Aftale træder i Kraft fra og med 1. Marts 1937.«

»Socialistisk Voldgift«. Tegning af Axel Thies paa Grundlag af et Citat af K. M. Klausen i Folketinget: »Ogsaa vi Socialdemokrater ønsker alle Stridigheder afgjort ved Voldgift«. Tegningen viser Lyngsie i Spidsen for strejkende Arbejdsmænd.

Forslaget blev enstemmigt tiltraadt af D. s. F.s Forretningsudvalg, men paa Arbejdsgiversidemødte det en saa stærk Modstand, at Arbejdsgiverforeningen ikke for sit Vedkommende kunde give det sin Tilslutning, og dermed bortfaldt Forslaget.

Under de mange og langvarige Forhandlinger, der i 1937 førtes i Forligsinstitutionen, genoptog Forligsmanden Tanken om Regler mellem de to Hovedorganisationer for Afspadsering af Overarbejde, men det var heller ikke her muligt at opnaa Enighed om en Ordning, som begge Parter kunde tiltræde.

Efter at det saaledes havde vist sig, at Spørgsmaalet ikke kunde løses ad overenskomstmæssig Vej, fremsatte Socialministeren den 26. Januar 1937 paany et Lovforslag, som blev vedtaget af begge Ting og traadte i Kraft den 1. Oktober 1937.

Efter Lovens Vedtagelse henstillede Socialministeren til Arbejdsgivernes og Arbejdernes Organisationer at optage Forhandling om en overenskomstmæssig Løsning af de af Loven omfattede Forhold inden 1. Oktober. Loven indeholdt ganske vist Forbud mod Overarbejde, men tillod samtidig Fravigelser under visse nærmere angivne Omstændigheder og bl. a. paa Betingelse af, at nødvendigt Overarbejde skulde afspadseres inden 14 Dage efter dets Afslutning. Denne Lovbestemmelse maatte selvfølgelig tilpasses efter Forholdene i de enkelte Fag, dersom Lovens Formaal, Beskæftigelse af flere Folk, skulde naas, og de modstaaende Organisationer inden for de enkelte Fag skulde derfor selv søge at træffe Aftale om Lovens Praktisering, henholdsvis om Overarbejdets Afspadsering.

Dette skete ogsaa, og til at gennemgaa samtlige trufne Aftaler om tillempede Afspadseringsregler og indstille disse til Socialministeriets endelige Godkendelse, nedsattes efter Socialministeriets Henstilling et særligt Udvalg, bestaaende af to Repræsentanter for hver af Hovedorganisationerne samt af en Repræsentant for Ministeriet. Indtil Udgangen af 1937 havde dette Udvalg behandlet og indstillet til Godkendelse ialt 224 Aftaler oprettet med Arbejdsgiverorganisationer eller Enkeltvirksomheder i og udenfor Arbejdsgiverforeningens Omraade.

Loven opfyldte et Krav, som Fagbevægelsen havde fremført i aarevis, men som den ikke havde været i Stand til at gennemføre ved egen Hjælp. Man havde ganske vist søgt at dæmme op for Misbrug ved at fastsætte en højere Betaling for Overarbejdet, og Tillægget til Timelønnen fastsattes først til 50—100 pCt., men efter Indførelsen af 8 Timersdagen ændredes Overarbejdstillægget, og det udgør nu i Reglen 25 pCt. for den første, $33^1/_3$ pCt. for den anden, 50 pCt. for den tredje og fjerde og 100 pCt. for den femte og følgende Overtimer. Bekæmpelsen af Overarbejdet skete ikke mindst af den Grund, at man dermed mente at skabe Beskæftigelsesmuligheder for flere Arbejdere. Hvilke Virkninger Loven fik i saa Henseende, er det dog vanskeligt at udtale sig om. Arbejdsgiverne mente ikke, at den havde væsentlig Betydning i den Retning, mens man fra Arbejderside beregnede, at Forbud mod Overarbejdet vilde give indtil 4000 flere Arbejdere Beskæftigelse.

Loven mødte baade ved Forelæggelsen og efter dens Vedtagelse og Ikrafttræden stærk Modstand fra mange Sider, ogsaa fra de Arbejdere, der gik glip af en Del af deres Arbejdsfortjeneste, og det kan siges, at det var den mest omstridte Lov i 1937. Det konservative Folkeparti stillede endog paa Rigsdagen Forslag om Udskydelse af Lovens Ikrafttræden, men dette Forslag blev dog stemt ned, og efterhaanden faldt Sindene til Ro. Som Følge af den gode Beskæftigelse under Besættelsen og i det første Fredsaar mistede Loven noget af sin Betydning, idet det i stor Udstrækning var nødvendigt at dispensere fra Afspadseringsreglerne, og de borgerlige Partier benyttede denne Omstændighed som Paaskud til at modsætte

Læsestue i Folke-Ferie's Hotel i København.

sig en Forlængelse af Loven, der udløb den 1. April 1946. Forbundene har derefter i alle de Tilfælde, hvor dette ikke allerede var sket, søgt at indarbejde Reglerne for Overarbejdets Afspadsering i de gældende Overenskomster.

SOCIALE REFORMER

Vi har nu set, hvorledes Fagbevægelsen alene eller i Samarbejde med Arbejderbevægelsens Rigsdagsfraktion paa en Række faglig-økonomiske Omraader har taget Kampen op og ført de fagorganiserede Arbejdere frem til mere betryggende Forhold. Men den faglige Kamp og Organisation gør det visselig ikke alene, og Fagbevægelsen har fra første Færd været klar over, at en virkelig Omformningsproces af Samfundet kun kunde ske i nøje og intimt Sammenhæng med Socialdemokratiet. De samvirkende Fagforbund har fra Starten meget stærkt lagt sig i Selen for at sikre Arbejderne i Kampen for Tilvæ-

relsen gennem et socialt Reformarbejde, saavel hvad Arbejderbeskyttelse som Forsorgsforanstaltninger angaar. For at kunne gøre dette maatte man vinde den politiske Magt i det danske Samfund, ikke blot i Staten, men ogsaa i Kommunerne, man maatte have et fast Greb i det statslige og kommunale Styre og faa Haand i Hanke med Administrationen for at faa de sociale Love respekterede. Fagforeningerne er endnu den Dag i Dag det centrale i hele Arbejderbevægelsen, og de var det i endnu højere Grad i Aarene efter 1880, da den kraftige Fremmarch over hele Linien begyndte.

I 1884 fik Socialdemokratiet for første Gang Repræsentanter valgt ind i Folketinget. *Holm og Hørdum* fik en meget kølig Modtagelse, undtagen af den mest radikale Fløj af Venstre, med hvem man en Tid havde et meget intimt Samarbejde. 1887 skrumpede Repræsentationen ind til een Mand, idet Hørdum faldt, men 1890 fik man med 17,200 Stemmer 3 Mand ind i Rigsdagen. 1895 havde Socialdemokraterne 8 Mandater, hvoraf de 7 faldt paa København, der var Arbejderbevægelsens Højborg, 1898 naaede man op paa 12 Mand. Det var jo ikke nogen overdaadig Repræsentation. Men Socialdemokratiets Indflydelse kan ikke læses ud af dets Antal af Rigsdagsmandater. Efterhaanden som Socialdemokratiet voksede, steg Venstres Angst for Partiet. Resultatet blev, at Venstre paa sit Program i Konkurrence med — og i Samarbejde med — Socialdemokratiet optog en Række sociale Krav foruden de politiske. Som i Bismarcks Tyskland gaves der ogsaa i Danmark Konservative, der troede, at man kunde vinde Arbejderne og hindre Socialismens Vækst ved sociale Reformer, og selve Tilstedeværelsen af Socialdemokraterne bevirkede saaledes i Realiteten en Ændring af samtlige borgerlige Partiers Program i mere social Retning. I 1890'ernes Slutning fik De samvirkende Fagforbund sine to første fremragende Repræsentanter ind i Folketinget, *Jens Jensen* og *Lyngsie*. De var begge i Stand til at vinde Gehør for deres Synspunkter. Man kunde nu staa paa egne Ben i Rigsdagen, allerede i 1906 havde man 24 Mand i Folketinget, og i 1913 32 Mandater. I 1915 kom saa den nye Grundlov og afskaffede, om end i flere Tempi, det privilege-

rede Landsting, som man havde slæbt rundt med siden 1866. Det skulde dog vare til 1937, før Socialdemokratiet og Radikale fik Flertal i Landstinget, der derfor længe kunde spænde Ben for en socialdemokratisk-radikal Regerings Lovforslag, og ogsaa gjorde det. Med de Radikale havde Socialdemokraterne et frugtbart Samarbejde, der under mere eller mindre venskabelige Former førte frem til et Fællesministerium Stauning, som sad fra 1929 til Samlingsministeriet under den tyske Okkupation af Danmark i April 1940. De unormale Forhold, Okkupation og Efterkrigstid bragte med sig, fjernede for en Tid Socialdemokratiet fra Regeringen; men dette Forhold blev ændret ved Valget i Oktober 1947.

ARBEJDERBESKYTTELSE

De første Tilløb til Arbejderbeskyttelse findes i en Forordning af 1832 om Tilsyn af Dampmaskiner »til Betryggelse for, at Dampskibe og andre Indretninger, der drives ved Hielp af Dampmaskiner, ikke have nogen Feil, som kunde medføre Fare for Liv eller Eiendomme«, men en egentlig Arbejderbeskyttelse faar man først med Indførelsen af *Fabriksloven af 1873* om »*Børns og unge Menneskers Arbejde i Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Virksomheder*«. Loven, der kun gjaldt for Fabrikker, hvor der beskæftigedes Personer under 18 Aar, bestemte, at Børn under 10 Aar ikke maatte beskæftiges, Børn mellem 10 og 14 højst i 6 Timer, og unge Mennesker mellem 14 og 18 højst 10 Timer i Døgnet. Hverken Børn eller unge under 18 Aar maatte have Natarbejde. Til at føre Tilsyn udnævnes 2 Fabriksinspektører.

1899 kom en særlig *Maskinbeskyttelseslov*, og i *1901 udvidedes Fabriksloven* til ogsaa at omfatte den hygiejniske Indretning af Fabrikker og Værksteder. Aldersgrænsen for Børn, der ikke maatte anvendes, forhøjedes til 12 Aar, og Arbejdstiden for skolepligtige Børn forkortedes til 5½ Time. I *Fabriksloven af 1913* samledes saa Bestemmelserne i 1901-Loven og Maskintilsynsloven. Loven skelner mellem de Virksomheder, der er underkastet fuldstændigt Tilsyn, og dem, der kun er under Maskintilsyn. Den første Gruppe omfatter 1) Fabrikker og fabriksmæssigt drevne Virksomheder, 2) andre Haandværks- og Industrivirksomheder, som beskæftiger *flere* Arbejdere paa *fast* Arbejdsplads, 3) Andenhaands- og Udlejningsværksteder. Det paahviler enhver, der paabegynder en Haandværks- eller Industrivirksomhed, at gøre Anmeldelse herom til Fabrikstilsynet, hvis der i Virksomheden beskæftiges

mindst 6 Arbejdere, og det tilkommer derpaa Tilsynet at afgøre, hvorvidt Virksomheden skal inddrages under Tilsynet. Den anden Gruppe omfatter enhver Maskine paa Landjorden, der sættes i Gang ved Hjælp af en Kraftmaskine, Vind-, Vand- eller dyrisk Kraft, for saa vidt dens Brug kan medføre Fare for Liv og Helbred. Tilsynet omfatter ikke Lokomotiver, Automobiler, Høstmaskiner o. lign. Ved en *Lov af 1933* har man inddraget forskellige farlige Apparater (f. Eks. Tryklufts-beholdere) under Tilsynet.

For Virksomheder, der er underkastet det fuldstændige Tilsyn, bestemmer Loven, at »Arbejdsstederne samt Adgangene til disse skal være saaledes indrettede, at Arbejdernes Sundhed, Liv og Lemmer tilbørlig beskyttes, saavel under selve Arbejdet som under Ophold paa Arbejdsstedet. Gennemførelsen heraf overlades i det væsentlige til Administrationen, men Loven stiller dog visse Krav om 8 Kubikmeter Luftsrum pr. Arbejder, 2,5 m Loftshøjde, tilstrækkelig Belysning, Opvarmning, naar det ikke er uforholdsmæssigt dyrt, Ventilation og Renholdelse. De bevægelige Dele paa saavel Kraft- som Arbejdsmaskiner skal være indhegnede eller tildækkede, lige som de eventuelt skal kunne standses.

Uden for Landbruget maa Børn, der ikke er lovligt udskrevet af Skolen, ikke benyttes til Arbejde ved *tilsynsunderkastede Maskiner.* Til Arbejde med Landbrugsmaskiner maa Børn under 10 Aar ikke benyttes, og for saa vidt de er under 12 Aar, kræves der, naar det ikke drejer sig om Hestegang — Forældrenes umiddelbare og stadige Tilsyn. Til selvstændig Pasning af Maskiner, som efter visse Regler maa betegnes som *farlige,* kan hverken anvendes unge Mennesker under 16 Aar eller Kvinder, der ikke bærer en Dragt, som i Ufarlighed kan ligestilles med Mandens, eller Kvinder, der har nedhængende Haar.

Bestemmelserne om Arbejdstid for Børn og unge Mennesker under 18 Aar er de samme som 1901-Lovens. Men allerede *1922* erstattes de af en *Lov om Børns og unge Menneskers Arbejde.* Ifølge denne maatte ingen Person under 14 Aar, der ikke var udskrevet af Skolen, beskæftiges i Haandværks-, Industri- og Transportvirksomheder. Unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar maatte som Regel ikke arbejde om Natten (7 Aften til 6 Morgen). De nugældende Regler findes i en *Lov af 1925,* der gælder for alle Erhvervsvirksomheder, bortset fra Land- og Skovbrug, Gartneri, Søfart og Fiskeri. »Natten« omfatter her Tiden fra 6 Aften til 6 Morgen. De unges Arbejdstid maa ikke overstige de voksnes med mere end ½ Time, og de skal sikres et samlet ugentlig Fridøgn. For saadanne Unge, som arbejder i Bagerier, tilsynsunderkastede Virksomheder, eller Virksomheder, der beskæftiger mere end 5 Arbejdere, skal Arbejdstiden efter højst 4½ Time afbrydes af en Pause paa mindst ½ Time. Ved Virksomheder, der ikke falder ind under Lovens Omraade, kan der ved kommende Vedtægter træffes Bestemmelser om

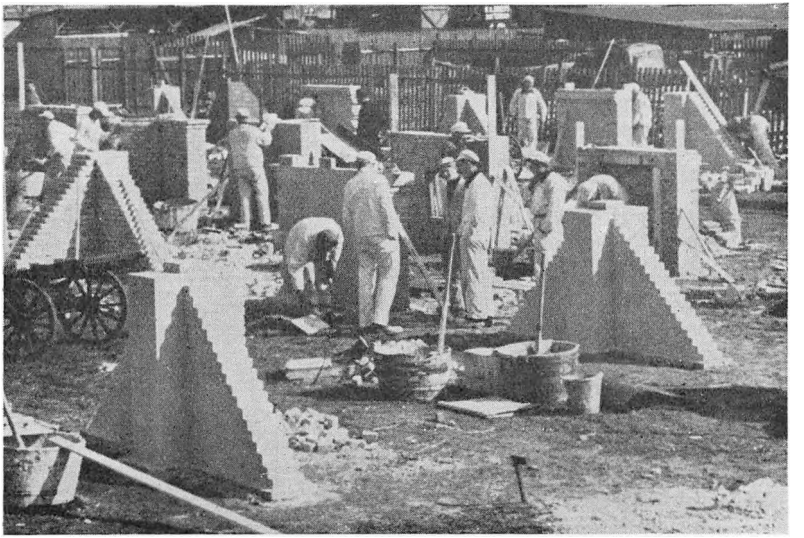

En af de halvaarlige Svendeprøver for Murere.

Forbud mod eller Begrænsning i Anvendelsen af Børn, der er under 14 Aar, ligesaa for unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar. Der kan ogsaa foreskrives Anvendelse af Bade i de Virksomheder, der er tilsynspligtige. Den københavnske Vedtægt bestemmer bl. a., at i Land- og Skovbrug, Gartneri, Søfart og Fiskeri maa Børn og unge Mennesker kun anvendes, naar de er fyldt 14 Aar. De samme Betingelser stilles for Budcentraler og Kiosker, medens Børn under 13 Aar kun ved visse Betingelser maa forrette Budtjeneste. Fabriksloven fastslaar, at ingen Kvinde maa arbejde i Virksomheder under Tilsyn de første 4 Uger efter sin Nedkomst, medmindre der foreligger Lægeerklæring for, at det kan ske uden Skade for hendes eller Barnets Sundhed. Hvis hun har Barnet hos sig, kan hun i denne Tid faa offentlig Hjælp uden Retsvirkninger. I Modsætning til, hvad Tilfældet er i adskillige Lande, findes der i Danmark intet Forbud mod Kvindernes Natarbejde; et Forslag herom blev mødt med Protest fra Kvindeorganisationerne og derpaa forkastet.

For voksne mandlige Arbejdere findes Indskrænkningerne dels i den Adgang, Fabriksloven hjemler til at fastsætte en maksimal Arbejdsdag for særlig sundhedsfarligt eller anstrengende Arbejde og dels i Døgndriftsloven, Bageriloven og Ferieloven. *Døgndriftsloven af 1919* bestemmer, at der i Virksomheder med regelmæssig Døgndrift skal være en Bruttoarbejdstid paa højst 8 Timer, bortset fra den til Afløsning, Reparation m. m. nødvendige Tid. Ved Holdskifte kan der dog arbejdes

16 Timer, men ingen Arbejder maa i 3 paa hinanden følgende Uger arbejde mere end 160 Timer. *Bageriloven af 1920* omfatter alle Brødfabrikker, Brød- og Kagebagerier og Konditorier.

Beskæftiges ikke anden Medhjælp end Hustru og Børn under 18 Aar, giver den blot visse Regler om Bageriets Indretning. Hvad Børnearbejde angaar, følges 1925-Lovens Regler, ligesom ingen Unge mellem 14 og 18 maa arbejde over 10 Timer i Døgnet. Arbejdet maa begynde Kl. 4. — Under sidste Verdenskrig rykkedes Tiden midlertidigt frem til Kl. 3. Arbejde mellem Kl. 20 og 4 er forbudt, men denne Regel gælder dog ikke Arbejdsgiveren selv, hans Hustru og hans Børn under 18 Aar. Endelig skal nævnes Lærlingeloven, Sømandsloven, Medhjælperloven og Funktionærloven. Saa længe Lavsvæsenet eksisterede, varetoges Lærlingeforholdet gennem dette. Først i *1899 vedtoges en Lærlingelov,* der gav Parterne Pligt til at indgaa en Lærlingekontrakt, men de beholdt en udstrakt Frihed med Hensyn til dennes Indhold. Loven afløstes i *1921* af en ny, gennemført af Ministeriet Neergaard. Den medførte en Del Fremskridt; saaledes skulde nu enhver af de af Loven omfattede Næringsdrivende oprette Kontrakt med alle Personer under 18 Aar, som antages til Arbejde i Virksomheden, undtaget herfra var Bude, Haandlangere, Udøvere af Arbejde, som ikke faldt ind under Faget, og Specialarbejdere, medens der før i Tiden kun skulde oprettes Kontrakt for de til Oplæring antagne. Læremesteren skulde sørge for, at Lærlingen var Medlem af en Sygekasse og betale hans Kontingent. Hvis Lærlingen blev syg, havde Læremesteren Pligt til at betale ham Løn i indtil 3 Maaneder, med mindre Læreforholdet lovligt ophørte forinden, og for Lærlinge, der boede hos Mestrene, eventuelt udrede Kost og Logi i indtil 8 Uger. Arbejdstiden maatte udover ½ Time til Tilrettelægning og Oprydning ikke være længere end for de udlærte Medhjælpere i Faget. Normalt var det ikke tilladt at lade Lærlingene arbejde før 6 og efter 18, og Læretiden maa ikke være over 5 Aar. Lærlingeloven var dog ikke helt tilfredsstillende. I 1924 vedtog Folketinget et af Borgbjerg fremsat Revisionsforslag, men Landstinget standsede det, og samme Skæbne overgik Steinckes Forslag i 1932. Først i *1937,* da Regeringspartierne havde faaet Flertal ogsaa i Landstinget, gik den *nugældende Lærlingelov* igennem. Den skriftlige Kontrakt skulde som tidligere paategnes af den offentlige Myndighed. For Personer under 18 Aar, der antages som Bude eller Haandlangere eller til Specialarbejde, skal oprettes en Arbejdskontrakt indeholdende Bestemmelser om Kontraktens Varighed, Opsigelsesvarsel, Lønvilkaar og om, at den paagældende er syge- og invalideforsikret for Arbejdsgiverens Regning. Læretiden maa ikke være over 4 Aar, men ret ofte gives der dog ½ til 1 Aars Dispensation Arbejdstiden iberegnet. Tiden paa Fagskole kan ikke overstige den for voksne Arbejdere almindelige, og Skoleundervisningen skal slutte senest 10 Timer, før Lærlingens

normale Arbejdsdag begynder. Det vigtigste Fremskridt ved Lovens Gennemførelse var vel Oprettelsen af de faglige Udvalg og Lærlingeraadet. *Det faglige Udvalg* bestaar af 4 Medlemmer, valgte af Fagets Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationer, samt en Formand. Det er raadgivende i alle Spørgsmaal vedr. Lærlingeuddannelse og -beskyttelse, fastsætter Regler for Uddannelsen, gør eventuelt Henstilling om at nægte Godkendelse af Lærlingekontrakter og virker for de bedst mulige Arbejdsforhold i det paagældende Fag. *Lærlingeraadet,* bestaaende af 6 Arbejdsgivere, 6 Arbejdere og en Formand, udpeget efter særlige Regler, er et Centralorgan, som samler alle Spørgsmaal i Forbindelse med Lærlingeloven og træffer endelig Afgørelse i de fleste Tvistigheder. En Række Sager kan dog indankes for en særlig Domstol bestaaende af Politimesteren — i København: en af Magistraten valgt Formand — plus 2 af hver Part valgte fagkyndige. *Søloven af 1892* indeholdt en Række Bestemmelser om Sømændenes Forhold, blandt andet et Reglement angaaende Skibsmandskabets Forplejning og Opholdsrum om Bord. Loven var dog ret utilfredsstillende. 1923 afløstes den af *Sømandsloven af 1923,* der bestemmer, at Børn under 14 Aar ikke maa arbejde om Bord og Personer under 18 Aar ikke gøre Tjeneste som Kullempere eller Fyrbødere. Loven medførte endvidere betydelige Forbedringer for de syge Sømænd. Skibsføreren skal sørge for fornøden Pleje og Rederen afholde Udgiften hertil, saalænge Tjenesteforholdet bestaar og efter dettes Ophold i indtil 6 Uger, eller, hvis Sømanden er dansk og plejes i Udlandet i indtil 12 Uger. Desuden bekoster Rederen Hjemsendelse; i Tilfælde af Tuberkulose, Kønssygdomme eller Forlis træder Staten dog til. Hvis mere end Halvdelen af Mandskabet begærer det, skal Kontrolsyn med Hensyn til Skibets Sødygtighed foretages før en forestaaende Rejse. Fra 1936 bestemtes det, at ved Skibsforlis skal Rederiet, naar Skibet erklæres for uistandsætteligt, betale Mandskabet en Understøttelse lig Hyrens Størrelse, dog ikke ud over 2 Maaneder. I Danske Lov (1683) fandtes de første Bestemmelser om Tyendeforholdet. De blev senere suppleret, og i 1854 samledes det hele i *Tyendeloven,* der i *1921,* hvor den var absolut forældet og uanstændig blev afløst af *Loven om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælper.* De organiserede Landarbejdere har gjort en stor Indsats for at faa denne Lov gennemført. Loven omfatter hovedsagelig Personer — i denne Forbindelse Landbrugets faste Medhjælpere og Husassistenterne — der ved Fæstemaalets Indgaaelse er under 18 Aar, men en Del Bestemmelser omfatter dog ogsaa ældre Medhjælpere, og for saa vidt Parterne ikke har truffet afvigende Aftaler, gælder Lovens øvrige Bestemmelser ogsaa for de ældre Medhjælpere. Husbonden er forpligtet til at yde sund, god og tilstrækkelig Kost, et lyst og luftigt Værelse med eget Sengested, Frihed i 6 Søgnedage pr. halve fæstede eller tjente Aar eller 12 pr. hele. Børn maa ikke beskæftiges

i den Tid, de skal gaa i Skole eller til Præsten, og uden særlig Grund kan ingen Medhjælper under 16 Aar anvendes til Natarbejde. Under Medhjælperens Sygdom skal Husbonden yde den fornødne Pleje samt den aftalte Løn og Kost og Logi. Uoverensstemmelser mellem Parterne behandles i hver Kommune af en 3-Mands Forligskommission (Arbejdsgiver, Medhjælper og »neutral«). Opnaas Enighed ikke, prøves Sagen ved Retten. Endelig maa man nævne Funktionærloven, eller *Lov af 1938 om Retsforholdet mellem Arbejdsgivere og Funktionærer* i private Erhvervsvirksomheder. Efter denne kan Arbejdsforhold kun bringes til Ophør efter forudgaaende Varsel, der fra Arbejdsgiverside ikke maa være mindre end 1 Maaned i det første halve Aar efter Ansættelsen og derpaa 3 Maaneder. Efter hver 3 Aars Ansættelse forhøjes Opsigelsesfristen derpaa yderligere med 1 Maaned til højst 6 Maaneder. Loven sikrer Funktionæren Løn under Sygdom, men Arbejdsgiveren kan, hvis det er skriftlig aftalt, afskedige ham, hvis hans Sygdomsperiode overstiger 120 Dage inden for 12 Maaneder. Under *kortere* Indkaldelse til Militærtjeneste skal Funktionæren ligeledes have Løn. I Loven findes endelig den for Organisationerne vigtigste Bestemmelse, at enhver Funktionær har Ret til gennem Organisationen at kræve Forhandling om Løn- og Arbejdsvilkaar. Derfor gik Handels- og Kontormedhjælpernes Organisation — trods sin Modvilje imod Særlovgivning for Funktionærer — positivt ind for Loven.

FORSØRGELSE OG FORSIKRING

Omkring Midten af det 19. Aarhundrede gik Vejen til Fattigvæsenet, naar en Arbejder ikke længere kunde klare sig og ikke havde en Lavskasse at falde tilbage paa. I England havde man i 1834 indført Arbejdshuse, for at gøre Livet »saa ubehageligt som foreneligt med Helbredet« for de fattige. Fattigvæsenet hvilede paa offentlige Tilskud og Velgørenhed. I Tyskland var Forholdene bedst i Preussen, hvor en Lov af 1840 forbød Kommunerne at udvise Fattige, hvis de ikke fik Hjælp andetsteds fra. Preussen havde ligeledes efter Omstændighederne gode Anstalter for Blinde, Syge og »Vagabonder«. Systemet financieredes ved frivillige Gaver og Fattigskat som i Danmark, Østrig og Svejts. Det preussiske System udstraktes efter 1867 til de øvrige tyske Stater. I andre europæiske Lande var Fattigforsorgen daarlig eller ganske illusorisk. Naar en Arbejder ikke kunde tjene til Livets Ophold, havde han jo

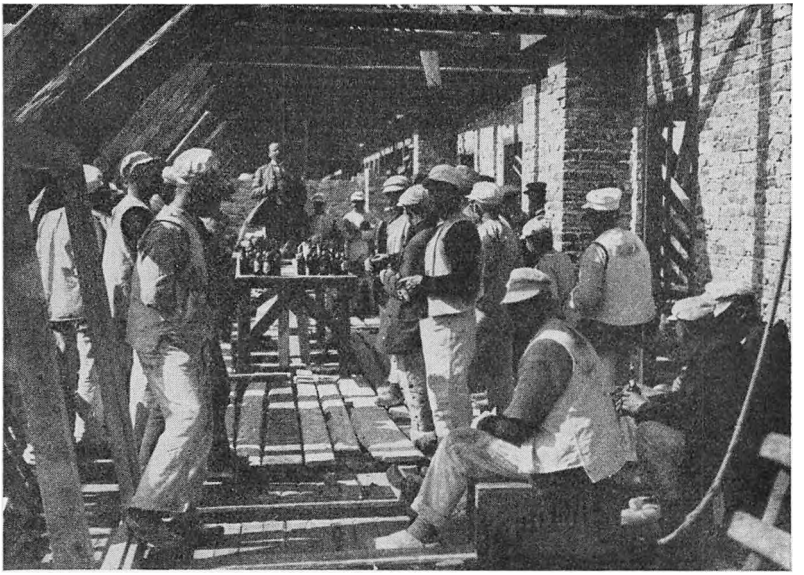

Rejsegilde paa et kooperativt Byggeforetagende.
Det første sociale Boligselskab var Arbejdernes Andels Boligforening i København, der nu staar som Ejer af en Mængde Huse i Byen. Her taler Foreningens Stifter og mangeaarige Formand, J. Chr. Jensen (Chr. Bolignød), ved Rejsegildet.

altid den Udvej at kunne lægge sig til at dø. At være i Nød og ikke at kunne klare sig selv, ansaas for en stor Skam og en selvforskyldt Ting, derfor skulde den Hjælp, der ydedes, være saa lille som mulig af rent pædagogiske Grunde; — at denne Morallære ikke lagde større Beslag paa de mere velstillede Klassers Pengepung var naturligvis absolut velset. Man lettede saa Samvittigheden ved at støtte Velgørenheden, Søndagsskoler og Institutioner som Frelsens Hær, der iøvrigt i England udførte en stor social Mission.

Det er maaske et af de mest værdifulde Fremskridt, der naaedes i sidste Halvdel af det 19. og i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede, at man, samtidig med at de økonomiske og kulturelle Forhold ændrede sig, fik kvalt det gamle Fattigbegreb og anerkendt Samfundets Ansvar eller Medansvar for de nødstedte Individer gennem Skabelsen af Forsikringslove og an-

dre socialpolitiske Foranstaltninger. I England voksede Socialforsikringstanken ud af et Utal af velgørende Selskaber, Syge- og Begravelseskasser, Odd-Fellow- og Frimurerorganisationer. Fra Arbejderside satte man meget stærkt ind for at faa hele det sociale Problem bragt ind i mere ordnede Former, og fra 1880'erne begyndte de engelske Arbejdere — som de danske — at faa politisk Indflydelse. En, om end ikke tilfredsstillende, Lov om Ulykkesforsikring med Betalingspligt for Arbejdsgiverne gennemførtes 1880. Loven revideredes i 1897 og 1906. I 1908 indførtes en Alderspension for Personer over 70 Aar, og i 1911 blev Sygeforsikring obligatorisk for alle med mindre end 160 £ i aarlig Indtægt. Udgifterne deltes mellem Stat, Arbejder og Arbejdsgiver. Samme Aar indførtes Arbejdsløshedsforsikring for Byggeindustri, Skibsbygning og Maskinindustri. Staten betaler en Fjerdedel af Udgiften. Ogsaa et socialt Boligbyggeri kom der Fart i.

Et stort Skridt frem, hvad angaar Forsorg for gamle, skete ved *Lov af 1891 om Alderdomsunderstøttelse.* Efter denne skulde der ydes en efter Kommunalbestyrelsens Skøn passende Understøttelse til »værdigt trængende« over 60 Aar. 1908 tillodes det de gamle at have visse Indtægter, uden at det gik udover Understøttelsens Størrelse. Ikke mindst fra socialdemokratisk Side kritiserede man, at Hjælpen ydedes efter Skøn og ikke efter faste Takster. Ved *Aldersrenteloven af 1922* blev dette Forhold da ogsaa ændret. Samtidig sattes Aldersgrænsen op til 65 Aar, og for hvert Aar man ventede fra 65—68 steg »Renten« med 10 pCt. For at opnaa Aldersrente maatte man ikke ved Dom være fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling eller have forringet sin økonomiske Stilling ved Bortgivelse af Formue til Børn eller andre eller ved uordentlig eller ødsel Levned. Man maatte ikke i de sidste 3 Aar have nydt Fattighjælp eller ført et Levned, der vakte offentlig Forargelse. Efter Aldersrenteloven fik Hustruen en selvstændig Ret, og hver Ægtefælle for sig skulde altsaa opfylde Betingelserne for at faa Aldersrente.

Da Lavstvangen ophævedes 1862, gik de fleste Svende fra Laderne — der havde ydet Syge- og anden Hjælp — over i frivillige Sygekasser. I 1860'erne indrømmede København magistratanerkendte Sygekasser billigere Hospitalsbehandling, men *først i 1892 kom en Sygekasselov,* hvorved man sikrede anerkendte Kasser Statstilskud og forskellige kommunale Begunstigelser. Ordningen var oprindelig tænkt som Grundlag for Ulykkesforsikring, men da man foruden de ubemidlede Arbejdere ogsaa

optog »andre med dem i økonomisk Henseende ligestillede Mænd og Kvinder«, udviklede den sig til en Folkeforsikring. *1915 udvidedes Loven,* idet man nu paabød Kasserne at optage de kronisk syge — dog skulde Forsikringen ikke omfatte den kroniske Sygdom. Ved *Loven af 1921* tog man dem fuldt ud med, for saa vidt de var arbejdsføre. I Reglen skulde en Kasse have mindst 200 Medlemmer for at blive statsanerkendt. Ret til Optagelse har enhver ubemidlet Person, naar vedkommende er mellem 14 og 60 Aar og ikke lider af en saadan kronisk Sygdom, at han maa anses for »ikke arbejdsfør«. Ogsaa bemidlede kunde optages mod forhøjet Kontingent og uden Statstilskud. I Sygdomstilfælde ydede Kasserne Lægehjælp, Sygehusbehandling, Pengehjælp samt Barselshjælp. Inden for disse Grænser kunde Medlemmerne selv vælge deres Læge. Den daglige Pengehjælp laa inden for bestemte Rammer og maatte ikke overstige $^4/_5$ af Lønnen. Hjælp ydedes ikke for mindre end 3 Dages Sygdom, og Maksimum for Varigheden var 26 Uger (tidligere 13). Siden kunde der ydes *Fattighjælp uden Fattighjælps Virkninger,* til Medlemmet vendte tilbage til Sygekassen igen, saafremt han var »arbejdsfør«. Statstilskud gaves ogsaa til frivillige Ydelser som Tandpleje, Hjemmesygepleje, Ophold paa godkendte Rekonvalescenthjem og ¾ Betaling af Medicin. Bortset fra Pengehjælp omfattede Forsikringen i alt væsentlig ogsaa Medlemmernes Børn under 15 Aar. Som Supplement til den frivillige Sygeforsikring indførtes *1921 tvungen Invalideforsikring for Sygekassemedlemmer.* Ethvert ubemidlet nydende Medlem mellem 18 og 62 Aar skulde betale en fast Præmie til Invalideforsikringsfonden. Hertil indskød de ulykkesforsikringspligtige Arbejdsgivere et lignende Beløb pr. Arbejder. De Udgifter, for hvilke der ikke tilvejebragtes Dækning paa denne Maade, betales halvt af Staten og halvt af Kommunen. Hvis den forsikredes Arbejdsevne nedsattes til $^1/_3$ eller derunder, fik han udbetalt en fast aarlig Invaliderente, der dog ophørte, naar Arbejdsevnen genvandtes. Personer, der oppebar Pension fra Stat eller Kommune eller fik Erstatning efter Ulykkesforsikringsloven, maatte finde sig i at faa nedsat Rente, dog aldrig til mindre end $^1/_3$ af Invaliderenten. Naar den paagældende blev 62 Aar, ophørte Renteudbetalingen, men han fik dog stadig samme Beløb, som dækkedes af Staten og Kommunen. Invalideforsikringsfonden kunde endvidere give Hjælp til Bandager, kunstige Lemmer, Vedligeholdelse heraf, Kur og Pleje til Forebyggelse eller Afhjælpning af Invaliditet samt til Oplæring af Rentenydere. Efter Invalideforsikringsloven ydedes der bl. a. af Kommunerne uden Fattighjælps Virkning Understøttelse til Familien, naar en forsikret eller Invalid gennemgik en Kur paa et Sygehus eller ved lignende Foranstaltning var uden Fortjenstmuligheder.

De første saakaldte Arbejdskommissioner (1866, 1875 og 1885) i Danmark fremsatte forskellige Forslag til en *Ulykkesforsikringsord-*

ning. Hidtil havde Arbejdsgiverne Erstatningspligt ved Driftsulykker, naar der forelaa Forsæt eller Mangel paa tilbørlig Agtpaagivenhed fra deres Side. Ved *Lov af 1898* indførtes et udvidet Erstatningsansvar for Arbejdsgiverne inden for særlig farlige Industri- og Transportvirksomheder og for Ulykker, som skete ved Maskiner, der omfattedes af Maskinbeskyttelsesloven af 1899. Erstatningerne faldt i Form af forskellige Kapitalbeløb under Hensyn til Invalidens Alder, Forsørgerforhold eller de eventuelle efterladtes Kaar. Arbejdsgiverne vilde dog kun yde delvis Erstatning, og i hvert Fald intet for de 13 første Uger efter Ulykkesfaldet — her maatte Arbejderne selv sikre sig gennem Sygekasserne. Det blev ogsaa overladt til Arbejdsgiverne, om de vilde udrede Erstatningerne eller tegne Forsikring. Til Afgørelse af Ulykkessagerne oprettedes et *Arbejderforsikringsraad* bestaaende af Repræsentanter for Arbejdsgivere, Arbejdere, de frivillig forsikrede og Statsmagten. *1900* udvidedes Loven til ogsaa at omfatte *Fiskeri, 1906 til Søfart, 1908 til Landbrug, Skovbrug, Havebrug m. m.*, og i 1916 gik man over til *en samlet Ulykkesforsikring* omfattende saa godt som alle beskæftigede i andres Tjeneste. Samtidig tvang man Arbejdsgiverne til at tegne Forsikring, og man aabnede Adgang til frivillig Forsikring med delvis Statsstøtte for smaa selvstændige Erhvervsdrivende. Efter *Loven af 1920 om Ulykkesforsikring* omfatter den pligtige Forsikring enhver beskæftiget af andre uanset Lønforhold eller Stilling, og udenfor falder kun saadanne, som ikke har faste Folk og ikke driver Erhverv eller Landbrug m. m., men alene i deres Husholdning anvender Medhjælp af »tilfældig og ganske forbigaaende Art«. Smaa selvstændige Erhvervsdrivende kan faa *Statstilskud til frivillig Forsikring*. Erstatning ydes ved Ulykkestilfælde opstaaet ved den forsikredes Beskæftigelse, dog ikke Ulykker paa Vejen til og fra Arbejdet, ved Forsæt eller ved grov Uagtsomhed, Beruselse og Reglementsovertrædelser. Der gives Dagpenge, Invaliditetserstatning, Erstatning til efterladte, Begravelseshjælp og Sygebehandling. Dagpenge, $^2/_3$ af den tilskadekomnes Dagløn, betales først 13 Uger efter Ulykkesfaldet, da man forudsætter Medlemsskab af Sygekasse. Invaliditets-Erstatningen ydes i Form af Kapitalbeløb. Ved fuld Invaliditet 10 Gange Aarslønnen dog ikke over et vist Beløb, og ved mindre en til Invaliditetsprocenten svarende Del deraf, ved Invaliditet paa indtil 15 pCt., dog kun 5 Gange Aarslønnen gange Invaliditetsprocenten. I Tilfælde af Død, hvor der efterlades Hustru eller Børn, afdøde havde Pligt til at forsørge, udgør Erstatningen 5 Gange Aarslønnen. Arbejdsforsikringsraadet har Myndighed til at bestemme Udbetalingsmaaden. Sygebehandling ydes kun Sygekassemedlemmer. Ved Ulykkestilfælde kan den tilskadekomne dog faa Fattighjælp uden Fattighjælps Virkninger.

Længe før den første Lov om Arbejdsløshedsforsikring udviklede Fagforeningerne en Hjælp dels gennem faglige Understøttelseskasser

I Hotellets Gaard.
I Maj 1945 inviteredes 50 svenske Fagforeningsfolk paa et Besøg i København. De boede paa Hotel Folke-Ferie, der husede dem alle. — Eiler Jensen taler til dem.

og dels gennem anden Hjælp til arbejdsløse. Gennem de *Fattiges Kasse* og senere gennem *Hjælpekasserne* ydede det offentlige ogsaa forskellige Tilskud. 1903 nedsattes en Invaliditets- og Alderdomsforsikringskommission, paa Grundlag af hvis Betænkning man gennemførte *Lov af 1907 om anerkendte Arbejdsløshedskasser,* naar disse opfyldte visse Betingelser med Hensyn til Medlemmer, Understøttelsens Størrelse, Udbetaling o. s. v. Under Verdenskrigen blev Loven (som var revideret i 1914) suppleret med forskellige ekstraordinære Love, og i *1921* sammenarbejdedes Arbejdsanvisningen og Arbejdsløshedsforsikringen for at samles under en fælles *Arbejdsdirektør.* Efter 1921 Loven havde enhver ubemidlet Lønarbejder mellem 18 og 60 Aar Ret til at blive Medlem. Der sattes ingen Indtægtsgrænse, derimod en Formuegrænse. Kasserne kunde dog nægte at antage Personer, »som ikke kan anses for arbejdssøgende eller af legemlige eller moralske Grunde maa anses for uskikket til regelmæssig Erhvervsvirksomhed eller til Samarbejde med Arbejdsledere eller Arbejdskammerater«. Denne Bestemmelse blev navnlig anvendt af de faglige Kasser over for uorganiserede Arbejdere. Ret til Understøttelse havde efter 1921 Loven enhver, der det foregaaende Aar havde været Medlem af Kassen, naar han de sidste 2 Aar havde haft Arbejde i mindst 10 Maaneder. Forinden Understøttelsen udbetaltes, skulde der normalt gaa mindst 6 arbejdsløse Dage.

Under Strejke og Lockout var det forbudt at give Understøttelse til konfliktberørte Medlemmer. Understøttelse gaves heller ikke ved Arbejdsløshed foraarsaget af Sygdom eller Arbejdsudygtighed, naar Arbejdet var forladt uden Aarsag eller ophørt paa Grund af Ufordragelighed, eller hvis man vægrede sig ved at tage anvist Arbejde, saafremt Lønnen da »ikke var under, hvad der sædvanligvis ydes for tilsvarende Arbejde«. Nedsattes Arbejdstiden med mere end 1/3, ydedes Understøttelse i Forhold hertil. Denne bestaar dels i Dagpenge, dels i Rejse-, Flytte- samt Huslejehjælp. Understøttelse maatte ikke overstige 2/3 af den gennemsnitlige Arbejdsfortjeneste inden for Kassens Omraade, dens højeste Varighed i 12 paa hinanden følgende Maaneder skal mindst være 70 Dage. Har et Medlem i 3 eller 4 Aar hævet Maksimum for Understøttelse, skal han, før han igen kan hæve, have været Medlem og betalt Kontingent i mindst 12 Maaneder og haft Arbejde i mindst 16. Statstilskudet svarer til Halvdelen af Bidraget fra Medlemmerne, det kommunale til en Trediedel. Tilsynet med Kasserne føres af Arbejdsdirektøren. Efter 1921-Loven oprettedes ogsaa en *Arbejdsløshedsfond* der, ved Hjælp af Midler opsparet i gode Aar, i Aar med ekstraordinær Arbejdsløshed skal udrede Tilskud til Understøttelser, Nødhjælpsarbejder og Kursus for arbejdsløse. Fondens Midler tilvejebragtes ved Bidrag fra Arbejdsløshedskasserne, Statstilskud og Bidrag fra Arbejdsgiverne. Understøttelsen ydedes gennem Hjælpekasserne i Form af fortsat Hjælp og Tillægshjælp. Til forsikrede med faste Beløb, til ikkeforsikrede efter Skøn, og saafremt de havde haft Lejlighed til at blive Medlemmer af en Arbejdsløshedskasse, sattes Beløbet væsentlig lavere end for de forsikrede. Reglerne for ekstraordinær Understøttelse er efter Loven de samme, som for den ordinære, men Indenrigsministeren kan fastsætte særlige Begrænsninger for den ekstraordinære, noget Hr. Kragh iøvrigt ikke lod gaa fra sig. Hjælpekasserne, der administrerer Ordningen, faar 2/3 refunderet af Arbejdsløshedsfonden og 1/3 af Kommunen. 1927 vedtoges en Ændring af Loven, og den nye — *den Kraghske Nedskæringslov* — bestemte, at den ekstraordinære Understøttelse højst maatte vare 70 Dage og skulde udredes af et *Krisefond,* man fik de enkelte Kasser til at oprette. Til disse indgik Renterne af Arbejdsløshedsfonden. Man stod midt i en Krisetid og havde andet at tænke paa end at lægge Penge op. Der blev da ogsaa kun oprettet 6 Krisefonds. Samtidig nedsattes Arbejdsgiverbidraget til Arbejdsløshedsfonden, og naar dette naaede op over de 10 Mill. Kr., skulde det helt bortfalde. Det skete dog aldrig.

SOCIALREFORMEN

Det Lovarbejde, der ovenfor er skitseret, var bygget op i Løbet af 40 Aar under forskellige politiske og økonomiske Forhold. Det trængte til

en gennemgribende Revision, der skulde forenkle Administrationen og indføre ensartede Principper, hvad angaar saavel Hjælpens Bevilling, Ydelse, Størrelse i de forskellige Kommuner, som Udgifternes Fordeling mellem Stat og Kommuner. Ved Gennemførelsen af Socialreformen i 1933 kom den. Administrationen forenkledes, Retsprincippet erstattede Almisseprincippet, den økonomiske Byrde fordeltes mere hensigtsmæssigt, og Adgangen til Hjælp gjordes lettere. Socialreformen samlede hele den egentlige sociale Lovgivning i 4 Love: 1) *Lov om offentlig Forsorg*, 2) *Lov om Folkeforsikring*, 3) *Lov om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde* og 4) *Lov om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring*.

1) § 1 i Loven om offentlig Forsorg kan næsten siges at være en Slags Formaalsparagraf. Det offentlige er herefter forpligtet til at komme enhver til Hjælp, for saa vidt og saa længe, han ikke er i Stand til at forskaffe sig og sine det fornødne til Livets Ophold og til Kur og Pleje i Sygdomstilfælde, hvis vedkommende opfylder de i Loven fastsatte Betingelser. Modtagelse af offentlig Hjælp medfører kun undtagelsesvis Indskrænkninger i Modtagerens borgerlige Rettigheder.

Loven er opdelt i Afsnit vedrørende Forsørgelsespligten, *Børneværn, Børnebidrag til enlige Forsørgere, Særforsorg* og *Særhjælp, Kommunehjælp* og *Fattighjælp*. Ægtemanden har Forsørgelsespligt over for Hustruen, saa længe Ægteskabet bestaar, Hustruen over for sig selv og sin Mand, Forældre over for Børn indtil det 18. Aar, og Mødre uden for Ægteskab over for deres Børn (Faderen har Bidragspligt). Naar den Forsørgelsespligtige ikke opfylder sin Pligt, sættes han i Bidrag. Den Hjælp, det offentlige yder den forsørgelsesberettigede, betragtes som oppebaaret af den forpligtede.

Det kommunale Børneværnsudvalg — i København Magistraten — fører Tilsyn med Børn uden for Ægteskab til det 7. Aar, Børn under 14 Aar anbragt i Pleje og ogsaa med Børn under 18 Aar, der opdrages hjemme, og hvis Forældre vedvarende har oppebaaret Kommune- eller Fattighjælp. Tilsynet kan beskikke Tilsynsværge og lade Barnet fjerne fra Hjemmet.

Faderen skal betale et Bidrag til Børn uden for Ægteskab, normalt $^3/_5$ af, hvad dette Ophold paa et godt Plejehjem paa Egnen vilde koste. Undlader han dette, kan Moderen faa udbetalt Beløbet af det offentlige (dog højst Normalbidraget). Det offentliges Hjælp anses da som Kommune- eller Fattighjælp, og den bidragspligtige mister automatisk Valgret og Valgbarhed. Lignende Regler gælder for Bidrag til fraskilte, fraseparerede eller forladte Hustruer og deres Børn. Enker kan i Lighed med Mødre uden for Ægteskab faa Understøttelse til deres Ægtebørn indtil Barnets 18. Aar.

Anstaltsforsorgen for sindssyge, aandssvage, blinde, Epileptikere, vanføre, tuberkuløse o. l. ydes af Staten. Forsorgen for saadanne Per-

soner, indtil de er anbragt paa Anstalt og eventuel Hjælp til dem, hvis Forsørger er bragt paa Anstalt, betales som Særhjælp af Kommunen. Desuden kan der ydes Hjælp til Personer, hvis Forsørger er indkaldt til Militær- eller CB.-Tjeneste. Under Særhjælp hører ogsaa Skolebespisningen.

Hvis fornøden Hjælp ikke opnaas gennem de normale Kanaler, træder »Kommunehjælp« til. Denne, der skal tilbagebetales, maa ikke overstige den Hjælp, Modtageren kunde have opnaaet, hvis han havde opfyldt Betingelserne for at opnaa Hjælpen efter Folkeforsikringsloven.

Under visse Betingelser kan Kommunehjælpen blive til Fattighjælp med Virkningerne fra Tab af Valgret til Anbringelse paa Tvangsanstalt. Efter 3 Aars Forløb kan Fattighjælpen dog normalt forlanges eftergivet.

Loven om Folkeforsikring omfatter *Sygeforsikring* samt *Invalide- og Aldersrente*. For at en Sygekasse kan opnaa Anerkendelse og faa offentlig Tilskud, skal den være fagligt eller stedligt begrænset og have mindst 200 Medlemmer. Som nydende maa kun optages ubemidlede Personer af Arbejderklassen og dermed økonomisk ligestillede fra 14—60 Aar. Børn under 15 Aar omfattes af Forældrenes Forsikring, medens de, der falder uden for disse Bestemmelser, bliver »ydende« Medlemmer. Kasserne yder fri Lægehjælp, Hospital, Dagpenge i mindst 26 Uger, Tilskud til Medicin, Barselshjælp, Tandpleje, Hjemmesygepleje, Ophold paa Rekonvalescenthjem o. s. v.

Ethvert nydende eller ydende Medlem af en anerkendt Sygekasse eller en statskontrolleret Sygeforening er i Almindelighed forsikret mod Invaliditet og berettiget til Aldersrente. Aldersrenten kunde søges fra det 65. Aar, men ventes til det 70., 72. eller 75. stiger Renten nogle Procent. 1937 nedsattes Grænserne med 5 Aar, men i 1946 genindførtes 1933-Grænserne atter af Venstreregeringen.

Loven om *Ulykkesforsikring* omfatter enhver lønnet eller ulønnet Medhjælp samt alle, der driver Virksomhed eller beskæftiger andre. Forsikringen omfatter Ulykkestilfælde ved Arbejde samt visse Erhvervssygdomme. Arbejdsgiverne er forpligtede til at tegne Forsikring for deres Erstatningspligt i et anerkendt Forsikringsselskab. I Ulykkestilfælde ydes Dagpenge ($^3/_5$ af Lønnen), men først efter Hjælpen fra Sygekassen er ophørt, Invaliditetserstatning, Erstatning til de efterladte, Begravelseshjælp og saadan Sygebehandling, som Sygekasserne ikke har Pligt til at yde. Ved fuld Invaliditet skal den aarlige Rente udgøre $^3/_5$ af den tilskadekomnes Aarsløn. Ved mindre Invaliditetsgrad fastsættes Rentebeløbet i Forhold hertil. Ved Dødsfald skal Enken have 3,6 Gange Aarslønnen. Loven administreres af Direktoratet

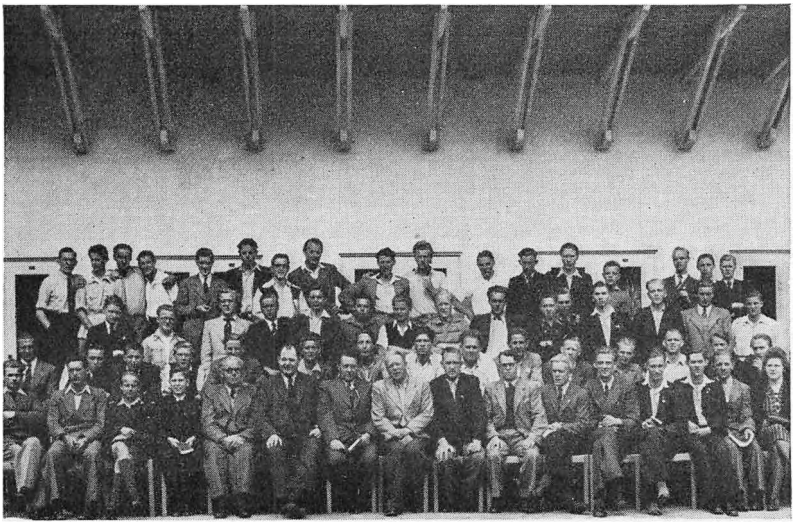

Lærlinge og Ungarbejdere til Sommerkursus i Middelfart Ferieby.
I Midten sidder D. s. F.s Repræsentanter: Kai Lindberg, Eiler Jensen og Einar Nielsen.

for Ulykkesforsikring og et *Ulykkesforsikringsraad*, hovedsagelig bestaaende af Arbejdsgiver- og Arbejderrepræsentanter.

Ved Socialreformen opretholdtes Sammenknytningen af Arbejdsanvisningen og Arbejdsløshedsforsikringen. For at opnaa Anerkendelse skal Kasserne mindst have 100 Medlemmer. Kun ubemidlede Lønarbejdere kan og skal optages, selv om Kasserne kan udelukke de Personer, der ikke kan anses for at være arbejdssøgende, og de, som af legemlige eller moralske Grunde anses for uskikkede til regelmæssig Erhvervsvirksomhed eller til Samarbejde med Arbejdsledere eller Arbejdskammerater. Medlemsbidraget skal i Forbindelse med det offentliges Tilskud kunne dække Kassens Udgifter, der bestaar i Dagpenge, Rejse- og Flyttehjælp samt Juleunderstøttelser. Paa Venstres Foranledning indførtes 1942 Arbejdskort (de saakaldte Hundetegn), hvorpaa Arbejdsgiveren noterede Datoer for den Tid, han havde beskæftiget Arbejderen. Ordningen, som mødte stærk Modstand fra Arbejderside, blev ophævet i 1946, da det godtgjordes, at den ikke blev overholdt, og Administrationen kostede mere, end der kunde bedrages for.

Arbejdsløshedskasserne kan skride til Oprettelse af Fortsættelseskasser, der under ekstraordinær stor Arbejdsløshed kan udrede Understøttelser ud over det normale Dageantal og efter samme Regler som de ordinære Understøttelser, dog højst 140 Dage i eet Understøttelsesaar. Til disse Fortsættelseskasser ydes et offentlig Tilskud, og Halv-

delen af deres Udgifter dækkes af Arbejdsløshedsfonden, hvis Midler tilvejebringes af de ulykkesforsikringspligtige Arbejdsgivere. Fonden yder ogsaa Tilskud til Nødhjælpsarbejder, Kursus for arbejdsløse og Laan til Arbejdsløshedskasser under ekstraordinær Ledighed. Tilsynet med Kasserne udøves af Arbejdsdirektoratet.

Ved en Undersøgelse af Sociallovgivningen falder det let i Øjnene, at den er gennemført stødvis. Den første danske Arbejderbeskyttelseslov kom i 1873 under de første urolige »Socialistaar« og er vel tænkt som en billig social Foranstaltning, der ikke paa noget Punkt var af indgribende Karakter. Saa sker der praktisk talt intet i op mod en Snes Aar, det var Provisorernes og Visnepolitikkens Tid, hvor alt positivt Lovgivningsarbejde laa stille og et Højreministerium søgte at knægte et Venstreflertal i Folketinget. Den samme Knytnævepolitik førte Arbejdsgiverne mod Fagforeningerne i 1880'erne. Hverken paa det politiske eller faglige Omraade havde Reaktionen Heldet med sig. Socialdemokraterne, som stræbte efter at udrette noget, var iøvrigt aldrig særlig begejstrede for Visnepolitikken, og da Bylden sprang med den Bojsenske Venstregruppes Forligsforhandlinger med Estrupperne omkring 1890, tog Socialdemokraterne Del i Behandlingen af de store Lovkomplekser, der nu blev gennemført — Fattigloven af 1891, Loven om Alderdomsunderstøttelse 1891 og Sygekasseloven af 1892. Det er iøvrigt ganske oplysende, at navnlig Sygekasseloven ikke overalt blev modtaget med lige stor Begejstring. Særlig de gamle Svendelav var utilfredse, de havde deres Sygeunderstøttelse i Orden allerede fra Lavenes Ophævelse i 1862, og ønskede ikke en Ordning med Statstilskud, fordi de følte det som en Krænkelse, at Staten ved at give dette Tilskud forbeholdt sig Ret til at gaa Regnskaberne kritisk igennem og stikke Næsen i deres »private« Affærer. Større var Forstaaelsen blandt københavnske Arbejdere altsaa ikke dengang!

Ved denne Lovgivning naaede vi næsten paa Højde med Udlandet, og det nye Lovkompleks betød et væsentligt socialt Fremskridt. Efter dets Gennemførelse gik det atter en Tid smaat, der kom en udvidet Erstatningspligt for Arbejdsgiverne ved Ulykkestilfælde 1898, en Maskinbeskyttelseslov,

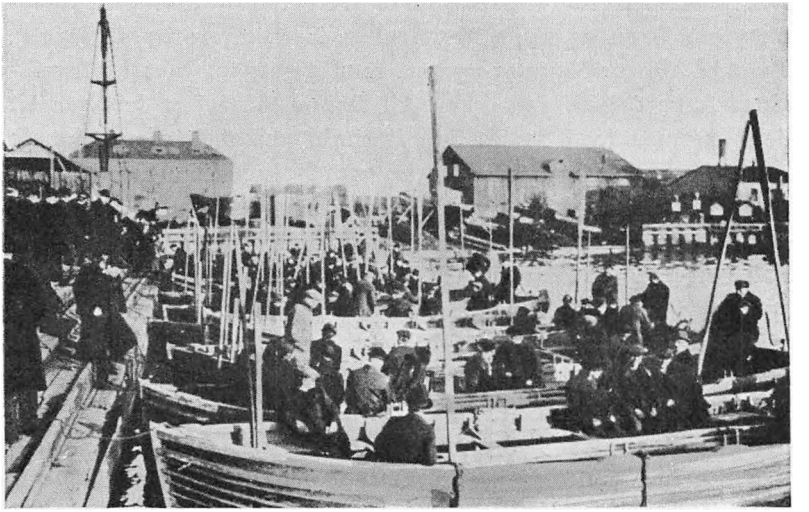

Arbejderne forlader B. & W. ved Fyraften i Baade, som sejler til Toldboden.

en Lærlingelov af ikke særlig vidtrækkende Karakter 1899. Først efter Systemskiftet i 1901 tog den sociale Lovgivning atter Fart. Først og fremmest forbedredes Fabrikslovgivningen kendeligt i 1901, ligesaa Beskyttelsen for Børn og unge Mennesker. 1902 kom Lov om Skolebespisning, 1905 Loven om Værgeraad, 1902—08 Erstatningspligt for Arbejdsgiverne inden for Søfart og Landbrug, 1907 den vigtige Lov om Arbejdsløshedskasser, 1908 en Lov om Børn uden for Ægteskab o.s.v. Hele denne Lovgivning er sket under Venstreministerier, men det Initiativ, der stadig blev vist fra socialdemokratisk Side, og den saglige Indsats, der blev gjort, har været af afgørende Betydning. Saa kom Krigen, og det radikale Ministerium Zahle, der allerede i 1913 havde forbedret Sociallovgivningen (Enkeforsorg, Arbejderbeskyttelse), gennemførte i Krigsaarene en Række Dyrtidsforanstaltninger, som var af afgjort socialpolitisk Art og betød en Udbyggelse af den bestaaende Sociallovgivning. Paa denne Lovgivning havde Socialdemokratiet større Indflydelse, efter at Stauning i 1916 var indtraadt i Regeringen som Minister uden Portefeuille. Under Venstreministeriet

Neergaard fulgte det næste store Fremstød — udvidet Lovgivning om Børn og unge Mennesker, Lærlingeforhold, Søfolk, Tyende, Børnetilsyn, Sygdom med tvungen Invalideforsikring, Arbejdsløshedskasser etc. Denne Aktivitet hænger til dels sammen med de urolige Forhold paa det internationale Arbejdsmarked og det Initiativ, som Folkeforbundet, og særlig Arbejdsbureauet, netop i disse Aar udfoldede for at skabe en international nogenlunde betryggende Arbejderlovgivning. Paa den anden Side skal det ikke nægtes, at Neergaard havde en stærk socialpolitisk Interesse, der laa hans Efterfølger i 1926, »Høvdingen« Madsen-Mygdal, ganske fjern. I det Intermezzo paa 2 Aar, hvor vi havde Ministeriet Stauning, spændte Reaktionen i Landstinget Ben for adskilligt, bl. a. en af Borgbjerg fremsat og af Folketinget vedtaget Lærlingelov. I Tiden 1926—29 havde vi Nedskæringsaarene med den berygtede Tugthuslov af 1927, men Kniven trængte dog ikke dybere ned, end at det lykkedes at rette Sociallovgivningen op igen efter 1929. Med Sociallovgivningen af 1933, som helt er Steinckes Værk, blev Danmark paa Socialpolitikkens Omraade det førende Land i Verden, hvilket ikke siger saa lidt, men ikke betyder, at man fra Arbejderbevægelsens Side ikke kunde have ønsket en endnu kraftigere Udbygning. I Dag er vi vel ogsaa smukt placerede, men under Krigen tog man i de allierede Lande hele Spørgsmaalet op, og vi staar nu over for at skulle foretage en ny Regulering og Udvidelse, hvis vi fremdeles skal holde vor Plads i første Række.

Det er med berettiget Stolthed, at Arbejderbevægelsen kan se tilbage paa sin socialpolitiske Indsats, ført igennem Rigsdagen under besværlige Kampe med et reaktionært Landsting, og selv i Socialdemokratiets stærkeste Tid med Hensyntagen til et ikke-socialistisk Støtteparti. Men lige saa vigtigt har det været, at Arbejderbevægelsen efterhaanden tog Flertallet i de fleste Bykommuner og voksede saa stærkt i Landkommunerne, at Administration af Socialpolitikken i udstrakt Grad gled over til Arbejderrepræsentanter. Fattighusene forsvandt og afløstes af Alderdomshjem og Hospitaler, samtidig med at gode Skoler og Børnehjem tog sig af de smaa. Det er stadig haardt

at være syg, gammel og arbejdsløs, og der er endnu et Stykke til Vejs Ende, før Arbejderne kan sige, saa, nu har vi naaet, hvad vi med Rimelighed vilde. Men sammenlignet med 1870'erne »de gode gamle Dage«, da Fattighus og Tiggerpose altid maatte vise sig i Baggrunden som truende Gespenster under de usikre Kaar, der var en Arbejders normale Lod, er Forholdet som Nat til Dag. Vist er det drøjt for danske Smaafolk, men havde man for 60 Aar siden sagt til en »sølle Stymper«, at den Tid snart var inde, hvor det danske Samfund vilde komme den til Hjælp, der ikke var i Stand til at forskaffe sig og sine det fornødne til Livets Ophold og til Kur og Pleje uden Fattiglovsvirkninger og som en Ret, vilde han have rystet vantro paa Hovedet, og Bedsteborgeren vilde have gjort det samme. En saadan Tilstand var kun et af Socialisternes sædvanlige ophidsende og taabelige Propagandanumre, beregnet paa at ødelægge den af Gud og Mennesker indstiftede autoriserede Samfundsorden. I Dag føles det af alle som en Selvfølgelighed. Mere er der egentlig ikke at sige om den Sag.

ARBEJDEROPLYSNING

Ikke før i Slutningen af 1870'erne, efter Industrialismens endelige Gennembrud i Danmark, fandtes der i Arbejderkredse virkelige Oplysningsbestræbelser. Fra mere frisindet borgerlig Side havde man gentagne Gange søgt at faa den ny Samfundsklasse i Tale gennem Foredragsforeninger o. l., men kun med ringe Held, og de Forsøg, der fra grundtvigske Højskolekredse gjordes for at komme i Kontakt med Arbejderne, var paa Forhaand dømt til at mislykkes — Arbejderne havde ikke nogen religiøs og national Vækkelse behov, og Højskolen syntes at lukke Øjnene for det Problem, der for Arbejderne kom i første Række: Det sociale Spørgsmaal. Hertil kom den lange Arbejdsdag, der tog Arbejderens Kræfter. Derfor maatte de mange Højskoler, der i 1870'erne forsøgsvis anlagdes i København, alle meget snart lukke deres Porte igen. Selv Højskole-

veteranen Professor *Chr. Flor* blev tvunget til at opgive sin Arbejderhøjskole i Hovedstaden.

Arbejderoplysningen skulde lægges helt anderledes an. Vi havde ganske vist i Danmark, med Skoleloven af 1814, tidligere end i noget andet europæisk Land en nogenlunde hæderlig Folkeundervisning. Men den administreredes adskillige Steder slet, og da navnlig i Landdistrikterne, der afgav en betydelig Del af det Menneskemateriale, som i disse Aar i stadig større Omfang opslugtes af Fabrikkerne. Det rent elementære Grundlag var alt for spinkelt til at bygge en mere udvidet Undervisning op paa. Først og fremmest maatte den utilstrækkelige Undervisning, selv i Hovedfagene Regning og Retskrivning, som Folkeskolen gav, suppleres op, og dernæst var det — med Henblik paa den politiske Kamp — ønskeligt, at Arbejderen havde et vist Kendskab til Samfundslæren og den marxistiske Samfundsøkonomi. Dette hverken kunde eller vilde Barneskolen give. Arbejderorganisationerne, det socialdemokratiske Parti og Fagforbundene kunde i deres første Aar ikke tage sig af dette Arbejde. Deres Vilkaar var for haarde, den øjeblikkelige politiske og økonomiske Kamp lagde Beslag paa alle Kræfter. Indirekte var Lønkampen imidlertid af allerstørste Betydning for Arbejderoplysningen. *Harald Jensen,* den første Leder af Arbejdernes Oplysningsforbund, udtrykte det saaledes: »Den danske Arbejderbevægelses Kulturværk begyndte den Dag, da Fagforeningerne skaffede de første 2-Ører i Lønforhøjelse«.

Med Oprettelsen af »Arbejdernes Læseselskab« i København i 1879 startede den egentlige Arbejderoplysning i Danmark. Foruden at udlaane Bøger arrangerede Læseselskabet ogsaa Foredrag og Museumsbesøg for Arbejdere. I Firserne dukkede en Række Diskussionsklubber op, de arbejdede fortrinsvis med socialistisk Teori. Af disse, der oftest stod paa Socialdemokratiets venstre Fløj, og derfor blev mødt med nogen Skepsis fra Partiledernes Side, var »Karl Marx« fra 1886 sikkert den betydeligste. Gennem Arrangementer med oplysende Foredrag og Diskussioner og ved Udgivelse af Flyveskrifter og Pjecer, omhandlende saavel socialistisk Teori som aktuelle

politiske og sociale Problemer og Samfundskundskab, ydede disse Klubber en ret betydelig kulturel Indsats, især efter at de 1902 var sluttet sammen i »De socialdemokratiske Diskussionsklubber«.

1890'erne var gode Aar for Arbejderoplysningen. Ikke saadan at forstaa, at Arbejdernes egne Organisationer udførte større kulturelle Bedrifter, men under den socialdemokratiske Alliance med Venstre lykkedes det det frisindede Borgerskab at skabe Kontakt med Arbejderklassen ogsaa rent kulturelt. »Studentersamfundet«s Aftenundervisning for Arbejdere kom, under Ledelse af Herman Trier, i Stand og fik straks stor Tilslutning. Johan Borup stiftede »Borups Læreanstalt« (Borup var klar over, at Højskolenavnet vilde skræmme Arbejderne. Først da Skolen havde vundet Indpas og Anerkendelse, tog den Navnet »Højskole« i Stedet for »Læreanstalt«). Efter at Borup havde faaet en Ordning i Stand, hvorved Fagforeningsmedlemmer kunde faa Undervisning for særlig lav Betaling, nød hans Skole stor Søgning. Typisk var det, at det først og fremmest var Undervisning i Retskrivning og Regning, Arbejderne søgte, men Borup formaaede tillige at skabe Tilslutning til sin videregaaende Undervisning. I disse Aar begyndte Provinsen ogsaa at komme med, og der dannedes en lang Række Foredragsforeninger eller »Læseforeninger«. Af stor Betydning var det, at »Folkeuniversitetsforeningen« stiftedes i 1897. Den sendte et Væld af kvalificerede Foredragsholdere ud over Landet, arrangerede Foredragsrækker overalt paa Land og i By. Samme Aar saa »Københavns Kommunes Aftenskoler« (»Fortsættelseskursus«) Lyset med Undervisning baade i elementære og videregaaende Emner. Denne Institution vandt hurtigt stor Tilslutning og har gennem Aarene udført et uvurderligt Arbejde i Hovedstaden. Efterhaanden som den politiske Kamp fandt ind i roligere Baner, og Socialdemokratiet i mindre Grad var »forfulgt«, begyndte man fra ledende socialdemokratisk Side at beskæftige sig med kulturelle Problemer. 1901 fremsattes der paa den socialdemokratiske Partikongres Forslag om Oprettelse af en »Partiskole« til Uddannelse af Arbejdere, der skulde deltage i ledende fagligt og politisk Arbejde inden for Par-

tiet, og efter mange Aars Diskussion førtes Skolen ud i Livet 1910 med Stauning som Skoleudvalgets Formand. Det gik dog smaat. 1911 havde Skolen kun 40 Elever, fordelt paa to Hold. 1914 maatte Skolen opgives igen, men den genoptoges under Bramsnæs i 1916 under Navnet »Den socialdemokratiske Arbejderskole«, og blandt de første Lærere finder vi saa kendte Folk som *Gustav Bang, Gerson Trier, Jacob Lindberg* og *K. M. Klausen.* Samme Aar som »Partiskolen« dannedes, stiftedes der i Esbjerg paa Redaktør *Sundbo's* Initiativ og med Støtte fra Arbejderorganisationerne dér den første Arbejderhøjskole. Det var Sundbos Tanke, at lige som Højskolen havde været af stor Betydning for Bøndernes Rejsning, maatte en Arbejderhøjskole, bygget op efter Arbejderklassens særlige Forudsætninger, have Mulighed for at bidrage betydeligt til Arbejderbevægelsens Kamp. Skolen i Esbjerg havde de første Aar ikke sine egne Lokaler, men maatte leje sig ind forskellige Steder. Det er klart, at Arbejdet hemmedes en Del herved, og at Ønsket om at faa eget Tag over Hovedet trængte sig frem. 1916 kom man saa langt, at man efter en Indsamling gik i Gang med at rejse Højskolen en Bygning i Udkanten af Esbjerg, og den indviedes allerede i Januar 1917. Esbjergs Arbejderhøjskole optog som de almindelige Højskoler Mænd paa Vinterkursus, mens Pigeskolen var et Sommerkursus.

Endelig skal nævnes, at under den første Verdenskrig skabte Vilh. Rasmussen som Leder, med Støtte af Stat og Kommune, Dagskoler for Arbejdsløse. Efter Krigen forandredes disse Skoler til Aftenhøjskoler, ikke med Kursus, men med Foredrag.

Indførelsen af 8-Timersdagen i 1919 blev en mægtig Løftestang for Oplysningsbestræbelserne i Arbejderbevægelsen. Nu fik Arbejderne Tid til at beskæftige sig med deres egen Oplysning. Det stod nu hurtigt klart, at der manglede een Ting. Mange fortrinlige Institutioner bød Arbejderne Oplysning. Der var Aftenskoler, Foredrag, Biblioteker, Partiskoler o. s. v. Den socialdemokratiske Presse havde ogsaa sin store Plads i Oplysningen, men, som sagt, een Ting manglede: Der var ingen Plan i Oplysningsarbejdet. Det maatte samles, og det

maatte ske snart. Den Depression i Socialdemokratiet, der sporedes efter første Verdenskrig, tilskyndede ogsaa dertil. En politisk og kulturelt moden Arbejderklasse var nødvendig, og en saadan kunde kun et intensivt Oplysningsarbejde skabe. Efter et Par Aars forberedende Arbejde førtes Ideen om et samlet Oplysningsarbejde ud i Livet.

ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

blev stiftet 9. Januar 1924 og fik som Formand *Bramsnæs,* der havde taget det afgørende Initiativ ved Forbundets Dannelse. Bramsnæs er stadig Formand. Lederen af AOF's daglige Arbejde blev Harald Jensen, der har en væsentlig Del af Æren for, at AOF lige fra Starten slog an og blev en levende og kraftig Organisation. Efter Harald Jensens Død i 1929 overtoges hans Arbejde af *Chr. Christiansen* og *Oluf Bertolt.* Formaalet med Arbejdernes Oplysningsudvalg er Udbredelse af Oplysning blandt den arbejdende Befolkning i Danmark — saaledes hedder det i en Erklæring, AOF udsendte ved sin Start — og Arbejdet lagdes fra Begyndelsen bredt an. AOF oprettedes i Tilslutning til Socialdemokratiet, De samvirkende Fagforbund, Det kooperative Fællesforbund og den socialdemokratiske Ungdomsbevægelse, der hver betalte et mindre Kontingent pr. Medlem til AOF; kun nogle faa Øre om Aaret.

AOF fik, som naturligt var, Sæde i København, men den decentraliserede Form, hvorunder det arbejdede, bevirkede, at det ikke af den Grund fik Slagside som en særlig københavnsk Organisation. Overalt i Landet dannedes lokale Oplysningsudvalg — i Dag er der ca. 200 —, der fik til Opgave at forestaa det lokale Oplysningsarbejde. Fra AOF's Side er Planerne for deres Virksomhed formuleret saaledes: 1) at planlægge Foredragsrækker, der kan udvikle Arbejdernes sociale, økonomiske og historiske Kundskaber, 2) at oprette Aftenskoler for voksne Arbejdere eller at støtte bestaaende Aftenskoler, saa de kan blive et værdifuldt Led i Arbejdernes Dannelsesarbejde, 3) at virke for Oprettelsen af Studiekredse inden for politiske, fag-

lige og kooperative Organisationer, 4) at skabe Interesse blandt Arbejdere for Ophold paa Højskoler, og at oprette stedlige Skoler og Kursus, 5) at organisere Besøg paa Museer, Kunstsamlinger, Biblioteker, produktive Virksomheder o. l. og 6) at medvirke til Udbredelse af sund og nyttig Litteratur i Arbejderkredse, og af god Kunst: Teater, Sang og Musik.

I de lokale Oplysningsudvalg, der har fuldstændig Frihed i deres Arbejde, sidder Repræsentanter for de interesserede Forbunds stedlige Organisationer, og Udvalgenes Pengemidler maa ogsaa skaffes lokalt gennem disse Organisationer. Gennem særlige »Landudvalg« søger man at skabe bedre Kontakt med Landkommunerne, og føre større Arrangementer ud paa Landet, end før var Tilfældet.

Dels paa Grund af Hovedstadens Størrelse, og dels fordi Arbejderoplysningen her ogsaa før AOF's Oprettelse var mere mangesidig end andetsteds i Landet, kom »Arbejdernes Oplysningsudvalg for København« til at indtage en Særstilling lige fra sin Dannelse i 1925. Det københavnske Oplysningsarbejde har paa mange Maader været banebrydende og toneangivende for Arbejdet i det øvrige Land. Udvalget har, med *Ludvig Christensen* som stadig Formand, *Ib Kolbjørn* og nu *Ernst Larsen* som Ledere, til fulde formaaet at udnytte de Muligheder for et omfangsrigt Oplysningsarbejde, der ligger i Hovedstadens Størrelse. Arbejdet i de lokale Udvalg er foregaaet med rimelig Hensyntagen til eventuelle lokale Forhold. Udvalgene udarbejder selv deres Program, efter at være gjort bekendt med, hvad AOF kan byde, og de meddeler derpaa deres Planer til AOF, der saa efter bedste Evne hjælper dem ved Gennemførelsen.

De 6 Punkter skal her behandles enkeltvis. Hvad angaar Foredragsrækkerne, har AOF's væsentligste Indsats fundet Sted i Landkommunerne. Selv Steder, hvor der var et livligt Højskoleliv, levede en betydelig Del af Befolkningen, fortrinsvis Landarbejdere og Husmænd, uden nogen som helst Forbindelse med de aandelige Strømninger, der foregik Side om Side med dem. Straks fra sin Start var AOF klar over, at her var et Omraade hvor der kunde gøres en stor Indsats,

og Aar for Aar er AOF's Arbejde paa Landet vokset i Omfang og Betydning. Hvert Aar er der nu ca. 200—250 Foredragsrækker i Gang i Landkommunerne, d. v. s. at der afholdes ca. 1000 Foredrag aarligt.

I Købstæderne, hvor Foredrag for Arbejderne i Forvejen ikke var et ukendt Begreb, bestod de lokale Udvalgs Pligter, hvad Foredragene angaar, først og fremmest i at systematisere Oplysningsarbejdet og puste Liv i de ofte trægt arbejdende Foreninger og stivnede Former. Selv har Udvalgene dog ogsaa arrangeret Møder — siden AOF's Oprettelse er der paa lokale Udvalgs Initiativ afholdt ca. 9000 Foredrag i Købstæderne. Hvad der yderligere skulde bidrage til at gøre AOF's Foredragsvirksomhed populær, var, at man optog Folkeuniversitetsforeningens trykte »Grundrids« ved Foredragene, saaledes at Tilhørerne herved fik et Middel til at huske Foredragene bedre senere og et Grundlag for dybere Forstaaelse og videre Selvarbejde. Mange Steder er i Dag Folkeuniversitetsforeningen identisk med AOF's Afdeling.

Harald Jensen.
Den første Leder af Arbejdernes Oplysningsforbund. Født 1889, Typograf, Formand for Socialdemokratisk Ungdomsforbund 1910—13, Red. af »Fremad« 1913—15. Folketingsmand 1924—29, hvilket Aar han døde, kun 40 Aar gammel.

En Kulturfaktor, der ikke er optaget i de 6 Punkter, men som senere fik stor Betydning, er Filmen. AOF opdagede nemlig snart, hvilke Muligheder, der laa i Kulturfilmen, og allerede i 1930 oprettede den sin egen Filmscentral, der skulde forsyne Lokaludvalgene med Film, baade til selvstændige Filmsaftener og som Supplement til Foredragene. I Løbet af Aarene har AOF selv optaget en Række Smalfilm, fortrinsvis

Propagandafilm for Oplysningsarbejdet, og efter at Statens Filmscentral oprettedes 1938, har AOF staaet i snæver Forbindelse med den.

AOF har støttet de Aftenskoler, der allerede fandtes, før AOF stiftedes, og det har selv oprettet nye rundt om i Provinsen. Efter at Aftenskoleloven af 1930, der sikrede Aftenskolerne god Støtte, selv om de ikke udelukkende var Regne- og Skriveskoler, var vedtaget, kom der god Gang i Skolerne. AOF's Arbejde hemmedes dog mange Steder især i den første Tid af, at mange Præster (der jo var fødte Formænd for de lokale Skolekommissioner) efter bedste Evne saboterede Arbejdernes Oplysningsbestræbelser, og som Loven var udformet, havde de Muligheder herfor. Trods den store Modstand, Aftenskolen har været udsat for, har den naaet en ganske betydelig Størrelse. I Sæsonen 1924—25 arrangerede AOF 15 Skoler med ca. 1.000 Elever, 1942—43 var Tallet 245 Skoler med 33.000 Elever.

En af AOF's største, maaske den største Bedrift, har Organiseringen af Studiekredsarbejdet været. Selv om Studiekredsen var kendt, før AOF stiftedes, var den dog ikke ret udbredt, og det var AOF, der først fik Øjnene op for de rige Muligheder, Studiekredstanken indebar, satte System i den og førte den til Sejr i Danmark. AOF udsendte kortfattede Studievejledninger til den bedste Grundbog, der gaves i et bestemt Emne, og hvor der ikke i Forvejen fandtes en Bog, der var egnet til Gennemgang i en Studiekreds, har AOF ofte selv — i Forbindelse med Forlaget Fremad — udgivet en anvendelig Grundbog. Disse Bøger har omfattet Emner fra Samfundslære, Fagforeningsspørgsmaal, kooperative Spørgsmaal, Arbejdsret, Hygiejne, Psykologi, politisk Historie, Samfundsøkonomi o. s. v. Endvidere er der til Oplysning om aktuelle Problemer udsendt saakaldte »Materialesamlinger« til Brug i Studiekredsene. Igennem Aarene har AOF igangsat ikke mindre end 15.000 Studiekredse med op mod 200.000 Deltagere, og dette Eksempel er fulgt af utallige Organisationer og Institutioner, selv Statsradiofonien arrangerer nu Studiekredse, og det er bemærkelsesværdigt, at populærvidenskabelige Bøger i vid Udstræk-

ning skrives saaledes, at de egner sig for Studiekredsarbejdet.

Straks efter AOF's Stiftelse foreslog Redaktør Sundbo, at AOF overtog Esbjerg Arbejderhøjskole. Tanken vandt dog ikke umiddelbar Tilslutning i AOF's Ledelse, men Enden blev, at man i 1929 blev Medejer af Arbejderhøjskolen sammen med de to gamle Ejerforeninger. Skolen havde netop paa dette Tidspunkt gennemgaaet en stor Udvidelse. Aaret efter købte AOF sammen med Arbejdernes Oplysningsudvalg for København Ths. Bredsdorffs gamle Højskole i Roskilde og omdannede den til en Arbejderhøjskole i Lighed med Esbjerg. Foruden Undervisning i Grundfagene Dansk, Regning, Tysk og Engelsk gennemgaas i Studiekredse og i sammenhængende Foredragsrækker en hel Masse andre Fag af vidt forskellig Karakter, fra Bogholderi til Arvelighedslære, fra Astronomi til Samfundsøkonomi.

C. V. Bramsnæs.
Nationalbankdirektør. Udlært som Typograf, læste Nationaløkonomi, cand. polit., Landstingsmand 1918, Finansminister 1924—26 og 1929—36, derefter Leder af den danske Statsbank. Formd. for Arbejdernes Oplysningsforb. siden dets Stiftelse 1924.

Okkupationen skabte et stort Afbræk, da Tyskerne beslaglagde Esbjerg-Skolen og Flygtninge indkvarteredes paa Roskilde. Af lige saa stor Betydning som Vinterskolerne var maaske de korte Kursus. Ialt har over 30.000 Mænd og Kvinder deltaget i AOF's korte Sommerkursusvirksomhed. Vedtagelsen af Ferieloven har naturligvis aabnet store Muligheder paa dette Punkt. Endvidere har AOF faaet forskellige Universitetskursus i Gang for Arbejdere — eller nærmere for Arbejdernes Tillidsmænd, og endelig har man aabnet en Brevskole i 1935, der stadig har udvidet sin Virksomhed.

For at skaffe Arbejderne god Litteratur til en billig Pris dannedes »Bogkredsen« i 1931. Denne, der drives i Forbindelse med Forlaget »Fremad«, garanterer sine Medlemmer tre lødige skønlitterære Bøger og een illustreret faglig Bog om Aaret. Bogkredsen begyndte med 2.500 Medlemmer, men nærmer sig i Dag de 8.000. Sang, Musik og dramatisk Kunst er i nogen Grad blevet forsømt af AOF, dog maa man ikke glemme, at Arbejdernes Sangbog er kommet i over 100.000 Eksemplarer, og at der er udarbejdet en Melodibog til den. Men hvad AOF her har forsømt, er 1946 taget op af *Arte*, en Organisation, der uden Profitbasis og i Forbindelse med Arbejderbevægelsen (altsaa ogsaa AOF) virker for at sprede god og lødig Kunst fra Scenen og Koncertsalen ud til det brede Folk. Arte synes at have faaet en god Start, saa man kan vente sig noget fra den Side.

AOF's Problem gennem de mange Leveaar har været Kampen mod de daarlige Lokaler. Uhyggeligt mange Steder er Lokalerne slettest mulige til at danne Rammen omkring et Studiekreds- og Aftenskolearbejde. Næsten over alt trænger Spørgsmaalet om Bygning af egnede Lokaler stærkt paa, og saa snart Materialesituationen bedrer sig, vil man sikkert sætte ind paa dette Punkt. Den Undervisning, der drives i Studiekredsene og Aftenskolerne, er nemlig Grundlaget for Arbejderoplysningen i Dag.

Naar man sammenligner Arbejderoplysningsarbejdet i Nutiden med Forholdene i Arbejderbevægelsens første Aar, maa Fremskridtet karakteriseres som enormt. Det bør dog i den Forbindelse ikke glemmes, at der gennem det politiske Arbejde i Rigsdag og Kommuner er skabt et elementært Grundlag, som man ikke kunde drømme om i 1870'erne. Store, smukke og hygiejniske Skoler er skudt op overalt i By og paa Land, ikke mindst efter Arbejderbevægelsen har erobret Magten i de fleste Kommuner og praktisk talt i alle de store. Socialdemokratiet har været den dominerende Kraft i en Udbygning og permanent Forbedring af Folkeskolen, der staar paa et højt Stade sammenlignet med andre Landes. Interessen for den højere Skole har været knapt saa intensiv fra Socialdemokra-

tiets Side, men man er dog fuldt opmærksom paa det uheldige i, at den højere Skoles Elever, altsaa Statens fremtidige Embedsmænd, paa Grund af de økonomiske Ofre, denne Undervisning kræver, kun for 4—5 pCt.s Vedkommende rekruteres fra Arbejderhjem.

Foruden AOF maa endnu en kulturel Institution inden for Oplysningsbevægelsen nævnes, nemlig *Arbejderbevægelsens Arkiv,* der saa Dagens Lys i 1909, og hvis Materiale blev tilgængeligt for Offentligheden i Februar 1912. I Arkivet findes mange Arkivalier af stor Værdi for Arbejderbevægelsens Historie, men hvad der er mindst lige saa vigtigt, Arkivet rummer en righoldig Samling af dansk og udenlandsk faglig og politisk Litteratur, saaledes at den, der vil studere Arbejderbevægelsens Historie, ikke kan komme uden om denne nyttige Institution, der ledes af Arkivar Børge Schmidt.

FØR OG NU — TILBAGEBLIK

De samvirkende Fagforbund er i Dag noget større og mere end for 50 Aar siden. Det er den danske Arbejder ogsaa, fordi han saa at sige er skabt i deres Billede. Hovedorganisationen opdrog ham først og fremmest til Solidaritet, hvilket Arbejde ingenlunde altid var noget let Job. Der stak endnu paa dette Tidspunkt slet ikke saa lidt Lavshovmod og Lavstradition i de gamle Svende. Adskillige af dem stillede sig vrangvilligt og uforstaaende over for Samarbejdet mellem Socialdemokratiet og Fagforeningerne, fordi de i hele deres Indstilling faktisk var lavsbundne og uden større Udsyn. Men gennem Fagbevægelsen trængte den socialistiske Aand efterhaanden sejrrigt frem, selv om der var stadige Brydninger, og det undertiden holdt haardt at faa faglærte Arbejdere og Arbejdsmænd til at gaa i Spand sammen eller Grænsefag til at forliges.

Det er ofte af Kritikere sagt om De samvirkende Fagforbund, at Organisationen havde udartet til en Papirfabrik og dens Folk til en Flok Lovtrækkere. Sandheden er den, at ef-

terhaanden som Opgaverne voksede, holdt De samvirkendes Ledere ikke alene Tempoet, men vandt adskillige Hanefjed længere frem, saa de var i Stand til ikke blot at følge med Udviklingen, men ogsaa at anvise Vej. Man forstod, at Kundskab er Magt. Det maa i den Forbindelse ikke glemmes, at De samvirkende Fagforbund tidligere end Staten begyndte at indsamle Materiale til Belysning af Arbejdsvilkaar og Arbejdsløshed og stillede dette til Myndighedernes Disposition, og at man saa at sige har lagt et stadigt Pres paa Staten for at faa Arbejdsstatistikken udformet. Da nye Problemer under og efter den første Verdenskrig dukkede op, i første Række Pristals- og Valutasvingninger, var man i Stand til straks at sætte ind mod, at Pristals- og Valutapolitik blev brugt af Arbejdsgiverne og politiske Modstandere som Vaaben mod Arbejderne. Da Arbejdsløsheden satte voldsomt ind efter den første Verdenskrig, og sociale Foranstaltninger ikke længere slog til, tog man Arbejdet op med Planlæggelse af en Beskæftigelsespolitik. Man staar stadig Vagt i Gevær over for de Problemer, der maatte vise sig. De samvirkende Fagforbund har altid forstaaet, at Styrke vinder man kun ved at kunne opvise Resultater. Lad os derfor ganske kort trække op, hvad Centralorganisationen har naaet for Arbejderne siden Oprettelsen.

Det gik op og ned, men set paa længere Sigt er den opadgaaende Linie holdt. Det skal indrømmes, at gode Konjunkturer, der hævede hele det danske Folks Velstand, særlig i Tiden før den første Verdenskrig har været en god Hjælp. Men kun gennem Sammenhold, brydsomme Forhandlinger og ved om fornødent at sætte haardt imod haardt, er Stillingen blevet holdt. Det er blevet Mode at angribe Organisationer, deriblandt ikke mindst De samvirkende Fagforbund. Men der er ikke rigtig Bid i Angrebene. Forholdet er det, at Centralorganisationen i Dag har vundet Respekt baade som Kamporganisation og sagligt Organ. Kun de taabeligste politiske Analfabeter haaber paa, at den Madsen-Mygdalske og Kragske Lære om Lønfastsættelse som en Privatsag mellem Arbejdsgiver og Arbejder vil kunne realiseres. Flertallet af det danske Folk ved, at uden om Arbejderbevægelsen og De samvirkende Fagforbund kom-

mer man ikke, og at de kollektive Lønaftaler, som De samvirkende Fagforbund i Forbindelse med Forbundene slutter og værner om, vil staa urokket, selv naar Modvinden er haardest. Det giver Arbejderne en Tryghedsfornemmelse, der ikke kan vejes eller maales, men hvis Værdi paa den anden Side daarligt kan overvurderes. Der er ogsaa i denne Tryghedsfølelse en Side, der vender mod Arbejdspladserne. Den permanente daglige Kamp med Arbejdsgiverne, der søgte at trykke Lønningerne, skære ned paa Akkorderne og luske uden om Lønaftalerne, er endt, hvilket igen har virket ind paa Arbejdsledere og Formænd, der tidligere normalt lagde en ikke ringe Brutalitet og Hensynsløshed for Dagen i deres Forhold til Arbejderne. Nu tager Tillidsmandsinstitutionen, der er omtalt andetsteds, denne Tørn, om det gøres nødigt. Udviklingen er ogsaa kommet Lærlingene som alle andre Arbejdere til Gode, Arbejdsstedet, der tidligere ofte var noget af et Helvede, er blevet et mere menneskeligt Opholdssted, især efter at Skruebrækkere og andre Irritationsmomenter er ophørt at eksistere. Samtidig har den ret godt udbyggede Arbejderbeskyttelseslovgivning gjort Faren for Liv og Lemmer paa Arbejdspladsen betydelig mindre. Mulighederne for at opnaa det stærkt misbrugte Begreb »Arbejdsglæde« er i langt højere Grad til Stede end tidligere. Er Arbejdet særlig haardt eller sundhedsfarligt, faas som Regel Kompensation herfor i Form af kortere Arbejdstid. I Arbejderens Forhold til Arbejdsstedet har der saaledes i Kraft af Fagbevægelsen fundet en Frigørelse Sted, hvis Værdi ikke bør underkendes. Mindst har man naturligvis naaet paa Landet, hvor Organisationsarbejdet har været forbundet med store Vanskeligheder, og ret utilfredsstillende er Forholdene fremdeles, hvor Kost- og Logisystemet er fremtrædende. Ogsaa i Byerne er der sorte Pletter. Det gælder først og fremmest Hjemmearbejde og Udsvedning, hvor man ganske vist er kommet et Stykke Vej, men ikke langt nok. Det formaar dog ikke at fordunkle Helhedsindtrykket af Udviklingen paa de Felter, der her er berørt, og som har bragt Arbejderne en hævet Levefod gennem øget Realløn og en Frigørelse af Mennesket i Arbejdsprocessen.

Der er imidlertid endnu en meget vigtig Ting, som maa nævnes i Forbindelse med Lønspørgsmaalet. Reallønnen for ufaglærte og Kvinder er steget stærkere end for faglærte Arbejdere. Det er en Linie, der naturligvis har haft sine Modstandere inden for De samvirkende Fagforbund, idet den bidrager til at udviske Skellet mellem faglærte, Arbejdsmænd og Specialarbejdere. Arbejdsmændene havde i Danmark en tidligere og fastere Organisation end andetsteds, ikke mindst takket være Lyngsies utrættelige Arbejde for sit Fagforbunds Medlemmer, hvilket fik meget stor lønmæssig Betydning, idet Reallønnen blev større, end man vilde have opnaaet under svagere Organisationsforhold. Men det har vejet mindst lige saa tungt til, at De samvirkende Fagforbund har ført en solidarisk Lønpolitik, der ved Lønreguleringer reelt giver mere til de lavere Lønninger end til de højere, en Politik, som Staten ogsaa anvender over for sine Tjenestemænd. Intet viser maaske mere end den solidariske Lønpolitik Størrelsen af det socialistisk prægede Mentalitetsskifte, som har fundet Sted inden for dansk Fagbevægelse siden Aarhundredskiftet.

En af de vigtigste Milepæle for Fagbevægelsen blev Indførelsen af 8-Timersarbejdsdagen. Det var ganske vist den urolige Verdenssituation efter den første Verdenskrig, der satte Prikken over I'et. Arbejdsgiverne i Danmark som andetsteds plagedes i Virkeligheden af en vis Revolutionsfrygt i 1919 og gav derfor Køb, antagelig ogsaa i Forventningen om, at hvis de ikke gav efter, vilde 8-Timers Dagen dog alligevel blive indført gennem en international Konvention, som Danmark blev tvunget til at ratificere. Men De samvirkende Fagforbund havde i en lang Aarrække lagt sig meget stærkt i Selen for 8-Timers Dagen og Gang paa Gang taget Initiativet til dette Spørgsmaals Behandling paa de internationale Kongresser. Ved Forhandlingen om nye Overenskomster stod Arbejdstidsforkortelse altid paa Dagsordenen, og i den Tid, De samvirkende Fagforbund havde eksisteret, før de 8 Timer blev anerkendt, var det i de allerfleste Fag lykkedes at faa Arbejdstiden forkortet med fra ½ til 1½ Time. Man kan vist derfor rolig paastaa, at selv om Situationen ude i Verden hjalp til i sidste

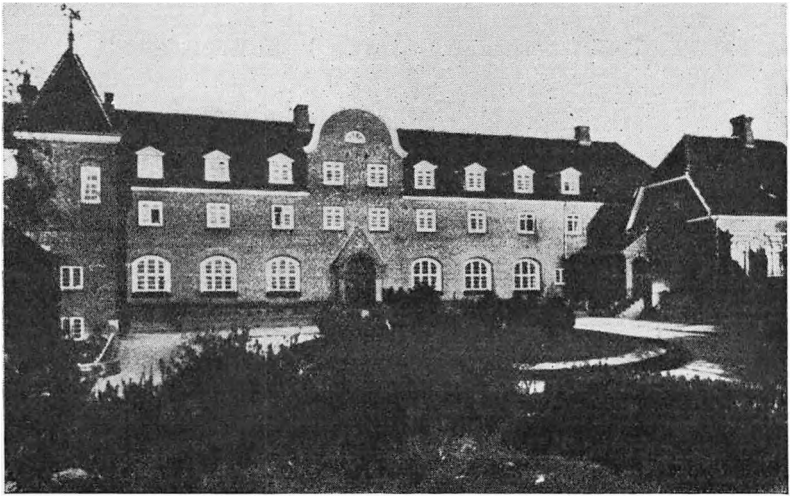

Roskilde Arbejderhøjskole.
Højskolen, beliggende ved Roskilde Fjord lidt uden for Byen, byggedes i Begyndelsen af Aarhundredet af Højskoleforstander Bredsdorf med Arkitekt Plessner som Bygmester. Den overtoges i 1929 af Arbejdernes Oplysningsforbund, og Hjalmar Gammelgaard har siden været Forstander.

Omgang, er 8-Timers Dagen tvunget igennem af den danske Fagbevægelse, og — i Modsætning til, hvad Forholdene var i adskillige andre Lande — bevaret uden at denne fundamentale Arbejdstidsforkortelse nogen Sinde fik Stadfæstelse af Lovgivningsmagten. Et Angreb paa 8 Timers Dagen vilde ogsaa have betydet Kamp paa Liv og Død med Fagbevægelsen, som under ingen Omstændigheder vilde have ladet sig denne vigtige Gevinst glide ud af Hænde.

Med Forkortelsen af Arbejdstiden var de største Hindringer for en mere menneskelig Tilværelse for Arbejderne ryddet af Vejen. Det betød meget for de gamle Arbejdere, men endnu mere for de unge, som herigennem fik Muligheder for at naa langt videre frem, end det var deres Fædre beskaaret. De havde nu Lejlighed til at drive Sport og leve efter Devisen: »En sund Sjæl i et sundt Legeme«, og de kunde dygtiggøre sig gennem det Apparat, som Arbejderskoler og Folkebiblioteker stillede

til deres Disposition. Samtidig hermed kom Arbejdernes hele eller delvise Overtagelse af den politiske Magt, og dermed Retten til at gøre den sociale Lovgivning, som i mangt og meget betød en Revolution i Arbejderklassens Liv, endnu bedre. Fra Arbejderbevægelsens Barndomsaar at have været et ikke alt for anset og ikke ligeberettiget Medlem af det danske Samfund, fik Arbejderen nu Medbestemmelsesret over sit Lands og sin egen Fremtidsskæbne. Vel betød dette ikke, at han hermed i alle Henseender blev en fri Mand, det sker ikke, før samtlige Produktionsmidler er under Samfundets Kontrol, men han følte den Løftelse, der var sket gennem hans egen Indsats, og vandt den Selvtillid, der er nødvendig for at kunne naa videre frem. Maaske var Tilliden for blaaøjet. Arbejderbevægelsen var baseret paa internationalt Samarbejde, og Følelsen af at staa sammen med Arbejdere fra Alverdens Lande i en fælles Kamp mod Kapitalismen gav ogsaa Rygrad. Men det internationale Sammenhold var ikke saa stærkt, som de fleste vel troede. Andre Faktorer end Arbejdernes Internationale blev afgørende for Udviklingen efter 1914.

H. P. Sørensen:

TILLIDSMÆNDENE OG DERES GERNING

Halvtreds Aar er et langt Spand af Tid, og Tusinder er Antallet af de Tillidsmænd, som har øvet en Gerning inden for De samvirkende Fagforbund eller i en af de tilsluttede Organisationer i disse Aar. Nogle af disse Tillidsmænd har virket i en lang Periode, andre i en kortere. Der vil ogsaa være Forskel i Omfanget, Indholdet og Betydningen af den Indsats, de har øvet. Enheltheder forsvinder i den brogede Mosaik, som en saa omspændende Organisations Liv er. Men alle har de gjort deres bedste, opfyldt deres Pligt, og som Tiden gaar, glemmes den enkelte og gaar op i et med Helheden. Det er de navnløse Tusinder, som bygger Værket.

Men der er ogsaa enkelte Sten, som glimter. Der er Ansigter, som tegner deres Billeder i Mosaiken, saa stærkt og saa levende, at de giver den Karakter og Præg. Vi kalder det at gaa over i Historien. Som det ofte er en Tilfældighed, hvem der vælges til Ledere, er det meget vanskeligt at vælge dem ud, der er Plads til at omtale. Men for Eftertidens Skyld er det nyttigt at gøre det, nyttigt for at de Unge kan lære, hvorledes de Henfarne har virket, nyttigt for at Eksemplets Magt kan paavirke de Levende.

JENS JENSEN

Blandt De samvirkende Fagforbunds mange stærke Personligheder vil den første Formand *Jens Jensen,* skønt han kun virkede de første seks Aar, staa som en af de største. Han var ikke alene Stifteren af den faglige Landsorganisation, den første i Norden, men han gav den ogsaa noget af sit eget Væsen, gav den Form og Princip og stod i mange Aar efter sin Afgang som en Slags Ledestjerne for den. Han har som ingen anden *præget* dansk Fagbevægelse.

J. Jensen havde i mange Aar forud deltaget i den faglige Bevægelse. Han kom ikke som Nybegynder. I 1883 var han blevet Formand for Malernes Fagforening i København, og i 1886 stiftedes paa hans Initiativ »De samvirkende Fagforeninger i København« (senere Arbejdernes Fællesorganisation), som ikke alene var Centralorgan for den faglige Bevægelse i København, men efterhaanden blev det for hele Landet. Han var saaledes paa en Maade Formand for den faglige Landsorganisation *før* Landsorganisationen stiftedes.

— Han fødtes paa Fyn 18. April 1859 i et lille Husmandshjem. Hans Fader, der ogsaa bar Navnet Jens Jensen, var blevet sent gift, 31 Aar gammel. Først havde han deltaget i Treaarskrigen og derefter været Karl, indtil han endelig fik Raad til at sætte Foden under eget Bord. Moderen var af Bondeslægt, men synes at have været livligere og mere interesseret i Livets Spørgsmaal.

Jens Jensen, der jo var baade Journalist og Taler, og som Fagforeningsformand og senere som Kommunalmand maatte skrive meget, havde egentlig bestemt, at naar han gik af fra sit Embede, vilde han skrive sine Erindringer, og der kunde utvivlsomt være blevet et meget interessant Memoireværk ud deraf. Men han naaede det som bekendt aldrig. Han døde, før hans Afgang gav ham Tid til et saadant Arbejde. Men en lille Begyndelse fik han dog gjort. I et historisk Tidsskrift, Københavns Kommune udgiver, skrev han i 1927 en lille Artikel paa 12—13 Sider om sin allerførste Barndom indtil Skolealderen.

Artiklen indeholder ikke saa forfærdelig meget, men giver dog et Billede af Faderen og Moderens Slægt og ikke mindst et klart Billede af den lille Dreng, der senere skulde komme til at spille en saa fremtrædende Rolle i dansk Arbejderbevægelse og dansk Politik. Hans Fader synes at have været en streng Mand med Respekt for Arbejdet, en praktisk Mand, som ikke tog Hensyn til Traditioner. Saaledes byggede han sit Hus paa en Bakketop, hvor der var frisk Luft og Sundhed, medens Bønderne ellers byggede i Dalstrøg, hvor der var lunt, men ogsaa fugtigt og svampet. De andre Bønder forargedes over en saadan Halsstarrighed. I Modsætning til Faderen synes Moderen at have været et blidere Gemyt, og hendes Familie virkede meget tiltrækkende paa den lille Jens. Faderen var den praktiske, for hvem Arbejdet var alt, han interesserede sig ikke for Bøger, og hans Viden var relativt ringe. Morfaderen derimod var baade bogligt og samfundsmæssigt interesseret, og han talte og diskuterede med Venner og Naboer. En aaben Natur maa han have været. Jens Jensen fortæller om ham, at han altid havde Tid til at føre en Samtale med Folk, ligegyldigt hvor. Den lille Jens var glad ved Morfaderen, fordi han fik tilfredsstillet noget af den store Videbegærlighed, der meget tidligt viste sig hos ham. Hjemme var der ingen Bøger udover Salmebogen, men hos den oplyste og efter Tidens Forhold kundskabsrige Morfader, der var Væver, fandtes en hel Boghylde, der ikke alene rummede Biblen, men ogsaa en Serie gamle Almanakker med store, smukke Billeder. Og her i det lille, hyggelige Hjem fik Jens Jensen sin første Kundskabstørst tilfredsstillet ved Morfaderens Oplæsning og lange Fortællinger om alt muligt.

Aabenbart er det fra Morfaderens Hjem, han har faaet sin største Barndomspaavirkning. Ogsaa sin senere fremtrædende Interesse for Kunst og Skønhed har han hentet her. I den lille Opsats om sine første Barndomsaar skildrer han, hvor hyggeligt Hjemmet var, hvilken Skønhedsaabenbaring Stuen med en gammel Kakkelovn, med Alkove og gamle smukke Møbler var, og hvor skøn han fandt Haven med Blomsterbede og Frugttræer.

Krigen 1864 synes at have gjort et stærkt Indtryk paa den lille Dreng. Hans Fader var dog ikke med. En velhavende Bonde kom ganske vist og tilbød ham et Par Hundrede Rigsdaler for at stille for sig, men Faderen havde været med i Treaarskrigen, endda saaret to Gange, saa »den gik ikke«, hedder det i Barndomserindringerne.

Allerede i 5 Aarsalderen begyndte Jens Jensen, takket være Morfaderen, at læse, og den første Dag, da han som 7-aarig mødte i Skolen, kunde han læse flydende. Han var en lærenem Elev og søgte at erhverve sig saa megen Lærdom som muligt. Ganske vist gik han efter Tidens Skik ikke i Skole om Sommeren. Da røgtede han Kreaturer for Bønderne. Men til Gengæld gik han hver Dag om Vinteren, og det var meget. Saa lærenem var han, at Læreren brugte ham til at undervise de mindre Børn — der var 100 Børn i Skolen og kun een Lærer. Han interesserede sig egentlig mest for at undervise. Det gav ham Anledning og mere Frihed til selv at læse, og saa udviklede det ham tillige.

Det var derfor en i Forhold til sine jævnaldrende meget vidende og belæst, ung Mand, der efter Konfirmationen kom i Malerlære hos en Landsbymester i Aarup. Her fortsatte han sin Boglæsning i Fritiden, og særlig kastede han sig over de populær-videnskabelige og historiske Smaaskrifter, udgivet af »Udvalget til Folkeoplysningens Fremme«, smaa Bøger, særdeles gode efter Datidens Forhold. Samtidig tog han Undervisning i Tegning og viste betydelige Evner paa dette Felt. I 1877 blev han udlært og fik Arbejde først i Randers og Odense, indtil han i 1879, som saa mange andre unge Svende, drog til Hovedstaden for at prøve Lykken der. Han var da 20 Aar. Han fik Arbejde hos en meget kendt Malermester Bernhard Schrøder, men klar over sin Fremtid var han ingenlunde paa dette Tidspunkt.

Malerfaget er ikke saa lidt i Familie med Kunsten. Og den unge Malersvend droges ogsaa stærkt mod den dekorative Malerkunst. Der var meget af en Kunstner i ham. Ikke saaledes at forstaa, at han var Bohême. Det blev han aldrig. Tværtimod var han en meget borgerlig Natur, ogsaa i sin Ungdom. Han

brugte disse første Aar i København til at tage Undervisning i Tegning og Farvekemi, han læste Sprog og kunde mest af alt tænke sig at gaa paa Kunstakademi for at lære Dekorationsmaleri. Uden betydeligt Talent for dette var han ikke. Han havde megen Sans for Farver, tegnede godt, og adskillige Billeder fra hans Haand vidner om hans Dygtighed. Helt op i de ældre Aar holdt han meget af at male Landskabsbilleder i sine Ferier.

Jens Jensen
som Medarbejder ved »Social-Demokraten«.
Tegning af Fridolin Johansen.

*

Det er ikke uinteressant at bevare dette Billede fra Jens Jensens Ungdom, naar man nu skal erindre ham som De samvirkende Fagforbunds første Formand og senere som Københavns dygtige Finansborgmester og Overpræsident. Han havde ikke forberedt sig til denne bestemte Gerning. Det var Skæbnen, Tilfældet eller Forholdene, der gjorde ham til det, han blev. Men han havde Evnerne og Mulighederne i sig.

Da han i 1879 kom til København, var Arbejderbevægelsen endnu lammet efter det Slag, som Politiets hensynsløse Kamp og Førernes Flugt til Amerika havde været. Mange Fagforeninger var opløst, »Social-Demokraten« var hensygnende, og den enkelte Arbejder paa Arbejdspladsen vovede intet. Men der var begyndende Tegn til Genrejsning.

Jens Jensen var ikke med til at genoprette Malernes Fagforening i 1881, men indmeldte sig kort Tid efter, fordi han følte det som en Pligt at virke med for Fagets økonomiske Højnelse, ligesom han selv arbejdede paa sin egen faglige Udvikling. Lidt modstræbende lod han sig kort efter vælge til Sekretær i Bestyrelsen, og Arbejdet greb ham. Drømmene om at

gaa Kunstnervejen blev lagt paa Hylden, og i 1884 staar han som Formand for Malersvendenes Fagforening.

Skal man karakterisere Firserne eller særligt første Halvdel af Firserne i Arbejderbevægelsen, maa det være med Ordet *Grøde*. Det var Grotid. Efter den dødlignende Stilstand i sidste Halvdel af Halvfjerdserne spirede det overalt. Arbejderne rankede Ryggen paa Arbejdspladsen. De gamle Priskuranter og Overenskomster var næsten overalt sat ud af Kraft og Lønningerne reducerede. Nu rejstes Kravet igen om faste Priskuranter og højere Lønninger. Det lykkedes den nye Formand for Malerne som en af de første at faa genindført den faste Priskurant i 1884, og det gav ham en vis Autoritet over for de andre Fagforeninger, saaledes at han kom til at staa som de danske Arbejderes *faglige* Ordfører paa den første skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg 1886, hvor en Række vigtige Beslutninger blev taget. P. Knudsen var Danskernes *politiske* Ordfører. — Et af Gøteborg-Kongressens første Resultater var Dannelsen af »De samvirkende Fagforeninger i København«, en Sammenslutning af alle Fagforeninger i Byen. Lignende »Samvirker« (senere Fællesorganisationer) dannedes i de større Byer umiddelbart efter.

Hidtil havde Partiet (Socialdemokratisk Forbund) indkaldt Fagforeningerne eller deres Bestyrelser til Møder og Drøftelser. Indenfor visse Kredse talte man om, at dette betød Fagforeningernes Afhængighed af Partiet. Paa den anden Side frygtede man for, at Fagforeningerne ved en Nyordning skulde glide bort fra Partiet og over i en antiparlamentarisk og antipolitisk Retning, hvilket vilde betyde Splittelse og være til Skade for Arbejderbevægelsen som Helhed.

Der er ingen Tvivl om, at J. Jensen øvede en afgørende Indflydelse paa den skandinaviske Kongres ved det Kompromis, der blev opnaaet. Herved skabtes en selvstændig Fagbevægelse, men Samhørigheden med det politiske Socialdemokrati bevaredes ved en gensidig Repræsentation inden for de to Ledelser. Den Dag i Dag er dette fastslaaet som Princip i de skandinaviske Lande og har paa afgørende Vis været medvirkende til de store politiske Resultater, der er naaet.

Ved Stiftelsen af »De samvirkende Fagforeninger i København« valgtes J. Jensen til Formand. Den nystiftede Organisation var ikke alene Hovedorganisation for de københavnske Fagforeninger, men blev ogsaa i Løbet af kort Tid det samme for alle Landets Fagforeninger, idet Fællesarbejdet med Støtte til Strejker og Indsamlinger centraliseredes i København. Samtidig var han blevet Medarbejder ved »Social-Demokraten« med det faglige Stof som Speciale og stod nu faktisk som de danske Fagforeningers ubestridte Førstemand, kun 27 Aar gammel.

*

Naar Jens Jensen i saa ung en Alder naaede en saa fremskudt Stilling, skyldtes det mange Aarsager. Arbejderbevægelsen havde siden 1876 befundet sig i en alvorlig Krise. Fagforeningerne var svækkede, om ikke opløste. Deres Virksomhed var ringe og Fremskridtene faa. Indre Strid lammede Arbejdernes Formaaen udadtil. Heroldister søgte at vinde Arbejderne for en mere radikal Politik, som de ældre Ledere, Holm, Hørdum, P. Knudsen, modsatte sig. J. Jensen stod uden for disse indre Stridigheder mellem de revolutionære og de mere besindige. Han kom som en ny, ung Mand, naaede allerede i sit første Aar som Formand for Malernes Fagforening at faa genoplivet den gamle Priskurant fra Halvfjerdserne, som Mestrene havde sat ud af Kraft. Der var Brug for en Mand som ham, og Arbejderne opdagede hurtigt, at han foruden at være ung ogsaa var en meget dygtig Mand med Kundskaber og Evner. Han vandt deres Tillid.

Borgbjerg, der har fulgt Jens Jensen fra 1890, siger om ham, at det, der i Ungdommen virkede stærkest, var Jens Jensens *Tilforladelighed*. Arbejderne troede paa ham. De havde Tillid til hans Dispositioner og til hans Ord. Han havde ellers ikke de Egenskaber, som skal til for en Folketribun, og han brillerede absolut ikke over for det store Publikum. Han var ingen blændende Taler som P. Holm, A. C. Meyer og senere Borgbjerg var det, nærmest noget tung som Taler, maatte ofte lede efter Ordene, fordi han ønskede at fremlægge sin Tanke saa klart

som muligt. Han var ogsaa alt andet end yderliggaaende og revolutionær. Redaktør *Bransager,* som ved Aarhundredskiftet skrev en Bog om den danske Rigsdags Medlemmer, giver følgende Karakteristik af ham:

»Skulde der endnu gives Folk, som med en socialdemokratisk Fører forbinder Forestillingen om noget vildt og blodtørstigt, vil Bekendtskabet med Folketingsmand J. Jensen være ganske egnet til at bibringe dem en anden Opfattelse. Vi har næppe nogen Mand, der i sin offentlige Optræden virker mere behersket og afdæmpet end han, især naar Hensyn tages til hans radikale Anskuelser. Som Formand for De samvirkende Fagforbund befinder han sig paa en Post, der er mere belæsset med Byrder og Bryderier end de fleste andre Tillidsposter her i Landet. Han kan vel heller ikke rose sig af den Ufejlbarhed, som aldrig glipper. Men han har næppe nogen Sinde hverken af Nervøsitet eller Hidsighed ladet sig henrive til Forløbelse.«

Jensen adskilte sig iøvrigt paa mange Maader fra den almindelige Type paa Arbejderledere den Gang. Mange var haarde i deres Midler, ikke saa lidt brutale i deres Fremfærd og deres Ordvalg. Han var aldrig en Ynder af stærke Ord, og hans Sprog var altid korrekt og soigneret, han var den sunde Forstands Repræsentant, og han overvejede sine Ord meget nøje, før han lod dem slippe ud over Tændernes Gærde — en Modsætning til f. Eks. Borgbjerg, som var impulsiv og temperamentsfuld.

Som han var korrekt, naar han talte, var han det ogsaa med sit Ydre. En sirlig Mand, omhyggelig med sin Paaklædning, en Mand, der ikke vakte Forargelse. Allerede mens han var Formand for sin Fagforening, kaldte man ham »Diplomaten«, han røbede ikke mere end absolut nødvendigt, og de skulde være tidligt paa Færde, som ved et Forhandlingsbord kunde dreje ham en Knap. Da han mange Aar senere sad som Finansborgmester og Overpræsident i København, føltes han med sine hvide Haar og hele sin fuldendte Værdighed som en virkelig Etatsraad i den smukkeste Betydning af Ordet, skønt han aldrig blev Etatsraad og altid sagde Nej til enhver Orden eller Titel.

*

Efterhaanden fik »De samvirkende Fagforeninger i København« meget at bestille. I 1888 maatte Jens Jensen trække sig tilbage som Formand for Malernes Fagforening og helt hellige sig Stillingen som Formand for Sammenslutningen og som Medarbejder ved »Social-Demokraten«. Flere Fag havde nu dannet Forbund, og man følte i Aarene op i Halvfemserne stærkt Manglen af Landssammenslutning af Fagforbundene, en Organisation, som med Myndighed og Forstand kunde lede de mange Konflikter, der opstod, og som med Vægt kunde tale paa samtlige danske, fagorganiserede Arbejderes Vegne. Fællesorganisationen i København havde ikke en saadan Myndighed, foruden at man der savnede Repræsentation for de enkelte Fag og de store Organisationer i Provinsen.

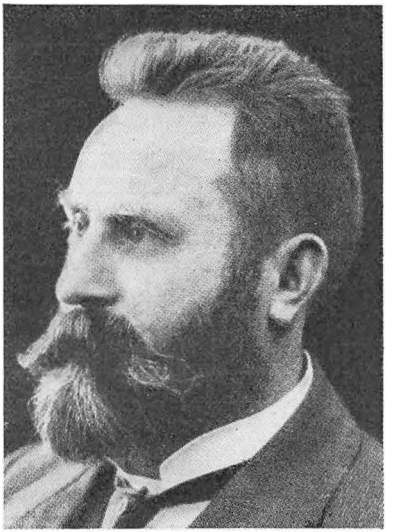

Sigvald Olsen.
Født 1854. En af dansk Arbejderbevægelses Pionerer, Formand for de københavnske Tobaksarbejdere 1887—99, Næstformand i det socialdemokratiske Parti 1898—1919, Medlem af Forretningsudvalget for D. s. F. 1898—1903, Folketingsmand 1895—1919, Direktør for Bryggeriet »Stjernen« fra 1902 til sin Død 1919.

Tanken om en selvstændig, faglig Landsorganisation kom dog først til Klaring ved den skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg Sommeren 1897, hvor J. Jensen var Indleder om Spørgsmaalet. Hans Foredrag her siges at have været et rent Mesterstykke. Sagen var ikke saa ligetil endda og kunde rumme mange Problemer. De enkelte Fagforbund vilde nok gaa med til en Landsorganisation, men de vilde samtidig bevare deres fulde Selvstændighed. Endelig var der Stillingen over for det politiske Arbejderparti, som hidtil havde haft en direkte, betydelig Indflydelse paa Fagforeningerne og meget nødig saa denne Indflydelse svækkes, og som frygtede, at det direkte Samarbejdes Ophør kunde føre til en Splittelse af Arbejder-

bevægelsens fælles faglige og politiske Linie. Kongressen vedtog en Opfordring til Dannelse af faglige Landsorganisationer, og den 3. Januar stod Jens Jensen paa den første Generalforsamling og motiverede Forslaget. Det er ikke uden Interesse til Forstaaelse af hans Personlighed at plukke et lille Stykke ud af hans Tale ved denne Lejlighed:

Arbejderbevægelsen er ikke en kunstig Plante, men et naturligt Produkt af det moderne Samfund. Den maatte komme økonomisk, fordi Frikonkurrencen og Privatkapitalismen har skabt en afhængig Arbejderklasse, som uden Organisation og selvbevidst Optræden kun vilde blive et Middel til at øge Privatkapitalismens Rigdomme. Den vilde blive som Dværge i Bjerget, der smelter Guld fra Dag til Dag uden nogensinde selv at se en Solstraale eller føle Livets stærke Pulsslag i sine Aarer.

Vi er her da i Kraft af den Udviklingens Lov, alle maa bøje sig for, og vi er her i saa stort Tal, fordi der er gjort *et mangeaarigt Forarbejde*. De enkelte Fag har dannet lokale Foreninger, samlet dem i Forbund og i Fællesorganisationer Landet over. Vi har *25 Aars Kampe og Erfaringer bag ved os;* hver enkelt lille Del i det store Legeme har gennem Selvstyre lært at vurdere sine egne Kræfter, og ved Sammenslutningen i Forbundene og Lokalorganisationerne har vi udviklet Solidaritetsfølelsen, Begejstringen og Offerviljen for den Sag, der omslutter Millioner af Mennesker Verden over.

Nu føler vi os modne og stærke nok til at danne den Sammenslutning for hele Landet, som er *bleven en Nødvendighed*, ikke alene fordi vore Opgaver vokser og efterhaanden bliver sværere at løse, men ogsaa fordi vore Modstandere ved at følge vort Eksempel og slutte sig sammen *tvinger os til at slutte os endnu tættere sammen.*

Den Armé, vi skaber, maa være *stærk og fast,* thi den skal erobre en Verden, og den maa være *demokratisk ordnet,* thi den skal udvikle Mennesker.

Jens Jensen var den Gang 38 Aar. Og dog mærkede man i hans Tale først og fremmest den helt *modne Mand* og dernæst den *klare Tænker*. Man kan ikke sige om Jensen, at han var et sprudlende Talent, han var hverken lyrisk eller vittig, ingen skønne Billeder og heller ingen Bejlen til letvundet Bifald ved morsomme Bemærkninger. Men hans Tale aandede Modenhed og Klarhed, og derfor vandt han umiddelbar Tillid, ikke alene hos sine egne, men ogsaa hos dem, der i den Stilling, han indtog, var hans Modparter.

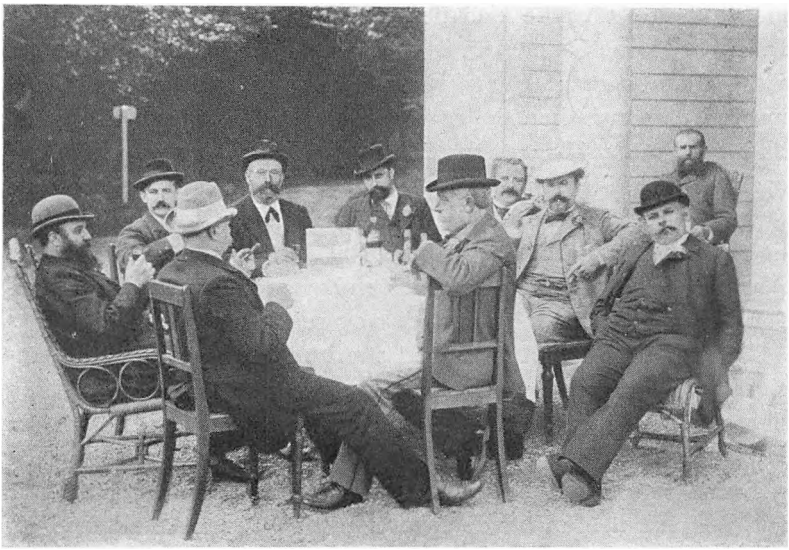

Fagforeningsspidser paa Skovtur til Dyrehavsbakken.

Naturligvis er De samvirkende Fagforbund ikke Jens Jensens Værk. Sammenslutningen fødtes af Tiden og Forholdene, men Kræfterne var til Stede, de Mænd, som Udviklingen havde Brug for, stod parat. Jens Jensen blev det førende Navn blandt disse. Han havde lagt megen Vægt paa, at Tingene var vel forberedt, og at den nye Organisation fik den rigtige Form og det rigtige Indhold, og enhver, der studerer Dannelsen af »De samvirkende Fagforbund« lidt nøjere, nærmest forbløffes over, hvor meget denne enkelte Mand direkte prægede Forberedelserne og Resultatet.

Et af de vigtigste Momenter for ham var, at Organisationen blev *demokratisk,* saavel i det daglige Arbejde som i Opbygningen. Der drives i vore Dage meget Misbrug med Ordet Demokrati, som alle er Tilhængere af, selv dem, der endnu før sidste Krigs Begyndelse var bevidste Antidemokrater. Ved Aarhundredskiftet var Ordet Demokrati slet ikke særlig højt anskrevet blandt Arbejderne. Demokrati ansaas nærmest for et borgerligt Begreb. J. Jensen saa med klar Intuition, hvad De-

mokrati er, og hvilke Værdier, dette Begreb indeholder ogsaa for Arbejderne baade som Styreform og som ideelt Tankesæt. Hans Opfattelse af Demokrati var ikke den i Nutiden stærkt udbredte, men letbenede, at bare der vendes op og ned paa de økonomiske Forhold, er det Demokrati. Han forstod, at Demokrati er alle Medlemmers lige Indflydelse i Samfundet eller i Organisationslivet, at Demokrati forudsætter fri Meningsdannelse med forskellige politiske Partier, Respekt for andres Anskuelser, og at Demokrati er den højeste menneskelige Livsform med fuld aandelig, politisk og religiøs Frihed.

Det var en moden Mand med stærke Meninger og klare Anskuelser, der var sat i Spidsen for den nye Organisation, og der gik ikke mere end et Aar, før den nye Formand fik sin Ildprøve.

Den store Lockout kom vist egentlig som en Overraskelse for J. Jensen. Man havde faaet sluttet Overenskomsterne, og han var i Tillid til, at der var Ro i Forholdene, rejst til de tyske Fagforeningers Kongres i Frankfurt a. M. Han vendte øjeblikkeligt hjem, pligtopfyldende som han var. Der havde jo nok været nogle stærke Toner i den arbejdsgivervenlige Presse, men at det skulde blive til Storkamp saa kort Tid efter Stiftelsen, troede Jensen ikke paa.

Nu kom Kampen, og Formanden fik nok at gøre med at organisere den og Indsamlingerne til de lockoutede og med at deltage i alle de Forhandlinger, som den store Kamp næsten hele Tiden medførte. Han søgte længst muligt at undgaa den. D. s. F.'s repræsentative Organer gjorde det samme og paalagde Snedkerne i de 7 jydske Byer at genoptage Arbejdet. Men det hjalp ikke.

Det var et overvældende Ansvar, der blev lagt paa J. Jensens Skuldre. Ganske vist havde han ikke villet Kampen — den var blevet ham paatvunget — men Ansvaret for de Tusinders Skæbne følte lige tungt. Det voldsomme Nervepres sammen med de mange, lange Dag- og Nattemøder bevirkede da ogsaa, at J. Jensen henimod Lockoutens Slutning maatte lægge sig syg af Overanstrengelse. Men kun nogle Dage. Da de afsluttende Forhandlinger foregik, mødte Jens Jensen paany.

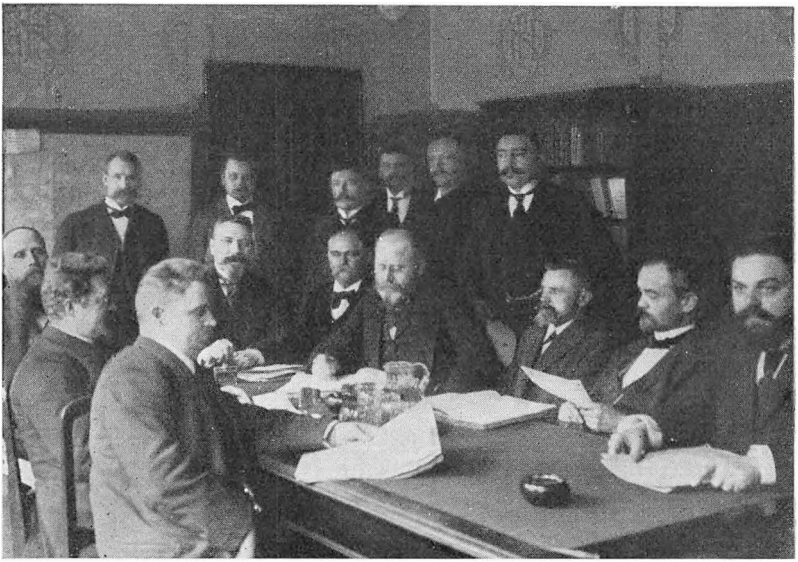

Det sidste Forretningsudvalgsmøde med J. Jensen som Formand den 17. Marts 1903. For Bordenden sidder J. Jensen.

Med Stiftelsen af D. s. F. og med Lockouten 1899 er den største Part af J. Jensens Indsats i den faglige Bevægelse omtalt. Dog fortjener to Ting at nævnes. Først hans Arbejde for Skabelsen af en faglig Retsorden. Som den Ordensmand, han var, maatte han være interesseret i en saadan, hvorved unødige Konflikter kunde undgaas og Arbejderne sikres Ret, hvor de havde Ret. Først efter Dannelsen af D. s. F. fik man en virkelig almindelig Ret eller Domstol paa dette Omraade ved Nedsættelsen af »Fællesudvalget til Afværgelse af Arbejdsstridigheder«, og endelig efter den store Lockouts Afslutning og Septemberforliget oprettedes den permanente Voldgiftsret, der ved Lov fik Anerkendelse og Ret til at indstævne Vidner. Begge disse Institutioner bærer Præg af Jens Jensens Klogskab og Retssans.

En anden Ting, som skal nævnes, er hans Arbejde for Opbygningen af et skandinavisk Samarbejde mellem Arbejderbevægelserne. I Aarene før den første Verdenskrig var de skan-

dinaviske Arbejderkongresser en fast Institution, og Jens Jensen har paa det nærmeste deltaget i dem alle. Hans Stilling og hans anerkendte Position inden for den danske Fagbevægelse bevirkede, at han for det meste optraadte som Ordfører for de danske Organisationer, og da Danmark den Gang paa organisationsmæssige Omraader var en halv Snes Aar forud for Sverige og Norge, kom han ofte til at præge ogsaa den Stilling, disse to Landes Repræsentanter indtog. I Virkeligheden kom han derved til at staa som Skandinaviens store Mand inden for Fagbevægelsen.

Ogsaa inden for det internationale Arbejde har han øvet en betydningsfuld Indsats. Efter »Internationale«s Opløsning i Halvfjerdserne fandtes ikke nogen virkelig fast, international Organisation, men Fagforeningerne var repræsenteret ved de internationale, socialistiske Kongresser, hvori J. Jensen deltog lige fra Kongressen i Paris 1889. I 1901 tog J. Jensen som Formand for D. s. F. Initiativet til Indkaldelse af den første internationale Fagforeningskonference i København. Denne efterfulgtes af en næste Konference i Stuttgart 1902, som blev den sidste internationale Fagforenings-Sammenkomst, hvori han deltog.

*

Efter godt fem Aars Arbejde som Formand for De samvirkende Fagforbund forlod Jens Jensen i Marts 1903 denne Stilling. Socialdemokratiet i København havde saa mange Stemmer i Kommunalbestyrelsen, at man kunde besætte det ledige Embede som Finansborgmester i Landets Hovedstad. Jensen havde haft Sæde i Borgerrepræsentationen siden 1893, ligesom han i 1895 blev indvalgt i Folketinget som Repræsentant for Københavns 10. Kreds. Han var ogsaa paa Raadhuset valgt til Medlem af Budgetudvalget og havde overhovedet i de 10 Aar erhvervet sig et særdeles grundigt Kendskab til Kommunens Forhold.

Nu ønskede Partifællerne, at han skulde overtage denne meget vigtige Post, og Presset var stærkt. Jensen overvejede i mange Dage, han vaklede i sin Beslutning. De samvirkende Fagforbund var jo dog til syvende og sidst hans Barn, hans

J. Jensen trukket af de Liberale.
Karikatur af Axel Thiess i Anledning af Jensens Valg til Borgmester.
Paa Bagsædet sidder Borgbjerg som Livkosak.

eget Hjertebarn. Her følte han sig hjemme, det Arbejde mestrede han. Han vidste, at hvis han modtog Valget som Borgmester, klippede han Strengen over, gik fra sine politiske og faglige Hverv for at gaa ind i et Embede, hvor han skulde administrere ikke Arbejdernes Sager, men Samfundets, alle Borgeres Sager.

Valget var svært, men endelig sagde han Ja, og den 2. Marts 1903 valgtes han 43 Aar gammel som den første socialdemokratiske Borgmester i Danmark. Det blev en vældig Begivenhed. Københavns Arbejdere fejrede den ved et mægtigt, improviseret Fakkel- og Demonstrationstog fra Raadhuset til »De samvirkende«s og »Social-Demokraten«s nye Bygning i Nørre Farimagsgade. Fra Kontoret paa 1. Sal talte han stærkt bevæget og tog Afsked med sin Gerning som Fagforeningsmand. Men, sagde han, selv om jeg nu forlader Jer som Formand, vil jeg ogsaa i min nye Gerning føle det som min usvigelige Pligt alle Steder, hvor det er muligt, at tjene Arbejdernes retfærdige Sag. — Og dette Løfte holdt Jens Jensen til sin Død.

Stedet er ikke her til at give en Skildring af denne Mands efterfølgende Virke, de voldsomme Angreb, der mødte ham i Begyndelsen — tænk, at gøre en Malersvend til Finansborgmester — eller den enstemmige Anerkendelse, han ogsaa senere fik, som en af Byens dygtigste Mænd. I 21 Aar, indtil 1924, virkede han som Finansborgmester og udnævntes af den første socialdemokratiske Regering til Overpræsident i København, i hvilken Stilling han virkede indtil sin Død 16. Marts 1928.

MARTIN OLSEN

Da Jens Jensen den 16. Marts 1903 for sidste Gang ledede De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalgsmøde og traadte tilbage som Formand, overtog Næstformanden, P. Knudsen, Ledelsen. Han kunde imidlertid som Forretningsfører for Socialdemokratisk Forbund ikke varetage Posten ret længe, og en Generalforsamling blev hurtigt indkaldt. Den 24. April samledes den og valgte ganske selvfølgeligt J. Jensens nærmeste Medarbejder, Sekretæren *Martin Olsen* til Formand.

Martin Olsen, der er født 1853 i Vejle, var seks Aar ældre end Jensen og mødte med de bedste Forudsætninger til Arbejdet med at løfte Arven efter den første Formand. Det kan vist siges, at ingen kunde have gjort det bedre, og om ikke Sygdom havde ramt ham, saa han nedlagde sit Hverv i 1909, vilde Landsorganisationen utvivlsomt have nydt godt af hans Arbejdskraft endnu i mange Aar. I mange Henseender var han Jensens Modsætning. Først og fremmest havde han et stærkere Temperament i Slægt med Københavnerens livlige Sind og lyse Humør. Dernæst var han lidt af en Kosmopolit. Han havde vandret næsten hele Europa rundt som Svend, gennem Tyskland, Frankrig, Svejts, Italien, helt ned til Sicilien gik hans Vej. I 1872 var han udlært, men først i 1878 slog han sig ned i København, Vandreaarene var forbi. Men disse Aar havde præget ham. Han havde lært andre og større Landes Forhold at kende, fremmede Arbejderes Leveforhold og Tænkemaade var han fortrolig med, og som det næsten altid sker med Men-

nesker, der kommer ud, han erhvervede sig et større Syn og videre Perspektiv i Livets Forhold.

Egentlig kom han forholdsvis sent ind i Fagbevægelsen. Han var 35 Aar, da han i 1888 valgtes til Formand for Bygningssnedkernes Fagforening, en Fagforening, hvor alting dengang som senere just ikke var lutter Idyl. Bygningssnedkerne, der tjente godt, var, samtidig med, at de ejede den gamle Lavsstolthed, udpræget radikalt indstillet, var f. Eks. den største Aktionær i »Soc.-Demokraten«, og de var aldrig ængstelige for at tage et skarpt Standpunkt paa alle Omraader. Det var da ogsaa først helt op i den nyere Tid, at de fandt sig til Rette i Snedkerforbundet og blev staaende der. Martin Olsen havde deres Temperament og kunde ordne Grejerne hos dem. Det var ham derfor en stor Sorg, at hans gamle Fagfæller ved Lockoutens Begyndelse udmeldte sig af Snedkerforbundet og dermed af De Samvirkende, et Brud, som først heledes 1910. Han var Formand i Fagforeningen indtil 1896, blev Formand i Snedkerforbundet 1892, en Stilling han havde, indtil han ved De samvirkende Fagforbunds Dannelse blev Sekretær og i 1903 Formand for denne Organisation.

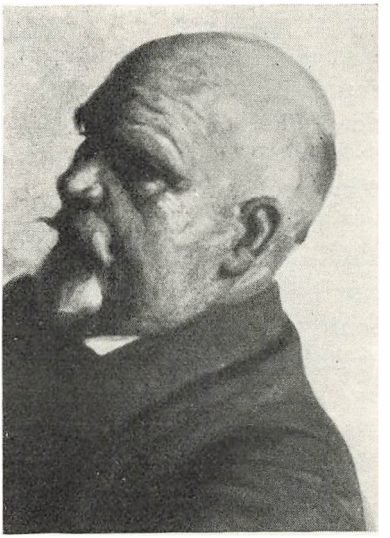

Martin Olsen.
Født 1853. Formand for Snedkerforbundet 1892—98, Sekretær i D. s. F. 1898—1903, Formand 1903—09, Folketingsmand 1901—18, Landstingsmand 1918—26, Borgerrepræsentant 1897—1909, Kommunalrevisor 1909. Død 1926.

Da han blev valgt til Formand, havde han en meget stærk Position inden for den danske Arbejderbevægelse, ogsaa politisk. Han var i 1897 blevet valgt til Medlem af Borgerrepræsentationen, og i 1901 erobrede han Københavns 8. Kreds og indtraadte i Folketinget. Det sidste betragtedes som noget af en Bedrift. I denne Nyboderkreds havde Marineminister *Ravn*

siddet uanfægtet i en Aarrække som Folketingsmand, og man regnede den for en bombesikker Højrekreds. Men Martin Olsen vandt ved sin djærve Gemytlighed og sit muntre Lune denne »Holmens faste Stok«, og saa truet var Marineministeren, at han godvilligt trak sig tilbage inden Valget. Kredsen var Martin Olsens.

Det var altsaa en stærk Mand, placeret i Centrum, der nu stod som Formand for D. s. F., og der var nok at gøre. Naturligvis havde den store Lockout svækket baade Arbejderne personligt og deres Organisationer. Hjemmene var ribbet, og de skulde genrejses, Organisationerne havde tømt deres Kasser, og Aar maatte gaa, før Skaderne var genoprettet. Endnu da Martin Olsen kom til, var der meget at ophjælpe. Saaledes var Medlemstallet, der ved Aarhundredskiftet noteredes til 77.000, i 1903 dalet til 63.000. Da han gik af i 1909, var Tallet 98.000, og man kan derfor karakterisere Martin Olsens Formandstid som Genrejsningens Aar.

Først i 1907 og 08 kom nogle ret omfattende Konflikter, og da særligt 1908, Bank- og Byggekrisens Aar, kunde opvise nogle saadanne. Martin Olsens eget Fag, som dog stod uden for Sammenslutningen, førte en maanedlang Konflikt, og i 1908 kom den store grafiske Konflikt, der standsede Dagbladene, undtagen de socialdemokratiske, og ved Indenrigsminister *Sigurd Bergs* Mægling medførte Nedsættelsen af Augustudvalget, som skabte Den faste Voldgiftsret og Forligsinstitutionen. Martin Olsen, der havde været »Sagfører« ved den permanente Voldgiftsret, og havde tilegnet sig en omfattende Viden paa dette Omraade, blev Medlem af dette Udvalg og udførte et udmærket Arbejde her.

Det mægtige Arbejde, Martin Olsen havde, sled stærkt paa ham. Foruden at være Formand for D. s. F. var han Borgerrepræsentant, Gruppeformand og Medlem af Folketinget. Han følte selv Kræfterne svigte og maatte saaledes i 1908 lægge sig syg i flere Maaneder. Forinden Generalforsamlingen i 1909 bad han sig fritaget for Formandsskabet, og kun 56 Aar gammel traadte han tilbage for at overtage den lettere Stilling som Kommunalrevisor i København. Han beholdt dog sit Sæde i

Rigsdagen, hvor han sad som Medlem, de sidste 8 Aar i Landstinget, indtil sin Død 1926.

Martin Olsen var en fremragende Kraft i dansk Arbejderbevægelse, sikkert større end man umiddelbart bedømmer det. Man kan vistnok sige, at han indførte De Samvirkendes *skriftlige* Propaganda. I 1904 stiftede han Tidsskriftet »Arbejderen«, som siden er udsendt af Landsorganisationen. I 1901 udsendtes den første Bog om den faglige Bevægelse, skrevet af J. Jensen og Martin Olsen: »Oversigt over Fagforeningsbevægelsen i Danmark«, sikkert for en væsentlig Del Martin Olsens Arbejde. I 1911 skrev han et dygtigt, virkningsfuldt Propagandaskrift imod Syndikalisterne: »Ned med De samvirkende Fagforbund«. Han hudflettede heri Sammenslutningens Modstandere, og endnu den Dag i Dag kan denne Pjece bruges over for disse Folk.

Han havde ogsaa en betydelig digterisk Aare. Han skrev Sange i Hundredtal til Brug ved festlige Lejligheder og agitatoriske og satiriske Digte, der brugtes til Oplæsning ved Agitationsmøder. Han var overhovedet en betydelig Agitator. Fra sin Ungdom rejste han rundt og agiterede. Han havde sovet hos udenlandske Kolleger, da han gik paa Valsen. Hjemkommet til Danmark og besjælet af de socialistiske Ideer ude i Europa tog han paa Valsen herhjemme, drog fra By til By, talte, for at Snedkerne skulde organisere sig, sov hos en Kammerat og drog næste Morgen til den næste By. Han vandt alle Vegne Proselytter for sin Sag. Naar han med sin særlige, inciterende og tankevækkende Form for Veltalenhed havde givet Tilhørerne sit Foredrag, kunde han læse et Digt for dem, ja synge en Haandværkervise — og Forsamlingen var erobret! Han passede til Arbejderne, han kendte dem.

J. Jensen var paa sin Vis af meget større Format. Men Martin Olsen var Arbejderen. Mens Jens Jensen som Regel sagde De selv til sine nærmeste Medarbejdere, var Martin den glade Kammerat, den gemytlige Haandværker, som alle blev Dus med. Ikke saaledes, at Lystigheden og Kammeratskabet gik forud for Alvoren. Martin Olsen forbandt med sin socialistiske Idealisme Evnen til umiddelbart at forstaa og vinde Arbej-

derne. — Elleve Aar fik han Lejlighed til at virke i D. s. F. Mange kunde have ønsket ham adskilligt flere Aar i den Gerning, hvortil han passede saa godt.

EMANUEL SVENDSEN

Et Trekløver dannede De samvirkende Fagforbunds første Ledelse og daglige Stab paa Kontoret. Det var den 39-aarige Jens Jensen, den 45-aarige Martin Olsen og den 33-aarige *Emanuel Svendsen,* der blev Organisationens Hovedkasserer. Det er umuligt, naar D. s. F.s Historie skal skrives, ikke at sætte E. Svendsen i forreste Linie, ikke alene fordi han blev den, der kom til at virke længst i Sammenslutningens Tjeneste — i ikke mindre end 25 Aar var han Hovedkasserer — men ogsaa fordi han som en meget stærk Personlighed bidrog til at præge Arbejdet og bevare Kontinuiteten fra den første Tid.

Svendsen er Nyboderdreng, født i Krigens Aar 1864. Hans Fader var Grovsmed paa Holmen, og han selv kom i Bødkerlære paa Christianshavn. Det var i en meget haard Livets Skole, han fik sin Opdragelse. Han fortæller selv, hvorledes han som ung Svend maatte gaa paa sine Ben fra Hellerup, hvor han boede, ud til Christianshavn hver Morgen og hjem hver Aften. Og bagefter Organisationsarbejde med Møder og Forhandlinger. Det skaber en Mand med Krummer i, og var Svendsen end aldrig »Jernmand«, saa blev han dog en Mand af stærkt Tømmer, solidt gammelt Egetræ.

Bødkerfaget var paa den Tid endnu et stort og betydende Haandværksfag; nu har Industrien og da særlig Metalindustrien overtaget en væsentlig Del af det gamle Bødkerhaandværks Produktion. I 1883 blev Svendsen udlært og indmeldte sig straks i Bødkernes Fagforening, der netop det Aar var ude i en alvorlig Konflikt. Han lærte her en anden, senere fremtrædende Organisationsmand, *S. Bresemann,* at kende, og sammen genrejste de Bødkernes Organisation efter det Nederlag, der blev Resultatet af Lockouten i 1883. Bresemann blev senere Formand for Bødkerforbundet og øvede i Aarene op til Aar-

hundredskiftet en betydelig Indflydelse i Fagbevægelsen, bl. a. ved Udgivelsen af et for flere Forbund fælles Tidsskrift »Samarbejdet«, som han redigerede, indtil han i 1903 gik over til den socialdemokratiske Presse. Efter ham redigerede *Stauning* Bladet, og det var et yderst værdifuldt Tidsskrift, hvor mange af Tidens store Problemer blev belyst og diskuteret.

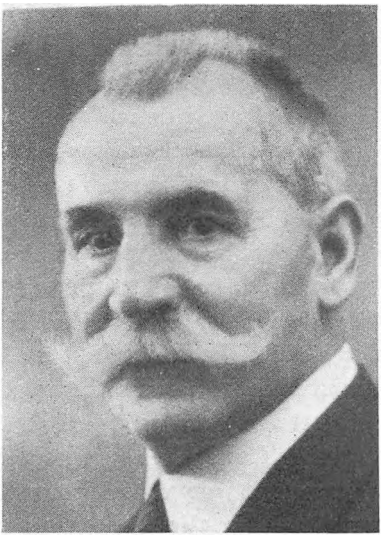

Emanuel Svendsen.
Den første Hovedkasserer i D. s. F. Født 1864, kom i Bødkerlære og blev 1891 Formand for Bødkernes Fagforening i København, Hovedkasserer i D. s. F. 1898—1923, Direktør for »Stjernen« fra 1923 indtil 1945, Medlem af Borgerrepræsentationen 1917—37, Formand for Forsamlingen 1926—37.

I 1891, kun 27 Aar gammel, blev E. Svendsen Formand for sin Fagforening og beklædte denne Stilling helt til 1918. Han vandt efterhaanden Ry for at være en meget dygtig og energisk Formand, som opnaaede udmærkede Resultater hos Fagets Arbejdsgivere, en Mand, der var haandfast, ordholdende og initiativrig. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at han i 1897 valgtes til Kasserer for »De samvirkende Fagforeninger i København« og helt automatisk gled over som Hovedkasserer i De samvirkende Fagforbund, der jo overtog den førstes Virksomhed som Landsorganisation.

Faa Maaneder efter fik E. Svendsen sin Ilddaab som Hovedkasserer i den store Lockout. Udbetalingen af de store Understøttelser til de lockoutede, Indsamlingen af Pengemidler og af Levnedsmidler, alt hørte det under ham. De smaa Kontorer i Brolæggerstræde var i en saadan Situation altfor trange, Forsamlingsbygningen i Rømersgade blev taget i Brug, og her residerede Emanuel hver Dag og næsten hver Nat. Herfra dirigerede han den store Stab af Fagenes Tillidsmænd, som var stillet til hans Raadighed, og hvoraf de fleste udførte deres

Arbejde — ofte Døgnarbejde — uden andet Vederlag end Lockoutunderstøttelsen.

Det var et forfærdeligt Slid, ikke mindst naar han samtidig skulde deltage i de mange Forhandlings-, Forretningsudvalgs- og Repræsentantskabsmøder, som den skiftende Situation medførte. Men han lærte for Alvor at lede, at organisere og at skabe, Ting, der senere i Livet skulde komme ham til Nytte i hans Arbejde paa vidt forskellige Poster. Da Lockouten var forbi, havde D. s. F. udbetalt over 1½ Mill. Kr. i Understøttelse og modtaget over ½ Mill. Kr. i Bidrag fra Udlandet. Derudover kom saa Arbejdet med Indsamling og Fordeling af de Levnedsmidler, som strømmede ind, og Organiseringen af en omfattende Bespisning af de lockoutedes Børn.

Under Lockouten knyttede Svendsen et varmt Venskab med Formanden for Arbejdsmændene Lyngsie, et Venskab, som paa Trods af alle Uoverensstemmelser mellem Fagene og Arbejdsmændene varede til Lyngsies Død. Naar Arbejdsmændene skulde føre de store Forhandlinger i Arbejdsgiverforeningen, maatte »Bødkeren« med som »De samvirkende«s Repræsentant, ellers var Lyngsie ikke helt godt tilpas. Det er ikke Tvivl underkastet, at Svendsen var en enestaaende Formidler mellem Fagforbundene og den store Arbejdsmandsorganisation, der paa en Maade selv er en Hovedorganisation.

Men paa alle Punkter var han iøvrigt den store Formidler. Efterhaanden kom han til at deltage mere og mere i de store Forhandlinger i Arbejdsgiverforeningen, og med sin store, mangeaarige Erfaring og sit sikre Omdømme øvede han ved mange Lejligheder en afgørende Indflydelse paa de Resultater, der opnaaedes.

Emanuel Svendsen, der er den eneste af det første Trekløver, der oplever 50 Aars Jubilæet, snart 84 Aar gammel, var ikke alene en meget dygtig, om end særpræget Organisationsmand, men han er ogsaa en sjælden Personlighed. Der kunde godt være noget bøst ved ham, han kunde se vred ud, naar Forhandlingerne var ved at gaa i Stykker. Maaske var det hans Udseende, hans flotte, martialske Overskæg, der frembragte dette Indtryk, men det er slet ikke i Uoverensstemmelse med hans

Karaktertræk, der er overlegen Ro, Fasthed, Sikkerhed og Selvtillid. Han er Ordensmand til Fingerspidserne uden at være Pedant; der har aldrig været Uorden i hans Regnskaber, og han var alene af den Grund selvskrevet til at blive Formand for Arbejdernes Landsbank.

Han kunde sikkert godt være blevet Formand for D. s. F., men foretrak at blive paa den Plads, han først var valgt til, og øve sin Indflydelse indadtil. Her fandt han sig til Rette, han tilstræbte ikke ydre Magt og Ære, men Tingenes Realiteter vilde han gerne øve afgørende Indflydelse paa, og han gjorde det.

Men Svendsen var tillige fremfor nogen *Partimanden*. Han var fra sin Ungdom Socialdemokrat, og han var det ogsaa, naar han var Fagforeningsmand. Samarbejdet mellem Socialdemokratiet og Fagbevægelsen har ikke haft varmere Talsmand end ham.

En umaadelig Arbejdskraft har han ogsaa haft. Han kunde arbejde Dagen lang, muntre sig i et glad Selskab, og da kunde han være kaad og sprælsk som en af de yngste —, men naar Arbejdet kaldte næste Morgen, sad han alvorsfuld ved sit Arbejdsbord.

I 1923 forlod han De samvirkende og valgtes til Direktør for Bryggeriet Stjernen. Skønt 59 Aar gik han med Energi ind til sin nye Stilling og skabte Arbejdernes Bryggeri en virkelig Renæssance. Hvis man troede, at han forlod D. s. F. for at faa Ro og Fred, tog man fejl. I 1926 blev han Formand for Københavns Borgerrepræsentation, og med Kraft og Myndighed ledede han i mere end 10 Aar denne offentlige Forsamling.

Alt dette hører dog ikke til i dette Festskrift, men det tegner Billedet af en Mand, der fagligt, kooperativt og politisk har øvet en enestaaende Indsats i dansk Arbejderbevægelse, en Personlighed, som i Kraft af denne Indsats i Historien vil placeres som en af de største.

*

M. C. LYNGSIE

Mellem de Mænd, der var med til at stifte »De samvirkende Fagforbund«, kan man ikke undgaa at nævne *Michael Christian Lyngsie,* skønt han aldrig blev ansat Tillidsmand i denne Organisation, men til Gengæld sad som Medlem af Forretningsudvalget til sin Død, med Undtagelse af den Periode, hvor Dansk Arbejdsmands Forbund var udtraadt af Landsorganisationen.

Lyngsie var et Proletarbarn, om man kan bruge dette Udtryk, født 1864 paa Fødselsstiftelsen i København. Han kendte ikke sin Far, og hans Mor maatte helt og holdent opretholde Hjemmet. Han lærte som Barn Arbejdernes, de fattigste Arbejderes Kaar at kende, med Fattigdom og Savn, med ligefrem Sult og Nød, og det er da slet ikke underligt, at han som voksen satte sig et Maal: at organisere de daarligst stillede Arbejdere, Arbejdsmændene, og løfte dem op til et højere Leveniveau.

Tidligt maatte han ud og arbejde, og kun 13 Aar gammel kom han paa Hærens Laboratorium. 21 Aar gammel blev han gift med Nielsine L., en enestaaende Kvinde, som Livet igennem stod ved hans Side i den haarde Kamp, han kom til at kæmpe lige til sin Død 1931. I Midten af Firserne begyndte Arbejderorganisationerne at rejse sig, og Lyngsie meldte sig til Kampen i Socialdemokratiets Rækker. Da den militære Ledelse af Hærens Laboratorium, hvor han arbejdede, fik opsnuset, at den unge Arbejdsmand var Socialdemokrat, blev han kaldt op til Kaptajnen og fik straks Valget mellem at holde op med sin socialistiske Agitation eller blive afskediget. Lyngsie spurgte, om der var noget at klage paa hans Arbejde? Det var der ikke, men Hæren ønskede nu en Gang ikke Socialister paa sin Arbejdsplads.

Saa stod han arbejdsløs, og nu tog han for Alvor fat paa at organisere sine Kolleger, Arbejdsmændene. I 1891 blev han Formand for det lille, københavnske Arbejdsmandsforbund, og snart kom der Gang i Agitationen. Lyngsie ikke alene holdt Møder om Aftenen, han gik ud paa Arbejdspladserne om Da-

gen, og naar han fik nogle faa organiseret, truede han de øvrige til ogsaa at melde sig ind — de vilde vel ikke være daarlige Kammerater!

Det var et Sisyfosarbejde. I mange Tilfælde var Kammeraterne direkte fjentdlige i deres Indstilling overfor Fagforeningstanken, i det mindste ligegyldige. Arbejdsmændene var nærmest Pariaer, og hos mange spillede Værtshuset en dominerende Rolle i deres knappe Fritid, og det hændte ofte, at de bød Lyngsie paa Klø, naar han brændemærkede deres Livsførelse. Og Lyngsie var ikke bange for stærke Ord. Han var tit ved at give op, men hans Hustru gav ham nyt Mod.

M. C. Lyngsie.
Født 1864. Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg 1898—1925 og 1929—32, organiserede og samlede de danske Arbejdsmænd og var Formand for Dansk Arbejdsmands Forbund fra 1896 til sin Død 1931, Borgerrepræsentant 1900—14, Folketingsmand 1898—1906, Landstingsmand 1925—32.

For Lyngsies sprudlende Energi lykkedes Arbejdet. I Midten af Halvfemserne gik han ogsaa til Provinsen og fik etableret et Samarbejde med de derværende spredte Arbejdsmandsforeninger, og i 1897 stiftedes Dansk Arbejdsmands Forbund, for hvilket han var selvskrevet til at blive Formand. Ved Stiftelsen af D. s. F. blev Arbejdsmændene Medlemmer og Lyngsie valgt til Forretningsudvalget.

Fra sin Formandspost ledede han Arbejdsmændenes Felttog i de følgende Aar. Og det blev i Sandhed et Felttog. En Krig med de haardeste Midler. Lyngsie var Arbejdsmændenes Formand, og han tjente deres Interesser, ofte ensidigt og hensynsløst, men det skal ogsaa siges, at hans Kamp blev baaret af den Idealisme, som bevirkede, at man bar over med Hensynsløshed. Det var trods alt en Kamp, der ikke alene løftede Femtestanden op til bedre Kaar og højere Kultur, men det var ogsaa en Kamp i Samfundets Interesse, saa vist som Samfundet ikke

var tjent med at have et uroskabende underste Lag, et Proletariat, der naar som helst kunde gaa amok.

Man kan ikke paastaa, at Lyngsie skabte sig Venner blandt Modstanderne. Han blev i Løbet af faa Aar den mest hadede Fagforeningsmand i Landet. Han ansaas i Borgerskabets Kredse for Ondskabens Inkarnation, et samfundsskadeligt Uhyre. Ofte udæskede han ogsaa selv, som da han under Renovationsstrejken i København i Spidsen for de strejkende Renovationsarbejdere drog op til »København«s Redaktør *Witzansky* og smækkede ham med sin Stok over Fingrene.

Med Aarene erhvervede Lyngsie mere Anerkendelse i borgerlige Kredse, som kunde se hans store sociale Indsats. Men der kom dog stadig Perioder, hvor han paany stod som det store Skræmmebillede, selv om der ogsaa af og til kom Situationer, hvor den borgerlige Presse benyttede Lyngsie imod f. Eks. De samvirkende med det Formaal at saa Splid i Arbejderbevægelsen.

Heller ikke blandt sine egne havde han det altid let. Dertil var han for temperamentsfuld. Selv om han i Virkeligheden var forgudet af Arbejdsmændene, kom der dog til Tider stærk Opposition til Orde. En aarelang Kamp indadtil maatte han føre om Svendborg Margarinefabrik, som kostede Forbundet mange Penge, inden man opgav Fabrikken. Men paa Kongressen i 1910 afsluttedes Sagen, og ingen kunde for Alvor tænke sig at lade Lyngsie falde paa den Sag. Lyngsie var Arbejdsmændene, og Arbejdsmændene var Lyngsie.

Ogsaa inden for Hovedorganisationen kom det flere Gange til Uoverensstemmelser mellem Lyngsie og de andre Fag, saaledes med Smedeforbundet. I Aarene forud for den første Verdenskrig drøftedes i Udlandet Tanken om Oprettelsen af Industriforbund, og Tanken smittede ogsaa herhjemme. Lyngsie var en fanatisk Modstander af Industriforbund. Nu havde han — næsten i egen Person — samlet alle ufaglærte Mænd i en Organisation. Skulde dette Arbejde nu ødelægges og hans Medlemmer overføres til det Industriforbund, hvor de nu kunde høre hjemme, Maskinindustrien, Træindustrien, eller hvilke andre Industrifag, der nu kunde være Tale om. Det var

hans inderlige Overbevisning, at Arbejdsmændene ikke kunde staa sig ved en saadan Ordning, bl. a. fordi de i enhver Industriorganisation vilde komme til at udgøre et Mindretal overfor de faglærte, saaledes at deres Interesser ikke vilde blive tilfredsstillende varetaget.

Han var heller ikke altid glad ved Smedeforbundets faglige Taktik, og har taget mangen Dravat med »Smeden« I. A. Hansen derom. I Spørgsmaalet om at »slutte først«, om de langvarige Overenskomster, om Minimalløn og Normalløn var der og vil der formentlig altid være Uenighed mellem de forskellige Organisationer, alt efter deres særlige Struktur og særlige Arbejdsforhold. En Strid i Slutningen af Tyverne mellem Lyngsie og Smedeforbundets nye Formand *Kjærbøl* antog en personlig Karakter, som Lyngsie ikke var uden Skyld i.

Den store Arbejdsmandskonflikt i 1925 medførte dog den største Divergens med D. s. F., selv om Divergensen vel nok ogsaa var af politisk Karakter. Lyngsie havde under Konflikten meget stærkt angrebet De samvirkende og visse af Arbejdernes politiske Repræsentanter, *Stauning* og *Marinus Kristensen* og flere. Til de sidste sagde han blandt andet meget drastisk: Hold Fingrene fra Fagforeningerne!

Det var under denne Konflikt, at Lyngsie arrangerede den store Skovtur til Eremitagen for de lockoutede Arbejdsmænd med Koner og Børn, hvor han serverede Mælk fra »Enigheden« og Sodavand fra Stjernen og skabte en festlig Oplevelse midt under den haardeste Kamp, han nogensinde førte.

Efter Konfliktens dramatiske Afslutning udmeldte Dansk Arbejdsmands Forbund sig af Hovedorganisationen, en Begivenhed, som vakte den største Opsigt. Det var sikkert ikke med Glæde, Lyngsie saa denne Udvej, som han i Kampens Hede havde truet med. Men han havde selv pisket Stemningen op, saaledes at der ikke var anden Vej. Det tjener til hans Ros, at det blev ham, der atter i 1929 førte Arbejdsmændene tilbage til den Sammenslutning, som det maa være enhver Fagforenings Pligt at tilhøre.

En Kronikør skrev for nogle Aar siden om en berømt Taler, efter at have opregnet alle hans Unoder: — men selv da, hvor

talte han vel, hvor kunde han rive med! Nu da Forfatteren af disse Linier har nævnt nogle mindre gode Ting om Lyngsie, tvinges han til at udbryde. *Men selv da, hvor var han en stor Mand, og hvor meget har han ikke udrettet!* Lyngsie var de sidste 7—8 Aar pint af den alvorligste Sygdom, vi kender, Kræft i Struben, og mangt og meget i disse Aar henter sin Forklaring derfra. Men det forringer ikke hans straalende Indsats for de danske Arbejdsmænd, som takket være hans banebrydende Arbejde staar i en Særklasse blandt Verdens ufaglærte Arbejdere.

Skønt Lyngsie var den mest angrebne af danske Arbejderledere, angrebet endog for Uærlighed, var hans Skjold uplettet, hans Retsindighed ubestridelig, og hans Gerning har givet dansk Arbejderklasse forøget Styrke.

I. A. HANSEN

Smedene, som man i Almindelighed kalder Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, har ikke haft mange Tillidsmænd i D. s. F.s faste Stab, skønt Forbundets Folk lige fra Starten har øvet stor Indflydelse og været Foregangsmænd paa mange Felter. *Otto Smith* var i 6 Aar Sekretær, medens *Vilhelm Christensen* efter en kort Periode rykkede tilbage til Smedeforbundet.

Smedenes første store Mand var *F. Hurop,* en Mand, som i Firserne blev Formand for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, ledede Lockouten i 1885 og vilde starte et Landsforbund allerede paa det Tidspunkt. Hurop, som var en højtbegavet, intelligent Arbejder, var imidlertid mange Aar forud for sin Tid, og han havde ikke den Taalmodighed, som skal til for at bygge en Organisation op i det smaa. I 1888 maatte hans Energi have andre Felter at arbejde paa, og han nedlagde sit Mandat. Fra 1890 var han dog Formand for det i 1888 stiftede Forbund, men han holdt kun ud i to Aar og forlod saa Landet, uden at hans store, men rastløse Energi og hans sjældne Begavelse havde fundet et passende Virkefeldt inden for dansk Arbejderbevægelse.

Vald. Olsen, den senere Leder af Arbejdernes Livsforsikring og mangeaarige Folketingsmand, havde ogsaa været Formand saavel for Afdelingen i København som for Forbundet, blev i en ganske kort Tid Sekretær i De samvirkende, men naaede heller ikke at sætte sig blivende Spor. Ved Stiftelsen af D. s. F. valgtes Smedeforbundets daværende Formand *H. P. Hansen* til Medlem af Forretningsudvalget, men ogsaa hans Virksomhed blev kortvarig. I 1899 gik han, som var en glimrende Skribent, over til den socialdemokratiske Presse og blev senere i mange Aar Folketingsmand. Efter H. P. Hansen valgtes *I. A. Hansen* til Formand, men han blev ikke Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg før 1907. Først da fik Smedeforbundet sit stærke Ansigt inden for D. s. F.

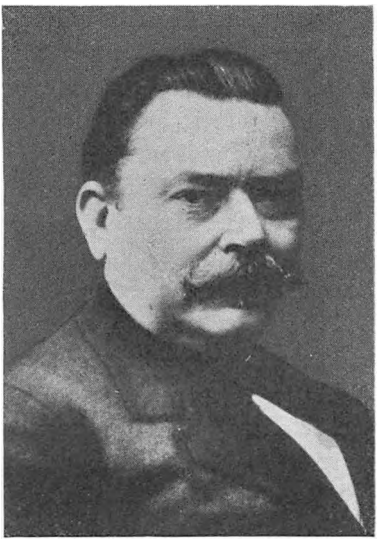

I. A. Hansen.
Formand for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund fra 1899 til sin Død 1926. Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg 1907—26, Landstingsmand 1924—26, Borgerrepræsentant 1918—26, Formand for Borgerrepræsentationen 1925—26.

I. A. Hansen var født 1867 i Landet Sogn paa Fyn, hvor Faderen ejede et lille Husmandsbrug. Han kom i Smedelære paa Lolland, og det var umiskendeligt paa hans Tale, at han havde annammet begge de to Landsdeles Dialekter i sit Sprog. Som udlært Svend kom han i 1888 til København og arbejdede hos Burmeister & Wain til 1899, da han valgtes til Forbundets Formand. Fra 1895 var han Formand for Skibssmedenes Fagforening, hvad der dog ikke var nogen fastlønnet Stilling. Da I. A., som han i Reglen kaldtes, i 1907 blev valgt til Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg, var han allerede en fuldbefaren og højt anset Forbundsformand. Under hans rolige og dygtige Ledelse var Smedeforbundet vokset op til en stor, stærk og fasttømret Organisation, den største blandt de faglærtes.

Netop i de Aar udviklede den moderne Jernindustri sig til Stordrift, og Forbundet fik i denne Konjunktur forholdsvis gode Kaar. Jernfabrikanterne var nok haarde Halse, som ikke havde noget imod at slaas, naar det var uundgaaeligt. Men de vilde helst have Fred paa Arbejdspladserne, saa Arbejdet kunde gaa uden Forstyrrelser. Dette stemte egentlig godt med I. A. Hansens Fagpolitik. Han var heller ingen Tilhænger af Konflikter, ja, han var før nogen anden Tilhænger af den *moderne Fagpolitik,* der gaar ud paa ad fredelig Vej at sikre Arbejderne saa gode Lønforhold som muligt, men iøvrigt at bevare en saa stor Produktion som muligt til Gavn for saavel Arbejderne som Samfundet som Helhed.

I. A. Hansen var i Virkeligheden en Foregangsmand, hvis stærkt samfundsprægede Fagpolitik nu har sejret. Ingen Arbejder eller Arbejderorganisation underkender nu om Dage Arbejdernes Interesse i Opretholdelsen af en stor Produktion. Foregangsmand var han ogsaa ved Indførelsen af Minimallønnen med særlige, personlige Tillæg uden for Overenskomsten og for de særlige Værkstedspriskuranter, som Smedeforbundet har indført paa de fleste Virksomheder. Dette var i høj Grad til økonomisk Gavn for Medlemmerne, idet Lønnen kunde hæves i Overenskomstperioden og derved, at Arbejdsgivernes Centralorganisation ikke skulde godkende den enkelte Arbejders Timeløn eller Akkord. Minimallønnen er ikke saa høj, men kun meget faa Medlemmer arbejder paa den. Til Gengæld er Fortjenesten god, derved at Tillæg gives den enkeltes Timeløn.

Naturligvis fremkaldte dette Minimallønsprincip Modstand fra andre Fag, der ikke kunde gennemføre lignende Forhold som Smedene. Hos Arbejdsmændene er Overenskomstens Minimalløn ogsaa den normale Løn, og det er umuligt at hæve Lønnen i en Overenskomstperiode, naar det da ikke drejer sig om rene Undtagelser. Nogle af de Modsætninger, der har været mellem Arbejdsmændene og Smedeforbundet, har sin Aarsag deri; men Forklaringen er selvfølgelig den, at Jernindustrien er et af de teknisk mest udviklede Fag, som kræver Kendskab og Præcision af sine Udøvere og derfor maa betale derfor. Af den Grund kunde I. A. Hansen og Smedeforbundet ogsaa gaa

i Spidsen med Afslutningen af de lange, femaarige Overenskomster, som ogsaa vakte Uvilje bl. a. hos Arbejdsmændene, og som Krigens hurtigt stigende Prisniveau umuliggjorde.

Foregangsmand var han ogsaa ved Gennemførelsen af det særlige Tillidsmandssystem, som Smedeforbundet har, og som iøvrigt efterhaanden trænger igennem de fleste Steder. Endelig skal det nævnes, at han som den praktiske Organisationsmand formaaede at samle næsten alle de Fag, som arbejder med Metal i et saakaldt Kartel, Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark, et Slags Industriforbund, dog uden de ufaglærte Arbejdsmænd og Medhjælpere.

I. A. Hansen fik efterhaanden en meget stor Position i Samfundslivet. I de store »Situationer«, som særligt Efterkrigsperioden skabte, dannedes et snævert Udvalg til en intimere Forhandling med Arbejdsgiverne. Det var altid C. F. Madsen, Lyngsie og I. A. Hansen, »de tre Store«, som man med en moderne Betegnelse kunde kalde dem. Han var ogsaa stærkt virksom i den faglige Internationale, og efter den første Verdenskrig var han den bedste til paany og meget hurtigt at knytte Traadene mellem Tysklands og Østrigs Arbejdere paa den ene Side og Frankrigs, Englands, Belgiens og Hollands Arbejdere paa den anden. Han var Venner med alle Landes Arbejderledere, og de paa deres Side respekterede ham og skattede ham højt som Formidler.

Selvfølgelig var han ogsaa ude for stærke Angreb. Syndikalisterne og senere Kommunisterne betragtede ham som Reformismens Høvding, men mod I. A.s urokkelige Ro prellede alle de stærke Ord af, og hans kloge, paa Resultater rige Fagpolitik sikrede ham til syvende og sidst Medlemmernes store Flertal i enhver Situation. Maaske var han det sidste Aar ved at blive træt af Angrebene, men da var han en syg Mand, og han døde 1926, faa Uger efter, at han havde sejret over sine Angribere paa Kongressen.

Ogsaa I. A. Hansen blev Medlem af Rigsdagen og Borgerrepræsentationen, et Aar som Forsamlingens Formand. Men det er som Fagforeningsformand, han vil mindes. Heller ikke han blev direkte knyttet til De samvirkendes daglige Ledelse;

han blev trofast hos sine Smede. Men han hører til blandt Fagbevægelsens mest betydende Skikkelser.

CARL F. MADSEN

Da Martin Olsen forud for Generalforsamlingen i 1909 frabad sig Genvalg, stod man overfor Nyvalg til den vigtige Post som Formand. Der blev sagt Mand og Mand imellem, at det enten maatte blive Lyngsie eller I. A. Hansen, de to Mænd, som hver paa sin Vis stod som de mest særprægede Typer indenfor dansk Fagbevægelse.

Sandsynligvis kunde Lyngsie godt have tænkt sig at overtage Posten, og han vilde i hvert Fald have faaet alle Arbejdsmændenes Stemmer foruden adskillige andres. Bemærkninger fra ham selv mange Aar efter kunde tyde paa, at det ikke skortede paa Lysten. Da det kom til Stykket, vilde han alligevel ikke. Flere Grunde maatte ogsaa advare ham mod at lade sig opstille. Først indre Grunde. Inden for Arbejdsmandsforbundet førtes paa det Tidspunkt en stærk Kampagne imod ham personlig paa Baggrund af Forbundets Forhold til Svendborg Margarinefabrik. — Et Par københavnske Afdelinger havde sprængt sig ud af Forbundet, og med Støtte i et nyoprettet syndikalistisk-anarkistisk Blad »Korsaren« angreb man Lyngsie meget voldsomt. Den anden Grund var den, at Arbejdsmændene som Formand meget nødig vilde se I. A. Hansen, hvis Bestræbelser i fagpolitisk Henseende ikke kunde vinde Arbejdsmændenes Tilslutning.

Lyngsie forstod, at Margarine-Affæren i hvert Fald ikke gavnede ham, og at han ved sin Opstilling og den dermed følgende Deling af Stemmerne maaske kunde opnaa at skaffe I. A. Hansen valgt. Han nægtede at lade sig opstille forud for Generalforsamlingen, hvor kun 2 Kandidater aspirerede, den valgte Sekretær Carl F. Madsen og I. A. Hansen, Smedeforbundets allerede da berømte og ansete Formand.

Man kan gaa ud fra som temmelig givet, at Arbejdsmændenes Repræsentanter saa godt som alle stemte paa Carl F.

Madsen for at undgaa I. A., og da ogsaa andre Fag, især af de mindre, ikke ønskede »den stærke Smed« til Formand, valgtes Carl F. Madsen. Det viste sig her som saa ofte i Livet, at man helst undgaar Mændene med de skarpe Kanter, og i Stedet foretrækker en, der kan være Formidler.

Carl F. Madsen blev den Formand, der kom til at fungere i den længste Periode. I 19 Aar sad han som Formand, og Tiden fra 1909 til 1928 tør vel nok siges at være en af de mest begivenhedsrige i dansk Fagbevægelse i Opgang og Nedgang.

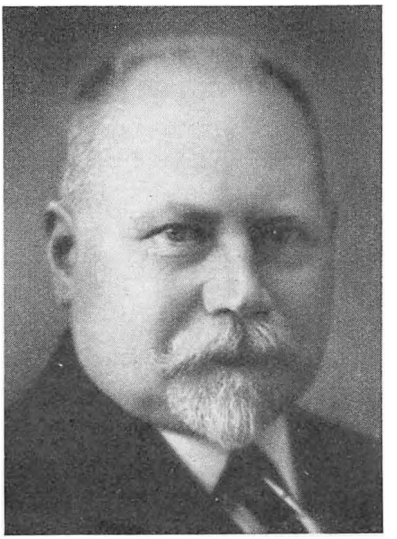

Carl F. Madsen.
Født 1862. Skomager, Formand for Skotøjsarbejderforbundet 1897—1903, Sekretær i D. s. F. 1903, Formand 1909—1929, Borgerrepræsentant 1913—25, Landstingsmand 1920—36. Død 1942.

C. F. Madsen, der blev valgt til Sekretær i 1903, fødtes i 1862 i Fredericia, hvor Faderen var Arbejdsmand. Han lærte Skomagerfaget og fulgte Vejen, som den Del af Datidens Unge, der vilde noget: han drog til København, meldte sig til Fagforeningsarbejdet og kom derved ind i Arbejderbevægelsens aktive Rækker. I 1895 blev han Formand for Skomagernes Fagforening og 1897 Formand for Dansk Skotøjsarbejderforbund, det sidste Navn et Bevis paa Fagets Udvikling fra Haandværk til moderne Industri.

Han var med ved Stiftelsen af De samvirkende, og det var ganske naturligt, at han kom i Repræsentantskabet og senere blev valgt til Sekretær. Saadan set skabte hans Valg en Tradition, som ikke siden er bleven fraveget. Sekretæren eller nu Næstformanden rykker op som Formand for De samvirkende Fagforbund.

Som Sekretær valgtes da Snedkerforbundets Formand *Carl Gran*. Han havde været Formand for sit Forbund siden 1901

og betragtedes almindeligt som en Mand med en stor Fremtid for sig. Dygtig som Forhandler, dygtig som Taler, evnerig, klog og charmerende, en god Skribent med en lyrisk Aare, adskillige af hans Sange lever endnu, særligt hans Snedkerviser. Desværre ramtes han af Sygdom og døde i 1913, kun 41 Aar gammel.

I Aarene før den første Verdenskrig voksede Arbejdet i D. s. F. med Kæmpeskridt. C. F. Madsen maatte se sig om efter mere Arbejdskraft til Kontoret. I 1910 valgtes Formanden for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening i København *Otto Smith* til Sekretær, og i 1913 — efter at Carl Gran var død — valgtes Kassereren for Kommunalarbejderforbundet *Peder Hedebol* til Sekretær.

Otto Smith var ligesom Carl Gran en af de unge Fagforeningsfolk, som mødte med »Marskalstaven i Tornystret«. Han var uddannet i I. A. Hansens Skole og velbevandret i fagligt Arbejde og Forhandlingsteknik. En solid, intelligent, moderne Type, som i 1914, da Forretningsudvalget mente det fornødent, valgtes til Næstformand i D. s. F., en Stilling, hvortil man hidtil havde valgt en af Repræsentanterne for det socialdemokratiske Parti. Desværre ramtes han ogsaa af Sygdom og døde i 1916.

Peder Hedebol havde været Maalerkontrolør og meget virksom i Kommunalarbejderforbundet. Han havde som ung arbejdet i Amerika og havde erhvervet sig en grundig politisk, historisk og teoretisk Uddannelse, bl. a. i Diskussionsklubben »Karl Marx«. Hedebol havde gode Sprogkundskaber, var en udmærket Skribent, skrev meget i »Social-Demokraten«, og fra 1918 knyttedes han helt til Bladet som faglig Medarbejder, indtil han i 1924 valgtes til Finansborgmester i København som J. Jensens Efterfølger.

Flere Sekretærer droges ind i Arbejdet. I 1907 valgtes Formand for Bødkerforbundet *Anthon Andersen.* Han var Formand for Borgerrepræsentationen, men virkede kun i D. s. F. til 1919, da han ved Chr. Christiansens Død valgtes til Borgmester i København for Magistratens 5. Afdeling. I 1918 valgtes Formanden for Tobaksarbejderforbundet *Alfred Christian-*

sen til Sekretær, senere i en Aarrække til Næstformand og Hovedkasserer. — Død 1929.

Saaledes vekslede Arbejdskraften i disse begivenhedsrige Aar, Krigens og Efterkrigstidens mærkelige Aar. —

Men støt paa Kommandobroen stod Carl F. Madsen, rolig og sindig, altid forhandlingsvillig. Det kunde ogsaa behøves. Ikke før er der sket saa store Ting som i hans Formandsperiode. Først Verdenskrigen med dens voldsomme sjælelige Belastning af Sindene; det føltes som om alt bristede for den internationale Arbejderbevægelse. Saa kom den voldsomme Dyrtid.

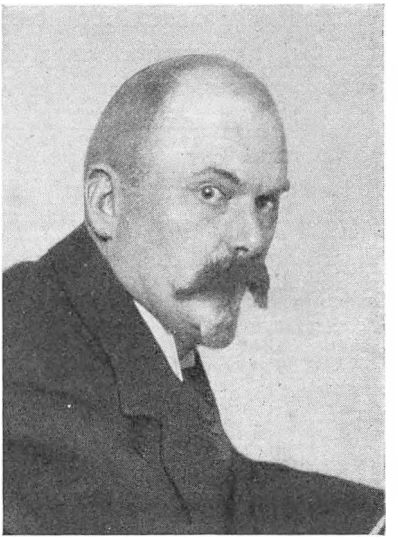

Alfred Christiansen.
Cigararbejder, Formand for Tobaksarbejderforbundet 1908, Sekretær i D. s. F. 1918, Næstformand og Hovedkasserer. Død 1929.

Man var jo midt i en Overenskomstperiode, hvorledes skulde den Sag klares? Men Lønningerne kunde ikke holdes nede, og det hidtil ukendte, nu ganske almindelige Begreb, Dyrtidstillæg, indførtes. Ved Krigens Slutning fik man den stærke Agitation for 8 Timers Dagen, som gennemførtes i 1919, og vel maa betegnes som det hidtil største Fremskridt i Arbejderbevægelsens Historie.

Efter den mægtige Lønstigning kom i 1921 den store Depression og det bratte Fald i Lønningerne, Konflikterne i 1922 og 23 og endelig den store Lockout i 1925, som medførte Bruddet mellem De samvirkende og Arbejdsmændene og de sidstes Udmeldelse af Landsorganisationen. Altsammen Begivenheder, som hver for sig kunde give en Ledelse nok at spekulere paa.

I disse i Virkeligheden stormfulde Aar stod Carl F. Madsen paa sin vanskelige Post. Det var ikke underligt, at han efter Kampen i 1925 meddelte, at han nu snart vilde gaa af, saa meget mere som Alderen nu ogsaa kom til. Ved Generalforsamlingen

i 1928 modtog han ikke Valg, men alle takkede ham for de Aar, han havde staaet som den øverste Leder for de danske Fagforeninger.

Carl F. Madsen har selv engang sagt, at han var ikke født til at blive Fører. Og det er rigtigt, at han ikke blændede ved Veltalenhed og andre ydre Ting. Men han viste sig at opfylde netop de Krav, som de vanskelige, skiftende Tider stillede til Hovedorganisationens Formand. Han havde en ubetalelig Ro. Intet kunde bringe ham ud af Balance. Tænk blot, da han i Depressionens Aar maatte staa ved Generalforsamlingen i Odd-Fellow Palæet og anbefale Fagforeningernes Tillidsmænd at godkende en Lønreduktion paa 13 Øre i Timen, noget der aldrig før var foregaaet i dansk Fagbevægelse! Men det gik.

Maaske bestod noget af hans Styrke i, at han aldrig udæskede. Der var ingen Armbevægelser og ingen store Ord. Derimod viser hans Formandstid, at han i sjælden Grad formaaede at være Formidleren mellem de forskellige Synspunkter eller i de Stridigheder, som aldrig kan undgaas i en saa stor Organisation som De samvirkende Fagforbund.

Da C. F. Madsen gik af som Formand, fik han bedre Tid til at hellige sig sit Landstingsarbejde, som han fik overdraget 1920. Han blev 1. Viceformand i Landstinget 1926—36 og var Medlem af en lang Række Udvalg og Kommissioner. Han døde 1942.

VILH. NYGAARD

Da Carl F. Madsen traadte tilbage, var Vilhelm Nygaard Næstformand og selskrevet til at overtage den ledende Post. Nygaard var i Modsætning til sine tre Forgængere Københavner, født i 1872 paa Christianshavn. Han var, da han valgtes, 56 Aar og havde haft forskelligt Arbejde i Fag- og Partibevægelse. Uddannet som Cigarmager valgtes han i 1899 til Formand for Tobaksarbejderforbundet »Enigheden« (den københavnske Afdeling af Landsforbundet).

Den unge Formand gjorde sig stærkt gældende i Organisationslivet og fik blandt andet organiseret sine kvindelige Kolleger. Han var ogsaa i en Periode 1902—04 Medlem af Borgerrepræsentationen og var aktiv inden for den københavnske Partibevægelse, særligt i 2. Kreds, som han repræsenterede paa en Række Kongresser.

Cigarmagerne kan være et meget vanskeligt Folkefærd, og efter en bevæget Strejke i 1913 blev han ked af det og trak sig tilbage som Formand. Derefter blev han Journalist og arbejdede ved »Københavns Amts Socialdemokrat« til 1919, da han blev Sekretær i De samvirkende.

Vilh. Nygaard.
Født 1872. Cigarmager og Formand for den københavnske Afdeling 1899—1913, Medarbejder ved Social-Demokraten 1913—19, Sekretær i D. s. F. 1919, Næstformand 1924, Formand 1929—36, Borgerrepræsentant 1902—04 og 1925—36.

Hvis man dømte Nygaard efter Udseendet, vilde man anse ham for tung. Men han var alt andet. Stor og bred med et lyst bølget Haar synede han paa en Talerstol. Og han var en udmærket Taler, dygtig i Argumentationen og slagfærdig i Polemikken. Hans særlige Force var at være Dirigent ved de store Møder, og mange er de Arbejderforsamlinger, han har dirigeret. Selv de mest stormende Forhandlinger kunde ikke bringe ham ud af Ligevægt. Var der for meget Uro, ordnede han det med en Vits, var Forsamlingen ved at falde i Søvn, skulde hans Munterhed hurtigt vække den igen.

Han havde det lette, københavnske Lune og ordnede ved Hjælp deraf meget, som andre kunde faa Konflikt ud af. Men han kunde ogsaa, hvor *det* var nødvendigt, være haandfast og slaa i Bordet, og da var han ikke nem at bide Skeer med. Dette gjaldt paa alle Omraader af Organisationslivet.

Aaret efter at Nygaard var blevet Formand valgtes *Hans Jacobsen* til Hovedkasserer. Han var oprindelig Skrædder og Formand for Skræddernes Fagforening i Aarhus og knyttedes til D. s. F. som Sekretær. Hans Jacobsen havde rejst meget i sin Ungdom, var godt sprogkyndig og repræsenterede i en Aarrække Danmark i den internationale, faglige Central. Han var levende interesseret i Oplysningsarbejdet og sad som De samvirkendes Repræsentant i Arbejdernes Oplysningsforbund. Han trak sig tilbage 1940 i en Alder af 68 Aar og døde Aaret efter.

I de 8 Aar, Vilh. Nygaard var Formand, dannede han og Hans Jacobsen Tyngdepunktet i D. s. F. Og det var et Par føre Karle, som det ikke var let at løbe rundt med. Men der skete ogsaa meget i de Aar, baade af godt og daarligt. Det var Verdenskrisens Aar, hvor England og en Række andre Lande gik fra Guldet, og hvor Krise og Depression bredte sig fra Amerika til England og udover Kontinentet.

Men ogsaa mange betydningsfulde, gode Ting kan noteres. Socialreformen gennemførtes og gjorde i de Aar Danmark til det Land i Verden, hvis sociale Lovgivning kunde staa som Mønster for andre Lande. Og der voksede i Arbejderkredse en stærk Forstaaelse af Samvirksomhedens og Samlingens Betydning. Det var, som om Parolen kom til at lyde: *Samling om De samvirkende Fagforbund!*

I 1929 havde Dansk Arbejdsmands Forbund indmeldt sig paa ny, flere Tjenestemandsorganisationer gik ind, Murerforbundet, som i mange Aar havde staaet udenfor, ligeledes. De store, politiske Resultater, som Staunings Reformpolitik indebar, bidrog sikkert til at samle Arbejderne. Der voksede frem en Følelse af, at dette med at melde sig ud af De samvirkende Fagforbund og senere ind igen, ikke var forstandig Politik. Ligesom en Arbejder bør staa i sin Fagforening, en Fagforening staa i sit Forbund, saaledes maa ethvert Fagforbund staa som Medlem af De samvirkende Fagforbund. Selv kommunistiske og andre udpræget radikale Elementer, som tidligere altid agiterede imod D. s. F., opgav den gamle Tanke i Erkendelse af Centralisationens Værdi.

Under Nygaards Formandstid skete endelig de første Statsindgreb mod Strejker og Lockouter. I 1933 standsede Regeringen en forestaaende Lockout ved Lov, indeholdende Forbud mod Arbejdsstandsninger et Aar frem i Tiden. Lignende Love i Forbindelse med Voldgift vedtoges 1934, 36 og 37. Naturligvis modtoges disse Love ikke med nogen Begejstring i Arbejderkredse. Naar det alligevel lykkedes De samvirkendes Ledelse at komme igennem Vanskelighederne uden større Kampe, maa det ses som et Bevis paa Arbejdernes Forstaaelse af de særlige Forhold, ikke mindst fordi man ved disse Indgreb fra Statsmagtens Side i væsentlig Grad søgte at imødekomme Arbejdernes Krav. Vilh. Nygaard viste her sin politiske Modenhed og moderne Indstilling ved over for De samvirkendes Medlemmer at forsvare den Stilling, den socialdemokratiske Regering, tvunget af Forholdene, maatte tage til disse Ting.

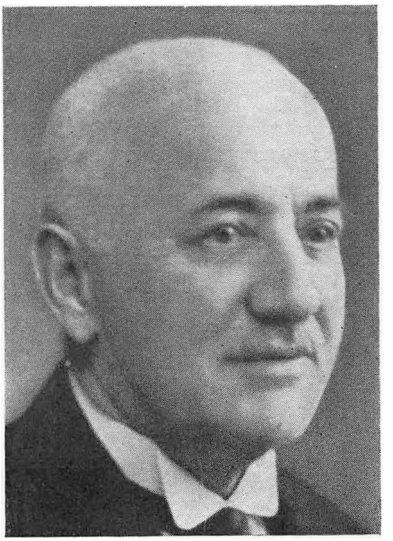

Hans Jacobsen.
Født 1872. Udlært Skrædder. Formand for Skræddernes Fagforening i Aarhus 1905—14, Sekretær i Skrædderforbundet 1914—19, Sekretær i D. s. F. 1919 og Hovedkasserer 1929. Død 1941.

Nygaard var fra 1925 til sin Død 1936 Medlem af Borgerrepræsentationen og fra 1928 til 1936 Medlem af Folketinget, valgt i Lyngbykredsen.

CHR. JENSEN OG KNUD V. JENSEN

Kun 18 Maaneder fik *Chr. Jensen* Lov til at virke som Formand, og *Knud V. Jensen* kun fire Maaneder. De to hurtigt efter hinanden følgende Dødsfald virkede saare tragisk. Begge var de Mænd i deres bedste Alder, og de skulde normalt begge

have haft en lang Arbejdsdag endnu. Men Organisationslivet og det offentlige Liv slider stærkt paa sine Folk.

Chr. Jensen var født 1879 i Viborg og uddannet som Cigarmager. Han kom til København og var i de første Aar mest politisk interesseret, deltog i Vælgerforeningsarbejdet og i Diskussionsklubben »Karl Marx«, hvor han hentede sig en grundig socialistisk Viden. I 1913 valgtes han til Formand for de københavnske Tobaksarbejdere og i 1918 til Formand for Tobaksarbejderforbundet. I 1929 valgtes han til Næstformand i D. s. F., og efter Nygaards Død til Formand.

Chr. Jensen var stærkt følelsesbetonet, hvilket kom til Udtryk i hans dybe Medfølelse med de daarligt stillede i Samfundet — ogsaa dem uden for Fagorganisationen. I Hjælpekassen i København virkede han fra 1921, blev Næstformand i 1925 og Formand i 1926, til den ved Socialreformens Gennemførelse blev ophævet. Chr. Jensen gik med levende Interesse op i dette Arbejde. Han nøjedes ikke med at skrive sit Navn under. Han gjorde noget, han handlede, han hjalp, hvor det overhovedet var muligt efter Love og Regler. Derfor var det ogsaa baade skandaløst og meningsløst, at netop han skulde blive Genstand for Kommunisternes stærkeste Angreb og Haansord, med Demonstrationstog til hans Bolig, Rudeknusning og andet Halløj paa Grund af hans Virksomhed i Hjælpekassen. Paa det Punkt kunde der ikke rettes Kritik mod Chr. Jensen. De Mennesker, der var sat til at paase Reglernes Anvendelse, kunde langt snarere bebrejde ham, at han gav for meget til for mange.

1925 valgtes Chr. Jensen til Medlem af Borgerrepræsentationen, og ogsaa i denne Gerning gik han op med Energi og levende Interesse. Det skal saaledes erindres, at han var den første til i den socialdemokratiske Gruppe at rejse Kravet om Bygning af billige Boliger for Aldersrentenydere. Tanken modtoges ikke allevegne med lige stor Tilslutning, men Chr. Tobak, som han kaldtes for at skelne ham fra Chr. Bolignød, gav ikke op, og nu staar København som førende med Hensyn til Antallet af Aldersrenteboliger.

Chr. Jensen blev i 1935 Medlem af Folketinget, men naaede

ikke at gøre sig særligt gældende i dette Arbejde. Han døde i December 1938 under en faglig Konference i Riga, hvis Formaal var at hjælpe og styrke Randstaternes Fagorganisationer.

Knud V. Jensen var født i København 1893. — Uddannet som Billedskærer blev han i 1919, kun 26 Aar, Formand for sin Fagforening og 1923 Formand for Billedskærer- og Dekorationsbilledhuggerforbundet, en Stilling han bevarede til 1937.

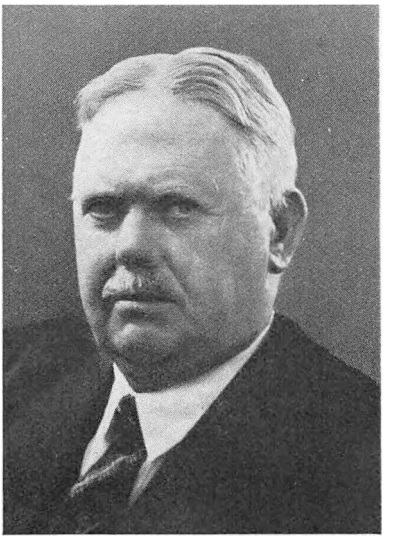

Chr. Jensen.
Født 1879. Formand for Tobaksarbejderne i København 1913, for Tobaksarbejderforbundet 1918, Næstformand i D. s. F. 1929 og Formand 1936 til hans pludselige Død i Riga 1938, Folketingsmand 1936—38, Borgerrepræsentant 1925—36.

Skønt ung og skønt Formand for et af de mindste Forbund inden for Sammenslutningen formaaede Knud V. Jensen hurtigt at gøre sig gældende. Han mødte med Ungdommens Friskhed, Typen paa den unge, velbegavede Arbejder, kundskabsrig, alsidig i sine Interesser og med usædvanlige Evner til at vinde Mennesker. 1928 blev han Sekretær, 1937 Næstformand for ved Chr. Jensens Død at overtage Formandsposten.

Hans Arbejdsomraade spændte vidt. Han var den ledende Mand ved Dannelsen af Arbejdernes Radioforbund og Forbundets Formand fra dets Stiftelse 1926 til sin Død. Han blev Arbejdernes første Repræsentant i Radioraadet i 1928. Ogsaa Socialdemokratiet havde Bud efter ham.

I 1935 opstilledes han i Nakskovkredsen og valgtes her til Medlem af Folketinget.

Desværre naaede hans Virksomhed ikke at sætte sig blivende Spor. Hans Hjerte var ikke stærkt, og han døde 4. Juni 1939 i Nakskov, fire Maaneder efter at han var valgt til For-

Knud V. Jensen.
Udlært som Billedskærer og Formand for dette Forbund 1923—37, Sekretær i D.s.F. 1923—37, Næstformand 1937, Formand 1939, Formand for Arbejdernes Radioforbund fra dets Dannelse 1926, Medlem af Radioraadet 1928, Medlem af Folketinget 1935. Død pludselig 1939, kun 46 Aar gammel.

mand, Dagen før han skulde have holdt Grundlovstale i sin Valgkreds. Han blev kun 46 Aar.

Disse to Formænds korte Funktionstid, Aarene umiddelbart op til den anden Verdenskrig, var præget af en stærk Diskussion inden for Arbejderverdenen for og imod Statsindgrebene i Arbejdskonflikter. Atter i 1937 maatte Staten skride ind, idet Arbejderne vedtog Forligsmandens Forslag, mens Arbejdsgiverne forkastede det. Ved Rigsdagens Vedtagelse ophøjedes Forligsforslaget til Lov, og saaledes set kunde Arbejderne være tilfredse dermed, idet de havde vedtaget Forligsforslaget. Men Chr. Jensen og Knud V. Jensen havde alligevel store Vanskeligheder at overvinde paa Generalforsamlingen i 1937, og man begyndte at indse, at vilde Parterne undgaa Statsindgreb, maatte de frem for alt se at forhandle sig til Rette selv.

Men samtidig fortsattes Reformarbejdet endnu stærkere end før. Den socialdemokratisk-radikale Regering havde nu ogsaa Flertal i Landstinget. En ny Arbejdsløshedslov gennemførtes, ligeledes en ny Lærlingelov og en Lov om Forholdene for Funktionærer i private Virksomheder. Endelig gennemførtes den betydningsfulde Ferielov, som sikrede alle Arbejdere Ferie med Løn. Dette Reformarbejde bidrog væsentlig til at lette Ledelsens Argumentation og at bibringe Medlemmerne Forstaaelse af, at Fremskridtene ogsaa kan ske uden Strejker.

*

LAURITS HANSEN

Laur. Hansen.
Formand for Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund 1925—36, Sekretær i D.s.F. 1936, Næstformand 1939, Formand 1939—42. Socialminister 1942—45.

Den 15. August 1939 valgte Generalforsamlingen *Laurits Hansen* til Formand. To Uger efter begyndte Krigen, som fik saa skæbnesvanger Indflydelse paa Forholdene i Danmark og paa en Række Personer i fremskudte Stillinger. Laurits Hansen er en af dem.

Han blev født 1894 i en Landsby ved Slagelse. Han var Bydreng og Tjenestedreng paa Landet, blev Arbejdsmand og Søfyrbøder, for endelig i 1920 at faa Plads som Kedel- og Maskinpasser i Slagelse. 1925 blev han Formand for Dansk Kedel- og Maskinpasserforbund, og i 1936 valgtes han til Sekretær i De samvirkende, for i 1939 efter de to foregaaende Formænds Død at blive Formand.

Laurits Hansen tog fat paa Opgaven med megen Energi. Han var i Besiddelse af en vis Robusthed og Kraft, og det var ikke ufornødent under de Vanskeligheder, som Krigen og Besættelsen ogsaa skabte for Fagorganisationerne. I Efteraaret 1939 gennemførtes en Ordning med Lønningernes Regulering efter Pristallet, nødvendiggjort af den Dyrtid, som enhver Krig fører med sig. Det var sikkert et meget klogt Skridt, som endda gennemførtes midt i en Overenskomstperiode. Dette sikrede Arbejderne en halvaarlig Regulering over for de hastigt stigende Priser og skabte nogenlunde Ro paa Arbejdspladserne. Laurits Hansen ansaa det for absolut paakrævet, at en saadan Ro etableredes, og at man til det yderste fulgte Samlingsregeringens Linie med Hensyn til Etableringen af det nødvendige Samarbejde med Besættelsesmagtens Myndigheder.

Efter den saakaldte Kongekrise blev Laurits Hansen ved Dannelsen af Ministeriet *Scavenius* udnævnt til Socialminister og fratraadte sin Formandspost November 1942. Ved det saa berømmelige nationale Valg i 1943 valgtes han til Medlem af Folketinget som Staunings Efterfølger i Københavns 2. Kreds. Ministrene fungerede som bekendt kun til 29. August 1943, men i de 9—10 Maaneder, Laur. Hansen virkede som Socialminister, fik han dog Lejlighed til baade at vise Initiativ og Energi i Arbejdet.

Laurits Hansens Virksomhed i denne Periode maatte efter Forholdenes Natur fremkalde Kritik, som dog naturligvis ikke kunde komme offentligt frem under Besættelsen, men ytrede sig som en Knurren og Snakken Mand og Mand imellem med Beskyldninger for at være tyskvenlig og lignende. Han selv benægtede og bestred paa det stærkeste disse Paastande.

Efter Befrielsen kom denne Kritik offentligt til Orde mod ham. Efter forskellige Undersøgelser opfordrede Partiets Ledelse ham til at nedlægge sine offentlige Hverv, og ved de efterfølgende Valg til Folketing og Borgerrepræsentation blev han ikke genopstillet. Skuffet og bitter trak han sig tilbage fra alt.

Det er sikkert rigtigt, at Laurits Hansen har begaaet Fejl overfor Partiets Ledelse i visse Situationer, men de, der kender ham bedst, hævder, at hans *Motiver* til de Standpunkter, han indtog under Besættelsen, maatte være hævet over Kritik. Maaske vil Undersøgelserne i den parlamentariske Kommission kaste nyt Lys over de pinlige Beskyldninger.

ANDRE PERSONLIGHEDER I FAGBEVÆGELSEN

I et historisk Tilbageblik over de Personer, der har ydet deres Indsats i D. s. F., bør ogsaa omtales enkelte andre, selv om de ikke har været knyttet til De samvirkendes faste Stab, og selv om Udvalget af dem maa blive lidt tilfældigt.

I det første Forretningsudvalg fik Murerforbundets Formand *Henrik Rasmussen* ikke Plads, men blev 1. Suppleant. Der var dog ikke gaaet mange Maaneder, før »Jern-Henrik«, som han almindelig benævnedes, blev indkaldt som Medlem. Han var en særdeles dygtig Fagforeningsmand og var en af de første Socialdemokrater i Københavns Borgerrepræsentation, hvor han udførte et stort Arbejde.

Martin Petersen.
Formand for Snedkerforbundet 1909—36, Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg 1913—36, i Ledelsen for en Række oplysende og kulturelle Institutioner, Forfatter til flere Værker om Snedkerfagets Historie.

Martin Petersen hører til den ældre Generation, født i 1866. Som ung fik han og skaffede sig en grundig Uddannelse. Han var paa Vallekilde Højskole, og i 3 Aar arbejdede han i Udlandet og lærte Sprog og andre Landes Sæder og Skikke. I 1907 blev han Hovedkasserer for Snedkerforbundet og i 1909 — efter Carl Gran — Formand for Forbundet. I De samvirkendes Forretningsudvalg fik han Sæde i 1913 og sad som Medlem indtil han i 1935, paa Grund af Alder, nedlagde sit Mandat som Formand for Snedkerforbundet.

Martin — han kaldtes som Regel ved Fornavn — har haft overordentlig mange Interesser, foruden det faglige Arbejde. Han skriver godt og fortæller godt og har skrevet og medvirket ved en Række Jubilæumsskrifter, særligt inden for Snedkerfaget. Han sidder eller sad i Bestyrelsen paa Borup Højskole, Teknisk Skole, Kunstindustrimuseet og Arbejdernes Oplysningsforbund — et Bevis paa hans store Interesse for det kulturelle Arbejde.

Han er en Mand af den gamle Haandværkertype, som kan synge en Sang og fortælle en Historie fra de Dage, da han gik

Alvilda Andersen.
Formand for Kvindeligt Arbejderforbund 1926, Borgerrepræsentant 1929—37. Pludselig død under en faglig Konference i Paris 1937.

Fanny Jensen.
Formand for Kvindeligt Arbejderforbund. Født i Horsens, hvor hun var Medlem af Byraadet, Borgerrepræsentant i København 1943, Folketingsmedlem 1947, Minister u. P. i Ministeriet Hedtoft 1947.

paa Valsen, men som ogsaa kan tage et Standpunkt. Som Medlem af Forretningsudvalget maatte han ofte, naar de store Kamphaner sloges, sige sin Mening, djærvt og bramfrit ud fra sine sunde, faglige og sine socialdemokratiske Synspunkter.

Forretningsføreren for Typograferne *P. Hvidtfeldt,* født i Kolding, valgtes i 1904 til Forretningsudvalget for D. s. F. og var Næstformand 1909—14. En meget betydelig Mand i Fagbevægelsen, som imidlertid i 1914 modtog et ærefuldt Tilbud paa at blive Kontorchef for Arbejdsanvisningen i København forbundet med en Konsulentvirksomhed for Staten. Han har skrevet en Række Afhandlinger om Kolding, hvor han arbejdede i mange Aar, og gjort omfattende Studier om dansk Fagbevægelse til et Værk »Fra Laug til Fagforbund«.

Kvinderne, som jo kun er et Mindretal af De samvirkendes Medlemmer, har det meste af Sammenslutningens Levetid været

repræsenteret i Forretningsudvalget ved Formanden for Kvindeligt Arbejderforbund. Den første var *Olivia Nielsen*, som valgtes ved den første Generalforsamling efter Forbundets Stiftelse i 1901. Under første Verdenskrig var *Sofie Rasmussen* Medlem og fra 1926 den nye Formand *Alvilda Andersen*, en af de dygtigste Repræsentanter, Kvinderne har haft, Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. Hun døde i Paris 1937, hvor hun deltog i en international, faglig Konference. Nu er *Fanny Jensen* Kvindernes Repræsentant i Forretningsudvalget. Hun kommer fra Horsens, hvor hun sad i Byraadet og udførte et stort, socialt Arbejde. Hun har Sæde i Borgerrepræsentationen og blev 1947 Medlem af Folketinget som Repræsentant for Roskildekredsen. Hun indtraadte i Hedtofts Regering som Minister u. P. i 1947.

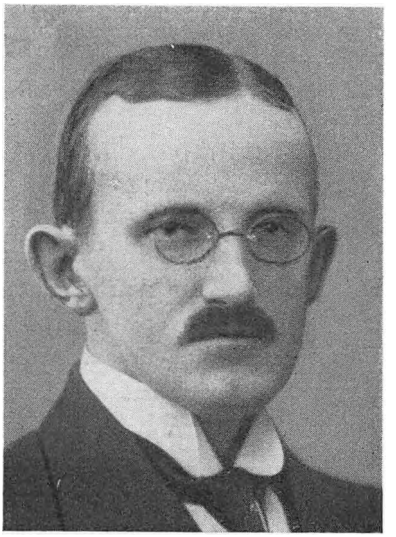

Jens Johansen.
Fremtrædende Organisator af Handels- og Kontorfaget. Født 1883. Formand for Handels- og Kontormedhjælperforbundets Afdeling i Vejle 1909, Formand for Forbundet 1911—32, Medlem af Borgerrepræsentationen 1917—32. Død 1932.

Handels- og Kontorfaget var mange Aar om at blive organiseret og kom først meget sent ind i D. s. F., 1932. Den Mand, som fortjener den største Ære i denne Anledning, og som har ført Handels- og Kontormedhjælperforbundet frem til sin ansete Position er *Jens Johansen*. Han var Jyde og stod som Formand for Afdelingen i Vejle, da han i 1911 valgtes til Formand for Forbundet. Hans Maal var at gøre Flipproletariatet, som Kontorernes og Handelens Folk dengang var, til maalbevidste Fagforeningsfolk. Det var et strengt Arbejde, som dog i nogen Grad fik Hjælp af de særlige Forhold og Lovgivningen under Krigen, hvor Medlemstallet øgedes stærkt.

Derefter blev det Jens Johansens Opgave at føre sit Forbund ind i De samvirkende Fagforbund. Han og Hovedbestyrelsens Flertal fremsatte Forslag derom paa flere Kongresser, men først efter hans Død lykkedes det, og hans Efterfølger *Julius Hansen* blev H. og K.s første Repræsentant i Forretningsudvalget.

Jens Johansen var fra 1917 til 1932 Borgerrepræsentant og blev et af denne Forsamlings mest fremtrædende Medlemmer. Hurtig i sit Arbejde og til at tage en Beslutning, dygtig til at lede og arrangere, blev han et indflydelsesrigt Medlem i sit Parti. Men hans Legemes Fysik stod ikke Maal med hans Energi. Efter flere Maaneders Sygdom døde han i 1932.

Var Kontorfolkene træge til at organisere sig, var det samme Tilfældet med Landarbejderne. Den Mand, som for Alvor organiserede Landarbejderne og skabte deres Organisation var *Oscar Levinsen*. Hvad Lyngsie havde været for Byernes Arbejdsmænd, blev Levinsen for Landarbejderne 25 Aar senere.

Levinsen valgtes i 1916 til Forretningsfører for et nyt Landarbejderforbund, dannet ved Sammenslutning af to saakaldte Tyendeforbund, og sprudlende af Energi tog han fat paa Arbejdet. Hjælp fik han af den i 1917 gennemførte Lovgivning for Arbejdsløshedskasserne, Medlemstallet voksede og naaede 1920 op paa 30.000.

Fremgangen var nok lidt hektisk, men det tjener til Levinsens Ros, at selv om der kom Tilbageslag, holdt Forbundet dog nogenlunde Stillingen og fik ikke alene organiseret en stor Part af Landbrugets Arbejdere, men fik ogsaa opstillet en Række Overenskomster og hævet Lønningerne meget. Den gamle Tyendebetegnelse Karl er forsvundet og erstattet af Arbejder. Landarbejderforbundet indmeldte sig naturligvis i D. s. F., og fra 1922 sad Levinsen i Forretningsudvalget.

Mange Gange i Aarenes Løb efter det store Opsving havde Dansk Arbejdsmands Forbund søgt at faa Landarbejderne ind i dette Forbund, hvor Lyngsie hævdede, de hørte hjemme. Efter lange Forhandlinger, hvor bl. a. Stauning søgte at finde et Kompromis, sammensluttedes i 1934 Landarbejderforbundet

med Dansk Arbejdsmandsforbund, og Levinsen blev her Formand for Landarbejdergruppen.

Oscar Levinsen naaede rige Resultater paa det faglige Felt. Han var en fremragende Agitator og erobrede i 1932 et Mandat til Folketinget i Hjørring Amt. Han døde alt for ung i 1939, kun 48 Aar.

Axel Olsen, som ved Lyngsies Død blev Formand for Arbejdsmændene, var allerede før dette Valg en af dansk Fagbevægelses mest betydelige Skikkelser. Født 1875 i København blev han i Slutningen af Halvfemserne Medlem af Jord- og Betonarbejdernes Fagforening, og blev indvalgt 1903 i Bestyrelsen for denne. 1909 valgtes han til Formand, men efter en Strejke, som Axel Olsen havde været Modstander af, erobrede Syndikalisterne Magten, afsatte Axel Olsen og hele Bestyrelsen. Det varede imidlertid kun et Aar, saa var Axel Olsen tilbage og sad stærkere end før.

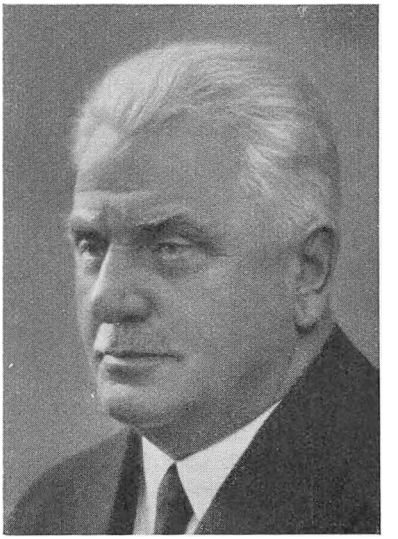

Axel Olsen.
Født 1875. Arbejdsmand i København, Formand for Jord- og Betonarbejdernes Fagforening 1909, Forretningsfører for Dansk Arbejdsmands Forbund 1919, Formand for Forbundet efter Lyngsies Død. En af de mest fremtrædende Personligheder i dansk Arbejderbevægelse. Død 1947.

Han vandt efter denne Affære en enestaaende Tillid hos sine Fagfæller. Rolig, besindig, men fast og næsten urokkelig overfor Arbejdsgiverne stod han som Leder for denne store Fagforening, hvor Syndikalisterne ofte gjorde Forsøg paa at vise deres Indflydelse blandt københavnske Arbejdere. Men Axel Olsen forhindrede, at den gamle Fagforening blev gjort til Prøveklud for Syndikalisterne, og lagde derved en Bremser paa deres Arbejde i andre Foreninger.

I 1919 valgte Kongressen ham til Forretningsfører, og han stod, da Lyngsie døde, som den naturlige Arvtager efter denne.

Johs. Kjærbøl.
Født 1885. Skibssmed, Formand for Skibssmedenes Fagforening 1925, Leder af det københavnske Arbejdsanvisningskontor, Formand for Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund 1926—35, Folketingsmand for 9. Kreds 1935, Handelsminister 1935—40, Socialminister 1940, Leder af Flygtningeadministrationen 1945, Boligminister i Hedtofts Ministerium 1947.

Axel Olsen havde ikke Lyngsies Temperament og skabte ikke de indbyrdes Konflikter, som Lyngsie ikke veg tilbage for. Axel Olsen var mere rolig, mere kultiveret, men han var en lige saa energisk — ofte ensidig — Varetager af Arbejdsmændenes Interesser. Han var en dygtig Forhandler, der ikke gav sig, forinden Forhandlingens sidste Mulighed var udtømt, og han har derved og ved sine stejle Standpunkter sikret sine Medlemmer betydelige Fordele.

Axel Olsen var en Mand med mange kulturelle Interesser, og startede saaledes en særlig Skole til yderligere Uddannelse af Arbejdsmænd. Han var Arbejdsmændenes Mand, ensidig fagligt indstillet, og sagde saaledes Nej til baade Rigsdagsmandat og Ministerpost. Men hans politiske Overbevisning var der ikke Tvivl om. Han sad i Socialdemokratiets Hovedbestyrelse og kunde ikke tænke sig at virke for andet Arbejderparti end Socialdemokratiet.

En Mand, som i et Tiaar fra 1926 til 36 øvede en stor Indflydelse i Fagbevægelsen, var *Johs. Kjærbøl,* Smedeforbundets dygtige Formand. Han arbejdede som Skibssmed paa Flydedokken, men blev opdaget af I. A. Hansen, som selv var Skibssmed og Formand for Skibssmedenes Fagforening. 1914 blev Kjærbøl Leder af de københavnske Metalarbejderes Anvisningskontor og i 1924 Sekretær i Forbundet som I. A. Hansens højre Haand.

Da I. A. døde i 1926, valgte Kongressen efter Kampafstem-

ning Kjærbøl til Formand, og han fulgte trofast og dygtigt den fagpolitiske Retningslinie, I. A. Hansen havde anlagt. Ikke saaledes, at Kjærbøl ikke har selvstændige Meninger. Han er tværtimod meget selvstændig og har sine Meningers Mod i de yderste Konsekvenser. Men Kjærbøl var af samme Natur som I. A. Hansen, havde yderligere erhvervet sig et grundigt Kendskab til Samfundsøkonomi og blev ud fra et mere teoretisk Synspunkt bestyrket i Rigtigheden af den saakaldte reformistiske Fagforeningspolitik. Klog og kundskabsrig, veltalende og vel skrivende blev Kjærbøl en af dem, der i Slutningen af Tyverne og Begyndelsen af Trediverne ydede de dygtigste Bidrag til Afgørelse af alvorlige faglige Situationer.

Ved Valget i 1935 valgtes Kjærbøl til Folketinget som Repræsentant for Københavns 9. Kreds, og umiddelbart efter udpegede Stauning ham til Handelsminister. Under Krigen blev han Socialminister og Arbejdsminister indtil 29. August 1943.

Kjærbøl maa betegnes som en fremragende Organisator og Administrator. Nævnes skal blot hans Indsats for Ordningen af de tyske Flygtninges Forhold, en Præstation, som ikke mange har gjort Mage til. Han blev Boligminister i 1947.

DEN NUVÆRENDE LEDELSE

En historisk og personlig Bedømmelse af nulevende Mennesker er altid vanskelig. Den kan egentlig først foretages, naar deres Gerning har fundet sin Afslutning, ja i Virkeligheden først, naar Aar er gaaet, og Tiden har givet Begivenheder og Resultater den Plads i Historien, de skal have. Derfor skal den nuværende Ledelse kun omtales biografisk paa dette Sted, og en mere uddybende Karakteristisk bør udskydes til en senere Lejlighed.

Eiler Jensen blev Formand for De samvirkende Fagforbund, da Laurits Hansen i 1942 indtraadte i Regeringen. Han er Københavner, født i 1894 og førte i sin Ungdom en ret omskiftelig Tilværelse som Sømand, Tjener, Arbejdsmand og lignende. Han kom derved ud i Verden, saa andre Lande, og han ikke

alene lærte Sprog, hvad der kommer ham meget til Nytte i det internationale Arbejde — han er saaledes en af de faa danske Arbejdere, der taler Fransk — men han erhvervede sig ogsaa en videre Horizont, et større Syn paa Tingene end almindeligt er for Hjemmefødninger.

Kun 31 Aar gammel valgtes han til Formand for Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening i København efter Robert Nielsen, der i 1925 valgtes til Dansk Arbejdsmands Forbunds Førstesekretær. Han valgtes ind i Forbundets Hovedledelse og blev i 1936 Sekretær i D. s. F., Næstformand i 1939, og konstitueredes som Formand i 1942, da Laur. Hansen blev Minister, og valgtes endelig til Formandsstillingen paa Generalforsamlingen i 1943.

Det blev saaledes Eiler Jensen, der maatte lede den faglige Hovedorganisation i Besættelsens sidste overmaade vanskelige tre Aars Periode 1942—45. Det blev en bevæget Tid i mere end en Henseende. Officielt var Fagforeningernes Handlefrihed stærkt begrænset, bl. a. var der jo Forbud mod Strejker; men der maatte ogsaa vises en udstrakt Forsigtighed og en vis Hensyntagen til Tyskerne. Besættelsesmagten ønskede frem for alt Ro, saaledes at Produktionen kunde gaa sin Gang, men var paa den anden Side paa Vagt overfor ethvert Tegn paa Uro, Sabotage og Modstand mod Tyskland, som Tiden og Arbejdspladserne var saa fyldt med. De var ikke sene med at udstede Trusler og igangsætte Rygter om de skrækkeligste Foranstaltninger, saa snart de mærkede blot Antydningen af noget fjendtligt.

I Sommeren 1943 i Tiden op til 29. August opstod en Del Strejker med paafølgende Uro i en Række af Provinsens Byer, og i Sommeren 1944 havde man den store, alt omfattende Folkestrejke i København, direkte provokeret af Tyskernes Udgangsforbud efter Kl. 8 Aften. Fagforeningerne var som saadan ikke ansvarlig for Strejkerne, men de maatte derimod i høj Grad være med til Afslutningen.

Det var et meget ubehageligt Job, men Eiler Jensen formaaede at løse det med Klogskab og Takt. Tyskerne følte sig aldrig sikre og fik mange Beviser for den danske Arbejders

virkelige Indstilling over for Nazismen og dens Kreaturer, og paa den anden Side undgik de danske Arbejderorganisationer den Ødelæggelse, som desperate Nazister øvede i andre Lande.

Eiler Jensen, der nu er 54 Aar, nyder en enestaaende Tillid blandt Fagenes Medlemmer, ogsaa paa Grund af sin Friskhed og sit djærve Humør. Før han blev Formand var han en højt skattet Procedør i Den faste Voldgiftsret, blandt hvis Medlemmer han nu har Sæde.

Eiler Jensen er Medlem af den faglige Internationales Eksekutivkomité, Raadgiver ved den danske Delegation i Forenede Nationer, og Delegeret ved det internationale Arbejdsbureau.

Eiler Jensen.
Nuværende Formand for D.s.F. Født 1894. Beskæftiget ved forskelligt ufaglært Arbejde, Formand for Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening i København 1925—36, Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsmands Forbund, Sekretær i D. s. F. 1936, Næstformand 1939, Formand 1943, Medlem af Folketinget, valgt i Horsens 1945—47.

Næstformanden *Einar Nielsen* er ligesom Formanden Københavner og født 1901. Han er udlært som Møbelsnedker, hørte igennem hele sin Ungdom til Arbejderbevægelsens udprægede radikale Fløj. Gennem Lærlingeforbund og Ungdomsforbund fik han en grundig socialistisk, teoretisk Viden, og han kender den internationale Arbejderbevægelses Historie og Personer som faa. I mange Aar sad han som Bestyrelsesmedlem i sin Fagforening og valgtes i 1934 til Sekretær i Snedkerforbundet, og i 1939 til Sekretær i D.s.F., hvor han siden 1943 er Næstformand.

Einar Nielsen havde under Besættelsen det ubehagelige Job for Staten at rejse rundt med en Repræsentant for Arbejdsgiverne og kontrolere de danske Arbejdsgivere, der udførte Arbejde for Tyskerne, særlig i Jylland. Ogsaa blandt Arbej-

derne var der Folk, som ikke undsaa sig for at udnytte Situationen, og Einar Nielsen var haard saavel over for Arbejdsgivere som over for de af hans egne, som ikke holdt sig inden for Rimelighedens Grænser. Siden Befrielsen har Einar Nielsen i høj Grad varetaget de Samvirkendes internationale Interesser som Substitut for Eiler Jensen i den faglige Internationale og som raadgivende Medlem af den danske Delegation til De forenede Nationers Møder. Han er ogsaa fra 1944 Borgerrepræsentant.

Den betydningsfulde Post som Hovedkasserer, d. v. s. Administrator af Landsorganisationens Pengemidler, beklædes af *Aksel Olsson*. Han er født 1893 og lærte Cigarmagerfaget. Under den store Arbejdsløshed efter den første Verdenskrig kom han i 1919 paa den af Vilhelm Rasmussen ledede Højskole for Arbejdsløse i København og lærte her saa meget af Kontorfaget, at han efter nogle Kursus paa Købmandsskolen forlod Cigarerne og tog Plads i Kontorstolen. Han kom til Nakskov i et privat Firma, blev ansat i Kommunen og i 1930 Forretningsfører for »Social-Demokraten« i Sønderborg. I 1932 valgtes han til Hovedkasserer i Handels- og Kontormedhjælper Forbundet og fungerede her indtil han i 1940 blev valgt til Hovedkasserer i D. s. F.

Aksel Olsson har deltaget overordentligt stærkt i Organisationsarbejdet i første Række inden for Handels- og Kontormedhjælperorganisationerne, men har desuden en Række offentlige Hverv.

De samvirkende Fagforbund, hvis Medlemstal — og derfor ogsaa Arbejdsstaben — er stadig voksende, har derudover nu fire Sekretærer, *Julius Nielsen, Kai Lindberg, Carl P. Jensen* og *Martinus Steenberg*.

Julius Nielsen er den ældste af dem. Han er født i Aarhus og var i en Aarrække Formand for Chaufførernes Fagforening. I 1939 valgtes han til Sekretær i D. s. F. Han sad indtil 1946 som Medlem af Borgerrepræsentationen, hvor han særligt beskæftigede sig med Trafikspørgsmaal, ligesom han stadig er Medlem af Justitsministeriets Færdselsudvalg og af Benzinnævnet.

Hjælpearbejdet efter første Verdenskrig.
Mange vil endnu huske den store Mængde Børn fra krigshærgede Egne, som kom til Danmark i Aarene 1918—21 og hentede Sundhed og ny Livskraft. Her er Folketingsmand *I. P. Nielsen* ankommet med et Hold Børn fra Czekoslovakiet (Bøhmen). Læg Mærke til de morsomme Hatte, Børnene bærer.

Kai Lindberg er Maskinarbejder af Profession, født 1899. Han arbejdede paa Helsingør Skibsværft og blev derefter Formand for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening 1931—41. I 1941 valgtes han til Sekretær i D. s. F. Han har i nogle Aar været Medlem af Helsingør Byraad, hvor han udførte et højt paaskønnet Arbejde. Ved Valget i April 1947 valgtes han til Medlem af Landstinget som Repræsentant for København, men overgik ved Oktobervalget til Folketinget, valgt i Vejle By.

Carl P. Jensen blev ved Generalforsamlingen i 1943 valgt til Sekretær i D. s. F. Han er født 1906 og blev udlært som Blikkenslager i Stubbekøbing. Her deltog han i D. s. U.s Ungdomsarbejde og i Partiarbejdet. Han blev Formand for Blikkenslagernes Fagforening og var blandt de Medlemmer, der var virksom ved Blikkenslagerforbundets Indtræden i D. s. F. Inden for Hovedorganisationen har han særlig beskæftiget sig med Byggefagenes Forhold.

Martinus Steenberg er den sidst valgte af Sekretærerne, men har i en Aarrække deltaget i det faglige Organisationsarbejde. Han er født 1897 og valgtes i 1929 til Formand for Vagtfunktionærernes Fagforening. I 1937 blev han Formand for Funktionærforbundet, og paa Generalforsamlingen i 1946 valgtes han til Sekretær i D. s. F.

*

Den danske Arbejderbevægelse er og har i al sin Tid paa et Punkt været udpræget demokratisk, nemlig i Forholdet til sine Ledere. Skønt *Karl Marx* i sin Udformning af den materialistiske Historieopfattelse ikke levnede synderlig Plads for Individets frie Initiativ til Paavirkning af Historiens Forløb, har Arbejderbevægelserne i mange Lande *i Praksis* stillet sig noget anderledes til Personerne og Lederne. Selv om Arbejderne ikke gjorde deres Ledere til »Fører« i den Betydning, dette Ord har faaet i den moderne Tid, var de alligevel Personer, som stod med en betydelig, i enkelte Tilfælde med en afgørende Autoritet og Indflydelse.

Den nyere Tid har haft en Tendens til at dyrke Autoriteten yderligere. Stærkest er dette kommet til Udtryk i russisk Arbejderbevægelse, hvor der drives en efter dansk Opfattelse uforstaaelig, ja næsten utiltalende Persondyrkelse. Stalins Ord er ikke Indlæg i en Diskussion, men er ufejlbarlige, Stalins Navn skal uvægerlig nævnes i næsten enhver Sammenhæng af enhver Taler, der vil have Bifald, Stalins Billede i Kæmpelærred eller Kæmpeskulptur skal nødvendigvis findes i ethvert offentligt Lokale. Denne Afgudsdyrkelse hænger vel nok sammen med Diktaturets hele Væsen og faar maaske ogsaa sin Forklaring deri, at en delvis primitiv og uoplyst Befolkning som den russiske endnu ikke er vokset fra Autoritetstroen og maa paavirkes med andre Midler, end man anvender i den vestlige Kulturs Lande.

Næppe nogen anden Befolkning staar Førerprincippet fjernere end den danske. I vort Land vil det ikke være muligt at oparbejde en tilsvarende Personkultus, der uvægerlig vil omkomme i det danske Smil.

Dansk Fagbevægelse er i den Henseende et ægte Barn af dansk Mentalitet. Vi holder os ved Jorden. Vi er Kammerater ogsaa med selv den største Fører. Ingen er Tabu. Det er vel tværtimod saaledes, at man ikke alene undgaar at placere Lederen paa en altfor høj Piedestal, men han helst skal mærke Kritikken en Gang imellem, saa han ikke faar Storhedsfornemmelser. Det er en ganske sund Indstilling, naar den ikke overdrives, i hvert Fald langt sundere end den modsatte. Og den gør danske Arbejdere immune over for hver Anelse af Diktaturtendenser.

Men derfor er Lederen ikke en betydningsløs Person. Han respekteres endda i fuldt Maal, og man forstaar det paa den Kendsgerning f. Eks., at paa de øverste Pladser i Fagbevægelsen skiftes meget sjældent Personer. Udvælgelsen er omhyggelig. Det er dygtige Mænd og Kvinder, der vælges.

Dansk Fagbevægelses Personligheder bærer deres eget Præg. Der er i de 50 Aar ikke skabt de voldsomme Talere, der paavirker med store Armbevægelser og stærke Ord. Men det er Folk, som selv har været Arbejdere og har deres Rod i Arbejderklassen. Og det er Folk, som kan hævde sig i Kraft af deres saglige Dygtighed. *Sagligheden* hos Lederne er det Fundament, paa hvilket Fagbevægelsen bygger, og som har skabt de store Resultater, Arbejderne har naaet. Det er Folk, som kan deres Kram.

Josef Andersson

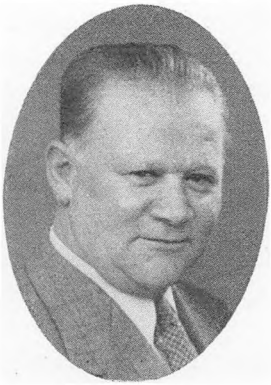

Fr. Bertelsen

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUNDS FORRETNINGSUDVALG

1947

Th. Clausen

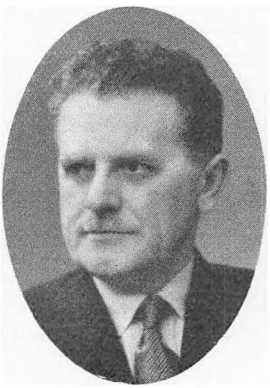

Ingvard Dahl

A. Gjedsted-Jensen

Hans Hedtoft

Sigvald Hellberg

Fanny Jensen

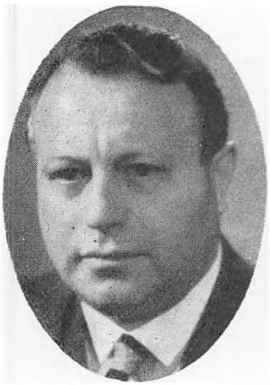

Einer-Jensen

Peder Knudsen

Chr. Larsen

Th. Laursen

Niels Madsen

Dirk Nak

Gustav Pedersen

Th. Pedersen

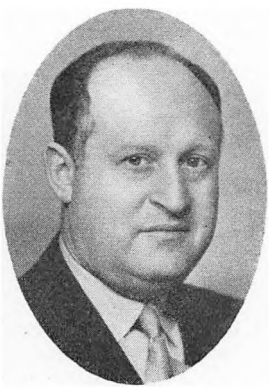

Hans Rasmussen

BILLEDERNE PAA DENNE OG NÆSTE SIDE

*

Den nuværende Formand Eller Jensen paa sit Kontor.

Einar Nielsen.
Næstformand i D. s. F. siden 1943, Sekretær i Snedkerforbundet 1934—39, Sekretær i D. s. F. 1939, valgt til Næstformand 1944, Borgerrepræsentant 1944.

Axel Olsson.
Hovedkasserer i D. s. F. siden 1940, Cigararbejder og Kontormedhjælper, Forretningsfører ved den socialdemokratiske Presse i Sønderjylland 1930—32, Hovedkasserer i Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund 1932—40.

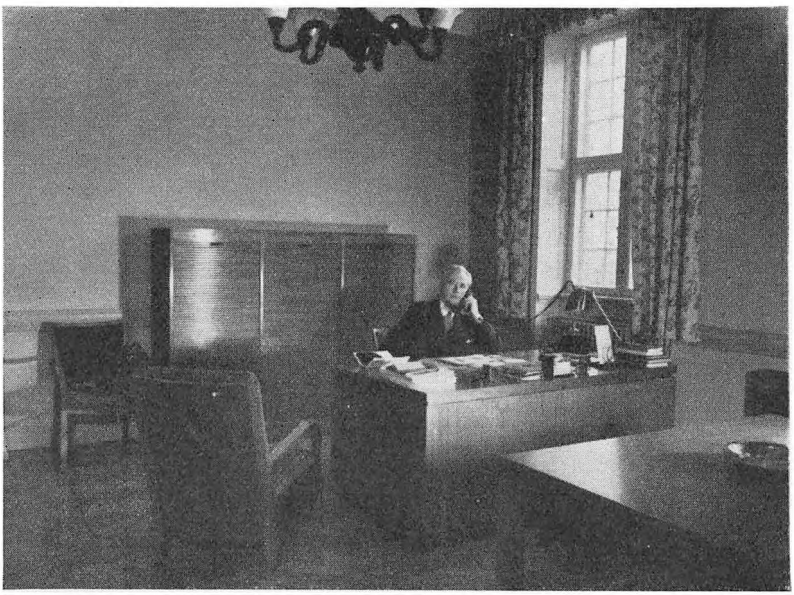

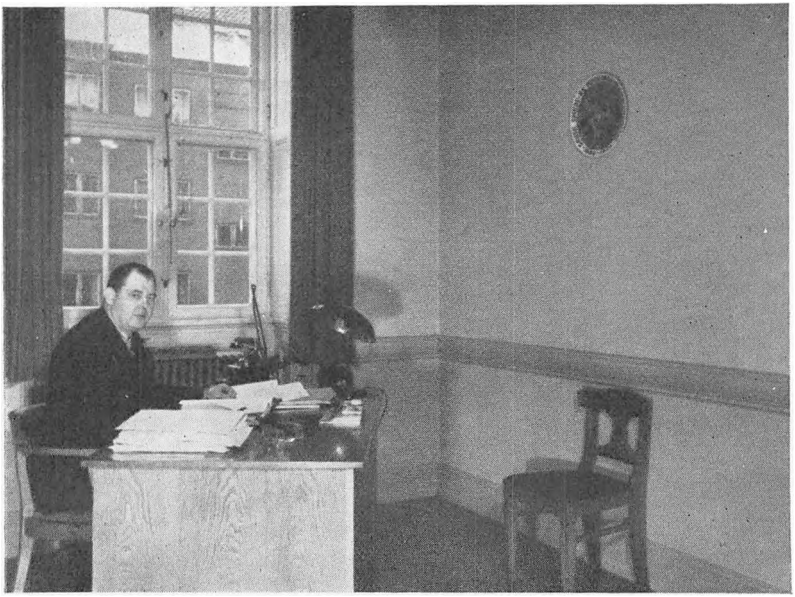

BILLEDERNE PAA DENNE OG NÆSTE SIDE

*

Kai Lindberg.
Sekretær i D. s. F. siden 1941, Formand for Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening i Helsingør 1931—41, i Forretningsudvalget for Smedeforbundet 1932—41, Folketingsmand 1947.

Julius Nielsen.
Sekretær i D. s. F. siden 1939, Chauffør, Formand for Chaufførernes Fagforening 1929—39, Borgerrepræsentant 1937—46.

Sekretær Carl P. Jensen.
Sekretær i D. s. F. siden 1943. Blikkenslager, Formand for Blikkenslagernes Fagforening i Sakskøbing til 1937.

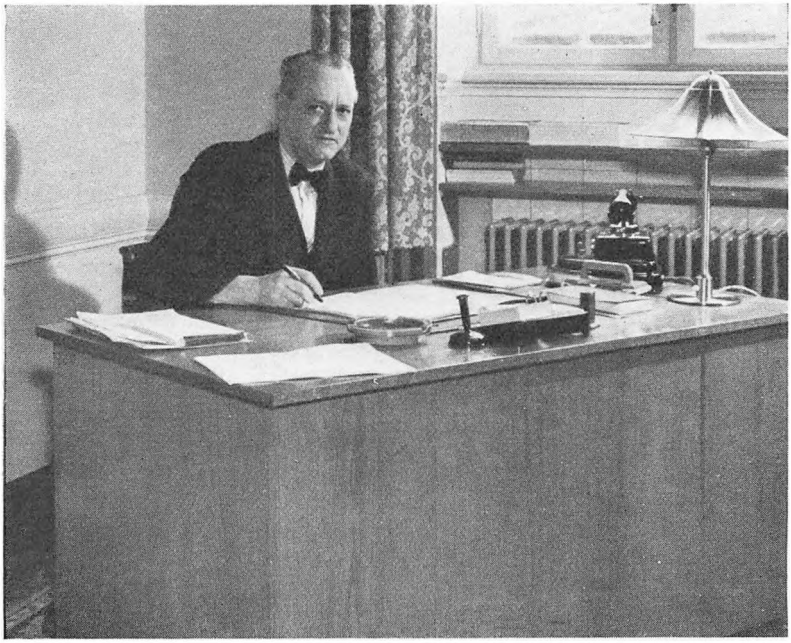

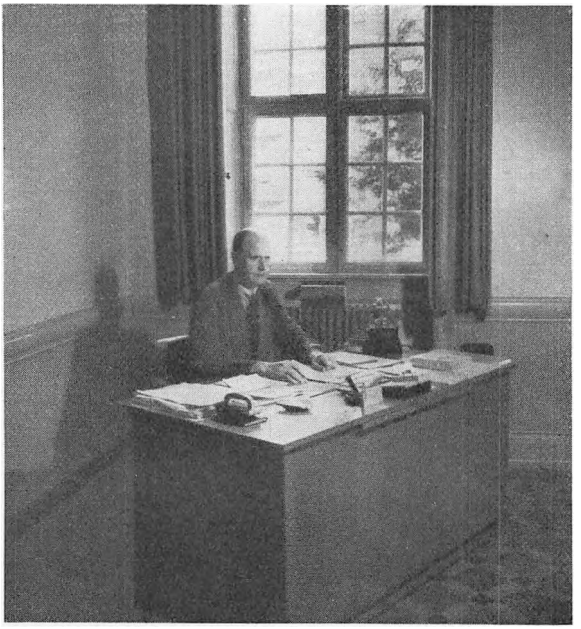

Sekretær
M. Steenberg.
Sekretær i D. s. F. siden 1946. Fra 1929—37 Formand for Vagtfunktionærernes Fagforening i København. Fra 1937—46 Formand for Dansk Funktionær-Forbund.

Fuldmægtig
A. Kocik.

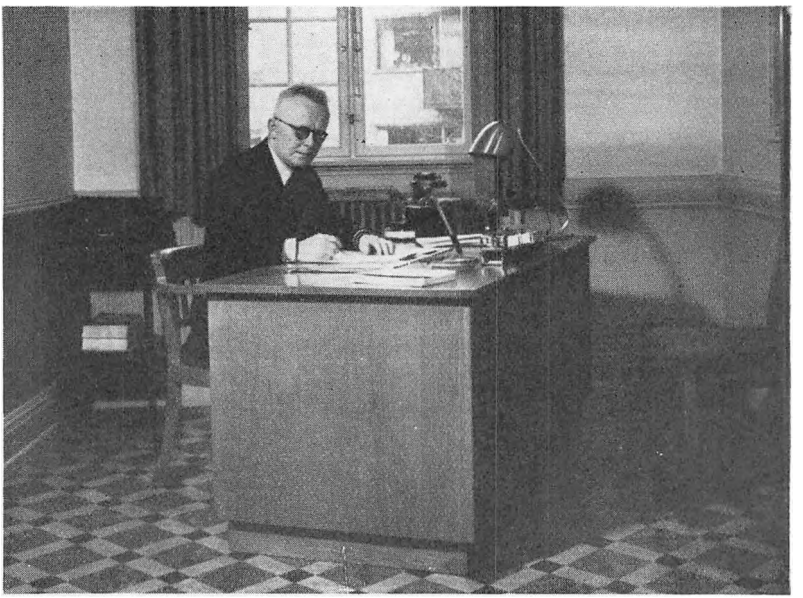

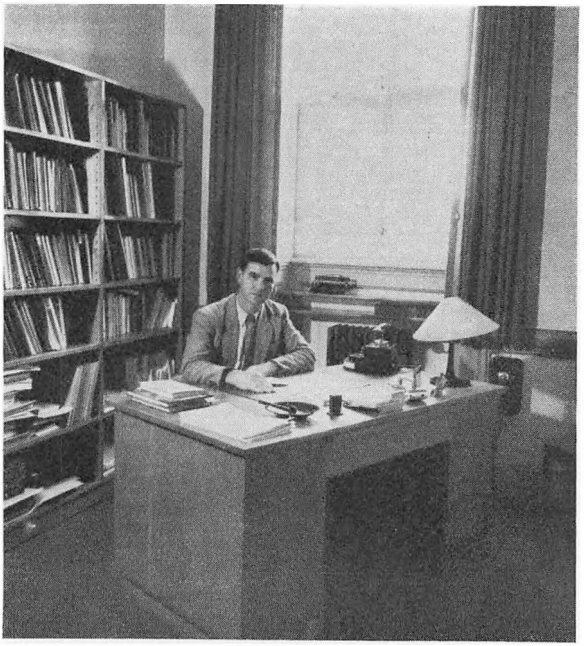

Statistiker
Henry Grünbaum.

Ekspeditionen.
Else Rasmussen og
Erik Nielsen.

Skrivestuen.
Gerda Jans. Elisabeth Skogholm. Grete Møller. Irma Lundberg.

D. s. F.s Arkiv og Telefonomstilling.
Einar Brandi. Bessie Sørensen. Ingrid Salicath.

DE SAMVIRKENDE FAGFORBUNDS ØVERSTE LEDELSE GENNEM 50 AAR

*

Paa det stiftende Møde den 3. Januar 1898 valgtes det i Lovene fastsatte *Repræsentantskab,* der kom til at bestaa af: Maler J. Jensen, Snedker C. M. Olsen, Murer H. Rasmussen, Arbejdsmand Fr. Hansen (Slagelse), Smed H. P. Hansen, Cigarmager Sigv. Olsen, Bødker S. Bresemann (Aalborg), Væver J. J. Møller, Forretningsfører Jacob Jensen (Aarhus), Arbejdsmand M. C. Lyngsie, Tapetserer J. P. Jønson, Tømrer C. From-Pedersen, Skrædder William Petersen (Arup), Skomager C. F. Madsen, Bager A. C. Jensen, Frøken Andrea Nielsen, Maskinarbejder Chr. Rasmussen (Helsingør), Fru Olivia Nielsen, Arbejdsmand Chr. Jensen (Kolding), Stolemager C. Jacobsen (Odense) og Bogbinder Larsen (Esbjerg).

Forretningsudvalget
valgtes paa Repræsentantskabets konstituerende Møde den 31. Januar 1898 og kom til at bestaa af: J. Jensen (Formand), C. M. Olsen (Sekretær), H. P. Hansen, M. C. Lyngsie, J. J. Møller, Rudolf Poulsen, hvortil kom de to af Socialdemokratisk Forbund i Henhold til Lovenes § 28 udpegede Medlemmer: Forretningsfører P. Knudsen (Næstformand) og Cigarmager Sigv. Olsen. Endvidere valgtes til Kasserer: Bødker Em. Svendsen.

Ved H. P. Hansens Bortrejse fra København samme Efteraar indtraadte i hans Sted Murer H. Rasmussen.

9. Juni 1900.

Forretningsudvalget udvidedes til 11 Medlemmer (+ 2) og bestod nu af: Formand J. Jensen, Sekretær C. M. Olsen, Kasserer E. Svendsen; endvidere Murer H. Rasmussen, Skrædder W. Petersen (Arup), Tapetserer J. P. Jønson, Væver J. J. Møller, Cigararbejder Ferd. Møller, Maler Rudolf Poulsen, Tømrer From-Pedersen, Arbejdsmand M. C. Lyngsie, Smed Vald. Olsen (foruden P. Knudsen (Næstformand) og Sigv. Olsen).

26. April 1901.

Genvalg med Undtagelse af Tapetserer J. P. Jønson, der erstattedes af Snedker Chr. Christiansen.

26. April 1902.

Tømrer From-Pedersen og Snedker Chr. Christiansen afløstes af Snedker Carl Gran og Skomager C. F. Madsen.

24.—25. April 1903.

Efter J. Jensens Valg til Borgmester i København valgtes C. M. Olsen til Formand, Kasserer E. Svendsen, Sekretær Vald. Olsen (med 149 St., Th. Stauning fik 119 St.). Iøvrigt var det Genvalg bortset fra C. F. Madsen, der afløstes af Andrea Nielsen. I Oktober samme Aar overtog Vald. Olsen en Post i »Arbejdernes Livsforsikring«, hvorefter C. F. Madsen konstitueredes som Sekretær. Skomager R. P. Daugstrup indtraadte i Udvalget som Socialdemokratisk Forbunds Repræsentant i Stedet for Sigv. Olsen.

20.—21. April 1905.

Som Forretningsudvalg valgtes: Formand C. M. Olsen, Sekretær C. F. Madsen, Kasserer E. Svendsen. Endvidere: Carl Gran, H. Rasmussen, M. C. Lyngsie, Rudolf Poulsen, Will. Arup, Vald. Olsen, Andrea Nielsen, Ferd. Møller, P. Hvidtfeldt. (Partiet: P. Knudsen og R. P. Daugstrup).

10.—11. Maj 1907.

Smed I. A. Hansen og Fru Olivia Nielsen indvalgtes, mens Ferd. Møller og Vald. Olsen gled ud. Ellers Genvalg. Andrea Nielsen hed nu Andrea Brochmann. Da Murer H. Rasmussen samme Efteraar afgik ved Døden, indtraadte Tobaksarbejder Ferd. Møller paany.

22.—24. April 1909.

Som Forretningsudvalg valgtes: Formand Carl F. Madsen, Næstformand P. Hvidtfeldt, Kasserer E. Svendsen, Sekretær Carl Gran. Endvidere: M. C. Lyngsie, J. A. Hansen, Will. Arup, Olivia Nielsen, Rudolf Poulsen, Alfr. Christiansen, Arnold Nielsen, Anton Andersen. (Fra Partiet: P. Knudsen og R. P. Daugstrup). Da P. Knudsen i November 1909 blev Borgmester, efterfulgtes han i Forretningsudvalget af Th. Stauning. I Sommeren 1910 afgik Fru Olivia Nielsen ved Døden, og J. P. Jønson indtraadte i Udvalget. Pr. 1. Januar 1911 fik Carl Gran overdraget Stillingen som faglig Medarbejder ved »Social-Demokraten«, men forblev dog som Sekretær i D. s. F. Otto Smith konstitueredes som ny Sekretær.

25.—28. April 1911.

Forretningsudvalget genvalgtes med Undtagelse af Arnold Nielsen, der afløstes af Kr. Petersen. Ved Murerforbundets Udmeldelse af D. s. F. i Oktober 1912 udtraadte Kr. Petersen, og Arnold Nielsen indtraadte paany. I April 1913 afgik Sekretær Carl Gran ved Døden.

23.—26. April 1913.

Til Formand, Næstformand, Kasserer og Sekretær genvalgtes henholdsvis Carl F. Madsen, P. Hvidtfeldt, E. Svendsen og Otto Smith. Til ny Sekretær valgtes Peder Hedebol. De øvrige Forretningsudvalgsmedlemmer genvalgtes ligeledes med Undtagelse af Rudolf Poulsen, der erstattedes af Martin Petersen. I Foraaret 1914 overtog P. Hvidtfeldt Stillingen som Afdelingschef for Centralarbejdsanvisningskontoret og udtraadte dermed af Forretningsudvalget, hvorefter Rudolf Poulsen paany indtraadte. Samtidig konstitueredes Otto Smith som Næstformand. Ved R. P. Daugstrups Død i August 1915 indtraadte Viggo Christensen som Repræsentant for Partiet.

26.—28. April 1916.

J. P. Jønson udgik af Forretningsudvalget, og Sofie Rasmussen nyvalgtes. I December 1916 afgik Otto Smith ved Døden, hvorefter Anton Andersen paa Repræsentantskabsmødet i April 1917 valgtes til Næstformand og Sekretær. J. P. Jønson indtraadte igen i Forretningsudvalget. I August 1917 blev Viggo Christensen valgt til Borgmester for Magistratens 3. Afdeling. Hans Plads i Forretningsudvalget blev overtaget af J. P. Nielsen. Paa Repræsentantskabsmødet den 25. April 1918 valgtes Peder Hedebol til faglig Medarbejder ved »Social-Demokraten«, og til ny Sekretær valgtes Alfred Christiansen.

24.—26. April 1919.

Vilh. Nygaard valgtes som ny Sekretær i D. s. F. Alle øvrige Valg var Genvalg. I Juni 1919 valgtes Anton Andersen til Borgmester, hvorefter Alfred Christiansen konstitueredes som Næstformand, og Hans Jacobsen valgtes som ny Sekretær.

30. Maj—1. Juni 1922.

Arnold Nielsen, J. P. Jønson og Rudolf Poulsen udgik, og som nye Medlemmer indvalgtes V. S. Petersen, O. Levinsen og Chr. Jensen. I September 1923 udtraadte Fru Sofie Rasmussen af Forretningsudvalget, og Arnold Nielsen, der var første Suppleant, indtraadte. I December samme Aar fratraadte E. Svendsen som Kasserer efter at have overtaget Stillingen som Bestyrer for Bryggeriet »Stjernen«, og Alfred Christiansen konstitueredes som Kasserer. I Foraaret 1924 blev Th. Stauning Statsminister, og som Socialdemokratisk Forbunds Repræsen-

tant i hans Sted indtraadte Fr. Andersen. Paa det ordinære Repræsentantskabsmøde i Maj 1924 valgtes Vilh. Nygaard til Næstformand, Alfred Christiansen til Kasserer og Vilh. Christensen som ny Sekretær. Forretningsudvalget bestod derefter af følgende: Formand Carl F. Madsen, Kasserer Alfred Christiansen, Næstformand Vilh. Nygaard, Sekretær Hans Jacobsen og Sekretær Vilh. Christensen. Endvidere: Will. P. Arup, J. A. Hansen, Chr. Jensen, O. Levinsen, M. C. Lyngsie, Arnold Nielsen, Martin Petersen og V. S. Petersen. (Fra Partiet: Fr. Andersen og J. P. Nielsen).

5.—7. Maj 1925.

Will. P. Arup og Arnold Nielsen udgik, og Alvilda Andersen og Chr. Sørensen nyvalgtes. Efter sin Fratræden som Sekretær i Dansk Arbejdsmands Forbund nedlagde Chr. Sørensen sit Mandat den 1. Oktober 1925, og Arnold Nielsen indtraadte paany. Den 8. Juli 1926 døde J. A. Hansen, og i hans Sted indtraadte Charles Petersen. Den 1. September 1926 fratraadte Sekretær Vilh. Christensen og blev Sekretær i Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund. Efter Dansk Arbejdsmands Forbunds Udmeldelse af D. s. F. den 1. November 1926 udtraadte M. C. Lyngsie, og i hans Sted indtraadte G. Schou. J P. Nielsen udtraadte i Januar 1927 efter at have overtaget en Stilling ved den socialdemokratiske Presse i Sønderjylland, og Th. Stauning indtraadte som Repræsentant for Socialdemokratisk Forbund.

8.—10. Maj 1928.

Carl F. Madsen ønskede ikke Genvalg, og Vilh. Nygaard valgtes til Formand, Hans Jacobsen til Næstformand og Sekretær. Knud V. Jensen valgtes til ny Sekretær. Arnold Nielsen udgik, og Johs. Kjærbøl nyvalgtes. Den 19. September 1928 afgik Alfred Christiansen ved Døden, og Hans Jacobsen konstitueredes som Kasserer. Paa Repræsentantskabsmødet i Maj 1929 valgtes Hans Jacobsen til Kasserer, Chr. Jensen til Næstformand og Niels Rasmussen til ny Sekretær. Efter Dansk Arbejdsmands Forbunds Genindtræden i D. s. F. blev det paa samme Repræsentantskabsmøde besluttet at lade dette Forbund indvælge to Medlemmer i Forretningsudvalget. Det blev M. C. Lyngsie og Axel Olsen. Endvidere indtraadte Josef Andersson. Ved Th. Staunings Udnævnelse til Statsminister udtraadte han af Forretningsudvalget, og i hans Sted valgte Socialdemokratisk Forbund Einer-Jensen. Ved Niels Rasmussens Fratræden valgte Repræsentantskabet paa Mødet i Maj 1930 Chr. Brun som ny Sekretær.

12.—14. Maj 1931.

Alle Valg var Genvalg. Efter M. C. Lyngsies Død indtraadte Arnold Nielsen i Forretningsudvalget i Januar 1932. I Sommeren 1932 ned-

lagde G. Schou sit Mandat som Forretningsfører for Guld-, Sølv- og Elektropletarbejdernes Forbund og udtraadte samtidig af Forretningsudvalget. I hans Sted indtraadte Ernst Carlsen. Ved Landarbejderforbundets Udmeldelse af D. s. F. den 1. September 1933 udtraadte Oscar Levinsen, og Vald. Jensen kom ind. I Januar 1934 tiltraadte V. S. Petersen Stillingen som Forretningsfører for »Social-Demokraten« i København. I hans Sted kom Chr. Nielsen ind i Forretningsudvalget.

8.—10. Maj 1934.

Arnold Nielsen og Vald. Jensen gik ud, Julius Hansen og Sigv. Hellberg nyvalgtes. Da Johs. Kjærbøl i Efteraaret 1935 blev Handelsminister, indtraadte Vald. Jensen paany. Ved Slutningen af Aaret 1935 udtraadte Martin Petersen og Ernst Carlsen og afløstes af henholdsvis Robert Nielsen og Laurits Hansen. I Foraaret 1936 fratraadte Chr. Brun som Sekretær efter at have overtaget Stillingen som Direktør for Københavns Kommunes Kørselsafdeling, og Forretningsudvalget valgte derefter den 29. April Eiler Jensen og Laurits Hansen som nye Sekretærer. Th. Clausen indtraadte samtidig som Medlem af Forretningsudvalget. I Stedet for Fr. Andersen, som afgik ved Døden i April 1936, udpegede Socialdemokratisk Forbund Hans Hedtoft-Hansen til Medlem af D. s. F.s Forretningsudvalg. Efter Vilh. Nygaards Død i December 1936 konstitueredes Chr. Jensen som Formand.

25.—27. Maj 1937.

Chr. Jensen valgtes til Formand, Knud V. Jensen til Næstformand og Eiler Jensen og Laurits Hansen til Sekretærer. Hans Jacobsen genvalgtes til Hovedkasserer. Chr. Nielsen gik ud, og Peter Andersen nyvalgtes. Da Alvilda Andersen i Juli 1937 afgik ved Døden, indtraadte Chr. Nielsen paany i Forretningsudvalget. I Foraaret 1938 valgtes Jul. Hansen til Borgmester for Københavns Magistrats 2. Afdeling og afløstes i Forretningsudvalget af Edmund Olsen. I Juli Maaned samme Aar afgik Edmund Olsen ved Døden, og Niels Madsen kom ind. Endvidere udgik Chr. Nielsen i Sommeren 1938 efter sin Fratræden som Formand for Tekstilarbejderforbundet. Hans Efterfølger i D. s. F.s Forretningsudvalg blev Chr. Borgland. I December 1938 afgik Chr. Jensen ved Døden, og Knud V. Jensen konstitueredes som Formand. Paa Generalforsamlingen i Februar 1939 valgtes Knud V. Jensen til Formand og Laurits Hansen til Næstformand. Samtidig valgtes Einar Nielsen og Ernst Berg som nye Sekretærer. Forretningsudvalget havde derefter følgende Sammensætning: Formand Knud V. Jensen, Næstformand Laurits Hansen, Hovedkasserer Hans Jacobsen, Sekretærer Eiler Jensen, Einar Nielsen og Ernst Berg; endvidere Peter Andersen, Josef Andersson, Chr. Borgland, Th. Clausen, Sigv. Hellberg, Vald. Jensen, Niels Madsen, Robert Nielsen, Axel Olsen, Charles Petersen.

(Fra Partiet: H. Hedtoft-Hansen og Einer-Jensen.) Efter Knud V. Jensens Død i Juni 1939 valgtes paa en ekstraordinær Generalforsamling i August 1939 Laurits Hansen til Formand og Eiler Jensen til Næstformand. Samtidig valgtes Julius Nielsen til ny Sekretær.

28.—30. Maj 1940.

Hans Jacobsen fratraadte, og som ny Hovedkasserer valgtes Aksel Olsson. Charles Petersen og Chr. Borgland fratraadte som Medlemmer af Forretningsudvalget, og da dette samtidig blev udvidet med 2 Medlemmer, indtraadte i alt fire nye Medlemmer, nemlig Fanny Jensen, Th. Laursen, Ingv. Dahl og Dirk Nak. I Januar 1941 valgte Forretningsudvalget Kai Lindberg som ny Sekretær. I Slutningen af 1941 udtraadte Hedtoft-Hansen af Forretningsudvalget, og i hans Sted udpegede Socialdemokratisk Forbund Alsing Andersen. I September 1942 udtraadte Alsing Andersen efter at have overtaget Embedet som Finansminister, og Chr. Christiansen indtraadte i hans Sted; som Følge af Regeringens Omdannelse indtraadte Alsing Andersen imidlertid paany i November samme Aar. I November 1942 indtraadte Laur. Hansen i det nydannede Ministerium som Socialminister, og Eiler Jensen konstitueredes som Formand.

18.—20. Maj 1943.

Eiler Jensen valgtes til Formand og Einar Nielsen til Næstformand. Endvidere valgtes Carl P. Jensen til ny Sekretær. Samtidig udvidedes Forretningsudvalget med 2 Medlemmer, Viggo Pedersen og Peder Knudsen. I Juni 1944 afgik Robert Nielsen ved Døden og erstattedes i Forretningsudvalget af Thorvald Pedersen. Ved Viggo Pedersens Død i April 1945 indtraadte Axel Gjedsted-Jensen i Forretningsudvalget. I Maj 1945 fratraadte Ernst Berg som Sekretær. I December 1945 indtraadte Hans Hedtoft paany som Partiets Repræsentant i Stedet for Alsing Andersen.

23.—25. Maj 1946.

Som ny Sekretær valgtes M. Steenberg. Peter Andersen og Vald. Jensen udtraadte, og Gustav Pedersen og Hans Rasmussen nyvalgtes. I Juni 1947 døde Axel Olsen, og Fr. Berthelsen og Chr. Larsen indtraadte. Forretningsudvalget bestaar nu af følgende: Formand Eiler Jensen, Næstformand Einar Nielsen, Hovedkasserer Aksel Olsson, Sekretærer Julius Nielsen, Kai Lindberg, Carl P. Jensen og M. Steenberg. Endvidere Josef Andersson, Fr. Berthelsen, Th. Clausen, Ingv. Dahl, Axel Gjedsted-Jensen, Sigv. Hellberg, Fanny Jensen, Peder Knudsen, Chr. Larsen, Th. Laursen, Niels Madsen, Dirk Nak, Gustav Pedersen, Hans Rasmussen og som Repræsentanter for Socialdemokratisk Forbund Hans Hedtoft og Einer-Jensen.

Forbundets Navn	Oprettet Dato	Indtraadt i D. s. F.	Udtraadt af D. s. F.
Barnevognsarbejdernes Fagforening i Kbhvn.		8/2. 1898	25/5. 1917
Søfyrbødernes Forbund	1897	8/2. 1898	15/1. 1913
Barber- og Frisørsvendenes Fagforening i Kbhvn.		22/2. 1898	1/11. 1912
Keramisk Forbund	4/12. 1897	22/2. 1898	
Stenindustriarbejderforbund, Dansk	28/2. 1897	22/2. 1898	
Elektrikernes Fagforening	22/10. 1893	1/3. 1898	1/6. 1900
Stukkatørernes Fagforening i Kbhvn.		3/3. 1898	29/7. 1908
Brolæggernes Fagforening i Kbhvn.	26/5. 1875	8/3. 1898	29/2. 1904
Fajanceovnbyggernes Fagforening		8/3. 1898	7/2. 1920
Forgylderforbundet	24/10. 1894	8/3. 1898	
Glarmestersvendenes Fagforening	4/7. 1893	8/3. 1898	3/5. 1900 og 19/1. 1911
Guld-, Sølv- og Elektropletarbejdernes Forbund	17/1. 1891	8/3. 1898	
Kedel- og Maskinpasserforb., Dansk	1897	8/3. 1898	
Korkskærernes Fagforening	12/8. 1874	8/3. 1898	27/11. 1903
Kurvemagernes Fagforening i Kbhvn.	19/5. 1883	8/3. 1898	8/10. 1918
Metaltrykkernes Fagforening	27/8. 1885	8/3. 1898	1/10. 1911
Papirindustriarbejderforbundet	8/10. 1895	8/3. 1898	
Pottemagernes Fagforening i Kbhvn.		8/3. 1898	21/12. 1909
Raadvad Arbejderforening		8/3. 1898	29/1. 1901
Rebslageriarbejderforbund, Dansk	1/1. 1897	8/3. 1898	
Skorstensfejersvendenes Fagforening i Kbhvn.	11/2. 1898	8/3. 1898	1/9. 1903
Snedkerforbundet i Danmark	7/5. 1885	8/3. 1898	
Formerforbund, Dansk	1/8. 1889	15/3. 1898	
Gartnerforbund, Dansk	11/12. 1894	15/3. 1898	
Gørtler- og Metalarbejdernes Fagforening	Dec. 1873	15/3. 1898	1/6. 1900
Kobbersmedenes Fagforen. i Kbhvn.	1884	15/3. 1898	19/4. 1905
Mølleriarbejderforbund, Dansk	1/7. 1895	15/3. 1898	
Skotøjsarbejderforbund, Dansk	1/5. 1885	15/3. 1898	
Skrædderforbund, Dansk	28/8. 1887	15/3. 1898	
Tjenestetyendeforen. »Enigheden«		1/4. 1898	16/12. 1902
Børsteindustriarbejderforbundet	1/4. 1898	13/4. 1898	
Drejerforbundet	16/11. 1891	13/4. 1898	

Genindtraadt i D. s. F.	Medl.tal v. Indm.	Medl.tal 1. Jan. 1947	Særlige Bemærkninger
	48		Fagforeningen opløst.
1/4. 1937	1.000	1.300	
	59		
	140	2.842	
	350	788	
	97		Fagforeningen indm. i Dansk Metalarbejderforbund 1/7. 1900.
	48		Opløst 6/5. 1920.
	75		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	18		Fagforeningen opløst.
	60	115	
20/1. 1902	71		Fagforeningen indm. i Forbundet i 1911.
	119	1.803	
	358	2.672	
	93		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	50		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	49		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	619	1.990	
	48		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	62		Foreningen opløst.
	110	507	
1/7. 1907	37		Indmeldt i Forbundet den 27/8. 1914.
	3.200	11.334	
	1.100	2.361	
	110	3.810	
			Fagforeningen indm. i Dansk Metalarbejderforbund.
	60		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	450	1.286	
	2.200	6.374	
	2.000	16.847	
	131		
	127	1.056	
	260	200	

Forbundets Navn	Oprettet Dato	Indtraadt i D. s. F.	Udtraadt af D. s. F.
Murerforbundet i Danmark	11/12. 1887	13/4. 1898	21/10. 1912
Tobaksarbejderforbundet i Danmark	1/4. 1887	13/4. 1898	
Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund	1/8. 1892	19/4. 1898	
Bogbinderforbundet	1/9. 1895	19/4. 1898	
Kvindeligt Arbejderforbund i Danm.	1901	19/4. 1898	
Skibstømrerforbund, Dansk	1/4. 1892	10/5. 1898	
Slagteriarbejderforbund, Dansk	21/7. 1895	10/5. 1898	3/8. 1921
Textilarbejderforbund, Dansk	16/11. 1885	10/5. 1898	
Tilskærerforening, Københavns		10/5. 1898	15/6. 1901
Gas- og Vandarbejdernes Fagforening i Kbhvn.		24/5. 1898	30/11. 1914
Handskemagerforbundet	1/4. 1898	24/5. 1898	
Lohgarverforbundet i Danmark		24/5. 1898	1/4. 1919
Bødkerforbundet	1/8. 1890	3/6. 1898	
Instrumentmagernes chirurgiske Fagforening i Kbhvn.		3/6. 1898	23/9. 1908
Sukkervare- og Chokoladearbejdernes Forbund	29/8. 1896	3/6. 1898	
Glasarbejderforbund, Dansk	17/4. 1892	28/6. 1898	
Sadelmager- og Tapetsererforbundet i Danmark	2/9. 1894	1/7. 1898	
Hvidgarverforbund, Dansk		2/8. 1898	1/4. 1919
Litografisk Forbund, Dansk	1895	23/8. 1898	
Træindustriarbejderforbundet i Danmark	20/7. 1895	22/9. 1898	
Marmor-, Kalk- og Sandstenshuggernes Forbund		4/10. 1898	7/1. 1907
Karetmagerforbund, Dansk	29/9. 1895	9/10. 1898	
Handelsfolkenes Forening i Kbhvn.		5/11. 1898	1/12. 1905
Arbejdsmandsforbund, Dansk	1/1. 1897	29/11. 1898	1/11. 1926
Typograf-Forbund, Dansk	1/7. 1892	1/1. 1899	

Genindtraadt i D. s. F.	Medl.tal v. Indm.	Medl.tal 1. Jan. 1947	Særlige Bemærkninger
1/11. 1935	4.600	10.983	
	2.578	8.603	
	1.400	6.200	
	730	6.128	
	800	27.000	»Det kvindelige Arbejderforbund« stiftet den 15/11. 1885.
	375	1.523	
27/5. 1940	650	8.625	
	2.878	19.495	
	61		Indm. i Dansk Skrædderforb. 15/6. 1901, udm. igen 4/10. 1902.
	52		
	125	312	
	190		Forbundet dannede sammen med Dansk Hvidgarverforbund »Dansk Læder- og Skindarbejderforbund«.
	800	321	
	141	2.130	
	256	369	
	725	4.006	
	70		Forbundet dannede sammen med Lohgarverforbundet »Dansk Læder- og Skindarbejderforbund«, som i 1942 fik Navnet »Dansk Garverforbund«.
	170	1.213	
	850	8.780	
	262	1.247	
	136		
4/5. 1929	18.004	243.900	
	1.843	7.583	

Forbundets Navn	Oprettet Dato	Indtraadt i D. s. F.	Udtraadt af D. s. F.
Tømrerforbund, Dansk	18/5. 1890	1/1. 1899	1/11. 1901
Hattemagernes Fagforening i Danm.		4/1. 1899	1/10. 1901
Træsko- og Tøffelmagernes Forbund		4/1. 1899	6/12. 1912
Billedskærer- og Dekorationsbilledhuggernes Fagforening i Kbhvn.	6/11. 1893	17/1. 1899	23/5. 1907
Malerforbundet i Danmark	1/11. 1890	28/1. 1899	
Urmagernes Fagforening		14/2. 1899	20/1. 1911
Telefonarbejdernes Fagforening		18/4. 1899	20/1. 1903
Smede- og Maskinarbejderforbund, Dansk	30/8. 1888	16/5. 1899	
Blikkenslagerforbundet i Danmark	24/8. 1890	18/5. 1899	23/7. 1900
Instrumentmagernes mekaniske og optiske Fagforening i Kbhvn.		22/6. 1899	26/1. 1903
Syerskernes Forbund		30/1. 1900	14/2. 1915
Sømændenes Forbund	5/5. 1897	1/4. 1900	28/6. 1912
Glarmestersvendenes Forbund	2/4. 1899	3/5. 1900	20/1. 1902 og 21/7. 1921
Metalarbejderforbund, Dansk		1/6. 1900	25/5. 1903
Fotografisk Forening i Kbhvn.	1900	4/10. 1900	1/4. 1902
Kommunalarbejderforbund, Dansk	1899	24/7. 1901	
Hatte- og Buntmagerforbund, Dansk	1/10. 1901	1/10. 1901	
Korkskærernes og Sortererskernes Forbund	1903	27/11. 1903	
Brolæggerforbund, Dansk	1903	29/2. 1904	
Elektrikerforbund, Dansk	1/1. 1904	11/4. 1904	8/5. 1921
Gørtler- og Metalarbejderforbundet	3/5. 1903	29/4. 1904	
Kobbersmedenes Forbund	6/7. 1902	19/4. 1905	1/10. 1913
Jern- og Metalsliberforbund, Dansk	1/8. 1903	4/8. 1905	
Sporvejs- og Omnibusfunktionærernes Organisation		11/12. 1905	1/10. 1916
Billedskærer- og Dekorationsbilledhuggerforbundet	1906	28/5. 1907	
Stukkatørernes Forbund	7/8. 1907	29/7. 1908	1/11. 1945
Pottemagernes Forbund	13/10. 1909	21/12. 1909	1/4. 1917
Urmagernes Fagforbund	13/1. 1899	20/1. 1911	1/10. 1912
Metaltrykkerforbund, Dansk	1/10. 1911	1/10. 1911	
Funktionærforbund, Dansk	1911	1/12. 1913	
Skorstensfejersvendenes Fagforbund	22/8. 1914	1/9. 1914	

Genindtraadt i D. s. F.	Medl.tal v. Indm.	Medl.tal 1. Jan 1947	Særlige Bemærkninger
1/1. 1937	3.856	9.837	
	90		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	57		Opløst som Forbund. — Indm. som Afd. i Træindustriarbejderforbundet.
	70		
	2.100	8.000	
	80		Fagforeningen indm. i Forbundet.
	100		
	5.847	44.798	
1/4. 1941	800	2.900	
	170		Forbundet opløst.
1/4. 1937	1.700	3.370	
19/1. 1911 og 1/1. 1930	100	489	
	265		Forbundet opløst.
	64		Opløst den 1/4. 1902.
	500	15.117	
	142	2.007	
	170	155	
	70	190	
4/5. 1929	120	5.200	
	285	553	
9/4. 1931	100	231	
	50	600	
			Indm. i Dansk Kommunalarbejderforbund.
	105	160	
			Forbundet ophævet. Stukkatørernes Fagforening af 1920 indmeldt i Stedet for.
			Forbundet er indm. under Keramisk Forbund.
1/7. 1946	80	426	
	73	140	
	206	6.080	
		240	

Forbundets Navn	Oprettet Dato	Indtraadt i D. s. F.	Udtraadt af D. s. F.
Syerskernes Forbund for Jylland ..		14/2. 1915	1 9. 1915
Lokomotivmandsforbund, Dansk	Aug. 1925	1/10. 1916	19/9. 1919
Soignering-, Toilet- og Sanitetsarbejderforbund, Dansk	5/6. 1911	1/10. 1916	1/7. 1945
Landarbejderforbundet	1915	6/7. 1917	1/9. 1933
Privatbanefunktionærernes Trafikafd.		4/8. 1918	19/9. 1919
Privatbanefunktionærernes Baneafd.		8/8. 1918	19/9. 1919
Privatbanefunktionærernes Depotafd.		11/8. 1918	19/9. 1919
Husligt Arbejder Forbund	20/7. 1904	13/9. 1918	
Jernbaneforbund, Dansk	23/10. 1899	1/10. 1918	
Kurvemagerforbundet i Danmark ..	1/10. 1918	8/10. 1918	
Garverforbund, Dansk	1/4. 1919	1/4. 1919	
Privatbanefunktionærernes Forbund	1901	19/9. 1919	
Plejerforbund, Dansk	April 1913	8/4. 1920	1/11. 1923
Specialarbejderforbundet	15/1. 1918	1/1. 1927	
Skraatobaksarbejdernes Forbund ...	1/7. 1896	1/10. 1927	
Riggernes- og Sejlmagernes Forbund	1/1. 1919	1/5. 1930	
Dykkerforening, Dansk	18/7. 1920	1/1. 1931	
Handels- og Kontormedhjælperforb., Dansk	Sept. 1900	1/10. 1932	
Mejeristforbund, Dansk	13/12. 1923	1/12. 1934	
Postforbund, Dansk	16/8. 1908	1/1. 1935	
Tjenerforbundet i Danmark	6/5. 1931	1/11. 1935	
Faglært Køkkenpersonales Forbund .	8/1. 1934	1/12. 1935	
Radiotelegrafistforeningen af 1917 ..	1917	1/6. 1937	27/1. 1943
Hotel- og Restaurationspersonales Forbund, Dansk	1933	1/10. 1939	
Fængselsfunktionærernes Organisation	3/6. 1901	1/11. 1939	
Tandteknikerforbund, Dansk	23/11. 1907	1/7. 1942	
Fængselsforbund, Dansk	12/12. 1913	1/10. 1943	
Stukkatørernes Fagforening af 1920 .	4/6. 1920	1/11. 1945	

Genindtraadt i D. s. F.	Medl.tal v. Indm.	Medl.tal 1. Jan. 1947	Særlige Bemærkninger
	200		Forbundet indm. i Dansk Skrædderforbund.
7/5. 1928		401	
	1.037		Hedder nu Dansk Frisørforbund.
	2.100		Fra 1/10. 1934 overgaaet til Dansk Arbejdsmandsforbund.
	768		Afdelingen er indm. under Privatbanefunktionærernes Forbund.
	542		Afdelingen er indm. under Privatbanefunktionærernes Forbund.
	195		Afdelingen er indm. under Privatbanefunktionærernes Forbund.
	704	2.300	
	7.853	8.101	
	240	164	
	529	929	Hed tidligere »Dansk Læder- og Skindarbejderforbund«.
	2.460	1.337	
	750	832	
	740	571	
	148	195	
	50	133	
	16.155	44.809	
	2.100	2.723	
	4.830	7.300	
	5.254	7.314	
	802	1.451	
	130		
	397	1.327	
	142		
	80	121	
	1.701	1.878	Stiftet under Navnet »Betjentforeningen ved Danmarks Straffeanstalter«. — 14/8. 1939 ændret til »Dansk Fængselsforbund«.
	89	93	

Medlemsantal og Antal Organisationer indenfor og udenfor De samvirkende Fagforbund fra 1898 til 1946.

Aar pr. 31/12.	Indenfor De samv. Fagforbund						Udenfor De samv. Fagforbund						Tilsammen						D. s. F. i % af samtlige organiserede	Kvinder i % af samtlige organiserede
	Forbund	Enkeltstaaende Foreninger	Afdelinger	Mandlige Medlemmer	Kvindelige Medlemmer	Ialt Medlemmer	Forbund	Enkeltstaaende Foreninger	Afdelinger	Mandlige Medlemmer	Kvindelige Medlemmer	Ialt Medlemmer	Forbund	Enkeltstaaende Foreninger	Afdelinger	Mandlige Medlemmer	Kvindelige Medlemmer	Ialt Medlemmer		
1898	36	20	725	45897	5062	50959	16	20	251	26760	1081	27841	52	40	976	72657	6143	78800	64,7	7,8
1899	41	26	1050	69099	6200	75299	11	12	100	13120	1243	14363	52	38	1150	82219	7443	89662	84,0	8,3
1900	44	26	1052	70807	6289	77096	12	13	114	18036	1260	19296	56	39	1166	88843	7549	96392	80,0	7,8
1901	46	20	959	66590	6410	73000	10	16	214	20998	1356	22354	56	36	1173	87588	7766	95354	76,6	8,2
1902	44	18	952	57808	6502	64310	10	17	207	22009	1391	23400	54	35	1159	79817	7893	87710	73,3	9,0
1903	45	15	971	56169	6700	62869	9	18	183	22075	1402	23477	54	33	1154	78244	8102	86346	72,8	9,4
1904	47	13	962	58449	6990	65439	8	19	171	21128	1480	22608	55	32	1133	79577	8470	88047	74,3	9,6
1905	49	12	1008	61417	7400	68817	10	15	187	17711	1520	19231	59	27	1195	79128	8920	88048	78,2	10,1
1906	50	12	1040	69590	8061	77651	10	14	200	19411	1560	20971	60	26	1240	89001	9621	98622	78,7	9,8
1907	50	12	1151	81767	9039	90806	10	14	206	19568	1571	21139	60	26	1357	101335	10610	111945	81,1	9,5
1908	51	10	1214	86200	10451	96651	9	12	195	18391	2262	20653	60	22	1409	104591	12713	117304	82,4	10,8
1909	53	9	1241	88799	9844	98643	12	13	203	19429	2123	21552	65	22	1444	108228	11967	120195	82,1	10,0
1910	54	7	1284	90354	11209	101563	12	12	240	18882	2429	21311	66	19	1524	109236	13638	122874	82,7	11,1
1911	55	6	1295	93912	11357	105269	13	11	272	20379	2576	22955	68	17	1567	114291	13933	128224	82,1	10,9
1912	52	5	1216	93972	13095	107067	17	9	407	29144	2801	31945	69	14	1623	123116	15896	139012	77,0	11,4
1913	51	5	1256	99667	15031	214698	19	11	443	34667	3422	38089	70	16	1699	134334	18453	152787	75,1	12,1
1914	52	3	1273	104772	16349	121121	19	11	472	35055	3113	38168	71	14	1745	139827	19462	159289	76,0	12,2
1915	51	3	1315	112495	19394	131889	19	10	490	38021	3118	41139	70	13	1805	150516	22512	173028	76,2	13,0
1916	52	3	1465	127695	22827	150522	18	10	457	38477	3154	41631	70	13	1922	166172	25981	192153	68,3	13,5
1917	52	2	1674	150508	28776	179284	17	10	443	38883	5699	44582	69	12	2117	189391	34475	223866	80,1	15,4

1918	54	5	2324	213281	41869	255150	16	6	465	35113	12128	47241	70	11	2789	248394	53997	302391	84,4	17,8
1919	54	1	2389	228858	48534	277392	16	10	514	65631	15936	81567	70	11	2903	294489	64470	358959	67,3	18,0
1920	55	—	2460	229110	50145	279255	19	12	641	68117	14991	83108	74	12	3101	297227	65136	362363	77,1	18,0
1921	52	—	2260	222304	44068	244372	21	11	737	64097	14005	78702	73	11	2997	265001	58073	323074	65,6	18,0
1922	52	—	2227	194518	38056	232574	21	11	750	60909	11887	72796	76	11	2977	255427	49943	305370	76,2	16,4
1923	50	1	2184	195066	38050	233116	23	9	771	59484	10104	69588	73	10	2955	254550	48154	302704	77,0	15,9
1924	50	1	2182	198444	38579	237023	23	9	732	59225	9905	69130	73	10	2914	257669	48484	306153	77,4	15.8
1925	50	1	2164	200506	39198	239704	23	10	720	60579	10188	70767	73	11	2884	261085	49386	310471	77,2	15,9
1926	50	1	1758	115352	40184	155536	24	8	1169	146895	10266	157161	74	9	2927	262247	50450	312697	49,7	16,1
1927	51	1	1783	116472	39953	156425	23	8	1144	143899	9561	153460	74	9	2927	260371	49514	309885	50,5	16,0
1928	52	1	1841	116483	39495	155978	23	8	1145	145750	9324	155074	75	9	2986	262233	48819	311052	50,1	15,7
1929	55	—	2318	210439	39723	250162	24	10	821	67881	9653	77534	79	10	3139	278320	49376	327696	76,3	15,1
1930	57	—	2356	216227	42868	259095	21	10	799	69934	10236	80170	78	10	3155	286161	53104	339265	76,4	15,7
1931	59	—	2369	225454	44068	269522	19	10	791	73481	10749	84230	77	11	3160	298935	54817	353752	76,2	15,5
1932	60	—	2516	250386	49614	300000	17	10	671	62304	6865	69169	76	11	3187	312690	56479	369169	81,3	15,3
1933	59	—	2018	245051	56755	301806	18	10	1334	94723	7569	102292	77	10	3352	339774	64324	404098	74,7	15,9
1934	61	—	2795	294715	60021	354736	14	10	623	59648	7231	66879	75	10	3418	354363	67252	421615	84,1	16,0
1935	64	—	2951	318144	63197	381341	11	10	486	49545	7249	56794	75	10	3437	367689	70446	438135	87,0	16,1
1936	64	—	2926	336029	71436	407465	11	8	487	46713	7585	54298	75	8	3413	382742	79021	461763	88,2	17,1
1937	68	—	3133	376106	75523	451629	8	7	345	31056	8373	39429	76	7	3478	407162	83896	491058	91,9	17,1
1938	68	—	3166	388853	81364	470217	8	6	345	30836	8284	39120	76	6	3511	419689	89648	509337	92,3	17,6
1939	70	—	3213	411052	89285	500337	8	5	338	29029	8379	37408	78	5	3551	440081	97664	537745	93,0	18,2
1940	71	—	3313	424477	91341	515818	7	4	241	21057	7096	28153	78	4	3554	445534	98437	543971	94,8	18,1
1941	72	—	3362	434049	92517	526566	6	4	209	17819	7114	24933	78	4	3571	451868	99631	551499	95,5	18,1
1942	73	—	3376	447025	98201	545226	6	4	208	16533	7232	23765	79	4	3584	463558	105433	568991	95,8	18,5
1943	72	—	3402	461939	101825	563764	6	2	205	16009	5756	23765	78	2	3607	477948	109581	587529	96,0	18,7
1944	72	—	3432	473628	105794	579422	6	2	202	16077	8057	24134	78	2	3634	489705	113851	603556	96,0	18,9
1945	70	1	3429	491610	112709	604319	7	2	237	16930	9242	26172	77	3	3666	508540	121951	630491	95,8	19,3
1946	71	1	3468	493401	111204	604605	6	1	233	16108	10375	26483	77	2	3701	509509	121579	631088	95,8	19,3

Arbejdsstandsningernes Antal og Omfang 1898—1946, hvorom der foreligger Oplysning

AAR	Antal Arb.-stands-ninger	Antal strej-kende	Antal lock-outede	Antal tabte Arb.-dage	AAR	Antal Arb.-stands-ninger	Antal strej-kende	Antal lock-outede	Antal tabte Arb.-dage
1898	109	6.004	916	123.000	1923	57	1.941	—	19.700
1899	58	8.295	29.730	2.828.400	1924	71	8.993	765	175.000
1900	55	7.126	480	218.300	1925	47	35.477	66.854	4.138.500
1901	40	3.574	487	51.500	1926	32	975	75	23.000
1902	44	3.745	97	133.300	1927	17	537	2.314	118.800
1903	34	958	190	18.500	1928	11	469	—	10.800
1904	61	1.855	698	68.900	1929	22	1.040	—	41.300
1905	51	5.677	64	499.200	1930	37	5.349	—	143.700
1906	62	3.787	654	68.400	1931	16	997	2.695	246.000
1907	66	5.700	2.457	255.200	1932	17	516	5.240	87.000
1908	79	3.481	4.119	85.100	1933	26	448	44	18.000
1909	47	769	1.591	57.500	1934	38	10.816	730	146.000
1910	53	1.681	797	60.700	1935	14	827	—	14.000
1911	50	5.964	22.792	647.800	1936	12	403	96.459	2.946.000
1912	59	2.048	2.067	49.600	1937	22	1.367	5	21.000
1913	70	9.721	—	381.500	1938	22	3.645	5	90.000
1914	35	3.349	19	56.100	1939	19	523	—	16.000
1915	40	1.666	252	31.900	1940	9	257	—	5.000
1916	63	14.318	8	241.400	1941	2	65	—	3.000
1917	205	9.785	318	214.400	1942	7	3.155	—	11.000
1918	207	9.385	381	194.400	1943	91	14.627	168	31.000
1919	339	34.718	857	915.900	1944	62	8.885	—	89.000
1920	169	19.129	2.836	1.306.200	1945	85	9.656	—	66.000
1921	103	13.356	34.791	1.321.200	1946	108	56.304	—	1.386.000
1922	29	640	48.219	2.272.000					

NAVNEREGISTER

Alberti, P. A. 110.
Anckersen, Madam 44.
Andersen, Alsing 548.
Andersen, Alvilda 522—23, 546—47.
Andersen, Anthon 510, 544—45.
Andersen, C. C. 21, 32, 34, 35, 36, 38, 51, 321.
Andersen, Fr. 50, 163, 546—47.
Andersen, Lauritz 34.
Andersen, Niels 100, 121, 312, 435.
Andersen, Ole 18.
Andersen, P. 329, 547—48.
Andersen, Villy 241.
Andersson, Josef 534, 546—47—48.
Arup, W. 109, 163, 304, 543—44, 546.
Bang, Gustav 464.
Bentzon, A. Drachmann 305, 306, 329.
Berg, A. P. 21, 28, 38, *40*, 46, 52, 64, 86.
Berg, Chr. 58, 60.
Berg, Ernst 547—48.
Berg, Sigurd 110, 494.
Bertelsen, Fr. 534, 548.
Bertolt, Oluf 465.
Bing, L. 106, 308.
Birck, L. V. 12.
Bjørklund, Alfred 153, 241.
Blach, Clara 403.
Bording, Kr. 255, 411.
Borgbjerg, F. J. 169, 224, 446, 460, 483, 484, 491.
Borgland, Chr. 547—48.
Borup, Johan 463, 521.
Bramsen, Ludvig 321.
Bramsnæs, C. V. 464, 465, 469.
Brandt, Einar 542.
Bransager, N. P. 484.
Branting, Hjalmar 94.
Bredsdorff, Th. 469, 475.
Bresemann, Sophus 80, 85, *86*, 87, 88, 92, 93, 94, 109, 496, 543.
Brix, Harald 18, 19, 23, 30, 32, 35.
Brochmann, Andrea 109, 543—44.
Brorsen, Søren 255.
Brun, Chr. 306, 546—47.
Bruun, Henry 19, 28.
Buhl, Vilh. 255, 305.
Burmeister & Wain 19, 109, 217, 427, 459, 505.
Carlsen, Ernst 547.
Christensen, C. Ove 329.
Christensen, Ludvig (Arbg.) 313.
Christensen, Ludvig 179, 285, 432.
Christensen, P. 84, 85.
Christensen, Peder (Helsingør) 179.
Christensen, Stecher 240.
Christensen, Viggo 304, 545.
Christensen, Vilh. 163, 504, 546.
Christian IX 372.
Christiansen, Alfred 163, 304, 403, 510, 511, 544—45—46.
Christiansen, Chr. (AOF) 241, 548.
Christiansen, Chr. (Snedker) 510, 544.
Christophersen, A. 305.
Citrine, Walter 221, 295.
Clausen, Th. 534, 547—48.
Dahl, Ingvard 534, 548.
Dahl, Murer 47.
Dalgaard, Fr. 305, 329.
Dalgaard, Knud 389.
Dalhoff, J. 148.

Daugstrup, R. P. 50, 51, 544—45.
Deuntzer, J. H. 104, 106, 117, 321.
Dreier, Fr. 16.
Dreyer, Erik 198, 214, 347, 351, 365, 368.
Eickhoff, J. G. A., Fabrikant 59.
Eigtved, Viggo 241.
Einer-Jensen, E. 341, 535, 546, 548.
Eising, Esper 329.
Elmquist, Hj. 351.
Estrup, J. B. S. 58, 60.
Emcken 44.
Fibiger, Vilh. 255.
Fimmen, Edo 183, 186.
Flor, Chr. 462.
Foget, J. S. 433.
Forsberg, C. 51.
Fraenkel, Arnold 67.
From-Petersen, C. 109, 245, 543—44.
Gammelgaard, Hjalmar 475.
Geleff, Poul 18, 20, 21, 23, 30, 32.
Gjedsted-Jensen, A. 534, 548.
Goos, Carl 36.
Gran, Carl 304, 509, 510, 521, 544—45.
Grünbaum, Henry 241, 541.
Grøn, Murer 57.
Hamann, Direktør 63.
Hansen, Fr. (Arbm.) 109, 543.
Hansen, Fr. 46, 86.
Hansen, Fr. (Red.) 58.
Hansen, H. P. *86*, 89, 90, 91, 97, 98, 109, 244, 245, 303, 505, 543.
Hansen, I. A. 163, 303, 304, *504—08*, 526—*27*, 544, 546.
Hansen, Ingeborg 305.
Hansen, Julius 524, 547.
Hansen, Laurits *519—20*, 527—28, 547—48.
Hansen, Vilh. 321.
Hansson, Per Albin 411.
Hansted, Birger 68.
Haslund, L. 313.
Hedebol, Peder 510, 545.
Hedtoft, Hans 241, 261, 534, 547—48.
Heegaard, H. C. 50.
Heide, Axel 106, 308, 435.
Heisel, Smed 47.
Hellberg, Sigv. 222, 534, 547—48.
Hemmer, Gudmund 153.
Hertz, Fr. 21, 64.
Holm, Peter 21, 29, 34, 35, 38, 50, 442, 483.
Holst, V. T. 21, 27.
Honoré, H. 50, 86.
Hougaard, C. C. 21, 25.
Hurop. Ferd. 38, *39*, *40*, 42, 44, 46, 59, 60, 61, 62, 504.
Hyller, N. E. 41.
Hüttemeyer, J. H. 61.
Hvidtfeldt, P. 47, 48, 304, 403, 522, 544—45.
Hørdum, Chr. 21, 35, 38, 50, 442, 483.
Jacobsen, C. 109, 543.
Jacobsen, Hans 221, 303, 514, 545—46—47—48.
Jans, Gerda 542.
Jensen, A. C. 109, 543.
Jensen, Adolph 120, 123, 428.
Jensen, Aksel 304.
Jensen, Albinus 240.
Jensen, Carl P. 347, 530—31, 538—39, 548.
Jensen, Chr. (Arbm.) 109, 543.
Jensen, Chr. (Tobak) 163, 264, *515—18*, 545—46—47.
Jensen, Eiler 222, 257, 265, 286, 287, 289, 291, 298, 305, 329, 347, 351, 358, 378, 382, 453, 457, *527—29*, 536, 547—48.
Jensen, Fanny 522—23, 534, 548.
Jensen, Harald (AOF) 240, 462, 465, 467.
Jensen, Harald (Aarhus) 46, 47.
Jensen, H. H. 52, 53.

Jensen, Jacob 109, 543.
Jensen, J. Chr. (Bolignød) 449.
Jensen, Jens 24, 37, 38, *39*, 41, 44, 46, 47, 48, 49, 78, 80, 84, 85, 87, 90, 91, 94—99, 105, 109, 117, 224, 244, 296, 303, 304, 313, 435, 442, *478—92*, 495, 543—44.
Jensen, Knud V. 231, 303, 305, 515, *517—18*, 546—47—48.
Jensen, R. P. 29.
Jensen, Vald. 547—48.
Jeppesen, C. 94.
Johansen, A. 403.
Johansen, Chr. 57.
Johansen, Jens 523—24.
Johnsen, P. C. 29.
Jonsson, J. G. 46.
Jouhaux, Leon 221, 299.
Juhl, H. C. 47.
Jønsson, J. P. 109, 543—44—45.
Jørgensen, H. 79.
Jørgensen, Jørgen 255.
Kirk, Hans 70.
Kjær, Købmand 345.
Kjærbøl, Johs. 179, 255, 303, 405, 503, *526—27*, 546—47.
Klausen, K. M. 439, 464.
Klein, E. V. 27, 28, 31, 32.
Knudsen, P. 30, 35, 37, 38, 39, 41, 43, 44, 46, 60, 80, 86, 91, 98, 105, 109, 303, 304, 313, 482, 543—44.
Knudsen, Peder 535, 548.
Kocik, A. 540.
Kolbjørn, Ib 436, 466.
Kragh, O. 269, 414, 454, 472.
Kristensen, Knud 217, 255.
Kristensen, Marinus 169, 243, 503.
Kristensen, Thorkild 365.
Kruse, C. C. 57.
Køhler, Vilh. 66, 313.
Lamp, Chr. 34, 51.
Langkjær, H. 141.
Larsen, Chr. 535, 548.
Larsen, Ernst 466.
Larsen, Esper 109, 543.
Larsen, Gunnar 255.
Larsen, Hans L. 351.
Larsen, Helge 351.
Laursen, Th. 535, 548.
Legien, Carl 132, 297.
Leipart, Th. 221.
Levinsen, Oscar 163, 179, 524—25, 545—46—47.
Lindberg, Aug. 255.
Lindberg, J. 51.
Lindberg, Jacob 464.
Lindberg, Kai 351, 457, 530—31, 538, 548.
Lundberg, Irma 542.
Lunde, P. F. 16.
Lyngsie, M. C. 64, 73, 80, *87*, 97, 98, 105, 109, 142, 145, 153, 155, 157, 163, 169, 183, 245, 262, 264, 265, 303, 304, 313, 439, 442, 474, *500—504*, 507, 508, 524, 525, 543—44, 546.
Madsen, Carl F. 109, 155, 163, 266, 304, 305, 381, 507, *508—12*, 543—44—45—46.
Madsen, Niels 535, 547—48.
Madsen-Mygdal, Th. 159, 404, 415, 416, 460, 472.
Marott, Emil 46, 47.
Marx, Karl 18, 532.
Mertens, C. 221.
Meyer, A. C. 35, 84, 483.
Meyer, Otto 329.
Monberg, C. N. 321.
Munch, P. 416.
Mundberg, Anthon 18, 33.
Myrdahl, Thorkild 365.
Møller, Christmas 255.
Møller, Ferd. 543—44.
Møller, Grete 542.
Møller, J. J. 54, 63, 98, 105, 109, 303, 313, 403, 543.
Nak, Dirk 535, 548.
Nielsen, Andreas 183.

Nielsen, Arnold 163, 403, 544—45—46—47.
Nielsen, Chr. 547.
Nielsen, Einar 153, 241, 305, 341, 457, *529—30*, 536—37, 547—48.
Nielsen, Erik 541.
Nielsen, H. J. *57*.
Nielsen, I. P. 531, 545—46.
Nielsen, Johs. 403.
Nielsen, Jul. 351, 530, 538—39, 548.
Nielsen-Kolding 84.
Nielsen, Olivia 109, 543—44.
Nielsen, Robert 183, 245, 528, 547—48.
Nielsen, Simon 52, 86.
Nordahl, Konrad *257*.
Nygaard, Vilh. 163, 201, 305, *512—15*, 546—47.
Nygaardsvold, Johan 411.
Nørregaard, Georg 21.
Nørup, Sven 341.
Olsen, Axel 179, 288, *525—26*, 546—47—48.
Olsen, Edmund 547.
Olsen, Franz 153.
Olsen, G. Chr. 41, 44, 45, 46.
Olsen, Martin 77, 78, 79, 87, 94, 98, 105, 109, 224, 254, 303, 304, 313, *492—96*, 508, 543—44.
Olsen, Murer, 78.
Olsen, Sigvald 38, *41*, 64, 78, 86, 87, 105, 109, 303, 304, 313, 485, 543—44.
Olsen, Vald. 41, 86, 505, 543—44.
Olsson, Aksel 530, 536—37, 548.
Oudegest, J. 241.
Overby, U. P. 96.
Owen, Robert 423—24.
Palm, August 42.
Pedersen, Gustav 535, 548.
Pedersen, Th. 535, 548.
Pedersen, Viggo 548.
Peschke-Køedt 372
Petersen, C. 313.
Petersen, Charles 235, 546—47—48.
Petersen, Harald 255.
Petersen, Hemmer 153.
Petersen, Kr. 545.
Petersen, Lorents 18.
Petersen, Martin 163, *521*, 545—46—47.
Petersen, V. S. 163, 545—46—47.
Philipsen, Gustav 305, 321.
Pihl, Sophus 24.
Pio, Louis 18, 22, 23, 30, 31, 32, 71, 74.
Plinius, Henry 153.
Poulsen, P. C. 305, 341.
Poulsen, Rudolf 98, 109, 543—44—45.
Rae, John 424.
Rasmussen, Chr. 109, 543.
Rasmussen, Else 541.
Rasmussen, Hans 535, 548.
Rasmussen, Henrik 78, 86, *87*, 98, 105, 109, 245, 313, 321, 521, 543—44.
Rasmussen, Laust 89, 90.
Rasmussen, Niels 546.
Rasmussen, Sofie 523, 545.
Rasmussen, Vilh. 464.
Riegels, Redaktør 61.
Rimestad, C. V. 17.
Rode, Ove 404.
Rosendahl, Kr. 341.
Rostrup, Kasper 66, 117, 313.
Rostrup, R. 66.
Rothe, Tyge 401.
Russer-Brandt 108.
Rønsted, Karmark 305.
Salicath, Ingrid 542.
Sassenbach, J. 221.
Scavenius, E. 255, 520.
Scheibelein, Blikkenslager 78.
Schewenels, W. 221, 251.
Schmidt, Børge 471.
Schou, G. 546—47.
Schrøder, Bernhard 480.

Schultz, Skomager 47.
Schwartz, Simon 153.
Skogholm, Elisabeth 542.
Smith, Otto 304, 504, 510, 544—45.
Sonne, H. C. 17.
Sperling, Johannes 436.
Stalin 532.
Stauning, Th. 150, 152, 155, 159, 167, 169, 177, 179, 180, 181, 185, 186, 187, 255, 355, 404, 405, 411, 414, 416, 435, 460, 464, 497, 503, 514, 520, 524, 544—45—46.
Steenberg, Martinus 530, 532, 540, 548.
Steincke, K. K. 438, 446, 460.
Stilling, H. 67.
Sundbo, J. P. 464, 469.
Svendsen, Emanuel 87, 98, 109, 304, *496—99*, 543—44—45.
Sørensen, Bessie 542.
Sørensen, Chr. 267, 546.
Tanner, Väinø 411.
Tayerle, R. 221.
Thomsen, F. A. 313.
Thorbjørnsen 351.
Topsøe-Jensen, Vilh. 305.
Toucher, Louis 16.
Trier, Gerson 84, 464.
Trier, Hermann 106, 308, 463.
Tybjerg, Erland 304.
Ulrik, F. F. 17.
Ussing, Carl 111, 304, 335.
Vater, A. 427.
Veed-Fald, J. 22.
Vibe-Hastrup, Johs. 329.
Wiinblad, E. 35, 39, 60, 64.
Willemoes, J. 433.
Willumsen, H. W. 86, 87.
Witzansky, H. 502.
Vuori, E. 257.
Würtz, Carl 12, 24, 57.
Zahle, C. Th. 125, 459.

FAGREGISTER

Arbejdsmænd (D. A. F.) 12, 26, 55, 58, 69, 70, 83, 86, 87, 89, 108, 111—12, 118, 120, 139, 142, 146—47, 150—56, 159—60, 162, 164, 179, 213—15, 229, 231, 233, 237, 267—68, 270—71, 276, 280, 289, 367, 501 f., 507—08, 514, 524, 525 f.
Se ogsaa Havnearbejdere, Landarbejdere, Teglværksarbejdere.
Bagere 12, 83.
Billedskærere 84, 85.
Blikkenslagere 55, 112, 251, 255, 281, 531.
Bogbindere 230.
Bryggeriarbejdere 280, 374.
Bødkere 12, 36, 55, 62, 86, 496—97.
Elektrikere 165.
Formere 55, 59, 67, 68, 89, 332.
Forgyldere 165.
Frisører 282.
Fængselsfunktionærer 281—82.
Garvere 36, 78.
Glasarbejdere 68, 84.
Guld-, Sølv- og Elektropletarbejdere 173.
Gørtlere 165.
Handels- og Kontormedhjælpere 230, 271, 280, 523, 530.
Handskemagere 30.
Havnearbejdere 70, 84, 129, 130, 133, 161, 172, 183.
Jernbanemænd 229, 234.
Keramikere 56, 228.
Kommunalarbejdere 229, 230, 237.
Kurvemagere 17.

Kvinder, (Kv. Arbejderforb.) 54, 118, 136, 140, 162, 164—65, 167, 180, 187, 190, 194, 198, 200, 202—04, 216, 221—22, 229—30, 233, 375, 383, 390, 474, 522 ff.
Køkkenpersonale, faglært 280.
Landarbejdere 70, 90, 93, 140, 179, 182, 194, 200, 205, 215, 235, 280, 345, 362, 524 f.
Malere 12, 39, 48, 55, 481, 483, 485.
Mejerister 184, 194, 215, 280, 384.
Murarbejdsmænd 83, 282.
Murere 12, 16, 17, 22, 25, 30, 47, 55, 60, 62, 78, 83, 87, 107, 112, 121, 122, 132, 133, 160, 280, 281, 319, 346, 432, 445.
Møllere 374.
Papirarbejdere 56.
Postmænd 280.
Rebslagere 84.
Riggere (og Sejlmagere) 165.
Sadelmagere (og Tapetserere) 28.
Skibsbyggere, -tømrere 16, 20, 165.
Skomagere, Skotøjsarbejdere 12, 48, 50, 101, 110—11, 136, 139, 144, 165—66, 229—30, 402, 509 f.
Skræddere, Beklædningsarbejdere 12, 28, 29, 30, 55, 229—30, 321, 375.
Slagteriarbejdere 56, 101, 123, 172, 214, 215, 217, 220, 221, 280, 357, 374.
Smede (Jernindustrien) 12, 30, 40, 55, 57, 58 f., 62, 69, 83, 85, 89, 107, 119, 133, 137, 144, 150—51, 154, 162, 224, 256, 267, 278, 504 f., 531.
Snedkere 20, 21, 25, 28, 41, 45, 48, 50 ff., 69, 76, 77, 89, 101, 102, 107, 109, 112, 165, 252, 253, 255, 312, 319, 320.
Søfyrbødere 108, 127, 128, 132, 151, 154, 171, 255, 280, 432.
Sømænd 108, 127, 128, 132, 151, 154, 171, 255, 280, 319, 378, 432.
Tandteknikere 282.
Teglværksarbejdere 137.
Tekstilarbejdere (Vævere) 28, 36, 54 f., 56, 58, 62 f., 83, 108, 136, 139, 174, 228, 230, 266.
Tjenere (Restaurationspersonale) 280—81, 378.
Tjenestemænd 191, 386.
Tobaksarbejdere (Cigarmagere) 19, 20, 29, 30, 36, 41, 48, 55, 56, 71, 72, 77, 228, 267, 295, 320, 512 f., 516 f.
Typografer 16, 28, 29, 30, 48, 49, 108, 110, 128, 184, 220, 222, 255, 286, 320, 323, 385, 522.
Tømrere 14, 25, 47, 48, 55, 62, 107, 121, 250—51, 280, 432.
Urmagere 282.

SAGREGISTER

Aarsfortjeneste, gennemsnitl. 1872—1914, 389.
Afskedssedler 57.
Afstemningsregler 272—86, 292, 339—42.
Akkordløn 378—82.
Aldersrente 450, 456.
Amsterdam-Internationalen 195, 297 ff.
Anciennitetsløn 386.
Arbejderbeskyttelse 443—48.
Arbejderkongresser, Skandinaviske 94, 125, 485, 490.
Arbejdernes Værn 60, 83.

Arbejderoplysning 461—71.
Arbejderskole, Den socialdemokratiske 421, 463—64.
Arbejdsbureau, Det int. i Genève 300, 431—32, 529.
Arbejdsfordeling 193, 194, 195.
Arbejdsforhold, Lov om 196 ff., 202, 209, 279, 304, 364—68.
Arbejdsfortjeneste, gennemsnitlig 1914—46 376—77.
Arbejdsgiverforeninger 58, 65 ff.
Arbejds- og Forligsnævnet 196 ff., 198, 201—03, 283, 307, 362, 364—66, 390, 408.
Arbejdsløshed 36, 110, 114, 134, 169, 182, 410—23.
Arbejdsløshedsforsikring 452—54, 457—58.
Arbejdsløshedsnævnet 403.
Arbejdsløshedsstatistik 412—13.
Arbejdsstandsninger, Statistik 560.
Arbejdsstandsninger i 70'erne 33.
Arbejdstid 22, 26, 108, 112, 119, 120.
Arbejdstid (Statistik) 429.
Arkiv, Arbejderbevægelsens 471.
Arte 470.
Augustregulering, -ordning 117, 129, 145, 259, 283, 390.
August-Udvalget af 1908 110, 322—25, 334, 348.
Bedriftsraad 124, 224.
Besættelsestiden 191—209.
Boycotting 86, 93, 103, 311, 315.
Brugsforeninger 17, 395.
Bundne Mandater 268 ff.
Bygningssnedkernes Priskurant 25.
Børns og unge Menneskers Arbejde 444—45.
Centralorg. af Metalarbejdere 165, 234, 507.
Demokratisk Arbejderforening 24.
Domstolene og Fagbevægelsen 64, 344—48, 360—64.
Drikkepengesystemet 374, 378.
Dyrtidstillæg 115, 116, 117, 118, 119, 124, 260, 368.
Døgndriftsloven 445—46.
Efterkrigsprogram 210.
»Enighedskammeret« 104, 106, 117, 308.
Erhvervsraad, Arbejderbevægelsens 179, 405—06.
Esbjerg Arbejderhøjskole 464, 469.
Esbjerg-Sagen 345—46.
Europa-Hjælpen 220.
Fabriklovgivning 210, 443—44.
Fagenes Fest 387.
Fagforbund, Stiftelsesaar 49 ff., 55.
Fagforeningernes Centralbestyrelse 27—31, 74.
Fagkarteller 233, 234 ff.
Faglig Ungdom 239—42.
Fagoppositionen, se Syndikalisme.
Fagsekretariater, internat., 295, 296, 298.
Familieløn 385 f.
Ferie, Feriespørgsmaal, Ferielov, 124, 163—64, 182—83, 211, 213, 221, 260, 430—37.
Folke-Ferie 407, 433, 435—37, 441, 457.
Folkestrejker 207 ff., 578.
Foreningsbygning, Arbejdernes 381, 393.
Forhandlingsregler 268 ffff., 277, 283, 339—44.
Forligsinstitutionen, -manden, Forligsmandsloven 110, 123—24, 136, 138—40, 142—44, 150—52, 161, 164—65, 170—71, 174—77, 180—81, 184, 189, 201—04, 210, 212—14, 217, 221—22, 271—73, 275, 286, 292, 322—23, 334—44, 349, 351, 360—61, 366, 439.
Formandsskab (ifl. Lov om Arbejdsforhold) 198 ff., 200, 202, 364—66.

Formænd i Septemberforligets Forstand 317.
Forordningen af 21/3 1800 14.
Forsamlingsbygninger 30, 36, 239.
Forsørgelse og Forsikring 448—61.
Frihedskæmpere 265.
Funktionærloven 182, 448.
Fyrretimersuge 417.
Fælledmødet 1872 22, 301, 320.
Fællesafstemninger 274 ff., 286.
Fælles-Fagforening 47 f.
Fællesorganisationer 29, 37, 46 ff., 75—77, 92, 95, 238 ff., 254, 482.
Fællesorganisationer, Stiftelsesaar 49.
Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri 65, 66.
Fællesudvalget af 1898 303, 308, 321—22, 489.
Generalstrejke 14, 126, 127, 129, 133, 208—09, 217.
Gimlekongressen 29, 30, 32, 51.
Grundloven 56, 320.
Grænseforhold, -strid 235 ff.
Grænseudvalget 237.
Göteborgkongressen 38, 41—42, 66, 75, 95, 294, 320, 380, 426, 482.
Hjemmearbejde 375.
Hollandshjælpen 281.
Hovedoverenskomsten af 31. Oktober 1939 189 ff., 192—93, 198, 201, 203, 206, 304, 367, 390.
Husbond og Medhjælper 447—48.
Indsamlinger, frivillige 258.
Industriforbund 54, 56, 95, 132, 227 28, 231—33.
Interessekonflikter 324 ff., 334 ff., 353, 360.
Internationale 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 33, 51, 71, 320, 476, 490.
Internationale, Røde faglige 298.
Invalideforsikring 451.
Jernlockout i Aarhus 1895 89.
Juleordning 283, 390.
Kanslergade-Forliget 168, 186.
Kartoffel-Demonstration 211.
Klubber 228.
Kolindsund-Sagen 345.
Kommunister 212, 215, 217—18, 222, 285, 432, 507, 516.
Kompetence (D. s. F.s) 243 ff., 249 ff., 258—73.
Kompetent Forsamling 274, 276, 286, 290, 292, 314, 339.
Kongresser, internationale 84, 85.
Kontraktfrihed 14.
Kooperation 24, 57, 107, 239, 368—69, 405, 449.
Kooperative Fællesforbund, Det 209, 368—69, 465.
Kost- og Logi-Systemet 374, 378, 473.
Kristeligt dansk Fællesforbund 62, 345.
Kvindelønninger 391.
Købmagergadekongressen 33.
Lavsvæsenet 13, 16.
Lockouten 1899 100 ff., 488.
Lærlinge, Lærlingelov 153, 182, 446—47.
Lærlingenes Landsforbund 240 f.
Læseselskab, Arbejdernes 462.
Løfteparagraf 318.
Lønformer og Lønmetoder 373—87.
Lønpolitik 283—89.
Lønpolitik, solidarisk 186—87, 205, 284, 287, 390—92, 474.
Lønskat 195.
Lønstop, Loven om 193, 368.
Majdagen 85, 91, 94, 424, 427.
Medlemstal i D. s. F. 1898—1946 558—59.
Medlemstal (Fagforbund) 230.
Medlemstal (Fællesorganisationer) 238—39.

Mindstebetaling 383.
Minimalløn 506.
Murerskruen 1872 22 f.
Mægling, faglig 326.
Mæglingsmænd 212.
Mæglingsudvalg og Voldgiftsnævn, Arbejderbev.s 369.
Naturalieløn 378.
Nominalløn 388—94.
Normalløn 383—84.
Norm for Regler for Beh. af faglig Strid 323—27.
Næringsloven 13, 16.
Omgangsskruer 59, 72.
Oplysningsforbund, Arbejdernes 436, 465—71, 521.
Organisationsformer 228 ff.
Organisationsretten 56, 60, 69, 70.
Otte Punkter, de 103 ff., 247 ff.
Ottetimersdag 36, 45, 85, 121—22, 135, 141, 260, 423—30, 464, 474.
Overarbejde 141, 142, 144, 173, 182, 384, 417, 437—41.
Overenskomstforhandling, Regler for 342—44.
Overenskomstnævnet 367—68.
Overflytningsregler 236.
Paaligningsret 80 ff.
»Paaskebegivenhederne« 125 ff., 143, 149.
Pristal »det skrællede« 199, 398.
Pristallet 117, 127, 199, 394—400.
Pristalsbudgetter 397—98.
Produktionsudvalg, se Samarbejdsudvalg.
Produktionsværksteder 24, 50.
Procedører 304 ff.
Proteststrejker 217 ff.
Realløn 205, 210, 212, 216, 258, 285, 377, 388—94, (Tabel: 392).
Realtimefortjenester 391.
Retskonflikter 325—27, 353, 360, 368.
Roskilde Højskole 469, 475.
Sabotage 206.
»Samarbejdet« 64, 88, 497.
Samarbejdsudvalg 223—25, 344.
Samfundshjælpen 129, 130.
Sammenkædning 271 ff., 292, 339, —41.
Sammenrottelse 14, 56.
Samvirkemøder 277 ff.
Septemberforliget 107, 161, 247 ff., 263, 302—04, 307, 322, 332, 344.
Septemberforliget, Opsigelse 319.
Septemberforligets Fortolkning 314 ff.
Septemberforligets Tekst 310—14.
»Septemberforlig«, Landbrugets 182.
Skifteholdstillæg etc. 385.
Skruebrækkere 50, 62, 68, 72, 73, 83, 113, 114, 130.
Slavetimen 26.
Smedelockouten 1885 58 ff., 75.
Social-Demokraten 28, 30, 33, 35, 40, 41, 42, 52, 60, 64, 72 76, 88, 90, 110, 441—43, 481, 483, 485, 491, 510, 513, 530, 545, 547.
Socialdemokratiet (Soc. dem. Forbund) 28, 32, 37, 83, 91, 120, 126, 188, 352—53, 356, 371—72, 401, 405, 409, 482.
Socialreformen 454—61, 514, 516.
Sporvejsstrejken 112 f.
Statens Stilling til Fagbevægelsen 64, 67, 348—58.
Storkonflikten 1921 135 ff.
Storkonflikten 1922 141—46, 348.
Storkonflikten 1925 148—155.
Stor-Lockouten 1899 307 ff.
Strejkebrydere, se Skruebrækkere.
Strejkefond 253.
Strejkeregulering 74 ff.
Strejkeret 318.
Strejker, ulovlige 206, 217, 218, 352.
Strejketeori 70 ff.

Strejkeunderstøttelse 74 f., 79 f.
Sygekasser 450—51.
Sympatistrejke 150, 152, 154, 248—50.
Syndikalisme 110, 118, 119, 127, 131 f., 232, 255, 257, 309, 495, 507, 575.
Syttende Maj-Overenskomsten 142, 121, 122, 123, 428.
Syv Punkter, de (af 1941) 199.
Sømandsloven 447.
Tidløn 383.
Tillidsmandsinstitutionen 210, 213, 219, 223—25, 316, 344, 473.
Tillidsmænd, Forfølgelse af 56 f., 62 f.
Tillægsprocent 340.
Timandsmøder 324.
Timefortjenester 1914—46 391.
Tjenestemandsorganisationer 234 f.
Tremandsudvalg 198, 366.
Træarbejdersekretariat, dansk 234.
»Tugthusloven« 346.
Udbyttedeling 386—87.
Udgiftstal, Tjenestemændenes 396.
Ulykkesforsikring 451—52, 456—57.
Ungarbejdere 136, 180, 189, 190, 194, 198, 200, 202, 216, 368, 390.
Ungdomsarbejdsløshed 418 ff.
Urafstemning 139, 264, 267, 269, 270, 274, 276, 280, 290, 292, 339.
Valutacentralen 405.
Valutapolitikken 400—410.
Verdenskrigen 1914—18 114 ff.
Verdenskrigen 1939—45 187 ff.
Verdensorganisation, Den faglige 291, 298 ff.
Voldgiftsret, Den faste 110, 118—21, 128, 133, 145, 161, 171—72, 219, 263, 301—04, 315, 326, 328—34, 344, 346, 365.
Voldgiftsret, Den permanente 249, 314, 322, 330, 348.
Voldgiftsretter, faglige 25, 67, 320—22, 327.
Voldgift, tvungen 177, 216, 353 ff., 358—60, 362, 367.
Værkstedsprislister 318.
Værkstedsregler 223.
Værkstedstekniske Samraad 224, 225.
Weekend 121, 211, 221.
Zünften 14, 15.
Østrigshjælpen 287.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

FORORD 5

Oluf Bertolt:

FAGBEVÆGELSENS OPMARCH 7

Indledning 7
De første Kampe 11
Halvfjerdsernes Forbundsdannelse 28
Fagbevægelse og Parti 33
Fællesorganisationerne 46
Fagforbundene 49
Kampen om Organisationsretten 56
Arbejdsgivernes Fællesfront 65
Skruer og Skruebrækkere 70
Strejkeregulering 74
Begrænset Samvirke 83
En Lands-Fællesorganisation 91
Opmarch 94

A. Kocik og Henry Grünbaum:

ORGANISATIONENS HISTORIE 99

De samvirkende Fagforbund i Aktion 99
Storkampen 1899 100
Under den første Verdenskrig 114
Efter Verdenskrigen 119
Den syndikalistiske Fagopposition 131
Kampaar 134
Under Verdenskrisen 162
Mellem Verdenskrise og Krig 169
Den anden Verdenskrig 187
Efter Befrielsen 210
Samarbejdsudvalg 223

Afsnittene Side 99–162 og 187–222 er skrevet af A. Kocik.
Afsnittene Side 162–187 og 223–225 er skrevet af Henry Grünbaum.

A. Kocik og *Henry Grünbaum:* Side

SAMVIRKE OG SELVSTÆNDIGHED ... 227

Den faglige Organisations Struktur ... 227
Kartelorganisationer ... 234
Grænseforhold ... 235
Fællesorganisationer ... 238
Faglig Ungdom ... 239
Centralisation—Decentralisation ... 244
De første Love ... 244
Separatisme ... 251
Generelle Aftaler ... 258
Generalforsamlingen i 1922 ... 264
Bundne Mandater ... 268
Konsolidering ... 270
Sammenkædning ... 271
Løsning af Kompetencespørgsmaalet? ... 273
Samvirkemøder ... 277
Centraliseret Lønpolitik ... 283
Decentraliseret Lønpolitik ... 284
Konsekvenser ... 288
Tilbageblik ... 289
Samarbejde over Grænserne ... 294

Afsnittene Side 227–243 og 294–300 er skrevet af A. Kocik.
Afsnittene Side 243–293 er skrevet af Henry Grünbaum.

Eiler Jensen:

DET FAGLIGE RETSGRUNDLAG ... 301

D. s. F. og Arbejdsretten ... 301
Den faglige Kamps Grundlov ... 307
Septemberforligets Fortolkning ... 314
17. Augustudvalget 1908 ... 323
Den faste Voldgiftsret ... 328
Forligsinstitutionen ... 334
Afstemnings- og Forhandlingsregler ... 339
Domstolene og Fagbevægelsen ... 344
Staten og Organisationerne ... 354
Tvungen Voldgift ... 359
Lov om Arbejdsforhold ... 364
Fagforbund og kooperative Virksomheder ... 368

Albert Olsen: Side

HAANDGRIBELIGE OG UHAANDGRIBELIGE RESULTATER 371

Lønformer og Lønmetoder 373
Pristallet 394
Fagbevægelsen og Valutapolitikken 400
Arbejdsløsheden 410
Kampen om 8 Timersdagen 423
Ferieloven 430
Sociale Reformer 441
Forsørgelse og Forsikring 448
Arbejderoplysning 461
Før og nu; Tilbageblik 471

H. P. Sørensen:

TILLIDSMÆNDENE OG DERES GERNING 477

Jens Jensen 478
Martin Olsen 492
Emanuel Svendsen 496
M. C. Lyngsie 500
I. A. Hansen 504
Carl F. Madsen 508
Vilh. Nygaard 512
Chr. Jensen og Knud V. Jensen 515
Laurits Hansen 519
Andre Personligheder i Fagbevægelsen 520
Den nuværende Ledelse 527

BILAG

De samvirkende Fagforbunds øverste Ledelse gennem 50 Aar 543
Oversigt over Forbundenes Ind- og Udmeldelse af D. s. F. 550
Medlemstal og Organisationer inden for og uden for D. s. F. 558
Arbejdsstandsningernes Antal og Omfang 1898—1946 560

REGISTRE

Navneregister 561
Fagregister 565
Sagregister 566